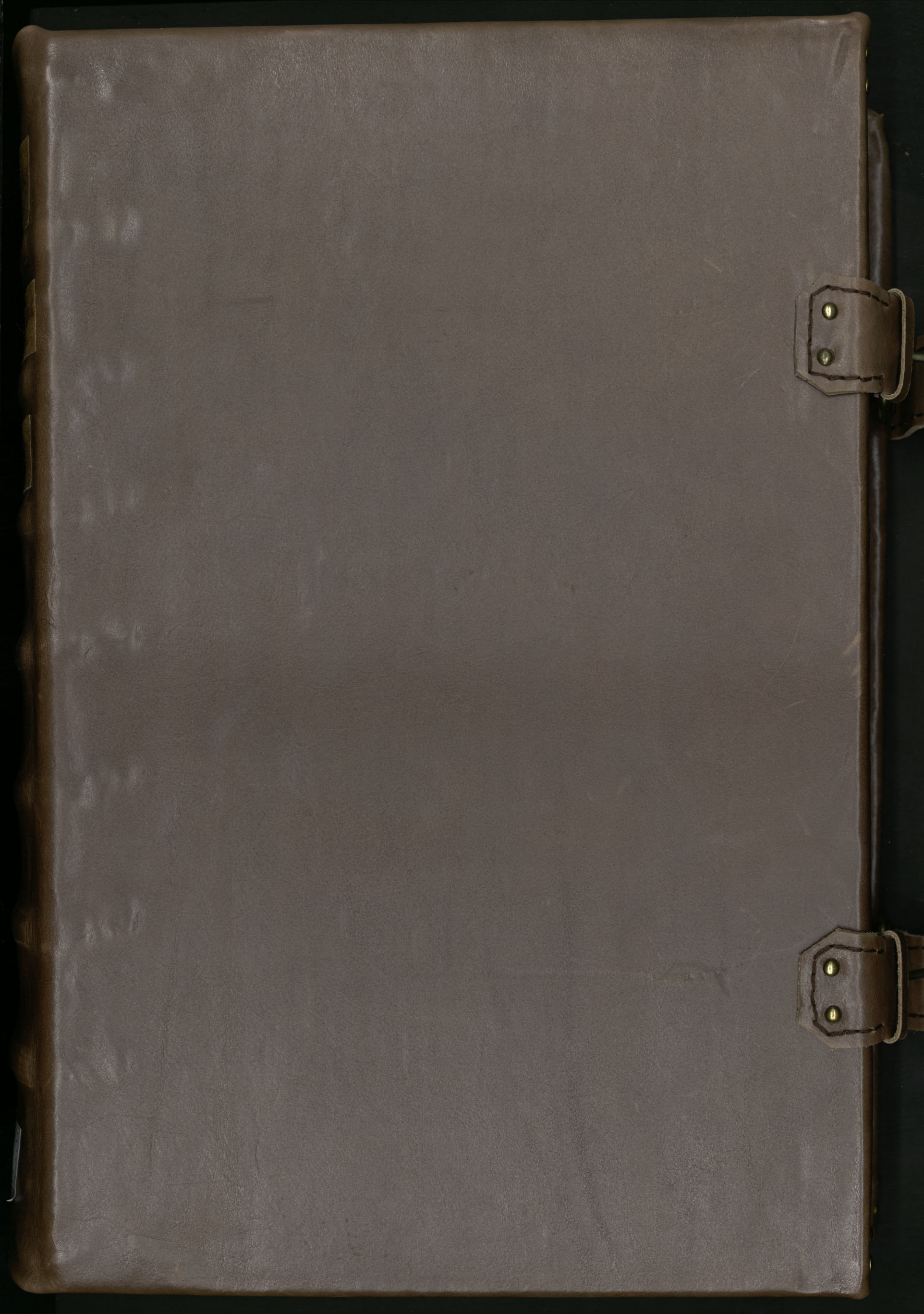

BIBLIA
SACRA

Antea Montani
Municipalia.

Tom. 7

IMP
3
028

C
~~77~~
7

IMP
3
28

LIBER IOSEPH,

S I V E,

DE ARCANO SERMONE,

AD SACRI APPARATVS INSTRV-
CTIONEM, A BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI CONCINNATVS.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

*Habes in hoc opere, studiose Lector, præter plenam totius argumenti suscepti di-
sputationem, ultra undecim mille sacrae scripturae loca aperte explicata, ad quæ
cætera quacunque eiusdem generis fuerint, referre certissime possis. quod si
hoc volumen cum proximo de Actione coniungas, perpetuum sacrorum li-
brorum commentarium tibi paraueris.*

ANTVERPIÆ

Excudebat Christophorus Plantinus
Prototypographus Regius.

Anno M. D. LXXI.

LIBER IOSEPH

DE ARCANO SERMONE

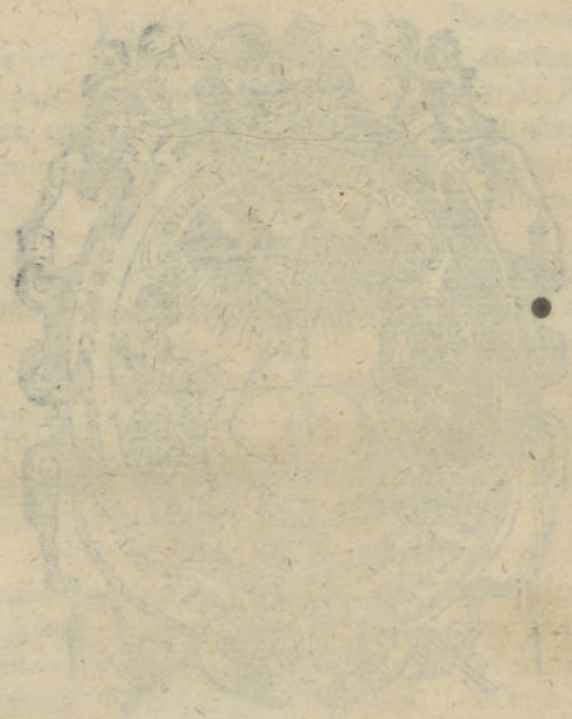
AD SACRI APPARATUS INTRV

OTIONE A BENEDICTO AREA M. A. O.

MISALIBUS CONCINNATVS

TYPOGRAPHVS LECTORI

Habes in hoc opere, Ioseph Ioseph, per totum plerumque totum argumentum scriptis et
figuris, quibus etiam vides, quomodo sit scriptura loca aperte explicata, et quae
caetera quaeque in scriptura genitae fuerint, aperte ostenduntur, quod si
hoc volumus cum veteribus de Actione coniungas, scripturas sacras et
veterum commentariorum tibi paraverit.

ANTVERPIA

Excudebat Christophorus Plantinus

Prototypographus Regius

Anno M. D. LXXI

BENEDICTVS ARIAS MONTANVS

SACRARVM LITERARVM

STVDIOSO LECTORI S.

Nemo est qui ignoret ad sacrae Scripturae intelligentiam non parum lucis & adiumenti allatum esse ab iis, à quibus tum Grammaticae praecepta, quibus linguae Hebraicae peritia comparari potest, exactissime tradita sunt, tum etiam eius idiomae proprietates diligentissime est observata: ut qua in re illa à ceteris linguis differat, à quouis facile dignosci possit. Eorum quippe labores iis qui Latine sciunt, ad comparandam sibi Hebraici idiomae proprietatem plurimum conferre constat. Verum enimvero cum in omni linguarum genere, tum verò maxime in Hebraico, atque illo quidem, quo sacri libri sunt conscripti, non solum verba ipsa ex ipsius sententiae ratione enunciantur, verum etiam ex diligenti atque accurata naturae observatione nomina rebus ipsis imposita esse constet: cumque hic posterior significationis modus priore illo multò praestantior, atque excellentior sit, merito eius quoque ratio inter cetera haberi debuit: ut hoc modo non tam iis qui simplicium vocabulorum interpretationes quaerant, quam iis qui germanam diuinorum oraculorum sententiam, quae in significantissimis iis verbis continetur, assequi cupiunt, consultum sit: iis enim res ipsae, rerumque naturae, ac proprietates quam significantissime indicantur, & quasi ob oculos repraesentantur. Atque huius quidem generis opera ad infinitorum locorum alioqui difficilium explicationem, tum à veteribus, tum à recentioribus, in ceteris antiquis linguis edita sunt. Scripsit enim ex Graecis, praeter Plutarchum, & alios qui Pythagorae symbola explicarunt, auctor quidam sub Ori Apolli nomine opus non ineruditum, quod de Aegyptiorum imaginibus inscripsit. Multa quoque in hoc genere ab iis tradita sunt, qui de somniorum interpretatione disseruerunt & : paucis ab hinc annis prodiit HENRICI GLAREANI amplum volumen, cuius inscriptio est *HIEROGLYPHICA*; opus certè non indoctum, & multiplex, eaque non vulgari doctrina refertum, atque ex diuersorum auctorum, studiorum, plurimarumque artium observatione conflatum: ex cuius prudenti, & cum delectu instituta lectione non paruam vtilitatem capient ij, qui administram quodammodo materiam ex variis locis collectam, ad sacrae Scripturae explicationem comportant. Sed cum iis, quos recensuimus auctoribus id propositum non fuerit, ut sacrarum scripturarum interpretationi potissimum inferuirent, in eorum scriptis nulla, aut certè pauca admodum loca ab ipsis adnotata reperiuntur, quae ex vtili aliqua ipsorum observatione, ad sacrarum librorum interpretationem conferre possint. Quae de causa cum nos maius quoddam opus aggrediamur, in quo de vniuersa rerum natura (siquidem nostris conatibus fauebit Deus) ex sacris literis differemus; quae ad eam rem, viam munire possunt, ut ea Regiis Bibliis adderentur, maturare coacti fuimus. Liber itaque à nobis est conscriptus, in quo non tam verborum interpretationes, quam rerum ipsarum proprietates, naturam ac vim, qua potuimus & breuitate, & facilitate indicauimus. Earundem verò rerum arcanam & latentem significationem, aptis & opportunis exemplis comprobata explicauimus. Quo quidem in opere, nullius priuati auctoris opinionem & sententiam secuti sumus, sed solum ex diligenti sacrarum librorum lectione, atque attenta rerum observatione, omnium ferè nominum, & verborum significationem, quae ad huiusmodi rerum, & actionum observationem pertinet, apertissimis locorum collationibus, & clara & manifesta sententiae demonstratione comprobata, naturae ordine obseruato, in suas classes distribuimus. Quamplures etiam adnotationes ex singularium rerum obseruatione collectas suo ordine distinximus, ad quas quidquid ferè de huiusmodi rerum significatione in sacris literis obseruari potest, à docto Lectore referri poterit: exempli gratia, Si leonis nomen occurrat, neque loci, sententiaeque ratio ferat, ut de leone animali intelligatur, illic ad aliud significationis genus recurrendum est: quod cum ex nostris obseruationibus multiplex esse constet, id Lector, pro suo iudicio eligere debet, quod loci de quo agitur, sententiae maxime conueniat: quod quidem si tum praecedentia, tum ea quae sequuntur, attentè considerentur, facile cognosci poterit. Atque hac ratione non solum eorum, quae in nostro hoc opere continentur, verum etiam omnium quae iis similia sunt, explicatio facile haberi potest. Ita ut communis ac perpetui cuiusdam in sacros libros commentarij vice omnibus esse possit. Hunc autem librum inscripsimus IOSEPH, ex eo quod sanctus ille vir in eiusmodi rerum tractatione omnium celeberrimus ac propè diuinus habitus est, tum ob ea somnia quae in patris ac fratrum coetu iam inde à puero explicauit, tum etiam propter singularem ac diuinam eorum interpretationem, quam exteris etiam patefecit. Prius quam verò interpretationis opus aggredimur, rei ipsius paulò altius repetita summam quandam exponendam esse duximus. Vale, & ad sacrarum literarum studia promouenda nostris hisce laboribus fructu. ANTVERPIAE. iij Non. Octob. 1571.

DE DIVISIONE RERVM EX

QVIBVS ARCANVS INSTITVTVR SERMO,

AC SYMBOLA PETVNTVR.

QVICQVID in toto orbe aut est, aut esse potest, duobus in vniuersum generibus consideratur, atque humana mentis ingenio, quoad contingere id potest, concipitur. Vnum genus res, alterum verò actiones appellamus. Atque ei parti nomen indidimus rerum, quarum natura siue sua sponte, & nullo auctore, per se existit & constat; siue ab alio effecta vel producta editaque est; tamen suum nomen, suamque rationem ac definitionem tuetur. Prioris forma vnica tantum natura est diuina: Posterioris verò cetera omnia, quaecunque vel intra vel extra mundum sunt, aut esse possunt. Quidquid enim ea omnia sunt secundum naturam, id totum à Deo habent conditore. Ex hac posteriori forma altera nascitur distinctio. Quaedam enim res sunt, quaedam verò insunt. Ea esse dicimus, quaecunque propriam definitionem sortita fuerint, siue per se existere possint, siue vt existant, alia re, quasi subiecto & sede egeant. Alterius partis exempla sunt, mundus, spiritus, animal, homo. Alterius verò, lux, magnitudo, rotunditas, cognitio, sensus, ratiocinatio & loquendi facultas. hæc enim omnia, & quæ his similia sunt, proprias definitiones habent, propriasq. sui descriptiones indicant: hoc tamen existunt discrimine, quòd alia per se & sibi sunt: alia verò non per se nec sibi existunt, sed aliis sunt, in quibus existunt, quorumque informandorum aut ornandorum causa producta sunt. Per se enim & sibi sunt, mundus, spiritus, homo; At verò magnitudo & rotunditas, non per se nec sibi, sed mundo & mundi partibus inest & est: cognitio non per se & sibi, sed spiritui est & inest; loquendi facultas homini est & inest. Atque esse sibi vel esse alijs, hoc loco non vt in finem quam ob rem condita omnia sunt, sed in vsum, cui condita sunt, exponimus. Namque vt in finem omnia ad Deum referuntur, vt verò in vsum & commodum, nulla ad Deum referuntur, vtpote nullius extra se indigentem rei. Verum hoc modo alias res in alias referimus. Alia enim alijs & commodum sunt & vsui, scilicet ea, quæ insunt ijs, quibus insunt, si secundum naturam rectè insint. Alias autem, si præter aut contra naturam insint, non proprie inesse, sed inferri dicuntur: vt violentia, morbus, imminutio, mors, & quaecunque ad deformationem vel corruptionem tendunt.

Est etiam altera eorum quæ insunt partitio: quedam enim ei, cui insunt, efficacitatem addunt; quedam verò affectum afferunt, non ad agendum, sed ad excipiendum vel subeundum aliarum rerum efficientias: vt scientia, fortitudo, audacia, efficacitatem adhibent ei rei cui inest. Ignoratio verò, imbecillitas, & metus excipiendis aliarum rerum efficientiis & viribus molliores & magis peruios reddunt.

Itaque quidquid ad rei, cui inest, informationem & ornamentum, incrementum, perfectionemque facit, id ad efficacitatem referendum est, siue ea perfectio agendo, siue patiendo addatur. Quanquam enim sentire & intelligere pati sit; quia tamen perfectius est sentire & intelligere, quam sensus & intellectus esse expertem, efficacitatis potius quam affectus rationem & definitionem hæc merentur.

Voluntas autem & dilectio, atque huiusmodi alia, proprie efficacitates sunt, officijque potius quam affectus nomen & rationem sibi vendicant. Ex harum igitur tum quæ sibi, tum quæ alijs sunt rerum & existentia & coniunctione, alterum illud summum genus oritur; quod in principio actiones diximus. Namque ex spiritu cognoscendi facultate prædito, oritur cognitio: atque ex homine ad ratiocinandum idoneo & ad eloquendum apto nascitur ratiocinatio & sermo: ex igne etiam calefaciendi viribus præstanti nascitur calefactio, vstio & diuersarum rerum separatio, vt humoris à terra, & scoriarum ab auro. Igitur quidquid est, vel res est, vel actio rei.

Porrò actionem & passionem in vnam naturam referimus. idem enim est actio & passio natura sua; differt autem termino, vnde proficiscitur & in quem incumbit. Namque ex eo, vnde prodit actio, ex eo verò cui incumbit, passio appellatur.

At verò quidquid in mundo est, atque etiam quidquid agitur, in loco est, & in loco agitur, vno Deo excepto, qui quanquam in loco agat, non tamen in loco proprie est, cum omnis loci ambitum infinito superet excessu: neque etiam vt agat loco indiget; potest enim & optime & commodissime in loco, vltra, præterque & extra locum agere.

Præter Deum verò cetera omnia in loco sunt & fiunt: vt Qui fecit prodigia magna in Ægypto, & mirabilia in campo Taneos. Et sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis. Et probauit eos apud aquas contradictionis. Et adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Et memor ero tui de terra Iordanis & Hermonij, à monte modico. Præter locum autem tempus & duratio sunt, quæ vniuersa rerum genera comitantur. Atque tempus dicimus spatium illud, quod ab orbis initio, ad finem vsque pertinet. Habet autem certos limites tum totum, tum eius partes. Duratio autem est rerum omnium quaecunque sunt vita & existentia, secundum propria genera. Hæc secundum totum, & principio & fine caret: pertinet enim & ad Deum, & ad futuri seculi æternitatem. At verò secundum partes, & initium & finem habet, sed non variatur. Eodem enim modo est duratio, quamdiu est. Rerum autem variationes temporis asscribuntur mutationis opifici, quod & ipsum mutatione constat.

Ex his autem quinque generibus sacrorum sermonum rationes significationesque ducuntur, atque omnium eiusmodi interpretationum sumuntur argumenta. Quorum generum partitiones ad faciliorem inuentionis vsum substituere commodum opportunumque duximus.

DIVISIO EARVM RERVM,

QVÆ SVNT.

EA, quæ sunt, aut spiritus aut corpus sunt. Et spiritus aut supremus est & infinitus, definitioneque carens, qui Deus dicitur: aut post supremum, supremo tamen nulla proportionem comparandus. Variæ verò natura inter se compara-

comparabiles duæ sunt in spirituum horum genere: alteri angeli, alteri anime humane nomen est inditum: quæ nomina, non tam naturam quàm efficacitatem officiumue significant; penuria enim definitionum in naturis cognoscendis verborum penuriam in appellandis efficit.

Corpus verò aut caeleste est, aut aquaticum, aut expansio, aut terrestre, aut medium. Caestia corpora sunt, calum Corpus.
ipsum, luminaria & stelle. Aquaticum corpus, sunt aqua, quæ super calos sunt, & aqua quæ sub calis sunt.

Expansio est aer, & quidquid inter terram, aquam, & stellarum locum extenditur. Et quæ in hac expansio- Expansio.
ne fiunt, ignis, grando, nix, glacies & spiritus procellarum, partim ex aqua natura, partim ex expansionis ipsius leui agilique constant materia. Atque hæc expansio calum quoque dicitur; hinc enim volucres cali appellantur.

Terrestre autem corpus multiplex est natura, & definitione, perfectioneque distinctum varia.

Infimum in terrestrium corporum natura gradum terra obtinet ea ratione, qua Corpus
עֵרֶב terrestre. Hebraicè, Latinè arida dicitur, quæ eius nomen simplicissimum est. Aliis autem rationibus vocatur ADAMAH & ARETS, hoc est, hu- Terra.
mus & terra, non quatenus corpus est, sed quatenus virtus gignendo excipiendoque apta prædita est.

Ex terra corpore alia corpora varia gignuntur; partim inanimata, partim verò anima & vita aucta.

Inanimatorum varia etiam genera & natura & perfectionis gradibus distincta, in quibus postrema sunt, quæ Inanimata.
tertio die sunt condita, atque vnà cum ipsa terra, ARETZ appellata, existere: cuiusmodi sunt, arena, puluis, lapides, gemme, atque fossilium metallorumque formæ omnes.

Toto hoc genere, maiora, digniora atque specie ipsa pulchriora sunt, quæcunque quarta die sunt edita, duplici etiam natura gradu distincta: quorum altera pars duobus etiam terminis distinguitur; herbam enim virentem & herbam facientem semen exhibuit illa dies.

Altera verò pars, in tres formas abiit: quarum illa descriptiones habentur, Lignum pomiferum, & lignum faciens fructum iuxta genus suum: & lignum, cuius semen in semetipso, super terram est.

Deinde verò alia corpora multo superioribus digniora sunt, ut quæ animam vitamque habeant; variis ta- Viuentia.
men inter se natura & excellentiæ gradibus distincta, magis ad eam agendi ratione atque usu, quàm ex materia, ex qua constant: facta enim sunt omnia, partim ex aqua, partim ex terra. In quibusdam autem maior aquæ ratio, in aliis terra maior habetur.

Alterum genus eorum, quæ ex aquis prodire, fuit reptile anime viuentis, in quo sunt cete grandia & omnis ani- Aquatica.
ma viuens atque motabilis, quam produxerunt aquæ in species suas. habet enim varias species hoc genus, & for- ma & magnitudine differentes: Animalia pusilla cum magnis, & reptilia, quorum non est numerus.

Alterum verò genus volatilium est, non minori ferè natura discrimine quàm reptilia. Pennatorum enim, ab in- Volatilia.
sectis ad supremam aquila speciem, multa formæ sunt, variisque distincta ingenis.

Sunt præterea alia animatorum corpora, quæ sexta creationis die è terra prodire. Uno nomine anima vi- Anima
uens dicuntur; eaque in tres formas diuisa iumentorum & reptilium, & bestiarum terra secundum species suas, viuens.
numero quidem definitas, sed à paucissimis hominum definitione & notitia comprehensas.

Horum trium generum primum mitissimum est, videlicet iumenta, siue bruta potius dicere velimus, ea quæ sacra Brutum.
lingua בְּהֵמָה BEHEMAH appellantur.

Secundum verò magis ferum & immitius, tardius tamen & corporis magnitudine tertio inferius. Bestia enim Fera.
terra, siue viuax terra id dicatur, quod Hebraicè בְּהֵמָה דִּבְרֵי אֱדָמָה dicitur, acrioris nature ac celerioris sunt, acutioris quoque Reptile.
ingenij, quàm בְּהֵמָה. Mediam quandam tum stupiditatis, tum feritatis partem sortiuntur reptilia, ex vtriusque gene- ris materia recrementis, ut videntur producta.

Postremum optimum ac præstantissimum denique in animatorum corporum genere locum homo habet, & ut optima Homo.
ex elementi parte, maiori que quàm cetera artificio, maiori dignitate & sublimiori consilio effectum, anima quoque præditum sublimi & immortalis: constat enim ex limo terra, siue puluere subtilissimo, singularique Dei voluntate & verbo effectum est hoc corpus animatum, factum enim dicitur in animam viuentem, spiritum vitæ Dei insufflantis virtute obtinens. Atque hæcenus ea quæ sunt in genere, partiti sumus.

EORVM, QUÆ INSUNT VEL ADSVNT, SVMMA PARTITIO.

EORVM quæ insunt, quedam insunt vt partes, quedam vt instrumenta: alia vt ornamenta. Atque hæc par- Partes.
tes vel natura sunt, vt anima & corpus in animali; vel integritatis & perfectionis, vt membra in animali, tres, & quatuor in numero septenario.

Instrumenta insunt vel ex natura, vt dentes ori, ungues & cornua quibusdam animantibus ad vitæ & salutis Instrumenta.
usum vel tutelam; vel ex studio & necessitate, vt baculus seni, gladius magistratui.

Quæ verò vt ornamenta insunt, triplici in genere sunt; aut enim ad magnitudinem, aut ad formam, aut ad habitu- Ornamenta.
dinem faciunt. In magnitudinis genere numerantur breuitas, longitudo, altitudo & profunditas. Et quæ ad hæc referuntur, mensuræ & numeri, ac proportiones, grauitas & leuitas.

Formæ definitiones ad corporis terminum referuntur, & in hoc genere sunt figura, trigona, tetragona, rotunda, &c. Forma.

Habitudinis autem rationes ad corpus partim, partim verò ad spiritum pertinent. In corpore insunt habitudines, Habitudo.
vel ad temperamentum, vt calor, frigiditas, humiditas, sanitas, ætas, durities, mollities, leuitas, asperitas, dulcedo, acerbitas. Vel ad formæ ornatum, vt pulchritudo, color.

Et quæcunque de iis rebus dicuntur, quæ ad perfectionem & ornamentum faciunt, eadem opposito rationis usu, ac modo, intelliguntur de iis, quæ ad contrarium finem tendunt: Morbus enim modo opposito quàm sanitas & inest & agit. Item deformitas & turpitudine aliter quàm forma & decor.

DE LOCO.

LOCORVM differentia vel sumitur ex natura rei ipsius, vel ex mensura & proportione. Mensura & ratio huiusmodi gignunt species, amplum, capax, latum, spaciosum, commodum, opportunum, angustum, breue, strictum, iniquum, incommodum, importunum, excelsum, humile: primum, medium, extremum, patentē, planum, salebrosum.

Locus autem ex natura rerum obseruatus, in plura genera diducitur, aut enim publicus est, aut priuatus. Publicus aut communis omnium est, ceu aer, aqua. Aut communis quorundam, vt celum, infernus. Aut cuidam generi communis, vt regnum, vrbs, ciuitas.

Priuatus autem dicitur locus, vt domus, hortus, vinea, sepulchrum, turris, puteus.

Sunt autem ex his quedam ita communia, vt propria esse etiam possint, vel contra, ita propria, vt communia quorundam esse alijs in eodem genere possint, vt ciuitas, fluuius, pons, fons, platea.

Atque locorum etiam quorundam partes inter loca recensentur, vt murus, tectum, cubiculum, solarium, columna, porta, fenestra, fastigium, pinnaculum.

Sunt præterea alia loca singulari aliqua ratione illustrata, vt inter montes, Gilghad & Libanus, inter agros, Bassan: & in fluuiis Iordanis, in vrbibus Ierusalem, & Sion ciuitas Dauid, quæ à nobis certa loca dicuntur.

DE TEMPORE ET DURATIONE.

TEMPORIS duplex est obseruatio: aut enim opportunitas aut tempestiuitas adnotatur, aut vtraque simul obseruantur.

Tempestiuitatis exempla sunt, nox, dies, summo mane, meridies, vesper, prima vigilia, secunda vigilia, gallicantus: & illa etiam, ver, æstas, autumnus, hyems, pluuium tempus, serenum, obscurum, turbidum.

Opportunitatis verò eiusmodi sunt exempla, in prandio, in cœna, inter agendum iter, in somnis, inter colloquendum, in salutatione, in dimissione, in discessu, in præsentia, in absentia, in colloquio, eundo, redeundo. Quorum omnium singularis & elegans, atque ad sententias explicandas diligenter consideranda ratio est.

Durationis autem non tam genera sunt, quàm partes, vt hora, dies, septimana siue sabbatum, mensis, annus, sæculum, sæculum sæculi, & secula seculorum, quæ eadem eternitas dicitur, sed non propriè: est enim in seculis mutatio & varietas, qua eternitas caret: seculorum præterea finis aliquis habetur, etiam multorum, eternitatis verò nullus.

DE SYMBOLORVM SIVE ARCANI SERMONIS TRACTATIONE ET VSU, BREVIS OBSERVATIO.

IN arcani sermonis vsu, genus est prius considerandum, deinde species. Natura enim rerum, ex genere, primum cognoscitur, earum verò differentias species indicat & exponit, vt leonum natura omnis & fera & fortis est: At verò קָרַן & לָבַיָא & fortitudine & industria quadam atque etiam generositate differunt. Similiter montes omnes alti sunt: differunt tamen multis partibus, collis, iugum, & is, qui propriè dicitur.

Ducuntur enim argumenta & significationes interdum à genere ipso, vt, Ascendunt montes, & descendunt campi. Interdum à specie, vt, Dominus in Sinai in sancto. Nonnunquam à duabus speciebus, vt, Montes exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouium. A specie ad genus etiã refertur sermo: vt cum Libanus pro quocunq. monte excelso & insigni appellatur, vt, Ascende libanum, & clama: & in Bassan da vocem tuam, & clama ad transeuntes.

Ab vna specie minore ad aliam digniorem, ita Paulus interpretatur: Non alligabis os boui trituranti.

Ab efficiente non raro petitur argumentum & significatio: vt Aquæ pro fecunditate & commoditate magnarum facultatum, vt, Quæ habitas super aquas multas locuples in thesauris.

Ab effectu causa & efficiens indicatur, vt, Commota est, & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata sunt, quoniam iratus est eis.

Ex consequentibus & euentis etiam antecedentium significatio petitur: vt Ouium pastus vrbium desolationem arguit, vt, Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat.

Sunt etiam rerum signa, antecedentia, coniuncta & consequentia, ex quibus etiam res ipsa indicantur. Ex antecedente, vt, Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum enim est celum.

Ex coniuncto autem signo, vt Vbera integra virginitatem significant, eadem verò compressa, virginitatis amissionem arguunt, vt, Et fornicatae sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatae sunt, ibi subacta sunt vbera earum, & fracta sunt mammae pubertatis earum. Et flores apparuerunt in terra nostra, signum est veris aduentum ex consequenti indicans.

Instrumenta autem causam rei, remque ipsam, effectumque indicant, vt, Gladius Domini & gladius Gedeonis. Sumimus etiam argumentum ab insigni & notatione, ita enim gladius magistratum significat.

Locus præterea notatur, & que circa locum sunt aut fiunt, significat, vt frons verecundiam, quia ea pars præcipue afficitur, vbi verecundie rubor extat, vt, Frons tua area, hoc est, pudoris & ruboris expers. Et porta pro iudicio aut confesso iudicium, vt, Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. & Pauperes deprimentes in porta.

Ex situs etiam notatione interpretatio instituitur: Sic enim littus maris Palestinam, & Septentrio Babylonem indicat.

Figuræ etiam bonam, in arcano sermone, partem sibi vendicant: maximè autem omnium comparationes, similitudines & exempla, & que in hoc genere locupletissima sunt Metaphora & Allegoria.

Comparationis illa exempla sunt: Leo rugiet, & quis non timebit? Dominus locutus est, & quis non prophetabit? Et que

A Genere.
Psalm. 103.
Psalm. 67.
Psalm. 113.
A Specie.
Ierem. 22.
1. Cor. 9.
Ab Efficiente.
Ierem. 41.
Ab Effectu.
Psalm. 17.
Ex Consequentibus.
Isai. 17.
Ex Antecedentibus & coniunctis.
Matth. 16.
Ezech. 23.
Cantic. 2.
Ex Instrumento.
Iudic. 2.
Ab insigni.
Rom. 13.
A Loco.
Isai. 48.
Amos. 5.
A Situ.
Ezech. 25.
A Comparatione.
Amos. 3.

Et quæ innumera parabola in Euangelicis scriptis sunt, vt de iudice iniquo vlciscente vicem viduæ iniuria affecta. Et de patre bona data dante filio suo petenti.

Similitudinum verò illa. Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.

Exemplorum etiam frequentissimus vsus: vt, Fac illis sicut Madian, & Sisara, sicut Iabin in torrente Cyson.

Pone principes eorum sicut Oreb & Salmana.

Atque in exemplorum genere locum habet Typus, hoc est supremum in re proposita exemplum. Sic Salomon humana gloria & regij splendoris typus est. atque ita scriptum est: Neque Salomon in omni gloria sua coopertus fuit, vt vnum ex his.

Translationis siue Metaphoræ, quæ vno verbo ex alia in aliam naturam per similitudinem translato fit, frequentissimus est etiam vsus. vt, Dura ceruice & incircunciso corde. Et fiant via illorum tenebræ & lubricum. & Nisi arasetis in vitula mea, nesciretis anigma meum.

Allegoriarum ferè infinitus est numerus, dicimus autè Allegoriam perpetuam Metaphoram. vt, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ me collocauit. Super aquam refectiois educauit me, & animam meam conuertit. Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suum. Nam si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Paraasti in conspectu meo mensam, aduersus omnes, qui tribulant me, &c. & Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne fortè satiatus euomas illud.

Ex Metonymia quoque interpretationes petimus, vt Plagam pro lepra aut pro peste. Palatium pro rege. & Græcia pro omni gente idolorum cultibus dedita.

Similiter ex Synecdoche aliam pro alia exponimus rem: vt Tentoria pro pascuis. & Turbabuntur pelles Madian.

Per Periphrasim multa indicantur. Sic, Vir Dalila, Samson dicitur. & Cis filius Iemini, Saul. Et Isai filius, Dauid. & Bartholomæus, id est filius Tolomæi, qui idem Nathanael propriè dictus est. Et Ciuitas palmarum, Iericho.

ANIMADVERSIONES QUÆDAM, AD ARCANI

SERMONIS RATIONEM TRACTANDAM,

OPPORTVNÆ.

PRINCIPIO naturam ipsam rerum, quarum verba in arcano sermone interpretationem postulant, explorare cognoscereque oportuerit, vt ad naturæ siue partes, siue virtutem & efficientiam, siue actiones ipsas singula verba opportunè in loco referantur, apteque explicentur: aliàs enim vel contraria veræ sententiæ, vel omnino inepta proferetur explicatio.

Naturæ autem rerum cognitio ex Philosophicis libris & ex vsu experimentoque petitur, sed multò certius ex sacra scriptura, in qua nihil desideratur, quod ad ipsius exponenda argumenta facere possit, modò diligens & assiduum studium cum animi modestia accedat, diuinumque ad eam rem numen constanter & piè inuocetur.

Certam autem significationem certis rebus secundum naturam reddere adscribereque conueniet, neque à naturæ ratione atque vsu discedere, constans enim, in hac parte, scriptura est & certa, abhorretque ab omni ingenij humani temeritate, aut incertitudine, aut etiam in cognoscendo ac iudicando priuata cognitionis abusu, s. s. E. Uæ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.

Quædam res in vnam partem perpetuò accipiuntur, vt Lac in bonum semper vsurpatur argumentum. Quædam verò in alterutram partem pro vario effectu proponuntur. vt Vinum nunc in bonam, interdum verò in malam sumitur partem. Item leo & plurima alia. legimus enim, Meliores sunt amores tui vino. & Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. & Vinum letificat cor hominis. & Qui amat vinum & pingua, non ditabitur.

Quædam symbola apud omnes significant, quæcunque videlicet natura, non institutione constant. vt, Vox gaudij & vox letitiæ: vox sponsi & vox sponsæ. Quæ verò ex institutione sunt, illis tantum significant, quibus in vsu sunt, siue publicè siue priuatè, vt gladius Magistratum indicat quibusdam in regionibus. Et osculum Iudæ Christum indicauit priuatè tantum iis, quibus tessera nomine constitutum erat.

Sapè autem contingit, vt duo vel plura verba, ex symbolorum genere, iungantur, atque ex omnibus sententiæ significatio sit explicanda: vt senex baculum gestans, longeuam vitam significat. Atque huiusmodi coniunctio sententiam eandem, amplificatam tamen, habet. Et arborum incrementa, aquarum copia, & affluentia, fructuum quoque amplificatio, hæc simul omnia, magnam significant abundantiam.

Est & alia plurium symbolorum coniunctio, quæ ultra amplificationem distinctionem quoque habet obseruandam, atque ex singulis partibus cognoscendam: vt Vincula captiuitatem, obscuritatem peccati interpretamur, ex quo fit, vt vincula & obscuritatem simul peccati captiuitatem exponamus.

A Similitudine.
Psal. 77.
Ab Exemplo.
Psal. 82.

A Typo.
Math. 6.

A Translatione.
Act. 7.
Psal. 34.
Iudic. 14.

Ex Allegoria.
Psal. 22.

Proverb. 25.

Ex Metonymia.

Amos. 3.

Zach. 10.

Ex Synecdoche.

Habac. 3.

Ex Periphrasi.

Isa. 5.

Cantic. 7.

Ephes. 5.

Psal. 103.

Proverb. 27.

Ierem. 33.

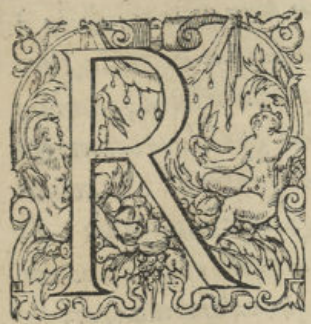
Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

ANIMALI TERRESTRIUM QUORUNDAM AD ARCANI

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

BENEDICTI ARIAE MONTANI
HISPALENSIS IN LIB. IOSEPH, SIVE
DE ARCANI SERMONIS INTERPRE-
TATIONE PRÆFATIO.

RERUM omnium, quæ sub celo facta sunt quæque fiunt, naturas, causas, efficientiam, motus, actiones, fines denique ipsos, vni, præter cetera animantia, homini cognoscenda, & ad suum usum utilitatēque transferenda, singulari quadam Dei benignitate & providentiæ beneficio concessa fuisse, sacrorum oraculorum usu & experimento cognouimus. Namque homo ea causa conditus est, vt ad conditoris sui perpetuum cum assiduis laudibus cultum, præset piscibus maris, & volatilibus celi, & bestiis, vniuersæque terræ. Atque hoc idem beneficium ad omnes primi illius hominum parentis posteros ex diuino etiam decreto pertinebat: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus celi, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram. Ad hæc: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, &c. Quæ in re & diuinam erga homines benignitatem satis prædicare, & hominis tot tantarumque rerum domini, moderatoris, ac principis dignitatem admirari, atque eiusdem de gradu illo deturbati casum & iacturam dolere ac deplorare satis nemo queat: quem hoc sibi diuinitus delato munere verè & re ipsa functum fuisse, cognitionis ac destinationis rerum periculum factum cum primis declarat. Namque formatis Dominus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis, volatilibus celi, adduxit ea ad Adam, vt videret, quid vocaret ea. Omne enim, quod vocauit Adam animæ viuētis, ipsum est nomē eius. Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia & vniuersa volatilia celi & omnes bestias terræ. Neque verò hoc antiquo tantum argumento, sed perpetuo etiam succedētis ætatis usu, rerum omnium cognitionem, quamuis non ita apertam & facilem, tamen ad suam utilitatem satis opportunam hominum generi concessam, quasdamque illius antiqui, & primi splendoris, non obscuras scintillas relictas fuisse, tum aliis multis, tum illo præcipuè illustrissimo exemplo docemur. Ex cunctis animantibus vniuersa carnis, bina induces in arcam, vt viuant tecum, masculini sexus & feminini, de volucris iuxta genus suum, & de iumentis in genere suo. Ex omni reptili suo iuxta genus suum, bina de omnibus ingredientur tecum, vt possint viuere. His etiam & illud accedit: Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandari possunt, & comparabis apud te: & erunt tam tibi, quàm illis in escam. Nullius verò naturæ cognitionem & contemplationem fugisse eum oportuit, qui singularum animantium genera notare, appetitus obseruare, opportuna tempora & loca animaduertere, escas, cibos, ceteraque commoda distinguere atque suppeditare deberet. Fecit autem Noe omnia, quæ mandauerat Dominus. Ex quibus rebus illud effectum intelligimus, vt omnia, quæ in mundo sunt naturæ rerum genera, hominem, si non perpetua ad usum copia, at ipsa tamen sui contemplatione, ad sapientiæ, prudentiæ, sermonisque rationes consolidandas, iuuent. sicut scriptum est: Omnia opera Domini bona, & omne opus hora sua subministrat. Non est dicere, hoc illo nequius est, omnia enim in tempore suo comprobabuntur. Homini verò post primum illud & maximum ex hostili defraudatione acceptum detrimentum ac damnum, nullus aut melior usus, aut commodior & iucundior fructus ex rerum omnium natura optari haberi que potest, quàm vt harum genera, ingeniaque omnia cognita & perspecta ad componendas vitæ suæ rationes, virtutisque studia celebranda, vehementiusque exercenda, proponantur: cui omnium generum (quibus natura omnino præstantior ipse est) vel virtutis cognita imitatio ad officium, vel vitij declinatio ad continentiam temperantiæque, plurimum exempli & momenti afferre valet, sicut scriptum est: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, &c. & illud, Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & disce sapientiæ. Hinc ille tam frequentes de rerum natura, & usu in omni opportuno discendi argumento vel exactè descriptæ, vel sapienter & proprie adumbratæ imagines, non in diuinis modo spectantur chartis, sed in aliis antiquissimorum scriptorum libris, non sine magna admiratione, & cognoscentium voluptate notantur. Namque ea grauisima dicendi ratio illis ætatibus & viris præcipuè placebat, quibus rerum & cognitionis, & sententiarum, quàm lingvæ expolitæ, & fluentis verborum lenocinio orationis, cura potior ac maior fuerat, primoque mundi initio magis propinquis vel paternæ disciplinæ, vel propriæ obseruatione auctior cognitionis & exploratarum rerum contingebat facultas. Hoc verò languente & remittente studio, orationis & verborum luxuries quadam suborta, maiori cum voluptate, quàm utilitate hominum, coli, augeri que mirum in modum cæpta est: eaque nimium excrescens rarissimas rerum notitias & obscurissimè internascentes penè vsque ad cæcā quandā inscientiam obruerat & suffocauerat, nisi illa antiqua sacrorum & aliorum voluminum rariora etiam monumenta, sapientiæ huius reliquias aliquot conseruassent: quæ tamen non mediocri studio, neque vulgarem attendentium operam, diligentiamque ad cognoscendum exigant. Vt autem in aliorum auctorum de hac re locis obseruandis honestum vtilemque laborem à quibusdam eruditis & antiquis, & nostri sæculi viris susceptum, vehementer probamus, ita cuiuspiam docti & pij scriptoris, quò huiusmodi argumentum diuinis libris tractetur, opus extare maximè cupimus, vnde omnis hæc ratio confecta, atque ad quadrantem consolidata, subducatur. Quoad verò id contingat, nos interim ea, quæ ad nostram utilitatem, posito in sacris voluminibus studio, obiter obseruauimus, breuius fortassis, quàm rei magnitudo ferat, tamen ad Christianæ Ecclesiæ (cui nostram sedulitatem probari perpetuò optamus) publicum usum sacrarum disciplinarum studiosis non ingratiè communicando, operæ pretium facturi videmur.

IGITUR perfecti sunt celi & terra, & omnis militia eorum: temporisque rationes constitutæ omnes, certisque numeris & terminis definitæ sunt. Compleuit enim Dominus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo.

ptimo ab vniuerso opere, quod patrarat, benedixitque diei septimo, & sanctificauit illum, omniumque temporum atque numerorum rationis præcipua dignitate illustrem voluit: Quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit, vt faceret. Atque conditarum multarum rerum ratio & ordo sic habet. Iste sunt generationes celi & terra quando create sunt. His namque creatis dixit Dominus, Fiat Lux. Lucis verò vsus expansio in medium aquarum, diuisio, atque interualla subiere. Interuallum autem termini definitionesque consecuta sunt, locorum rationibus præscriptis: Fecit enim Dominus firmamentum, diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab ijs, quæ erant super firmamentum, atque aquæ quidem, quæ sub celo sunt, in vnum locum congregatae Maris nomen obtinuerunt, cetera verò sub firmamento relicta, à marique libera, sed contigua, arida primò, deinde verò eadem variis viribus & naturis à se prædita atque distincta, Terra sine Aere, à Deo dicta est. Hæc rursus earum, quibus aucta iam erat, virium efficientia & partu ornata, omnium generum herbis primùm vestita, arboribus deinde innumeris ac variis tum pomiferis, tum sterilibus, pulchris tamen & vtilibus, alijsque plantis, vt arbustis, instructa est. Idque vno die paratum atque præstitum ad eò eleganter est, vt conditori suo gratum probatumque fuerit. Vidit enim Deus, quòd esset bonum. atque integri operis dignitate illustrauit: Et factum est vespere & mane dies tertius. At verò quòd hæc omnia ad eam, quam obtinebant, naturam conseruandam, & ad eorum, quibus parabantur, opportunum vsus, vtilitatemque certo & còmodo lumine atque calore illustrari foenerique conueniret: Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento celi, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa & tempora & dies & annos, vt luceant in firmamento celi & illuminent terram. id quòd perinde ac cetera factum perfectumque diei vnus integra ascriptione probatur. Vidit enim Deus, quòd esset bonum: & factum est vespere & mane dies quartus. Denique rerum harum omnium vsus aliquis haberi quinto die còceptus est, addita aquis sterilibus atque importunis ad multorum maximorumque monstrorum, & piscium auiumque omnia genera procreanda, eximia ac præstantissima virtute. dixit namque Deus etiam: Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firmamento celi. Porrò autem noua fecunditate auctior terra, præter plantas atque herbas, quas antea protulerat, animantium tria genera multiplici specie distincta, quibus & mater & nutrix alitrixque ipsa esset, effudit. Cuius admirabiles partus vnum tantum Dei imperium sine vllò alio seminis conceptu, neque grauiditatis tædio fecit: Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ. Vltimus tandem omnium homo admirando Dei beneficio effictus produxit, tantò ceteris sanctius præstantiusque animal, quantò maiori studio, sublimiori consilio, digniori exemplari, diligentiori opificio, præstantioribus natura partibus ornatus præditusque est. Faciamus, ait Deus, hominem ad imaginem & similitudinem nostram, qui præsit piscibus maris & volatilibus celi & bestijs vniuersæque terræ, omni que reptili, quòd mouetur in terra. Huic autem idem ipse, de tenuissimo terræ limo formato, vitæ spiraculum inspirauit, & factus est homo in animam viuentem, non, vt alia animantes, terrenam, sed præcipuam quadam sorte principem, vitæque conseruanda idoneam. Atque ad eò hæc rerum ratio, hic ordo atque generum series omnibus numeris absoluta, diuino conditoris iudicio probata, perfectique operis definito tempore confirmata est. Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: & factum est vespere & mane dies sextus. Cui septimus successit, nulli operi, sed Dei quieti ascriptus, diuinarumque rerum contemplationi ob eam rem dedicatus: quia in ipso cessauerat ab omni opere, quòd patrauerat Deus, vt faceret. Ab ipso igitur septimo die, in quo sese nobis Deus, non vt condentem aut creantem, sed quietum, suaque ipsius natura felicissimum, imò felicitatis & quietis omnis fontem cogitandum præbet, primùm inchoantes ceterorum dierum rationes, eundem principio præcati repetemus.

Summe Deus, qui semper eras æternus & usque
 Maximus immensa simplicitate boni;
 Qui notus satis ipse tibi, felixq; nec ulla,
 Quæ sit ab immenso numine, parte minor;
 Idem etiam, rebus mundi iam extantibus isto
 Dispositis nutu, qui Deus ante manes:
 Da facilem nobis ò te propiusq; colendum,
 Quæq; est fas, de te dicere certa, sine.

DE DEO.

CAPVT I.

DEI notitiam tantam homini mortali haberi posse, quantam ex illius vel dictis vel factis aperiri contigerit, neque ulterius certa animi cogitatione percurrere aut per naturam fas esse, aut per religionis leges licere, ipsius de hac re docemur oraculis. Non poteris, inquit, videre faciem meam; nō enim videbit me homo, & viuet. Ecce est locus apud me, & stabis supra petram. cumque trāsibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam dextera mea; donec transeam; tollamque manum meam & videbis posteriora mea; faciem autem meam videre non poteris. Posteriora itaque obseruantibus illa immensa aeternaque bonitatis atque benignitatis gloria prima occurrit, quae orbem atque res eas, quae apparent, quaeque non videntur, condendi voluntatem cōsiliūque declarat. In principio enim Deus creasse caelum & terram dicitur, cuius maximum in creatione atque nunquam fatis admirandum artificium, prater summam sapientiam, summam etiam virtutem probat & commendat; sicut scriptum est: Domine Deus meus magnificatus es vehementer; confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento, &c. Iam deinde quaedam, in eis, quae conditae fuerint, rebus conseruadis, maxima prouidentia, summē verō obseruanda in dictis promissisq; praestandis constantia & veritas, primorum hominum exitu demonstratur: qui, quantum diuina dicta decretaque valeant, suo grauissimo periculo didicerunt. In quacunque, inquit, die ex ea comederis, morte morieris. comedentes enim certissimam & constantissimam Dei sententiam experti sunt: Et aperti sunt oculi eorum. cumq; cognouissent se esse nudos, &c. Quis autem indicauit illis, quod nudi essent, nisi quod ex ligno, de quo praeeperat Deus ne comederet, comederunt? Cum hac autem dictorum conuentorumque diuina constantia propensam quandam ad salutem atque beneficium vltro conferendum naturam atque voluntatem, illa decreta perditū hominis restitutio, rerumque per diluuium penē abolitarum instauratio manifestat. Inimicitias, inquit, ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius, & ipsum conteret caput tuum. & illud: Ponamque foedus meum tecum, & ingredieris arcam tuam & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum tecum; & ex cunctis animantibus vniuersae carnis bina induces tecum in arcam, vt viuant tecum. sed iustitiae etiam & iudicij seueri certam exercitationem Deo esse, non ita, vt misericordiae voluntatem, atque beneficentiae studium, antiquum, certum tamē, & magis ab iis, qui poenas tulerint, irritatum atque sollicitatum, quam ab ipso vltro procuratum, illud praeter multa alia testimonium apertē docet. Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore; poenituit eum, quod hominem fecisset in terra: & praecauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus sententiam illam pronuntiauit: Delebo hominem, quem creauī, a facie terrae, &c. Tactum dolore ait, quod nō vltro cupientem, sed scelerum importunitate prouocatum, iudicem agere seuerum oportuerit: quem, quo minus dignitatem, sententiam, auctoritatem suam tueatur, nulla hominum potentia, nulla consilia, nulli conatus retinere retardareq; valent. Ecce, inquit, vnus est populus, & vnum est labium omnibus: cœperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur, & descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui. atque ita diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras, & cessauerunt aedificare ciuitatem. At verō Deus quan-

quam dispersis gentibus, & in varias faciones, linguas, partes, studiaque diuisis, proprio nomine atque magnitudinis suae descriptione ignotus fuerit; tamen supremi rerum principis & mundi gubernatoris titulo non ijs tantum, quibus responsa relata sunt, sed ijs etiam, quorum naturae rerum facile exposita contemplatio oculos ad se conuerterit, notissimus esse potuit: vt Salemi regi sacerdotique Melchisedech & notus & praedicatus fuit. Benedictus Abraham Deo excelsō; qui creauit caelum & terram, & benedictus Deus excelsus &c. Idem etiam sese colentibus omnipotentem atque ad beneficium conferendum propensum professus, Ego, inquit, Dominus omnipotens; ambula coram me, & esto perfectus; ponamque foedus meum inter me & te. Quin & opportunē ac purē exoratus plus etiam, quam petatur aut optetur, concedere, immō donare etiam consuevit. Dixit enim Abraham ad Deum, Vtinam Ismael viuat coram te. & ait Deus ad Abraham, Sara vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Isaac, & constituam pactū meum illi in foedus sempiternum, & semini eius post eum. Super Ismael quoque exaudiui te: Ecce benedicam eum, & augebo, & multiplicabo eum valdē, &c. Illum praeterea neque humana facta, neque cogitata etiam fugere valent, vtpote quem neque ridentis occulte Sarae mens oratioque latuerit: adeo benignum atque familiarem sese cultoribus exhibere suis accepimus, vt consilia sua altissima, summēque sapientiae & prouidentiae plena, omnem aliā humanam intelligētiam longē superatā, cum ipsis vltro libenterque comunicans, ad admirandae aequitatis vel clementiae potius misericordiaeque rationes accommodet. Neque enim suam de Sodomorum & Ghomorræorum supplicio sententiam prius pronuntiat, quam Abrahamo cultori suo expositam omnibus integritatis nominibus affirmet & probet. Et abiit Dominus, postquā cessauit loqui ad Abraham: & ille reuersus est ad locum suum. Neque verō quicquam eorum, quae sub caelo accidunt, ab illius voluntate vel prouidentia, vel cognitione, vel demum permisso, ad casum aliquem, vel communem, vel singularem cursum rerum reuocari debere, animantium omnium & hominum, perpauca, quibus suffici soboles posset, superstitionibus, communis illa clades extinctioq; manifestat. Ecce, inquit, ego pluam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus; & delebo omnem substantiam quam feci, de superficie terrae. Idem autem maiestatem auctoritatemque illam suam, qua habitare in altis dicitur, tamen ita temperat, vt pijs atque modestis hominibus facilem, benignum, amicumq; sese, amicitiae atque familiaritatis cognomento etiam delectatus, vltro praebat. Ego, inquit, sum Deus patris tui, Deus Abraham & Deus Isaac, & Deus Iacob, sed qui tamen impijs, impuris atque prophanis grauissimus horrendusque sit, vltraque praescriptum mortalibus terminum in sui suarumq; rerum tractatione vel temerarijs vel curiosis impune progredi licere nolit; modestis verō atque pijs, vt est captus hominum, se cernendum exhibeat. Cauete ne ascendatis montem, ne tangatis finem illius. omnis, qui tetigerit montem, morte morietur; siue iumentum fuerit, siue homo. Ascendesque tu & Aaron tecum, sacerdotes autem & populus ne transeant terminos, neq; ascendant ad Dominum, ne fortē interficiam illos. ille etiam nominis numinisque sui auctoritatem atque maiestatem, commentitorum vanorumque deorum accessione aut opinione ab ijs, quibus notus fuerit, imminutam indignē ferens, grauiter tandem vlcisci solet. Noli, inquit, adorare Deum alienum: Dominus zelotes nomen eius, Deus est amulator. Idem omnium mortalium, maximē verō eorum, a quibus purē sancteque colitur, rebus sapientissime commodissimeque prouidet. Noluit Dominus tuus audire Balaam, vertitq; maledictionem eius in benedictionem tuam, eō quod diligeres te. Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis, & ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim

Dent. 30.

Iosue 24.

latim atque per partes. non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestia terra. Neque vero mortalis vitæ huius rebus modo, sed multo etiam magis alterius æternæ atque felicissimæ, cuius auctor idem etiam est, prospicit. Testes hodie, inquit, inuoco cælum & terram, quod proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, vt & tu viuas & semen tuum, & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhareas; ipse enim vita tua & longitudo dierum tuorum. cuius cum infinita & summa in homines beneficia constent, aliquod aut obliuione & negligentia conteri, aut ingrato animo accipi, nefas est. Memento quod serueris in Ægypto, & eruerit te Dominus Deus tuus inde: iccirco præcipio tibi, vt facias hanc rem. Quando messueris fegetem in agro tuo &c. Denique huius tanti numinis non modo rationis particeps natura, vt angelus atque homo, sed omnia etiam muta atque inanima, & virtutem experientur, & verba audiunt, præceptaque singulis data atque accepta fidelissimè tenent. En lapis iste erit vobis in testimonium, quod audieritis omnia verba Domini, quæ locutus est vobis, ne forte postea negare velitis & mentiri Domino Deo vestro.

ARCANORVM NOMINVM
INTERPRETATIO.
CAPVT II.

PLuribus Dei nominibus, vel cognominibus potius, sacri scriptores vtuntur, ex illius efficientia magis, quam ex naturæ cognitione inuentis: in quibus si quod ad nominis rationem accedere dicendum sit, id maxime dici posse videtur, quod ab eodem ipso singulariter appellatum frequentissime in sacris libris auditur, quo sese à cæteris naturis rerum, vel quæ pro diis falso colerentur, vel quæ ab ipso conditæ sunt, separat. Namque alia cognomina ipse cum angelis hominibusque communi- cat: vnum vero illud præstantissimum sibi vendicat, quatuor elementis constans; cuius hæctenus ex librorum lectione ignota pronuntiatio fuit, quod propriis vocalibus siue punctis, quibus proferendum sit, scriptum nõ extet. Est autem illud יהוה sublime atq; sanctissimum nomen, magna hominibus religione obseruandum, pro quo sepe ADONAI, interdum ELOHIM dicimus, quod vel alterius horum nominum punctis ascriptis legatur יהוה יהוה. Nam quum solum est, vocales scheua, cholem, & kametz habet: cum vero cum prænomine Adonai coniungitur, vocales ם, cholem, & hirik admittit. Nostri huius rationis ignari IEHOVAH pronuntiant, cum tamen neque hæc propria pronuntiatio, neque etiam ex alienis vocalibus perpetua sit; nonnunquam enim IEHOVIH pronuntiare oportuerit. Si vero certam quandam ex aliorum similium nominum ratione indicare pronuntiationem fas est, IEHVEH dicendum est, atque ita existimo veteres illos pronuntiasse, tum Israelitas, tum ex aliis gentibus homines, ad quos nominis huius & Dei ipsius noticia pertinuit. cuius pronuntiationis certam rationem nos loco suo aliàs, ipso Deo annuente, reddemus. Huius autem nominis ædificatio, quamquam maxima, arcana & veneranda magis, quam explicanda sit; tamen, quantum nobis assidua obseruatione cognoscere contigit, ad constantiam firmitudinemque naturæ, & misericordiæ promittendæ atque tribuendæ notationem spectat, ita vt Deum eius naturæ esse indicet, quæ æterna, constantissima, omnisque mutationis & varietatis expers sit; eademque perpetuò misericors, atque ad misericordiam tribuendam, salutemque afferendam voluntate atque actione inexhausta, infinitaque. Quam rem Moses, experimento, obseruatione, & Dei ipsius indicatione edoctus, perpetuò cogitandam posteritati reliquit; cui nominis huius rationem indicatam, atque prout humanus captus ferebat, expositam fuisse legimus. Ecce ego vadam ad filios Israel, & dicam eis; Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint

Exod. 3.

mihî, quod est nomen eius? quid dicam eis? Dixit Dominus ad Mosem, אהיה אשר אהיה: & dixit, Sic dices filiis Israel, ERO misit me ad vos. & aliàs, Ego, inquit, Dominus, qui apparui Abraham, Isaac & Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum יהוה non indicaui eis. Indicaui autem Mosi ipsi non ipsam nominis atque significationis plenam definitionem ac faciem, sed consequentes ex efficientia notationes, quas rei magnitudine incitatus vates prædicauit: יהוה יהוה, Deus misericors & clemens, patiens, multæ miserationis ac verax, qui custodis misericordiam in millia; qui auferis iniquitatem & scelera atque peccata; nullusque apud te per se innocens est: qui reddis iniquitatem patrum in filiis ac nepotibus, in tertiam & quartam progeniem. Hæc omnis mysteriorum amplitudo illo nomine יהוה continetur. cuius cum vim explicare neque consilij neque facultatis nostræ modo sit; vsum tamen obseruandum ad virtutis & misericordiæ rationem perpetuam & constantem referimus. Namque hoc nomen cum sine adiuncto in oratione vsurpatur, Deum, Israeli responsis, oraculis, promissis atque beneficiis ad salutem, felicitatemque præcipue spectantibus cognitum, interpretari conueniet. vt, Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo: Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo: Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. & innumera alia loca, quæ ad hanc rationem relata certam habent interpretationem.

Exod. 6.

Exod. 34.

Psal. 26.

Psal. 15.

Psal. 4.

Psal. 51.

ל

IDEM vero, qui propter naturæ misericordiæque constantiam יהוה dicitur, propter infinitæ etiam fortitudinis atque efficacitatis excellentiam לך appellatur: id quod ad multorum locorum explicationem ex quibusdam certissimis atque notissimis obseruasse operæ pretium fuerit; atque, vt res ipsa cõparatione melius explicetur, hoc nomine לך eam vim fortitudinemque Deo sacri auctores tribuunt, quam homini Adam appellando inesse negant. sic Isaias cum de humana fortitudine diuinæ collata ageret, Et Ægyptus, inquit, homo est, & non Deus; Adam; & non E L. & apud Oseam, Deus ipse, non faciam, ait, furorem iræ meæ: nõ conuertar, vt disperdam Ephraim: Quoniam Deus ego, & non homo, in medio tui sanctus, & non ingrediar ciuitatem. Hunc eundem Deum, cognomento Excelsum, appellabat Abraham. Leuo manum meam ad E L. excelsum possessorem cæli & terræ &c. Ex qua re in Hebraici sermonis vsu & consuetudine positum est, vt cum integra ad aliquid efficiendum facultas & vis cuiquam inesse significetur, hoc nomen etiam cum manu coniunctum vsurpetur. vt Laban apud Iacob generum plenam sibi ad nocendum potestatem, nisi aliàs à Deo prohibitus fuisset, iactabat. Est, inquit, manus mea לך, vt tibi reddam malum &c. Huic autem nomini consecratam aram, ob partam sibi ex multis & maximis periculis salutem Iacob dicasse scribitur. Et erecto ibi altari, inuocauit super illud לך Israel; pro quo Interpres noster Fortissimū Deū Israel reddidit. Veram autem Dei naturam à vanorum numinum mendaci & falso genere hoc nomen, vt fortitudinem, potentiam, & efficacitatem ab imbecillitate, inopia, defectu re ipsa distinguit: Ipsi, inquit, me prouocauerunt in eo, qui non erat E L, & irritauerunt in vanitatibus suis.

Isaie. 31.

Ose. 11.

Genes. 31.

Genes. 33.

Dent. 32.

ו

HVIC, quod iam interpretati sumus, nomini לך aliud frequenter adiunctum legimus וי ad diuinam potentiam & facultatem ad res agendas significandam, quod adiectiui cognomenti rationem formamque obtinet. Est autem, vt significationis obseruatio indicat, ex duabus partibus cõpositum nomē, relatiua voce ו & י, pro qua sufficientiam, copiam, facultatē atque abundantiam reddimus. namque hæc omnia hoc verbo nominantur. Illa igitur integri nominis explicatio est: Qui sufficientia,

tia,

tia; siue qui copia, abundantia, & plenitudo. Itaq; superiori nomini adiunctū preter fortitudinem & efficacitatem, quam Deus, vt Dominus, auctorque, sibi vendicat, rerum omnium copiam, & facultatem in se ipso constantem, certam, affluentemque confirmat. Namque naturalis ad efficiendum vis cogitatione quidem & ratione à facultate & copia separatur; cum hæc materia & instrumentorum vim quandam, illa formæ virtutem adnotet: vt in artifice potentia quidem ex artis peritia sine facultate agendi esse nonnunquam potest; quod facultas materiam, circa quam ars versetur, exigere videatur; & instrumenta etiam alia, quæ ad opus idonea sunt, postulet. Cum igitur hæc ratione & notatione seiuincta esse videantur, alteraque pars ipsi artifice adiuncta, altera exterius petenda existimetur; in Dei tamen simplicissima atque immensa natura re ipsa coniuncta inseparataque sunt. Etenim Deus, vt ad agendum virtutem, efficacitatem in se ipso integerrimam, sic & facultatem plenissimam semper habet, neque materia vlla præcedenti in rebus recenter edendis indiget, neque instrumento aliquo ad perficiendum adiuuari postulat: sed ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Et verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritū oris eius omnis virtus eorum. Distat itaque hoc etiam præter cætera ab omni alia naturæ vel artis efficacitate & virtute, quod vltra infinitam perfectionem ad quascumque efficiendas & perficiendas res, summam etiam, nulliusque adiuuenti indigentem virtutem in se habeat; siue, vt rectius eloquamur, ipse summa virtus & fortitudo, summaque facultas & sufficientia sit. Summum autem, cum de Deo loquimur, idem esse volumus, quod aliis verbis immensum, inexhaustum, infinitumque dicitur. Quamquam autem ad efficiendi facultatem diuinam hoc nomen semper referatur; raro tamen in alia, quam fausta felicique significatione à sacris scriptoribus est usurpatum. Neque enim tam ad vlscendi animaduertendi que vim & facultatem, quam ad prospiciendi atque iuuandi copiam huiusmodi orationis exempla ponuntur. Ego Dominus omnipotens: ambula coram me & esto perfectus; & multiplicabo te vehementer nimis. & Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat atque multiplicet, vt sis in turbas populorum. & illud: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan, benedixitque mihi, & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum. Illud autem Balaami responsum, hoc nomen SADAÏ, ad felicitatem spectare, manifestè docet: siquidem omnia, quæ ille fausta & felicia de Israelitico populo futura caneret, à Deo SADAÏ sibi suggeri professus est. Dixit auditor sermonum Dei, qui visionem OMNIPOTENTIS intuitus est: Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel! &c.

אלהים

EST etiam aliud Deo cum alijs naturis officij causa commune, quod primò in sacris libris appellatum & cognitum est: grauiissimum profectò magnæque auctoritatis cognomen ab Hebraicis Elohim dictum: sub qua voce efficiendi, gubernandi, regendi, ducendi & iudicandi ratio & sententia perpetuò subijcitur. Namque in prima; quam de mundi rerumque omnium origine expositam habemus; ratione, Dei conditoris notitia hoc cognomento primū aperta est. In principio creauit Elohim cælum & terram: atque in omni deinde conditæ & constitutæ rerum naturæ demonstratione idem cognomen est perpetuò appellatum. Et vidit Elohim quod esset bonum, & fecit Elohim, &c. Cum autem diluuium, terras hominum scelere contaminatas expiaturum, ex diuino decreto inducendum esset, huius auctoritate cognominis sententia lata est. Et dixit Elohim Noe, Finis omnis carnis venit coram me, quia repleta est terra iniquitate à facie eorum; & ecce ego perdam eos cum terra, &c. Deinde etiam terrarum hominumque rebus restituendis eiusdem cognomenti auspicio salus allata est.

Et recordatus est Elohim Noah cunctorumque animalium & omnium iumentorum, quæ erant cum eo in arca, &c. Quibus ex locis omnibus obseruatur, cognomentum hoc Elohim eam vim, auctoritatem, atque efficientiam significare, quam nobis Latina illa nomina, Conditor, Recltor, Gubernator, Index, Princeps, & quæcunque huius generis verba sunt, significant; quas omnes ad publicam vtilitatem spectantes munerum rationes, cum certis ex angelorum hominumque natura personis communicatas, tamen Deus proprias & æternas atque perfectissimas continet: sicut scriptum est, *El-Elohim* Dominus locutus est, & vocauit terram, id est, fortissimus eorum, qui Elohim cognominantur. Et alibi etiam. *Elohim* stetit in Synagoga *El*: in medio autem *Elohim* iudicat, atque huius cognominis auctoritate & virtute non solum Israelitis, & ijs, qui peculiari beneficio diuinarum rerum notitiam edocti sunt, sed cunctis vniuersi terrarū orbis partibus Deus non præesse modò, verū cognosci etiam dicitur. Quoniam rex omnis terræ *Elohim*: psalite sapienter, regnauit *Elohim* super gentes, *Elohim* sedet super sedem sanctam suam. Atque Deum hoc cognomento notum esse & ijs, qui singulari disciplinæ munere præditi essent, & ijs, qui ex naturæ tantum contemplatione, & rerum conditarum spectaculo, atque obseruatione, vitæ religionisque rationem instituerent, vtriusque partis testimonijs confirmatur. Namque *Abimelech* Geraræ rex de *Sarâ* Abrahami vxoris causa ab *Elohim* correptus fuisse scribitur. Et de Abraham Deus ipse prædicauit: Cognoui quod times Deum tu. Illud etiā & *Hethæi*, huius orationis nō ignari, de Abrahamo testati sunt. Audinos domine, princeps *Elohim* es apud nos: ita vt quamquam non omnibus gentibus Deum olim illius maximi & singularis nominis notum fuisse fortasse concedamus, huius tamen cognomenti auctoritate & maiestate nullis incognitū esse oportuisse asseueramus. Namque scriptum est: Secundum nomen tuum *Elohim*, sic & laus tua in fines terræ: iustitia plena est dextera tua. ad eò vt quisquis huiusmodi cognomento significatam naturam mundo præesse negauerit, is ob deprauatam atque monstrosam, & brutis persimilem cogitationem, impius stultissimusque dicatur. Dixit stultus in corde suo, Non est *Elohim*. Plusquam bis mille & quadringenta in veteri testamento loca enumerauimus, quorum sententia siue huius cognomenti expositione commodè teneri nō possit, quorum nos partem in Commentarijs nostris indicamus.

עבדות

ILLUD præterea restat ad indicandam de diuinis rebus sermonis rationem, quod nomini illi maximo *יהוה* ab Hanna Samuelis matre primū adiunctum, ab omnibus ferè prophetis fuit deinde sepius usurpatum. idque est, *עבדות*, quod diuinam potentiam significat, copiasque indicat maximas, per quas quæcunq; res gerenda decernatur, expediri facillimè possit. Atque huiusmodi cognomine appellando auditores admonentur, neminem esse, qui diuinam potentiam aut impedire, aut fugere valeat. Neque enim vno tantum exercitu, sed pluribus iisdemque fortissimis, atque ad rem gerendam promptissimis, Deus ad nutum vti potest. Atque ad eò huius dictionis figura tunc vates alijque sacri auctores vtuntur, cum de diuino iudicio, de supplicio sumendo, de sceleribus iniurijsque vlscendis agitur; & quod ad certam rationem propius accedit, hæc exercituum adiunctione sese Deus appellat, vbi cum principibus, cum tyrannis, cum potentia elatis hominibus, cum superbis denique, & contumacibus populis illi sermo est: vt apud *Isaiam*. Hæc dicit Dominus Deus exercituum fortis Israel. Heu ego consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Habet autè Deus varia & instructissima exercituum genera. Nam præter Angelorum & spirituum acies, de quibus frequentissima in sacris mentio est, militiam quoque cæli, astrorum, syderumque virtutes, & ad publicas & ad priuatas res

Exercitus
Dei.

Psal. 146.

Ezech. 12.

Gladus.
Fames.

Isrl. 2.

2. Paral. 17.

gerendas mouere excitareque solet, sicut scriptum est: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Illi vero tres exercitus plerumque in expeditionem ad vlciscenda publica scelera ducuntur, gladius, fames & pestis, sicut scriptum est: Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, fame & pestilentia. Atque gladium quidem hominibus armatis exercere solet Deus. Famis vero afferendæ complures acies sunt, in quibus vnum genus locusta est, cuius ducem se ipsum Deus appellat, sicut scriptum est: Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius, &c. De quo genere nos aliàs commodè suo loco scripsimus. Sunt & alij etiam innumeri inuisibiles exercitus, exercituumque duces, diuino dicto ad eam, quam diximus, rem audientes, inter quos spiritus, hoc est, venti & vanitatis ad reges & principes turbandos, populosque perdendos efficacissimam atque præsentissimam naturam Micheas vates sibi visam testatur: Vidi Dominum sedentem in folio suo, & omnem exercitum eius assidentem ei à dextris & à sinistris. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat & corruat in Ramath Galaad? Cumque diceret vnus hoc modo & alter alio: processit spiritus & stetit coram Domino, & ait, Ego decipiam eum. Cui dixit Dominus, In quo decipies? At ille respondit, Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius, &c. Igitur huius coniunctionis, Deus exercituum, figura diuina, fortitudo, potentia, & summa ad res gerendas, maximè ad iniurias & scelera vlciscenda facultas, significatur. Neque hoc in vatum veterumque scriptorum sermonibus tantum, sed in Euàgelicis etiam & Apostolicis libris obseruatur. Siquidem in hanc sententiam D. Iacobus diuitibus & potentibus iniuriarum accusatis minatur. Ecce merces operatorum, qui mesuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

ה

EXTAT & in sacris carminibus nomen ה celebratissimum laudum gratiarumque actionibus frequentissimè decantatum. Cuius ea, quæ à nobis obseruata ratio est, essentia, veritatis, firmitudinisque verbis est explicanda. Ferè enim hoc nomen in ijs locis & argumentis appellatur, quæ vel admirandæ naturæ rerum, vel manifesti & accepti iam hominibus beneficij adnotationem habent. Itaque nomen illud arcanum ה הוה, cuius primo loco rationes indicauimus, tum ad promissam, tum ad præstitam & præstandam misericordiam præcipuè pertinet; atque hominum generi, vt tessera quadam salutis & felicitatis à Deo obtinendæ, traditum est, ijs præcipuè, qui sacre religionis & diuinorum mysteriorum arcanique verbi conscij participesque sunt. At verò ה præcipuè ad res iam ipso euentu spectatas & confirmatas, atque ad exhibita diuinitus beneficia ostendenda, est vsurpatum; neque hominibus modò ipsis vel certæ religionis & sacrarum scripturarum cognitione præditis, sed omni, quæ vel super caelos, vel sub caelis est, naturæ, omni que virtuti ad cognoscendum, pronuntiandum, celebrandumque proponitur: vt, Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas Domini manet in æternum. Et illud. Quoniã ædificabit Dominus Sion & videbitur in gloria sua. Respexit ad orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Scribentur hæc in generationem posteram, & populus creatus laudabit ה. Item Halelu-iah. Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Quis loquetur potentias Domini, auditam faciet omnem laudem eius? &c. Atque idem psalmus post enarrata diuina beneficia huiusmodi versu clauditur. Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & vsque in sæculum: & dicat omnis populus, amen, halelu-iah. Item etiã. Halelu-iah. Confitebor Domino in toto corde, in consilio iustorum & congregatione. Magna opera Domini, exqui-

Psal. 102.

Psal. 106.

Psal. 111.

sita in omnes volūtates eius &c. Illud quoque Halelu-iah. Beatus vir, qui timet Dominum; in mandatis eius volens nimis. Potens in terra erit semen eius &c. Nec non illud Halelu-iah. Laudate serui Dominum, laudate nomē Domini. Cuius psalmi ille epilogus est. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem, halelu-iah. Nec non & illa grauissima & mysteriis refertissima sententia huius nominis rationibus explicanda est. Non mortui laudabunt IAH; neque omnes, qui descendunt in infernum. Sed nos, qui viuimus, benedicimus IAH ex hoc & vsque in sæculum. Halelu-iah. Ad hæc etiam illud refertur Halelu-iah: Laudate nomē Domini, laudate serui Domini, qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri. Laudate IAH quoniam bonus Dominus; psallite nomen eius, quoniam suaue; quoniam Iacob elegit sibi IAH, Israel in possessionem sibi. Quia ego cognoui, quod magnus Dominus, & Dominus noster præ omnibus diis. Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit. Qui producit ventos de thesauris suis, & cætera omnia, quæ vel hoc, vel aliis in psalmis, hymnis, laudibusque celebrantur; quibus magna ad explicandū lux ex huius nominis adnotatione afferri potest. Huius autem nominis ה Latinam significationem cum reddere omnino nequeamus, quadam tamen velut nota delineabimus, si ENS à verbo Latino ESS E interpretemur; de qua significatione plura & exactius aliàs eodem donante disseremus. Vnum nobis præterea adiunctum siue cognomen superest, cuius, quod latissima pateat, ratio cum explicari modò non possit, breuiter tamen indicanda est. Atque id est quod Hebraicè קדוש. Græcè ἅγιος. Latine verò S A N C T U S dicitur. Sed de verbis Græco & Latino, an cum Hebraico קדוש quadrent, aliàs disputandi locus à Deo nobis dabitur. Nunc verò ipsum Hebræum verbum indicabimus. Igitur id propriè apud Hebræos K A D O S dicitur, quod à vulgari vsu & consuetudine propter singularem aliquam vel virtutis vel vitij notationem semotum & seiunctum est, ita vt naturæ vel muneris, vel officij vel exercitij vel vsus insigni quadam obseruatione atque nota distinguatur. Atque adeo naturam vel rationem ipsam considerare prius oportuerit, eademque adiuncto verbo K A D A S vel K A D O S in eo genere præexcellere, cæterisque eiusdem generis partibus anteire atque maiestate quadam preponi existimandum est. Atque ita cum Deus sanctus appellatur, ab illa communi & vulgari, qua dii falso dicuntur, ratione sepositus esse putandus est: vt cum Dei nomen virtutem perfectionemque maximam significet, adiunctum K A D O S ipsi præcipuam eminentemque ascribat, atque ab omni alia imperfectione separet, quæ vel creatis aliqua ex parte insit, vel ijs etiam, qui falso pro dijs habentur, humana attribuerit cogitatio; cuiusmodi multa monstruosa vitia dijs suis delusa olim antiquitas effinxit. Atque adeo hanc maiestatem præstantiamque suam certis & manifestis exemplis in priuata aliqua gente vel persona, aut beneficijs collocandis, aut iudicijs edendis Deus ostendit. Ex quo fit, vt hoc nomen Sanctus cum adiuncto alio personæ vel populi nomine appellari plerumque soleat; vt Sanctus Israel, hoc est, qui manifestis in Israele amplificando editis exemplis sese verum, optimum & maximum, atque incomparabilem Deum orbi probauerit, atque id tum hostibus vlciscendis, iudicijsque in illos illorumque deos exercendis, tum Israele liberando, ornando & amplificando effecerit. Atque huius sententiæ illud est: In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius, &c. & illud. Non est sanctus, vt est Dominus; & non est Deus, sicut Deus noster. Illud etiam: Et dixerunt viri Bethsamitæ, Quis poterit stare in conspectu Dei sancti huius? Illud quoque, Cui exprobraisti? & quem blasphemasti? contra quem leuasti oculos tuos? contra sanctum Israel? Et apud Psaltem. Confitemini memoriæ

Psal. 112.

Psal. 113.

Psal. 115.

Psal. 135.

קדוש

Sanctus

Psal. 114.

1. Sam. 2.

1. Sam. 6.

2. Reg. 19.

112. memorie sanctificationis eius. & illud apertissime de hac
 113. ratione: Deus in sancto vita tua, quis Deus magnus sicut
 115. Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia. Notam fe-
 115. cisti in populis virtutem tuam; redemisti in brachio tuo
 135. populum tuum, filios Iacob & Ioseph. Plura etiam, quam
 sexcenta in sacris libris loca sunt, quae ad huiusmodi sen-
 tentiam relata faciliores habebunt explicatus. Sed de
 ipsa sanctitate Dei, deque hominum etiam aliarumque
 naturarum sanctitudine, atque de contraria huic rationi
 significatione, qua meretrices atque aliae vitiosae, & di-
 personae & res sanctae etiam vocantur, explicandi com-
 modior sese nobis, Deo auspice, dabitur occasio. Neque
 enim hoc in loco tam de rebus ipsis, quam de sermoni-
 bus arcanis agere consilium fuit. Igitur huius verbi *κ-
 α-
 δ-
 ο-
 s* adiunctio singularem ac praecipuam quandam
 maiestatis notationem significat, cuiusque rerum rationum
 generi ea addatur. Latini autem huius verbi
 vim illis praecipue *sacer*, & *sacrare*, utcumque expresse-
 runt. Atque hactenus frequentissima & celeberrima,
 quae ad Deum spectant, verba & nomina sunt à nobis
 breuiter indicata. Neque verò de sacris & arcanis Trini-
 tatis rationibus, neque de ceteris diuinæ naturæ consi-
 derationibus hoc loco differere cogitauimus; quoniam
 id huius loci & instituti non fuerat.

DE SPIRITV.

CAP. III.

114. **P**roximum Deo locum non tam natura & dignita-
 te, quam appellandi & differendi ordine Spiritus nan-
 ciscitur. Spiritum autem hoc loco dicimus, non ven-
 tum aut huiusmodi aliquid tenuissimum, qualia sub cæ-
 lo multa sunt & gignuntur, quoniam & hæc corporea
 sunt, de quibus opportuno loco differemus: sed naturam
 cognitione & intellectu valentem, virtutis aut vitij
 ex vi & origine sua capacem, incorpoream autem & que
 neque corpus animalibus simile, neque crassius etiam
 duriusve habeat, neque imitatione aut simulatione ad-
 mittat, quamquam specie quidem eiusmodi figuram &
 formam obijcere possit. sicut scriptum est. *Palpate*, quoniam
 spiritus carnem & ossa non habet. Itaque huius
 breuissima descriptio illa erit, vt naturam corporis ex-
 pertem, intellectus participem, actionisque compotem
 definiamus: huius autem naturæ cum vnum genus sit,
 varij tamen sunt ordines ac distinctiones. Atque prima
 ordinum discrimina cognoscendi atque efficiendi viri-
 bus diuersis ponuntur, eademque ministeriorum & mu-
 nerum, aut dignitatum nominibus obseruari solent, quod
 alij Seraphim, alij Cherubim, alij principatus, quidam
 potestates dicantur, & sit inter eos aliquis, cui ex obtenta
 olim amplitudine & gloria Luciferi nomen inditum
 fuerit, quamquam nomine tantum ad æternum infam-
 iæ & doloris monimentum relicto, dignitatis possessio
 grauissimæ culpæ merito fuerit adempta. Atque huius-
 modi ordinum ratio est, quam alias fusiùs & exactius,
 Deo nobis annuente, indicabimus. Distinctionum ve-
 rò nomina non ex ipsorum spirituum natura, neque ex
 præscriptis muneribus & officiis, sed ex proprio singu-
 lorum consilio & studio facta sunt, vt alij boni, alij mali
 spiritus cognominentur, & ex iis rationibus, quæ in bo-
 norum & malorum diuisionem veniunt, alij atque alij
 alias sibi vendicent, ita vt hi lucidi, illi obscuri, hi forti-
 tudinis, illi infirmitatis, quidam veritatis & virtutis,
 quidam verò erroris & mendacij; atque ob varia militie
 & infestationis genera multi spiritus immundi cogno-
 minentur. Omnium tamen ea parte qua spiritus & sunt
 & dicuntur, eadem omnino ratio est, atque vna & con-
 similis ad sacrorum sermonum usum appellatio, qua
 agendi vis, promptitudo & celeritas annotatur: atque
 vt eius rei summam vno exemplo subducamus, id spiri-
 tui diuina philosophia tribuit, quod carni ob imbecil-
 lem, infirmam, mollem, fatigabilem atque corruptibilem
 naturam detrahit. atque vt nomen Dei *EL*, hoc
 est, fortis, nomini Adam propter infirmitatem, sic etiã

Thomas
 lib. de ente
 & essentia.

spiritus celeritatis & efficacitatis comparatione carni op-
 poni solet, vt apud Isaiam: Et Aegyptij homo, & non
 Deus: & equi eorum caro, & non spiritus.

VERBORVM VSVS.

ITAQUE celeritatem atque efficiendi promptissimam
 expeditissimamque vim spiritus nomen indicat, vt ex
 eo, quod modò protulimus, exemplo obseruatur. quam
 etiam ratione illud spectat: Qui facis angelos tuos spiri-
 tus. Et apud Ezechielem: Et spiritus leuauit me, addu-
 xitque in Chaldaeam ad transfugationem &c.

SPIRITVS AD HOMI-
NEM RELATVS.

SPIRITVS aliquando pro diuina iustificatione &
 sanctificatione ponitur: vt, Ex operibus legis spiritum ac-
 cepistis, an ex auditu fidei? Spiritualia dicuntur omnia mi-
 nisteria ad pietatem spectantia: vt, Si nos vobis spiritua-
 lia seminamus, magnum si nos carnalia metamus? Vsur-
 patur etiam non rarò hoc nomen spiritus ad praesentem
 humani animi motum significandum, siue ea vis
 naturalis insitaque hominibus, siue extrinsecus à Deo
 aut ab Angelo vel Dæmone, vel aliunde oblata fuerit.
 quocumque modo id accidat, praesentem atque effica-
 cem vim id nomen significat, siue bonum siue malum
 sit, quod efficitur: id autem ex adiuncto nomine vel ver-
 bo dignosci planè poterit, vt spiritus tristis, vehementem
 tristitiæ affectionem; spiritus lætitiæ, lætitiæ iucundi-
 tatemque maximam; spiritus fortitudinis, magnum ro-
 bur; spiritus labiorum, efficacem orationem; spiritus iræ,
 terribilem indignationem; atque hoc modo alias & alias
 mentium impulsiones huiusmodi adiuncta significant.
 quæ quoniam multa ac varia sunt, hæc recensere longum
 & superuacaneum foret. hac annotatione summam
 annotare sit satis: vno tantum exemplo addito, quod
 non nihil variare ab hac ratione videtur, cum tamen re
 ipsa non longè distet, sed eleganti tropo deductum vi-
 deatur. Atque id est illud, quod in prouerbis Hebraicè le-
 gimus. Qui patiens est, multa gubernatur prudentia: qui
 autem spiritu angusto est, exaltat stultitiam suam. Spiritus
 autem angustus iracundiam, hoc est, impotentem
 irascendi vim acerbamque rabiem significat. Huiusmo-
 di animorum affectiones variæ à Latinis dicuntur, nunc
 motus, nunc perturbatio, interdum impulsiones; sed &
 ipsum Latinum nomen spiritus in eadem significatione
 aliquando usurpatur, vt aliàs docebimus. Hebraei expo-
 sitores vulgari occidentalium linguarum vocabulo *Talante*
 interpretari solent.

DE ANGELIS.

CAP. IIII.

ANGELI Græcum nomen, quod Hebraico *מלאך* respo-
 det, muneris & officij potius, quam naturæ rationi-
 bus definitur. quamquam interdum apud nonnullos
 auctores Angelus pro spiritu usurpatur. Sed tamen in ve-
 teris testamenti libris atque in euangelica lectione etiam
 perpetua nominis huius obseruatio muneris potius,
 quam substantiæ, rationem adnotandam esse docet. Eue-
 nit autem, vt, quoniam primi & nobilissimi Dei ministri
 ex spirituum genere esse cognoscuntur, angeli mentio-
 ne facta spiritus ab auditoribus cogitaretur. Verum non
 omnes, qui à Deo missi aut præfecti alicui negotio vacat,
 ex spirituum simplicium natura sunt. Nonnunquam enim
 & hominibus hic titulus ascribitur: vt, Ecce ego mitto
 angelum meum ante faciem meam, qui præparabit viam
 tuam ante te. Item & Haggæus Angelus Domini de
 nuntiis Domini appellatus est. Itaque non omnes Ange-
 li spiritus esse dicuntur, tamen omnis ea spiritualis natu-
 ra, quæ neque Deus, neque homo est, ad angelorum co-
 gnomen ac ministerium pertinet. Nullus namque ex illo
 est genere quin Dei minister dictus fuerit, quamquam
 non exigua illius generis pars, vitio, superbia & insolentiæ
 sua, excellenti illo ministerio fuerit abdicata, sicut scri-
 ptum

Heb. 1.

Inde

Psal. 77.

1. Paral. 21.

Indic. 6.

Psal. 103.

prum est: Nonne omnes administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? Omnes ait Paulus administratorios spiritus esse. Neque ab hoc cognomento quemquam ex illa natura excipit, cum de tribus naturarum rationibus differat, de diuina profus in patre Deo, de diuina & humanâ in Christo, deque spiritali natura, cui Christus, vt Deus, dignitate longè præstare; vt homo verò, qui pati mori; posset, non nihil inferior fuisse dicitur. Neque verò illi etiam spiritus, qui sese à Deo sua ipsorum arrogantia abalienarunt, nomine & munere angelorum caruere, sicut scriptum est: Angelos verò, qui non seruauerunt suum principatum, sed reliquerunt suum domiciliũ, &c. Illud itaque hoc nomine angeli appellando semper cogitare conueniet, non naturam ipsam, sed ministerium & ministracionem significari, atque ad hanc significacionem orationis ac sententiæ rationem esse referendam. In hoc autem munerum genere discrimina primùm sunt, quæ vel personarum vel euentuum annotatione dignoscuntur: quidam enim angeli boni, alij verò mali angeli dicuntur. boni, quorum cetera semper & constans in diuinis mandatis mens & cura fidelis fuit, ipsaq; muneris & officij ratio ad hominum vtilitatem & salutem omnino relata est; de quibus scriptum est; In ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Mali verò, quorum perfidia & improbitas iam olim cognita, damnataque à Deo est; opera verò vel ad piorum exercitationem, vel ad nocentum & improborum castigationem est dicata. de aliis quidẽ canebat Assaph: Panem angelorum manducauit homo. de aliis verò in eodem psalmo, Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, iram & tribulationem, immisiones per angelos malos. Est & aliud discriminis genus, quo angeli vt sic appellantur, discerni solent. Idque munerum ratione spectatur, quam variam multiplicemque esse, per omnes ferè sacros libros obseruauimus. Neque enim angelicum officium legatione obeunda tantum consumitur, vt Græcum nomen sonare & indicare videtur; sed multa in vtroque & bonorum & malorum collegio munia sunt, multæ partes; ex quibus vel singula singulis, vel plura vni, vel pluribus etiam plura communiter pro imperantis Dei consilio & arbitrio sustinentur. Angelum percutientem Dauid videt. huic etiam alius simili operæ intentus ab Arnon Iebukeo visus est. alius Israelis dux viæ & itinerum præscriptor est. alius etiam Gedeoni præsidio fore pollicetur. quidam verò visibilibus edificandæ situm metatur & describit. nonnulli vatibus difficultum visionum interpretes adsunt. Micheas quoque Deum cum exercitibus suis cælestibus deliberantem prospicit: & innumera alia varij generis munera inuenimus, quæ nunc recensere nimis longum foret. Itaque angelus non modò nuntium in sacris, sed omnis in vniuersum muneris & officij ministrum significat, idque apertè Hebraicum verbum MALACH docet, pro quo operantem & industrium simul reddere possumus; cuius verbi vim Latinũ, ministri, vel administratoris; & Græcũ ὑποπαινεῖς nomen refert. Quam rem sapientissimè Paulus cognitam expressit; administratorios enim spiritus vocauit. Omnibus autem angelis, maximè autè spiritibus, commune ac perpetuum est, atque ad ministeriorum ipsorum cogitandum successum pertinet, quicquid ad industriam, celeritatem, curam, studium, sedulitatem; denique ad rem fideliter, diligenter, expediteque gerendam spectat: sicut scriptum est. Benedicite Domino omnes angeli eius, potentes virtute, qui facitis voluntatem eius ad audiendam vocem verbi eius. Atque de angelis quidem, quatenus ad sermonum interpretationem nobis institutam spectat, hæc dixisse satis fuerit: plura verò aliàs & exactius, quæ ad illorum, tum naturam, tum officia pertineant, Deo annuente dicemus.

SERAPHIM.

SERAPHIM puritatem ab omni labe, forde & grauitate alienam significant, qualis purissimus ignis est,

ideoque illi Dei ministri, quos Isaias vidit, purgatoriam & purificatricem vim, ad Dei ministerium, ad hominum vtilitatem obtinent, s. s. e. Et, Seraphim stabant super illud &c. Et paulo post, Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari. &c.

Puritas Purificatio Isai. 6.

SPIRITVS MALVS DÆMON.

CAPVT V.

Naturæ ratio & communitas ipsa monet, vt ea etiam indicemus, quæ illam alteram perfidorum spirituum partem spectant. Quos variis nominibus pro varia rerum ratione facer sermo appellat. Atque de ipsis ipsorumque differentiis & ordinibus (si tamen hoc modo loqui possumus de tam inordinato & in composito regno) de variis munerum & studiorum gradibus & differentiis, de multiplici genere nocendi, opportuno & idoneo magis loco ex diuinæ prouidentiae beneficio differemus. Nunc autem ea tantum breuiter exponimus, quæ ad arcani sermonis vsu interpretationemque faciunt. Atque ita quæ hoc loco de vnoquoque ex illis exponuntur, ad singulos, atque ad eò ad totum genus, referri nihil prohibebit. Nam tametsi variis inter se gradibus gens illa discernatur, omnium tamen in his nominibus communis ratio est. Ac primùm quidem dicitur malus spiritus, non tam naturæ quàm efficientiæ ostendendæ significacione & vsu. Etenim spiritui efficacitatem, celeritatem & vehementiam in præcedentibus capitibus adscriptimus. cui si malitiæ adnotatio accedat, efficacem & vehementem nocendi indicat vim; siue ea exterius vel rem vel personam aliquam petat & infestet; siue cominus angat; siue etiam præsens occupet & agat. Huiusmodi nequam spiritum recedenti à Saule Dei spiritui successisse legimus. Spiritus autem Domini recessit à Saul, & exagitat eum spiritus nequam à Domino. & spiritus mendax decepit omnes prophetas Achab regis. Hoc genus spiritus malos & spiritus immundos diuina scripta dicunt. sed hæc differentiæ, vt malus spiritus eum, cui ascribitur, ad agendum & aliis etiam nocendum impellat: vt in Saulis & Achabi prophetas decipiente spiritu, & in aliis, obseruauimus; atque in illo etiam dæmonio pessimo, quod cum filij Scæuæ Judæorum sacerdotis apud Ephesum adiuraret, nocentissimum & grauissimum in se experti fuere. Huiusmodi spiritum bestiarum illius mostrosæ imagini dandum esse Iohannes præuidebat. Vt loquatur imago bestiarum, & faciat, inquit, vt quicumque non adorauerit imaginem bestiarum, occidatur. At verò spiritus immundus eum, quem obsidet, non tam agere, quàm pati cogit, & vel videndi vel audiendi, vel omnino sensus vel mentis facultate & vsu priuat, vel aliàs graui morbo aut infirmitate impotentissima afficit, atque denique ab illa naturæ puritate alienat, & cum animi cogitatione & contaminatione corpus ipsum quoque inficit. Huiusmodi homo in spiritu immundo Christo in Gerasenorum regionem transmissio ex monumentis occurrit; qui domiciliũ habebat in monumentis; & neque catenis iam quisquam poterat eum ligare, quoniam sæpè compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminisset, & nemo poterat eum domare: & semper die ac nocte in montibus & in monumentis erat clamans & concidens se lapidibus. Illi autem iisdem immundi spiritus ex illo homine eiectionis, porcos à se, Christi permisso, occupatos, in præcipitium egerunt. Huius generis immundum spiritum filio suo infestissimum pater ille Christo medico vero & potentissimo describebat. Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum; qui vbicumque illum apprehenderit, allidit eum & spumat, & stridet dentibus & arefcit: & frequenter eum in ignem & in aquas misit, vt eum perderet. & cum videret Iesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, &c. Hanc immundi spiritus annotationem apertè significat verbum vexare, quod

1. Sam. 16.

3. Reg. 22.

Aclor. 19.

Apocal. 13.

Marc. 5.

Luc. 7.

Luc. 9.

quod cum immundis spiritibus frequenter usurpatur. *Luc. 6.* vt: Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur. *Act. 5.* Ad Apostolos etiam concurabat multitudo vicinarum ciuitatum Ierusalem afferentes ægros, & vexatos à spiritibus immundis. qui curabantur omnes. etiam curatio ipsa morbum arguit.

DÆMONIUM.

E A D E M ferè significatione, qua spiritus immundus, Dæmonium etiam dicitur, cui & immundi adiunctum ascribi solet: nisi quantum Dæmonium naturam ipsam ac genus propriè & apertè indicat, distinctam à bonis spiritibus, & à naturalibus morbis, atque à vehementi aliqua affectione & perturbatione vel corporis vel animi, quæ spiritus etiam aliquando dicitur. itaque dæmonium nequissimi spiritus naturam ipsam expressius ostendit; cum quadam tamen principatus & potestatis atque possessionis, vt ita explicemus, annotatione; quæ non solum actionem & passionem vt spiritus, sed auctoritatem nescio quam usurpatam sibi in hominū opinionibus ostendat. Itaque Spiritus naturam ipsam cum efficacia & vi; Dæmonium verò factionem illam Luciferi à Deo abalienatam, & à cæteris spiritibus diuisam significat; quæ quæ ratione dæmonium est, eadē Deo aduersari & hominibus nocere studeat. prius ergo ratione & cogitatione est dæmonium, quam malus spiritus; quamquæ spiritus naturam prius dicitur, quam dæmonium. Sed malus aut immundus spiritus actionem ipsam & exercitationem; dæmonium auctoritatem atque principium actionis adnotat. Atque ita propriè dæmonij nomen diuinis nominibus opponitur. *Deut. 3.* Immolauerunt dæmoniis & non Deo; diis, quos ignorabant. Quoniam omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. ita adeo si propriè, quamquam non adeo Latine, loquamur, illam factionem & principatum infernum, quæ aduersus diuinam gloriam & maiestatem rebellauit, Dæmonitatem dicemus. iuxta *Luc. 11.* quam rationem scriptum est: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Atque hanc potestatis & execrandæ auctoritatis rationem obtinet dæmonij nomen, cum ad certas etiam personas refertur: vt in iis, qui à Christo & Apostolis Christi virtute sanati liberatique fuerint, facile & apertè obseruatur. quibus omnibus verbum habere additur; & cum sanantur, eijcere verbum usurpatur. Et eos, qui dæmonia habebant, adducebant ad eum, & dæmonia multa eiiciebat. Itaque auctoritatem, & occupationem, ac tyrannicam quandam possessionem, adnotat hoc nomen: Spiritus autem actionem agitationemque ipsam; quamquam hæc distinctio obscurior aliquando sit. Atque adeo hæc nominum & verborum annotata obseruatio magnam lucem afferet iis, qui disputationem illam celeberrimam & sapientissimam explicare velint, quam Christus cum aduersariis instituit de sua & Beelzebub omnino aduersa & dissentiente auctoritate.

SATAN ET DIABOLVS.

I D E M verò spiritus alia certa quadam ratione Satan, alia verò Diabolus dicitur. Vtrumque autem nomen actionis & studij, non naturæ est. Nam quatenus dæmon apertum Dei & diuinarum partium aduersarium agit, & sese consiliumque suum palam aperit, ac manifestis rationibus exequitur, ac denique Deum diuinamque consilia, vel piorum hominum studia palam oppugnat, Satan dicitur. Vt verò idem agens quidem, tamen calliditate, dolo, fraude, & astutia vitur, Diabolus appellatur: cuius cognomenti ratio consilij & calliditatis rationibus explicatur. Ita illud à Christo eiusque; Apostolis plerumque; obseruatur: vt cum de dolo, fraude, mendacio, persuasione, astuta & callida inductione sermo est, Diabolus: cum verò de aperta & manifesta aduersus Deum, aut Dei gentem professione & pugna aut aggressionem oratio instituitur, Satan appellatur. sic enim in celeberrima illa tentatione, quam hostis ille aduersus Christum molitus est, dum res callida & excogitata disputatione, dissimulata-

que oratione agitur, diaboli cognomento ascribitur. *Matt. 4.* Dicitur est Iesus à spiritu in desertum, vt tentaretur à Diabolo. & dixit illi, Si filius Dei es &c. & iterum: Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi; & dixit illi, Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim &c. Hactenus disputationes, calliditas, consilia, dissimulationes & cætera machinamenta, quæ ad ipsius Christi vtilitatem vel gloriam pertinere metita & dissimulata specie videbantur. Cum verò sese apertè prodidit, suamque rem aduersus diuinam gloriam agere impudenter cœpit, Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. audiit continuo, Vade Satana. atque adeo hæc obseruatio, ferè sacris omnibus scriptoribus perpetua, faciliores multorum locorum explicatus reddet. Sic Iobi patientia, quod non calliditate & astu, sed aperta vi & impetu facto tentaretur, à Satan têtata sæpè dicitur. Sic Iudas Iscariotes, in cuius cor diabolus iam diu se immiserat, vt præceptorem suum traderet, ipse etiam ob auaritiam & fraudem, malitiosamque cogitationem, diabolus à Christo fuerat appellatus. Vbi apertè iam tradere statuit, remque ipsam impudenter & palam exequi cœpit, à satana actus fuisse dicitur. *Iohan. 6.* Et post buccellam, tunc introiit in eum Satanas. & dicit *Iohan. 13.* ei Iesus, Quod facis, fac citius. & illud: Satanas expetiuit *Luc. 22.* vos, vt cribraret sicut triticum. Et datus est mihi stimulus *2. Cor. 12.* carnis angelus Satanæ, qui me colaphizet. & Voluimus venire ad vos, ego quidē Paulus, & semel & iterum: sed *1. Thes. 2.* impediuit nos Satanas. Quæ verò eundem, vt diabolus dicitur, spectant, huiusmodi multa exempla sunt. Inuidia diaboli mors introiit in mundum. & Vos ex patre *Iohan. 7.* diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. cum loquitur, mendacium ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. illud etiam. *Act. 13.* O plene omni dolo & omni fallacia fili diaboli! Et, Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. & innumera alia vtriusque nominis exempla, quorum distinctam significationem Iohannes apertè indicauit: Et apprehendit draconem serpentem antiquum, *Apocal. 20.* qui est Diabolus & Satanas, & ligauit eum &c.

DE MVNDO.

CAP. VI.

P O S T spiritualement naturam corporeæ ratio explicanda subsequitur, quam vniuersam mundus hic continet, quamque cælum ambit supremum. Quod enim diuina sapientia nobis primum cognoscendum proponit, principium & Deus est, à quo & in quo rerum generationes, & secula creata aptaque fuisse docet. In primis autem, quæ creatæ sunt, rebus, Angelos etiam extitisse, hoc est, ante cæli creationem ipsis temporis primis initiis: vt scriptum est. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane *Isai. 14.* oriebaris? Deinde cælum & terra prima omnium corpora verbo Domini constiterunt. horum creationem lux secuta est, quæ primum orbis effecit diem, cælum autem ipsum primum emicuit, corpus natura sua ceteris purius & elegantius; cui postea luminaria & stellæ additæ sunt, clariora & lucidiora corpora, maiorisque adeo ad res alias quæ in orbe sunt, conseruandas, ornandas & distinguendas efficacitatis. Cælum autem ipsum Deus, qui nullo loco aut indiget, aut circumscribitur, tamen in præcipuam sibi maiestatis sedem delegit, vt ab iis, quos ex terra producturus erat, hominibus tantæ etiam sedis & loci dignitate & excellentia cognita, commodius & diligentius obseruaretur, sicut scriptum est: Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum & terram: Cælum cæli Domino, *Psal. 113.* terram autem dedit filiis hominum. &, Domine Deus *Psal. 103.* meus magnificatus es vehementer; confessionem & decorem induisti, annictus lumine sicut vestimento. Qui tendis cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius, &c. Et Dominus in cælo parauit sedem suam, & regnum *Psal. 102.* ipsius omnibus dominabitur. Sed de cælo cælique partibus, natura & vsu aliâs nobis agere auctor ipse dabit, spe-

bit, spero. Nunc verò quæ sermonis rationem spectant, exponamus. Igitur, quæ ad cælum referuntur, orationes vel ipsam corporis illius naturam, vt certis quibusdam modis perfectam, vel loci rationem certam significant. Prioris generis duplex etiam ratio est: altera ad cælum ipsum, altera verò ad conditorem Deum refertur. Cæli naturam simplicem, puram, cõstantem, diurnam, perpetuis & cõcinnis motibus ad orbis vtilitatem exercitam, atque eandem omnibus in rebus conditoris sui nutui parentem, ac denique omni ex parte admirandam, huiusmodi multa loca ostendunt. Nunquid nosti ordinem cæli, & pones rationes eius in terra? Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet? Firmitudinem verò illa significant. Dominus stabilivit cælos prudentia. & illud ad cõtentionem ab Isaiâ pronuntiatum. Leuate in cælum oculos vestros, & videte sub terra deorsum. Quia cæli sicut fumus liquefcent; & terra sicut vestimentum atteretur: salus autem mea in sempiternum erit. quo loco firmissima res cum firmis etiam confertur, quas tamen firmitudine vincit. Puritatem autem, & naturæ cælorum elegantiam, illud Christi dictum indicat. Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Ipsam cælorum naturam mali expertem, atque idèd à Deo sedem delectam significat: vnde quidquid à Deo detur, purum, bonum & suauis sit. Atque huic rationi addita etiam efficientia, beneficentia, benignitas & prouidentia nomine cælorum adnotari solet. Vt apud Isaiam. Quomodo descendit imber & ros de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed dat semen ferenti & panem comedenti. Et apud eundem. Attende de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo & de folio gloriæ tuæ: vbi est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? & apud Psaltem: Exaudiet illum de cælo sancto suo. Vt verò cæli nomen ad Dei cognitionem contemplationemque in sacris sermonibus vsurpatur; primum sapientiam, virtutem & efficientiam diuinam agnoscendam cõmendat: vt, In principio creauit Deus cælum & terram. & apud Iob: Qui extendit cælos solus, & spiritus eius ornauit cælos. Et ego cognoui quòd magnus est Dominus, & Deus noster, præ omnibus dijs. Quia omnes dij gentium, dæmonia: Dominus autem cælos fecit. & opera manuum tuarum sunt cæli. Hæc dicit Dominus creans cælos & extendens eos. atque huius capitis breuem, sed arcanam & grauem, summam illud carmen subducit: Cæli enarrant gloriam Dei, &c. SED vt cælum in locorum genere ponitur, altissimam imprimis, & editissimam sedem, atq. totius orbis regi summo iudici, & gubernatori præ ceteris locis opportunam, intelligimus: vnde omnia, quæ inferius posita sunt, prospici & cognosci, regi, moueri, agiq. pro nutu possint: vbi etiam ipse Deus gubernator, auxiliator, tutor, testis, iudex ac vindex ab omnibus qui in terra sunt, cognosci, queri, orariq. possit. Nulla enim orbis terræ, nulla maris pars est, vnde cælum non videatur, ipsaq. diuinæ maiestatis clarissima & notissima, præcipuaque in corporeo mundo aula non ostendatur. His etiam illud accedit; quòd nullus ex ijs, qui in terra sunt, mortalibus, eius, qui in cælis, principis, iudicis, aut vindicis vim effugere, aut vitare, aut impedire potest: neque etiam villo consilio, villo studio, conatu & opera lædere, aut alio modo impugnare valet. Nulla namque deorsum tanta profunditas est, quòd ea, quæ ex alto demittuntur, non perueniant. Est autem certa sursum celsitudo & distantia, quòd nihil ex inferiore loco iactum, quantouis ingenio, quantouis machina & mole iaciatur, tamen contendere possit. Vnde in mutuis contentionibus & pugnis, superioris, quàm inferioris loci, melior secundum naturam conditio est. Omnium autem locorum supremus est cælum, atque idèd ab omni mortalium etiam Giganteo conatu longè liberrimus. Multa autè sacrorum librorum loca hanc à nobis descriptam rationem sequuntur. atque ad sui explicationem ani-

maueri postulant: vt, De cælo prospexit Dominus, vi-
dit omnes filios hominum, de præparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram. & illud, Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Et misit de cælo, & liberauit me; assumpsit me de aquis multis. Et intonuit de cælo Dominus, & altissimus dedit vocem suam. Et, Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat? & Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Et apud Daniele: Sed est Deus in cælo reuelans mysteria. Quod verò ad humanorum conatum aduersus Deum contumeliam attinet, multis quoque locis declaratur. vt, Qui habitat in cælis, iridebit eos. & Posuerunt in cælum os suum. & quod Daniel inquit, Tu quoque filius eius Balsasar non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia, sed aduersum dominatorem cæli eleuatus es. Alio etiam modo cæli nomen ad longissimam mensuram vel remotissimam distantiam indicandam affertur. vt, Cælum sursum & terra deorsum: & Secundum altitudinem cæli à terra, corroborauit misericordiam suam super timentes se. item, Quia sicut exaltatur cæli à terra, sic exaltatae sunt viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Porro quæ de cælis dicuntur, eorumque affectionem aliquam siue faustam, siue grauem, & infaustam significant; ad eiusmodi euentus hominibus expectandos referenda sunt: vt cælorum & terræ motus pressuram & turbationem magnam hominibus portendunt. vt, quod de hostili manu Ioël concinebat: A facie eius contremuit terra, & moti sunt cæli. Cæli etiam aliquando testes à Deo appellari solent, auctoritatis, integritatis & certitudinis causa. Nulla enim ex ijs, quæ in terra fiunt, rebus, cæli conspectum latere possit, quod motu suo omnia quotidie perlustrat. viuunt autem cælum, sentit, audit & videt Deo, cui omnia viuunt. Ex hoc genere illa sunt: Audite cæli, quæ loquor. & apud Esaiam: Audite cæli. & apud psaltem, Aduocabit cælum desursum, & terram, discernere populum suum. & annuntiabunt cæli iustitiam eius, quoniam Dominus iudex est. Quoniam autem cælum Dei sedes illustrissima est, atque diuinæ in homines prouidentia & animaduersionis atque iudicij index certissimus; solet hominibus in cælos aspectus, vel Dei misericordiam inuocare, vel fidem & iudiciū implorare: vt, Attenuti sunt oculi mei suspicientes in cælum. Susanna flens suspexit in cælum. erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. Contra vero qui cæli aspectum refugiunt, diuinum iudicium aduersari sese hoc habitu ostendunt: vt in eodem libro. Et declinauerunt oculos suos, ne viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Porro illusione aut demissione de cælo, grauissimus casus describi solet. vt, Proiecit e cælo in terram inclutam Israel. & Videbam satanam tanquam fulgur de cælo cadentem.

CÆLI PARTES.

CÆLI partes quatuor præcipuè numerantur, quatuor ventis distinctæ; de quibus aliàs differemus. Deinde vniuersus orbis cælorum ambitu contentus, summi & vltimi nominibus significatur. vt: A summo cælo egresio eius, & occurfus eius vsque ad summum eius. & illud, Et congregabit electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum.

SEPTENTRIO.

SEPTENTRIO Assyriam Chaldæam regionem significat, & ipsam regiam urbem Babylonem, quòd ea pars Israelitis Septentrionem versus ad ortum sita est. s. s. E. Leuate oculos vestros, qui venitis ab Aquilone, vbi est grex, qui datus est tibi. & Ecce aque ascendunt ab Aquilone; & erunt quasi torrens inundans, &c. Et, Extendet manum suam super Aquilonem & perdet Assur. Septentrio Mediam etiam significat, ratione ad Babel relata. s. s. E. Quoniam ascendet contra eam gens ab Aquilone, quæ ponet terram eius in solitudinem.

DE

DE TERRA.

CAP. VII.

Terra cum aquis secundo loco à Deo creata, tertia in ordine apparuit. Nam cum primum fieret, aquis cum ipsa simul creatis operiebatur, sicut scriptum est: Abyssus sicut vestimentum amictus eius, super montes stabunt aquæ; ab increpatione tua fugient, à voce tonitru tui formidabunt &c. Hæc mundi infima & solidissima pars cum primum ab aquis illis libera Dei dicto extitit, atque multiplicem gignendarum alendarumque rerum vim & aptitudinem ex Dei efficientia obtinuit, $\Upsilon \Upsilon$ nomen Deo auctore accepit. Est autem $\Upsilon \Upsilon$ terræ natura montibus & vallibus, campis littoribusque distincta & firmata, fontibus fluuiisq; ornata, lapidibus, arenis, puluerum, argillarum, mineraliumq; multiplici genere aucta, calore & frigiditate variè aliis atq; aliis in locis affecta, multo & vario succorum numero abudans, perpetua fouendi & agendi atque mutandi vi, & occulto ac permeabili spiritu prædita, magna cum calorum efficacitate consonantia & societate conueniens. Ex quibus omnibus partibus ac viribus ad gignendas, producendas, alendasque res, commoda & idonea euasit, sicut scriptum est. Ascendunt montes & descendunt campi in locum, quem fundasti eis. Qui emittis fontes in conuallibus; inter medium montium pertransibunt aquæ; super ea volucres cæli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra: producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum. Ut educas panem de terra, & vinum latificet cor hominis; ut exhilaret faciem in oleo & panis cor hominis confirmet. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plântauit: illic passeret nidificabunt. Herodij domus dux est eorum, montes excelsi ceruis, petra refugium erinaculis. Huius autem situs & habitationis commoditas à mari usque ad mare, & à flumine usq; ad terminos terræ à Zacharia indicantur, quæ ut simul cum aquis creata dicitur, sic etiam harum usu & societate ad habitationis suæ commoditatem, rerumq; à se gignendarum & alendarum utilitatè indiget; nūquam enim, ut Sapiens tradit, terra satiatur aqua. Quam ob rem ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum, terrarum orbem. Hæc autè vnum cum mari ambiente & subeunte corpus constituit, siue globum dicere mauerimus. Vnde aliquando pro omni animantium loco, siue humido, siue arido, terræ nomen usurpatur, ut: Laudate Dominum de terra dracones & omnes abyssi. Terræ autem totius dominium, ius & gubernatio Dei creatoris propriè est, vsus verò hominum; maximè autem piorum & iustorum, iniustorum autem atque improborum usurpatio & abusus, sicut scriptum est: Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi, qui habitant in eo. Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Et apud Isaiam. Ipse Dominus formans terram & faciens eam, ipse plastes eius, non in vanum creauit eam: ut habitaretur, formauit eam. & apud Psaltem: Iniusti punientur, & semen impiorum peribit: iusti autem hæreditabunt terram, & habitabunt in seculum seculi super eam. Retinet autem in ea Deus perpetuè ius suum & potestatem: nam quatinus in cælo sedeat, terram tamen omnem pedibus ut subsellium occupat. Cælum, inquit, est sedes mea, & terra scabellum pedum meorum. atque hoc nomine sancta est, neque cuiquam temerè aut prophanè, vel verbo usurpanda. Neque per terram iurabitis, inquit Christus: quia scabellum pedum Dei est. Hanc autem plurimarum rerum genitricem, & sua natura fecundissimam, habitatorum malitia & sceleribus effèrari, sterilemque reddi accepimus. Posuit flumina in desertum, exitus aquarum in sitim; terram fructiferam in falsuginem à malitia inhabitantium in ea. Eandem verò ab innato fortasse aut contracto sterilitatis vitio ad summam fertilitatem piorum hominum causâ restitui, idem Psaltes confir-

mat. Posuit desertum in stagna aquarum, terram sine aqua in exitus aquarum: & collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis. Porro hæc, non solum quòd omnes alat & foueat, sed quòd extinctos tandem recipiat, omnium mater dicitur. Iugum graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usq; ad diem sepulturæ in matrem omnium. Atq; hæc de terra ipsa ad omnem habitationis commoditatem $\Upsilon \Upsilon$ dicta; quæ eadem, cum ad culturam agriq; exercendi rationem refertur, $\Upsilon \Upsilon$ dicitur, atque ita $\Upsilon \Upsilon$ ab ea exercitatione Viri terræ dicti sunt. cum verò elementum ipsum purum omniq; facundo succo semoto consideratur, cuius rationes tantum ex pondere & grauitate atque inertia petuntur, appellari solet $\Upsilon \Upsilon$ puluis. Nunc verò deinceps sermonum ratio breuiter nobis indicanda est, ac primò terram, ut mundi pars est, hoc est, iuxta naturam suam, deinde iuxta situm considerabimus. Terra ob naturam suam soliditatem atq; ob innatam situm immobiliter obseruandi vim, ad firmitudinis & constantiam significandas rationes appellatur: ut, Generatio præterit, & generatio aduenit; terra autè in æternum stat. Quam ob rem & firmitatis in contentionibus & comparationibus, terræ etiam nomen usurpari solet: ut, Quia cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores eius sicut hæc interibunt. salus autem mea in sempiternum erit. Terra etiam ex metonymia figura, hominum genus in ipsa ortos & nutritos significat: ut, Benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Et, Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob. Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Significat autem antonomasticè hominem, utpote quem ex limo siue puluere terræ fabricatum sacræ literæ docent, idque per similitudinem frequenter usurpatur. ut, Terra enim sæpè venientem super se bibens imbrem, & generans herbam, &c. Maximè autè hac ratione cor ipsum humanum totius corporis cætrum, atque sapientum vel stultarum cogitationum affectionumque officina arcano sermone indicatur: ut, Aliud cecidit in terram bonam, aliud inter spinas, aliud secus viam, &c. Illud autem longè reconditoris mysterij est, quòd Christus sese in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus futurum, atque ex ea re magnum & extremum generationi peruersæ auctoritatis & efficacitatis signum daturum dixerat. quod cum admirabiles explicatus habeat, proprium locum & tempus ad exponendum postulat; sed tamen illo loco terræ nomine naturam humanam arcanè significari admonemus. Terra igni cõbusta & cremata, quòd omnem iam succum amiserit, inutilis ad omne opus est, ut scriptum est: Nunquid ædificare poterunt lapides de acerbis pulueris qui combusti sunt? Per terram maledictam facere iter, fugientium est & eorum, qui obseruari sua vestigia, seque deprehendi nolint. Sic Job: Maledicta sit pars eius in terra, ne ambulet per viam vinearum. Terra autem, ut idem cum habitabili orbe est, partibus distinguitur & plagis, Oriente, Occidente, Meridie siue Austro, & Septentrione. Septentrionalis & Australis partes, in sermonem inductæ, tribulationem aliquando significant, propter frigidum & vehementem alterius partis ventum, alterius verò calorem nimium. Sic Isaias Deum spem à Septentrione, vmbaculum à Meridie vocat, & subiungit: Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem, & sicut æstus in siti. Vtrobique Septentrionem & Meridem Vates nominat. Præterea Meridies terram Iuda in loco indicat, ut apud Ieremiam: Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat: translata est omnis Iuda transmigatione perfecta. Aquilo autem, siue Aquilonaris plaga, Babylonem apud eundem significat. Leuate oculos vestros & videte omnes qui venitis ab Aquilone. Ezechiel etiam cladem Iudæ futuram Austri nomine indicauit. Idcirco egredietur gladius meus de vagina ad omnem carnem ab Austro

Psal. 106.

Eccles. 49.

ADAMA.

GHAPHAR

Firmitudo.

Eccles. 1.

Isai. 51.

Psal. 107.

Humana natura.

Hebr. 6.

Cor hominis.

Matth. 12.

Inutilitas.

Num. 4.

Fuga.

Job. 24.

Terræ partes.

Tribulatio.

Isai. 25.

Terra Iuda.

Ierem. 13.

Babylon.

Ezech. 21.

Palæstina.
Ezech. 25.

Ezech. 7.

Terræ acci-
dentia.

Terror.

Ierem. 51.

1. Mach. 14.

Puluis.

Vilitas.

Sapient. 15

Austrō vsque ad Aquilonem. Erat enim vni Babylone commoranti Iudæa regio Australis. Littus autem maris Palæstinam significat. vt: Et perdam reliquias maritimæ regionis, faciamque in eis vltionem magnam. Porro quatuor terræ alæ siue plagæ omnem terminum atque inferiores etiam regiones eius terræ, de qua sermo est, continent & indicant. vt: Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus terræ Israel, Venit finis, finis venit super quatuor plagas terræ. Quæ verò accidunt terræ extrinsecus, huiusmodi sunt; tremor, motus; cultura: atque hæc significationem habent certissimam. Terræ namque tremor prædictus terrorem, afflictionem, pressuram & calamitatem obnuntiat: sicut scriptum est. Et commouebitur terra & conturbabitur, quia euigilabit contra Babylonem cogitatio Domini. Terra autem culta pacis & tranquillitatis est index. Sic in Machabæorum libris legitur. Et vnusquisque colebat terram suam cum pace; & terra Iuda dabat fructus suos, & ligna camporum fructum suum. Demum terra, quæ fructifera non est, sed pulueris tantum rationibus definitur, rem vilem & contemptibilem significat, vt apud Sapientem: Cinis est enim cor eius, & terra superuacua spes illius.

P V L V I S.

Infima
conditio.
3. Reg. 16.

Extrema
clades.

3. Reg. 13.

Psal. 17.

Belli impe-
tus & equi-
tatis.

Ezech. 26.

Homo
mortuus.

Psal. 29.

Innumera-
bilitas.

Psal. 77.

P V L V I S minutissima & vilissima terræ pars, in sermone ratione infimam hominum sortem & conditionem significat s. s. e. Pro eo, quod exaltaui te de puluere; & posui te ducem super populum meum Israel. Extremam internecionem & vastationem hac similitudine indicant sacra scripta, s. s. e. Interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi puluerem in tritura aræ. Et comminam eos vt puluerem ante faciē venti. Bellum, & cursus equestris celeritatem & frequentiam maximam, puluis indicat: vt, Inundatione equorum eius operiet te puluis eorum. Hominis mortui & cadaueris consumpti symbolum etiam est: vt, Nunquid confitebitur tibi puluis? Innumerabilem & mensura carentem rem etiam indicat puluis: vt, Pluit super eos, sicut puluerem, carnes.

L V T V M.

Vilitas
cōtempus.
Molestia.
Sapient. 7.
Iob. 13.

Abiectio.

Pœnæ sine
clementia
vastatio.

Ipsa. 10.

Mich. 7.

Psal. 17.

Molestia.

Importu-
nitas.

Habac. 3.

Psal. 68.

Psal. 39.

L V T V M vilissimæ rei, aliâs autem molestæ, ideoque sine clementia de medio tollendæ, significationem in similitudinibus ostendit, s. s. e. Tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Et Memoria vestra comparabitur cineri. &, redigentur in lutum cineres vestri. Subiectio, subplantatio & pœnarum repetitio, sine clementia, hac etiam similitudine indicatur; vt, Ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. Et oculi mei videbunt in eam: nunc erit in conculcationem quasi lutum platearum. &, Vt lutum platearum delebo eos. Aliquando molestiam non facile expuendam & incommoditatem animo grauem significat: vt, Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum: &, Eripe me de luto, vt non infigar: &, Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecis.

A R E N A.

Immensitas.

Genes. 22.

Genes. 41.

Psal. 138.

Pondus.

Molestia.

Prouerb. 27.

Infirmitudo.

Matth. 7.

Ierem. 5.

A R E N A cum absolutè ad quantitatem refertur, & maris nomini coniungitur, immensitatem significat: vt, Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: & velut arenam, quæ est in littore maris: &, Tanta fuit abundantia tritici, vt arenæ maris cœquaretur, & copia mensuram excederet: &, Dinumerabo, & super arenam multiplicabuntur. Ponderis & molestiæ significatione indicat arenæ nomē, ad similitudinē inductū: vt, Gratie est saxum & ponderosa arena: sed ira stulti vtroque grauior. Infirmitudinem & virium tenuitatem arena aliquando significat: vt, Similis est homini stulto qui ædificauit domum suam super arenam, &c. Huc illud pertinet: Qui posui arenam terminum maris, præceptum sempiternum: ad admirationem prouidentie hoc spectat exemplum.

A Q V A post cælum creata est, sed distinctione & loco tertia, materiam terræ dedit, sicut scriptū est. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei verbo. ea quoque admirabili ad res gerendas & alendas virtute, tum seorsum, tum etiam cum terra commixta, diuinitus prædita fuit: prius enim tenebris obtecta abyssi tantum nomen obtinebat, obscurum & humidum, ac frigidum corpus terram contegens & premens, nulla alia quam profunditatis & oppressionis potestate valens, atque terram etiam à se pressam & obductam informem inutilemque efficiens. Terra enim erat inanis & vacua, & tenebræ super faciem abyssi, donec Dei spiritu & virtute fota, gignendi vim, verbo autem iussa, locum proprium obtinuit. Et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixit autem Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida. Hinc iam quæ prius abyssi fuerant, spiritu Domini fota, aquæ dicuntur: vbi verò locum suum sortitæ sunt, maria appellantur; vnum locum tantum in toto orbe obtinentes, quanquam variis terræ sinibus & promontorijs intermissum, non tamen interruptum aut diuisum, vt in sacra Geographia docebimus. Ex eadem autem natura aquæ omnes siue maris, siue fontium, siue fluuiorum, vel pluuiarum sint, fecunditatem gignendi alendi que vim ab illo Domini spiritu obtinent: variam & colorum & saporum atque efficientiarum virtutem ex locis atque temporibus sortitæ; vt aqua Bethlehemitis & gustu suaui, & salubris habebatur, cuius desyderio Dauid actum legimus. Aquæ verò Iericho insalubres & pueris nimium infensæ fuisse dictæ sunt. Est autem hæc natura frigiditati & calori excipiendo idonea: frigiditatem tamen aptius, quam calorem excipit atque diutius conseruat. & quia ea potestate vna cum humiditate valet; igni, qui calidus natura & siccus est, aduersatur, atque vt contrarium contrario opponitur: sicut scriptum est; Transiuimus per ignem & aquam. Præterea aquæ ex illius, à quo primum motæ sunt, spiritus virtute & efficientia hoc etiâ habet, vt res alias ab alijs separando & secernendo mudent, abluant, atque purgent: sicut scriptum est, Dedit aquam ad lauandos pedes camelorum & viroꝝ, qui venerant cum eo. Eodem etiam spiritu efficiente & sitim sedant, & commodum ac facilem potum animalibus præbent, & ad lassitudines aliasque corporis affectiones curandas adhibentur: vt scriptum est, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Harum igitur trium constitutionum rationes illa natura semper & re ipsa & in sermone arcano obtinet, videlicet, Abyssi, aquarum & maris: quas cognoscere, & pro inductæ orationis opportunitate in promptu habere, operæ pretium fuerit. Nam quæ grauiora & molesta de aquis dicuntur, ad abyssi; quæ verò vel mitiora vel vtilia & prospera, ad aquarum rationem, sunt referenda. Atque hæc de aqua in vtroque hoc genere, de mari autem suo loco agemus. Iam verò arcani sermonis proferamus exempla. Aquam ministrare, familiaris ministri officio fungi, est. vt, Est hic Elifeus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ. Aquæ etiam regnū significant, hoc est ipsum regum munus & ministerium, quod aquarum similitudine rerum publicarum cultum præstat: vt si legitimum temperatumque sit, foueat & felicitet; si verò tyranicum & immoderatum, perdat: sicut scriptum est, Vt riui aquarum cor regis in manu Domini, &c. Ex hac similitudine illud ab Isaia dictum interpretamur. Pro eo quod abiicit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silétio. Aquæ ex bonis fontibus & venis, pacis & felicitatis vsum copiamque inscribunt: vt, Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Chaldæi sapientiam

sapientiam, hoc loco nos omnem felicitatem intelligimus. Nimia aquarum inundatio magnum exercitum, cuius impetum & vim nemo cohibere possit, exponitur: vt, Sonabunt populi, sicut sonitus aquarum inundantium. & apud Ieremiam, Ecce aquæ ascendunt ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram & plenitudinē eius, urbem & habitatores eius. Ex eadem ratione aquæ multæ validissimarum calamitatum oppressionē referunt, quæ, velut vnda superuenit vndam, sese perpetuo contingant: vt, In aquis multis adduxerunt te remiges tui. & paulo inferius. Nunc contrita es mari, & in profundis aquarum opes tuæ. Ex quo genere illud etiam est: Abyssus abyssum aduocat à voce cataractarū tuarū. omnia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt. Et, Cū dederō te desolatam, & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ. Itaque abyssus naturæ suæ ratione, magnitudinem & copiam hominibus insuperabilem, & impenetrabilem significat; siue eam rem faustam, siue infaustam, adiunctorum & sententiæ ratio exponat: vt, Aquæ nutrierūt illum, abyssus exaltauit illum: flumina eius manabant in circuitu eius, & riuos suos emisit ad vniuersa ligna regionis. & apud Psaltem, Iudicia tua abyssus multa. Ad hoc genus quoque aquarum vox pertinet, quæ fragorem, minas, & instans periculum ostendit. vt, Vox illius tanquam vox aquarum multarum, & habebat in dextera sua stellas septem; & de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat. Aliquando autem, vt exercitus & turma, sic populi, aquarum nomine, vel angelo interprete, significantur. Aquæ, inquit, quas vidisti, vbi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ. Porro aqua igni coniuncta, anceps & graue discrimen, vehementemque pressuram efficit: vt, Transiuimus per ignem & aquam. & illud, Cū transieris per aquas, tecum erō, & flumina non operient te: cū ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Multa in Lege, Prophetis & Psalmis, atque in nouo Testamento loca, ex huius generis adnotatione explicantur. Ad hoc genus aquæ currentes pertinent, quæ gentem aut personam significant, à quo nulla stabilis utilitas expectanda putetur, quæ tamen aliquando contingat: vt, Mitte panem tuum super trāseuntes aquas, quia post tempora multa inuenies illum. His proxima est debilitatio & membrorum corporis ex timore & imbecillitate labefactatio, qualem Ezechiel aquarum similitudine indicabat: Omnes manus dissoluentur, & omnia genua fluent aquis. Porro aquarum vsu ex diuini spiritus efficientia, felicia quædam & salutaria significantur; vt refrigeratio & recreatio fessorum atque afflictorum. Et erit vir sicut qui absconditur à vento, sicut riuus aquarum in siti. Adde his puram, suauem & efficacem doctrinam, quæ simul animos erudiat, & recreet spiritus sancti virtute: vt, Omnes sitientes venite ad aquas. de quibus aquis Christus etiam. Qui autem bibit ex aqua, quam ego dabo, non sitiet iterum, sed fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Et qui credit in me, sicut dicit Scriptura, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. hoc autem dicebat (subiungit Euangelista) de spiritu sancto, quem erant accepturi credentes in eum. Huc etiam illud pertinet, quod vsu & utilitatem aquæ nomine, vt ignis nocumētum, sacri auctores depingunt: vt, Apposuit tibi aquam & ignem; ad quod volueris, porrige manum. Ex eadem etiam ratione aqua viua certam atque perpetuam felicitatem significat: vt, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Significat etiam auxiliū & subsidium: quod quale sit, an commodum an incommodum, ex adiunctis epithetis explicatur. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Assyriorum, vt bibas aquam fluminis? Simplicem præterea vitium, facilem atque parabilem & certum, aquæ pani coniunctæ præbent. Sic apud Isaiam: Iste in excelsis habitabit; munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei

datus est, aquæ eius fideles sunt. Aquarum denique tum natura; tum abundantia & perpetua vbertas, sobolem, prolem ac posteritatem indicat: vt, Audite hæc domus Iacob, qui vocamini nomine Israel, & de aquis Iuda existitis. Ac de aquis in vniuersum hactenus diximus; de quibus aliàs ex varia locorum notatione per certa genera dicturi sumus.

INUNDATIO.

INUNDATIO vel diluuium vastationem significat, quam efficere solet, s. s. e. vt, In diluuiō prætereunte consummationem faciet loci eius, & inimicos eius persequentur tenebræ.

DE LUCE.

CAP. IX.

CÆLORVM, terræ, & aquarum naturam obscuram penitus & latentem, inertemque fore, nisi proxima Lux Dei iussu existens consequeretur, ipsa ratio atque sacrae philosophiæ contemplatio aperte docet. Quam ob rem in eodem principio, quo cælum & terra ante etiam, quam vel dies, vel vllum aliud tempus esset, Lux orta est prima omnium, quæ Dei dicto effecta esse dicantur. Cætera enim ante lucem creata; lux verò Deo dicente fuisse scribitur. Et dixit Deus, Sit lux, & fuit lux. Est autem creatio obscurior & ignotior hominibus; quippe quam quemadmodum Deus expedierit, neque sacri libri exponant, neque eorum, qui cognoscere voluerunt, quisquam satis aperte indicarit: nam de ea, præterquam quod præcedens materia excluditur, nihil explicatius à Theologis statuitur. Primum autem creationis fundamentum sapientiam & voluntatem diuinam fuisse arbitramur & tenemus. Id enim vox, in principio, arcanè significat, quam Hierosolymitana Paraphrasis, in sapientia, interpretatur sapientissimè. sed quomodo quæue ratione id effectum sit, non planè indicatur. Verùm enim uerò lucis ratio eò cæteris ante ipsam rebus præstat, quo diuini dicti annotatione, & diuini etiam iudicij probatione, prima gaudet. Et vidit Deus lucem, quod esset bona. Atqui cæli quidem locum, situm, officiumque suum ex diuino dicto postea obtinere, sed naturam ex creatione habuerunt. Idque Vates aliquando significans canebat. Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Lux igitur prima diuinum verbum in mundo existens audit, existereque iussa firmat, prima sese videndam, iudicandam & probandam præbet; prima distinctioni & separationi rerum initium & opportunitatem affert: prima partium, numerorum, temporum, ordinum, & rationum vsu præbet; prima nomen certum & proprium in rerum natura sortitur: prima aptandis sæculis accommodatur; denique cognoscendis, distinguendis, appellandisque rebus omnibus prima fundamenta subfornat. Est autem duplex in sacris libris nominata Lux: altera diuina omnino & inaccessibilis, quam Deus habitat, quæ & spiritualis Lux dicitur; in qua nullæ nec societate, nec successionē aut vicissitudine tenebræ sunt. Namque apud Deum nulla est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio. de qua scriptum est. Quoniam Deus Lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Ex hac autem Luce omnia, quæ ad beatorum spirituum & humanarum mentium illustrationem pertinent, emanant; sicut scriptum est. Omne datum bonum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum. qua de re nos aliàs plura & exactius, eodem lumine adhibente, indicabimus. Altera verò Lux ea est, qua naturæ rerum varietas, pulchritudo, & species omnis conspicienda præbetur. Hæc verò ex illa priori diuina Luce, non naturæ & dignitatis æqualitate, sed efficacitatis & commoditatis certa quadam similitudine, & arcana representatione producta est. Prior illa semper fuit; posterior hæc temporum & sæculorū omnium initio, magnum rebus omnibus, atque vniuerso mundo commodum, magnum decus, & vsu magnum

afferens exitit: de qua etiam nos aliàs plenius ex diuino beneficio philosophari cogitamus. Nunc verò sermonum rationem vsuque docebimus: ad cuius explanationem operæpretium fuerit ea adnotare, quæ existentem in mundo lucem consecuta fuere, videlicet existentiam primùm ipsam, hoc est, singularem existendi modum & à creatione diuersum, inspectionem, probationem, distinctionem, separationem, partitionem, numerum, ordinem, tempus, rationem, & denique nomen. Namque ex hac rerum obseruatione omnis de luce & lumine sermo ducitur, qui vel publicas vel priuatas res, vtriusque autem partis ratio vel animum vel corpus respicit. Animaduertendum est, aliam rationem lucis, aliam luminis in Hebraica lingua esse. quam tamen quia Latine versiones non perpetuò obseruant; nos ita, vt inuenimus, explicabimus. Lux Israel apud Isaiam Deum significat, à quo Israel ex illa Jacobi humilitate & obscuritate ad admirabilem illam & arcanam dignitatem atque gloriam, quæ Israelis nomine indicatur, eductus fuit. Et erit lumen Israel in igne, & sanctus eius in flamma. Apud eundem autem vatem lux Dei legem & veram doctrinam verbo Dei propositam significat. Domus Jacob, venite & ambulemus in lumine Domini. Et, Lucerna pedibus meis, verbum tuum; & lumen semitis meis. Lux facierum vel illuminatio vultus Dei, curam, prouidentiam, & gratiam diuinam indicat. Dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiisti in eis. De eadem quoque gratia & prouidentia, præterea etiam misericordia, illud scriptum est. Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Sapientia vera & doctrinæ ac scientiæ veritas Lux dicitur. Et vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. & Dulce lumen & delectabile est oculis videre Solem. Et, Illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti, &c. Veritas quoque & virtus lucis nomine celebratur; vt contra falsitas & vanitas, tenebrarum appellatione notatur. Ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Adhuc modicum lumen in vobis est, ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant. Qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat; dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis. & filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Felicitas, beatitudo, beatio ipsa & prosperitas, siue vt accepta, siue vt effecta & præstita, frequenti lucis imagine ostenditur. Et erit lux Luna sicut lux Solis, & lux Solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die qua alligauerit Dominus vulnus populi sui. & apud eundem Isaiam. Expectauimus lucem, & ecce tenebræ: splendorem, & in tenebris ambulauimus. Et Dominus lux mea est. Et educit quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum sicut meridiem. & lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. & apud Esther ludæis noua lux oriri visa est, gaudium, honor & tripudium. Et Sapiens ait, Lux iustorum lætificat; lucerna autem impiorum extinguetur. Ad hoc etiam genus euentus boni successusque referuntur: vt, Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flamma eius? Et illud, Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris. Ieremias etiam lamétatus ait: Me minauit & adduxit in tenebras & non in lucem. & Iob post tenebras lucem sperare se ait. Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit vsque ad perfectum diem, quo loco prosperitatis commodum successum significat lux. Iis autem, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, & lucis desiderium maximum, & vsus, cum contigerit, gratissimus est, sicut scriptum est: Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Quamobrem lux lætitiæ gaudiumque significat præcipuum: vt illud. Lux orta est iusto, & lux iustorum lætificat; lucerna autem impiorum extinguetur. Et apud Ieremiam. Perdam, inquit Deus, ex eis vocem gaudij & vocem lætitiæ, vocem sponsi & vocem sponsæ, vocem molæ & lumen lucer-

næ. quo in loco lumen siue lux, tranquillitatis, & pacis comes lætitia est. & Amos: Nunquid non tenebræ dies Domini & non lux? vbi quietem & securitatem significat lux. Deus etiam apertè pacem significari lucis nomine indicauit. Ego Dominus formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Liberatio autem à periculis & difficillimis miserrimisque rebus lucis verbis explicatur. vt, Illustra faciem tuam supra lucis verbis explicatur. vt, Illustra faciem tuam supra seruum tuum: saluum me fac in misericordia tua. Et exortum est in tenebris lumen rectis; misericors, miserator & iustus. Præterea admiranda illa nouatio & sublimitas, atque illustrissima conditio, quæ diuini verbi Iesu Christi filij Dei virtute & efficientia hominum rebus allata fuit, lucis nomine celebratur: vt contra locus ille secundus, in quem homines ex primo originalis iustitiæ & gratiæ statu migrauerant, noctis, caliginis tenebrarumque verbis notatur. Surge, illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos; super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur: & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore oris tui. Et quod Iohannes exponit, In ipso vita erat, & vita erat lux hominum; & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Et apud eundem Christus. Ego sum lux mundi. qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Hæc autem admiranda & arcana ratio, quæ plurimis aliàs nominibus exponi solet, vt iustitiæ, sanctitatis, virtutis & veritatis, sæpissimè vno lucis verbo indicatur: vt, Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Ad hæc etiam illud consequitur, quòd felicitas illa mortalibus optanda & expetenda magis, quàm disputanda, inaccessibilis atque immensæ cuiusdam lucis nomine & imagine depingitur. cuius non integram formam, sed breue quoddam specimen in virtute Apostolis ostensum est, Christo in monte Thabor transfigurato, cuius facies resplenduit, sicut Sol, & vestimenta facta sunt alba, sicut nix. Lucis filij, veritatis gnari & pietatis studiosi dicuntur: vt, Omnes enim vos filij lucis estis & filij diei, non fumus noctis neque tenebrarum. Lux admirabilis Christiana sanctificatio est, s. s. e. Vt virtutes annuntietis eius, qui vocauit vos de tenebris, in admirabile lumē suum. Lux veritatem, rationem, æquitatem iusque omne significat, s. s. e. Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus, Quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus; mentimur & veritatem non facimus.

LUMEN, LVX.

LVX doctrinæ & veritatis copia dicitur, & optimū exemplum: vt, Vos estis lux mundi. & Vt conuertantur à tenebris ad lucem. Euangelij illuminatio lux appellatur, s. s. e. Quòd si etiam opertum est Euangelium nostrum, in ijs, qui pereunt: est opertum, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Christi. Lumen super candelabrum, virtutis & doctrinæ communicationem significat s. s. e. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum; & sic luceat lux vestra coram hominibus.

COLOR.

CANDOR puritatem & integritatem simplicitatemque significat: vt, Antiquus dierum sedit; vestimentum eius candidum quasi nix. Albedo gloriam & iucunditatem atque lætitiæ summam cum summa virtute & puritate. hoc indicabant Christi vestimenta facta, sicut nix alba. Color purpureus terrorem admirationemque incutit, s. s. e. Aspectus eorum quasi lampades; quasi fulgura discurrentia. ad colorem vestium & armorum hæc referuntur. Ruffi equi Babyloniorum, nigri verò Persarum regnum significabant, s. s. e. In quadriga prima equi ruffi. In quadriga secunda equi nigri. In quadriga tertia, equi albi.

ALBE-

ALBEDO.

Natio. ALBEDO albus color nonnunquam certarum gentium symbolum est, quæ eiusmodi coloris vestibus utuntur. Sic Græcorum regnum alborum equorū imagine significavit. Nonnunquam lepram significat, & arguit in cute albor: ut in Leuitici libro frequenter legimus, Si color albus in cute fuerit, &c. In capillis senectutem & antiquitatem significat albedo: ut: Caput autem eius, & capilli erant cani tanquam lana alba. **Puritas.** Frequenter verò albus vestium color puritatem & simplicitatem; candoremque mentis significat, atque ab omni labe & nota semotam vitæ conditionem, quali cælestes spiritus utuntur: ut; Si fuerint peccata vestra rubra sicut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint ut vermiculus, quasi lana alba erunt. Et Christi vestitus albus & refulgens factus fuisse dicitur. Sic etiam angeli in vestibus albis visi sunt: Et habes pauca nomina in Sardis, quæ non inquinaverunt vestimenta sua, & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

TENEBRÆ.

CAP. X.

QUANTUM tenebræ in mundi huius creatione & fabrica lucem antecesserint, à nobis tamen post lucem collocantur; quòd certam sui cognoscendi rationem non ex se (utpote quæ obscuræ, horribiles, & inuisibiles atque sensibus importunæ sunt) sed ex lucis cōtentione conficiant. Quidquid enim de luce dicitur, idem de tenebris opponitur, quas diuina philosophia non formatas ut lucem, sed aut seorsum, aut simul cum cælo & terra atque abyssis creatas docet; sicut scriptum est: Ego Dominus formans lucem & creans tenebras. Earum verò natura & vis ea est, ut omnium rerum pulchritudinem & nitorem cælent, distinctionem & separationem, terminum atque definitionem confundant, permisceant & perturbent. quæ res ad mali potius quàm boni rationem pertinet, sicut scriptum est. Et tenebræ erant super facies abyssi. Et dixit Deus, Fiat lux: & vidit Deus lucem, quòd esset bona. Id quod de tenebris non dicitur. Nam tenebræ obscuritate sua neque videri, neque in bonorum numero seponi sese patiuntur: quatenus enim priuatio sunt, nihil habent laudabile: quatenus verò luci opponuntur & obsistunt, mali magis, quàm boni rationem sequuntur: sicut scriptum est. Formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Quamquam autem nulla rerum natura, ut natura est, mala sit; nonnullæ tamen sunt res, quæ, ut bonis aliis opponuntur, malæ esse dicuntur. Ex quo genere tenebræ sunt, quæ hoc vtilitatis habere videntur, ut his, quos aliquando oppreserint, lucis vsuram commendabiliorem, gratioremque reddant; quamquam ne id ipsum tenebræ, sed animi attendentis & cognoscantis ratio, & cogitatio efficiat. sicut scriptum est: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, &c. Ut verò, quæ de tenebrarum natura dici possunt, nulla apparent, nisi lucis naturam & virtutem cognoscentibus; ita etiam, quæ de tenebris ad sermonis vsu proferuntur, ex lucis contentione examinari debent. contraria enim sibi que opposita vtriusque rei exempla sunt. Tenebrarum igitur offensio & ad intellectiuam animi partem, & ad eam, in qua appetitus & voluntas est, pertinet, atque illi errorem, huic horrorem doloremque affert. Ex quo fit, ut, quæ de tenebris efferuntur, orationes ad alterutrum genus pertineant. Prioris autem multa exempla afferri cum possent, illustra quædam tantum exponere placuit. Mendacium & falsitas, & id, quod veritati ac sapientiæ opponitur, tenebrarum nomine significatur; ut contra, veritas & simplicitas lucis appellatione indicatur. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Et illud: Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Et vidi (inquit Sa-

piens) quòd tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. Stultitiam hoc loco veritatis ignorationem & carentiam definimus, quam tenebris simillimam Sapiens esse ait. Quidquid autem vitiorum ex errore & veritatis ignorantia proficiscitur, tenebræ à spiritu diuino dicitur: cuiusmodi est superbia, ambitio, inuidia, ira, contentio, cupiditas & auaritia, & reliquæ eiusdem notæ artes; quibus homines aduersus veritatem, virtutem & sanctitudinem contendunt: sicut scriptum est, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Interdum etiam ipsam religionis & veritatis ab hominibus affectatam negligentiam, & sæculi huius sapientiam, tenebras luci oppositas interpretamur. Ut, Filij huius sæculi prudentiores sunt in generatione sua, quàm filij lucis. Ignorantiam etiam veræ atque vtilis doctrinæ apud Paulum tenebræ significant. ut: Quæ societas luci ad tenebras? Atqui ex inscitia & ignorantia perturbatio quoque non minus, quàm cetera, tenebris affinis oritur: sicut scriptum est, Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte, sic palpabunt in meridie. Postremum autem ignorationis locum ij tenent, qui Christum Dei filium, orbisq. redemptorem, vel non audierint, vel auditum agnoscere noluerint. Eum autem locum tenebræ omnino occupant, & suo nomine significant: de quibus Christus ait, Adhuc modicum lumen in vobis est, ambulate dum lucem habetis, & non vos tenebræ comprehendant. Et quia dum hæc ignoratio manet, peccati regnum à Dei luce alienū viget & perseverat: ob eam rem is status tenebrarum nomine fuit etiam à Christo Saulo Tharsensi descriptus. Eripiens te de populis & gentibus, in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorum; ut conuertantur de tenebris ad lucem; & de potestate Satanæ ad Deum: qui (ut idem Apostolus affirmat) eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. De hac autem re sæpe Iohannes differit. Quia tenebræ transierunt, & verum lumen iam lucet: Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est; & in tenebris ambulat, & nescit quòd vadat; quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Alterius verò generis, hoc est, mali & damni, quo appetitiua animi portio offendi solet, quædam nos exempla adnotauimus: plura, quòd ad hæc referri possent, prætermisimus. Igitur malum in genere tenebras significare Isaias docuit. Ego Dominus creans tenebras & formans lucem, faciens pacem & creans malum. In specie verò metum & tribulationem, præsentemque angustiam, apud eundem Isaiam significari docemur. Aspiciemus in terram; & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est in caligine eius. & rursum: Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio & tenebræ, dissolutio & angustia, & caligo persequens, & non poterit auolare de angustia sua. Et apud Micheam, Nō lateris inimica mea super me, quia cecidi; confurgam cum sedero in tenebris: Dominus lux mea est. & Diem tenebrarum & caliginis calamitosum tempus appellat Iael: quem etiam secuti Amos & Nahum, angustiam & pressuram eodem modo enuntiant. Nunquid non tenebræ dies Domini & non lux? & caligo, & non splendor in ea? Et inimicos Domini persequentur tenebræ. Me minauit & adduxit in tenebras, & non in lucem. Periculum grauissimum & formidandū tenebrarum nomine indicatur, præcipue verò cum ignoratio & consilij incertitudo accedit: sicut scriptum est, Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant. Et, Fiat via illorum tenebræ & lubricum, & angelus Domini persequens eos. Illud autem; Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos. Expectabitur lucem, & ponet eam in vmbra mortis & in caliginem.

ginem, & quæ ad hanc rationem pertinent orationes aliæ miserimum & grauissimum statum significant eorum, qui ob propriam culpam reprobati & reiecti à Deo, suisque erroribus permitti, obcæcati indurati que euadunt. Ad quam rationem illa spectant. Expectauimus lucem, & ecce tenebræ; splendorem, & in tenebris ambulauimus. Palpauimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus: impegimus meridie quasi in tenebris, & in caliginosis quasi mortui. Et apud Iob Baldad Suites aiebat Nonne lux impij extinguetur, neque splendet flamma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius; & lucerna, quæ super eum est, extinguetur. vnde in tenebris labi, grauissimi periculi functionem significat, cuius euitandi vel depellendi incertitudo magna consequatur: sicut scriptum est. Iecirco via illorum erit quasi lubricum in tenebris; impellentur enim & corruent in ea. Et quia lucis vsuram omnem mors adimit, eandemque sepulchrum impedit, solet interdum mors tenebrarum nomen occupare: vt apud Ieremiam. In tenebris collocauit me quasi mortuos sempiternos. Obseruauimus etiam nonnunquam vtramque partem, hoc est, veritatis ignorationem & periculorum consequentiam atque experientiam simul tenebrarum nomine indicari: vt, Populus qui habitabat in tenebris, vidit lucem magnam; & sedentibus in regione vmbre mortis, lux orta est eis. Tenebræ autem exteriores dictæ, conditionem eorum significant, qui regni cælestis cõmunionem atque vsu indigni iudicati, & reiecti sunt; apud quos nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, perpetuusque fletus & stridor dentium auditur. Huius autem conditionis initium ab illo induratum loco & statu duci arbitramur. Illa verò minus arcana quidem, sed adnotanda tamen, obseruatio est, vt tenebræ secretum & cum paucis communicatum, aut non omnibus pernosendum, vel negotium, vel consilium significant: vt, Quod dico vobis in tenebris, prædicare in relictis. Et illud, quo diuinitatis ratio mortalibus incognita esse indicatur. Et posuit tenebras latibulum suum, tabernaculum eius in circuitu eius: tenebrosa aqua in nubibus aëris. Tenebrarum quoque vsus ijs optari solet, qui nocendi aut aliàs peccandi commoditatem querunt; ijs maximè hominibus, quorum vel audaciæ metus, vel simulationi pudor obstare potest.

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro relictos corde. & illud: Quis me videt? tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me: quem vereor? Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autè redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

OBSCURITAS.

OBSCURITAS ignobilitatem significat & conditionem humillimam vel seruilem, s. s. e. Sede tacens & intra in tenebras filia Chaldæorum, quia non vocaberis vltra domina regnorum. Peccatum etiam & peccati captiuitas huiusmodi translatione significatur, s. s. e. Vt suscitares terram, & possideres hereditates dissipatas; & dices his qui in tenebris sunt, exite. Eadem translatione D. Paulus ait, Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis enim redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

VESPER.

VESPER tempus est, quo diurni labores operæque soluuntur, in rusticatione præcipuè, s. s. e. Exhibet homo ad opus suum & operationem suam vsque ad vesperam. Et redeunti ad vesperam Iacob de agro, egressa est in occursum Lia. & allegoricos, diurnæ immunditiæ periodus est, vsque ad vesperam: vt sæpè in Leuitico legimus. Et, Ad vesperum durabit fletus, & ad matutinum letitia. Est etiam ferarum tempus, ad rapinam commodum. s. s. e. Lupus ad vesperam vastauit eos: & iudices eius lupi vespere. Intempestiuum tempus

quoque vesperi nomine significatur: vt, Mane femina semen tuum: & vespere ne cesset manus tua; hoc est, opportunè & importunè.

MANE.

MANE & diluculum accuratum studium & rem diligenter maturatam significat, s. s. e. Hæc dicit Dominus, Iudicate manè iudicium, & eruite vi oppressum &c. & Auditam fac mihi manè misericordiam tuam, quia in te speraui.

NOX.

NOX periculum & metum & tristia omnia significat, s. s. e. Vbi pernoctaueris, pernoctabo, id est, omnium periculorum tuorum sociam me præbebo. Est & nox tempus luctibus & fletibus aptum, afflictionisque index s. s. e. Plorans plorauit in nocte. Furibus & nocentibus etiam opportunum tempus, sicut s. e. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte. & Surgite & ascendamus in nocte, & dissipemus domos eius. Vsurpatur etiam noctis nomen pro statu & conditione gratiæ diuinæ contraria, qualis est peccatorum & impiorum, s. s. e. Vos autem fratres non estis in tenebris; vt vos dies illa, tanquam fur, comprehendat: omnes enim vos filij lucis estis & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Ebrietatis & vitiorum studiofa vita, nox quoque dicitur, s. s. e. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. & Abijciamus ergo opera tenebrarum; & induamur arma lucis; sicut in die, honestè ambulemus. Nox cogitationum mater, opportunaque occasio, propter silentium; & secretorum consiliorum tempus, s. s. e. Insuper & vsque ad noctem increpauerunt mihi renes mei. & Probasti cor meum & visitasti nocte. & In lectulo meo quæsiui per noctem, quem diligit anima mea. Vanitatis, calamitatis & consilij inopiam huiusmodi verba significant, s. s. e. Propterea nox vobis pro visione erit; & tenebræ pro diuinatione.

DE DIE.

CAP. XI.

APPELLAVIT autem Dominus lucem diem, quo temporum, ætatum & sæculorum rationem constare & continuari voluit: sicut scriptum est. Et factum est vespere & manè dies vnus; & factum est vespere & manè dies secundus, &c. Atque dierum ratio omnis sic à Deo non solum cognosci, sed requiri & examinari sigillatim dicitur; singulorumque dierum officia ad Deum præstari docemur: Dies diei eruat verbum. Præterea & Iob cum diem, in qua natus fuerat, à Deo non requiri optauerit, omnes dies requiri solere ostendit. Dierum autem & noctium ratio in rerum cõceptibus, genituris atque productionibus spectari, argumento sunt animantes, atque in his homo præcipuè, qui certum & conceptus & natalis sui diem habet: sicut scriptum est. Pereat dies in qua natus sum, & nox, in qua dictum est, conceptus est vir. Constat autè dies totus nocte & luce: sicut scriptum est, Et factum est vespere & manè dies vnus. sed dies propriè illa est, quam lucis vsus occupat ab ascensu auroræ vsque ad vespertinum stellarum ortum, quam mercenariorum diem facer sermo appellat: sicut scriptum est: Et nos ipsi faciamus opus, & media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ, donec egrediantur astra. Dicitur autem hoc totum tempus diei pondus: atque huiusmodi diei vesper à Solis occafu incipit: sicut scriptum est, Vespere autem facta cum occidisset Sol. Est autem vtrique diei parti auroræ & vesperi magna ad temporum & cæli mutationes indicandas opportunitas & commoditas, hominibus diuinitus concessa. quam qui rectè tenuerint, de proxima cæli aërisque temperie & constitutione secundum naturæ obseruationem differere possint: sicut scriptum est. Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum enim est cælum: & manè, Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum: faciem ergo cæli diiudicare noctis, &c. Dierum diuersita-

uerfitatem & successionem Sol efficit Deo auctore, à quo non solum luce & magnitudine, sed celebritate quoque varij instituti sunt dies: qua de re sic Sapiens distulerebat. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annu à Sole? A Domini scientia separati sunt, facto Sole, & præceptu custodiente. Et immutauit tempora & dies festos ipsorum, & in illis dies festos celebrauerunt ad horam. Ex ipsis exaltauit & magnificauit Dominus. Et ex ipsis posuit in numero dierum. Constat autem dies artificialis, qualis in Scriptura accipi solet, siue breuis, siue longa fuerit, duodecim diurnis horis, quibus res omnes suum secundum naturam munus exercere possunt. Nonne duodecim sunt horæ diei? & Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem diei videt. Atque hæc de diei natura & partibus à nobis descripta sermonis ratio indicata consequetur. Solet autem diei nomen, vel absolutum, vel adiuncto notatum in orationem induci. Prioris formulæ exempla illa sunt, quibus dies vel virtutem, vel opportunum tempus ad virtutis exercitationem significat: vt, Sicut in die honestè ambulemus, non in comestationibus & ebrietatibus, &c. Item etiam illa, quibus gratiæ tempus atque ipse vsus hominibus diuinitus concessus, diei nomine indicatur. Sic apud Paulum pientissimi & probatissimi quique ex Christianis, filij diei dicuntur. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei. & paulo inferius. Nos autem qui diei sumus, sobrij sumus, induti lorica fidei & charitate. Posterioris verò formulæ huiusmodi multa exempla habemus. Dies pauoris, pauorem ipsum, metum, perturbationemque significat. Propè est dies occisionis, & non gloriæ motium. Et ecce dies, ecce venit: egressa est contritio, floruit virga. Sic dies nubis, triste, obscuru & calamitosum tempus apud vates & sacros auctores alios significat. Væ diei, quia iuxta est dies, & appropinquat dies Domini, dies nubis, tempus gentium erit. Et veniet gladius in Ægyptum, & erit pavor in Æthiopia. & paulo inferius eadem figura. Et in Taphnis nigrescet dies, cum contriuero ibi sceptrum Ægypti, & defecerit in ea superbia potentia eius, ipsam nubes operiet. Ex eodem autem genere est alicui cuiquam adscriptus dies, quem calamitatis & pænarum atque adeo ultionis erga illum ipsum rectè interpretabimur: vt, Dominus autem irridebit eum; quoniam prospicit, quod veniet dies eius. Verum enim verò dies Domini ultionis & iudicij exercendi dies est. Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur. Eiusdem ferè argumenti est dies aduentus Christi: extremi enim iudicij tempus indicat. Expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi (qui & confirmabit vos vsque in finem sine crimine) in die aduentus Domini nostri Iesu Christi. Atque diei illustrissima & potentissima pars est Meridies, qui & luce pollet clariori, & grauiori æstus vi feruet. Ex altera autem parte iucunditatis & prosperitatis gradum summum. ex altera verò pressuræ & afflictionis vehementiam sacri auctores arcano sermone describunt. Alterius partis huiusmodi exempla sunt. Et quasi Meridianus fulgor consurget tibi ad vespèram: & cum te cõsumptum putaueris, orieris vt lucifer. & illud, Deducet quasi lumen iustitiam tuam, iudicium tuum tanquam Meridiem. Alterius verò illud partis est exemplum. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in Meridie. Porro dies nocti in oratione cõiunctus, continuationis, atque perpetuitatis rationem obtinet. Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem, & non des requiem tibi. Et in Lege Domini voluntas eius, & in Lege eius meditabitur die ac nocte. Die & nocte circundabit eam super muros eius iniquitas & dolus.

H O R A.

CERTE etiam dierum partes horæ sunt, admirabili & illustri diuinæ sapientiæ ordine constitutæ, quibus tum lucis, tum tenebrarum ratio distinguitur, tum rerum omnium duratio, successus & opportunitas adno-

ratur & arguitur. Sic enim Petrus obiectam sibi & condiscipulis ab aduersariis Christi malitiosa quadam interpretatione ebrietatem horarum adnotatione redarguit. Non enim (sicut vos aestimatis) hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. sic à mane summo vsque ad sacrificij horam, opportunum & idoneum tempus ad vaticinandum existimabatur sacrificulis illis, & populo spectanti, dum, quid miraculi falsa numina facere possent, obseruaretur. Sic etiam certæ in sacris libris horæ indicatæ sunt, quibus vel angeli vatibus & sanctis viris visi, vel miracula alia edita fuerint. Hora MINHHA Ga- briel Danieli. idemque Zachariæ THYMIAMATIS hora apparet. Et Petrus sexta hora esurit, atque admirando illo spectro diuinum de gentium vocatione consilium docetur. Nona etiam eiusdem diei hora Cornelius angelum de gratia ac salute diuina sibi conferenda lætissimum nuntium accipit. Magnum verò ad miraculorum examinandam certitudinem momentu horarum obseruatio habet. Atque horarum ratio vel temporis decursu, vel agendaru rerum adnotationibus putatur. Temporis decursu horæ duodecim numerantur. sicut scriptu est: Nonne duodecim horæ sunt diei? quæ numerorum nominibus ordinantur hoc modo. Prima hora vel primum mane à Solis ortu dicitur, quæ familiaræ pater operarios primum conduxit, & egressus est circa horam tertiam. iterum autem exiit circa sextam & nonam horam: circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios stantes, & dixit, Quid statis hic tota die otiosi? tota die dixit, quod proximus esset vesper diei finis dictus, qui vndecima hora conspicitur: vt illi primi operarij indicabant: Hi nouissimi vna hora fecerunt. Ea autem hora Vespera dicitur: vt scriptum est. Cum iam vespera esset hora, exijt in Bethaniam cum duodecim. Clauditur autem dies altera ex parte mane, altera verò vespera. Exitus matutini & vesperæ delectaberis. Ex his autem, quæ commemorauimus, ceterarum horarum nomina ordinis ratione arguuntur, vt secunda, quarta, quinta, septima, octaua, decima. Sic enim hora septima filium suum melius habuisse, à seruis cognouit. & hora quasi decima Andreas & alij Ioannis discipuli ad Iesum venerunt. Horas autem noctis iisdem ordinis nominibus dici, manifesto scripturarum loco docemur. Nam Paulus à tertia hora noctis Ierosolymis Casaream traduci iussus est. Atque hoc modo per horas dies partiri solet. Idem etiam ex initij, medij & finis notatione, in mane, vesperam & meridiem diuiditur: vt, Vespere & mane, & meridie narrabo & annuntiabo. Est autem altera horarum (vt diximus) adnotatio ex agendarum rerum opportunitatibus obseruata: sicut scriptu est. Omne opus hora sua subministrat. Atque hæc ratio tum in sacris, tum in aliis rebus agendis initur. Sic Baalim sacrificuli vsque ad horam Minhha, quæ ZAHHARAIM erat, prophetaffe scribuntur, & mane etiam cum offerretur Minhha. & Zacharias erat orans hora incensi. & Petrus horam orationis nonam indicat. sic hora prandij inter ZAHHARAIM Ioseph cum fratribus conasse dicitur. & in Susannæ historia hora prandij duofenes domum repetunt. Et discipuli ad Christum, Desertus est, inquit, locus, & hora iam præterijt. & Hora surgendi non te trices, dicebat Sapiens. Quæ verò arcanum sermonem spectant, illa sunt. Hora cum ex Hebraico verbo ny Latinè redditur, opportunu & idoneum secundum naturam alicui rei tempus significat, vt in conceptibus & partibus feminarum sæpe obseruatur, & in arborum & aliarum reru fructibus opportunis etiam Hebraicè adnotauimus: vt, In tempore isto in hora habebis in vtero filium. Posterius nomen, in hora filium suo tempore mature pariendum indicat; vt tandem factum Scriptura narrat. Et concepit mulier & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat Helisæus. Præterea singularem quandam, & decretam rei alicuius agendæ opportunitatem, horæ nomine indicat sacer sermo. De die illa & hora nemo scit. Nescitis

qua hora Dominus venturus est. Huic illa ratio proxima est, ut hora grauiſſimum aliquod discrimen, & durissimum periculum, imò etiam certissimum laborem significet. De hac autem hora Christus Dominus Patrem orabat, ut transiret ab eo hora, quam tandem subituro discipulis indicauit: Sufficit, venit hora: Ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum. & Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: & Venit hora iudicij eius, & hora, ut timeat. Opportunitatem quoque vel studiorum, vel optata rei agenda aut adipiscenda pro vario personarum genere, horæ nomine interpretamur. in bonum quidem hoc modo. Quid mihi & tibi mulier? nondum venit hora mea. & Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate: & Pater, venit hora, clarifica me. in malum verò sic. Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum: Præterea breue spacium & facile superabile tempus; cuius vel sensus, si durum ac difficile; vel usus, si gratum ac iucundum fuerit, exigua durationis futurus sit, horæ vel absoluto, vel cum vnitæ coniuncto nomine significatur: ut, Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius: & illud, Non potuistis vna hora vigilare mecum? & Si ad horam vos contristauit, nunc gaudeo. & Forſitan idè recessit ad horam à te, ut æternum illum reciperes. In miraculorum autem ratione examinanda plurimum momenti ad faciendam fidem habet horarum obseruatio exacta, maximè in eo rerum genere, quæ aliàs secundum naturam edispectarique solent; ut in pluuiis, tonitruis, grandine, ventis, morborum curationibus: quæ si cum prædicto antè temporis articulo conueniant, miraculorum & signorum vim habere probantur: ut, Pluam cras hac ipsa hora grandinem. & Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam ad te virum de terra Benjamin. Vnde in cognoscendis Christi miraculis diligentem horarum examinationem adhibitam legimus: Et sanatus est puer in illa hora. & Salua facta est mulier in illa hora. Et regulus ille cum interrogata hora, in qua filius melius habuisset, audiret, quòd heri hora tertia reliquisset eum febris, cognouit, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus, Filius tuus uiuit. Porrò nouissima hora testamenti noui tempus ad extremum vsque mundi huius diem significat. Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quòd antè Christus venit, &c. In illis etiã partibus & horis, quibus dies vtriusque clauditur manè & vesper, arcani etiam sermonis ratio spectatur. Namque manè opportunum & commodum tempus ac maturitatem præcipuam ad aliquid agendum; vesper autem minus opportunum, non tamen prætermittendum, tempus significat. & præterea eadem ferè ratione humanæ vitæ spectanda & obseruanda initium, ut adolescentiã, itemque eiusdem finem, manè & vesper indicat. Vtriusque autem significationis exemplum illud satis illustre est. Manè semina semen tuum, & vesperè ne cesset manus tua, quia nescis, quid magis oriatur, hoc aut illud; & si vtrumque simul, melius erit. Ad hanc autem rationem illud pertinet, Lucifer, qui manè oriebaris. Illud autem posterioris generis exemplum est. Manè floreat & transeat, vesperè autem induret & areſcat. In quibus verò orationibus manè absolute vsurpatur, diligentia, sedulitatis, sollicitudinis interpretatio commodè adhibetur: ut, Domine manè exaudies vocem meam, manè astabo tibi & videbo, manè oratio mea præueniet te. Et quod à Sapientia dictum est: Ego diligentes me diligo; & qui manè vigilat ad me, inuenient me. Et in tribulatione sua manè confluent ad me. Prosperi etiam status initium manè primò lucenti adſimilari in sacro sermone solet: ut, Erumpet quasi manè lumen tuum. Sed quoniam breuissimè matutinum tempus transit, solet etiam breuem & inconstantem prosperitatem indicare. Sicut manè transit, pertransijt rex Israel. Vim præterea subitam & vnde quaque diffusam, atque ob ipsum, quòd vnde quaque diffusa est, inuitabilem atque in-

superabilem manè in loco significat: ut, Propè est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis, quasi manè expansum super montes, populus multus & fortis. Ad hæc manè tenebris oppositum felicioris conditionis imaginem exprimit: Conuertentem in manè tenebras, & noctem in diem mutantem. Vesper, vesperum & vespera (namque omnibus generibus eadem res à Latinis ex Hebraico redditur) postrema diei pars est, & cuiuscunque diurni negotij finem significat: quidquid enim per diem agi, exerceri, aut obseruari debet, vespertini temporis terminum non excedit. Hinc illa frequens in ritibus & ceremoniis Vesperti adnotatio: ut, Et erit immundus vsque ad vesperum, & polluetur vsque ad vesperum: & Suspendi fuerunt vsque ad vesperum. Diurnæ etiam operæ finem Vesperus imponit: ut, Redeunti ad vesperam Iacob. & Collegit ergo in agro vsque ad vesperam. Illa verò rarior, sed exquisitior adnotatio est, quòd vespera ut diei terminum alteriusque temporis initium & mutationem habet, sic laborum præsentium finem agris animis allatura esse videtur: id quod aliquando vsu venire solet, non tamen perpetuò. Sic Iob lamentabatur: Si dormiero, dicam, quando confurgam? & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus vsque ad tenebras. Et in prædictionibus Moyses, Manè, inquit, dices, Quis mihi det vesperum? & vesperè, quis mihi det manè? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis. Ad hanc rationem illud pertinet, Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum læticia. & illud, Exitus matutini & vesperæ delectabis. & Sapiens, A manè, inquit, vsque ad vesperam immutabitur tempus. Præterea vesperè & manè, quæ diem vnum conficiunt, integram operam & pensum diurnum sæpè indicant: ut, Commissum est prælium à manè vsque ad vesperum. & Suadensque eis de Iesu ex Lege Moſi & prophetis à manè vsque ad vesperam: & illud, Exhibet homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Accidit autem non raro, ut hæc eadem oratio angustos breuissimi temporis terminos adnotet: ut, De manè vsque ad vesperam succidetur. & De manè vsque ad vesperam finies me. Illa verò simul coniuncta, vesperè, manè, & Meridies, assiduam curam, perpetuumque studium atque indeficientem operam significat: ut, Vesperè & manè, & meridie clamabo. Porrò quarundam rerum natura fit; ut vesper commodissimum ad nocendum tempus esse videatur; id quod lupis & rapacibus feris vsu venit: sicut scriptum est. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestia siluæ. Catuli leonum rugientes ut rapiant, & quarant à Deo escam sibi. Hinc illæ orationes apud vates: Lupus ad vesperam vastauit eam: & Iudices eius lupi vesperè non relinquebant in manè.

TEMPESTATES.

VINDEMIAM messis & æstas lætitiæ tempora, commoditatum opportunitatumque bonarum symbola continent, s. s. e. Transijt messis, finita est æstas, & nos saluati non sumus. Subitò aduerbium temporis repentini, improuisam rem significat, & idè grauiorem: ut, Misi super ciuitates repente terrorem. Diluculum manè negotium accuratum & maturatum indicat: ut, Iudicate manè iudicium, &c. Neque heri neque nudiustertius, rem omnino ante actam negat. Sic apud Ruth, Quòd reliqueris parentes & terram, in qua nata es: & veneris ad populum, quem nec heri neque nudiustertius noueras. Temporibus mutationem optare, angustiam magnam, & miserrimum statum arguit, s. s. e. Manè dices, Quis mihi det vesperum? & vesperè, Quis mihi det manè, propter cordis tui formidinem.

HIEMS.

HIEMS tempus durum & vitæ conditionem miseram & laboribus implicitam, allegoricis interpretamur: ut, Iam enim hiems transit. Simplici significatione

Ier. 1.

Amos. 5.

Leuit. 11.

Iosue 10.

Gen. 30.

Ruth. 2.

Iob. 7.

Deut. 27.

Psal. 29.

Psal. 64.

Eccles. 17.

1. Math. 9.

Act. 27.

Psal. 103.

Iob. 4.

Isai. 37.

Psal. 54.

Psal. 103.

Ierem. 5.

Sopho. 3.

Læticia.

Ierem. 9.

Res grauis

& molesta.

Ierem. 15.

Maturitas.

Ierem. 21.

Nunquam

antea.

Ruth. 2.

Angustia.

Afflictio.

Deut. 28.

Miseria

conditio.

Cant. 2.

Tempus importunū
2. Timoth. 4.
Matth. 24.
tione hiemis tempus impeditum atque ad iter facien-
dum, & ad fugam maximè importunum habetur,
s. s. E. Festina ante hiemem venire: & Orare vt non
fiat fuga vestra in hiemē.

DE TEMPORE.

CAP. XII.

Genes. 1.
Ipsa. 47.
Psal. 101.
Iob. 8.
Psal. 101.
Matth. 6.
Iob. 14.
Ipsa. 60.
Genes. 7.
Genes. 9.
Psal. 89.
Ipsa. 54.
Psal. 89.
Matth. 6.
PRIMAM mundi diem tempore initium fecisse legimus. Et fuit vesperè & fuit manè dies primus. Antè enim, quàm mundus fieret, nullum tempus fuerat; sed angusta quædam Dei comes æternitas; atque sibi constans, eademque permañentia: sicut scriptum est. Quis hæc operatus est & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus primus & nouissimus ego sum. & Initio tu Domine terram fundasti; & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur; tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Est itaque tempus mundo congenita, & comes durationis ratio: quæ cum perpetua & partibus omnibus æquabilis atque sui similis per se sit; magnas tamen rebus aliis multiplicesque varietates, opportunitates, atque importunitates adfert; sicut scriptum est: Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse considerat, lapidem quoque caliginis & umbram mortis. Diuidit torrens à populo peregrinante, eos, quos oblitus est pes egentis hominis, & inuios. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Omnia autem, quæ mundi ambitu continentur, atque ad eodè cælum ipsum, quod cetera continet, temporis rationem sequi, atque vim mutatione experiri, legimus. Ipsi peribunt; tu autem permanes, & mutabuntur; tu autem idem ipse es. Nulla itaque sui parte temporis vis Deum attingere potest, cum tamen alias res nunc longitudine, nunc breuitate & semper varietate maxima vel iuuet, vel angat, vel premat, vel liberet, vel denique multis modis afficiat. Nam & tempus quoddam ad humanæ vitæ breuitatem relatum, longum dicitur; vt mille anni. quoddam verò breue, vt dies vnus. aliud breuissimum & irrecuperabile hominibus, vt dies hesternæ. aliud verò ferè nullius momenti atque æstimationis habetur, vt hora, nocturna custodia. quarum omnium rationum vel vsu & sensu, vel expectatione & metu, vel denique cogitatione euenit, vt homines vehementer moueantur & sollicitentur: vt, Nolite solliciti esse de crastino. & Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. & Complebuntur dies luctus tui. & Expectauit Noe vltra septem diebus aliis. & Impleti sunt omnes dies eius nongentorum & quinquaginta annorum, & mortuus est. Quam verò libera, quam ab his sollicitudinibus & angustiis aliena, diuina natura felicissima sit, cum multis aliis, tum illo illustri carmine aperte indicatur. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ, quæ præterit, & custodia in nocte: Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. & Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis corrigabo te, in momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna miseratus sum tui. Breuissima igitur apud Deum, ea etiam longissima apud homines temporis ratio est: cum tamen quæ longissima hominibus vita est, exiguo tempore eoque multis incommoditatibus pleno subducatur: sicut scriptum est, Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. si autem in robustis, octoginta; & amplius eorum, labor & dolor. Adfert autem, vt diximus, tempus varias & multiplices rebus mutationes & commoditates atque incommoditates, etiam, vt in ætatibus cum aliarum rerum, animalium est manifestum, conceptum, natiuitatem, incrementum, decrementum, senectam & finem, exitum atque euentus alios. Ex qua ratione illa præceptoris nostri sententia est; Sufficit diei malitia sua: & illud etiam quod à Sapiente obseruatum, atque ad no-

stram eruditionem est adnotatum. Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt vniuersa sub cælo: Tempus nascendi & tempus moriendi, tempus plantandi & tempus euellendi, quod plantatum est. Tempus occidendi & tempus sanandi, tempus destruendi & tempus ædificandi, tempus flendi & tempus ridendi, tempus plangendi & tempus saltandi, tempus spargendi lapides & tempus colligendi, tempus amplexandi & tempus longè fieri ab amplexibus, tempus acquirendi & tempus perdendi; tempus custodiendi & tempus abijciendi, tempus sciendi & tempus consueudi, tempus tacendi & tempus loquendi, tempus dilectionis & tempus odij, tempus belli & tempus pacis. Quid amplius habet homo de labore suo? vidi afflictionem, quæ dedit Deus filiis hominum vt distendantur in ea. Constat autem tempus præcipue diebus & noctibus. dies verò & noctes horis, vt iam dictum fuerat, metiri solemus. atque horæ non partes, sed articuli potius temporis sunt. Ex his autem temporis rationibus omnis orationum explicatio petenda est: vt tempus dicere vel vocare, est opportunitatem ad aliquid exequendum statutam vrgerè: vt, Vocauit aduersum me tempus, vt contereret electos meos. Et fructum suum dabit in tempore suo: & Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Quia tempus miserendi eius, quia venit tempus. Et tempus faciendi Domine. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Miluus in cælo cognouit tempus suum: turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui. Et vidi te, & ecce tempus tuum. Illa verò manifesta per se sunt, ita vt expositionis nostræ diligentiam minimè desiderent, quæ longi aut breuis, vel magni aut exigui, vel totius, vel nullius temporis rationem indicant: vt Iacob filium suum multo tempore luxisse, & inter primum & secundum filiorum eius in Ægyptum iter, aliquantum temporis fluxisse scribitur. At verò obseruatione dignum videtur, quod quæ breui & certo temporis articulo fiant, longiori spatio facta esse, idque non improprie, pronuntiantur. Vt Iohæ κικαίον herba vna nocte nata esse, & vna nocte periisse dicitur, quæ tamen exiguo momento ascensu diluculi à verme corrosa interierat. Porro breuis temporis metio vsu consuetudinemque breuem, atque ideo rem ignotam, contra verò longioris temporis adnotatio, familiaritatem & consuetudinem diuturniorem significat, vt apud Ruth. Quod reliqueris parentes tuos & terram, in qua natus es; & veneris ad populum, quem nesciebas ab heri & nudius tertius.

SÆCULVM.

SECVLVM, & mundum significat propter eius instabilitatem, & fluxum perpetuum atque rerum mutationem omnium, quæ sub cælo sunt. Estque verbum cælorum & diuinarum rerum æternitati, maiestati & dignitati oppositum, humanamque sapientiam & carnis arguit prudentiam, à diuini spiritus sapientia alienam. Atque hæc obseruatio magnam adfert lucem ad multa sacrorum librorum loca cognoscenda; vt, Filij huius seculi prudentiores sunt in generatione sua, quàm filij lucis. Et sollicitudo seculi istius, &c. suffocat verbum. Hinc seculare adiectiuum, & secularia in eadem significatione à Paulo vsurpantur. Seculum etiam, quanquam certum temporis spacium sit, nempe quinquaginta annorum & maius ceterum annorum, s. s. E. Et erit illi seruus in seculum. tamen frequenter pro longissimo tempore vsurpatur. Et si duo secula vel plura coniungantur, perpetuitatem omnis humani ingenij mensura maiorem significant, proximeque æternitatem indicant; eamque aliquando indicant: vt ex variorum exemplorum sententia & diligenti obseruatione constabit. vt, Sedes tua Deus in seculo seculi: & Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. & Sit gloria Domini in secula. & Sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula.

DE MENSURA.

CAP. XIII.

Mensuræ
definitio.

EX lucis ac tenebrarum distinctione tempus, ex tempore mensuram, ex mensura verò numerorum rationem ortam fuisse legimus. Et fuit vesperè & fuit manè dies primus. Est autem mensura singularum rerum magnitudo & quantitas certis atque continentibus terminis notabilis. Id enim oratio illa significat: Et fuit manè & fuit vesperè dies vnus. His duobus limitibus vesperè & manè certis & constitutis, prima rerum omnium diei mensuratio adnotata est, dies vnus; mox verò mensuratio proportionem peperisse scribitur. Namque inter ea, quæ vesperè & manè continentur, hoc est, inter lucem & tenebras, proportio spectatur insignis, altera parte interdum crescente, altera eadem proportione decresciente; utpote cum vtraque simul certis terminis & perpetuis cohibeatur; alterutra verò alteram varijs, sed notabilibus & certa ratione deductis momentis, nonnunquam vincat, aut sese vincere sinat. Iisdem namque spatiis nunc tenebræ lucem, nunc lux tenebras certis anni curibus superat. Quamquam verò id nunc in diebus & noctibus Sol & Luna exactè efficiant: sicut scriptum est, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa & tempora, dies & annos; tamen ex lucis ac tenebrarum, ex vesperæ & manè ratione proportio ipsa verè extiterat. Non enim vesper & manè esse poterant, nisi lucis & tenebrarum incremento ac decremento: atque hoc ipsum sine proportione non est. Igitur mensura vna ex mundi ac rerum partibus ac ornamentis est, eaque non solum hominibus, & iis, quæ ratione aut mente vtuntur, naturis; sed brutis quoque animantibus notabilis. Rerum namque magnitudines, & temporum locorumque spatia, aliæ etiam præter hominem animantes obseruant & cognoscunt, ac sese actionesque suas ad eiusmodi obseruationem & notitiam diuidunt atque componunt: sicut scriptum est. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiarum filiarum. Catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi: ortus est Sol, & congregabuntur; & in cubilibus suis collocabuntur. Exhibet homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Quam magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti. Mensuræ autem rationem pondus quoque consequitur. Etenim vt mensura magnitudinis, sic pondus grauitatis rationem & proportionem obtinet. Ex quo fit, vt iisdem ferè verbis de vtraque re orationes fiant: vt, Pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus. Est autem quædam secundum naturam mensurarum ac ponderum ratio: quædam verò ex hominum & legum institutione præscripta. Alterum genus modum omnibus rebus certum adhibet, quamquam hominibus aliquando ignotum, auctori tamen ipsi & exploratum & perspectum: sicut scriptum est. Quis mensus est pugillo aquas, & cælum palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera? quis adiuuit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Neque verò in his maximis rebus tantum naturæ certa mensura & pondus, quanta esse oportuerit, cognosci & cogitari ab hominibus posse, sed neque arborum, animalium atque adeò sui ipsorum statura & mensura, quemnam ad modum peruentura sit, antequam tandem ad iustam ætatem perueniat, adnotari, neque cuiusque vitæ certus terminus à quoquam sibi ipsi statui & præfiniri posse dicitur: sicut scriptum est. Quis vestrum cogitans poterit ad staturam suam vnum cubitum addere? Et illud. Stulte hac nocte repetent animam tuam à te. Quamquam enim breues sint hominis dies; numerum tamen mensuram eius apud Deum esse Iob confirmat. idque sibi vt arcanam rationem à diuina sapientia indicari, vates postulabat. Notum fac mihi Domine finem meum, & nu-

Psal. 103.

Math. 20.

Math. 6.

Luc. 12.

Iob. 14.

Psal. 37.

merum dierum meorum quis est, vt sciam, quid desit mihi. Cæterum aliud mensuræ & ponderis genus, quod certis legibus ad humanæ societatis & vitæ vsu traditum est, quamquam ad huius alterius imitationem fuerit institutum, non tamen huic disputationi est opportunum. Dabitur autem aliàs de illo differendi locus, quatenus certis nominibus & notis obseruari & cognosci id genus contigerit. Quæ verò ad sacri sermonis interpretationem attinent, mensuræ genere ipso magis, quam certis quibusdam partibus & speciebus spectantur; vt quòd aliud magnum, aliud paruum, aliud exactè, aliud negligenter, aliud æquè, aliud iniquè mensuratum dicatur. In ijs enim generibus & generum accidentibus omnis arcane orationis obseruatio versatur. Ex hac igitur adnotatione mensura & pondus certam & exactam rerum naturam significat: vt apud Sapientem. Sed omnia in pondere, numero & mensura disposita. Iustitiam verò & æquitatem mensura & proportio indicat: In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabis eam: & Virum vidit Ezechiel, & funiculus lineus in manu eius. & illud, Ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Certi quoque & decreti iudicij exercitatio mensuræ nomine indicatur. vt, Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Varietas autem mensurarum iniquitatis & malè obseruata fidei signum esse solet: vt apud Micheam. Nunquid iustificabo stateram impiam, & saccelli pondera dolosa? in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquuntur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum. & quod Sapiens ait, Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrumque abominabile est apud Dominum. Certum autem pondus aliquando inducitur ad certam & exactam atque perpensam, non autem temerariam & inconsideratam iudicij indicandam rationem: vt, Et ecce talentum plumbi portabatur: &, Ecce mulier vna sedens in medio amphoræ: & dixit, Hæc est impietas. & proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os eius.

DE NUMERO.

CAP. XIII.

EADEM die, qua cælum, terra, lucis & tenebrarum vices, atque tempus & quantitas extiterunt, numeris initium factum legimus. Et factum est vesperè & manè dies vnus. atque ita Deus cum primum sese rebus productis manifestauit, simplicitatem suam indicasse visus est, eodem temporibus dato initio, atque mundo mundi que rebus fuerat præstitum. Duo enim in vniuersum coæua sibi & consona sunt, mundus & tempus, ab iisdem principiis profecta, eundem porro finem habitura. Mundo initium vnus Deus, tempori verò vna lux initium dedit: ab vno Deo deinde omnia & producta & conseruata sunt. Ex vna luce omnis temporis ratio deriuata est. Refert igitur lux Deum imagine quadam naturæ: sicut scriptum est, Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Refert etiam & simplicitate sua. namque vna eademque lux à mundi initio ad finem vsque perpetua est, præsentia absentiaque diem à nocte distinguens. Vnus igitur Deus vnum mundum vna luce extare iussit, & factum est. Est igitur numerus lucis filius, alias ab alijs rebus, vt lux noctem à die, distinguens. Ex quo fit, vt solum iis naturis, quæ mente vel ratione vtuntur, numerus percipi possit, cum, quòd lucis filius est, qua brutorum animæ carent; tum quòd lucis officium præstat, hoc est, res à rebus distinguit. Neque verò homini numerandi facultas antè constat, quam ratione vt incipiat: sicut scriptum est. Et reliquias ligni saltus eius præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos. Atque vt numerus lucis filius, sic & veritatis index est: primum enim ad inuestigandam, probandam & conseruandam rerum ac temporum rationem numerus valet; ex quo fit, vt perpetuò à sacris auctoribus vsurpetur:

Sapiens. 11

Isaia. 27.

Ezech. 40.

Psal. 79.

Mich. 6.

Prouer. 10.

Zach. 5.

Isa. 10.

vsurpetur: vt, Hic liber generationis Adam in die qua creauit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum. Masculum & feminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam in die quo creati sunt. Vixit autem Adam centum triginta annis, & genuit filium ad imaginem & similitudinem suam, vocauitque nomen eius Seth. Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni: & genuit filios & filias: & fuit omne tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta, &c. Ex quo apparet temporum & numerorum rationem ad hominem proprie pertinere: cuius tam exacta ratio iam inde à principio in sacris libris habetur, eademque perpetuò deinde obseruatur. In miraculis quoque describendis & examinandis diligens numerorum notatio est, quòd ad veritatem statuendam conferre plurimum cognoscatur. Quanquam verò numerus sine vnitate constare non potest; vnitas tamen ipsa simplex cum sit & indiuidua, numerus nõ est. sicut & res omnes, quæ sine Deo aut constare aut esse nequeunt, tamen Deus non sunt: est quidem in rebus omnibus Deus: sicut scriptum est. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. & Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, tamen res ipsæ Deus non sunt. Sic vnitas in numeris est, numerus tamen vnitas proprie non est, nec vnitas numerus. Est autem proprie humanæ rationis numerare. Namque Deus, & quæ mente valent, naturæ numeris nec vtuntur, nec indigent, quippe quibus omnis rerum summa simul comprehensa apertè constet: sicut scriptum est. Vnum verò hoc non lateat vos charissimi, quòd vnus dies apud Dominum, sicut mille anni: & anni mille, sicut dies vnus. vbi non solum nullum tempus, sed nullum etiam numerandi vsum Deo esse Apostolus confirmat. Hæc enim omnis ratio hominibus tantum ad cognitionem, & vsum opportuna est. Quam ob rem, quæcunque numerari ab hominibus nequeunt, humani ingenij captum superare dicuntur, eademque diuinæ sapientiæ vt proprium opus tribui solent: sicut scriptum est, Si quis potest hominum numerare puluerem terræ: & alibi de Deo, Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Itaque æternarum & innumerabilium rerum ratio Deo vt notissima asseritur. Ex numerorum quoque rationibus & comparationibus agendarum rerum facultas æstimari aliquando solet, maximè in his, quæ ad humanam potentiam spectant: vt, Instaura numerum militum, qui ceciderunt de tuis. &, Constituit militum numeros. Atque hæc de numeri natura & vso breuiter diximus. Nunc deinceps de sermonis interpretatione non nihil dicemus. **I L L V D** primùm ex numeri natura est, vt terminis contineatur, atque ideo infinitum non sit. Ex quo fit, vt quæ numerari possunt, cum infinitudine collata, pauca esse arguantur. quantoque facilius ea numerentur, tantò pauciora & breuioribus terminis cohibita sunt; vnde numerus paucitatem, contra verò quæ numerari non possunt, maximam copiam significant. Alterius exemplum est. Illuc reptilia, quorum non est numerus. &, Multiplicati sunt super numerum, qui oderunt me gratis. Et qui facit magna & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus. Secundi verò exemplum est. Cum essent numero breui, paucissimi & incolæ eius. Vtriusque autem. Syrus persequebatur patrem meum qui descendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus est in paucissimo numero: creuitque in gentem magnam ac robustam infinitæ multitudinis. &, Remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cæli præ multitudinem.

Numerus etiam distinctionis & notæ significationem habet, ac veluti ordinem & classem rebus aut personis cognoscendis indicat: vt, Erat autem de eo numero captiuorum, quos transtulerat rex Babylonis Nabuchodonosor, cum Iechonia rege Iuda. Comparationes etiam ex numeris persæpè cõstruuntur: vt, Discubuerunt

ergo viri numero quasi quinque millia. Ex huius numeri comparatione cum quinque panibus miraculi magnitudo ostenditur. Atque hæc de numero in genere ad sermonis rationem indicandam, dixisse sat fuerit. Nunc verò quosdam celebres numeros perstringemus, quorum frequens in sacro sermone vsurpatio est. Significatione autem indicanda contenti, rationem ipsam in aliud tempus exponendâ differemus. **V N V M** quamquam numerus non sit; tamen significationem habet arcanam singularis & præstantissimæ naturæ cuiuspiam. quam ob rem & Deum ipsum vnicum, omniumque excellentissimum arcanè significat. Sic apud Ezechielem: Et facta est aquila vna gradis, magnis alis, multisque plumis. Et ecce quasi statua vna grandis. &, Vna sapientior ceteris vxoribus eius. Reconditori etiam mysterio corpus Christi mysticum, cuius caput Christus est, Christi autem caput Deus, vnus appellatione significatur: Vnum vocauit eum, & benedixi ei. Significat etiam concordiam, & commune studium multorum: vt, Humeris vnus seruiet ei. Vnus etiam propter simplicitatem, rem facilem & leuiter tolerandam indicat: vt, Nonne melius est, vt dominetur vobis vnus vir? &, Petitionem vnâ precor à te. &, Vt quærat pulicem vnum. Raritatem quoque: vt, Euadens vnus de filiis Achimelech, &c. & qui vnum negat, omnia tollit: vt, Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.

Ternarius numerus præter sublime Trinitatis mysterium, quod sæpè indicat, rebus etiam consultò, diligenter, & perseueranter agendis adhibetur. Sic enim Elias puero à se diuina virtute suscitando ter incubans orabat, fidem suam illa repetitione testatus. Seraphim ter clamantes, Sanctus, sanctus, sanctus, trinitatem indicant, & perfectionem summam, quæ tribus gradibus positiuo, comparatiuo, superlatiuo constat. Atque ex hac ratione in Salomonis parabolis ternarius numerus ad comparationes persæpè vsurpatur. Tribus autem diebus Eldras ex Babylone reuersus cum comitatu Ierosolymis quiescit, antequam opus aggrediatur. Tribus etiam Nehemias & Petrus, visione sibi ter ostensa, rem certam esse cognouit & docuit. Hoc autem factum est per ter.

Septenarius, numeri proprie finis est, & repetitione sui numerum auget. Omnes enim mundi dies septenariis absoluuntur; quam ob rem pro pleno & absoluto numero, hoc est pro pluribus vsurpatur. atque ita nos Interpres locum illum vertit, Donec sterilis peperit plurimos. quod Hebraicè septem legimus. Et apud Ieremiam, Infirmata est, quæ peperit septem. & Psaltes. Septies in die laudem dixi tibi. &, Sapiens est piger in oculis suis, plusquam septem respondentes rationem. Est autem nomen Hebraicum שבע Sebach, quod saturitatem sufficientiamque significat. Septenarius numerus Deo vero sacer à mundi principio eiusdem nomine & virtute edendis miraculis adhibetur; & quia certissimus est, rem non casu, sed consultò euenire confirmat. Atque hæc ratio est, quam ob rem Elias puerum suum ad obseruandam pluuiam septies mittat. Eliseus etiam Naaman Syrum septies in Iordane lauare iubet. Est autem vt in simplici numero, sic etiam in multiplici septenarius adnotatus. Namque septem vitulos, arietes septem, bidentes septem, hædos caprarum septem, sacrificasse Ezechias dicitur. Ecclesia autem Ezechie tempore post templi expiationem septuaginta boues mactauit. Asa verò septingentos boues, & pecudum septem millia vno festo aliquando immolauit. Ex quo illud fit; vt septies, numerus magnus; septuagesies septies, numerus sit maximus, & quem numerare non oporteat: vt, Non dico tibi septies, sed septuagesies septies. In exemplis autem & negotiis narrandis ad septenarium vsque numerum progressio est: in ipso verò quiescit narratio. vt, Primus vxore ducta defunctus est, & non habens semen reliquit vxorem suam fratri suo similiter secundus & tertius vsque ad septimum. Septem octo numerum non incertum & indefinitum significat: vt, Da partes

partes septem, nec non & octo, quia ignoras, quid futurum sit mali super terram.

Iob. 19. Decimus numerus, nimium aliquid, & ad fastidium usque abundans aliquando notare solet: ut, En decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me.

3. Reg. 17. Duodenarius, vel verbis vel rebus adnotatus, filios Iacob significat singulari prouidentiae diuinæ beneficio editos, ornatos & amplificatos. Huius adnotationis exemplum est. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum filiorum Iacob; ad quem dictum erat, Israel erit nomen tuum.

2. Paral. 17. Centum, numerum plenum & integrum, utpote ex decem denariis constantem, atque ad rationum cognitionem satis commodum, significat. Ex hac autem adnotatione fructus centesimus agro perceptus, & pastoris peculium centum oves continens indicata sunt. Atque centesimi ad mille usque repetitio amplificationem habet obseruandam: ut de Ezechia, qui centum arietes & ducentos agnos mactasse refertur. Iam verò millesimus magnitudinem ac terminum conspicuum habet. Neque tamen supremus apud Hebræos numerus est, sed is decies repetitus supremum gradum in numerorum nominibus obtinet, diciturque Ribabah. ut, *Psalm. 91.* Cadent à latere tuo mille, Ribabah à dexteris tuis. Neque ulterius in numeris nomen aliud est. Atque numerorum termini illi obseruantur, tria, septem, decem, triginta, septuaginta, centum, mille Ribabah, tria Ribaboth, decem Ribaboth, centum Ribaboth, mille Ribaboth, qui summus numerandi finis est: sicut scriptum est, *Daniel. 7.* Millia millium ministrabant ei. Atque hoc, quem modo notauimus, termino, nullus ulterius in sacris libris obseruatus est. Sed quæ hanc rationem sequuntur omnia, rei alicuius hominibus innumeratæ appellato nomine dicuntur. huius generis, cæli stellæ, maris arenæ, vel fluctus potius, humani capitis capilli. ut, *Ierem. 15.* Multiplicatæ sunt viduæ eius super arenam maris: & sicut numerari stellæ cæli non possunt, & metiri arena maris. & propterea hæc dicit Dominus Deus, *Exod. 26.* Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans. Et erit numerus filiorum Israel, quasi arena maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur. *Os. 1.* Et multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Illud præterea ad multorum locorum explicationem adnotari commodum fuerit, numerum maiorem & integrum vnius rei singularis detractio non corrumpi, neque sententiæ veritatem ea causa labefactari. proximum enim est integro & absoluto id, quod minima parte tantum abest: cuius obseruationis illud exemplum est; Et Iacob genuit duodecim patriarchas, & patriarchæ æmulantes Ioseph vendiderunt in *Aegypt. 1.* Ex hoc genere illud apud D. Paulum est, A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi.

TERMINVS.

CAP. XV.

Definitio Termin. **E**X diuisione & separatione rerum terminus quoque est consecutus. Est autem Terminus vniuscuiusque rei siue loci certus finis: sicut scriptum est: Dixitque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. & fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum. Ex quo duplex mundi terminus constitutus est, inferior & superior, atque etiam medium est factum firmamentum, & locus præterea certus certisque distinctus partibus extitit simul. Ad hæc rerum inter se distantia & propinquitates, quæ omnia ad cognitionem & ad orationem plurimum adiumenti afferunt, si rectè percipiuntur. Ex hac enim ratione rerum coherentia, dissidentia, proportionales & circumstantia oriuntur.

Isai. 12. In sermone ratione terminus certam & finitam iurisdictionem significat. ut, Abstuli terminos populorum, & principes eorum deprædatus sum. Aliquando etiam

terminus non ad eandem rem, cuius terminus est: sed ad aliam certò indicandam adnotatur. ut, Sunt quidam de hinc stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo. Neque enim hæc sententia ob id est confirmata; ut, postquam Filius hominis visus esset in regno venire, illi statim mortem gustarent: sed id significatur, non euenturum, ut illi gustarent mortem, antequam id, quod promittebatur, esset confectum. Item ex illo, Non cognouit illam, donec peperit: non sequitur illam post partum fuisse cognitam, sed illam peperisse antequam ille eam cognosceret; atque ideo nullo pacto quod ex ea natum esset, ab illo genitum fuisse dici posse, sed à Deo. neque ideo arguitur, eam postea fuisse cognitam. sicut etiam ex illo: Et Michol filia Saulis non peperit usque ad diem mortis suæ. argui non potest, Michol post diem mortis suæ peperisse. *Luc. 9.* *Matth. 16.* *2. Reg. 6.*

DE LOCO.

CAP. XVI.

LOCVM præterea diuisio ac separatio cum termino constituunt: sicut scriptum est, Dixitque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab iis, quæ erant super firmamentum. & fuit ita. Est autem huius orationis, Factum est ita, magna & illustris in Hebraica lingua approbationis significatio. Indicat namque vates, illam diuisionem ac rerum constitutionem rectè & sapienter factam fuisse, eamque vnam ex iis rebus esse, quæ luci & dici attribuuntur, utpote ratione & consilio magno constantem, atque ob eam causam dici vnius tempus lucem & commoditatem sibi vendicantem. Et factum est, inquit, vesperè & manè dies secundus. Ex ea autè re consequitur ad rerum rationes tum componendas & confirmandas, tum cognoscendas ac differendas magnam esse locorum notationis commoditatem: multa enim quibusdam locis fiunt, quæ in aliis vel non omnino fieri, vel non commodè fieri possunt. Ex quo euenit, ut gestarum quoque rerum veritatem inuestigandam & inueniendam, locorum quoque non minus, quam temporum, rationes expendantur. Atque ita videmus Eliam non sine certo consilio ultra Iordanem pergere iussim, inde è conspectu hominum igneo curru eripiendum. Christum nunc in campestribus locis, nunc in templo, & in porticu de diuinis rebus differentem, populos docuisse, idque ab eo iudicibus de doctrina inquiringibus fuisse responsum. Ex locorum præterea ratione, magnam rebus aut actionibus vel honestatem & dignitatem, vel contrà infamiam & notam accedere solere, multis testimoniis est obseruatum. Sic enim Christus munus ab altari, non altare à munere sanctificari, ait. sic Zacharia inter templum & altare occiso, grauius ex loci sanctitudine facinus commissum fuisse confirmat. Sic Cathedre Moysi auctoritatem populo commendat, sanctamque esse vult. neque eam ministrorum malitia eleuari aut imminui sinit. His accedit, quòd multæ res esse soleant, quarum vel ratio vel usus ex loci tantum vel descriptione vel annotatione cognoscatur: ut *BHMA* & prætorium, Iudicum confessum, Golgotha, supplicij locum indicant. Atque adeò tantum in huiusmodi annotationibus momenti ad cognoscendum est, ut vel ex sola locorum differentia, partes, studia, consilia & ordines tum rerum, tum personarum cognoscantur. Etenim D. Paulus Christianæ Ecclesiæ societatem & sacrum collegium à prophanis Gentium cœtibus sola locorum intus & extra distinctione indicauit. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? Multum igitur ad iudicium, atque adeò ad omnem cognitionis partem locorum explorata ratio lucis affert. Cum primis autem locorum discrimina cognosci operæ pretium fuerit, & quatenus vnaquæque res ad loci definitionem, quatenus rursus ad propriam

priam naturam spectet, peruidere. Namque loca vel in rebus, vel circa res, vel saltem non sine rebus ipsis esse solent. Prima igitur locorum partitio in rerum naturam certam & in solam loci definitionem sit. Loca enim, quæ naturam certam indicant, præter loci rationem, aliud quippiam naturæ ipsi proprium, & ad eam sententiam, de qua sermo est, accommodatum connotare solent. Prioris generis sunt; mundus, cælum, terra, aër, aqua, nebulae, nubes, ignis, mare, littus, insula, fluuius, ager, fons, puteus, cisterna, lacus, fouea, spelunca, desertum, mons, collis, planum, decliue, vallis, area, via, semita, petra, vrbs, platea, domus, & pleraque alia. Posterioris verò sunt, locus altus, excelsus, humilis, profundus, latus, angustus, primus, medius, extremus: & qui inter hos esse possunt plures ordine, vt primus, secundus. atque horum differentia, vt intra, supra, vltra, citra, circum, ante, retro. & quæ relationem inter se habent, vt dextrorsum, sinistrorsum, anterior, posterior, vterior, citior, inferior & superior. quæque locis accidere possunt, vt frequentia, infrequentia, occultatio, apertio, conclusio. Est & alia quoque locorum diuisio ex rerum aut personarum proprietate vel vsu petita. Alia namque loca publica, priuata alia sunt. Publicorum exempla sunt: Mundus, cælum, terra, aër, ignis, infernus, aqua, nebulae, nubes, mare, littus, insula, fluuius, fons, puteus, cisterna, fouea, spelunca, lacus, desertum, ager, mons, collis, campus, decliue, vallis, area, via, semita, strata, petra, vrbs, oppidum, vicus, platea, pratorium, forum, piscina, templum, synagoga, murus, suburbanum. Priuatorum verò: Tentorium, domus, conclaue, cubiculum, lectus, harea, turris, solarium, tectum, pinnaculum. quæ partes domus, atque harum etiam partium certæ partes: vt, porta, ostium, fenestra, limen, murus, maceries, sepes, horti quoque, piscinae, vineæ, villæ, prædia, naues: cathedra atque adeò mensa ad locorum rationem pertinent. Accidit autem non rarò, vt idem locus & publicus & priuatus sit: vt vrbs, ager, domus & villa, atque huiusmodi non pauca. Ex priuatis autem quædam incerta sua natura sunt, atque indicatione egent aliqua, vt cognoscantur: sicut vrbs, domus, cubiculum, angulus, fastigium, pinnaculum, lectus, sub arbore, sub ficu, sub vite. Quædam verò & priuata & certa sunt: vt, Ciuitas Dauid, Sion, Melo, Moriah, Bethel, Carmel, Basan, Gilghad, Libanus; & multa alia propriis nominibus iisdemque simplicibus appellata. Atqui sermonis, qui locorum indicationibus adnotatur, varia ex locorū vel situ, vel descriptione, vel definitione, vel relatione, vel denique natura, obseruatio & explicatio est. Imprimis enim locorum differentia huiusmodi sunt, antè & retrò, superius & inferius, &c. quorum altera pars alteram ex opposita notatione exponit: vt Ante, prosperitatem, profectum & promotionem bonis vel rebus, vel studiis; contrà verò Retro, infelicitatem, degenerationem & decrementum significat. Et non audierunt, neque inclinauerunt aurem suam, sed abierunt in voluntatibus & in prauitatibus cordis sui mali, factique sunt retrorsum & non antè. Et illud, iam enim quædam conuersæ sunt retrò. Item, Redire retrò, inconstantiam, fugam & debilitationem interpretamur. In conuertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur & peribunt à facie tua. Huic proximum est reuerti, quod discedentium, & valedictium motum indicat: vt, Reuersa abiit in terram suam cum seruis suis. Longè stare, humilitatis modestiaque signum aliquando esse Christus indicauit: vt, Publicanus a longè stans, nolebat nec oculos ad cælum eleuare. Aliquando etiam, Longè, obliuionem & despectionem significat: vt, Quid Domine discessisti longè, despicias in tribulationibus? Illud autè oppositâ huic significationem habet. Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum: &, Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius. EXTRA autem esse dicuntur, qui à regni cælestis communione sunt alieni: vt, Et calcatus est lacus extra ciuitatem. Inde tenebræ exteriores dictæ. Est

enim extra, separationis atque excommunicationis index pars; atque ita, extra synagogam fieri, est synagoga societate & iure abdicari. Intra verò, proximam atque præsentem omnino rem significat: vt, Regnum Dei intra vos est. Præterea communicationem vel ciuitatis vel societatis, & negotiorum: vt, Peregrinus, qui est intra portas tuas. SUPERIOR locus, maiestatem, auctoritatem, efficacitatemque indicat: vt, Vidi Dominum stantem super altare. LATVS locus siue latitudo, captiuitatis & migrationis atque dispersionis est signum. Quoniam sicut vacca lasciuens declinauit Israel: nunc pascet eos Dominus quasi agnam in latitudine. Quamquam verò hæc omnia relationis notam sequantur; tamen eadem ratio sine locorum definitione explicari non potest. Locorum præterea communia alia accidentia sunt, quæ propriis adnotationibus explicantur: vt locus non frequentatus, vastitatem & desolationem ostendit. sic apud Isaiam. Pro eo quod fuisti derelicta & odio habita, & non erat, qui pertransiret, & Via Sion lugent, eo quod non sit, qui veniat ad sollemnitatem. Locus angustus, quo quis concluditur, pressuræ & consilij inopiæ notam habet. Effunde frameam, & concludere aduersus eos, qui tribulant me. Contrà verò spaciosum occupare locum, calamitatem & difficultatem euasisse est. Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatiofo pedes meos. Aliquando locus amplior & latior gentium conuentum frequentissimum significat: vt, Et ascenderunt super latitudinem terræ. sic etiâ Habacuk copiosum exercitum describens, dixit Ambulantem in latitudine terræ. Porro abditus obscurusque locus, liberio rem commoditatem ad aliquid vel non probatum vel mæstum & triste agendum afferre solet: vt, Ego in occulto locutus sum nihil: & Sedet in insidiis in occultis, vt interficiat innocentem. & Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea à facie superbiæ. Excelsus autem locus, tutum & periculorum contemnentem eum, qui inhabitet, indicat: vt, Qui ambulat in iustitiis, & loquitur veritatem: qui projicit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere; qui obturat aures suas & claudit oculos suos ne videat malum. Iste in excelsis habitabit, munimenta factorum sublimitas eius. Significat etiam præter tutam habitationem, potentiâ & maiestatem, atque eximiam quædam & manifestam *ἀντάρκειαν*: qua qui præditus est, nullius indiget rei: vt, Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra? Nunc verò quarundam rerum situs perlustrabimus, quatenus ad locorum rationem pertinere cognouerimus. Namque eorum vel propriam naturam, vel aliâs quampiam definitionem etiam in hoc opere indicaturi sumus. MUNDVS arcana loci significatione quoddam quasi theatrum est humanarum actionum, tum malis; tum bonis hominibus refertum; in quo vnusquisque suam personam agit; frequentioribus tamen mali & improbi, quàm boni argumenti spectaculis celebris. Huic theatro non iure aut natura, sed tyrannide, & fraude Lucifer præest: qui princeps huius mundi dictus, quantum potest, conatur, ne qua bonis & piis personam suam agendi facultas & copia sit: aut si minus id efficere possit, hoc saltem studet, vt rarior bonarum personarum numerus in scenam prodeat, isque strepitu & negotio facto impediatur, vel sibilis & irrisionibus, explodatur, vel grauibus periculis & incommodis afficiatur. Atque ita mundus, hoc nomine ad hominum mores relatus, improborum magis, quàm bonorum generum locus est. Cuius rectores tenebrarum harum dicuntur rectores. Sic diuus Iohannes definit: Omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: & Mundus totus in maligno est constitutus. Quam verò leues huiusmodi fabulæ, quàm inconstans & versatile theatrum hoc sit, in quo boni vt peregrini, improbi verò, vt theatri possessores & domini sese efferunt, idem

Apostolus

Ierem. 7.

1. Tim. 5.

Psal. 9.

2. Paral. 9.

Luc. 17.

Psal. 10.

Psal. 144.

Psal. 74.

Apocal. 14.

Matth. 7.

Iohan. 9.

Luc. 17.

Deut. 5.

Amos. 9.

Ost. 4.

Isai. 60.

Thren. 1.

Psal. 34.

Psal. 31.

Apocal. 20.

Habac. 1.

Iohan. 18.

Psal. 10.

Ierem. 13.

Isai. 33.

Psal. 112.

Ephes. 6.

1. Iohan. 2.

1. Iohan. 5.

Apostolus cum aliis persapè declarant. & Mundus transit, & concupiscentia eius. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. & alibi: Charissimi, propter hoc mundus non nouit vos, quia non nouit Deum; & Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum, & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est: & ipsi de mundo sunt, idè de mundo loquuntur, idè mundus eos audit. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. Et illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Et illud: Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum. Et vos nolite querere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in sublime tolli: hæc omnia agentes mundi querunt. & Manifesta te ipsum mundo. & Tempus meum nõdum aduenit: tempus autem uestrum semper est paratum. Nõ potest mundus odisse vos, me autem odit; quia ego testimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala sunt. Et vos deorsum estis, ego de supernis sum: vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. & quamdiu sum in mundo, lux sum mundi. Et in iudicium ego in hunc mundum ueni, ut qui non uident uideant, & qui uident cæci fiant. Qui odit animam suam in mundo, in uitam æternam custodit eam. & Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Complura alia exempla in sacris libris leguntur, quæ huius theatri definitione & personarum differentia explicari possunt. Ex quibus illud: Nõne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide & hæredes regni? & Petrus inquit, Fugientes eius, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Et misit Deus diluuium mundo impiorum. & Si enim refugientes iniquationes mundi in cognitione Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur. & Paulus, Gloria, inquit, nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate & sinceritate Dei, & nõ in sapietia carnali, sed in gratia Dei cõuersati sumus in hoc mundo; abundantius autem ad uos. & Spectaculum facti sumus mundo. Et scripsi uobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis, non utique fornicariis huius mundi, alioqui debueratis de hoc mundo exisse. Huc ea quoque pertinent, quæ Apostoli de mundi sapientia atque stultitia differunt, & de elementis mundi etiam. satis abundeque exemplorum in hanc sententiam produximus. **OBSERVAUIMVS** etiam sapissimè mundum ex metonymia homines, hoc est, ipsos theatri atque fabularum huiusmodi non boni argumenti actores significare: ut, Mundus eum non cognouit. & Væ mundo à scandalis. & Ecce qui tollit peccata mundi: & Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. & Non misit filium suum Deus in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. & Quomodo Deus iudicabit hunc mundum? Et amissio eorum reconciliatio est mundi. & Neque ipsum arbitror mundum capere eos, qui scribendi sunt, libros. Est ubi mundus diuitias, opes, potentiam & gloriam humanam significet: ut, Quid prodest homini, si uniuersum mundum lucretur? **EST** etiam ubi mundi nomen habitabilem terræ orbem interpretemur: ut, Ite in uniuersum mundum, & prædicate euangelium. & Vbicunque prædicabitur euangelium hoc in toto mundo, dicetur & quòd hæc fecit. & Tam multa utputa genera linguarum sunt in mundo.

MUNDI partes certam quoque significandi rationem significant, tum ex loco & situ, tum ex accidenti aliquo. Situs partes, quæ cardines uel uenti dicuntur, quatuor sunt; Oriens, Occidens, Meridies & Septentrio: sicut scriptum est. Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum; & ab Occidente congregabo te: dicam Aquiloni, Da; & Austro, Noli

prohibere. Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. Aliis etiam uerbis mundi partes indicantur. Nam Orientem Longè Isaias appellauit: Ecce hi de longè uenient. Dextrum præterea & læuam idem pro Meridie & Septentrione dixit. Ad dexteram enim & ad læuam penetrabis, & semen tuum gentes hæreditabit. Amos etiam Mari duplici & Septentrione atque Ortu mundum conclusit. Tota autem orbis habitatio ab ortu Solis usque ad occasum significatur: sicut scriptum est. Ecce ego saluabo populum meum de terra Orientis, & de terra occasus Solis. & Ab ortu Solis usque ad occasum, magnum nomen meum in gentibus. Præterea desertis montibus Septentrionalis plaga terminatur. Quia nec ab Oriente neque ab Occidente, neque à desertis montibus. Porro antè, retrò, dextrorsum, & sinistrorsum quatuor mundi partes apud Iob dicuntur. Est & harum partium significatio alia, quæ ad rerum felicitatem & euentum refertur. Meridies enim, ut clarior & illustrior natura est, ita prosperum euentum significat: Septentrio autem calamitosum, & minus felicem exitum arguit: ut, Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem; in quocunq; loco ceciderit, ibi erit.

ALTITUDO.

ALTITUDO è locorum differentiis est; quæ ratio men ad arcanum sermonem translata, copiam, magnitudinem & immensitatem atque perfectionem etiam significat; & rem aliquam uel personam in summo definitionis suæ gradu constitutam. Namque translatio fumitur à mari uel à cælo; utrumque enim altum dicitur. Atque ita sicut est, Veni in altitudinem maris. Et, Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. & Secundum altitudinem cæli à terra multiplicauit misericordiam suam, super timentes se. & O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Summus superbiæ & ambitionis gradus altitudo dicitur: ut, Incuruabitur altitudo uirorum. & Visitabo super fructus magnifici cordis regis Assur: & super gloriam altitudinis oculorum eius. & Visitabo superbiam Moab, & altitudinem cordis eius. & Pro eo, quòd sublimatus est in altitudine: & eleuatum est cor eius, in altitudine sua. & Altitudo cedrorum altitudo eius. & Destruentem omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei.

CÆLVM.

EDITISSIMVS & supremus totius mundi locus, cælum est, atque ab omni calamitate & perturbatione alienus. Quam ob rem præter cætera loca omnia, Dei sedes illa esse dicitur: sicut scriptum est, Cælum sedes mea est. Ex eo autem consequitur, maiestatem, auctoritatem, dignitatem atque efficientiam omnem, in cælo tanquam in primo & præcipuo omnium loco esse, indeque ad inferiora usu atque efficaciae permanere: sicut scriptum est, Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cæli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis. & Catartæ cæli apertæ sunt, & facta est pluuia super terram. Est præterea hic locus omnium pulcherrimus & elegantissimus, quique Dei maiestatem & gloriam apertissimè omnium indicet: sicut scriptum est, Altitudinis firmamentum pulchritudo eius est: species cæli in uisione gloriæ. & rursus, Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Quæ uerò ad sermonis arcani interpretationem de cælesti loco spectant, eiusmodi sunt. Imprimis locus ipse, ut sublimis & excelsus habitorem suum maximum, supremum ac potentissimum, necnon ab hominum infima conditione longissimè semotum indicat, neque cum ulla alia ex inferioribus rebus naturæ suæ dignitate comparabilem. Ex qua ratione illud est: Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. & illud: Hæc dices filiis Israel, Vos uidistis, quòd de cælo locutus sum uobis. Non facietis Deos argenteos, nec deos aureos facietis uobis. Illius etiam loci adnotatione potentia, uirtus, atque efficientia habitantis ostenditur: ut, Deus autem noster in cælis, omnia

omnia, quæcunque voluit, fecit. Summam etiam erga mundum vniuersum prouidentiam cæli sedes ut altissima, ita prospiciendis rebus & summo consilio ac iudicio gubernandis opportunissima probat. Ex quo genere illa sunt. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens, aut requirēs Deum. & Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius: oculi eius in pauperem respiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum. Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Pluet super peccatores laqueos ignis, & sulphur & spiritus procellarum. & De cælo respexit Dominus super omnes, qui habitant terram. & Dominus in cælo misericordia eius. & Misit de cælo & liberauit me, & eripuit me de aquis multis. & Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum. & Iustitia de cælo prospexit. & Exaudiam cælos, & illi exaudient terram; & terra exaudiet triticum & vinum & oleum. Hanc omnem rationem Christus vno sermone est complexus.

Prouidentia. Respicite volatilia cæli, quoniam nō serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa. Præterea etiam locus ipse cælestis appellatus summam potentiam & integram ad agendum virtutem omnino tutam, & certam, nullique impedimento expositam, nullis aliis viribus aut conatibus accessibilem indicat: ut, Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum. Qui habitat in cælis, iridebit eos, & Dominus subsannabit eos. Porro cælum cum purum, simplex, incorruptum atque lucidum sit, possessorem habitoremque suum eiusmodi moribus, consiliis, studiis, actionibusque delectari ostendit, eaque ab iis exigere, qui cæli ciues adscribi cupiant. Huius argumenti illa sententia est. Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatē patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnū cælorum. Ex his autē quæ indicata breuiter sunt, quale regnum cælorum sit, & quali conditione, quibus moribus, quibus rebus vtantur ij, qui eius regni communicatione fruuntur, existimare licebit. Est enim sanctissimorum ciuium illustrissima frequentia Deo regi & Christo filio eius per Spiritum sanctum in regnum adscripta, qualis illum locum, hoc est, cælū deceat. De quo nobis aliās commodè, Rege ipso fauente, exactior instituetur sermo. Illa denique dicendi forma ex metonymia Deus ipse indicatur. Sicut autē fuerit voluntas in cælo, sic fiat, & clamauerunt voce magna in cælū, dicentes: Quid faciemus istis, & quod eos ducemus? Et sancta tua cōculcata sunt & cōtaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum, &c.

Deus. T E R R A locus qualis & qualium rerum sit, opposita cæli dignitati cōsideratio indicabit. Etenim infimo situ constituta, & crassissimis atque grauissimis totius mundi retrimentis cōstans, perfimiles amatores atque possessores habitatoresque cōtinet, eos videlicet, qui nihil præter terrena sapiunt, maximè verò postquam à Deo hominum culpa maledicta fuit: sicut scriptū est. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Nam antea felicior multo fuerat, quæ post peccatū reddita est infelix, si cum illo priori rerum statu cōparetur. Ea verò duplex hominum cōditio est. Alterum genus est eorū, qui filij Adam dicuntur, qui huius mundi & terræ vsu vehementer delectantur & afficiuntur. Alterum verò eorum qui filij Dei nominantur, qui non magis huius terræ amore tenentur, quam hospites & peregrini eius loci, quem nec sibi proprium, neque commodum, nec idoneum arbitrantur: de quibus scriptum est. Charissimi, obsecro vos, tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à vitis & concupiscentiis, quæ militant aduersus animam. Sermonis autem ratio ex hac ratione fuerit facile definienda, cuius multa exempla sunt: ut, Iste cōsolabitur nos à labore manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus. & Gigantes erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filij Dei

ad filias hominum, illæque genuerunt, isti potentes à sæculo viri famosi. Vidēs autem Dominus, quod multa malitia hominum esset in terra, &c. Huius etiam loci illud est. Astiterunt reges terræ. & Omnis caro corruerat viam suam super terra, & repleta est terra iniquitate. & Ecce reges terræ congregati sunt: conuenerunt in vnum. Et iniquitatem operamini in terra. & Perit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. & Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. & Non apponat vltra magnificare se homo super terram. & Oculos suos statuerunt declinare in terram. Et qui de terra est, de terra loquitur, & primus homo de terra terrenus. & Quæ sursum sunt, sapite, & non quæ super terram. & Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Et epulati estis super terram. Iohannes etiam genus hominū prædicat, qui empti sunt de terra, hisque opponit negotiatores terræ & abominationes terræ. Huius sententiæ est: Reliquerunt nomina sua in terris suis, & oculos suos statuerunt declinare in terram.

E S T aliquando cum terra sacer locus dicatur, ad Deum videlicet rerum omnium dominum, possessorem gubernatoremque relata: ut, Cælum est sedes mea, & terra scabellum pedum meorū. & Nolite iurare per terram, quia scabellum est pedum eius.

Nonnunquam etiam terra, adiuncto viuientium nomine, vitæ & auræ huius vitalis vsus significat; reconditoriæque significatione ad alterius vitæ felicem statum refertur. Credo videre bona Domini in terra viuientium. & Beati pacifici, quoniam ipsi possidebunt terram. Manifestè etiam huiusmodi status tum bonorum, tum improborum hominum illis orationibus indicatur. Quodcumque ligaueris super terram, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. & Si consenserint super terram duo ex vobis de omni re, &c. & Nolite vocare patrem vobis, nec magistrum super terram. & In terra pax, hominibus bona voluntas. & Nolite putare, quia pacem veni dare in terram, sed ignem veni mittere in terram. & Ego te clarificauit super terram. Illud ad hoc genus refertur. Vniuersi homines & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est, in terra mortua sunt. Et deleuit omnem substantiam, quæ erat super terram. Hæc enim animantium terræ genus omne significat. Est enim terra omnium animantium locus communis, præterquam piscium: sicut scriptum est. Nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. O M N I S autem orbis, quacunque habitatur, terræ nomine nonnunquam dicitur: ut, Confitemini Domino omnes reges terræ. & Qui emittit eloquium suum terræ. Plerumque autem hæc sententia vniuersalem vocem sui indicem affert: ut, In omnem terram exiuit sonus eorum. Accidit autem non raro Israeliticam regionem solam terræ nomine appellari: ut, Fornicans fornicabitur terra à Domino. & Iudicium Domino est cum habitatoribus terræ. & Nunquid super isto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius?

T E R R A etiam pro regione & loco certo, cuius antea mentio facta sit: ut, Adorauit populum terræ. & Negotietur in terra & exerceant eam, quia spatiosa & lata cultoribus indiget. Præterea certo nomine adiuncto prouinciam, regionem vel locum aliquem describitur: ut, Terra Canaan, terra Babylonis, terra Ægypti, terra Zabulon, & terra Nephthali.

P O R R O terræ fines siue termini vniuersum terrarum orbem definiunt: ut, Conuertimini ad me omnes fines terræ. Et in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. & Spes omnium finium terræ & in mari longè. & Metuant eum omnes fines terræ. I L L U D autem, quod apud prophetas cum possessiuo adiuncto legi solet, affectum significationemque habet suis locis adnotadam vel commiserationis, vel laudis, vel horrois & terroris. ut, Terra

C vestra

vestra desolata. Et propitiationis tempore in vniuersa terra vestra. & Zelatus est Dominus terram suam. & Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. & disperdam terram vestram. & Peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet. & Terra Gigantum reputata est, & in ipsa habitauerunt gigantes.

QUÆ verò huiusmodi exempli sunt, extremam miseriam calamitatemque indicant. Humiliauit in puluere vitam meam: cōglutinator est in terra venter noster.

DEMVM metonymiæ genus non infrequens est; vt Terra vel pro habitatoribus ipsis, vel pro hominum natura accipiatur: vt, Erat autem terra labij vnus & verborum eorundem. & Non est hoc tuum qui iudicas omnem terram. & Iuxta morem vniuersæ terræ. & Omnis terra adoret te & psallat tibi. & Cantate Domino omnis terra. & Dominus regnauit, exultet terra. Atque ad hæc præcipua capita omnis de terræ loco sermo refertur.

A E R.

CAP. XVII.

MEDIVS inter cælum & terram aquasque locus, Aër est, siue hunc expansionem, siue firmamentum, siue cælum appellare libeat. Namque ob situm, nature, atque figuræ firmitudinisque vim his omnibus nominibus dici in sacra philosophia obseruatur: sicut scriptum est. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab ijs quæ erant super firmamentum: & factum est ita. vocauitque Deus firmamentum cælum. Est autem ille locus omnium, quæ à terra spectantur, aut percipiuntur ex alto, rerum theatrum, estque auibus ad frequentandum peragrandumque concessus: sicut scriptum est. Dixit etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viuientis, & volatile super terram sub firmamento cæli. Et qui præsit piscibus maris, volatilibus cæli, &c. Quæcunque verò ex illo loco vel prospici, vel in terras demitti solent, ea siue utilitatem & commodum, siue detrimentum incommodumque adferant, diuinæ prouidentia semper, interdum etiam iudicij & animaduersionis aperta argumenta secum afferunt. Eorum autem genera hoc loco indicare operæ pretium fuerit. Primum varij lucis aspectus & colores non sine tempestatum significatione in aère fiunt: sicut scriptum est, Facto vespere dicitis, Serenum erit, rubicundum est enim cælum. & manè: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis. Deinde etiam nubes fiunt, quæ & lucis usum imminuere, & pluuias persèpe afferre solent: sicut scriptum est. Cum obduxero cælum nubibus. & Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam. & Tenebrosa aqua in nubibus aëris. Cataractæ cæli apertæ sunt, & facta est pluuiam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Et clausæ sunt cataractæ cæli, & prohibita sunt pluuiæ de cælo. Et illud, Iratusque Dominus claudat cælum, & pluuiam non descendat. Et terra montuosa & campestris de cælo expectans pluuias. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, vt pluuiam tribuat terræ tuæ in tempore suo. Et, Domine cum exires de Seir, & transires per regiones Edom: terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis. & Si clauso cælo pluuiam non fluxerit propter peccata populi, &c. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ. Nunquid sunt in sculptilibus gentiū, qui pluant, aut cæli possint dare imbres? Nōne tu es Dominus Deus noster, quem expectauimus? Tu enim fecisti omnia hæc. Ex eodem etiam loco rorem descendere manifestis testimonijs docemur. Est autem roris duplex ratio: altera, qua agri plantarumque superficies vix redduntur: altera verò, qua virtus & fecunditas, & maximè ad fructus alendos commoditates, terris, cum opportunè contigerit, afferuntur. Prioris generis exempla

funt. Fœnum, vt bos, comedes, & rore cæli infundèris. & Nabuchodonosor ex hominibus abiectus est, fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est. Posterioris verò illa. Det tibi Deus de rore cæli. & In pinguedine terræ & in rore cæli desuper erit benedictio tua. Et Deus patris tui erit adiutor tuus, & benedicet tibi benedictionibus cæli desuper. Et Moses de Ioseph quoque ait. De benedictione Domini terra eius, de pomis cæli & rore. Gelu propterea in aère concrefcere docent sacra scripta. De cuius vtero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit? & ignis, grando, nix, glacies, & spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.

VENTOS præterea tum cardinales quatuor, tum cæteros omnes his interiectos, aëris occupare atque frequentare locum cognouimus. Videbam, inquit Balsasar, in visione mea, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari. Et transtulit Austrum de cælo, & induxit in virtute sua Aphricum. Si quid etiam iucundum & commodum in terras hominum vsibus aptum demissum fuerit, id diuina virtute effectum, tamen in aère factum esse, inde etiam descendere dicitur. Cuiusmodi manna fuit, quem panem siue cibum dixit Dominus ad Moysen, Ecce ego pluam vobis panes de cælo. & Panem cæli dedit eis. & Pane cæli saturauit eos. Neque verò hæc solum, quæ vtilia iucundaque sunt, sed quæ incommoditatem calamitatemque afferre putantur, Dei consilio in hominum siue admirationem, siue terrorem, siue animaduersionem, siue ultionem & pœnam missa, in aère fiunt. Cuius generis sunt densæ atque horridæ nubes, tonitrua, fulgura, ignis, sulphur, lapides, corruptiones ac morbi & pestilentia: de quibus scriptum est. Super hoc cælum turbabo, & mouebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum. & Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum. & Dabo prodigia in cælo & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. & Dominus pluit super Sodomam & Ghomoram sulphur & ignem à Domino de cælo. Et cum fugerent filios Israel & essent in deserto Bethoron, Dominus misit super eos lapides magnos de cælo. Et Elias quinquagenario respondens dixit, Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cælo, & à Dauid inuocatus Dominus exaudiuit in igne de cælo super altare holocausti. Et Iob nuntiatum est, Ignis descendit de cælo, & tactas oues puerosque consumpsit. Et in imprecationibus scriptum est: Percutiat te Dominus frigore, ardore & aestu, aère corrupto ac rubigine, & persequatur te, donec pereas. Sit cælum, quod supra te est, æneum. & Fames si oborta fuerit in terra aut pestilentia, aut corruptus aër.

DIXIMVS etiam aërem regionem esse auibus ad volandum peragrandumque destinatum, sicut de cornicibus scriptum est. Volabantque in aère duobus cubitis altitudine super terram. Et viam aquilæ in cælo ignorasse Sapiens dicitur. Et miluus in cælo cognouit tempus suum; turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui. Est autem & illud adnotandum spiritibus illis, qui hominum generi insidiari, & pijs maximè hominibus negotiū faceffere confueuerunt, hunc aërem vt tenuem, ita spirituali, sed tamen deteriori naturæ magis aptum locum interim occupatum esse, dum illa sententia iudicis omni huic malo generi communis de æternæ pœnæ cruciatu proferatur. Quam ob rem multa, quæ bonis viris incommoda difficiliaque obijci videntur: multa etiam quæ ad impietatem & scelus admittendum improbos commouere possunt, ex hac regione istis auctoribus accedunt: sicut scriptum est. Et vos cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentia &c. Huc etiam & illud pertinet: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus

Leuit. 25.
Ioel. 1.
Leuit. 25.
Leuit. 26.

Dent. 2.

Miseria.

Psal. 7.
Psal. 43.

Habitatores.

Genes. 11.
Genes. 17.
Genes. 19.

Psal. 65.
Psal. 95.
Psal. 96.

Daniel. 4.

Genes. 27.

Exod. 17.

Gelu.

Deut. 33.

Ioel. 37.

Psal. 147.

Venti.

Daniel. 7.

Psal. 77.

Manna panis.

Exod. 16.

Psal. 77.

Psal. 104.

Plagæ.

Calamitates.

Isai. 13.

Isai. 50.

Ioel. 2.

Genes. 19.

Isai. 10.

4. Reg. 1.

1. Paralip. 21.

Iob. 1.

Dent. 27.

3. Reg. 9.

Volatus.

Numer. 11.

Proverb. 30.

Item. 7.

Dæmoniorum regio.

Ephes. 2.

Ephes. 6.

uersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus. Illa demum, quae à D. Paulo figurata oratione dicta sunt, inane & vanum studium, atque frustra impensum tempus & opus, nulloque consilio fultum, significant: in aëre loqui, & aërem verberare. Ita, inquit, & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes. & Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans.

A Q V A L O C V S.

CAP. XVIII.

INFIMAM mundi totius partem aquae occuparunt, & supremam quoque; atque ita vtrumque extremum obtinere dicuntur: sicut scriptum est, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quae erant sub firmamento, ab ijs, quae erant super firmamentum. superiores illae aquae caeli tantum conuexa concameratae complectuntur: quid praeterea contineant vel alant, incertum nobis est. Sic Psaltes canit: Extendens caelum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. Inferiores verò extremum locum occupantes terrae prominenti concessere: sicut scriptum est, Abyssus super vestimentum eius: super montes stabunt aquae. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitruu tui formidabunt. Ascendunt montes, & descendunt campi in locum, quem fundasti eis. Terminum posuisti, quem non praeteribunt, neque conuertentur operire terram. Et in Psalmo, Qui firmavit terram super aquas. Similitudinem omnium iumentorum, quae sunt super terram, vel auium sub caelo volantium, vel piscium, qui sub terra mouentur in aquis. Et iterum, Et quae in terra deorsum, & quae versantur in aquis sub terra. Terra igitur sublimis aquae eminent ea parte, qua habitabilis est. Aquae verò inferiorem terrae locum occupant, & semper eiusmodi situm appetunt.

EST autem aqua locus multo ac vario animantium generi alendo atque fouendo idoneus, quorum omnium commune nomen reptile est. Idque duobus diuiditur amplissimis generibus, animae viuentis solum, atque etiam viuentis & motabilis. Dixit enim Deus, Producant aquae reptile animae viuentis, & motabile super terram sub firmamento caeli. Creauitque Deus cetera grandia, & omnem animam viuentem, atque motabilem, quam produxerant aquae in species suas. Et vidit Deus, quod esset bonum: benedixitque eis dicens, Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris. Quam ob rem multiplicatis & copiae locus his generibus in aqua est: sicut scriptum est, Hoc mare magnum & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis. Et de utroque genere viuenti & motabili scriptum etiam est, Et quae gignuntur in aquis, & quae in aquis mouentur. Et apud Danielem. Benedicite cete & omnia quae mouentur in aquis, Domino. His generibus itaque commodissimus, & ad vitam cum conseruandam, tum propagandam vnicus locus, aqua est: sic enim legimus, Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum. computrescent pisces sine aqua, & morientur siti.

PRAETER piscium autem & reptilium genus ceteris animantibus omnibus ad habitandum & manendum inutilis aded aqua est, vt interitum etiam afferat, ac maximè quidem hominibus, deinde aliis omnibus, quaecunque aëris respiratione vitam fouent: sicut scriptum est, Ego adducam aquas diluuij super terram, vt interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitae est subter caelum; & vniuersa quae in terra sunt, confumentur. Et quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. Consumpraque est omnis caro, quae mouebantur super terram, volucrum, animantium, be-

stiarum, omniumque reptilium, quae reptant super terram: vniuersi homines & cuncta, in quibus spiraculum vitae est in terra, mortua sunt. Est autem non modò ad viuendum, sed ad comendandum importunus homini locus in aqua, praesertim ea, quae pedibus vadari non possit. Etenim vtriusque generis natura ad eam rem idonea non est. Quòd si homini ea parte iter faciendum ex diuino imperio fuerit, aut aquas cedere & refluere, aut maiori etià miraculo substerni, & velut pauimentum instar durari, aut corpus ipsum hominis diuina virtute sustentatum ab immersione defendi necesse sit: sicut scriptum est. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus; diuisaque est aqua, & ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque Aegyptiis occurrerunt aquae, & inuoluit illos Dominus in medijs fluctibus. Quid est tibi mare, quod fugisti? aut tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum? A facie, inquit, Domini. Nam praeter illa genera, quae natando mouentur, nulli animanti aquae campum substerni ad ingrediendum Deus voluit. Eum autem sibi ipse cum ceteris locis, caelo, terra & aëre, deambulandum quoque vendicat: sicut scriptum est, In mari via tua, & semitae tuae in aquis multis. Quam ob rem diuinæ virtutis argumentum Christus praebuit discipulis, in aqua ambulare visus, id etiam facultatis solo verbo iussuque Petro miraculi & signi nomine optanti concedens: sicut scriptum est: Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes, Quia phantasma est: & praetimore clamauerunt. statimque Iesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Respondens autem Petrus, dixit, Domine si tu es, iube me ad te venire super aquas. & ipse ait, Veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquam vt veniret ad Iesum, &c. Qui autem in nauicula erant, venerunt & adorauerunt, dicentes: Verè filius Dei es.

EST enim aqua grauiorum & densiorum corporum impatiens: facile enim eiusmodi naturis diffusa cedit, nisi arte aut industria aliqua ad eum usum res aptentur: sicut scriptum est, Abyssus operuerunt eos: descenderunt in profundum quasi lapis. Et operuit eos mare, & submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Miraculi autem loco habendum, cum eiusmodi corpora solida ac densa, quae parum caloris & raritatis in se habeant, in aquis iniecta supernatauerint, vt in securis ferro, quod Heliseus comiti restituit, ostensum est. Creat autem aliàs hic locus magnas ad hominum usum commoditates, quas diligentia, arte & industria percipere licet: primum, quòd piscium multiplicata genera cibis idonea vario sapore ad delicias vsque, nullo sumptu, nulla cultura, nullo praeterquam capiendi labore suppeditat: sicut scriptum est, Omnes pisces maris manui vestrae traditi sunt. &, Omne, quod mouetur & viuut, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis in cibum. Et haec comedetis ex omnibus, quae mouentur in aquis.

EST etiam ad nauigationis usum opportunissimus locus aqua. Ex quo, praeter admirandam industriae, cognitionis & artis exercitationem, multa commoda ad mortalis vitae cum vtilitatem, tum suauitatem percipiuntur. Et quae inhabitantem hominem pati non possunt aquae, gubernantem & insidentem atque percurrentem ferunt: sicut scriptum est, Et multiplicatae sunt aquae, & leuauerunt arcam in sublime à terra, & arca ferebatur super aquas. Et deleuerunt aquae omnem substantiam, quae erat super terram ab homine vsque ad pecus, tam reptile, quam volucres caeli, & deleta sunt de terra, Remansit autem solus Noe; & qui cum eo erant in arca. &, Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera

C 2 Domini

Studium inane.

1. Cor. 4.

1. Cor. 9.

Genes. 1.

Psal. 103.

Psal. 103.

Psal. 136.

Deut. 4.

Deut. 8.

Fecunditas.

Genes. 1.

Copia.

Psal. 103.

Leuit. 11.

Isai. 50.

Incommoditas.

Genes. 6.

Genes. 7.

Deambulatio importuna.

Psal. 76.

Math. 14.

Exod. 15.

Miracula.

4. Reg. 6.

Commoditates.

Genes. 5.

Deut. 19.

Nauigatio.

Genes. 7.

Psal. 116.

Domini, & mirabilia eius in profundo. Neque verò leuis hæc Dei operum contemplatio hominibus esse debet, neque cōmerciis & regionum peragrationsibus tantum, sed piscationi etiam copiosæ nauigatio opportuna est. Quæ mittit in mari legatos, & in vasis papyri super aquas. Et expandetes rete super faciem aquarum. In ea autem re diuinæ erga homines prouidentia argumentum quoque spectatur: sicut scriptum est, In verbo tuo laxabo rete. Iam verò sui ipsorum prospectum & cognitionem aqua hominibus refert, atque naturalis speculi vicem præbet: sicut scriptum est, Quomodo in aquis resplendet vultus prospicientium, &c. Multa porrò cum plantarum, tum rerum etiam aliarum genera aquas propterea amant, quòd ad suæ naturæ elegantiam & copiam eum locum commodissimum fortiri possint. vt, Nunquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aquis? & Tulit de femine terræ, & posuit illud in terra pro semine, vt firmaret radices super aquas multas. Et mater tua quasi vinea in sanguine tuo, super aquam plantata est, & cleuati sunt rami eius præ aquis multis.

Est etiam illa quoque illustris aquarum significatio, quæ ad expiationem & puritatem pertinet, propterea quòd viuentis aquæ natura locum ipsum, vbi continetur, purum conseruat: sicut scriptum est, Congregatio aquarum omnis munda est, & Purificabit eam tam in sanguine passerum, quam in aquis viuentibus. Quam ob rem ad expiationem vel significandam vel procurandam arcano sermone aquarum locus notari solet: vt, Erat autem Iohannes baptizans in Ænon iuxta Selim, quia aquæ multæ erant ibi; & venientes baptizabantur. Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?

Est demùm eximia illa huius loci laus, quòd summum illum antiquorum vatum principem Mosén aquæ non solum continerint, sed mortis discrimine tutum incolumemque reddiderint, nomineque suo omnibus postea sæculis celeberrimo auxerint. Et vocauit illum Mosén, dicens: Quia de aqua tuli eum. Contingit autem non rarò eundem locum, qui cum arte & industria, tum Dei beneficio ad vtilitatem hominum, vt docuimus, refertur, & natura sua & copia non modò inutilem, sed perniciosum & calamitosum censeret, maximique periculi nomine horreri, atque ad diuinam misericordiam & salutem in difficillimis rebus allatam notari. Ad hanc rationem illa spectant. Misit de cælo, & assumpsit me, & extraxit me de aquis multis, & Transiuimus per ignem & aquam, & deduxisti nos in refrigerium. Et circunderunt me aquæ. Et libera me de profundis aquarum. & Salua me Domine, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Et torrentem pertransibit anima nostra, forsitan pertrāsisset anima nostra aquam intolerabilem. Contribulasti capita draconum in aquis, tu siccasti fluuios Ethan. Et trāstulit illos per mare rubrum, & transuexit illos per aquam nimiam; inimicos autem eorum demersit in mare. Et cum transieris per aquas, tecum ero. Illud autem manifesti discriminis causa significatum est. Et crebrò in aquam conijcit illum. Denique desolationem & interuersionem illa indicant. In medio aquarum ponent eos. Et in aquis multis adduxerunt te remiges tui. Ceterum quædam sunt, quæ cum aquis vt loco ascribantur, vel instabilitatem & inconstantiam, vel citò decrescerentem ac pereuntem prosperitatem adnotant. vt, Et percutiet Dominus Deus Israel, sicut moueri solet arundo in aqua. Et transire fecit Samaria regem suum, quasi spuma super faciem aquæ.

N V B E S L O C V S.

CAP. XIX.

NVBI natura & vis quæ sit, quisue eius vsus, & qui hanc rationem spectent, sermones alias doce-

bimus. Nunc verò de nube, vt ad loci definitionem pertinet, breuiter est differendum. Principio autem diuinæ clementia certissimum monumentum, quoad mundi huius machina duratura est, in nubibus collocatum spectatur, quòd spem hominibus faciat, terrapost antiquum illud diluuium non esse amplius aquis vastandam. Dixit enim Deus, Hoc est signum fœderis, quòd do inter me & vos, & ad omnem animam viuentem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas. Arcum meum ponam in nubibus cæli, & erit signum fœderis inter me & inter terram: cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus; & recordabor fœderis mei vobiscum, & cum omni anima viuente, quæ carnem vegetat, &c. Sunt igitur nubes perpetuum diuinæ clementia theatrum.

PRÆTEREA Dei cum mortalibus aliquando propius & familiarius agentis & colloquentis, vel suam erga res hominum curam & gubernationem apertius etiam ostensuri, sedes esse solent nubes medius inter cælum atque terram locus, quo sese ille hæctenus cognoscendum demittit, vt maiestatem suam etiam editiori, & quòd mortalis contendere nequeat, situ suspiciendam adorandamque exhibeat. Cumque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem: & Ecce gloria Domini apparuit in nube. Cumque retulisset Moses verba populi ad Dominum, ait Dominus: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. & Loquere ad fratrem tuum Aaron, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quòd est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, vt non moriatur; quia in nube apparebo super oraculum. Atque ita post cælum, quæ summa inhabitantis Dei sedes est, secundo loco nubes vel currus, vel alio nomine censeret solet. Atque ex hac definitione nubes Domini appellatur. Nubes quoque Domini super eos erat per diem, cum incederent. Et nubes quoque Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte: Et descendit Dominus per nubem, & locutus est ad eum. Est autem huiusmodi locus Deo cum mortalibus agenti, quòd imbecillitatis humanæ captus & intuitus maioris lucis & splendidioris gloriæ vim ferre aliàs nequeat, nec ferendam tentare permittatur: sicut scriptum est, Nubes latibulum eius. Et nubes & caligo in circuitu eius. Et, Qui ponis nubes ascensum tuum. Et, Thronus meus in columna nubis. & Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum. Neque verò præsentia solum Dei, sed efficientia, virtutis, & gloriæ spectaculum in nubibus esse solet. Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, tenebrosa aqua in nubibus aëris. Ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Date gloriam Deo super Israel, magnificentia eius & virtus eius in nubibus. Ex eo namque loco fulgura, fulmina, rores, pluuia & imbres Dei iussu & voluntate in terras demittuntur: sicut scriptum est, Si voluerit extendere nubes tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet. Et posuit tenebras in circuitu suo latibulum, cribrans aquas de nubibus cælorum. Et qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Et qui aufert stilas pluuia, & effundit imbres ad instar gurgitum. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

QVAM quidem ob rem locus hic cum dignitatis, tum efficientia causa vni Deo proprie ascribitur, nulli alij naturæ aut communis, aut sine ambitionis & superbia vitio appetendus, sicut de Luciferi prophano & præcipiti ambitionis ausu scriptum est. Ascendam super multitudinem nubium, & similis ero Altissimo. Quoniam quis in nubibus aquabitur Domino? similis erit Deo, &c. Obtinuit autem hæc ratio apud antiquos & rerum sacrarum peritos vsque adeò, vt huiusmodi quoque argumentis Christi Iesu

siue hic, qui mortalibus alijs vsui est, poenae & supplicij significatione obtineat: sicut scriptum est. In ignem deijcies eos, in miseris non subsistent. & Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigae eius, reddere in indignatione furorē suum, quia in igne Dominus iudicabit. & lam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. His etiam accedit, vt manifestum discrimen atque laborem, difficultatemque ignis significet: quae, nisi diuino auxilio, vinci ab hominibus non possit. vt, Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & malē patitur; nam saepe cadit in ignem. & Transiuimus per ignem & aquam, & deduxisti nos in refrigerium. & Cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te: Quia ego Dominus Deus tuus, sanctus Israel Saluator tuus. & A pressura flammæ, quae circumdedit me, & in medio ignis non sum aestuatus. Illud autem rei huius & diuini auxilij in praesenti periculo exemplum est manifestissimum apud Danielelem. Respondit rex & ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei.

D E N I Q V E ignis locus aliquando certam & firmam eandemque diuinam tutelam significat, qualem populo suo Deus per Vatem promittebat. Et ego ero eis, ait Dominus, murus igneus in circuitu eius, & in gloria ero in medio eius.

I N F E R N V S L O C V S.

C A P. X X I.

I N F E R N V S loci nomen significationem sortitum est variam, pro varia situs vel vius ratione. Quicquid enim terrae superficie inferius iacet, Infernus dicitur, vna tamen adnotatione absumendi & excipiendi omnia, quae viua antea fuerint. atque ita interitum infernus spectat, quantum ex illius natura est. Quam ob rem Hebraice שׁוֹמַיִם dicitur, quod semper petere & accipere solet; sponte autem edere quicquam, aut excepta reddere non cupiat. Ex quo fit, vt omnis hominum de vita hac mortali excedētium status, inferni nomine saepe in sacris libris indicetur, praesertim vbi sermo antiqua ante Euangelium promulgatum tempora spectet. Omnium enim illis aetatibus morientium communis locus infernus erat, regione & nomine idem, definitione verò & vsu alijs alijs. Quoniam verò homo duplici parte, anima permanente, & corpore constat mortali atque corruptibili: sicut scriptum est, Cinis es & in cinerem reuerteris (vnico Christo sancto Domini ab hac corruptionis conditione excepto) vtrique parti ab altera per mortem separata suus fuit olim attributus locus, inferni nomine diuerso tamen & situ. Namque corpori ea terrae pars assignatur, quae illustratè à Sole superficie proxima est; obscura tamen ipsa & lucis vsu priuata; cuiusmodi sunt, sepulchra, foueae, cisternae, speluncae, specus, lacus & petrarum cavitates, & caetera, quibus cadauera vel sepeliuntur vel reconduntur: denique vbi vel detrita vel corrupta absumuntur. Namque his etiam nominibus appellatur sepulchrum. Huic enim generi omnium commune nomen infernus est; cuius multa exempla leguntur ijs, quae nobis modò proferentur, simillima. Descendam, inquit Iacob, ad filium meum lugens in infernum. & Dathan atq. Abiron viui in infernum descendisse, hoc est antè sepulti, quam mortui fuisse, dicuntur: Descenderuntque viui in infernum aperti humo, & perierunt de medio multitudinis. Et Dauid canebat, Funes inferni circumdederunt me, praecupauerunt me laquei mortis. Et Iob, Si sustinero, infernus domus mea est, & in tenebris strauilectulum meum. & Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Et, Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos. & Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes. & Quia repleta

est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit. & Fortis vt mors dilectio, dura sicut infernus aemulatio. & Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te; non expectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam. Et Petrus Christum à Deo, solutis doloribus inferni, suscitatum praedicat. Est autem & alter locus omnibus olim eorum, qui vita decederet, tam piorum, quam impiorum & prauorum animabus communis, diuisus tamē & longo spacio interiecto, alijs & alijs, pro diuini iudicij ratione, definitus & ascriptus. Namque bonis & pijs, quanquam nondum aeternae felicitatis vsus ante Christi mortem & resurrectionem fuerit, quies tamen & consolatio illo in loco erat, contra verò impijs ac prauis tormenti ac miseriarum sensus erat grauissimus. Alteri parti nomen Christus fecit finum Abraham; alteri propriè inferni nomē reliquit; cum tamen alijs inferus & infernus vterque locus dicatur: sicut scriptum est. Factum est autem, vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem & diues, & sepultus est. Et in inferno eleuans oculos suos, vidit Abraham à longè & Lazarum in sinu eius. Et ipse clamans dixit, Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam; quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham, Fili recorde, quia receperisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, & tu cruciaris: & in his omnibus inter nos & vos chasma magnum firmatum est, vt hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire. Atque loci quidem adnotatio haec est. Quae verò ad hunc locum spectant, exempla illa sunt. In profundissimum infernum descendunt omnia mea, putasne saltem ibi requies erit mihi? Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. & Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni. & Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes, quae obliuiscuntur Deum. & Quoniam non dereliques animam meam in inferno. Et in loco illo de vtroque inferno animae, & corporis dictum est: Deduxisti ab inferno animam meam: saluasti me à descendentibus in lacum. & Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori. & Nisi quia Dominus adiuuit me, paulo minùs habitasset in inferno anima mea. & Si ascēdero in caelum, tu illic es; & si descēdero in infernum, ades. quanquam hic profundissimus atque abditissimus reconditissimusque omnium locorum significatur: vt & apud Iob. Excelsior caelo est, & quid facies? & profundior inferno, & vnde cognosces? Et, Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra. Sed illa ad simplicem inferni significationem referuntur. Ero mors tua o mors, & morsus tuus o inferne. Prouidēs Dauid locutus est de Christo; quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionē. & In nomine I E S V omne genu flectatur caelestium, terrestrium & infernorum. Quae autem ad improborum regionem referuntur, huiusmodi multa sunt. Percussimus foedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. & Aquae inundabunt, & delebitur foedus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni retractos in tartarum tradidit cruciandos. & Ego sum primus & nouissimus, & habeo clauēs mortis & inferni. & Ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & infernus sequebatur eum. & Dedit mare mortuos, qui erant in eo: & mors & infernus dererunt mortuos, qui in ipsis erant. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Et quod in Prouerbijs cantatur: Semita vitae super eruditum, vt declinet de inferno nouissimo. Huc pertinet Gehennae nomen, quod à valle olim detestandis sacrificijs, & horribili deinde adiecto

Cant. 7.

Isai. 37.

Act. 2.

Sinus Abraham.

Luc. 16.

Iob. 11.

Iob. 21.

Iob. 26.

Psal. 9.

Psal. 15.

Psal. 29.

Psal. 75.

Psal. 93.

Psal. 137.

Locus profundus.

Iob. 11.

Isai. 7.

Osc. 13.

Act. 2.

Philip. 1.

Isai. 28.

Ibidem.

2. Pet. 4.

Apocal. 1.

Apocal. 6.

Apocal. 20.

Prouerb. 15.

adiceto sterquilinio infami, ad infernum inferiorem, cruciandorumque sedem translatum, & perpetuo usurpatum est, siue gehenna solum, siue gehenna ignis dicitur. vt, Timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittendi in gehennam. Est etiam, vbi infernus pro ipso mortuorum hominum statu & concilio usurpetur: vt, Infernus subter conseruatus est, in occursum aduentus tui suscitauit tibi gigantes. &, A sonitu ruinae eius commouit gentes, cum deducere eum ad infernum cum iis, qui descendebant in lacum. Nam & ipsi cum eo descendunt ad infernum ad interfectos gladio. &, Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio. Non raro autem inferni nomine non tam sepulchrum aut animarum sedem, quam extremam miseriae & calamitatis conditionem exponimus. Benedicite Anania, & Afaria, & Misael Domino, quia eruit nos de inferno, & saluos nos fecit de manu mortis, & liberauit nos de medio ardentis flammæ, & de manu ignis eruit nos. &, Tu Capharnaum, nunquid vsque in caelum exaltaberis? vsque in infernum descendes. Quoniam verò neque sepulchrum, neque infernum inferiorem hunc animabus, illum cadaueribus excipiendis vnquam satiari, res ipsa à mundi principio obseruata arguit: fit, vt inferni nomen inexhaustæ cuiusdam auiditatis rationem indicet: vt, Deglutiamus eum, sicut infernus, viuentem & integrum quasi descendentem in lacum. &, Infernus & perditio nunquam implentur: similiter & oculi hominis insatiabiles. &, Tria sunt insaturabilia, & quartum nunquam dicit, sufficit. &, Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vilo termino. Et apud Habacuk. Qui dilatauit quasi infernus animam suam, & quasi mors, & non adimpletur. Ne autem (id quod in omni argumento cauere instituimus) hoc in immensum crescat opus, cætera locorum genera certis quibusdam & ad rationem sermonis docendam idoneis exemplis breuiter percutremus.

LITTVS LOCVS.

CAP. XXII.

NON incòmodam habitationem hominibus secundum maris littus esse, sacra scripta docent. Ex ea quippe ob nauigationis usum multas vitæ comoditates afferri constat. Idque Iacob significabat eiusmodi regionem Zabuloni filio ascribens. Zabulon in littore maris habitabit, in statione nauium pertingens vsque ad Sydonem. &, Asser habitabat in littore maris & in portibus morabatur. Magni maris littus Occidentalem terræ sanctæ plagam significat. Siquidem maris nomen pro Occidente sæpissimè usurpatur: sicut scriptum est. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Ægypti, & magni maris littore finiatur. Et illud, Humilia loca, campestria & montana contra Meridiem & littus maris. &, Cuncti reges, qui versabantur in campestribus & in montanis, & contra Meridiem, & in maritimis, & in littore magni maris. Est etiam commodus locus ad ea, quæ in mari propè aguntur, spectanda, orantemque ex aduerso constitutum audiendum, quòd & spaciòsa intercapedo, & aquæ strata atque complanata superficies dicentis vocem liberius permeare sinat. Huiusmodi locum Christus, de diuinis rebus dicturus, aliquando sibi & populo parasse fertur. &, Congregatae sunt ad eum turbæ multæ ita, vt in nauiculam ascendens federet: & turba stabat in littore. Est præterea littus nauigantibus, & in marino labore exercitatis hominibus vehemèter desideratus & gratissimus cum contigerit, utpote qui periculis laboribusque modum ponere putetur; sicut scriptum est. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant; sinum verò quendam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, eiicere nauem: & leuato artemone se-

cundum auræ flatum tendebant ad littus. Et piscatores sagena eucta secus littus sedentes, pisces bonos in vasa sua elegerunt, malos autem foras miserunt. Illud etiam obseruare expediet, opportunum esse littoris locum, vt nauem conscensuri preces Deo ac vota fundant, eiusque rei illustre Pauli & sociorum extare exemplum. Et positis genibus in littore orauimus: & cum vale fecissemus inuicem, ascendimus in nauem. Porro littus eiectionum à mari locus est communis; vbi insculpta corpora putrescunt. &, Viderunt Ægyptios mortuos super littus maris, & manum validam, quam exercebat Dominus contra eos.

INSVLA LOCVS.

CAP. XXIII.

INSVLAE nomen commune est non solum iis terræ partibus, quæ vndique mari alluuntur, sed omnibus etiam regionibus iis, ad quas ex Syria, nisi per mare venire commodè non potest; vt Græciæ & Italiæ, & Hispaniæ: sicut scriptum est. Filij Iauan, Elisa, Tharsis, Chetim & Dodanim: ab his diuisæ sunt insulæ gentium, in regionibus suis vnusquisque secundum linguam suam, & familias suas in nationibus suis. Fuit autem Tharsis illa, quam postera sæcula Aphricam appellarunt. Ea quoniam continentibus terræ itineribus peragrari à Palestina non potest, Insula non dicitur, quanquam nauibus etiam possit adiri: sicut scriptum est. Reges Tharsis & insulæ munera offerent. Atque ita terræ nomine Orientalem continentem omnem, quam Asiam dicunt, & Aphricam etiam: Insularum verò mentione cæteras, quæ ab illis mari interiecto distinguuntur, partes definimus. Rex verò Assuerus omnem terram & cunctas maris insulas fecit tributarias. &, In die illa adiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquatur ab Assyriis & ab Ægypto, & à Phethros & ab Æthiopia, & ab Elam, & à Senaar, & ab Emath, & ab insulis maris: & taceant ad me insulæ, & gentes mutent fortitudinem. Et, Viderunt insulæ & timuerunt: extrema terræ obstupuerunt, appropinquauerunt & accesserunt. Et legem eius insulæ expectabunt. &, Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ, qui descenditis in mare, & plenitudo eius, insulæ & habitatores earum. &, Ponam in eis signum; & mittam ex eis, qui saluati fuerint, ad gentes in mare, in Aphricam & Lydiam, tenentes sagittam in Italiam & Græciam ad insulas longè. Aperte autem Ieremias nomen Insulæ quid significet, indicauit. Et regibus, inquit, insularum, qui sunt trans mare.

FLVMEN LOCVS.

CAP. XXIIII.

FLVVIORVM quoque siue fluminum (namque eandem rem vtrumque significat nomen) certæ quoque ad loci rationem relatæ adnotationes obseruantur. Imprimis enim flumina commodam loci sedem hominibus ad habitandum parant, cum propter alia multa, tum propter amœnitatem, vbertatem fructuum & arborum copiam, atque etiam piscium fecunditatem, & piscandi facultatem: sicut scriptum est, Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini: Ecce ego facio noua, & nunc orientur: vbique cognoscetis ea. ponam in deserto viam, & in inuio flumina. Glorificabit me bestia agri, & dracones & struthiones, quia dedi in deserto aquas, flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. & illud, Quid tibi cum via Assyriorum, vt bibas aquam fluminis? &, Nunquid melior es Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus, aquæ in circuitu eius, cuius diuitiæ mare, aquæ muri eius. Et apud Isaiam. Quia solummodo ibi magnificatus est Dominus noster, locus fluuiorum, riuu latissimi & patentes. Ille quoque ex his rationibus interpretandus

pretandus arcanus tamen & magni sacramenti locus apud D. Iohannem est. Et ostendit mihi fluuium aquæ viuæ splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei & agni. In medio plateæ eius & ex vtraque parte fluminis lignū vitæ afferēs fructus duodecim &c.

Ex contrario etiā argumento fluminis commoditas ad habitandum confirmatur. Etenim fluminum defectus ex aquarum inopia sterilem incultūque locum efficit: sicut scriptum est, Qui dico Ierusalem, habitaberis, & ciuitatibus Iudæ, ædificamini, & deserta eius suscitabo. Qui dico profundo, desolare, & flumina tua arefaciam. Et ponam flumina in siccum: computrescēt pisces sine aqua, & morientur in siti. & Faciam alueos fluminum aridos, & tradam terram in manus pessimorum, & dissipabo terram & plenitudinem eius.

Amænitatis. BONA M autem rationis huius in fluminibus commendandis partem sibi vendicat amænitatis: sicut scriptum est, Vt vallis nemorosa & horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. Quod autem ad piscandi facultatem spectat (quæ pars ad vitā alendam utilis etiam putatur) huiusmodi exemplis comprobatur. Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt, computruitque fluuius &c. Et hæc sunt, quæ gignūtur in aquis, & vesci licitum est: Omne quod habet pinnulas & squamas tam in mari, quam in fluminibus & stagnis comedetis. & Mærebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent. & Projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui, super faciē terræ. Iam illud notissimū est magnam ad vestimenta & corpora lauanda commoditatem fluminis copia creare. Ecce enim descendebat filia Pharaonis, vt lauaretur in flumine; & puellæ eius gradiebantur per crepidinem aluei. Ideo verò commodus Iohanni ad baptizandum locus apud flumen Iordanem fuit delectus. Et egrediebatur ad Deū omnis Iudæa regio & Ierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine.

ILLVD verò silentio prætermittendum nō est, fuisse olim moris, vt ij, qui ex suis sedibus belli iure & victoris arbitrio extracti aliō commigrare cogerētur, secundum victoris populi flumina considerent & habitarent, sicut scriptum est: Cū essem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar. Et illud: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. Fluminū autem tractus idoneus satis meditantibus locus esse videtur, quod aquarum prospectus ipse, solitudo etiam & amænitatis sensus detineat, cogitationemque cum in ipsius naturæ, tum in Dei contemplatione defigi cogat, ex qua re interdum euenit, vt vatibus & sanctis viris maximas & arcano mysterio notabilissimas res visere in eiusmodi locis detur. Sic Ezechiel, Et factum est, inquit, in tricesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cū essem in medio captiuorum iuxta flumen Chobar, aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei. Et Daniel ait. Die autem vicesima & quarta mensis primi, eram iuxta fluuium magnum, qui est Tigris, & leuavi oculos meos, & ecce vir, &c. Et Pharaonis celebratissimum somnium illud, quanquam in lecto & per quietem contigisset, tamen non sine fluminis adnotatione fuit, vt ipsa fluminis & deambulationis ratio ad cogitandum illi curam iniiceret: sicut scriptum est. Post duos annos vidit Pharaon somnium, putabat se stare super fluuiū &c.

PRÆTER cælum & infernum omnes aliæ locorum naturæ secundi atque aduersi vsus rationē sequuntur. Vidimus enim cæli locum felicissimum, inferni autem siue gehennæ infelicem omnino. Cetera autem, quæ hæcenus commemorauimus, nunc utilitatis, nunc verò incommodi rationibus explicata sunt. quod etiam in omni rerum inferiorum natura obseruandum est. nihil enim tam simplex est & vtile, quin vel hominum vitio & culpa, vel alia importunitate detrimentum aliquando attulisse videatur, vt singulis tra-

ctandis docebimus. Ab hac igitur incommodi & detrimenti definitione fluuiorū locus alienus non est. quippe vt conseruadis & alendis aliis rebus, ita etiam & alijs perdendis destinari fluuij solent, sicut scriptum est. Precepit ergo Pharaon omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexus natū fuerit, in flumē projicite. & illud. Et aperuit terra os suum & absorbit flumē, quod misit draco de ore suo. Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem. Ex eadem autem ratione euenit, vt fluminis mentio in magni & vehementis periculi narratione fiat. vt, Flumen circumdedit me, omnes gurgites tui & fluctus tui super me trāsierunt. Et descendit pluuia, & venerunt flumina. Et Paulus inter cætera superatu difficillima pericula, fluminum quoque discrimina commemorat.

SUNT aliæ præterea priuatę quorundam fluuiorum obseruationes, quarum exempla nonnulla addere magis, quàm omnia persequi, consilium fuit. neque enim artis est singula tradere, sed ea ad generum rationem reuocare fuerit iis, qui eruditi sunt, facillimum. Vt verò quæ hoc loco volumus, indicata breuiter percurramus: Flumē Euphrates, siue nominatim appelletur, siue antonomasticos fluminis vel fluuij nomine tantū dicatur, locum significare solet, quo Israelitica regio à cæteris terris Orientem versus distinguitur. Est enim promissæ terræ ab illa plaga terminus Euphrates, vt scriptum est. Reuertimini & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cætera, quæ ei proxima sunt campestria loca &c. Iuxta littus maris terram Cananæorum & Libani vsque ad flumē magnum Euphratem. Et omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit, à deserto & à Libano & à flumine magno Euphrate. Et ipse enim obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen à Tapsa vsque ad Gazam. Et extēdit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius. Atqui plurima sacrorum librorum loca hæc Euphratis annotatione exponuntur.

AT verò Aegypti flumen annonæ & fructuum arcanam quidem, tamen ex illius regionis natura petitam significationem, aliquando obtinere, & somnij regij interpretis Iosephus & euentus ipse docuit. Putabat ille se stare super fluuium, de quo ascendebant septem boves pulchræ & crassæ nimis, & pascebantur in locis palustribus. Aliæ quoque septem emergebant de flumine fœdæ confectæque maciæ, & pascebantur in ipsa amnis ripa in locis virentibus. Et, In aquis multis semen Nili, & messis fluminis fruges eius. Est vbi Aegypti flumina omnem regionis illius tractum ad Æthiopiam vsque indicēt. vt, Et sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Aegypti. Flumina verò Æthiopiæ orientalem terræ plagam, quam Indiam antiqui dixerunt, perfluunt: cuius rei ratio à nobis in Sophonię commentariis reddita est. Ultra flumina Æthiopiæ inde supplices mei, filij disperforum meorum munus offerēt mihi.

FONS LOCVS.

CAP. XXV.

FONTE S ferè omnes ea, in quibus oriuntur, loca amæna & læta reddūt. Ex quo fit, vt ad amænitatis & iucunditatis sensum in sermone commemorētur, sicut scriptum est. Venerunt autem in Elim vbi erant duodecim fontes aquarū & septuaginta palmæ, & castrametati sunt iuxta aquas. Et Deus tuus introducet te in terram riuorum aquarumque & fontium. Et, Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium mōrium pertranfibunt aquæ. Et, Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Et fons hortorum puteus aquarū viuētium, quæ erumpūt cum impetu de Libano. Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes. Et quæ erat arida, erit in stagnū, & sitiens in fontes aquarum. Atqui apud fontes certa herbæ perpetuò virentis loca, sicubi maximè sunt, sicut scriptū est: Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad vniuersos fontes aquarum, & in cunctas valles, si for-

Apocal. 2. 2.

Isai. 44.

Isai. 50.

Ezech. 30.

Amænitatis.

Num. 24.

Piscatio.

Exod. 7.

Leuit. 11.

Isai. 19.

Ezech. 29.

Lotio.

Exod. 2.

Math. 1.

Ezech. 1.

Psal. 136.

Meditatio.

Visio.

Ezech. 1.

Daniel. 10.

Genes. 41.

Loca in bonam & malam partē.

Perditio.

Exod. 1.

Apocal. 12.

Ion. 2.

Periculum

Math. 7.

2. Cor. 11.

Euphrates

fluuiorum

præcipuus.

Terminus

terræ.

Deut. 1.

Deut. 11.

3. Reg. 4.

Psal. 79.

Nilus

copia.

Genes. 41.

Isai. 23.

Isai. 7.

Æthiopiæ

flum.

Orientem.

Soph. 3.

4. Reg.

Amænitatis.

Exod. 15.

Num. 33.

Deut. 7.

Psal. 103.

Psal. 113.

Cantic. 4.

Isai. 41.

Isai. 35.

3. Reg. 17.

si for-

si fortè possimus inuenire herbam; &c. HANC autem fontium naturam & amœnitatem atque loci commoditatem, lassorum & fatigatorum ex itinere, vel alio importuno æstus desiderijque sensu refrigeratio consequitur & recreatio, sicut scriptum est: Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum iuxta puteum aquæ vesperè, &c. dixit, Domine Deus meus, &c. Ecce ego sto iuxta fontem aquæ, &c. Cumque inuenisset eam Angelus Domini iuxta fontem aquæ in solitudine, quæ est in via Sur in deserto. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Et, Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. quanquam hoc arcana etiam interpretationis exemplum sit. Spectat enim noui Testamenti hominibus gratiam illam & beneficia à Deo per Christum allata; quorû explicatio neque loci huius nec instituti est: ad quam illa etiam Zachariæ refertur sententia. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem, ad ablutionem peccatoris & menstruata. Fons signatus sinceritatem, integritatem atque ab externa labe & vitio semotam puritatem significat. Hortus conclusus & fons signatus amica mea.

EST aliquando fontium locus regionum vel agrorum terminis definiendis insignis & perpetua notatio, tanto cæteris notior & firmior notis, quanto naturæ constantia & sui vsu spectabilior hominibus est. Neque enim huiusmodi terminorum signum, mutari aut corrumpi sine manifesta deprehensione potest. Quam ob rem huiusmodi loca commodè in finibus describendis usurpantur: vt, Transit aquas, quæ vocantur fons Solis: & erunt exitus eius ad fontem Rogel. Et fuit terminus Manasse ab Asser, Machmathat, quæ respicit Sichem: & egreditur ad dextram iuxta habitatores fontis Thaphuæ. & A Meridie autem ex parte Chiriathiagarim egreditur terminus contra Mare, & peruenit vsque ad fontem aquarum Nephthoah.

PRÆTEREAGESTA rei, vel beneficij accepti collatiue monumentum perpetuum aliquando fontes præbent: sicut scriptum est. Aperuit itaque Dominus molarem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ, quibus haustis refocillauit spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius Fons inuocantis de maxilla, vsque in præsentem diem. Quibusdam rursus locis fontium vel vitium vel defectus & inopinata penuria incommoditatè habitandi afferunt, siue valetudinè animantibus aduersam, siue sterilitatem aliudue quippiam inopiæ detrimentique efficiant, sicut scriptum est. Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse domine perspicias, sed aquæ pessimæ sunt & terra sterilis. At Heliseus ait: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud sal. Quod cum attulissent, egressus est ad fontem aquarum, & misit in illum sal, & ait: Hæc dicit Dominus, Sanaui aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque sterilitas. Et illud. Et percutietis omnem ciuitatem munitam, & omnem urbem electam, & omne lignum fructiferum succidietis, cunctosque fontes aquarum obturabitis. Et mittentes singuli lapides repleuerunt: & omnes fontes aquarum obturauerunt. Et inito cum principibus consilio virisque fortissimis, vt obturarent capita fontium, qui erant extra urbem, & hoc omnium decernente sententiâ congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt omnes fontes. Et apud Prophetas. Sed & bestia agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum. Ex huiusmodi incommoditatis atque sterilitatis imagine eos, qui vera pietatis virtute effecti destituti que sunt, fontes sine aqua D. Petrus appellat.

PUTEVS LOCVS.

CAP. XXVI.

Habitatio PUTEVS propter aquarum dulcium copiam commodum ad habitandum locum efficit & significat. Quam ob rem in calidioribus regionibus, vbi minor

fontium & fluuiorum vsus est, putei non solum expetuntur, sed etiam ad lites et rixas vsque appeti solent, sicut scriptum est. Et increpuit Abimelech propter puteum aquæ, quem abstulerant serui eius. Et septem, inquit, agnas accipies de manu mea in testimonium, quod ego foderim puteum istum. Et Isaac rursus fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abraham, & quos illo mortuo olim obstruxerant Philistim: appellauitque eos iisdem nominibus, quibus antè pater vocauerat. Foderuntque in torrente, & repererunt aquam viam, sed & ibi fuit iurgium pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac dicentium: Nostri est aqua. Quam ob rem nomen putei ex eo, quod acciderat, vocauit Calumniam. Foderunt autem & alium, & pro illo quoque rixati sunt, appellauitque illum Inimicitias. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contederunt: itaque vocauit nomen eius Latitudo. huiusmodi autem commoditas perpetua beneficij memoria apud posteros commendatur: vt, Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius & pecora eius? Ob huiusmodi comoditatis & salubris vsus commedationem sponsa à sponso Puteus aquarum viuientium appellabatur. Huic rationi proximum est, vt puteus iter agentibus iucundam respirationi & recreationi sedem paret: sicut scriptum est. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum iuxta puteum aquæ. Et de Agar. Cumque inuenisset eam angelus Domini iuxta fontem aquæ in solitudine, quæ est in via Sur in deserto, &c. Erat autem puteus ille, qui fons etiam dicitur, vt paulò post: propterea appellauit puteum illum, &c. Non raro autem puteus loci cuiuspiam index est omnibus notissimus, idemque diuturnus.

Quam ob rem ad eiusmodi locorum certam descriptionem, puteorum nomen comodè affertur: vt, Quoniam circuit clamor terminum Moab, vsque ad Galilim vlulatus eius, & vsque ad puteum Elim clamor eius.

CONTIGIT autem nonnunquam commodas latebras euadendi causa quibusdam in puteo præberi: sicut scriptum est, Vidit autem eos quidam puer, & indicauit Absalon. illi verò concito gradu ingressi sunt domum cuiusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo. Tulit autem mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccans pitifanas; & sic latuit res. MULTA quoque puteorum loca & nomina rei gesta vel beneficij accepti monumentum testata conseruant. Propterea enim Agar appellauit puteum illum, Puteum viuientis & videntis me: ipse est inter Cades & Barad. Et post obitum Abraham benedixit Dominus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum nomine Viuentis & videntis. Et idem vocauit puteum Latitudo: dicens, Nunc dilatauit nos Dominus, & crescere fecit super terram. Et profectus Israel venit ad Puteum iuramenti, & macatis ibi victimis Deo patris sui, audiuit eum per visionem nocte.

HABET etiam rursus eiusmodi locus minus fauorabilem & latam significationem, vel adiuncto aliquo expressam, vel sententiæ ratione cognoscendam. Namque ad perniciem corporum vel animorum indicandam putei nomen usurpatur interdum: vt, Tu verò Deus deduces eos in puteum interitus. & Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. & Mouit Bachides castra ab Ierusalem, & applicuit in Bethzecha, & misit & comprehendit multos ex ijs, qui ad se refugerant, & quosdam de puteo macauit, & in puteum magnum proiecit. Et in grauiori interitus significatione à Sapiente & ab Apostolo nomen putei est appellatum. Puteus angustus aliena. Et quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei Abyssis, & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol, & aer de fumo putei: & de fumo putei exierunt locustæ in terram. Atque ad eam adnotationem pertinet, quod

Recreatio

Genes. 14.

Genes. 16.

Psalm. 41.

Isai. 12.

Gratia

Zach. 13.

Canti. 4.

Terminus

Iosue. 15.

Iosue. 17.

Monumentum

Iudic. 15.

Incommoditas.

4. Reg. 2.

4. Reg. 3.

2. Paral. 31.

Isai. 1.

3. Petri. 2.

Genes. 21.

Genes. 26.

Iohan. 4.

Recreatio

Genes. 24.

index

Isai. 15.

2. Reg. 17.

Genes. 16.

Genes. 26.

Genes. 46.

Pernicies

Psalm. 54.

Psalm. 67.

2 Macha. 7.

Prover. 23.

Apocal. 9.

Luc. 14.
Periculum.

quod puteus tamen non certum interitum, tamen manifestum periculum indicet: vt, Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbathi?

CISTERNALOCVS.

CAP. XXVII.

Aque com-
moditas.

Deut. 6.

4. Reg. 17.

2. Paral. 16.

Iudith. 7.

Ierem. 6.

Ierem. 39.

2. Reg. 23.

Thorus.

Prouerb. 5.

Puritas.

Leuit. 11.

Lanbulum.

1. Reg. 13.

Nota signū.

1. Reg. 19.

2. Reg. 3.

4. Reg. 10.

Labor castus

Ierem. 2.

PROXIMAM post puteos rationem in commodam habitationis vsu cisternæ locus obtinet. Namque viuētis aquæ inopiam pluuiarum collectio supplet: vt, Domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas nō fodisti. & Hæc dicit rex Assyriorum, Facite mecum quod vobis est vtile, & egredimini ad me, & comedet vnusquisque de vinea sua, & de ficu sua, & bibetis aquam de cisternis vestris. Et Ozias Rex extruxit multas turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eò quod haberet multa pecora. Et in Iudith historia. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam. Et sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, &c. Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Iuda, & dedit illis vineas & cisternas in die illa. Et Dauid aquam de cisterna, quæ est in Bethlehem, desiderasse dicitur. Illud verò arcanam magis significationem obtinet, & legitimum matrimonij vsu honestè indicat: Bibe aquas de cisterna tua. Atque in puritatis & munditiæ definitionibus, cisternæ, perinde atque puteus, aquæ viuētis censentur: sicut scriptum est. Fontes verò & cisternæ & omnis aquarum congregatio munda erit. Neque verò in turbatis & calamitosi rebus cisternæ minus commoda latibula quàm foueæ, antra & specus hominibus præbent. Namque filij Israel in arcto positi (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis & in abditiis, in petris quoque & in antris & in cisternis.

CERTAM præterea & communem pluribus locis adnotationem cisternæ conseruant: vt, Et Saul etiam ipse abiit in Ramatha, & venit vsque ad cisternam magnam, quæ est in Socho. Et egressus Ioab à Dauid, misit nuntios ad Abner, & reduxit eum à cisterna Syra. Et illud: Quos cum comprehendissent viuos, iugulauerunt in cisterna iuxta cameram quadraginta duos viros.

APVD Ieremiam cisternæ pertusæ vanum laborem & studium significant in re inutili & in disciplina stulta infumptum. Duo enim mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

LACVS LOCVS.

CAP. XXVIII.

Exod. 7.

1. Reg. 30.

2. Reg. 19.

Mater.

Isai. 51.

Carcer.

Infernus.

Ierem. 37.

EANDEM ferè cum cisterna & vsus & sermonis rationem lacus nomen spectat. Est enim vbi aquarum ad vsu mortalium congregatio, siue natura, siue industria constet, lacus dicatur: vt, Extende manum tuam super aquas Aegypti, & super fluuios eorum & riuos ac paludes & omnes lacus aquarum. Et illud. Qui in vrbibus Ceni, & qui in Harama, & qui in lacu Afan. Et desiderauit Dauid aquam de lacu, & dixit, O si quis daret mihi potum aquæ de cisterna, &c. Et lacum fecistis inter duos muros, & aquam piscinæ veteris. Illud autem apud Isaiam, ex translatione, & ædificandi opere petitum, suo loco exactius exponendum est, quod maternum vterum, vnde prima cuiuspiam origo extiterit, qualis Saræ Israelitarum matris fuit, lacus significat. Attendite ad petram, vnde excisi estis, & ad cauernam lacus de qua præcisi estis. At verò in alterius vsus ratione, hoc est, in duriori significatione, lacus nomen pro carcere horrido, obscuro atq. asperissimo vsurpatur, & nonnunquam pro horrendo illo infernorum loco, vbi & piorum animæ olim detentæ fuerunt, & improborum perpetuò detinentur. sic Ieremias in domum lacu ingressus dicitur. Et tulerunt Ieremiam, &

proiecerunt eum in lacum Melchiæ filij Amelech, qui erat in vestibulo carceris; & submiserunt Ieremiam in funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum. Ad illum verò alterum carcerem horrendum illa referuntur: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinetos tuos de lacu, in quo non est aqua. Et congregabuntur in congregatione vnus fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere.

NEQVE verò minus frequentia exempla sunt, in quibus creatum alicui periculum lacu nomine significatur: vt, Lacu aperuit, & effodit eum. Et eduxit me de lacu miseræ & de luto fecis. Et posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis & in vmbra mortis. Et Danielis in lacum leonum detrufi frequens mentio est. Et lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me. Et inuocaui nomen Domini de lacu nouissimo. Et eduxit me de lacu miseræ. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis & in vmbra mortis. Torcularis præterea significationem Lacus aliquando obtinet, atque ex ea translatione vindictam quoque vel vltionem diuinam significat: vt, Vineam passinavit homo, & circumdedit sepem, & effodit lacum. Et misit angelus falcem acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad frenum equorum. Ad extremam porrò miseriam, atque ad eò ad sepulchri, nonnunquam etiam ad inferni conditionem significandam, nomen hoc accommodatur. vt, Nequando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum. &, Eduxisti Domine ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in lacum. Et æstimatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Nō auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. Deglutiamus eum sicut infernus viuentem & integrum quasi descendente in lacum. & Veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacu. & Tu autem proiectus es in sepulchro tuo, quasi stirps inutilis, pollutus & obuolutus cum ijs, qui interfecisti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta lacu, quasi cadauer putridum. Et cum detraxero te cum ijs, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum. & multa alia significationis huius exempla.

FOVEA LOCVS.

EANDEM ferè de fouearum loco obseruauimus, quæ nonnunquam aquæ vsus præbent: sicut scriptum est: Et non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea.

INTERDVm verò latebras foueæ dant: vt, Forsthan nunc latitant in foueis, aut in vno, quo voluerunt, loco. Et ibi habuit foueam ericius, & enutriuit catulos suos, & Vulpes foueas habent. Verum enimverò nominis huius vsurpatione in periculorum significationibus frequentior est; atque non minus etiam, quàm lacus, horrendam periculi speciem ostentat: vt, Iam nunc scitote, quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed erunt vobis in foueam & laqueum & offendiculum. Et incidet in foueam, quam fecit, & Foderunt ante faciem meam foueam. & Donec fodiatur peccatori fouea. Item, Fouea profunda os alienæ. Et, Cui vix? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne ijs, qui commorantur in vino? Et absconde super in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam. Et formido & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ. & Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadent.

SPELVNCA LOCVS.

CAPVT XXIX.

SPELVNCA, siue ea hominum labore & industria parata, siue naturæ ipsa sponte oblata sit, eosdem & re ipsa, & nominis adnotatione vsus præbet sui. Fuit enim

Habitatio. enim aliquando non incommodus ad habitandum locus maximè ijs, qui à periculo tutiores esse cuperent: vt Lot, qui cum in Segor manere timuisset, in spelunca cum duabus filiabus mansisse dicitur. Samson etiam descendens habitauit in spelunca petrae. Etiam Elias quoque cum venisset in montem Horeb, mansit in spelunca.

Loci nota. INTERDVM autem spelunca certam loco notam ad indicandum præbet. vt: Porro Iuda cum venisset ad speluncam, quæ respicit solitudinem.

Sepulchrū. SEPVLCHRIS quoque parandis nonnunquam speluncæ opportunæ habentur, & ad eam etiam significandam rem nomen ipsum vsurpatur. vt: Det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, atque ita sepeliuit Abraham Saram vxorem suam in spelunca duplici. Confirmatusque est ager & antrum, quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti. & Ecce ego congregor cum patribus meis. sepeliteme cum patribus meis in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Ethei. & Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.

Latebræ. VERVM nulla magis, quam fugæ & latebrarum atque periculi declinandi causa, speluncæ peti solent, vnde ipsa speluncarum habitatio metum & præsidium eorum, qui lateant, arguit: sicut scriptum est, Fugerant enim quinque reges, & se absconderant in spelunca Maceda. Et filij Israel fecerunt sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. Et cum vidissent filij Israël se in arcto positos (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis &c. Et, Abiit ergo Dauid inde, & fugit in speluncam Odollam. Abdias etiam centum prophetas sibi in speluncis custoditos narrat. Et Psalmi indicatio est, quem condiderit Dauid, cum fugeret à facie Saul in speluncam. Et Isaias, Introibunt, inquit, in speluncas petrarum & in voragines terræ à facie formidinis Domini. Sanctos quoque viros quosdam, persecutionis declinandæ causa, in speluncis egisse, Paulus refert.

DESERTVM LOCVS.

CAP. XXX.

AD locorum quoque definitiones desertum pertinet, cuius & in iucundo nonnunquam, sapius autem in tristi vsu metio fit. Ac primo quidem Desertum idem in sacro sermone, quod Ager apud Latinos significat. vt, Ad te Domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti: sed & bestia agri, quasi area fitiens imbrem, suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis deuorauit speciosa deserti. & Nolite timere animalia regionis, quia genuerunt speciosa deserti. Quanquam verò hæc loca allegoricam interpretationem postulent, & hominum in melius mutationem per Spiritum sanctum faciendam significant, plurima alia in sacris libris sunt, in quibus agri rationem simplicem nomen deserti indicat, & ad pastus pecudum & armentorum significandos vsurpatur. vt, Cumque minasset gregem ad interiora deserti. Et, Cõsurgens Dauid descendit in desertum Pharan. Cum ergo audisset Dauid in deserto, quod tonderet Nabal gregem suum. Et audiui, quod tonderent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto. & Nonne relinquit nonaginta nouem oues in deserto, & vadit, &c. Verum frequentior huius nominis vsurpatio in locis ab hominum consuetudine & vsu remotis adnotandis obseruatur, quos Græci ἐρημοί, Latini solitudines dicunt, qui locus ad contemplandum, orandum atque de diuinis rebus agendum commodus aliquando habetur: vt, Cumque inuenisset eam angelus Domini iuxta fontem, qui est in solitudine in via Sur in deserto, dixit ad illam. Et Moses cum minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb: ap-

paruitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi. & Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto. & Dominus Deus Hebræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto. & Ecce elongaui fugiens & māsī in solitudine. & Ipse autem secedebat in desertum, & orabat. Obseruauimus præterea desertum habitationi adscriptū, pauperum tamen & extremæ fortis hominum, atque ferinam propè vitam traducientium: vt, In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ, vel super glaream.

ALIAS autem omnium commodorum carentem, & hominum habitationi importunum, difficultatum præterea & periculorum plenum locum deserti nomen significat, idque sacris libris est frequentissimum. vt, Dicturus est Pharaos super filiis Israël, Coarctati sunt in deserto, conclusit eos desertum. Et cur induxisti nos in desertum istum, vt occideretis omnem multitudinem fame? & Nunquid parum est, quod eduxisti nos de terra, quæ lacte & melle manabat, vt occideres in deserto? Et conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti. & Quare venisti & quare dereliquisti pauculas illas oues in deserto. & Panes & palathæ ad vescendum pueris tuis; vinum autem, vt bibat si quis defecerit in deserto. & Suspicati enim sunt populum siti & fame fatigari in deserto. Illa verò exempla ad periculum latronum vel aliàs difficile discrimen spectant. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, vigilantes ad prædā. Et multis temporibus arripiebat (hominem) illum dæmon, & vinciebatur catenis & compedibus custoditus, & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserto. Et malè locuti sunt de Deo, Nunquid poterit Deus parere mensam in deserto? Et posuit flumina in deserto, exitus aquarum in sitim. Et rursus, Posuit desertum in stagna aquarum. & Erit desertum in Charmelo. & Dabo te in desertum & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt. & Vnde ergo nobis panes in deserto, vt saturemus turbam tantam? Et illa ex inopinato deducta similitudo, quam apud Hossæam vatem exposuimus: Quasi vvas in deserto inueni Israël.

Ex hac autem loci incommoditate & nominis inuidia factum est, vt pro inaccessu, & ab humana consuetudine alieno atque horrendo & fugiendo loco, qualis execrandis rebus adscribitur, nomen deserti in ritibus & cæremoniis vsurpetur. vt, Posita vtraque manu super caput hirci, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, & omnia delicta atque peccata eorum: quæ imprecatus capiti eius, emitter illum per hominem paratum in desertum. Cumque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto, &c.

FUGÆ etiam & latebris quærendis desertum opportunum putatur, vt, Morabatur autem Dauid in deserto. & Ecce Dauid in deserto est in Engaddi. Sed & de Gaddi transfugerunt ad Dauid, cum lateret in deserto, bellatores viri robustissimi. Atque ex huiusmodi rerum & commoditatum difficultate à Deo in hominum gratiam sublata contemplatione euenit, vt deserti nomen aliquando in diuinæ prouidentia argumentum appelletur. vt, Profectique sunt filij Israël per turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. & Profectus est populus de Haferoth, fixis tentoriis in deserto Pharan. Et iratus Dominus aduersum Israël, circumduxit eum per desertum quadraginta annis, donec consumeretur vniuersa generatio, quæ fecerat malum in conspectu eius. Et illud apertissime: Adduxit vos quadraginta annis per desertum, non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate cõsumpta sunt. Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis, vt sciretis, quia ipse est Dominus Deus vester. & Qui traduxit populum suum per desertum. & Non sitierunt in deserto

fũm

cum educeret eos, aquam de petra produxit eis. Illud præterea addendum hisce videtur, quod desertum aliquando in Geographiæ rationibus, maximè autem in promissa Israelitis regione termini certi Libano oppositi significationem obtinet. vt, Ponam autem terminos tuos à mari rubro vsque ad mare Palæstimatorum, & à deserto vsque ad fluuium, tradam in manibus vestris habitatores terræ. Et omnis locus, quem calcauerit pes vester, vester erit à deserto vsque ad Libanum; à flumine magno Euphrate vsque ad mare occidentale erit termini vestri; & à deserto & Libano vsque ad fluuium magnum Euphratem. Ferè autem omnia, quæ de deserto annotauimus, de solitudinis nomine accipi rectè possunt, quod ex eodem Hebraico verbo ferè semper vertitur.

DESERTVM.

DESERTVM rem inutilem & sine fructu aliquo interdum significat. vt: Nunquid solitudo factus sum Israeli, aut terra ferotina & c. locum etiam commodis vacuum & miserijs plenum significat. vt: Nunc transplantata est in desertum: in terra inuia & sitienti.

AGER LOCVS.

CAP. XXXI.

AGER, quatenus ad loci definitionem pertinet, varias in oratione indicat res. Atque primum quidem ipsum Agri Hebraicè nomè, locum ab vrbibus distinctum, vel naturæ sponte vel hominum cultu variarum plantarum feracem, alendisque tum hominibus, tum feris idoneum significat. Hebraicè dictum ארץ voce deducta à verbo abundantiam & fertilitatè significante. Huius annotationis plurima exempla sunt. vt: Omne virgultum agri antequam oriatur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret. Et percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine vsque ad iumentum. Et Moses locuta. omnia ligna, quæ erant in agris, corrosuram aiebat. Et illud egregium satis. Dabit pluuiam terræ vestræ temporaneam & ferotinam, vt colligatis frumentum & vinum & oleum, fœnumque ex agris ad pascenda iumenta. & Vt ipsi comedatis & saturemini. & Vt comederet fructus agrorum. & Odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Et immitram in vos bestias agri, quæ consument vos & pecora vestra. Et obliuiscetur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. & Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est. & Potabunt omnes bestie agri. Interdum etiam ager, idem quod apud Latinos, significat certam regionis vel terræ partem, vrbibus vel oppidis adscriptam, limitibusque contentam suis. vt, Cum autem Iosue esset in agro vrbis Iericho. & Chariath-Arbe, quæ vocatur Hebron in monte Iudah, & suburbana eius per circuitum. Agros verò & villas eius dederat Caleb.

NEQVE solum communè pluribus, sed priuatam singulorum possessionem, quam prædium dicunt, agri nomine intelligimus. vt, Det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui. Et confirmatus est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex respiciens Mambre, tam ipse, quam spelunca, & omnes arbores eius in cunctis terminis per circuitum, Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth. Et si læserit quispiam agrum vel vineam alicuius. Et sex annis seres agrum tuum: septimo autem anno sabbatum erit terræ requietionis Domini: agrum non seres & vineam non putabis.

EX his rationibus atque vsibus agri nomen ad laborem & opus indicandum vsurpatur. vt, En, vt cernitis, terram vestram Pharao possidet, accipite semina, & serite agros. & Putabam nos ligare manipulos in agro. & Erat autem filius eius senior in agro. & Quis autem vestrum habet seruum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi statim, Transi, recumbe? Præter-

ea & locum vastum vel solum, atque à frequentia hominum alienum, agri nomen significat. vt: Hæc dicit Dominus, Sion quasi ager arabitur. Et projiciam te in terram super faciem agri. Et super faciem agri cades, quia ego locutus sum, ait Dominus. Aliquando incultior & neglectior terræ pars, quæque nihil humanæ industriæ acceptum referat, sed spontè sese ipsam ornet, ager dicitur. vt: Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent.

QVATENVS verò ad humanarum actionum opportunitatem spectat, ager fugam aut latebras vel periculi declinationem significat. Gladius foris, & pestis & fames intrinsecus: qui in agro est, gladio morietur; & qui in ciuitate est, peste & fame deuorabitur. Petitur autem interdum ager ad secreta vel cõsilia capienda, vel facinora remotis arbitris obeunda. Sic Iacob misit & vocauit Rachel & Liam in agrum, vbi pascebat greges: dixitque eis &c. Et veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Et cum essent in agro Cain & Abel, insurrexit Cain aduersus Abel fratrem suum, & interfecit eum. & Sin autem in agro repperit vir puellam, quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus, puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro confurgit contra fratrem suum, & occidit animam eius; ita & puella perpeffa est, sola erat in agro, clamauit & nullus affuit, qui liberaret eam. & Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, & latita in agro, & primo mane oriente sole irruerit super ciuitatem. & Quod cum nuntiatum esset Abimelech, tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris. & Præualuerunt aduersum nos viri, & egressi sunt ad nos in agrum. Et dico vobis, quid fecerint nobis Syri. sciunt quod fame laboramus, & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes: Cum egressi fuerint de ciuitate, capiemus eos viuos.

MAGIS verò arcanæ significationis exempla sunt, in quibus ager, aut mundum hunc vario hominum & rerum atque studiorum genere confertum, aut euangelij rationem admirandam, vel Christianæ disciplinæ studiũ, Christo Iesu interprete, indicat. vt, Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminauit bonum semen in agro. Et accedentes serui patrisfamilias dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminauit in agro suo. Et accedentes discipuli dixerunt ei, Ediflere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens ait illis, Ager autem est mundus. Et simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem cum inuenerit homo, vadit, & præ gaudio illius vendit omnia quæ possidet, & emit agrum illum.

CAMPVS LOCVS.

CAP. XXXII.

CAMPVS eadem ferè, quæ & agri, significatio & vsurpatio est. vt, Pinguescent speciosa deserti, & campi tui replebuntur vbertate. Et saturabuntur ligna campi. Et inuenimus eam in campis syluæ. & Insuper & pecora campi. Et gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt. Et campi tui replebuntur vbertate. Et ego flos campi. Aliquando autem hominum habitatio- ni locum opportunum campi nomè indicat. vt, Cumque proficiscerentur de Oriente, inuenerunt campum in terra Sennaar, & habitauerunt in eo. Nonnunquam verò latus ac planus terræ tractus campi obtinet nomè. vt, Vsque ad mare nouissimum & australem plagam & latitudinem campi Iericho. Et, Dux autem turmæ palantes per campum aduersarios persequebantur. Et ascendunt montes & descendunt campi. Et adiuro vos per hinnulos ceruosque camporum. Aciebus præterea instruendis & incundis præliis opportunum, & spa-

Terminus
Israel.

Exod. 23.

Deut. 11.

Inutilis res.

Jerem. 2.

Ezech. 19.

Commo-
ditas.

Genes. 2.

Exod. 9.

Exod. 10.

Deut. 11.

Deut. 32.

Genes. 27.

Leuit. 26.

Iob. 39.

Psal. 43.

Psal. 103.
Regio.

Iosue 5.

Iosue. 21.

Prædium.

Genes. 23.

Exod. 22.

Exod. 25.

Cultura.
Labor.
Genes. 47.

Genes. 37.

Luc. 15.

Luc. 17.

Vastitas.

Jerem. 26.

Ezech. 32.

Ezech. 39.

Matth. 6.

Fuga
latebræ.

Ezech. 7.

Secretum.

Genes. 31.

Cantic. 7.

Genes. 2.

Deut. 22.

Iudic. 9.

Ibidem.

2. Reg. 11.

4. Reg. 7.

Mundus.

Euange-
lium.

Matth. 13.

Maieff.

Exod. 1.

Habac.

Deut. 5.

Luc. 9.

2. Pet.

Ager.

Psal. 64.

Psal. 103.

Psal. 31.

Psal. 7.

Psal. 95.

Canti. 2.

Situs com-
modus.

Planities.

Deut. 34.

Iudic. 9.

Psal. 103.

Canti. 7.

Iosue. 1.

Bellum. & spaciosum locū cāpus præbet. Itaq; egressus est populus in campum contra Israël. & Nec acquieuit Ioliās sermonibus Nechao ex ore Dei, verūm perrexit, vt dimicaret in campo Magedo. & Hi sunt reges terræ, quos percussit Iosue & filij Israël trans Iordanem ad Occidentalem plagam à Baghalgad in campo Libani.

M O N S L O C V S.
CAP. XXXIII.

MONTES editissima terrarum loca sunt, multis rebus tum gignendis, tum conseruandis opportuna; Hebraicè Harim dicuntur, quòd lapidibus mineralibus, aquis, & alijs quam plurimis succorum & virtutum generibus grauidi sint. Quam quidem rationem ad multa scripturarum explicanda loca tenere operæ pretiū fuerit. Esse autē montes terrarum editissimā partē, Scriptura docet. Ascendunt mōtes, & descendūt cāpi in locum quē dedisti eis. Diluuij etiā aquæ vt vniuersam terram inundasse arguantur, excelsos montes operuisse referuntur. Horum igitur, quatenus fecunda natura est, alio loco à nobis ratio differetur. Nunc verò quatenus altior situs, vsū hominibus, alijsque animantibus præbet, exempla explicanda sunt. **E M I N E N T E S** montium situs rebus vel signo vel voce indicandis commodissimum locum præbent, quòd liberior aëris tractus vocis sonum latius deferat, & prospiciendarum imagines rerum nullo impedite obice longius spacium permeare possint. hinc fit, vt vel bellica vel alia signa in montibus tollantur, vel indicandarum rerum clamores & præconia ex ijsdem locis edantur. vt, Donec relinquamini quasi malus in vertice montis, & quasi signum super collem. Et super montē excelsū ascende tu, qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam. Et quā pulchri super mōtes pedes euangelizantis & annuntiantis pacem. Leuate signū in terra, clangite buccina in montibus. & Quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim, surgite &c. Eandē ob causam aliqui in montibus plorare & lamentari dicuntur quorum longe lateque permanet clamor. vt, Vox in Rama audita est. quòd Rama idem sit Hebraicis, quod Latinis est editus locus. Ascende Libanum & clama, & in Basan da vocem tuam, & clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

S O L E N T etiam montes, quòd editi & cælo propinquiore esse videantur, maiestatis cuiusdam speciem præbere; quam ob rem diuinis spectris & admirandis cælestium mysteriorum exemplis exhibendis montes deliguntur; vt Synai & Pharan, & Thabor. vt, Moyses autem ascendit ad Deum, vocauitque eum Dominus de monte. & Deus ab austro veniet, & Sanctus de monte Pharan. Et facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis. & Christus in Thabor gloriæ suæ specimen tribus discipulis conspicendum præbuit. Hanc vocem (inquit Petrus) nos audiuius de cælo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Huius autem rei obseruatio ansam hominibus dedit, vt errorum suorum & vani cultus templa in montibus augustiora, sanctioraque putarentur, quæ Græcis pariter & Latinis Phana appellabantur; Hebraicis Bamoth, pro quibus interpretes reddunt Excelsa. Itaque montes etiam idololatriæ studium sæpe significant. vt, Qui sacrificauerunt super montes, & super colles exprobrauerunt mihi. & Nunquid vidisti, quid fecerit aduerfatrix Israel? Abijt sibi super omnem mōtem excelsū, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi. Et cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, & in circuitu ararum vestrarum in omni colle excelsū & in cunctis summitatibus montium. Ex hac autē adnotatione plura loca aliās obscura explicantur. vt, Et erit in nouissimis diebus, præparatus erit mons domus Domini in vertice montium.

M O N T I autem impositam ciuitatem, conspicuam & illustrem, multisque expositam, vtilitatis communio- nem, qualis euangelij est, significat: sicut scriptum est, Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Mons Domini & mons Sion & mons sanctus, Ecclesiā Christianam sanctam sæpe interpretamur ex arcana significatione. vt, Quis ascendet in montem Domini, aut quis requiescet in loco sancto eius? Et mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Et mons, in quò beneplacitum est Domino habitare in eo. Etenim Dominus habitabit in finem. & plura alia huius rationis exempla. vt apud Micheam, Præparatus erit mōs domus Domini in vertice montium, &c.

M O N T E S etiam ad habitandum securitatis causa peruntur, atque naturæ firmitudine & ascensus difficultate tutiores efficiunt vrbes: habitatores autem vt exercitatiores, ita bello aptiores habere existimantur. vt, Habitauitque Esau in montibus Seir, ipse est Edom. & Iosue data est Thamnath-sara in monte Ephraim. Et edificauit ciuitatē, habitauitque in ea. Et noli respicere post te, nec stes in omni circū regione, sed in monte saluū te fac. **B E L L I** quoque metu & periculi vel depellēdi vel sustinēdi spe, mōtana loca à quibusdā occupari solent. vt, A voce equitis & mittentis sagittas fugit omnis ciuitas: ingressi sunt ardua, & ascenderūt rupes. & Israëlita Madianitarū metu fecerunt sibi speluncas & antra in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. **M O N T E S** inculti ad vastationis & solitudinis argumentū indicantur. Et desolabūtur montes Israel, eo quòd nullus sit, qui per eos transeat. Illa autem postrema, sed frequentissima adnotatio est, vt certæ itinērum vel agrorum vel terminorum definitiones mōtium nominibus certis describantur. vt, Et facta est habitatio eorum à Mesa pergentibus vsque ad Sephar montem Orientalem. Et cum castra mouissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom. Et sufficit vobis, quòd in hoc monte mansistis: reuertimini & venite ad montem Amorrhæorum.

C O L L I S L O C V S.
CAP. XXXIIII.

I N T E R montem & collem hoc distat, quòd colles & minus, quàm montes, editi, & magis intus solidi minusque fecundi sunt. Vtque illi à gignendi virtute, **H A R I M**: sic fursushi à situ tarū sublimi, **G I B G H O T H** dicuntur. Hæc differentia sæpe in sacris obseruatur sermonibus. vt, De monte in collem transferunt; oblitus sunt cubilis sui. Ita fit, vt omnis mons collis dici possit, non autem omnis collis mons dicatur. Nam omnes excelsæ terrarum partes, antequam fecunditate illa distinguerentur, colles fuerunt, qui primi ex circumfuso olim humore extitere. Quam ob rem antiquissima terrarum pars colles habentur, sicut scriptum est. Nunquid prius homo tu natus es, & ante colles formatus? itē, Ante omnes colles ego parturiebar. Huius autem nominis vsurpatio, fecunditatis excepta significatione, eadē ferè cum montibus in omni annotationis genere est. namque excelsū & longè conspicuū locum, signisque ostendendis & rebus indicandis idoneū, significat. vt, Quasi malus in vertice montis, & quasi signū super collem. Ad prospectum etiam longissimum peti solet mons. vt, De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. **V A N V M** quoque falsorum Deorum cultum in collibus, vt in montibus, celebratum legimus. Immolabat quoque victimas, & adolebat incensum in excelsis & in collibus & sub omni ligno frondoso. Et fecerunt sibi statuas & lucos in omni colle. & In omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Et scietis quòd ego Dominus, cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelsū & in cunctis summitatibus mōtium.

D Colles

Bellum. 2 Reg. 17. 2 Paral. 30. Iosue. 12. Psalm. 103. Genes. 7. Indicatio. Isai. 30. Isai. 40. Math. 2. Maiestas. Exod. 19. Habac. 3. Deut. 5. Luc. 9. 2. Pet. 1. Isai. 65. Ierem. 3. Ezech. 6. Isai. 2.

Constru- natio. Matth. 5. Psalm. 14. Psalm. 47. Psalm. 67. Mich. 4. Securitas. Genes. 36. Iosue 19. Genes. 19. Presidium. Ierem. 4. Iudic. 6. Vastitas. Ezech. 33. Genes. 10. Notatio. Num. 20. Deut. 1.

בצבע

Felicitas. Colles autem vel lacte fluentes, vel alia vtilitatis adnotatione insignes, felicem rerum statum & magnam renouationem significant quando colles natura sua minus fecundi sunt. Quam ob rem summa illa per Christum efficienda prosperitas, his imaginibus descripta olim à vatibus fuit: vt, Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinē, & colles fluēt lacte & Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & comprehendet arator messem, & calcator vix mittentē semen, & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. Sed hæc, vt diximus, arcanam significationem adhuc habent. Et aperiam in sublimibus collibus flumina. Illa etiam ad mysterium spectant, quæ de collibus apud sacros scriptores prædicantur, quo nomine præcipuos illos patres, quibus diuinarum ratio rerum credita fuit, indicari solet, vt Adam, Seth, Enoch, Noe, Abraham, & ceteri, quos patriarchas appellant. vt, Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum eius, donec veniat desiderium collium æternorum. & Suscipiant montes pacem populo, & colles iusticiam. & Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini. Montes & colles cantabunt coram vobis laudem. Et illud, quod superius recitauimus, arcana etiam significatione ad hoc genus est referendum. De collibus considerabo illum. Non rara autem exempla existunt, in quibus factum superbiamq. humanam & ambitionem, quæque ex his in orbe proficiscuntur studia, collium nomine indicantur. vt, Triturabis montes & comminues, & colles quasi puluerem pones. Et omnis mons & collis humiliabitur. Et vidi montes, & ecce mouebantur, & omnes colles conturbati sunt.

PRÆTEREA colles certum cuiusdam gestæ rei monumentum conseruandum referunt. vt, Fecit quoque quod iusserat Dominus, & circumcidit Iosue in colle præputiorum. Ad terminorum quoque definitiones colles certis nominibus inducuntur. vt, Nonne David latitat apud nos in munitissimis locis in colle Hekila? Et venerunt vsque ad collem aquæ ductus, qui est ex aduerso vallis itineris deserti in Gabaon. & Reuertetur omnis terra vsque ad desertum de colle Remon ad Austrum Ierusalem. Pertinet etiam ad certam Topographiæ partem describendam. Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium, & ululatus à secunda, & contritio magna à collibus. Colles porrò vallibus adiuncti omnem regionis agrum complectuntur. vt, Et implebo montes eius occisorum in collibus tuis atque in vallibus tuis. & Hæc dicit Dominus montibus & collibus, torrentibus vallibusque desertis.

VALLIS LOCVS.

CAP. XXXV.

VALLIS & montibus adiacent, & diuersum longè situm obtinent. Sunt enim vt illi alti, sic & hæc contra depressæ ac profundæ, atque ideò diuersis ac ferè oppositis vsibus opportuna. Plerumque autem inter montes iacentes amænæ valles visuntur, nomina à præcipuis plantarum, quas proferunt, generibus fortitæ. vt, Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel vt valles nemorosæ. & Cumque venissent vsque ad vallem botri. & De Taphuah pertransit contra mare in vallem arundineti. & Porrò Saul & filij Israel congregati venerūt in vallem Terebinthi. Et dixit Achab ad Abdiam, Vade in terram ad vniuersos fontes aquarum & in cunctas valles, si fortè possimus inuenire herbam. His etiam accedit natiua quædam vallium fertilitas, segetibus & frumentis colendis opportuna. vt, Porrò Bethsamitæ metebant triticum in valle. Et induti sunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento. Et erit sicut colligens spicas in valle Rephaim. Et erit flos decidens gloriæ exaltationis eius, qui est super verticem vallis pinguium. Vt autem in vallibus amæna & commoda pacis tempore, ita durioribus belli temporibus, neque tuta neque commoda habitatio est. vt, Isti sunt qui transierunt Iordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas, & omnes fugauerunt qui morabantur in vallibus ad Orientalem partem & Occidentalem. A contrario autem argumento valles habitatæ & cultæ pacem tranquillitatemque indicant. Et erunt campeltria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum populo meo, qui requisierunt me. Præterea pugnae etiam & prælia commodiùs in vallibus, quàm alias, committuntur, castrametationesque fiunt. vt, Omnes hi venerunt in vallem siluestrem, quæ nunc est mare salis. Egressique sunt Rex Sodomorum & rex Gomorrae, &c. Et direxerunt aciem contra eos in valle siluestri. Et Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. & Igitur omnis Madiam & Amaleh orientalesque populi congregati sunt simul, & transeuntes Iordanem castrametati sunt in valle Iesrael. & Ipse percussit Edom in valle Salinarum. Atque ex hac ratione ad spiritualem victoriam translatum quoque & appellatum est vallis nomen. vt, Consurgant & ascendant gentes in vallem Iosaphat, quia ibi sedeo, vt iudicem gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis. Valles etiam vt montes, fontes aliaque loca, certo cognomine adiuncto, rei gestæ monumentum posteritati conseruatum produunt. vt, Cumque venissem vsque ad vallem Botri illustrata omni regione, &c. & Vocatūque est nomen loci illius vallis Achor vsque hodie. & Porrò Absalon exherat sibi, cum adhuc viueret, titulum qui est in valle Regis. & Necnon & ante ascenderant tres, qui erant principes inter triginta, & venerunt tempore messis ad David in speluncam Odollam: castra autem Philistinorum posita erant in valle Gigantum. & Ipse est qui adoleuit incensum in valle Benennom. Ideò, Ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur amplius Tophet & vallis Benennom. & Egressus est autem rex Sodomorum in occursum eius, postquam reuersus est à cæde Chodorlahomor & regum, qui erant cum eo in valle Saue, quæ est in valle Regis. Ex eadem nota est, vt vallis certi itineris terminum vel signum referat. vt, Mansimus in valle contra phanum Phogor. In agrorum quoque finibus describendis vallium nomina commodè indicantur. vt, Descenditque terminus vallis arundineti, in Meridiem torrentis ciuitatum Ephraim. Et Chananæi, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael medium possidens vallem. & Iericho & Bethhagla & vallis Casis: & Circuit ad Aquilonem Anathon, suntque egressus eius vallis Iephthael. & Fecit quoque David nomen, cum reuertetetur capta Syria in valle Salinarum cæsis decem & octo millibus. Valles & montes simul appellati totum regionis vel ciuitatis agrum complectuntur. vt, Hæc dicit Dominus montibus & collibus, rupibus & vallibus. Et irrigabo terram fatore sanguinis tui super montes, & valles implebuntur ex te. & Implebo montes eius occisorum suorum in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent. Sed magis arcana significatione vallis hypocriticam humilitatis & modestiæ imitationem & simulatam virtutum profunditatem aliquando significat. vt Omnis vallis implebitur, omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias planas.

AREA LOCVS.

CAP. XXXVI.

AREA certo cognomento adnotata locum significat rei gestæ indicandæ idoneum, eundemque pluribus notum. vt Venerunt ad aream Atad, quæ sita est trans Iordanem, vbi celebrantes exequias planctu magno, &c. & Erat autem Angelus Domini iuxta aream Areuna Iesubæi. & Emam à te aream, & ædificem altare Domino. & Cum autem peruenissent ad aream Ghidon, tetendit Oza manū suam vt sustentaret arcam. Plurima autem loca sunt, in quibus area metonymicè

Amœnitas.
Fertilitas.Num. 24.
Num. 23.
Iosue. 16.1. Reg. 17.
3. Reg. 17.1. Reg. 6.
Psal. 64.
Iosue. 17.
Iosue. 27.

Calamitas.

1. Paral. 15.

Tranquillitas.

Iosue. 65.

Genes. 14.

Prælia.

Iosue. 10.

Iudic. 6.

4. Reg. 14.

Victoria spiritualis.
Iosue. 3.

Numer. 32.

Iosue. 7.

2. Reg. 17.

Monumentum.

2. Reg. 23.

Ierem. 7.

Genes. 14.

Deut. 3.

Terminus.

Iosue. 17.

Ibidem.

Iosue. 18.

Iosue. 19.

2. Reg. 7.

Ezech. 6.

Ezech. 32.

Ezech. 35.

Hypocritas.

Iosue. 40.

Locus notus.

Genes. 50.

2. Reg. 24.

1. Paral. 15.

Fruges nymicè fruges & frumentorū presentem copiam significat. vt, Separabitis primitias Domino de cibis vestris, sicut de areis primitias separabitis, ita de pulmentis. & **Num. 15.**
Numer. 17. Vt reputetur vobis in obligationem primitiuorum, tam de areis, quàm de torcularibus. & Sed dabis viaticum de gregibus, de area & torculari tuo. & Annuntiauerūt **Deut. 15.**
1. Reg. 23. Dauid dicētes: Ecce Philistijm oppugnāt Ceilā, & diripiūt areas. & Tefaluet Dominus. vnde possim te saluare? de area, an de torculari? & Nunquid credes illi, **4. Reg. 6.**
Iob. 39. quoniam semētem reddat tibi, & aream tuam congreget? & Area & torcular non pascet eos. & Implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino. **Os. 9.**
Ioel. 2. Messis etiam & tritura tempore area messoribus & agricolis cubile præbet. vt, Lauare igitur, & vnge- **Ruth 3.**
 re, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream; non te videat homo, donec esum potumque finierit. Descenditque in aream, & fecit omnia, quæ sibi imperauerat focrus. Præterea area ex tritura vsu **Puluis**
 puluerem continet & comminutissimum, & maioris aquæ copię ad cohærendum egentem; sicut scriptum est: Interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat **4. Reg. 13.**
 quasi puluerem in tritura areæ. Et illud: Sed & bestię agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. **Ioel. 1.**
 Ex hoc autem euenit, vt fœnum in area conculcatum deterius habeatur, quàm id, quod ad aream allatum non sit, sicut scriptum est. Ipsi autem non cognouerunt cogitationes Domini, & non cognouerunt consilium eius, quia congregauit eum quasi fœnum areæ. **Mich. 4.**
Ecclesia ARCANNA autem ratione area Ecclesiam significat Christianam, omnium hominum genere plenam; quorum pars vtiles & probati; pars verò improbiores & inutiles esse censentur. Altera autem pars triticum, altera paleę dicuntur, sicut scriptum est. Cuius ventilabrum in manu sua; & permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Est etiam vbi area idē, quod Latinis plantarium arborum, sit. vt, Nonne cum tetigerit eam ventus vrens, siccabitur, & in areis germinis sui arefcet?

VIA LOCVS.

CAP. XXXVII.

Publicus locus VIA publicus, apertus, & omnibus patens, neque vlli, nisi per iniuriam aut vim aut culpam, præclusus vel negatus locus est. Ex qua ratione frequens via mentio in sacris inuenitur. vt, Amasa autem conspersus sanguine iacebat in media via. Vidit hoc quidam vir, quod subsisteret omnis populus ad vidēdum eum, & amouit illum de via in agrum, ne subsisterent transeuntes propter eum. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Ioab, &c. &, Qui cum abiisset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in via. Et ecce viri transeuntes viderunt cadauer proiectum in via, & leonem stantem iuxta cadauer. & In vijs sedebas expectans eos, quasi latro in solitudine. &, Vox in vijs audita est, ploratus & ululatus filiorum Israel & Plurimos occidisti in via hac, & implestis vias eius interfectis. & Paruuli eius elisi sunt in capite omnium viarum. Et ecce duo caci sedētes secus viam audierunt, quod Iesus transiret. & Plurima autem turba strauerant vestimenta sua in via. & Die media in via, vidi, Rex, de cælo supra splendorem solis circumfuisse lumen. **2. Reg. 20.**
3. Reg. 13.
Ierem. 3.
Ezech. 11.
Nahum. 3.
Matth. 20.
Matth. 21.
Act. 26.
Certus locus EST etiam via aliquando loci alicuius certus index & plurimis cognitus. vt: Cumque inuenisset eam angelus Domini in solitudine, quæ est in via Sur. & Mortua est ergo Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephrata. Et non eos duxit Dominus per viam terræ Philistinorum, quæ vicina est. & Cras mouete castra & reuertimini in solitudinem per viam maris rubri. Et cunctus populus incedebat contra viam oliuæ quæ respicit ad desertum. Solet præterea via varijs casibus & laboribus

patere: ex quo fit, vt inter periculorum loca connumeretur, solitudinemque quibusdam cogitatione sui moueat. vt, Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via cõtigerit, deducetis canos meos cum marore ad inferos. & Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait, Ne irascamini in via. & Dan coluber in via, cerastes in femita. & Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. & Ecce ego mittam angelū meum, qui præcedat te, & custodiat te in via. & Non enim ascēdam tecum, quia populus duræ cervicis es, ne fortè disperdam te in via. Et stetit angelus Domini in via contra Balaam. Et cernens asina angelum stantem in via, euaginato gladio, auertit se ab itinere. & Erubui enim petere auxilium; & equites qui defenderent nos ab inimico in via. Et manus Dei nostri fuit super nos, & liberauit nos de manu inimici & insidiatoris in via. & Miseror turbæ, quia triduo iam perseverant mecum, & non habent quod manducent. & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Ex his rationibus fit, vt grauissimo crimini detur, si quis alterum in via vel læserit, vel iniuste impederit. vt, Memento quid fecerit tibi in via Amalech, quando egrediebaris ex Ægypto; quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassī residebant, occiderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum.

ELECTIO autem viæ commoditatem & opportunitatem ad negotium vel rem gerendam significat. vt, Per quam viam ascendemus? Viam nō inuenire, periculum & animi perturbationem significat; vt contra, viæ inuentio spem efficiendi negotij facit. vt, Viro cuius abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris. & Errauerunt in solitudine in inaquoso, viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.

PER viam suam ire, securitatem metus aut curæ expertem interpretatur. vt, Ad montana conscendite, ibique latitate tribus diebus, donec redeant: & sic ibitis per viam vestram. Et abiit mulier in viam suam, & comedit; vultusque illius non sunt amplius in diuersum mutati. & Abiit Dauid in viam suam, & Saul reuersus est ad locum suum.

PER eandem viam reuerti, rem infectam esse significat. vt, Per viam, qua venit, reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Viam currere, munus & officium suū exercere est. Exultauit vt gigas ad currendā viam. Vna via certum consilium & ordinē gerendæ rei, plures verò viæ perturbationē significant, vt, Per vnā viam venient contra te, & per septē fugient a facie tua. Et ibidē. Per vnā ingrediaris cõtra eos, & per septē fugias, & dispergaris per omnia regna terrę. His affine est, quod variæ vię a diuersis petita diligentia & curam in negotio præstado in re quapiā querenda indicant. vt, Achab ibat per vnā viam, & Abdias per viam alteram seorsum. & Circuite vias Ierusalem & aspiciate, & considerate & querite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium. At verò aliā viā redire, est alterius consilium fallere, & insidias vitare, aut consuetudinem declinare. vt, Non comedas panem, neque bibas aquam, nec reuertaris per viam qua venisti. Abiit ergo per aliam viam, & non est reuersus pariter quæ venerat in Bethel. & Magi responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. & Rahab ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios & alia via dimittēs. Via regionem vel terræ tractum aliquando significat. vt, Via maris trās Iordanem. Et in viam gentium ne abieritis. Per viam transeuntes, periphrasis omnium hominum, nationum & conditionum est. vt, O vos omnes, qui transitis per viam, attendite. & Ite ergo ad exitus viarum, & quoscūque inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, cõgregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos. Viam etiā cogitationem negotij, inchoationem

nem aliquando interpretamur . vt, Quia dereliquisti
 Dominum Deum tuum in eo tempore , quo ducebat
 te per viam , & nunc quid tibi vis in via Ægypti, vt bi-
 bas aquam turbidam? &, Viuit via tua Berlabee'. &,
 Esto consentiēs aduersario tuo citò dum es in via cū eo.
 Præterea via ipsa varia argumenta iter agentibus , quæ
 tractentur, suppeditare solet . Et in via interrogabat di-
 scipulos suos, dicens: Quem me dicunt esse homines?
 Et interrogabat eos, dicens: Quid in via tractabatis? At
 illi tacebant, si quidem in via inter se disputauerant,
 quis eorum maior esset. &, Nōne cor nostrum ardens
 erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis
 scripturas? Et Angelus Philippo, Surge, inquit, & vade
 contra Meridianum, ad viam quæ descendit ab Ieru-
 salem in Gazam, hæc est deserta: & quæ deinde sequun-
 tur de via. Iam verò viæ adnotatione aliqua adiuncta
 varias significationes ostendunt, vt Via publica & trita
 & recta ingredi, pacem & innocentiam profiteri est. vt,
 Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via;
 non declinabimus nec ad dextram, nec ad sinistram.
 Via obscura & lubrica periculum continet. vt, Fiant
 viæ illorum tenebræ & lubricum. Viæ deserta vastatio-
 nem & solitudinem . vt, Immittamque in vos bestias
 agri, quæ consumant vos & pecora vestra, & ad pauci-
 tatem cuncta redigant, desertaque, fiant viæ vestra. Huius
 etiam sententiæ est: Viæ Sion lugent, eò quòd non sit
 qui veniat ad solemnitatem. His oppositum significant
 in deserto aperta & frequentes. vt, Ecce ego facio no-
 ua, &c. Ponam in deserto viam. &, Ponam omnes mon-
 tes meos in viam, & semitæ meæ exaltabuntur. Vt verò
 nihil magis peruium & commune omnibus, quàm via
 est; sic nihil vilius, abiectius, & omnium cōtemptui ma-
 gis expositum est, quàm viarum lutum: quod eandem
 hominum conditionem significat, cum ad similitudi-
 nem in oratione vsurpatur: hoc est, conditionem abie-
 ctissimam, & omnium direptioni & conculcationi ex-
 positam. Et erunt quasi fortes conculcantes lutum via-
 rum in prælio &, Dum seminatur, quædam ceciderunt
 secus viam, & venerūt volucres cæli, & comederunt ea.

SEMITA LOCVS.

CAP. XXXVIII.

SEMITA eandem ferè cum via definitionem obti-
 ner, nisi quòd angustior, atque ad obseruandum dif-
 ficilior est, referturque ad singularem quandam alicuius
 vestigiij adnotationem & obseruationem, sicut scriptum
 est: Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas
 edoce me. Quamquam autem via vna sit, semitæ ad
 eam viam referendæ numero plures esse solent, quòd
 semitæ singularum personarum vestigijs fiant, sicut scri-
 ptum est. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, &
 semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus
 vulturis. Non calcauerunt eam filij institorum, nec per-
 transtulit per eam leæna. Et volucres cæli & pisces ma-
 ris, qui perambulant semitas maris. &, Perfice gressus
 meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea.
 &, In semita iustitiæ vita: iter autem deuium ducit ad
 mortem. Est autem semita, quo certior, eo aptior infi-
 diis parandis locus, sicut scriptum est: Fiat Dan colu-
 ber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt
 cadat ascensor eius retrò. &, Abscondita est in terra pe-
 dica eius, & decipula illius super semitam. Et semitam
 meam circumsepit, vt transire non possim, & in calle
 meo tenebras posuit. &, Sic semitæ omnis auari, animas
 possidentium rapiunt. Variæ autem semitæ ab eodem
 initæ, turbationem ac metum & fugam arguunt, vt scri-
 ptum est: Et caderent per duas semitas vertentes ter-
 ga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa.
 & paulò post. Qui fugam arte simulantes inierunt con-
 silium, vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugien-
 tes ad supradictas semitas perducerent.

IAM verò semitæ cum adiunctis arcanam magis ha-

bere videtur significationem, vt semitæ recte iustitiam,
 innocentiam & simplicem probatamque virtutis ratio-
 nem; curuæ verò his aduersa indicent. Sic apud Isaiam,
 Semita iusti recta est, reclus callis iusti ad ambulandum.
 &, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Et
 contra, Semitæ eorum incuruatae sunt: omnis qui cal-
 cat in eis, ignorat pacem. Et munera de sinu impius ac-
 cepit, vt peruertat semitas iustitiæ. Semitæ infrequen-
 tes loci vastitatem, & commerciorum atque cōsuetudi-
 nis raritatem ostendunt; metum etiam & terrorem pe-
 riculi que formidinem significant. vt, In diebus Sangar
 quieuerunt semitæ; & qui ingrediebantur per eas, am-
 bulauerunt per calles deuos. At verò semitæ in aquis
 factæ, felicitatis & boni consequendi facilitatem, diui-
 ni que beneficij præsentem copiam, atque adeò magnam
 rerum obsecundationem interpretari possumus. vt, Hæc
 dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis tor-
 rentibus semitam.

PETRA LOCVS.

CAP. XXXIX.

PETRÆ quoque nomen ad locorum naturam &
 rationem aliquando appellatur, & quibusdam in-
 terdum rebus commodum vsum præbet; quibusdam
 verò incommoditatis affert significationem. In primis
 verò petræ, quæ mole sua maiores, pondere grauiores,
 & duratione diuturniores sint, in itinerum, termino-
 rum, locorumque notis censentur: vt, Ego stabo coram
 te ibi super petram Horeb. &, Fuit autem terminus
 Amorrhæi ab ascensu Scorpionis Petra & superiora lo-
 ca. Et tolle carnes & azymos panes, & pone super pe-
 tram illam. &, Reuersus est ergo Saul desistens persequi
 David, & perrexit in occursum Philistinorum: propter
 hoc vocauerunt locum illum Petram diuidentem. Atque
 in tutorum & munitorum natura locorum petra præter
 cætera genera appellatur. vt, Ecce est locus apud me, &
 stabis supra petram: cumque transibit gloria mea, po-
 nam te in foramine petra. &, Si in petra posueris ni-
 dum tuum. Et Samson descendens, habitauit in spe-
 lunca petrae Ethan. Et qui remanserunt de Benjamin,
 fugerunt in solitudinem, & pergebant ad petram, cuius
 vocabulum est Remmon. &, Dominus petra mea &
 robur meum & saluator meus; & in petra exaltauit
 me. Et lepusculus plebs inuoluta, qui collocat in petra
 cubile suum. Ex eadem ratione fit, vt fugæ atque lati-
 bulis aptus locus, petra habeatur. vt: Ingredere in pe-
 tram, & abscondere in defossa humo. &, Ingredientur
 in scissuras petrarum, & in caernas saxorum a facie Do-
 mini. Atque nonnullis animantium generibus aptus
 ad manendum commorandumque locus, petra est, aliis
 autem ineptus & inutilis æstimatur. vt: Nunquid nosti
 partus ibicum in petris? & Nunquid ad præceptum
 tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum?
 In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur,
 atque inaccessis rupibus. Et super ea volucres cæli ha-
 bitabunt, de medio petrarum dabunt voces. Et mon-
 tes excelsi ceruis, petra refugium erinaceis. contra verò,
 Nunquid currere queunt in petris equi? aut arari po-
 test in bubals? Porro ædificiorum fundamenta firmis-
 sima viarum & natiuarum petrae substernunt. sicut scriptum
 est. Fundamenta æterna supra petram solidam. Et om-
 nis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur
 viro sapienti, qui ædificauit domum suam super petram.
 Viarum etiam & natiuarum petrae sepulchris perpetuis ma-
 ximam commoditatem præbent excisæ. Sic enim Io-
 seph sepulchrum, quod corpori Christi commodauit,
 in petra sibi excidisse scribitur. His non dissimile est,
 quòd petra generis principium & primum aliquem ex
 maioribus arcanè significat. vt: Attendite ad petram,
 vnde excisi estis; & ad cavernam, &c.

RURSUS autem petra sterilis & infecundus natura
 locus, ad fertilitatem aliquando redactus, miraculum
 singu-

Dent. 8. singularemque prouidentiam probat. vt: Qui eduxit
Petra. riuos de terra durissima. & Vt fugeret mel de petra,
Dent. 3. 2. oleumque de saxo durissimo. & In petris riuos excidit,
Iob. 28. & omne pretiosum vidit oculus eius. & Quando lava-
Iob. 29. bam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos
Psal. 77. olei. Et interruptit petra in eremo, & adaquauit eos ve-
Luc. 8. lut in abyfso multa. & Aliud cecidit super petram, & na-
Offensio. tum aruit, quia non habebat humorem. Periculi autem
 & offensionis notationem petra nomen aliquando affert.
Psal. 136. vt, Beatus, qui tenebit & allidet paruulos suos ad pe-
Psal. 140. tra. & Absorpti sunt iuncti petra iudices eorum. & In
Isai. 8. lapidem offensionis, & in petram scandali duabus do-
Difficultas. mibus Israel. His accedit difficillimi transitus aut præ-
1. Reg. 14. cipitij significatio prominentis petra nomine inducto.
 vt, Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Iona-
 thas transire ad stationem Philistinorum, eminentes
 petra ex vtraque parte.

VRBS LOCVS.

CAP. XL.

PRIMVS in locis hominum industria comparatis
 Vrbs est, quæ & alio nomine Ciuitas à Latino interpre-
 te dicitur. Neq; enim Latinæ linguæ discrimen perpetuò
 in nostris versionibus obseruatur, vt vrbs muros &
 ædificia, ciuitas verò ciues significet, sed vrbs & ciui-
 tas interpretum arbitrio pro eadē Hebraica voce *יר*
 redduntur. Primus autem huiusmodi loci inuentor &
Genes. 5. auctor Cain sibi vndique metuens fuisse dicitur, qui
 ædificauit ciuitatem, & appellauit eam de nomine filij
 sui Hanoch. Huius igitur loci inuentionem metus &
 suspicio prima excogitauit, quod ædificiorum & fre-
 quentiæ atque communis societatis vsu securiorem sibi
 vitam promitteret. Primum igitur ciuitas siue vrbs
 murorum ædificiorumque structuram significat. Ex
 quo genere multa in sacris leguntur. vt, Ædificauerunt
Exod. 1. vrbes tabernaculorum Pharaoni Pithon & Rameffes.
Numer. 32. & Ædificate ergo vrbes paruulis vestris & caulas ac sta-
 bula ouibus & iumentis. & Da ergo mihi montem
Iosue. 14. istum, quem pollicitus est Dominus te quoq; audiente:
 in quo Enacim sunt & vrbes magnæ atq; muratæ. Et
Ierem. 47. aquæ operient terram & plenitudinem eius, urbem &
 habitatores eius. Et conclamabit omnis populus voci-
 feratione magna, & muri funditus corruent ciuitatis.
 Vrbium & ciuitatū certa nomina rei gestæ monumen-
 tum conseruare solent. vt, Idcirco vocatum est nomen
 vrbis illius Segor. & Vnde appellauit eam Abundan-
Genes. 19. tiam, & nomen vrbi impositum est Bersabe. & appella-
Genes. 26. uit nomē vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. So-
 lent etiam vrbium nomina certorum locorum vel ter-
 minorum notis animaduertēdis adscribi, sicut scriptum
 est. Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria,
Iudic. 21. quæ sita est ad septentrionem vrbis Bethel ad orienta-
 lem plagam via quæ de Bethel tendit in Sichimam.

VRBES vitæ, iuris, commoditatum & incom-
 munitatis moditatum communionem & continere & signi-
 ficare obseruauimus. vt, Benedictus tu in ciuitate,
Dent. 28. & benedictus in agro. Et rursus, Maledictus eris in
 ciuitate, & maledictus in agro. & Florebunt de ci-
Psal. 71. uitate sicut fenum terræ. Propter loci etiam firmitu-
 dinem & habitatorum frequentiam, conseruandis &
 tuendis quoque tum vitæ, tum vsui opportunis rebus,
Genes. 41. vrbes petuntur. vt, Omne frumentum sub Pharaonis
 potestate condatur, serueturque in vrbibus. & Dixit-
Iudic. 19. que puer, Veni, obsecro, declinemus ad urbem Iebuseo-
Num. 32. rum. & Paruulos nostros & mulieres & pecora atque
 iumenta relinquentes in vrbibus Galaad. & Deduxit eos
Psal. 106. in viam rectam vt irent in ciuitatem habitationis. Et
 constituerunt locum habitationis. Quod si vrbibus di-
 ripi accidat, frequentia magnaque spolia inueniri & ca-
Dent. 3. lamitosam edi stragem consequitur, sicut scriptum est.
Opulentia. Iumenta autem & spolia vrbium diripiimus. & Fie-
1. Reg. 5. bat enim pauor mortis in singulis vrbibus & grauissi-
1. Paral. 20. ma manus Dei. & Dauid manubias vrbis plurimas

tulit. & Abundantes & vberes vrbes ingredietur, &
 faciet, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum
 eius, rapinas & prædam & diuitias eorum dissipabit.
 Vrbs etiam & ciuitatis nomen ciues ipsos habitato-
 resque significat. vt, Percusseruntque urbem in ore gla-
 dij. & Vir autem ille, postquam egressus est, nuntiauit
 vrbis. & Percusserunt ciuitates omnes per circuitum Ge-
 raræ. & Scies, quod vrbs illa vrbs rebellis est & nocens
 regibus & prouincijs. & Quid sibi vult clamor ciuita-
 tis tumultuantis? & Quomodo facta est in meretricem
 ciuitas fidelis! Vrbes vel naturæ situ, vel operum stru-
 ctura munitæ, securiorem vitam & firmius præsidium
 promittere videntur. vt, Ipsa terra bona an mala, vrbes
 quales, munitæ an absque muris. & Terra cultores
 fortissimos habet, & vrbes grandes atque muratas. Et
 cunctis, quæ adiacent torrenti Ieboc & vrbibus mon-
 tanis: Vrbes & viculi & castella omnem in vniuersum
 populum complectuntur. vt, Quidquid habere po-
 tuerunt depopulati sunt, tam vrbes, quam viculos
 & castella flamma consumpsit: Vrbs patens & aper-
 ta periculis & calamitatibus obnoxiam peruiamque si-
 gnificat rem, sicut scriptum est, Vt vrbs patens & abs-
 que murorum ambitu; ita vir, qui non potest in lo-
 quendo cohibere spiritum suum. Iam verò vrbs, quod
 ad frequentiam & habitationem inuenta sit, si contra
 in solitudinem redigatur, miserum rerum statum in-
 dicat, sicut scriptum est. Relicta est in vrbe solitudo, &
 calamitas opprimet portas. & Quia posuisti ciuita-
 tem in tumulum, urbem fortem in ruinam. & Domus
 dimissa est, multitudo vrbis relicta est. Ex hoc autē ge-
 nere petuntur argumēta à contētionē ad minorum lo-
 corū calamitatem affirmandā & ostēdendā. vt, Aspexi,
 & ecce Carmelus desertus, & omnes vrbes eius de-
 structæ sunt à facie Domini. A voce equitis & mittē-
 tis sagittam fugit omnis ciuitas. Et conteret vrbes
 munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio. Et
 veniet prædo ad omnem urbem, & vrbs nulla saluabi-
 tur: & peribunt valles & campestria, & vrbes deserta
 erunt: & Vbi est Rex tuus? maximè nunc saluet te in
 omnibus vrbibus tuis. Et erit terra vestra deserta, &
 ciuitates vestra diruta. & Quia dicitis in cogitatione,
 accipient in vanitate ciuitates suas. Huc illud apud
 prophetam pertinet: Ecce Damascus desinet esse ciui-
 tas. OPPIDI Latinum nomen vulgatæ ver-
 sionis auctori plerumque idem quod vrbs est, ex eo-
 dem Hebraico verbo *יר* redditum. Sed quod prop-
 riè oppidum verti possit, id est quod apud Hebræos
 est *יר הרר* ad verbumque sonat urbem irruptionis,
 hoc est, in quam facillè irrumpi possit: cuius gene-
 ris rara mentio, atque in ijs tantum narrationibus est,
 vbi de expugnationibus vrbium agitur, vt, Præter op-
 pida multa valde. Et alibi, A ciuitate munita vsque
 ad villam irruptionis.

VICVS LOCVS.

CAP. XLI.

VICI nomē Latinū nō perpetuò ex eadē Hebraica
 voce ab Interprete redditur. Namq; aliquando pro He-
 braico *ירר* quod propriè palatium significare videtur;
 interpretes vertunt vicum, vt, Per vicos atque cōfinia.
 Nonnunquam vicum dicunt, quod Hebræis *ירר*, hoc
 est vrbs. vt, Et peruenit vsque ad vicos motis Ephron.
 & Omnes vicos, qui ad se pertinebant, & erant absque
 numero. Interdum quoque ex *ירר*, quod Latinis vil-
 læ sonat, vici à nostris redduntur. vt, Iair autem filius
 Manassæ abiit, & occupauit vicos eius, quos appellauit
 Hauoth-Iair, & omnes vicos Iair, qui sunt in Basan. In-
 uenimus etiam vici nomē, ex *ירר*, quod oppidum ver-
 tere possit, translatum. vt: Non fuit vicus & ciuitas,
 quæ nostras effugeret manus. Sed propria significatio
 vici est, quæ vel pagum extra urbem, vel in ipsa vrbe par-
 tem aliquam indicat, qualem etiam Romani descripse-
 runt. Vicus Martius & Cobiachus, qui vicus inter

Tolosam & Narbonam est. Vtraque autem significatione vocabulo Hebræo תרשׁא respondet. Cuius mentio, quæ in sacris libris fit, cum ad locum spectat, rem publicè palamque gestam plerunque indicat. vt, Iuxta illum ædificauit Raphaia filius Hur princeps vici Ierusalem. Et iuxta illum ædificauit Sellum filius Alohes princeps mediæ partis vici Ierusalem. &, Surgam & circuibo ciuitatē, & per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea. &, Nolite tuba canere sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis. &, Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, debiles, cæcos & claudos introduc. &, Surge vade in vicum, qui vocatur Rectus; & quære in domo Iudæ Saulum. Et exeuntes processerunt vicum vnum. &, Eamus in proximos vicos & ciuitates, vt ibi prædicem. &, Quocunq. introibat in vicos vel in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos. &, Vade in domum tuam; & si in vicum introieris, nemini dixeris. Qui verò ab interpretibus diminutiuo nomine viculi appellantur, pagi Latine dici possunt, quales circa magnas vrbes esse solent, eiusdem ferè gentis familiarumq. ciuibus aut illorum cognatis frequentes. Hi Hebraicè תרשׁא dicuntur, quòd à ciuitatibus ipsis oriundi sint: vt, Azotum & viculos eius. Et Madeba & Hesebon, cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus. &, Et habitauerunt in vrbibus Amorrhæi & in Hesebon & in viculis eius. &, Tam vrbes, quàm viculos & castella flamma consumpsit.

PLATEA LOCVS.

CAP. XLII.

PLATEA, quòd maximè omnium in vrbe publicus & peruius locus, hominumque concursu & transitu sit celeberrimus, ab insidiis tutus esse putatur, atque post priuatas vniuscuiusque ædes ad hospitium pernottationem idoneus, sicut scriptum est: Qui dixerunt, Minimè, sed in platea manebimus. &, Quòd cum intrassent, sedebant in platea ciuitatis. &, Vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea ciuitatis. &, Quæso ne in platea maneat. Quam ob rem facinoris magni loco ducitur, si quid è platea publica petatur & detrahatur, cuiusmodi gloriam viri Iabes Galaad nacti sunt: qui furati fuerant corpora Saulis, & Ionathæ de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philistijm. Ad hanc sententiam illud refertur. Non est ruina maceræ neque transitus, neque clamor in plateis eorum. &, Nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. Et illud, Dicit piger, Leo est in via, in medio platearum occidendus sum. Item illud publicam fraudem incredibilemque iustitiæ violationem significat. Et conuersum est retrorsum iudicium, & iustitia longè stetit, quia corruit in platea veritas. Iam verò cædes in plateis factæ magnam & publicam calamitatem, atque labefactam & conuulsam ciuitatis statum indicat, idemque significant planctus & vlulatus in platea editi. vt, In triuiis eius accincti sunt sacco, super tecta eius, & in plateis eius omnis vlulatus descendit in fletum. Et clamor erit super vino in plateis, deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ. Et super omnia tecta Moab, & in plateis eius omnis plâctus, quia contriui Moab sicut vas inutile. &, Idè cadent iuvenes eius in plateis eius. Et immittam pestilentiam & sanguinem in plateis eius. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodomia & Ægyptus. Quoniam autem platea peruius locus, & transeuntium frequentia celeberrimus est; idè lutum minus diu continet, vtpote vel quòd redemptorum diligentia vel transeuntium frequentia citissimè aut aboleatur, aut abradatur. Quam ob rem huiusmodi similitudo detrimētum magnum, & contemptæ rei vel personæ abolitionem significat, sicut scriptum est. Delebo eos vt puluerem terræ, quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam. Et facta sunt

morticina eorum quasi sterces in medio platearum. Et ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. &, Oculi mei videbunt in eam: nunc erit in conculcationem quasi lutum platearum. Ædificauit Tyrus munitionem suam, coaceruauit argentum quasi humum & aurum platearum. Præterea quòd capacissimus in vrbe locus platea sit, rebus, quas celeberrimas & notissimas esse oporteat, agendis exponendisque petitur. vt: Et conuocauit vniuersos in platea portæ ciuitatis, & locutus est ad cor eorum. Et legit in eo apertè in platea, quæ erat ante portam aquarum, de manè vsque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum & sapientium. &, Mardocheus indutus sacco, & spargens cinerem capiti, & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui. Et egressus Athach iuit ad Mardocheum stantem in platea ciuitatis ante ostium palatij. &, Primus de regis principibus ac tyrannis teneat equum eius, & per plateas ciuitatis incedens clamet & dicat: Sic honorabitur quemcunq. voluerit rex honorare. &, Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. &, Surgam, & circuibo ciuitatem, & per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea. &, Circuite vias Ierusalem, & aspiciate & considerate, & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium & quærentem fidem. &, Nonne vides quæ isti faciunt in ciuitatibus Iuda & in plateis Ierusalem? Et ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. &, Quocunq. introibat Iesus in vicos vel villas aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos. &, Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, debiles ac cæcos & claudos introduc huc. Illud quoque ad capacitatem frequentiamque pertinet. Et plateæ ciuitatis complebuntur infantibus & puellis ludentibus in plateis eius. Non absimili quoque ratione platearum locus ad nominis, personæ vel rei celebritatem gloriamque vsurpatur. vt, Memoria illius pereat de vita, & non celebretur nomen eius in plateis. &, Quando accedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi. &, Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. &, Non contendet, neque clamabit, nec audiet aliquis in plateis vocem eius. &, Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Allegoricos autem plateæ nomen pro patenti & aperto loco vsurpatur, qualis in humano capite aurium situs est: vt, Et claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis.

PRAETORIVM LOCVS.

CAPVT XLIII.

INTER publica & communia loca Prætoris domus siue Palatium propriè Prætorium dicitur & cæsetur, in quo reorum causæ examinari & iudicari solent magna adstantium frequentia, quibus facillè cognosci possit quinam & quonam modo agatur. Est itaque locus communis accusatori & reo, atque iudici & testibus, quatenus ad causas agendas pertinet: quatenus verò ad spectandas, omnibus aliis communis est. Quam ob rem præter communionem & societatem, exactam & legitimum causarum & rerum cognitionem significare videtur Prætorii frequentatio & vsus, atque eandem omnibus notam apertamque esse posse, vtpote publici & præcipui in ciuitate magistratus à Romanis dicundi iuris & publicam rem gubernandi causa constituti. Est autem animaduertendum, eos, qui in prætorium inducuntur, vt causam dicant, à proprio ciuitatis iure & priuilegio alienos, & in Romanorum potestatem omnino traditos censerit, sicut scriptum est. Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. &, Introiuit ergo iterum in præto-

in prætorium Pilatus, & vocauit Iesum, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Et ingressus est ad prætorium iterum, & dicit Iesu: Vnde es tu? Et Paulus in prætorium Herodis Felicis præsidis iussu custoditur. Et milites præsidis suscipientes Iesum in prætorium congregauerunt vniuersam cohortem, & exuentes eum chlamydē cocineam circumdederunt ei, &c. Hæc omnia potestatem factam iudici, traditumque gentibus reum significant. Id quod sera nimium Iudæ pœnitentia confirmatur, sicut scriptum est. Adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset. Quod verò publicam & multis cognitam ac testatam esse causam in prætorio actam necesse sit, D. Paulus docet: Ita, vt vincula manifesta fierent in Christo in omni prætorio. Illud verò non prætoria ipsius, sed ædium alienarum nomine interpretandum est, quod Iudæi non introierunt in prætorium, vt non cõtaminarentur gentium consuetudine & communicatione tecti vnius, sed vt manducarent pascha, cuius nondum præterierat dies.

FORVM LOCVS. CAP. XLIIII.

Publicum Forvm publicus locus, peruius atque apertus, in quo omnia palam fiunt; otiosorum præterea & cessantium hominum conuentus ostentationis atque gloriæ causa à quibusdam exquisitus. Est etiam vendendis rebus propter populi frequentiam, atque operis conducendis opportunus, quarum rerum exempla illa sunt: De domo Thogormæ equos & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum. Et vidit alios stantes in foro otiosos, &c. Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes cœqualibus suis dicunt &c. Publicam rem & contestatam spectatamque actionem hoc significat: vt illud etiam. Videntes quia exiuit spes quæstuseorum, apprehēdentes Paulum & Sylam perduxerunt in forum ad principes; & offerentes eos magistratibus dixerunt &c. Et Scribæ & Pharisei salutationes in foro amare dicuntur. & Paulus Christi notitiam propagare studens disputabat in synagoga cum Iudæis & colentibus, & in foro per omnes dies, ad eos qui aderant. Fori præterea vsus & commercium & consuetudinem significat, quanquam non admodum certè definita sit, nisi ijs, qui religionis studium ad superstitionem vsque profitentur. vt, Phariseis, qui tenentes traditionem seniorum, à foro nisi baptizentur, non comedunt.

PISCINA LOCVS. CAP. XLV.

PISCINÆ locus nõ tam natura quàm hominum opere constat, & priuati interdum, sæpe autem publici iuris atque vsus est. Nihil verò illustris significationis habet, quatenus piscina est, nisi quod locorum vel terminorum ad actionum gestarumue rerum monumenta vel indicia certas ostendit notas. vt, Ioab filius Saruix, & pueri Dauid egressi sunt, & occurrerunt eis iuxta piscinam Gabaon: & cum in vnum conuenissent, è regione federunt, hi in vna parte piscinæ, & hi in altera. Et suspenderunt eos super piscinam in Hebron. Et lauerunt currum eius in piscina Samariæ. &c. Tharthan, Rabfari & Rabfaces cum ascendissent, venerunt in Ierusalem, & steterunt iuxta aquæ ductum piscinæ superioris, quæ est in via agri fullonis. Et Solum filius Chol ædificauit muros piscinæ Siloe in hortum regis &c. vsque ad piscinam, quæ grádi opere constructa est. Piscinæ autem, quod in euangelica historia celebratur mysterium, non ex loci ratione, sed ex diuina virtute definitur.

TEMPLVM LOCVS. CAP. XLVI.

DE templi maiestate, sanctitate & vsu aliàs pluribus dicturi, nunc de eius loci rationem spectantibus

significationibus breuiter agemus: illud imprimis præfati, Templum inter omnia mundi inferioris loca tum propter arcanam significationem, tum propter vsum præcipuè religiosum haberi: quanquam aliàs mundus omnis templum esse censeatur, & humanus animus commodissimum omnium Deo templum optetur. Tamen quòd certa loca esse oporteat quoque, in quæ homines religionis tū cognoscendæ, tū colendæ causa publicè conueniant; sacra ad eam rem templa instituuntur, sanctitudine & cultu venerabilia, tam apud eos, qui veræ & probatæ religionis expertes fuerint, quàm apud eos, qui veræ pietatis notitiam habent; hoc tamen discrimine, quòd illi falsam, hi verò veram & certam pietatis rationem sequantur: sicut scriptum est, Replebimur in bonitate domus tuæ: sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate. Principio autem communis religionis profitendæ, orationis & supplicationum, precum quoque atque gratulationum causa templum peti solet, quorum vsuum exempla illa sunt. Et ascendebat vir de ciuitate sua statutis diebus, vt oraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo; sicque faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore ascenderet ad templum Domini. Ascenditque rex templum Domini, & omnes viri Iuda vniuersi, qui habitabant in Ierusalem cum eo, sacerdotes & prophetæ & omnis populus à paruo vsque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verbalib; foederis, qui inuētus est in domo Domini &c. quæ de publica professione in illo loco narrantur. Et vniuersi sub manu patris sui ad cantandum in domo Domini distributi erant. &c. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. &c. In templo eius omnes dicent gloriam, &c. In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. &c. Cum angustiaretur in me anima mea, Domine, recordatus sum, vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. &c. Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. & Christi discipuli fuisse dicuntur quotidie perdurantes vnanimiter in templo. Idem autem locus sacerdotibus ad proprium sacrorum munus curandum præscriptus propriè & constitutus est. An non legistis in lege, quòd sabbathis sacerdotes in templo sabbatum violant & sine crimine sunt? Sacris etiam rebus & donarijs conseruandis commodus locus templum esse censeatur. Et tulit Ioiada Pontifex gazophylacium vnum, aperuitque foramen desuper; & posuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini. &c. Omnes reliqui in cunctis locis, vbicunque habitant, adiuuent eum viri de loco suo argento & auro & substantia & pecoribus, excepto, quod voluntariè offerunt in templo, quod est in Ierusalem. &c. De bellis & manubiis prætorum, quæ consecrauerat ad instaurationem & supellectilem templi Domini.

PIETATIS doctrinæ exercitandæ, atque instruendis ad fidem probitatemque hominibus, & publicus, & maximè idoneus locus templum est. Et respondens Iesus dicebat docens in templo, &c. Et quotidie apud vos sedebam, docens in templo & non me tenuistis. &c. Ite, & stantes loquimini plebi omnia verba vitæ huius. Lectissimus autem locus hic est ad perpetuam, & publicam accepti beneficii recordationem statuendis rerum gestarum monumentis, idque mos apud omnes adeò gentes obtinuit. Tuleruntque Philistij arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. Et miserunt in terram Philistinorum in circuitu vt annuntiaretur in templo idolorum & populis. Et Goliath gladium sacrauerat Dauid in tabernaculo Silo. Et tulit Dauid arma aurea, quæ habebant serui Adarezer, & detulit ea in Ierusalem, & de Bere & de Beroth ciuitatibus Ada-

4.Reg. 2. bus Adarezer tulit rex David aēs multum nimis, de quo fecit Salomon omnia vasa in templo. Propter loci autem religionem atque vsus etiam sanctitudinem, & Dei reuerētiam præcipuam sanguinis humani, effusio etiam legitima, aliena à templo esse debet, quanquam aliquando Salomon raro exemplo optaram in eo potius loco mortem Ioab inferri non sine causa permiserit; aliās autem nefas est cædem in templo fieri, quod & idem Salomon hac etiam in causa vitandum curabat.

2.Paral. 23. Sed egressus Ioiada Pontifex ad centuriones & principes exercitus dixit illis, Educite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio. præcepitque Sacerdos, ne occideretur in domo Domini. Eorum, quæ templo consecrata sunt, ablatio sacrilegij notam subit: vt

1.Esd. 5. Vasa templi, quæ tulerat Nabuchodonosor.

Prophana-
tio.

2.Paral. 23.

Sacrilegij.

1.Esd. 5.

SYNAGOGA LOCVS.

CAP. XLVII.

SYNAGOGA propriè non tam locus, quàm ipse hominum conuentus est, qui tamen loco illi, in quo de sacris præcipuè rebus agi solet, nomen communicauit suum, vt illud: Et synagogam ipse ædificauit nobis. & Amant primas cathedras in synagogis. Est autem locus cum precibus & supplicationibus frequentandis, tum disciplinæ publicæ & sacris rebus docendis commodus. Ideoque Christus frequentissimè in synagogis Iudæorum docuisse dicitur. Paulus etiam in multis disputabat synagogis. Publica etiam & solennis alicui indicta correctionis pœna in synagoga subiri consuevit: cuius illud est sententiæ. Et in synagogis vapulabitis. & Domine ipsi sciunt, quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos, qui credebant in te. Notatur etiam in eo loco præcipuè, vt in alijs publicis, hypocritarum hominum ostentatio omni conuentui apertè exposita. Namque eiusmodi amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. Eiectio autem è synagoga communicationis abnegatio est, & abalienatio à religiosa consuetudine, quæ à nostris recepto iam verbo Excommunicatio dicitur. Ad hanc rationem illa pertinent. Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam fieret. Et propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. & Absque synagogis facient vos.

Luce. 7.
Religio.
Marc. 12.
Doctrina.

Matth. 4.
Pœnitentia
publica.
Acto. 17. 22
24.

Marc. 13.

Matth. 6.
Excommu-
nicatio.

Iohan. 9.
Iohan. 12.

Iohan. 16.

MVRVS LOCVS.

CAP. XLVIII.

QV AN QV AM omnis paries murus dici Latinis possit, ferè tamen omnis murus in sacris libris ex Hebraico מוֹר redditus urbium mœnia & circuitum significat. cuius multæ ad vsus commoditates obseruantur. Namque ad urbium & locorum securitatem & præsidium firmiter significandum aptè hoc nomen appellari solet. vt: Et ingressi sunt filij Israel per mediū ficci maris, erat enim aqua quasi murus ad dexteram eorū & ad læuam. Et exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare, nec vnus quidem superfuit ex eis. Filij autem Israel perrexerunt per medium ficci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro à dextris & à sinistris. & Explorate (inquit Moses) vrbes quales, muratæ an absque muris. & Cunctæ vrbes erant muratæ muris altissimis. Illud etiam murorum præsidium quantum esse putetur, apertè indicat, quod in diris prædictionibus est conscriptum. Et destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Et illud. Conclamabit omnis populus vociferatione magna; & muri funditus corruent ciuitatis. Igitur omni populo vociferante & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis sonitus increpuit, muri illico corruerunt. Et ascendit vnusquisque per locum, qui contra se erat, ceperuntque ciuitatem. Et apud prophetas. Clamate aduersus

Securitas
tutela.

Exod. 14.

Leuit. 13.

Dent. 28.

Iosue. 6.

Ierem. 50.

Ibidem.

eam: vbique dedit manum, ceciderunt fundamenta eius, destructi sunt muri eius, quoniam ultio Domini est. & Cogitauit Dominus dissipare murum filia Sion. & Mittam ignem in murum Gazæ & deuorabit fines eius. & Ruent in itineribus suis, velociter ascendent muros eius. & Dies Domini exercituum super omnem turrim excellam, & super omnem murum munitum. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu. Multa præterea alia rationis huius exempla sunt. Huic verò proxima est propugnaculi significatio, cuius non parua commoditas in muro esse existimatur, vt, Quare accessistis ad murum, vt præliaremini? an ignorabatis, quod multa desuper ex muro tela mittantur? & Otauimus Deum nostrum; & posuimus custodem super murum die ac nocte contra eos. & Ego murus, & vbera mea sicut turris. & Ego quippe hodie dedi te in ciuitatem munitam & in columnam ferream, & in murum æneum super omnem terram. & Dabo te populo huic in murum ferreum fortem, & bella bunt aduersum te, & non præualebunt. Murorum præterea ambitus ciuitatem non solum manibus, sed rerum agendarum & iuris ratione definit. Ex quo genere illa sunt. Qui vendiderit domum, intra vrbs muros habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus. Si autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum iure vendetur. Et Leuitis vrbes ad habitandum datas ita definiēbat Deus, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus & iumentis: quæ à muris sunt ciuitatum forissecus per circuitum, mille passuum spacio vendentur. Et illud, Ciuitas in quadro posita est, &c. & paulo post. Et mensus est murum eius centum quadraginta quatuor cubitorum. Est etiam murus ad eorum, quæ & exterius & interius aguntur, prospectum opportunus locus. vt, Ne loquaris ad nos Iudaicè in auribus populi, qui est super murum. & Filij populi tui, qui loquuntur de te iuxta muros, & in ostijs domorum. Habet autem ad dubias res vel vitandas vel effugiendas, euadendaque ciuitatis pericula, commoditates interdum idoneas murus: quas qui sapienter agunt, obseruare solent. Ideoque exploratores à Iosue missi ad tabernam muro vrbs adstructam diuertisse dicuntur, vnde & sibi & officio suo consulere commodius potuere, demissique sunt per funem de fenestra Rabab, cuius domus muro hærebat. Et Paulum accipientes discipuli nocte per murum, demiserunt submittentem in sporta. Quæ super murum geruntur aut collocantur, exposita vndique ad spectandum sunt, & ita manifesta, vt neque eos qui in agro, nec eos etiam, qui intra urbem agunt, latere possint. Quam ob rem Saulis & filiorum cadauera in muro Bethsan posita ab hostibus fuisse narrantur. Et Moabitarum rex Idumæorum regis filium in prælio arreptum super murum aœnso igni combussit. Et Israelitarum rex cum per murum Samariæ ingressus, vestimenta sua dolens indignatusque discideret, celarum cilicium populo omni prodidit. Ad hoc etiam publicæ & expositæ rationis genus illa pertinent exempla. Die ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas. & Pygmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per circuitum. Illud porro magnæ atque ab omni metu alienæ securitatis signum est, vrbes absque muris esse & coli. vt, Ascendam ad terram sine muro, veniam ad quiescentes habitantesque secure: hi omnes habitant sine muro, vectes & portæ non sunt eis. & Curre & loquere ad puerum istum dicens: Absque muro habitabitur Ierusalem præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius.

Amos. 1.

Nach. 2.

Isai. 2.

Zach. 2.

Propugna-
culum.

2.Reg. 11.

2.Esd. 4.

Cantic. 3. 10

Ierem. 1.

Ierem. 18.

Ciuitas.

Leuit. 25.

Numer. 35.

Apocal. 21.

Isai. 36.

Ezech. 33.

Commo-
ditas.

Iosue. 2.

Acto. 9.

2. Cor. 2.

Conspicu-
tas.

1. Sam. 31.

4. Reg. 3.

4. Reg. 6.

Psal. 54.

Ezech. 27.

Securitas.
Ezech. 38.

Zach. 2.

SVBVRBANVS LOCVS.

CAP. XLIX.

POSTREMVS ex publicis locis suburbanus est Hebraicè מוֹרשׁ dictus, quo nomine aliquando significatur ager vrbi proximus, idemque certis limitibus definitus

Ager.

fnitus, iumentis domesticis ad pascua destinatus, cuius exemplum est. Præcipe filiis Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis, quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spacio tendantur. & Gaathitis dederunt Hebron in terra Iuda, & suburbana eius per circuitum. Et apud prophetâ: Et erit omni ex parte sanctificatum quingentos per quingentos quadrifariam per circuitum quinquaginta cubitis in suburbana eius per gyrum. Non rarò etiam suburbana dicuntur vici & oppidula vrbi viciniora, quibus eadem iuris, & iudiciorum communicatio est, vt: Habitauerunt in Galaad, & in Basan, & in viculis eius, in cunctis suburbanis Saron vsque ad terminos. & Mittamus ad fratres nostros reliquos in vniuersas regiones Israel, & ad Sacerdotes & Leuitas, qui habitant in suburbanis vrbiu. Atque turbatis bello aut belli suspitione temporibus, suburbanorum vt non tuta habitatio, ita minus frequens esse solet. Sic Roboam & Ieroabam regum ætatibus, cum omnia dissidiis & inimicitiiis flagrarent, Sacerdotes & Leuitæ, qui erant in vniuerso Israel, venerunt ad Roboam de cunctis sedibus suis, relinquentes suburbana & possessiones suas, & transeuntes ad Iudam & Ierusalem. Pomæriis, hortis, & vinetis, animi & vtilitatis causa comparatis, idoneus in suburbanis locus est. vt, De vinea Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ. & Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam Sabama, &c. Atque hæcenus publica loca ad significationum variam rationem obseruandam peragrauimus: nunc deinceps priuata velociter indicaturi percurramus.

DE PRIVATIS LOCIS.

CAP. I.

PRIVATORVM locorum simplicissimus tentorium est, isque mobilis & nulli certo loco perpetuus. Cuius primus vsus labelo Mathusalemi filio adscribitur, qui fuit pater habitantium in tentorijs atque pastorum. Itaque in tentorijs habitare, vaga & instabili sede vti, significat: id quod pastorum nomen satis declarat, quorum plaustra vagas ritè trahunt domos, vt Poëta inquit. Tentorium autem figere, commorationis & mansionis signum est quocumque tempore ea fiat. Cuius exempla sunt. Iamque Iacob extenderat in monte tabernaculum. cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium. Et profecti de Raphidim, & permouentes vsque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibique Israel fixit tentoria è regione montis. & Egressi de Oboth fixerunt tentoria in Ieabarim. Et egressi de Elim fixerunt tentoria super mare rubrum. Atque à pastorum olim consuetudine, ad peregrinationes deinde, demum verò ad militarem vsus tentoria quoque culta fuere. Vnde, & figere tentoria super ciuitatem aliquam, obsidentium & bella mouentium est. vt, Ad eam venient pastores, & greges eorum, fixerunt in ea tentoria in circuitu. Et idcirco ego tradam te filiis orientalibus in hæreditatem, & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua. Nocturno tempore reges, & principes in castris tentoria quietis causa petunt: Ita cum vidisset Dauid locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner princeps militiæ eius; & Saulem dormientem in tentorio: venerunt Dauid, & Abisai ad populum nocte, & inueniunt Saul iacentem, & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput eius; Abner autem, & populum dormientes in circuitu eius. Atque tentoria belli tempore deferere, ingentis metus, & maximæ trepidationis indicium est manifestum. Sic enim Syrorum exercitus surgentes fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua. Et leprosi duo fugam hostium vehementissimam hoc argumèto confirmarunt. Veni-

mus ad castra Syriae, & nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria.

Significatur etiam tentorij nomine locus Deo imperatori sacer, cunctis in eius exercitum & imperium adscriptis cõmunis, ad religionis cultum & ad supplicationes expositus, ac nonnunquam pro ipsis cortinis siue velis & aulæis, quibus extensis locus circumdari solet, vsurpatur. vt, Faciesque tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. In tentorijs manere & agere, de ijs dicitur, qui sine magno sumptu & apparatu facilem consuetudinem, & familiaritatem, omni superbia & fastu alienam, profitentur & præstant. sic Deus aiebat. Nec enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israel vsque ad diem hanc, sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel.

PRIVATAM quoque cuiuscunque domum, & familiam tentorij nomine significamus. vt, Cumque intrasset tentorium Rachelis, &c. Ex hac significatione efficitur, vt tentorij dilatatione idem esse interpretemur quod familiæ & generis propagationem. vt, Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende. Vt communicationem & consuetudinem tentorij alicuius frequetatio, sic etiam ab alienationem eiusdem detestatio & fuga arguit; idemque est cum ea, quam excommunicationem dicunt. vt, Cumque recessissent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron stabant in introitu papilionum suorum. Et ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo: omnes qui ingrediuntur in tentorio illius, & vniuersa vasa polluta erunt septem diebus. Nonnunquam verò certæ gentis notam nomen tentorij appellatum indicat, quæ vel semper vel frequentissimè tentorijs pro domicilijs vtitur. vt, Pro iniquitate vidi tentoria Aethiopiæ.

TABERNACVLVM LOCVS.

CAPVT LI.

PERGRINVM & hospitem, incerti que loci cultorè, tabernaculū arguit. vt, Sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris. Et adhuc te federe faciam in tabernaculis. & Quoad sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus.

TABERNACVLI eadem cum tentorio ferè rationum & significationum obseruatio, sed huius nominis apud Latinos interpretes vsurpatio est frequentior: & pro vrribus, domibus atque oppidis non rarò accipitur. vt: Corruitque Iudas coram Israel, & fugit in tabernacula sua. Priuatas etiam ædes in primis significat, & rem priuatae actam arguit. vt: Iacuit Noe in tabernaculo suo, & apparuerunt angeli Abraham sedenti in tabernaculo suo. & Festinauit Abraham in tabernaculum suum. Et Isaac duxit Rachel in tabernaculum matris suæ. Et murmuraſtis in tabernaculis vestris atque dixistis, Odit nos Dominus, &c. & Acham furtum in tabernaculo suo condidit. Atque in tabernaculū suum quemque ire, est suas res agere. vt, Manè consurgens vades in tabernacula tua. & Non recedamus in tabernacula nostra, nec aliquis nostrum suam intrabit domum, sed hæc contra Gabaa in commune faciemus. Gentem etiam quandam in tabernaculis degentem Sohot, i. tabernacula, & urbem Sohot, siue tabernaculorum, legimus. Et ascendens Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur. Cognationes quoque Scribarum habitantium in Iabes canentes atque resonantes, & in tabernaculis commorantes. Et percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui inuenti fuerant ibi. Templum etiam illud antiquum in solitudine erectum, & per multa sæcula etiam in Silo, & alibi conseruatū, tabernaculum fuit, & antonomastice appellatum est tabernaculum. vt, Tabernaculum verò ita facies. Et paulò inferius, Vt vnum tabernaculum fiat. Idem tabernaculū Domini & tabernaculum

testimo-

1. Paral. 6.

Ezech. 45.

Ezech. 8.

1. Paral. 5.

1. Paral. 13.

Periculum

2. Paral. 11.

Deut. 32.

Isai. 16.

Genes. 4.

Vagatio.

Mansio.

Genes. 31.

Exod. 19.

Numer. 21.

Numer. 31.

Ierem. 6.

Ezech. 25.

1. Reg. 26.

Metus.

4. Reg. 7.

Templum

Exod. 26.

Simplicitas

1. Paral. 17.

Domus.

Genes. 31.

Dila-

Isai. 54.

Excom-

municatio

Numer. 16.

Numer. 19.

Habac. 3.

Hospes.

Ierem. 35.

Osee. 12.

2. Cor. 5.

Tentorium.

2. Petr. 1.

Priuatae

ædes.

Genes. 9.

Genes. 18.

Genes. 24.

Deut. 1.

Deut. 16.

Ioue. 7.

Suas res

agere.

Iudic. 21.

Genes. 33.

Exod. 11.

Genes. 11.

Iudic. 8.

1. Paral. 2.

1. Paral. 4.

Exod. 26.

Templum.

Exod. 29.

Exod. 33.

Cōfuetudo
 Numer. 16.
 Pſal. 83.
 Pſal. 112.
 Apocal. 21.
 Prouerb. 14.
 Praefidium
 Pſal. 26.
 Ifai. 4.
 Pſal. 48.
 Pſal. 51.
 Pſalm. 68.
 Ierem. 51.
 Monumētum
 Ifai. 22.
 Luc. 16.
 Ifai. 24.
 Ierem. 4.
 Ierem. 9.
 Threu. 2.
 Oſe. 9.
 2. Petr. 1.
 Daniel. 11.
 Manſio
 1. Reg. 7.
 Iob. 39.
 Pſal. 84.
 Pſalm. 103.
 4. Reg. 20.
 1. Paral. 4.
 Eſth. 2.
 Deut. 5.
 Deut. 7.
 Ifai. 42.
 Ierem. 36.
 Amos. 3.
 Miche. 2.
 Pſal. 20.
 azech. 49.

testimonij & foederis dicitur. Perinde quoque vt tentorij, tabernaculi frequentatio cuiuspiam societatem, & consuetudinem; desertio verò & fuga, abalienationem & detestationem indicat. vt, Praecepto vniuerso populo, vt separetur à tabernaculis Chore, Dathan & Abiron. Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus se senioribus, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quae ad eos pertinent. Huc illud pertinet, Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Et tabernacula iustorum germinabunt. Auxilium, praesidium & tutelam in alicuius virtute sitam, tabernaculi nomen inductum significat aliquando. vt, Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. & Tabernaculum erit in umbraculo diei ab aestu, & in securitatem & absconsonem à turbine & pluuia; & proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum. Familiam quoque & sobolē tabernaculi vox appellata significat. vt, Tabernacula eorum in progenie & progeniem. & Propterea Deus destruet te in finem, & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo. Et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. Incensa sunt tabernacula eius. Et suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit. TABERNACVLVM in petra collocatum vel fixum, perpetuum monumentum indicare videtur, & perpetui nominis arguit cogitationem. vt, Excidisti in excelsu memoriale diligenter, & in petra tabernaculum tibi. & Cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula. At verò tabernaculum vnius noctis, breuem & instabile mansionē, periturumque domicilium, nomen genusque extinguendum significat vt, Agitatione agitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnius noctis. Huius etiam generis illa sunt. Repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meae. & Quoniam dereliquimus terram, quoniam deiecta sunt tabernacula nostra. & Dissipauit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum. Lappa in tabernaculis idem significat. Et depositionem tabernaculi sui instare, Petrus aiebat. Tabernaculum figere, bellum & obsidionem parare, & castrametari est. vt, Et figet tabernaculum suum à Padno inter maria.

DOMVS LOCVS.

CAP. LII.

TABERNACVLIS Domus successerunt, quae vt ad plura agenda commodiores sunt, ita etiā vberiorē sermonum & sententiarum suppeditant materiam. Mansionem enim vel hominis vel animalis cuiuscunque, vel aliarum etiam rerum, Domum vocamus. vt, Reuertebaturque in Ramatha, ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Israel. & Quis dimisit onagrū liberum, & vincula eius quis soluit? cui dedi in solitudine domum. & Etenim passer inuenit sibi domum. & Herodij domus dux est eorum. Et etiam Ezechias latus in aduentu eorum, ostendit eis Domum aromatum & domum vasorum suorum. & Laada pater Mareſa, & cognationes domus operatum byssum in domo iuramenti. Et faminarum regiarum domum apud Susam fuisse legimus. His proxima illa sunt, domus seruitutis, pro ergastulo seruorum. vt, Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo seruitutis. Eduxi que vos in manu forti, & redemi de domo seruitutis. & Vt educeres de carcere vincitum, & de domo carceris sedentes in tenebris. Et domus hyemalis commoda frigori arcendo habitatio est. vt, Rex autem sedebat in domo hyemali in mēse nono. & Percutiam domum hyemalem cū domo aestiua. Et mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarū suarum. & Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij. & Hae est domus culinarū in qua coquent ministri domus Domi-

ni victimas populi. & Melius est ire ad domum luctus quam ad domū cōiuiij. & Quid peccaui tibi, quia misisti me in domum carceris? Domus etiam sepulchrum, eademque Domus aeternitatis dicitur, sicut scriptum est. Et sepulchra eorum domus illorum. Quoniam ibi homo in domum aeternitatis suae. Domus etiam, quietem, otium, idoneumque meditationi significat locum. vt, Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo. & Erunt verba haec, quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & mediteris sedens in domo tua. Et docete filios vestros, vt ea meditentur, quando sederis in domo tua. Rursus illa oratio inquietum & perturbatum vitae usum indicat. Nec in domo manebat, sed in momentum. DOMVS quoque vrbānam vitam, & rem, vt ager, etiam rusticam significat. vt, Cunctaque vastantes, quae in domibus & in agris erant. Est autem inter vrbānam & ruralem domum vario actionum iute distinctum discrimen, quod ad multorum locorum expendendam rationem obseruari expediat. nam, Qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentia redimendi, donec vnus impleatur annus: si autem in villa fuerit domus, quae muros non habet, agrorū iure vendetur. Domus viri vxori ascribitur, ac viri arbitrio gubernatur, sicut scriptum est. Vxor in domo viri cum se voto constrinxerit & iuramento, si audierit vir, & tacuerit, &c. Et si dilexeris eā, voluerisque habere vxorem, introduces eam in domum tuam, &c.

CUSTODIAE etiam rerum & rationi habendae domus apta est, idque aliquando nomen ipsum indicat. vt, Si videris bouem fratris tui, aut ouē errantem, &c. duces in domum tuā, eruntque apud te quādiu quaeratur frater tuus, & recipiat. Paterna etiam domus puellis & virginibus ante nuptias & filibus etiam viduis, quibus liberi non supersint, destinatur. vt, Sede in domo patris tui, & esto vidua. Et istae sunt leges, quas constituit Dominus Moyſi inter virum & vxorem, & inter patrem, & filiam, quae in puellari adhuc aetate est, vel quae manet in patris domo. & Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit iuramento, quae est in domo patris sui, & Quod si verum dixerit, & non est inuenta in ea virginitas, eiciet eam extra fores domus patris sui. & Ite in domum matris vestrae, & faciat Dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum. Et nemo est, qui reliquerit domum aut parētes aut fratres &c. Praeterea domus patris vel propria alicuius cum appellatur, iucundiorē conditionem, ac suauiorē vitae usum peregrinationi & hospitio oppositum significat. vt, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. & Postquam eduxit me Deus de domo patris mei. & Esto, ad tuos ire cupiebas, & desiderio erat tibi domus patris tui. & Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei. & Ite in domum matris vestrae. & Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam & obliuiscere domum patris tui. Nonnunquam, & domus nomen melius, & commodius hospitium indicat, quā in taberna, aut in publico loco haberi possit. vt, Obsecro Domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi. Et fecit sicut illi fuerat imperatum, & introduxit viros in domum. Et eduxit ad eos Simeon, & introductis domum attulit aquā. & Fran- ge esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. & Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas. Atque officij huius argumentum domus ipsius praeparatio est, sicut legimus. Ingredere benedicte Domini: cur foris stas? praeparauit domum, & locum camelis. Domus constructio, materies, & opificium, vitae conditionem siue tenuem siue opulentam indicat. vt, Videsne, quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei sit posita in medio pellium? Et vniuersa, quae fecit Achab, & domus eburnea, quam aedificauit. & Myrrha, gutta & calia

Prouerb. Ierem. 37.
 Quies Pſal. 48. Prouerb. 12.
 Daniel. 4. Deut. 6.
 Deut. 11.
 Luc. 8.
 Genes. 34.
 Vrbānavita
 Leuit. 25.
 Viri domus
 Num. 30.
 Deut. 21.
 Custodia
 Deut. 21.
 Genes. 38.
 Numer. 30.
 Deut. 22.
 Ruth. 1.
 Luc. 18.
 Suauitas
 Genes. 12.
 Genes. 20.
 Genes. 31.
 Genes. 41.
 Ruth. 1.
 Pſalm. 44.
 Hospitium
 Genes. 19.
 Genes. 47.
 Ifai. 58.
 Luc. 16.
 Genes. 24.
 2. Reg. 7.
 3. Reg. 22.
 Pſalm. 44.

& casta à vestimentis tuis, à domibus eburneis. & Domos quadro latere ædificabitis, & non habitabitis in eis. Ex hac ratione ille locus allegoricòs est ponendus. Quanto magis qui habitant domos luteas. Sepulchra regum & principum in domibus ipsorum aliquando constructa & parata legimus. Nam Ioab sepultus est in domo sua in deserto. & dormiuit Manasses cum patribus suis, & sepelierunt eum in domo sua. Domus plena rei cuiuspiam magnam copiam & affluentiam manifestat. vt, Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero mutare, &c. & Dederit tibi Dominus plenas domus cunctarum opum, quas non struxisti. & Cœperunt itaque vrbes munitas & humum pinguem, & possederunt domos plenas cunctis bonis. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis. & Requiescent ibi bestiae, & replebuntur domus eorum draconibus. Habet autem domus certos, quibus definiatur, limites in omni iuris ratione obseruandos, vltra quos publicus aut cõmunis aut certè alienus locus cõsetur, atque illis terminis familia, cõsuetudo, familiaritas & necessitudo cõtinetur. Ex hoc genere illa sunt, Decima die tollat vnusquisque agnũ per familias & domos suas. & Assumet vicinũ qui cõiunctus est domui suæ. Et in die primo nõ erit fermentũ in domibus vestris. & Nullus vestrum egrediatur ostium domus, suæ vsque manè. & Transcendet Dominus domus, & non finet percussione in ingredi in domos vestras. & In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. & Ille præcipiet, vt efferant vniuersa de domo, priusquam ingrediantur in eam. & Patrem tuum & matrem, fratresque & omnem cognationẽ tuam cõgregaueris in domum tuam. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit super caput eius. & Sola Raab meretrix viuat cum vniuersis, qui cum ea in domo sunt. Locorum quoque certis notationibus domus certo nomine indicata deseruit. vt, Post eum ædificauit Melchias filius aurificis vsque ad domum Nathinæorum. Rerum autè & actionum argumentis & rationibus amplificandis circumstantiæ grauissimæ à domo loco adduntur, siue ad probandum, siue ad improbandum adferri debeant. vt, Quomodo consequens est, vt furati simus de domo Domini tui aurum vel argentum? & Ebulliet flumen ranas, quæ ascendent & ingredientur domum tuam, & cubiculum lecti tui. Et si effringens fur domum siue suffodiens fuerit inuentus. Et venerunt filij Belial, & circundantes domum senis fores pulsare cœperunt. & Quid est, quodd dilectus meus in domo mea fecit scelerata multa? Et posuerunt idola sua in domo, in qua inuocatum est nomen meum. Et vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solenni. & In domo Israel vidi horrendum, ibi fornicationes Ephraim. Et in Bethel non adicies vltra, vt propheta, quia sanctificatio regis est, & domus regni est. & Intulistis in domum, & exsufflaui illud. & His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Illud autem, Rapina pauperum in domibus vestris est, manifesti argumenti vim habet.

DOMVS Dei pro templo & publico loco religionis causa celeberrimo sæpissimè in sacris vsurpatur libris. vt, Nunc vadimus ad domum Dei. Et factum est verbum Domini ad Salomonem, dicens: Domus hæc, quam ædificas, &c.

Ex his autem, quas adnotauimus, obseruationibus efficitur, vt domus etiam communionis & consuetudinis mutua rationem subeat: qui enim eadem domo vtuntur, communicare & consuescere inter se, qui verò abstinent, ab alienari putantur. vt, Locutus est rex ad virum Dei, Veni mecum domum, vt prandeas, & dabo tibi munera. Et paulò inferiùs alius, Veni, inquit, mecum domum, vt comedas panem. & Longè fac ab eã viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. & Nec dimittam eum, donec introducam eum in domum matris meæ. & Ne ingrediaris domum conuiuij,

& paulò post, Domum conuiuij ne ingrediaris, vt seideas cum eis, & comedas & bibas. Et de domo mea eijciam eos, non addam vltra vt diligam eos. Et de domo Dei interficiã sculptile & conflatile. & Intrans in domum salutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et quicumque non receperit vos, nec audierit, exeuntes foras de domo vel ciuitate excutite puluerem de pedibus vestris. & Ecce, qui in pretiosa veste sunt & delictis, in domibus regum sunt. & In quacũque domum intraueritis, ibi manete, nec inde exeatis. Hinc autem illæ orationes obseruantur, quæ & frequentes occurrunt, & certa significatione minimè carent, domi esse priuatè & secretò agere. Et cum introisset domum à turba, & ingressus domum, neminem voluit scire. Et in domo iterum discipuli eius interrogauerunt eum. & Nunquid domos nõ habetis ad manducandũ & bibendum? Et si quis esurit, domi manducet, & non in iudicium conueniatis. Domos penetrare, est familiaritatem magnam aucupari, & secretorum consiliorum arcanorumque consciũ esse velle. vt, Ex his sunt, qui penetrant domos viduarum, &c. Domum scrutari, diligentem perquisitionem significat. vt, Cras hac eadem hora mittam seruos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam & domum seruorum tuorum. & Mulier vna drachma perdita, accedit lucernam & euertit domum, & quarit diligenter. Venire domum, grauem de re aliqua curam significat in loco. vt, Venit ergo Achab in domum suam indignans & frendens super verbo, &c. & Reuersus est rex Israel in domum suam audire contemnens. Redire siue ire in domum, rem sibi iam compositam ducentis, & confidentis est, curaque deposita quiescere cogitantis. vt, Reuersa est in domum suam concepto factu. Et dixit Dauid ad Vriam, Vade in domum tuam, & laua pedes tuos. Nuhtiarumque est Dauid à dicentibus, Non iuit Vrias in domum suam. Et ait Vrias ad Dauid, Dominus meus Ioab & serui domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar in domum meam? Et ait rex ad mulierem, Vade in domum tuam, & ego iubebo pro te. Et dixit rex, Reuertatur in domum suam. Et Adoniæ dixit Salomon, Vade in domum tuam. Et dixit Dominus: Non habent isti Dominum. Reuertatur vnusquisque in domum suam in pace. Et reuersus est Iosaphat rex Iuda in domum suam pacificè in Ierusalem. & Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. & Reuertar in domum meam vnde exiui. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam. & Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam. Domum alicuius conscendere dicuntur, qui impetu facto expugnare & diripere cogitant. vt: Domos conscendent, per fenestras intrabunt. & Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem? Idem ferè est domos percutere. vt, Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum maiorem ruinis, & domum minorem fissionibus. & Si sciret paterfamilias, quæ hora fur venturus esset, vigilaret vtique & nõ fineret perfodi domum suam. Ædificare, est certam sedem parare, & negotiorum finem, quietemque sibi proponere. vt: Sapientia ædificauit sibi domum. & Sapiens mulier ædificat domum suam, insipiens constructam quoque manibus destruit. & Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. & Subleuetur desertum ciuitatis, in domibus habitauit Gedar. & Ædificate domos & habitate. & Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est, ædificate domos & habitate. Illa verò huic cogitationi contraria sunt. Hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos. & Ædificabunt domos, & non habitabunt. Domum supra petram ædificare, consilij firmitudinem, & bonum euentum significat, contra verò, super arenam construere. vt, Similis est viro sapienti, qui ædificauit domum suam super

Genes. 7.
Genes. 24.
Ibidem.
Genes. 46.
Exod. 1.
Iudic. 11.
Psal. 112.
Prouerb. 19.
Genes. 44.
Prouerb. 31.
Natio.
Ezech. 27.
Ezech. 37.
Genes. 17.
Ibidem.
Genes. 24.
Psal. 54.
Psal. 73.
Familiaris
res.
Genes. 30.
Genes. 31.
Genes. 39.
Psal. 116.
Prouerb. 6.
Math. 26.

supra petra. & paulo inferius de alio. Similis est homini, qui edificauit domum suam super arenam. Illa porro manifesto & frequenti sermone vsurpata translatio est, vt domus pro familia, sobole & omni posteritate appelletur. vt, Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam. &, Recto itinere perduxit me Dominus in domum fratris domini mei. &, Accipies vxorem filio meo de cognatione mea, & de domo patris mei. Et omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum. Et qui ingressi sunt in Ægyptum cum Iacob, singuli cū domibus suis introierunt. &, Nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei? &, Qui habitare facit sterilem in domo. &, Domus, & diuitiæ dantur à parentibus. &, Tu crissuper domum meam. &, Non timebit domui suæ à frigoribus niuis.

PRO gente & natione aliqua domus vsurpatur. vt, De domo Togormæ equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum. &, Domus Togorma latera Aquilonis. Domus quoque in possessiuo casu vsurpatum nomen, familiæ vel gentis partem indicat. vt, Tulit Abraham Ismael filium suum, & omnes vernaculos domus suæ. Et omnes viri domus illius circūcisi sunt. Et dixit ad seruum seniore domus suæ. & Ipse erat inclytus in omni domo patris sui. Et illud, In domo Dei ambulauimus cū consensu. Ad hanc quoque definitionem pertinet: Et elegi abiectus esse in domo Dei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

POSTREMO familiaris rei, & vitæ totius instituendæ ratio, domus nomine significatur. vt, Iustum est, vt aliquando prouideam domui meæ. &, Quid inuenisti de cuncta substantia domus tuæ? &, Benedixit Dominus domui Ægyptij propter Ioseph. Et non accipiam de domo tua vitulos. &, Nisi Dominus edificauerit domum. &, Deprehensus quoque reddet septuplū. Et omnem substantiam domus suæ tradet. &, Væ vobis Scribæ, & Pharisei, quia comeditis domos viduarum.

CONCLAVE LOCVS.

CAP. LIII.

EX priuatis locis Conclauē est domus pars semota quidem, verum & familiaribus, & exteris magis exposita, quàm cubiculum; in qua, & cubare per temporis commoditatem, & prandere ac canare, & consilia cum amicis vel familiaribus inire principes solent. quarum rerum exempla illa sunt. Cū autem ingressi fuissent in domum, ille dormiebat super lectum suum in conclauē. &, Dixit Amon ad Thamar, Infer cibum in conclauē, vt vescar de manu tua. Et tulit ad Amon fratrem suum in conclauē. &, Elifæus propheta, qui est in Israel, indicat regi Israel omnia verba, quæcunque locutus fueris in conclauē tuo.

Secretum.
3. Reg. 3.
Iudic. 15.
3. Reg. 1.
Esth. 2.
Exod. 7.
Secretum
Genes. 43.
Iudic. 16.
Eccles. 11.
4. Reg. 9.
Luc. 12.
2. Paral. 22.

CVBICVLVM LOCVS.

CAP. LIIII.

CVBICVLVM secretior cæteris domus partibus locus est, cuius vsus ad cubandū, & dormiendum præcipuè expetitur. vt, Obsecro Domine mi, Ego & mulier hæc habitabamus in domo vna, & peperim apud eam in cubiculo. &, Samson in cubiculum vxoris intrare volebat. &, Bethsabæe in cubiculo Dauidem Regem allocuta est. &, Ducta est itaque ad cubiculum regis Affueri. &, Ascendent ranæ in cubiculū lectuli tui. Idem autem locus ijs rebus idoneus putatur, quibus conscius nullos esse cupimus. Sic enim Ioseph à fratribus & familia semotus, introiens in cubiculum fleuit. &, Samsoni in cubiculo insidiæ positæ sunt. Et in cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi ne maledixeris regi. &, Introduces Iosaphat filium Nansi in interius cubiculum. Et quod locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. &, Iosabet Ioas infantem in cubiculo lectulorum abscondit. Secretò orantibus locus

commodus cubiculum est. Esdras enim abiit ad cubiculum Iohannan filij Eliasib, & ingressus illuc panem non comedit, & aquam non bibit; lugebat enim transgressionem eorū qui venerant de captiuitate. &, Tu autem cū oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Latere ob metum vel animi inopiam cupientibus opportunum putatur cubiculum; & cubiculi cubiculū maiorem etiam trepidationem arguit, sicut scriptum est. Vade popule meus, intra in cubacula tua, claude ostia super te, absconde te modicum. &, Porrò Bennadab fugiens, ingressus ciuitatem, in cubiculum, quod erat intra cubiculum. Et visurus es in die illa, quādo ingressurus es in cubiculum intra cubiculum, vt abscondaris. Magnam quoque necessitudinem amoremque maximum cubiculi communicatio indicat. vt, Inueni quem diligit anima mea; tenui eum, nec dimittam donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

Oratio.
1. Esdr. 10.
Math. 6.
Latebræ.
Isai. 16.
3. Reg. 20.
3. Reg. 22.
Cantic. 7.

CVBILE SIVE LECTVS,

LOCVS, CAP. LV.

CVBILE quoque, siue lectus, quieti, & somno capiēdo paratur. vt, Lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum. Et de cubilibus leonum, & erit cubile draconum. & Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulauit in directione sua. Et leo impleuit cubile suum rapina. Et pueri mei sunt in cubili meo. Thorus etiā maritalis, & meretricius lectulus cubilis nomine in loco significatur. vt, Super motē excelsum, & sublimem posuisti cubile tuum. Dilatasti cubile tuum, & pepigisti cum eis fædus. &, Egrediatu sponsum de cubili suo. &, Non in cubilibus & impudicitijs. &, Quia ascendisti cubile patris tui. &, Nosti Domine, quod detester cubile incircuncisorum. Cūque venissent ad eam filij Babylonis ad cubile mammarū. Illud apud Ezechielem pro secreto loco vsurpatur. Vides fili hominis, quid filij Israel faciunt in tenebris vnusquisque in abscondito cubilis sui? Idem etiam propter silentium, & secretam stationem, cogitationū officina, & deliberationum opportunus locus esse censetur. vt, Iniquitatem meditatus est in cubili suo. &, Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris. &, Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris. Somniorum quoque locus. vt, Visiones capitis tui in cubili tuo. Pro sepulchro aut mortui lectulo vsurpatur etiam cubile. vt, In medio interfectorum posuerunt cubile eius. His contrarium euentum illa significant, quæ ideo grauiorē sensum adferre putantur. Si dixerō, cōsolabitur me lectulus meus, & releuabor loquēs mecum in stratu meo. Quæ de cubili dicta sunt, eadē & lecto, & lectulo cōueniunt omnia, videlicet somnus & quies. vt, Ille dormiebat super lectū suū. &, Si ascēdero in lectum strati mei. &, Ponamus lectulum in cubiculo. Quando irruit somniū super homines, & dormiunt in lecto. Adulteriorū locus. Ecce mittā eā in lecto & qui mæchantur cum ea, &c. &, Maledictus, qui dormit cum vxore patris sui, & reuelat operimentum lectuli eius. Adnotationem etiam securitatis habet lectus, augetque orationis sententiam. vt, Quanto magis nunc, cū homines impij interfecerunt virum innoxium in domo sua super lectum suum.

Somnus.
Prouer. 30.
Cantic. 7.
Isai. 34.
Isai. 57.
Nahum. 2.
Luc. 11.
Thorus.
Isai. 57.
Ibidem.
Ioc. 2.
Rom. 13.
Genes. 49.
Esther. 14.
Ezech. 23.
Ezech. 7.
Cogitatio
nibus.
Psal. 35.
Psal. 4.
Mich. 2.
Dani. 2. 4.
Somnia.
Feretrum.
Ezech. 35.
Iob. 7.
2. Reg. 4.
Psal. 131.
4. Reg. 4.
Iob. 33.
Apocal. 2.
Deut. 27.
2. Reg. 4.
Secretus
locus.
Exod. 7.
1. Reg. 19.
Psal. 40.
Psal. 6.
Math. 9.
4. Reg. 1.
2. Reg. 13.
Luc. 17.

SECRETVM, & maximè conseruatum domus locum, minimeque penetrabilem, & peruium. vt, Ascendent ranæ in cubiculum lectuli tui. Ægrotantium quoque locus lectus est, morbumque aliquando arguit. vt, Afferte eum ad me in lecto vt occidatur. &, Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius. &, Lauabo per singulas noctes lectum meum. &, Adduxerunt paralyticum iacentem in lecto. Et conuersus ad lectuli caput. &, Cuba super lectulum tuum & languorem simula, &, De lectulo, super quem ascendisti, non

Luc.
So.
Ap.
Prou.
A.
Ezech.
Ab.
Mar.
Sep.
Iob.
Mo.
tum.
Dent.
Prou.
Genes.
Iudic.
Iudic.
Isai. 5.
2. Paral.
Psal.
Genes.
Prouer.
Notat.
Cantic.
Nehem.
Ierem.
Custod.
Specul.
4. Reg.
2. Paral.
Thefau.
1. Paral.
Psal. 1.
Frumer.
Numer. 1.
Numer. 1.
Deut. 16.
Deut. 15.
Ruth. 3.
1. Reg. 2.
Iob. 39.
Ose. 9.
Dormit.
In area.
Ruth. 3.
2. Reg. 6.
Notatio.
2. Reg. 2.
2. Reg. 24.
1. Paral. 1.

non surges. Societatem, & communem vitæ consuetudinem lecti communicatio indicat. vt, Erunt duo in lecto vno. Ad hanc rationem illud spectat, filium Sunamitidis in lectulo hominis Dei fuisse collocatum.

AD splendoris, & apparatus argumentum lecti quæque materies facit. vt, Mala aurea in lectis argenteis. & Qui dormitis in lectis eburneis. & Sedisti in lecto pulcherrimo. Sub lecto esse, est abscondi. vt, Nunquid accenditur lucerna, vt sub modio ponatur aut sub lecto? Sepulchrum aliquando dicitur lectulus. vt, In tenebris stravi lectulum meum. Lectum etiam in signum, & monumentum personæ cuiuspiam aut rei gestæ, cõferuari solere, ex illo discimus testimonio: Solus quippe Og Rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus eius ferreus, qui est in Rabath filiorum Ammon, nouem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis, ad mensuram cubiti virilis manus.

TURRIS LOCVS.

CAP. LVI.

TURRIS tum securitatis, & præsidij, tum prospectus, & ornamenti causa construitur, sicut scriptum est: Faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius culmen pertingat cælum, & celebremus nomen nostrum antequam diuidamur in vniuersa terra. & Cum reuersus fuero victor in pace, destruam turrem hanc. & Edificauit turrim in medio eius. & Abimelech audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant viri, & mulieres. Et edificemus ciuitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus. & Turris fortitudinis à facie inimici. & Turris fortissima nomen Domini. & Hubera mea sunt turres. Est etiam certa locorum notatio in turribus constituta. vt, Fixit tabernaculum trans turrim gregis. Et vsque ad turrim centum cubitorum sanctificauerunt eam, & vsq. ad turrim Hananeel vsq. ad portam anguli. Et à turre Syenes vsque ad terminos Æthiopiæ. Custodiæ, præsidij, speculæ, & præconijs atq. denuntiationibus opportuna turris esse solet etiam extra vrbes constructa. vt, Edificauerunt filij Israel excelsa in cunctis vrbeb. suis à turre custodum vsque ad ciuitatem munitam. Et ipse percussit Philistæos vsque ad Gazam, & omnes terminos eorum à turre custodum vsque ad ciuitatem munitam. & Ioathan edificauit in saltibus castella, & turres. & Narrate in turribus eius.

THESAVROVM repositorium, sicut scriptum est. Iis autem thesauris, qui erant in vicis, & in turribus, & in vrbeb. præerat Ionathan filius Osia. Et fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

AREA LOCVS.

CAP. LVII.

AREA ad frumentum congregandum, & triturandum paratur: ex quo fit, vt pro fructuum copia vel inopia hoc nomen vsurpetur. vt, Sicut de areis primitias separabis: & Reputetur vobis in oblatione primitiuorum tam de areis, quam de torcularibus. & Quando collegetis de area fruges tuas. Et nõ ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas. & Nocte aream hordei ventilabunt. & Annuntiauerunt Dauid: Ecce Philistij oppugnant Ceilam, & diripiunt areas. & Nunquid credes illi quoniam sementem reddat tibi, & aream tuam congreget? & Area, & torcular nõ pascent eos. & Permundabit aream suam. In area dormiunt agricolæ trituræ tempore, sicut scriptum est. Descende in aream, non videat te homo, donec esum potumque finierit: quando autem ierit ad dormiendum, &c.

CERTORVM locorum annotationi quoque areæ nomina deseruiunt. Postquam autem venerunt ad aream Nachor. & Erat autem Angelus domini iuxta aream Arcuna Iebusæi. & Cum peruenissent ad aream Chi-

don. Aliquando area idem quod plantarium est. vt, Nonne cum tetigerit eam ventus, siccabitur, & in areis germinis sui arefcet? **AREA** propter conculcationis frequentiam, & calorem concipit, & humorẽ omnem remittit, & sterili ac tenui puluere abundat, sicciorque, quam ceteræ soli partes, efficitur, sicut scriptum est. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum: & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ. & Erunt sicut puluis raptus ex area. & Sed & bestie agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. Ex hac obseruatione signum Gedeoni factum explicatur de vellere, & area.

TORCVLAR LOCVS.

CAPVT LVIII.

TORCVLAR locus easdem sermonum obseruationes suppeditat, annuosque vini, & olei prouentus per sepe indicat, sicut scriptum est. vt, Reputetur vobis in oblationem tam de areis, quã de torcularibus. & Inter acruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. Et vino torcularia tua redundabunt. Illud autem temporum perturbationem, & hostium metum indicabat, quod Gedeon excuteret, & purgaret frumeta in torculari. Præterea vltionem grauissimã, magnam & copiosam eadem torcular ex translatione siue allegoria significat. vt, Torcular calcavi solus, & de gentibus nõ est vir mecum. Huius loci allegoria nobis in commentarijs, Deo dictante, explicabitur. & Torcular calcavit Dominus virgini filia: Iudæ. & Venite & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. & Ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Quæ verò in psalmodum inscriptionibus Latinis leguntur sepe Pro torcularibus, non huius argumenti est explicare.

SOLARIVM LOCVS.

CAPVT LIX.

SOLARIVM altissimus in domo locus, tecti vicẽ obtinet, & ipse apertus Soli, & nocturnæ auræ expostus, vbi quæ exiccari parantur, extendi solent, ob eamque rem non inter secreta, sed inter aperta censetur loca, ideoque minorem suspicionem facit occultandarum ibidem rerum; eaque res prudenter à Rahab ad exploratores liberandos fuit excogitata: quæ fecit viros ascendere in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, quæ ibi erat. Ad spectacula etiam commodus locus est, vtpote altus, & liber, vt in templo Dagonis de templo, & solario circiter tria milia Samsonẽ spectasse commemoratur. Dauid quoque ex solario Vriæ vxorẽ lauãtem prospexit. Et quoniam altissimus est locus, ad secreta colloquia commodus est, quippe quem nulli arbitri latere, aut obseruare possint. Ideoq. Samuel de diuino consilio cum Saule in solario locutus est. Æstiuo tempore in calida regione, quietis & pernoctationis causa, noctu petitur, etiam deambulationi, & auræ excipiendæ, & apertissime agendis rebus interdiu idoneus est; hyeme autem solem accipit, & calidiorem, & liberriorem. Sic Saul in solario Samuelis dormijisse fertur. Dauid in solario deambulabat cum Bathsaba prospiceret. & Absaloni tetenderunt tabernaculum in solario, & ingressus est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israel.

TECTVM LOCVS.

CAP. LX.

TECTVM ædificij postrema, & altissima atq. apertissima pars periculosis temporibus ad propugnandum petitur, sicut scriptum est. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quã confugerant viri, & mulieres, & omnes principes ciuitatis, &c. Vnde tectorum expugnatio omne præsidium superatum, & amissum significat. vt,

E Quid

Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti & tu omnis in tecta? Huc & illud pertinet. Super tecta eius, & in plateis eius omnis ululatus. & Super omnia tecta Moab & in plateis omnis planctus. Et in illa hora qui fuerit in tecto, & vasa eius in domo, ne descendat tollere ea. Est etiam locus patentissimus, in quo nihil fiat vel altius dicatur, quin audiri viderique possit; sicut scriptum est. Altaria quoque, quæ erant super tecta canaculi Achaz, quæ fecerant reges Iuda. & Vigilauit & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Et eos, qui adorant super tecta militiam cæli. & Quod in aure auditis, prædicare in tecto. TECTORVM fenum, quod & terræ altitudine careat, & soli ventoque expositum maxime tentetur, neque inferius, vnde exugat, humorem habeat, & citò arefcit, & rerum breuem durationem significat; sicut scriptum est. Fiant sicut fenum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. Et facti sunt, vt herba tectorum, quæ exaruit antequam maturefceret. Passer in tecto, peregrinum hospitio, & ope carentem, atque temporum iniurijs expositum refert. Factus sum tanquam passer solitarius in tecto.

LOCORVM PARTES.

CAP. LXI.

CONSEQUENS esse videtur, vt quorundam locorum partes, quæ & ipsa loca sunt, ad eamdem quidam ex eiusmodi locis ad sermonum significationes explicandas peti possit, indicemus.

PARIES LOCVS.

PARIES domus pars est, quæ & distinguendis partibus & tectis, contignationibusque sustinendis, portis, fenestris, apertionibusque faciendis, ornamentisque addendis paratur. Salomon enim ædificasse dicitur tabulata per gyrum in parietibus domus, & ostium lateris medij in pariete erat domus dextræ. & omnes parietes templi per gyrum insculpsit variis celaturis & torno. Et cælauit Cherubim in parietibus. Et in parietibus illius figens palum statuet casulam. Et ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio & vniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete. Paries mingentibus commodus est viris ad turpitudinem occultandam. Quæ ob rem velut prouerbiali oratione Hebræis usurpatum est, mingere ad parietem, ad eam aetatem significandam, qua turpis & honesti cognoscendi homo compos iam factus est. vt, Non reliquit ex ea mingentem ad parietem. Erat etiam locus lepræ in domibus tactis examinandæ & cognoscendæ, sicut scriptum est, Et cum viderit in parietibus eius quasi valliculas pallore siue rubore deformes. Et ingressus Sacerdos viderit reuersam lepram & parietes resperfos maculis, &c. Ad parietem prospicere, indignantium, & consilium, conspectum, sermonem, colloquiumque alterius aduersantium, demùm cura maxima affectorū est. Sic enim Achab proiciens se in lectum, auertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem. Sic etiam Ezechias conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum. Post parietem stare, non longè abesse significat. vt, Ipse stat post parietem nostrum respiciens post cancellos, &c. In pariete etiam delubra à gentibus aperiri & simulachra collocari solebant: sicut scriptum est, Et faciet ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud. Intra priuatos parietes quicquam agere, arbitris remotis occultam rem patrantis est. vt, Quis me videt? tenebræ cooperiunt me, & parietes circumdant me. Parietum palpatio aut tactio, cæcum aut luce carentem aut perturbato animo arguit: sicut scriptum est, Palpauimus sicut cæci parietem, & quomodo si quis innitatur manu sua in parietem. Sunt etiam plantæ quædam, quibus opportunus ad nascendum & crescendum locus in parietibus est. Cuiusmodi est hyssopus, quæ egreditur de pariete, de qua etiã Salomon disputasse commemoratur.

PROPRIE nomen hoc murum breuem, vel inter duo prædia interiectum, vel vni prædio aut vineæ vel horto circumdatum, significat; cuius tamen altitudo breuior & structura leuius confecta sit. ea vel seiungendorum prædiorum, vel infesta bruta arcendi causa comparatur, in qua solent aues nonnunquam cauernis oblatas conualescentes ventumque aut solem nimium fugere, sicut scriptum est: Columba mea in foraminibus petrae, & in cauernis maceriae ostende mihi faciem tuam. Ex translationis autem figura hoc nomen pro munimento, defensione, tutela, nonnunquam etiam pro distinctione & variarum partium dissidio, usurpatur. vt, Diruam maceriem eius, & erit in conculcationem. & Dies, vt ædificentur maceriae tuæ. Et Christus est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium partem maceriae soluens, &c. fecit pacem.

SEPE LOCVS.

SEPE etiam ad eosdem cum macerie vsus paratur; textilis tamen est, vel variis duriorum arborum & spinarum plantis complicata: sicut scriptum est, Iter impiorum quasi sepes spinarum; & vbi non est sepes, diripietur possessio. Et auferam sepem eius, & erit in dirptionem. Et qui optimus est in eis quasi paliurus, & qui rectus quasi spina de sepe. Eo in loco locustæ aliæque bestiolæ commorari solent, & venenosa etiam serpentium genera delitescere deprehenduntur: sicut scriptum est. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Paruuli tui quasi locustæ locustarum, quæ confidunt in sepibus in die frigoris. Vagorum & disperorum atque inopum commorationes aliquando apud sepes fiunt, sicut scriptum est: Plangite & circuite per sepes, quoniam Melchom in transmigrationem ducetur. & Exi in vias & in sepes, & compelle intrare.

HORTVS LOCVS.

VVLGATISSIMVS horti vsus ad arborum herbarumque plantationes est, quæ tum victus, tum etiam voluptatis animique causa comparantur, sicut scriptum est. Locutus est ergo Achab ad Naboth dicens; Da mihi vineam tuam, vt faciam mihi hortum olerum. & Rex autem iratus surrexit, & de loco conuiuij intrauit in hortum arboribus confitum. & Feci hortos, & pomaria, & conserui ea cunctigenis arboribus. & Regnum cælorum simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum. Et terra illa inculta facta est, vt hortus voluptatis. & Quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti. Propter amantiam, & secessum, atque etiam propter colloquij commoditatem hortus opportunus amatoribus locus putatur. Id quod mystico illo, & sententiarum pleno carmine Salomon indicabat. Surge Aquilo, & veni Auster; perfusa hortum meum, & fluant aromata illius. Et veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum. & Veni in hortum meum sponsa mea, &c. Eiusdem secessus commoditas orationi, & contemplationi idoneum locum in hortis efficit. Sic enim Iesum Christum sæpe in hortum orandi, & pro nobis supplicandi causa secessisse legimus. Sciebat autem Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Olim simulachrorum, & vanorum deorum cultibus horti etiam consecrati frequentabantur, vnde ex locorum notatione cultus, siue superstitio potius, à prophetis arguitur. vt, Erubescitis super hortis, quos elegeratis. & Qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres. & Qui sanctificantur, & mundos se putant in hortis. Sepulchra præterea quorundam principum virorum, & regum in priuatis hortis constructa obseruauimus. vt, Dormiuit itaque Manasses cum patribus suis, & sepultus est in horto domus

domus suæ in horto Osa. Et Amon sepultus est in horto suo in horto Osa. Et in loco, ubi Christus crucifixus est, erat hortus, & in horto monumentum novum; in quo nondum quisquam positus fuerat. Hortus conclusus integritatem, & sinceritatem omni peregrino vitio liberam mysticè significat. Hortus conclusus soror mea, & sponsa mea hortus conclusus. Hortorum plantatio, & cultura longioris commorationis diuturnæq. mansionis cogitationem indicat. vt, *Ædificate domos, & habitate; plantate hortos, & comedite fructum eorum.* Et illud; *Conuertam captiuitatem populi mei Israel, & ædificabunt, &c. & facient hortos, & comedent fructus eorum.*

VINEA LOCVS.

VINEA locus est vitibus constitus, non tam voluptatis, quam fructus, & vtilitatis causa comparatus, qui in fundi & hæreditatis parte censetur. cuiusque primus post diluuii sator & cultor Noe fuit, sicut scriptum est. *Cœpitque Noe vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, bibensque vinum inebriatus est. & Terram frumenti, hordei & vinearum. & Considerauit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantauit vineam. & Magnificauit opera mea, ædificauit mihi domos, & plantaui vineas. & Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Et vinea erat Naboth Iesraclitæ, quæ erat in Iesracl. Et dixit Achab ad Naboth, Da mihi vineam tuam, vt faciam hortum oleum &c. Cui respondit Naboth, Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi. Illud autem exheredationem, & miseram conditionem significat: Agros nostros, & vineas nostras alij possident.*

VINEÆ oppidis propinquæ esse solent. Quam ob rem ad insidias aliquando parandas exteris opportunæ, oppidanisque inutiles fuere, sicut scriptum est. Cumque venisset ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sæuus, & rugiens, & occurrit ei. & Ite latitate in vineis: cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, & rapite singulis vxores singulas. Pullum ad vineam ligare, fructuum copiam significat. vt, *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vix pallium suum. Vineam florens veris index est, atque futuri fructus prænuntiat spem, sicut scriptum est. Vineæ florentes dederunt odorem. & Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas; nam vinea nostra floruit. & Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallium, & aspicerem, si florisset vinea. Hæc autem ad mysterium etiam reconditum spectant. Vineas non ferens locus, infecundior, & minus commodam ad habitandum regionem arguit, quippe, vt aliàs docuimus, maxima cum ad diuitum, tum verò ad pauperiorum victum facilem, commoditas in vinearum, & ficuum fructibus est. Ex hoc genere illa & alia plurima exempla sunt: Adduxistis nos in locum istum pessimum, qui seri non potest, neque ficum gignit, nec vineas. & Donec veniam & transferam vos in terram similem terræ vestræ, in terram fructiferam, & fertilem vini, terramque panis, & vinearum. Vinearum plantationes, & cultura, stabilitatis, & diuturnæ mansionis cogitationem indicant. vt, *Tertio anno seminate & metite; plantate vineas, & comedite fructum earum. & Seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis. & Considerauit agrum, & emit illum, & de fructu manuum suarum plantauit vineam. Pacem etiam, & securitatem indicat vinearum cultura, & vsus: vt, *Comedite vnusquisque vineam suam. & Ædificabunt domos, & plantabunt vineas; & comedent fructus earum. In agros aut vineas declinare, damnum dare aut nocumentum inferre est, sicut scriptum est, Non ibimus per agros, nec per vineas. & rursus, Non declinauimus per agros nec per vineas. Vinearum demolitio aut percussio, bellum, depopulationem, & vastationem arguit: vt, *Percussit vineas eorum & ficulneas eorum, & Capite nobis vulpes paruulas, quæ****

demoliuntur vineas. & Vos enim depasti estis vineam. Et vineam Sabama domini gentium exciderunt flagella eius. Et super hoc plorabo in fletu Iazer vineam Sabama. & vineam tuam & ficum tuam conteret. Et corrumpam vineam eius, & ficum eius. & Vineam confusa est, & ficus clanguit: & in omnibus vineis erit plantus. In vinea germen deficiens, anni sterilitatem, & penuriam magnam portendit, sicut scriptum est. Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. & Increpabo vobis deuorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro. Illa demum illustris, & celebris, multisque locis frequens vineæ significatio est, qua vineæ nomen pro Israelitico populo usurpatur: vt, *Vineam de Ægypto trāstulisti, eiecisti gētes, & plantaſti eam. & Cantabo nunc dilecto meo canticum patruelis mei super vineam suam. & Cum germinasset, creuit in vineam latiore, humili statura, respicientibus ramis eius ad eam, & radices eius sub illa erant: facta est ergo vinea. & Pastores multi demoliti sunt vineam meam.*

ILLVD verò quod apud Iohannem Theologum legimus de vinea terræ, mundum mundi que homines interpretamur, ea ratione, qua mundus ab eodem Iohanne est definitus. *Mitte falcem tuam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vineæ eius. & misit angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ.*

PISCINA LOCVS.

PLUVIARVM aquarum confluentium receptaculum piscina est, arte plerunque parata in ijs locis, quæ viuentis aquæ penuria laborant: sicut scriptum est. *Et extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem sylvam lignorum germinantium. & Reliqua sermonum Ezechie, & quomodo fecerit piscinam & aqueductum. & Congregastis aquas piscinæ inferioris. & Niniue quasi piscina aquarum aquæ eius. Præter eum vsu, quem aqua præbet, piscinæ nullus alius obseruatur, nisi quantum certorum locorum manifestæ notationi indicandæ piscinarum nomina appellantur. vt, *Ioab filius Saruæ, & pueri Dauid occurrerunt eis iuxta piscinam Gabaon. & Suspendunt eum super piscinam in Hebron: sepelieruntque regem in Samaria, & lauerunt currum eius in piscina Samariæ. Piscina verò illa, in qua languentes aliqui curabantur, non ex naturæ vsu, sed ex Dei singulari beneficio eam vim obtinebat.**

VILLA LOCVS.

VILLA propriè domus in fundo sita est, agrorum, non ciuitatis iure definita: sicut scriptum est. *Angariauerunt Simonem Cyrenæum, venientem de villa. & Mortuæ sunt ranæ de domibus & de villis, & de agris. Sæpè autem pro toto prædio nomē usurpatur. vt, Abierunt, alius in villam suam. & Venit Iesus in villam, que dicitur Gethsemani. Plerunque verò idem villa in factis libris, quod Latine pagus, dicitur. vt, *Si in villa fuerit domus, quæ muros non habeat. Et Auoth. i. villas Iair, & ciuitates, & villæ earum. Et Aroer & villæ eius. & Vsque ad villam, quæ erat absque muro. Solitudini & secessibus commodæ villæ sunt. vt, *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis, &c.***

PRÆDIUM LOCVS.

PRÆDIUM fundus est fructibus ex re rustica percipiendis aptus & comparatus: sicut scriptum est, *Iuxta prædium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo. & In locis illis erant prædia principis insulæ nomine Publij.*

NAVIS LOCVS.

NAVIS ad nauigandum mercesque asportandum ædificatur: sicut scriptum est, *Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. & Facta est quasi nauis inſitoris de longè portans panem suum. Ad nauale etiam bellum gerendum, postea naues in vsu esse cœpere: sicut scriptum est, *Et feci naues bellicas**

Piscatio. bellicas. Piscatori etiam commoda sunt: sicut scriptum est, Facientes operationem in aquis multis. Et Iesus vidit Iacobum & Iohannem fratrem eius componentes retia in naui, erant enim piscatores. Locus ipse, hoc est, naus, per Metonymiam figuram aliquando vsurpatur pro mercatoribus mercibusque, atque pro ijs, qui nauibus vel comeatus, vel piscationis, vel belli causa vtuntur. vt, Dies Domino exercituum super omnes naues Tharsis. &, Vlulate naues maris. &, Nunc stupebunt naues in die pauoris tui. Et tertia pars nauium interiit.

Mercatura

Isai. 2.
Isai. 23.
Ezech. 26.
Apocal. 7.

CATHEDRA LOCVS.

Dignitas. **CATHEDRA** ad sedendum extracta, muneri & dignitati adscribitur. Namque & regibus & preceptoribus atque iudicibus cathedra apponitur, & ijs etiam, quibus honor exhibetur aut obseruatio, vt suis exemplis ordine doceamus. Cum sedisset rex super cathedram suam secundum consuetudinem. &, Dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris. &, Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps. Et in cathedra seniorum laudent te. Et in cathedra pestilentiae non sedit. Et super cathedram Moysi federunt Scribae. Honoris autem illa sunt. Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi. &, Amant autem primos recubitus in caenis, & primas cathedras in synagogis. Sunt etiam vendentium abaci, quae cathedrae dicuntur, quales Iesus Christus in templo euerit.

1. Reg. 20.

Ezech. 27.

2. Reg. 23.

Psal. 106.

Psal. 1.

Iob 29.

Math. 23.

Math. 21.

SOLIUM LOCVS.

Regia auctoritas. **SOLIUM** proprie regum est, munusque ipsum, hoc est regiam auctoritatem, & dignitatem significat, sicut scriptum est. Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum folio regni praecedam te. &, A primogenito Pharaonis, qui sedet in folio eius. &, Postquam rex sederit in folio regni sui. &, Reges in folio collocat in perpetuum. Et iustitia firmatur folium. Dei etiam thronus vt regis magni, folium Latine a nostro Interprete dicitur. vt, Quis mihi tribuat, vt inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius? &, Qui timet vultum solij sui. &, Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum. &, Non est solium filiae Chaldaeorum.

Regia auctoritas.

Genes. 41.

Exod. 7.

Deut. 17.

Iob 36.

Prouerb. 16.

Iob. 23.

Iob. 16.

Isai. 6.

Isai. 47.

THRONUS LOCVS.

Regia auctoritas. **THRONUS** eiusdem cum folio vsus, regiam quoque dignitatem, maiestatem atque munus significat. Sic Egló de throno surrexisse dicitur. &, sicut scriptum est, vt transferatur regnum de domo Saul, & eleuetur Thronus Dauid super Iudam & super Israel a Dan vsque ad Beersebagh. &, Rex autem & thronus eius sit innocens. Illud verò exemplum honoris & ornamenti est. Positusque thronus matri regis quae sedit ad dexteram eius. Ad munus autem illa spectant. Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam. Et ad honorem & munus illa: Vt sedeatis super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Siue Throni siue dominationes. &, Adeamus cum fiducia ad thronum gratiae eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus. Regiam autem dignitatem, munerisque auctoritatem, & ornamenti honorisque obseruantiam, simul omnia ferè exempla, quae apud Iohannem theologum de throno leguntur, ostendunt. vt, Cum darent illa animalia gloriam & honorem, & benedictionem sedenti super thronum. &, De throno procedebant fulgura & voces, & tonitrua, & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

Regia auctoritas.

Indic. 3.

2. Reg. 3.

2. Reg. 14.

Honor. 3.

3. Reg. 2.

Psal. 9.

Munus regium.

Luc. 22.

Coloss. 1.

Apocal. 4.

Ibidem.

SEDES LOCVS.

SEDES Latinum nomé commune magis, latumque est, quod & ad regum, iudicum & principum virorum thronum, solium & cathedram etiam refertur: saepe autem habitationem & ciuitatem, siue patriam vniuscuiusque significat; omnibus tamé communem significationem

addit stabilitatis & firmitudinis cuiusdam. Horum exempla bina ordine subiiciemus. Iustitia & iudicium preparatio sedis tuae. Illic federunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid. De posuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super duodecim sedes iudicantes Israel. &, Reuertimini ad sedes vestras. &, Caelum est sedes mea, & terra scabellum pedum meorum.

Stabilitas
Psal. 77.

Psal. 121.

Luc. 1.

Math. 19.

Iosue. 2.
Isai. 66.

MENSA LOCVS.

MENSA communi consuetudine cibi capiendi, & refectiois causa paratur, sicut scriptum est. Nec non & cibaria mensae eius. &, Requies autem mensae tuae erit plena pinguedine. &, Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. &, Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto, aut parare mensam populo suo? Est etiam conuiuijs significandis mensae nomen idoneum. vt, Iudaei quoque, & magistratus centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus, quae in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant. &, Praeponens mensis singulos, &c. &, Sapientia proposuit mensam suam. &, Mensae tuae repletae sunt vomitu, quod ebrietatem significat. Mensae quoque communicatio & familiarissimam consuetudinem & vitae societatem, & eius, cuius mensa est, curam erga illos, quibus communicatur, significat. vt, Tu comedes panem in mensa mea semper. &, Mephiboseth filius domini tui comedit semper panem super mensam meam. &, Porro Mephiboseth habitabat in Ierusalem, quia iugiter de mensa regis vescabatur. &, Filij tui sicut nouellae oliuarum in circuitu mensae tuae. Huiusmodi consuetudinis detestationem aut fugam siue abalienationem illa indicant. Surrexit ergo Ionathas a mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarum secunda panem. &, Quod non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis. &, Proposuit Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis. Illud ex hac eadem ratione magnam indignitatem improbitatemque proditoris Iudae arguit. Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Sub mensa alicuius comedere, canum proprie est: & si ad homines referatur, abiectionem, & contemptum significat maximum. vt, Catelli comedunt de micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum. Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. In sacris etiam mensae vsus numeratur, qua legitimo ritu ornata Deus ad consuetudinem hominum inuitatus accedere dignatur. Huc spectabat illa mensa panibus propositionis instructa; cuius praeterea alia arcana magis significatio fuit suo loco, nobis Deo dictante, aperienda. Et illud. Ipsi accedent ad mensam meam, vt ministrent mihi. Huius sacri prophanationem, & superstitiosam ac peruersam imitationem, illae sententiae significauerunt. Qui ponitis fortunae mensam, & libatis super eam. & quae de Beli mensa apud Daniele narratur. &, D. Paulus, Non potestis, inquit, mensae Domini seruire & mensae daemoniorum. Mensae etiam in plurali communicationem illam victus significant, quae Christianorum primorum cura & erogatione pauperibus donabatur: sicut scriptum est, Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Nummulariorum publicanorum, & eorum, qui foenus exercent, mensa quoque dicitur. Oportebat, inquit, te dare pecuniam meam ad mensam, vt ego veniens cum foenore exigere illam. &, Christus mensas nummulariorum euerit.

Cibus.
2. Paral. 9.

Iob. 36.

Psal. 77.

Conuiuium

Nehem. 5.

Esther. 1.
Prouerb. 9.

Isai. 27.

Consuetudo.

2. Reg. 9.

Ibidem.

Psal. 127.

1. Reg. 20.

Esther 14.

Daniel. 1.

Improbitas.

Luc. 22.

Despectio.

Math. 15.

Exod. 25. 16.

3. Reg. 7.

Ezech. 44.

Sacrum.

Isai. 65.

Daniel. 14.

1. Cor. 10.

Communicatio.

Act. 6.

Negotiatio.

Luc. 19.

Math. 23.

ARCA LOCVS.

PRIMAM, quam legimus, arcam a Noe fabrefactam nouimus humanarum rerum, & animalium genera omnia a diluuij aquis conseruandi causa, eamque capacissimam.

Genes. 7.

Genes. 7. pacissimam domus instar habentem, quam suis partibus altis describemus. Hæc, quod omnium animantium generi vitam, restitutionem, atque instaurationem ex diuino beneficio effectura esset, nomen תיבה obtinuisse videtur. Itaque conseruationis locus arca illa fuit arcana Christi significatione, in quo salus & vita omni orbi promissa & allata fuit. Cuius rei maior & sublimior nobis est sermo, quam vt huius argumenti angustijs capi possit. Fuit etiam alterum arcæ genus diuino iussu factæ, quæ magnam quoque significationem habet humani cordis, in quo diuinę legis fœdus cõseruari debet. hæc Hebraico vocabulo ארון dicitur, ad tabularum & libri legis, atque aliorum diuinorũ beneficiorum monumenta conseruanda, comparatus locus: quæ ob eam rem Arca fœderis appellata est. Scriptum est enim, Et posuit testimonium in arca. & Arca fœderis Domini præcedet vos. Illud autem non ex rei ipsius natura & ingenio, sed ex diuino beneplacito & consilio factum est: vt arca hæc, quam dicimus, singularis quidam, & insignis diuini numinis & prouidentię locus haberetur, isque ob eam causam sacer & obseruandus esset, ideoque arca fœderis Domini, & arca Domini, & arca sanctificationis diuinæ dicta esset: sicut scriptum est. Cumque transissent omnes, transijt & arca Domini. & Ite & circuite ciuitatem armati, præcedentes arcam Domini. & Cum sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini. & Exurge Domine in requiem tuam tu & arca sanctificationis tuæ. Arca etiã nummis aut vasis, rebusque alijs pretiosis reponendis & custodiendis, tam in sacrum, quam in prophanum vsum paratur, vnde pro pecunia ipsa & tributis vsurpatur. sicut scriptum est. Et vt ædificetur domus Dei scilicet de arca regis, id est, de tributis, quæ dantur in regione trans flumen. Et cum exactionem faceret Sostratus, qui arcæ erat præpositus.

M O L A.

Num. 11. MOLA ad frumenta molenda paratur, in eoque loco, vbi mola est, molitorem esse oportet, qui molam voluat antiquo more: sicut scriptum est, Circuibat populus, & colligens illud frangebatur in mola. Vnde pro infimo ministerio accipitur, & ad conditionem seruilem indicandam nomen vsurpatur. vt, A primogenito Regis vsque ad primogenitum ancillæ, quæ erat in mola. & Tolle molam & mole fatinam, denuda turpitudinem tuam, &c. & Erunt duæ molentes in mola; vna assumetur, & vna relinquetur. Illud etiam otium, lætitiã & rerum vsum significat, quod legimus. Perdam ex eis vocem molæ, & lumen lucernæ. Et vox molæ non audietur in te amplius.

ALTARE LOCVS.

Genes. 7. ALTARIS prima institutio, diuini cultus, & sacrificij faciendi causa cœpta est, velut mensa quædam, ad quam Deus supplicibus hominibus propitius futurus inuitaretur, sicut scriptum est. Ædificauit autem Noë altare Domino; & tollens de cunctis pecoribus, & volucris mundis, obtulit holocausta super altare. Est autem altare sacer locus & diuinæ maiestatis index, sicut scriptum est. Et ædificauit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. & Venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificauit altare. & Ædificauit ibi altare, & appellauit nomen loci illius Domus Dei. Præter victimarum & hostiarum vsum, adorationi, & supplicationi altare destinatur. Id enim sacrificij etiam genus, atque adeo gratissimum Deo esse censetur. Namque Salomon stetit coram altari ex aduerso, vniuersæ multitudinis Israel, & extendit manus suas, &c. & Hoc rursum fecistis, operiebatis lachrymis altare Domini & fletu & mugitu. Erat autem altare duplex: alterum aneum hostijs cæcis incendendis constructum; alterum

verò aureum thuri suffiundo comparatum. vtrumque magnam futurarum rerum significationem obtinebat. De altero scriptum est: Facies & altare de lignis Sethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, &c. De altero verò: Facies quoque altare ad adolendum thymiama de lignis Sethim habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis &c. Alterum antiqui testamenti, alterum noui conditione significabat. Et fecit altare holocausti de lignis Sethim quinque cubitorum per quadrum. &c. Posuit & altare aureum sub tecto testimonij cõtra velum, & adoleuit super eo incensum aromatũ, sicut iusserat Dominus Moyse.

Altare miseris & reis, periculi declinandi causa, vt asylum, petitur: sicut scriptum est. Adonias autem timens Salomonem, tenuit cornu altaris.

Altari appropinquare, familiaritatem cum Deo significat, ideoque reuerentiæ, & obseruantię exhibitionem ea res postulat. sicut scriptum est. Facies femina linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ a renibus vsque ad femora, & vtentur eis Aaron & filij eius quando ingredientur tabernaculũ testimonij, vel quando appropinquant ad altare vt ministrent. Ad altare ascendere, sacerdotalis dignitatis est, munusque ipsum sacerdotum significat: sicut scriptum est. Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, vt ascenderet ad altare meum. Apud altare sacerdotes quarumdam hostiarum partes certis temporibus comedebant; idque etiam sacerdotale ius declarabat: sicut scriptum est. Locutusque est Moyses ad Aaron & ad Eleazar & Ithamar filios eius, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare. & Nescitis, quia, qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deseruiunt, cum altari participant. Altare circũdabatur vel à choreas ducentibus sacras, vel preces fundentibus. vt, Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum, vt audiam vocem laudis tuæ.

Altare quoque ad celeberrima pacta incunda statui solebat; vt nõ modò verbis, sed rebus etiam ipsis rei gestæ memoria excitata & conseruata duraret. Sic Iosue ex Moysi præcepto & instituto altare in monte Hebal ædificauit; & mactatis victimis & sacrificatis, Deuteronomium legis super lapides conscripsit. Porro autem altaria monumenti perpetui causa statuuntur, quæ religionis communionem, sacrorumque participationem referant. Nam quibus altaris adeundi ius aliquo in loco est, isdem eadem religionis professio esse ostenditur. Ideoque Rubenitę & Gaditę & dimidia tribus Manasse, cum venissent ad tumulos Iordanis in terram Chanaan, ædificauerunt iuxta ordinem altare infinitæ magnitudinis. Extruamus, inquit, nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas, sed in testimonium inter nos & vos, & sobolẽ nostrã vestramque progeniem, vt seruiamus Domino, & iuris nostri sit offerre, &c. Et nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Inter vestibulũ & altare locus sanctior est: & quem orãtes maiori cũ religione occupabant, quemque prophanare magnum nefas esset: sicut scriptum est. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent, &c. & Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare, quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, &c. & Zachariam inter altare & ædem occisum fuisse Christus Iudæis exprobrabat. Ex rei autẽ ipsius abusu effectum est, vt altaris nomen idololatriã aliquando significet. vt, Altare, Altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius nascetur domui David, Iosias nomen eius; & immolabit super te Sacerdotes excellorum qui nunc in te thura succendunt. Et cum vidisset Achaz rex altare Damasci, misit ad Vriam sacerdotem exemplar eius. & Nonne iste est, cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria? & Quia multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum.

ARA LOCVS.

A R A S perpetuò Latinus noster interpret eas esse voluit, quæ non ex diuino instituto aut consilio, sed ex corrupto & damnando vani cultus studio structæ essent. vt, Araseorum destrue, confringe statuas lucosque succide. &, Destrues aram Baal patris tui, & nemus, quod circa aram est succide. &, Posuit aram Baal in templo Baal quod ædificauerat in Samaria. &, Secundum numerum viarum Ierusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim. &, Demoliar aras vestras. &, Ædifica mihi septem aras, & para totidem vitulos.

Idololatria
Exod. 34.
Iudic. 6.
3. Reg. 16.
Ierem. 11.
Ezech. 6.
Num. 23.

P O R T A L O C V S.

P O R T A quamuis aliorum locorum pars quædam sit, ipsa tamen in publicis censetur locis. sunt autem & domus priuatæ & templorum & publicarum ædium & vrbium portæ, omnesque id commune habent, vt aditus & exitus copiam faciant. Quamobrem in portarum mentione huiusmodi verborum, ingredi & egredi, vsurpatio est frequentissima. Sunt præterea & aliæ rationes, quæ in portarum nomine obseruando appellantur, quarum illa subiiciemus exempla. Portæ iurisdictionem & dominium indicant possidentis & occupantis vel affectantis. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. &, Crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum. &, Si receperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. &, Si afflixerit eum inimicus eius portas obsidens. Et diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. &, Equites ponent sedes suas in porta. &, Quia desperata est plaga eius, tetigit portam populi mei vsque ad Ierusalem. Quia descendit malum à Domino in portam Ierusalem. &, Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Ad huiusmodi dominium illa spectant: Israel & Iuda vociferati sunt, & persecuti sunt Philistæos vsque dum venirent in vallem & vsque ad portas Accharon. &, Neque ingrediaris portam populi mei in die ruinæ eorum. Præsidij etiam causa portæ extruuntur & instruuntur: quam cum hostis obsider, oppidanos in angustias conijcit: sicut scriptum est. Et hostes vastis regionibus portas obsederint ciuitatis, &c. Significat etiam portarum vsus communionem, consuetudinem & societatem. vt: Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in ea, confitebor Domino. Hæc porta Domini, & iusti intrabunt in eam. Intra portas vel domus vel vrbis eiusdem esse, ad iuris comodum, & incommodum communionem & societatem facit: sicut scriptum est. Non facies omne opus tu, &c. &, Aduena, qui est intra portas tuas. Et omne iumentum tuum & peregrinus, qui est intra portas tuas. &, Peregrino qui est intra portas tuas da, vt comedat, aut vende ei. &, Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, te mulierem esse virtutis. Contrà verò extra portam constitui, excommunicationem & detestationem significat. Sic autem Christus factus pro nobis maledictio, extra portam, vt D. Paulus adnotat, passus est. Adnotatur præterea porta vt publicus locus ob ingrediendiū & egrediendiū frequentiam; in quo quicquid geritur, manifestū esse oportet, sicut scriptum est. Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus, qui ingrediebantur portas ciuitatis illius. & Confirmatus est ager Abrahæ in possessionem, videntibus filijs Heth, & cunctis qui intrabant portas ciuitatis illius. Conuentus olim communis & incolarum & hospitem in portis vrbium fiebat, idemque locus celeberrimus habebatur, & mercatui & concionibus etiam deputatus erat, sicut scriptum est. Quando procedebam ad portam ciui-

Astrus.
Exitus.

Iurisdicatio

Genes. 22.
Genes. 24.

Deut. 20.

3. Reg. 37.

Psal. 76.

Isai. 22.

Mich. 1.

Zach. 11.

1. Reg. 17.

Abd.

2. Paral. 6.

Consuetudo.

Psal. 117.

Comunio.

Exod. 20.

Deut. 25. 14.

Ruth. 3.

Excomunicatio.

Heb. 13.

Genes. 23.

Conuentus.

Iob. 29.

tatis, & in platea parabant cathedram mihi. &, Vt annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiarum Sion. &, Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta. &, Nobilis in portis vir eius. &, Laudent eam in portis opera eius. &, Odio habuerunt corripientem in porta. &, Duo modij hordei statere vno, & modius similia statere vno cras hoc eodem tempore in porta Samariæ. Iudicia etiam in portis olim exercebantur, loco & ciuibus & hospitibus comodissimo. Si iudicium inter portas tuas videris verba variare. &, Ferent secum signa virginitatis eius ad seniores vrbis, qui in porta sunt. &, Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. &, Ne conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius.

In porta aut super portam sedere solent prospicientes, & expectatione solliciti, aut qui hospites curiosè obseruant. Sic enim Absalon mane confurgens stabat iuxta introitum portæ in via: & omnem virum qui habebat negotium, vt veniret ad regis iudicium, vocabat Absalon ad se, &c. Et stetit rex iuxta portam, & egrediebatur populus, &c. &, Dauid sedebat inter duas portas, speculator verò erat in fastigio portæ super murum. &, Surrexit rex, & sedit in porta, & omni populo nuntiatum est, quòd federet in porta. Portarum quoque nomina ad certas locorum notas indicandas appellatur. vt, Persecuti sunt eos aduersarij de porta vsque ad Sabarim. &, Hauserunt aquam de cisterna Bethlehhem, quæ erat in porta. &, A porta Sabarim vsque ad portam anguli. &, Rex Israel & rex Iuda sedebant in area iuxta portam Samariæ.

Illud etiam obseruatum est, aras falsis numinibus in portis quoque consecratas fuisse gentium ritu. vt, Iosias destruxit aras portarum in introitu ostij Iosue principis ciuitatis, quod erat ad sinistram portæ ciuitatis. Portas ponere solent, qui ædificiū absoluunt, id quod huiusmodi oratio significat: In primogenito suo fundamentum illius iaciat, & in nouissimo liberorum suorum portas ponat eius. Sed portæ in hoc loco valuas ipsas significare possunt. Portarum frequentia vel solitudo vrbis aut loci celebritatem vel incelebritatem arguit. vt, Maresunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit. Luxit Iudæa, & portæ eius corruerunt, & obscuratæ sunt in terra. & Senes defecerunt de portis.

Illæ verò, quæ subiiciemus, obseruationum genera, allegoricam magis obtinent significationem; vt portæ facultatem, cognitionem, compotemque vsus aliquando, facultatemque adeundi aut cognoscendi significet. vt, Verè non est nisi Domus Dei ista, & porta cæli. &, Nunquid aperte sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti? &, Portas vultus eius quis aperiet? &, Portæ fluuiorum aperte sunt, & templum ad solum dirutum. &, Aperi Libane portas tuas. Portæ verò mortis, & ius mortis, hoc est, quod in homines mors habet, dicitur, & proximum morti discrimen. vt, Qui exaltas me de portis mortis. &, Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis.

Porta angusta, cõtinentis, religiosum atque planè pium vitæ institutum significat; atque, vt vno verbo dicamus, idem est, quod penitentiarum consilium certum & firmum: cõttrà verò lata porta, dissolutam vitæ rationem & à religionis puritate alienam indicat. Intrate per angustam portam, quia lata porta & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem. Quàm angusta porta & arcta via est, quæ ducit ad vitam!

O S T I V M L O C V S.

O S T I V M ex eodem Hebraico nomine vertitur, eisdemque significandi rationes subit. Nam iurisdictionem, præsidium, communionem, excommunicationem, conuentum, celebritatem, expectationem, obser-

Psal. 9.
Psal. 67.
Prouerb. 31.
Amos. 5.
Iudicia.
Deut. 17.
Deut. 22.
Psal. 126.
Prouerb. 22.

Prospetus
Expectatio
2. Reg. 22.
2. Reg. 17.
Ibidem.
2. Reg. 19.
Notatio.
Ios. 7.
4. Reg. 11.
4. Reg. 14.
2. Paral. 17.

Idololatria
4. Reg. 23.
Iosue 6.
Absolutio
ædificij.
Celebritas.
Solitudo.
Isai. 3.
Ierem. 14.
Thoen. 5.

Facultas.
Genes. 27.
Iob. 37.
Iob. 41.
Nahum. 2.
Zach. 11.
Psal. 9.

Virtus.
Math. 7.

1. Paral. 17.
Exitus.
Ios. 2.

obseruationemque pro variorum verborum adiunctione significat. Custodiæ quoque locus est, siue regiae, siue aliâs publicæ, siue priuatae: sicut scriptum est. Mitebantque in eo Sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur in templum Domini. Et Ianitores Achub & Telmon & fratres eorum, qui custodiebant ostia centum septuaginta duo. & Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.

Ostium quoque alicuius petere, idem, quod gratiam, amicitiam, familiaritatemque illius expetere, est. vt, Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat fores ostij mei. Huc spectat illa tam frequens mentio de ostio tabernaculi testimonij. vt, Offeret ad ostium tabernaculi, adducet ad ostium tabernaculi, applicabis ad ostium tabernaculi, &c. & Cum cœperitis stare foris, & pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis. & Qui non intrat per ostium, fur est. & Ego sto ad ostium. Et Ostium claudere, est adeundi facultatem alicui negare. vt, Claude ostium & signa annulo tuo. sed illud multò clariùs. Cumque intrauerit Paterfamilias, & clausit ostium, &c. Quis est in vobis, qui claudat ostia? & incendat altare meum gratuito? non est mihi voluntas in vobis. Contra verò illa exempla sunt, Ostium meum viatori patuit. & Aperuisset hostibus ostium fidei. Cumque venissem Troadem propter Euangelium, & ostium mihi apertum esset in Domino. & Ostium apertum est in cælo. Item clauditur ostium ei, qui secretò, arbitrisque semotis, agere quicquam cogitat. vt, Intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum.

LIMEN LOCVS.

LIMEN pars portæ est inferior, duobus postibus contenta, quæ viarum excrementa, & pluitias aquas à domo arceat. Est autem notissima, omnibusque exposita & peruia pars, quæ ingredientium pedibus prima occurrit: ideoque frequentia, recordationis, atque manifestationis obtinet significationem. Quam ob rem in orationibus illis vsurpatur hoc nomen, quæ manifestam, & frequentem, patentemque loci notam ostendunt: sicut scriptum est, Eruntque verba hæc inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostijs domus tuæ. & Manus Dagob abscisæ erant super limen in Azoto. Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine, qui est in limine. Et egressa est gloria Domini à limine templi, & adorabitur super limen portæ. & Ericius super limen eius.

Primùm aditum, & certam loci, & rei constitutæ notationem significat huiusmodi oratio. Cumque ingrederetur illa limen domus, puer mortuus est. Liminis mensura, loci capacitatem & proportionem indicat: sicut scriptum est. Et mensus est limen portæ calamo vno latitudinem. & quæ huiusmodi plurima apud Ezechielem sunt.

FENESTRA LOCVS.

LVCIS admittendæ causâ præcipuè fenestra patitur, & huic proximus vsus est prospectus cæli & locorum si altior fenestra sit. Ideoque Noë iussus est fenestram in arca facere: qui aperiens fenestram arcam quam fecerat, emisit coruum, qui egrediebatur & reuertebatur. & Abimelech aspiciens per fenestram, vidit Isaac iocantem cum Rebecca vxore sua. & Qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, &c. Er Michol Saulis filia prospiciens per fenestram, vidit Dauid saltantem.

IN rebus perturbatis, & magnis periculis, fenestræ ostiorum vsus præbent: sed perpetuò in ijs, qui per fenestras egrediuntur, metum: qui verò ingrediuntur, impetum, audaciam & vim vehementem atque subitam arguere licet. Alterius generis exempla sunt, quòd Rahhab demiserit exploratores per funem de fenestra.

& Michol Dauid virum suum per fenestram deposuerit. & Paulus Damasco per fenestram demissus effugerit. Et illud maximi & constantibus viribus animi argumentum est, quod Ioel ait. Per fenestras cadent, & non demolientur. Hoc enim ad alterum genus exemplorum spectat. vt, Per fenestras intrabunt quasi fur. Quia ingressa est mors per fenestras nostras, & ingressa est domos nostras. In fenestris cantare aues dicuntur: quod vbi acciderit, solitudinem loci arguit: sicut scriptum est. Vox cantantis in fenestra, coruus in superliminari. Columbæ quoque in fenestris gemunt magis, quam canunt.

Obliquæ fenestræ ed parantur, vt lucem cum admittant, exterioribus tamen periculis aditum negent, atque, quo minus, qui extrâ fuerint, inspicere possint, impediunt: Ideoque Salomon obliquas in templo fenestras fecit. Et Ezechiel fenestras obliquas in thalamis vidit, & in frontibus eorum, qui erant supra portam vndique per circuitum.

GAZOPHYLACIUM LOCVS.

IN templi fabrica mansiones quædam fuerunt, quibus præfectæ certæ personæ, conseruatam ibidem auri, argenti cælati, ac rudis omnisque aris generis, lignorum quoque materiam copiosam, plurimam denique suppellectilem, templi vsibus idoneam, custodiebant, rectè & pro rerum natura, & ratione compositam. huiusmodi ædium partes Hebraicè תַּזְוִיָּה Græcè γαζοφυλάκια dicuntur: quæ & ipsarum rerum, quibus instructa, aut personarum, quibus commendata erant, nominibus distincta appellantur, vt Gazophylacium vestium, Gazophylacium thesaurorum, & Gazophylacia etiam regia, & gazophylacia cantorum. Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan filij Iegedelie hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum. In his autem gazophylacijs hominum conuentus, consuetudinis, disputationis, doctrinæ & deliberationis causa, agebantur: sicut scriptum est. Legitque Baruch ex volumine sermones Domini in domo Ieremias in gazophylacio Gamariae filij Saphan scribæ. Porro volumen commendauerunt in gazophylacio Elisamae scribæ. Et Iesus multa & grauissima verba locutus est in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.

In hunc locum mitti solebant, quæ à cultoribus pietatis ergò ad templi sumptus erogabantur: sicut scriptum est. Sedens Iesus contra gazophylacium, aspicebat, quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & dixit, Amen dico vobis, Quòd vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium. Porro Corbonan idem ferè, quod gazophylacium, vt locus est, significat: at verò non tam loci quàm rationis definitione explicatur. Est enim idem Corbonan, quod oblationum siue donariorum ratio certa, hoc est, Ea thesauri pars, quæ ex donariis & oblationibus ad sacrificiorum sumptus faciendos separata est.

ALIORVM LOCORVM PRIVATORVM CONSIDERATIO.

CAP. LXII.

HACTENVS de communibus, publicis, & priuatis differuimus locis: nunc quædã alia ratio indicanda est, quæ locorum priuatorum obseruationem spectat. Ea autè vel ex loci natura, vel consuetudine, vel ex diuino beneficio & singulari aliqua prouidentia, vel ex hominum consilio, & institutione petenda est: vt cum in vrbibus, Ierusalem; in montibus, Carmel aut Libanus; in fluuijs, Euphrates aut Iordanis appellatur. Huiusmodi autem quòd latè diffusa pateat ratio, ex historijs exacta petenda est, aut ex geographicis narrationibus, quarum pars nobis, diuino suggerente numine, opportuno loco

exponeretur, contentis modò quædam tantum exempla indicandæ rei causa proposuisse.

I E R V S A L E M L O C V S.

Indic. 19. Regia Iebus. Iosue. 19. Iosue. 15. Regia Iudæ. Indic. 1. 1. Reg. 17. 2. Reg. 6. 3. Reg. 15. Ecclesie ca put anti- quæ. 2. Reg. 12. 3. Reg. 7. 3. Reg. 11. 3. Reg. 12. 4. Reg. 17. 2. Paral. 36. 2. Paral. 30. Ezech. 7. Miche. 1. Sanctitas. Math. 4. Math. 27. Festiuitas. 4. Reg. 23. 4. Reg. 17. 2. Paral. 32. 1. Esd. 4.

I E R V S A L E M olim dicta Iebus, & Salem, Iebusæorum regia primùm fuit: sicut scriptum est. Statim perrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur Ierusalem. & Iebus, quæ est Ierusalem. & Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iudæ delere: habitauitque Iebusæus cum filiis Iudæ in Ierusalem, vsq. ad præsentem diem. Eadem tandem à Iudæis victoribus occupata, in regni Iudæici solum destinata fuit: sicut scriptum est. Oppugnantes ergo filij Iudæ Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem. & Porro cum reuenteretur, percusso Philistæo, Dauid, & ferret caput eius in Ierusalem. Et in Ierusalem regnauit Dauid triginta tribus annis super omnem Israel & Iudam. & Abiam super Iudam tribus annis regnauit in Ierusalem. Et Ioram triginta duorum erat cum regnare cœpisset, & octo annis regnauit in Ierusalem.

Deinde etiam religionis & totius antiquæ Ecclesiæ caput esse & appellari cœpta est, idque vsque ad noui Testamenti, & Christianæ Ecclesiæ institutionis initia, obtinuit: sicut scriptum est: Reportauerunt ergo Sadoç & Abiathar arcam Dei in Ierusalem. Et congregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel ad regem Salomonem in Ierusalem, vt deferrent arcam fœderis Domini à ciuitate Dauid, id est de Sion. Et tribum vnâ dabo filio tuo, propter Dauid seruum meum, & Ierusalem quam elegi. Hanc sanctitatem & gloriam obscurare conatus Roboâ edicto verabat: Nolite vltra ascendere in Ierusalem. At verò Ezechias præcepit Iudæ & Ierusalem: Ante altare hoc adorabitis in Ierusalem. Hanc autem maiestatem & religionem profanarunt vniuersi principes Sacerdotum: & populus præuaricati sunt iniquè iuxta vniuersas abominationes gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificauerat sibi in Ierusalem. Quam ob rem congregati in Ierusalem populi multi, vt facerent solemnitate azymorum mense secundo, & surgentes destruxerunt altaria, quæ erant in Ierusalem, atque vniuersa, in quibus idolis adolebatur incensum, subuerterunt. Et Ezechielem spiritus inter terram & cælum eleuans adduxit in Ierusalem in visione Dei iuxta ostium interius, quod respiciebat Aquilonem, vbi erat statutum idolum Zeli ad prouocandam amulationem. & Quod scelus Iacob? nõne Samaria? & quæ excelsa Iudææ? nõne Ierusalem? Ob hunc autem in religione principatum, atq. ob expectatæ salutis futurum theatrum, Ierusalem ciuitas sancta est appellata: sicut scriptum est. Et assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. Et multa corpora sanctorum resurrexerunt, & venerunt in sanctam ciuitatem.

Ex consequenti religionis exercitatione & vsu, maximis festis celebrandis idoneus locus desinebatur esse Ierusalem: sicut scriptum est de Phasæ celeberrimo octauo decimo anno regni Iosia Ierosolymis factò. Sapissimè in Euangelio legimus Iesum & alios Ierosolymam ad festa ascendisse.

Erat etiam Ierusalem vt regni caput, ita totius Iudææ præsidium & firmitudo ac propugnaculum: quam ob rem illa præcipuè vrbs ab hostibus expugnandi causa petebatur. sicut scriptum est. Misit autem rex Assyriorum Tharthan, & Rabsaris, & Rapsacen de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida in Ierusalem. & Hæc dicit rex Assyriorum, In quo habetis fiduciam? Sedetis obsessi in Ierusalem. & Nam & reges fortissimi fuerunt in Ierusalem. & Deus, venerunt Gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Ierusalem in pomorum cu-

stodiam. Fuit etiam magna regni gloria Ierusalem ciuitas. id quod Ecclesiastes prædicat. Verba Ecclesiastes filij Dauid regis Ierusalem. Et ego Ecclesiastes fui rex in Ierusalem. Et supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Ierusalem.

Ex hac annotatione illa exempla amplificatur ex antitheto & insperato. Et dabo Ierusalem in acervos arenæ, & cubilia draconum.

Aliquando vltra Iudæ nomen, Ierusalem quoque mentio fit ad significandam etiam tribum Benjamin, quæ mediam ferè vrbs partem tenebat. vt, Audite verba pacti huius, & loquimini ad viros Iudæ, & ad habitatores Ierusalem. Et, Ascenditq. rex templum Domini, & omnes viri Iudæ, vniuersique qui habitabant in Ierusalem. Est vbi Ierusalem reliquias omnium tribuum Israel continere indicetur. vt, Vigilate & custodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum, & Leuitarum, & ducibus familiarum Israel in Ierusalem.

Ex his rationibus obtinuit, vt omnium Israelitarum communis & celeberrimus conuentus haberetur, vt, Vade & clama in auribus Ierusalem: dicens, Hæc dicit Dominus, recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto. & Erudire Ierusalem, ne forte recedat anima mea à te. & Non capit prophetam perire extra Ierusalem. & Tu solus peregrinus in Ierusalem, & hæc ignoras? & Erant in Ierusalem habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est. Et stans Petrus, dixit, Viri Iudæi & qui habitatis Ierusalem vniuersi. & Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, & ecce replestis Ierusalem doctrina ista. & Multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant. Idem hic prophetarum præcipuus locus fuit: sicut scriptum est. Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium. & Prophetæ Israel, qui prophetant ad Ierusalem.

Nonnunquam autem ex tantæ dignitatis & sanctitatis comparatione euenit, vt res crudeliter aut iniquè facta criminis amplificationem habeat: sicut scriptum est. Et propter sanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Ierusalem cruore innocentum, & ob hanc rem noluit Dominus propitiari. & Qui postquam recessit à Domino, tetenderunt ei insidias in Ierusalem.

Illud autem maximè clarum & illustre habet nomen Ierusalem, quòd is locus destinatus ad eam rem fuerat, vt salutis toto orbi afferendæ atque parandæ, & tandem efficiendæ, theatrum publicum & patentissimum esset. Atque ad hanc rationem multa sacrorum librorum verba pertinent, quorum illa exempla apposuisse satis fuerit. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus, In Ierusalem ponam nomen meum. Et in templo hoc & in Ierusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. & Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Ierusalem. & Ierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. & Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem, & abundantia diligentibus te. & Benedicat tibi Dominus ex Sion, vt videas bona Ierusalem omnibus diebus vitæ tuæ. & Ædificans Ierusalem Dominus dispersiones Israelis congregabit. & Lauda Ierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion. & Pulchra es amica mea, suavis & decora sicut Ierusalem. & De Sion exhibit Lex, & verbum Domini de Ierusalem. & Erit omnis, qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Ierusalem, Sanctus Domini vocabitur. & Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Ierusalem. & Primus ad Sion dicet: Ecce adsum, & Ierusalem Euangelistam dabo. & Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam. & Zelatus sum Ierusalem & Sion zelo magno. Illa quoque ad hoc pertinent genus: Multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant.

Illud

prodigia & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant.

ILLVD verò magis arcanum, quòd Ierusalem nomine altera etiam ciuitas regni calorum regia dicitur, de qua frequens in antiquis & nouis libris mentio facta est. vt, Absq. muris habitabitur Ierusalem. & ; Illa autè quæ sursum est, Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. & ; Accessistis ad Sion montem sanctum & ciuitatem Dei viuentis Ierusalem caelestem. & ; Dabo illi nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem. & ; Ego Iohannes vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de celo.

CIVITAS DAVID LOCVS CERTVS:

HVIVS generis est illa Ierolymorum pars, quæ olim Sionis arx, postea à Dauide expugnate Ciuitas David dicta fuit, sita in supremo Ierolymorum monte inter Septentrionem & Occasum. Hæc Iudæorum regum curia aulaque fuit, regie familiarum domibus frequens, totiusq. loci munitissima & firmissima pars, sicut scriptum est. Cepit autè David arcem Sion, hæc est Ciuitas David. Habitauit autem David in arce, & vocauit eam Ciuitatem David, & ædificauit per gyrum à Mello & intrinsecus. & ; Solum filius Chol præter alia ædificauit gradus, qui descendunt de ciuitate David. Et contra eos ascenderunt in gradibus ciuitatis in ascensu muri super domum David. Huc primùm non ausus est David ob religionem & timorem Dei arcam inducere; ne ciuitati suæ periculum ob aliquam audaciæ suspicionem crearet: sicut scriptum est, Et noluit ad se diuertere arcam Domini in ciuitatem David. Sed postea ceitus diuinæ tutelæ, & benignitatis, & maioris obseruantie, & custodiæ causa, ad ciuitatem suam transferens honesto loco constituit, quem arca, quoad templum à Salomone ædificatum est, obtinuit: sicut scriptum est, Abiit ergo David, & abduxit arcam de domo Obed-Edom in ciuitatem David cum gaudio. Fecit quoque sibi domos in ciuitate David, & ædificauit locum arce Dei, tetenditque ibi tabernaculum. & ; Cum venisset arca fœderis Domini ad ciuitatem David, &c. Postea autem Salomon congregauit maiores natu Israel & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filiis Israel in Ierusalem, vt adducerent arcam fœderis Domini de ciuitate David, quæ est Sion. Est autem in hac eadem ciuitate omnis regie posteritatis proprium sepulchrum. In ea namque David & Salomon cum primis, & Roboam, Abiam, Asa, Iosaphat, Ioram, Ochofias, Ioas, Amasias, Ioathan, Azarias, Achaz, Ezechias, iacent. Ioiada etiam summus Sacerdos, & de regia domo, & de omni Israel bene meritis, in ciuitate David honoris causa sepultus est.

Est præterea certa locorum describendorum notatio, quemadmodum in multis aliis vidimus. vt, Ezechias auertit aquas subter ad Occidentem vrbs David. & ; Manasses ædificauit murum extra ciuitatem David ad Occidentem Gihon. Aliquando legimus omnem Ierusalem vrbe, honoris & regie dignitatis causa, David Ciuitatem appellari. vt, Et renuntiatum est viris regis & exercitui, qui erant in Ierusalem ciuitate David. Et ceciderunt de Nicanoris exercitu ferè quinque milia viri; & fugerunt in ciuitatem David. Et qui in ciuitate David erant in Ierusalem in arce.

Est & alia ciuitas, David olim antiqui & postea noui Davidis Christi Iesu, natalibus & nomine illustris, eadè quondam Ephrata & Bethleem dicta: sicut scriptum est. Ascendit autem Ioseph de Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem David, quæ vocatur Bethleem. & ; Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus, in ciuitate David.

SION LOCVS CERTVS.

SION in Iebusæorum regione mons erat Ierusalem proximus, Hermonis montis ramentum, ipsius Ierusa-

lem vrbs arcem continens, conspicuus locus, & qui certam notationem indicare possit. Idem postea à Dauide occupatus, & ædificiis auctus, Ciuitas David appellari quoque cœpit. Hæc omnia multis ex locis obseruatur. vt, Ab Arœer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon vsque ad montem Sion, qui est Hermon. & ; Tunc congregati sunt omnes principes familiarum ad regem Salomonem in Ierusalem, vt deferrent arcam Domini de Ciuitate David, id est de Sion. Locus munitissimus & præsidium totius vrbs habitus est Sion: sicut scriptum est. Cepit autem David arcem Sion, hæc est Ciuitas David, & habitauit in arce; & vocauit eam ciuitatem David, & ædificauit per gyrum à Mello & intrinsecus. & ; Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas: Leuate signum in Sion. & ; Quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim, Surgite & ascendamus in Sion.

Princeps etiam totius ciuitatis pars & habita, & appellata, & Ierusalem mater dicta est. vt, Spreuit te, & subfannauit te virgo filia Sion. & ; Vt annuntiem omnes laudes tuas in portis filie Sion. & ; Latetur mons Sion, & exultent filie Iudæ. & ; Te decet hymnus Deus in Sion. & ; Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. & ; Pro eo, quod eleuata sunt filie Sion. Obtinet præterea Sion regie sedis dignitatem & auctoritatem cum religionis annotatione quadam, in eaque ratione venturi Christi mysterium indicabatur. vt, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem eius. & ; Quis dabit ex Sion salutare Israel? & ; Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. & ; Fundatur exultatione vniuersæ terræ mons Sion. & ; A solis ortu vsque ad occasum ex Sion species decoris eius.

Ex tantæ dignitatis & obseruantie comparatione grauior fit adnotatio rei indignè gestæ. vt, Mulieres in Sion humiliauerunt, & virgines in ciuitatibus Iuda.

ILLA demum recondita magis significatio est; vt Sion pacis & tranquillitatis noui testamenti hominibus afferendæ rationem contineat. atque hæc obseruatio multorum veteris testamenti locorum arcanam explanationem indicat. Hoc aperte ostendit D. Paulus. Accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis. Et vidi & ecce agnus stabat super montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor milia.

BETHEL LOCVS:

LUZA olim vrbs ad montem sita, regni caput fuit, cui Iacob postea nomen Bethel fecit, idque temporum progressu publicè appellatum est: sicut scriptum est. Appellauitque nomen vrbs Bethel, quæ prius Luza vocabatur. & ; Venit ergo Iacob Luzam, quæ est in terra Canaan, cognomento Bethel. & ; Rex Bethel vnus. & ; Solitudo, quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel. & ; Possessio autem eorum, & habitatio Bethel cum filiabus suis.

Vsurpatur autem nomen Bethel ad certam locorum descriptionem. vt, Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum. & ; Reuersus per iter, quod venerat, à meridie in Bethel. Et eodem tempore mortua est Debora uxor Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel. Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hai, quæ est iuxta Bethauen ad orientalem plagam oppidi Bethel. & ; Sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur inter Rama, & Bethel. FVIT etiam religiosus locus ex monumento beneficii diuini, & oraculorum ac promissorum, quibus Iacob vsus fuerat: sicut scriptum est. Appellauitque nomen vrbs Bethel, quæ prius Luza vocabatur: vouit etiam votum dicens, &c. & ; Ego sum Deus Bethel vbi vnixisti lapidem, & vouisti votum mihi. & ; Inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel. Postea verò superstitione à Ierobo-

Cælestis ciuitas.

Zach. 2.

Galat. 4. Heb. 12.

Apocal. 3.

2. Reg. 5.

2. Esdr. 3.

2. Esdr. 12.

2. Reg. 6.

1. Paral. 11.

2. Reg. 6.

2. Paral. 13.

Ibidem.

2. Paral. 5.

Regiū sepulchrum.

3. Reg. 2. 11.

14. 15.

4. Reg. 7. 9.

12. 15. 16.

2. Paral. 21.

25. 27. 32.

34.

Notario.

2. Paral. 32.

2. Paral. 33.

Hierusalem.

1. Mach. 2.

1. Mach. 7.

2. Mach. 14.

Bethleem.

Luc. 2.

Ibidem.

Deut. 4.

3. Reg. 7.

Præsidium

2. Reg. 5.

Ierem. 4.

4. Reg. 9.

Psal. 9.

Vrbs paræ

princeps

Psal. 47.

Isai. 3.

Regia.

Psal. 2.

Psal. 13.

Psalm. 47.

Psalm. 49.

Tibren. 5.

Feclicitas

Hebr. 12.

Apocal. 14.

Genes. 27.

Genes. 35.

Iosue. 11.

Iosue. 16.

1. Paral. 7.

Genes. 12.

Genes. 13.

Genes. 35.

Ios. 7.

Iudic. 4.

Genes. 27.

Genes. 31.

1. Reg. 10.

à Ieroboamo inducta, locus infamis & execrandus euasit. Namque Ieroboam posuit vnum vitulum in Bethel, & alterum in Dan; & factum est verbum hoc in peccatum. & Ascendens altare, similiter fecit in Bethel, vt immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat. & Ascendit super altare, quod extruxerat in Bethel, quinta decima die mensis octauis, quem finxerat de corde suo. Cumq. audisset rex sermonem hominis Dei, quē inclamauerat contra altare Bethel. Hanc superstitionē crebra & vehementi execratione prophetæ exagitant. vt, Et confundetur Moab à Chamos, sicut confusa est domus Israel à Bethel. & Sic fecit vobis Bethel à facie malitiæ nequitiarum vestrarum. & Cum cœpero visitare super præuaricationes Israel, super eum visitabo & super altaria Bethel. & Venite ad Bethel, & impiè agite. & Nolite querere Bethel, & in Galgala nolite intrare.

GALAAD LOCVS CERTVS.

IN Cananæorum finibus Orientem versus mons est longus & magnus, à septentrione in meridiem procurrens, qui Ismaelitarū regionē à Cananæis dirimit. Huic nomen à Jacob & Laban fœdero, fœdus amicitia confirmantibus, factū est Hebraicè גלעד & Syriacè גלעד, hoc est, cumulus testis, siue testimonij, vt in primo Mosis narratur libro.

Vsvs nominis ad certam locorū & finium descriptionem adnotandam frequentior est, & ad itineris etiā rationem constituendam appellatur. Nam cum mons altus sit & conspicuus, faciliè ab iter agētibus vtriusque prospicitur: sicut scriptum est. Cumq. abisset tam ipse quàm omnia quæ iuris sui erant, & amne transmissio pergeret contra montē Galaad. & Laban assumptis fratribus comprehendit eum in monte Galaad. Et sedentes vt comederent panem, viderunt viatores Ismaelitas venire de Galaad. Et Recefferunt de monte Galaad, & reuerfi sunt ex populo viginti duo millia virorum. In Israelitica terra Orientalem terminum continet Galaad: sicut scriptū est, Percussitq. Hazael omnes terminos Israel à Iordane contra orientalem plagam omnem terram Galaad, &c. & Porro plaga orientalis de medio Aram, & de medio Damasci, & de medio Galaad. Est locus pastionibus abundans, sicut scriptum est. Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Cumq. vidissent lazer & Galad aptas animalibus alendis, &c.

Ex ea re effectum est, vt Rubenitis & Gaaditis Manasse filijs ad habitadum concessa fuerit, sicut scriptum est: Si transferint filij Ruben & filij Gad vobiscum Iordanem omnes armati coram Domino, & vobis fuerit terra subiecta, date eis Galaad in possessionem. Porro filij Machir filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Amorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyfes terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitauit in ea. Et terram possedimus tempore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, vsque ad mediam partem montis Galaad: & ciuitates illius dedimus Ruben & Gad. Reliquam partem Galaad & omnem Basan regni Og tradidi mediæ tribui Manasse. Hinc aded euenit, vt Galaad pro ipsis habitatoribus vsurperetur. vt, Galaad trans Iordanem quiescebat. & Dixerunt principes Galaad singuli ad proximos suos, Qui primus ex nobis cōtra filios Amon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad. & Meus est Galaad, & meus est Manasse. Fuit etiam illustris locus, ob natales Iair Galaaditæ, qui post Tholam Israeli viginti duobus annis præfuit, habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Auoth-Iair vsque ad præsentem diem in terra Galaad.

In illo loco arbores & plantæ crescunt, ex quibus resinæ & alij fructus ad medicam materiam leguntur: vt scriptum est, Viderūt Ismaelitas viatores venientes de Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & resi-

nam & stacten in Aegyptum. & Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? & Galaad, tu mihi caput Libani. & Ascende in Galaad, & tolle resinam virgo filia Aegypti: frustra multiplicabis medicina, sanitas non erit tibi.

GALAAD MYSTICE.

GALAAD pulcherrimus mons, qui Libani caput dicitur; regnumq. opulentum significat & prospectum: cuiusmodi fuit regnum Iudæ, inter duodecim tribus, s. s. e. Hæc dicit Dominus, Galaad tu mihi Libani caput, si non posuero te in solitudinem, vrbes inhabitabiles.

CHARMEL LOCVS.

CHARMEL regio montana est, & Libani ramentum, quæ habitatoribus suis nomē communicat, regno olim integro illustris: sicut scriptum est, Rex Iachanan Charmeli vnus. hæc postea in sortem cessit tribui Iuda. Maon & Charmel & Ziph, &c. & Ascendite in Charmelum.

LOCVS est nemoribus, syluis, pascuis atq. vallibus frequens, in quo maxima pecorum armentorumq. copia alebatur, aliisque huiusmodi plantarum & agrorum commoditatibus illustris. Quam ob rem in his generibus rerum indicandis nomen Charmeli vsurpatur. vt, Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio eius in Charmelo, & homo ille magnus nimis; erantq. ei oues tria milia. & Caput tuum, vt Charmelus. & Pascetur Charmelus & Basan. & Ablata est lætitia, & exultatio de Charmelo, & de terra Moab. & Exiccatus est vertex Charmeli: & infirmatus est Basan & Charmelus. Hic locus illustris redditus est rebus ab Helia pro religione expianda gestis, qui electus esse ab illo ob eam rem censetur, quod propter lucorum & sylvarum copiam multis templis in vanorum deorum cultum frequens esset: sicut scriptum est. Veruntamen mittite & congregate ad me vniuersum Israel in montem Charmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasq. lucorum quadringentos. Hoc etiam loco idem Helias aliquandiu hæsit, ibidem à Sunamitide repertus: cuius filium à morte excitauit.

IDEM Charmeli nomē commune est earum regionū, quæ vineis hortisque frequentes sunt. vt, Gloria saltus eius, & Charmeli eius ab anima vsque ad carnem consumetur. & Cōuertetur Libanus in Charmel, & Charmel in saltum reputabitur. & Erit desertum in Charmel, & Charmel in saltum. & Vineas quoque habuit & vitiores in montibus & in Charmelo. Est enim nomen à קרם deductum, idem quod Latinis vinetum, significans. Namque קרם vinea Hebraice est.

BASAN LOCVS CERTVS.

IN Moabitarum parte regio fuit Basan dicta, regno nomen dare satis idonea, pastionum commoditate & rusticarum plantarum magnitudine, copia & laude celebris. quam ab Ogho rege bello expugnatam Rubenitæ & Gaditæ pecuarie rei deditissimi occuparūt. Eam olim terram Gigantum appellatam fuisse Moyfes testatur. Appellatur autem nomen ad certam locorum indicationem. vt, Verteruntq. se, & ascenderunt per viam Basan. & A Mahhanaim vniuersam Basan: & A Saphat in Basan. & Possederunt terram à finibus Basan. Aliquando verò & arborum rusticarum commendatione, & pastionum illustri mentione in sermone inducitur. vt, Cum adipe arietum & agnorum filiorum Basan. & Dan catulus leonis fluet largiter de Basan. & Super omnes quercus Basan. & Factus est Saron sicut desertū. & Concussa est Basan & Charmelus. & Pascetur Charmelus & Basan in mote Ephraim. & Quercus de Basan dolauerunt in remos tuos. & Vlulate quercus Basan, quia succifus est saltus munitus.

BASSAN.

BASSAN rerum abundantiam, fecunditatem & copiam, in loco, certam significat, ex Metonymia: vt, Reducam Israel ad habitaculum suum. Et pascetur Charmelus & Bassan. Et in medio Charmeli pascetur Bassan & Galaad iuxta dies antiquos. Et infirmatus est Bassan.

LIBANVS LOCVS CERTVS.

LIBANVS mons in Syria est altissimus, longeque conspicuus, à vertice perpetuis niuib. cadentibus nomen habens, ab Occasu in Ortum procurrat, Israelique regionem à Syria Damasci diuidit. Ostium habet apud Emath urbem, quo à Syria in Palestinam venit, perpetuo virentum arborum & odoratissimarum plantarum laude insignis, sicut scriptum est. Et iuxta littus maris terram Chanaanorum, & Libani vsque ad fluuium magnum Euphratem. & Transibit igitur, & videbo terram hanc optimam trans Iordanem, & montem istum egregium & Libanum. & Nunquid deficere potest petra agrinix Libani? Quod verò ad loci attinet rationes, Libanus certis terminis adnotandis & describendis appellatur. vt, A deserto & à Libano & à flumine magno Euphrate. & Per planitiem Libani subter montem Hermon. & Omnium qui habitabant in monte Libano vsque ad aquas Maserephoth.

CEDRORVM optimarum aliarumque arborum copiam plurimam ad aedificiorum materias & aliarum rerum vsus suppeditat, ideoque his nominibus insignis locus est: sicut scriptum est. Et disputauit Salomon super lignis à cedro, quæ est in Libano, vsque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete. & Carduus Libani misit ad cedrum, quæ est in Libano, dicens. Et transferunt bestia saltus quæ sunt in Libano, & coculcauerunt carduum. Sed & ligna cedrina mittite mihi, & arceutina & pinea de Libano. & Superextolletur super Libanum fructus eius. & Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit. & Iustus vt palma florebit, & sicut cedrus Libani multiplicabitur. Fistula & cinamonum cum vniuersis lignis Libani. & Contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri cocussa sunt. Et odor eius vt Libani. & Charmelus & flos Libani elanguit.

LOCVS etiam hic propter amantitatem ad secessus expetitus fuit. Namque Salomon aedificauit domum saltus Libani. Et hanc ob causam scriptum est in similitudinibus arcanis, species eius vt Libani.

Ad hanc autem rationem cætera loca ex geographicis descriptionibus peti, atque obseruari operæ pretium fuerit.

DE RERVM COMPOSITARVM

PRIMA RATIONE ET SERMONIS
obseruatione, CAP. LXIII.

LOCORVM distinctionem rerum ipsarum definitio & natura proximè consequitur, in quo genere primas terra obtinet, plurimarum rerum antiquissima patres, varijs & multiplicibus aucta succis, quibus plurimorum mixtiones generum efficiuntur, quamobrem à Deo Υ appellata est, quod nomen ex fecunditate & vtilitate inditum videtur. Nam perpetuo Υ vocabulum in ea significatione vsurpatur, quæ ad commodam hominum animaliumque aliorum habitationem referri possit, quando ante huius virtutis & efficacitatis facultatem Υ hoc est, arens siue arida vocabatur, sicut scriptum est: Appareat arida. & factum est ita & vocauit Deus aridam Υ pro quo verbo Latini interpretes terram vertunt nomine etiam iisdem literis inuersis tamè constate. Idè enim est **ARETZ** ex pucto z ex duplici litera Υ quod **TERA** inuerso modo pronuntiat. Ad terræ igitur naturam definiendâ, atque ab aridæ sterilitate distinguendam, prima lapidum mine-

ralium metallorumque genera adhibita sunt, quorum naturas & rationes aliàs, Deo docente, explicabimus: nunc susceptum propositum tenentes comparationum similitudinumque vsus ad sermonem inductos ostendere pergemus.

P E T R A.
CAP. LXIII.

PETRA pars in terra est durissima, quæ velut in corpore toto ossis vicem obtinet, cuius etiam partes ad vsus aliquem excisæ, aut sua sponte decidetes, aut aliàs separatæ non propriè petrae, sed lapides dicuntur. Petra namque ea dicitur, quæ corpore terræ hæret, aut quæ maxima, & firmissima cum sit, partes aliquot sui ad alios vsus communicare potest. Itaque Petra totus aliquis locus saxosus, aut rupibus firmissimis frequens, & rupes ipsæ scopulique in mari siti dicuntur. vt, En ego stabo tibi super petram Horeb; & percuties petram, & exibat ex ea aqua. & Ponam te in foramine petrae, & protegiam dextera mea, donec transeam. & In spelunca petrae Ethan. Et sedebant in Petra Remon. & Absconderunt se in speluncis, & in abditis, & in petris quoque, & in antris.

PROPTER loci firmitudinem & difficilem accessum significare solet praesidium, & perfrugium tutissimum maximè expositione aliqua nomini adiuncta. vt, In petra exaltauit me. Et statuit supra petram pedes meos. & Lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum. & Ingredere petram, & absconderet. & Fige in petra tabernaculum tibi.

DVRVM & crudele mortis genus ad petram allisis infertur. vt, Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. & Absorpti sunt iuncti petrae iudices eorum. Pater etiam, & primus familiae cuiuspiam parens, auctorque, petra nomine significatur. Namque ex eodem cæteri domus lapides, hoc est, filij & posteritas omnis deducitur. Appellatur autem familia ipsa, & genus Hebraico nomine בית Domus; filij verò **BANIM** dicuntur, quasi Abnim lapides. Igitur rectè etiam primus familiae parens Petra vocatur. vt, Attendite ad petram, vnde excisi estis. Attendite, inquit, ad Abraham patrem vestrum. Durities cordis aut morum difficultas ex petrae & lapidis adducta similitudine aptè arguitur. vt, Indurauerunt facies suas supra petram. Et aliud cecidit supra petram, &c.

Firmitudinem quoque constantiamque nullis hominum viribus, aut hostis artibus vincendam, petrae nomen multis locis significat. vt, Similis est viro prudenti, qui aedificauit domum suam supra petram. & Ecce pono in Sion lapidem offensionis & petram scandali. & Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.

L A P I S.

LAPIS aut ex naturæ nobilitate & pulchritudine, aut ex magnitudine & breuitate spectatus, variam in sermonibus obtinet significationem. Namque vilissimi in eo genere sunt, qui fundæ aptantur. atque ita rem vel personam nullius vel pretij vel momenti significant. vt, Et deuorabunt & subijcient lapidibus fundæ. & In stipulam versi sunt ei lapides fundæ. hic teli genus aliàs nocentissimum significat.

Contrà verò lapides sancti, vel lapides coronæ, vel separationis, vtilem, charam, & cuius rationem haberi oporteat, significant rem. vt, Quia lapides sancti eleuabuntur super terram eius. & Quia placuerunt seruis tuis lapides eius. & Dispersi sunt lapides sanctuarij.

Lapis angularis vel anguli vel fundamenti est, cui omnis aedificij structura innititur, vel compages ligatur. Huiusmodi autem imagine Christus Ecclesiae caput, & vtriusque populi pontifex, & conciliator indicatur. vt, Et non tollent de te lapidem in angulum, nec lapidem in fundamenta. & Ecce lapis, quem dedi

Christus dedi coram Iesu, super lapidem vnum septem oculi sunt. & , Ecce mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. & , Lapidem quem reprobaerunt edificantes; hic factus est in caput anguli. Idem Christus lapis de mōte abscissus est, qui statum Nabuchodonosori visam percussit: qui idem à Petro lapis viuus dicitur. Pro materia parte ad ædificationem firmissima & necessaria vsurpatur. Et domos tuas præclaras subuertent, & lapides tuos, & ligna tua. Et domos quadro lapide ædificabimus.

mulacta. Nonnunquam vana illa & nullius vsus falsorum deorum simulachra, quæ à Gentibus colebantur, per irisionem lapides dicuntur. vt, Non enim erant dij, sed lignum, & lapis, & comminuerunt eos. & dicentes lapidi, Tu me genuisti. & , Mæchata est cum lapide & ligno. & , Erimus sicut gentes & sicut cognationes terræ, vt colamus ligna & lapides.

Vastatio. Lapidum cumulus, vel aceruus, vastationem & solitudinem, neglectamque significat habitationem: vt, Et ponam Samariam quasi aceruum lapidum in agro cum plantatur vinea, & detraham in valle lapides eius. Huc illud pertinet: Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat. Ex similitudine verò quadam quorundam hominū difficillima, & improbissima ingenia, contumaxque proteruitas, lapidi duritie comparari solet: vt, Cor eius indurabitur tanquam lapis. & , Auferam cor lapideum de carne vestra. Valde autem arcana hæc ratio est. Non absimilem rationem illud exemplum obtinet. Si petierit panem filius, nunquid lapidem dabit illi? Vbi lapidis nomen inutile aut etiam importunum & difficillimum negotium beneficii loco exhibitum significat. Lapis etiam ponderosus negotium maximum & insuperabile suscipientibus indicat: vt, Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Hic etiam illud spectat, quod à Ieremia scriptum est, Cōclusit vias meas lapidibus quadris.

Inutile. Lapilli numerum innumerabilem & copiam indicant maximam: Et fuisset stirps vteri tui vt lapilli maris. Lapillus etiam rem aut personam solidiorem, cuiusque ratio habenda sit, significat. vt, Concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur in cribro, & non cadet lapillus super terram.

Negotium. Porro lapides in quodam supplicij genere sumendo vsurpati, detestationem & excommunicationem eius, qui pœnas luit, significant, vehementemque & publicam indignationem totius populi studio & opera vlciscedam. vt, Educes virum aut mulierem, que scelus perpetrarūt, ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruetur. & , Eijcient eum extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent eam viri ciuitatis illius, & morietur; quoniam fecit nefas in Israel: & auferes, inquit, malum de medio tui.

Detestatio. Saxum duræ, grauis & difficilis rei symbolum est, s. s. e. Graue est saxum & onerosa arena; sed ira stulti vtroque grauior.

Detestatio. Dent. 17. Dent. 22.

Detestatio. Dent. 17. Dent. 22.

Detestatio. Dent. 17. Dent. 22.

LAPIS PRETIOSVS GEMMA.

Præstantia. IN lapidum natura illud quoque genus est, quod colore, splendore, perspicuitate & firmitudine, deinde etiam raritate commendatur: cuius variæ species pro colorum & splendoris atque duritiæ rationibus enumerantur, omnes tamen in vniuersum præstantiam quandam virtutis animorum, eamque illustrem, conspicuam, nitidam & perpetuam significant. vt, Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te saphiris, & ponam Iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles vniuersos filios tuos doctos à Domino. Si quis autè superædificat super fundamentum, hoc, aurum & lapidem pretiosum. Et fundamēta muri

ciuitatis omni lapide pretioso ornata. & , Gemma gratissima expectatio præstolantis.

Rem quoque pretiosam magnæque æstimationis his nominibus sapissimè sacri auctores indicant. vt, Et aurum & multitudo gemmarum: vas autem pretiosum labia scientiæ. Sicut qui mittit lapidem in aceruū Mercurij; ita qui tribuit insipienti honorem. & , Merces auri & argenti & lapidis pretiosi & margaritæ.

MARGARITÆ.

MARGARITÆ arcana & pretiosa atque sapientiæ plena consilia & documēta significant, s. s. e. Nec mitatis margaritas ante porcos, ne fortè conculcent eas.

FONS, SCATVRIGO.

CAP. LXV.

FONTES etiam, flumina & lacus, quamuis è mari producantur, ad terræ tamen vsus & efficientiam propiùs pertinent. Neque verò de ijs generibus, vt loca sunt, sed vt naturam virtutemque propriam habent, iam agimus, quemadmodum similitudines & allegoriæ translationesque petantur. Fontis enim nomen ad virtutis magnæ initium, & caput certum significantum vsurpatur. vt, Me reliquerunt fontem aquæ viuæ. & , Rupti sunt fontes abyssi. Quâquam & hoc simplici etiâ significatione dicitur, tamē capita & scaturigines aquarum indicat maximas. Illud autem elegantissimè dicitur, Apud te est fons vitæ. & , Benedicite Deo Domino de fontibus Israel. Hic parentes familiarum significantur. & , Lex sapientiæ fons vitæ. & , Timor Domini fons vitæ. Et haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. & quæcunque ferè in hanc sententiam ab Isaia proferuntur, in quibus Christiani Euangelij virtus indicatur. Et illud, Fons de domo Domini egrediebatur. Et in die illa erit fons patens. & , Siccatus est fons sanguinis eius. Abundantiam copiamque perpetuam fons quoque significat. vt: Deriuentur fontes tui foras. & , Veniet vt fons messis tua. & , Torrens redundans fons sapientiæ. & , Fons hortorum. & , Quis dabit oculis meis fontem lachrymarum? & , Fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitâ æternam. & , Dabo ei de fonte aquæ vitæ.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: sicut scriptum est, Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fōs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardocheus interpretatus est.

METALLA.

CAP. LXVI.

TERRÆ etiam partes metalla sunt in mōtibus plerumque concepta & inuenta: sicut scriptum est. Et de montibus eius æris metalla fodiuntur.

Meta-

M E T A L L A.

METALLA impuros & improbos homines: argentum puros: aurum verò purissimos: atque confessorium vas calamitates & afflictiones significat, quibus huiusmodi varij examinantur homines, s. s. e. Fili hominis, versa est mihi domus Israël in scoriam; omnes isti æs, & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis; & scoria argenti facti sunt &c.

A V R V M.

PRIMUM in metallis locum aurum obtinet, vt naturæ puritate, splendore & duratione præstantissimum, simulque ignis & mallei atque artis omnis in ipso exercendæ patientissimum, in quo genere aliud aliq. etiam præstat. Namque Hauilæ aurum vt optimum celebratur, & præcipuam quamque rem significat. vt, Huius statuæ caput ex auro.

Habet autem significationes cum ex vsu, tum ex naturæ præstantia petitas. Ex vsu enim auri nomen pretiosam pecuniæ & diuitiarum partem significat, & pro diuitijs omnibus præcipuè vsurpatur. vt, Erat autem diues valde in possessione auri & argenti. & Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est, & dedit illi boues & argentum & aurum. & Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri. & Cum principibus, qui possident aurum. & In multa substantia reuertimini ad sedes vestras cum argento, & auro, &c. Summa autem & pretiosissima diuitiarum ratio auro cum gemis coniuncto definitur: sicut scriptum est. Est aurum & multitudo gemmarum. & Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum.

Animorum autem spectatam, & multis periculis examinatam virtutem, aurum significat. vt, Probauit me quasi aurum. & Sicut igne probatur argentum & aurum. & Quomodo probatur in fornace aurum, sic probatur homo ore laudantis. Huc illa magis etiam arcana pertinent. Caput eius aurum optimum. & Pro are afferam aurum. & Quasi vas auri solidum. Et quod ad virtutem diuina gratia adiutam referendum est exemplum. Quomodo obscuratum est aurum. & Colabit eos quasi aurum. Noui verò testamētī rationes omnes, multo illis veteris legis rebus perfectiores, nomine & appellatione auri, in Exodo, Leuiticoque indicantur. vt, Facies propitiatorij de auro purissimo, & thuribula & Cherubim. & Suadebo tibi emere à me aurum. & Ciuitas erat aurum, & platea ciuitatis aurum mundissimum. Aliquando naturam terream, imperfectam, omni anima & spiritu carentem, significat aurum. vt, Simulachra gentium argentum & aurum. & Simulachra auri sui. & Vestimentum conflatis auri tui. & Aurum quæ fecerunt sibi Baal.

Nonnunquam pro maximo quidem pretio, sed terreno tamen, & corruptibili, atque hominum facultatibus non denegato, aurum accipitur: vt, Nō corruptilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione, &c.

A R G E N T V M.

EANDEM ferè cum auro & vsus & significationis rationem argentum obtinet, nisi quantum & materia copiosius & pretio vilis est, tamen in diuitiarum definitionem cum primis vocatur. vt, Qui replent domos suas argento. Et negotiatio auri & argenti aliquando omnem felicitatis cumulum indicat. vt, Erit omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabit tibi.

Probitatis etiam & laudabilis virtutis imaginem argentum refert. vt, Argentum electum lingua iusti. & Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. Expectatamque virtutem & probatam significat. vt, Sicut igne probatur argentum, &c. ita corda probat Dominus.

Æ S A V R I C A L C H V M.

Æs vilis argento metallum, multis tamen vasorum

instrumentorum vsibus aptissimum, & splendoris ac munditiæ facultate commendabile: si enim coletur, & purgetur diligenter, nō ingratus splendet. Harum rerum summa illo loco indicatur. Tubal-Caim fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. & De montibus eius æris metalla fodiuntur. Habet autem suam in materia præstantiam & ad vsus tum elegantiam, tum etiam durationem; sicut scriptum est. Pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum afferam. Præterea in

omni metallorum genere ærea instrumenta vel flatu vel pulsatione optimum sonum & clarissimum contentissimumque reddunt: sicut scriptum est, Vox eius quasi æris sonabit. & Propterea cor meum ad Moab, quasi tibia æris resonabit. Morum præterea duritiem & difficultatem maximam æris nomen in comparisonibus vel similitudinibus appellatum arguit. vt, Frons tua ærea.

Firmitudinem quoque, soliditatem & constantiam significat æs, eoque nomine in sermones inducitur. vt, Dedit te in murum æreum super omnem terram. Sic etiam in Apocalypsi: Et pedes eius similes aurichalco.

Æs pro pecunia vel moneta minori vsurpari tandem ceptum est Græci & Latini sermonis imitatione. vt, Neque in zona tuleritis æs. & Vidit Christus viduam pauperem in gazophylacium mittentem æra minuta duo. & Idem in templo nummulariorum euerfis mensis effudit æs.

Æs sonans, vanam mentem, & à virtutis studio & exercitatione alienam, sermonis tantum honesti ambitiose iactantem, apud Paulum significat. vt, Factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens.

F E R R V M.

AT verò in hoc genere commodissimum, & ad multos vsus idoneum, ferrum esse censetur, ad iuandas vitæ necessarias artes præcipuè commendatum, nisi ab vsu illo ferendi & occidendi ad perniciem etiam fuisset translatum. Huius emolliendi & ad vsus comparandi auctor primus Tubal-Caim fuit: ita fit, vt interdum in commendatis, nonnunquam in improbatas rationibus ferri mentio inducatur. Mitte, inquit Salomon, mihi virum eruditum, qui sciat operari in argenteo, ære, & ferro. Arma autem & gladij, aliaque incidendi instrumenta, quod ex ferro conficiantur, à materia ferri dicuntur. vt, Si quis ferro percusserit. & Ferrum nunquam ascendit in caput meum. & Armabitur ferro & ligno. Et reputabit quasi paleas ferrum. Ferrum pertransijt animam eius. & Vincit in mendicitate & ferro.

Durissimum verò & insuperabile rei alicuius, aut personæ ingenium, ferri similitudine exprimitur. vt, Dabo cælum desuper sicut ferrum; hoc est, non blandum, nec benignum, aut ad opportunorum commodorum vsus efficacum. & Ponet iugum ferreum super ceruicem tuam, donec te conterat. & Fecitque quoque sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait, Hæc dicit Dominus, His ventilabis Syriam donec deleas eam. & Nerus ferreus ceruix tua. & Sumes tibi sartagine ferream, & pones eam in murum ferreum. & Cornu tuum ponam ferreum. Et reges eos in virga ferrea.

C H A L Y B S.

C H A L Y B S fortitudinè & robur maximum, indicat. vt, Ecce quatuor quadrigæ egredientes è medio duorum montium, & montes ærei. Hebraicum nomen chalybem significat.

P L V M B V M.

E x grauissimarum pulueris partium cōcretionem alia etiã terræ factura gignitur, Latinis plumbum, Hebrais verò כּוּפּר dicta, quo nomine & materia ipsa & grauitas indicatur atque vilitas: significat enim nomen puluerem puluerizantem siue puluerem puluerescentem; idque in fœminino genere; propterea quod ea natura

F vilis

17.
matio
2.
gn it
26.
17.
filium
ns.
7.
utis
ut.
2.
7.
36.
67.
13.
14.
12.
3.
13.
mandan-
5.
3.
6.
17.
4.
9.
4.
21.
tile.
2.
25.
10.
pia.
7.
17.
22.
43.
22.
modū.
6.
43.
44.
47.
30.
27.
7.

Vfus.
Genes. 4.
Deut. 7.
Isai. 60.
Sonus.
Ierem. 4. &
Ierem. 47.
Morositas.
Isai. 47.
Firmitudo.
Ierem. 1.
Apoc. 1.
Moneta.
Marc. 6.
Luc. 21.
Iohan. 2.
Inanitas.
1. Cor. 13.
Genes. 4.
2. Paral. 2.
Instrumenta
Aurum.
Num. 35.
Iudic. 16.
Iob. 41.
Psal. 104.
Psal. 106.
Difficultas.
Leuit. 26.
Deut. 27.
3. Reg. 22.
Isai. 47.
Ezech. 4.
Mich. 2.
Psal. 2.
Fortitudo.
Zach. 6.

Ecl. 22.
 Grauitas.
 Obstructio
 Exod. 15.
 Job. 19.
 Ezech. 22.
 Corruptio
 diuina.
 Jerem. 6.
 Immobili-
 tas.
 Zach. 5.
 Vilitas.
 Sordes.
 Isai. 1.
 Ezech. 22.
 Isai. 1.

vilis sit & foeminea, nullis vsibus habilis, praterquam ad ponderandum, implendum, & obstruendum, quod proprie pulueris est: sicut scriptum est. Super plumbum quid grauabitur? Quibus ex rationibus sermones induci solent, qui vel pondus & grauitate maxima vel obstructionem, & cogestionem significant. vt, Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. & Plumbi lamina vel celte sculpantur in silice. Hoc in loco obstructio & tenacitas indicatur. Et plumbum in medio fornacis, scoria argenti facti sunt. namque hoc genus maximè ex metallis omnibus in cineres tandem & pulueres redigitur, si nimium igni excoquatur.

Solet etiam significare plumbum diuinarum correctionum grauitatem, quae hominibus ad expurgandas scelerum sordes inferuntur. Namque argento repurgando plumbum additur: sicut scriptum est. In igne consumptum est plumbum. Grauitatis autem maximae & immobilitatis argumentum fuit Zachariae, quod mulieri in amphora sedenti plumbi talentum in os iniecti ostenderetur, atque ita interpretatus est angelus. vt, Aedificetur ei domus in terra Sanaar, & stabiliatur & ponatur super basim suam.

SCORIA.

SORDIDISSIMA in omni metallorum natura, & ad omnem usum ineptissima pars, sunt scoriae, quae recrementa ceterorum esse videntur, nec verè in terram, sed in sterilem quamdam & ineptam materiam referuntur. Quam ob rem vilissimum, inutile & sordidissimum ingenium, vitaeque rationem impurissimam, & Deo penitus improbandam, significat nomen ad arcani sermonis rationem usurpatum. vt, Argentum tuum versum est in scoria. Et filii hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam. & Excoqua ad purum scoria tuam.

SULPHUR.

CALDISSIMUM omnium terrae excrementorum est sulphur ex pinguioribus pulueris sudoribus & ignea vi concretum, quod à calore facillimum incendium, à materia verò grauissimum teterrimumque odorem fortitur, neque verò semel incensum extingui facile potest. Igitur in grauissimis & praesentissimis atque celerissimis magnorum & detestandorum scelerum poenis repetendis sulphur adhibetur: vt in Sodomae & vicinarum urbium exemplo videmus, in quo pluit sulphur & ignem à Domino. & Videntes plagas terrae illius & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus sulphure & Solis ardore comburens, ita vt non feratur neque virens aliquid germinet. & dicent omnes gentes, Quare sic fecit Dominus terrae huic? quae haec est ira furoris eius im mensa? Igitur sulphuris vis non modò praesentem animaduersionem, sed perpetuam & nunquam restituendam perditionem affert & significat. vt, Aspergatur in tabernaculo eius sulphur. & Ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Et humus eius erit sulphur. Atque ad damnatorum in inferno poenas grauissimas & aeternas indicandas D. Iohannes Sulphur quoque adnotauit Bibet de vino irae Dei, quod mixtum est mero in calice irae ipsius. & Cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum ante conspectum agni, & fumus tormentorum eorum ascendet in saecula saeculorum.

SAL.

IN hoc verò terrae succorum genere bonum est sal, quandiu nec nimis additum, nec infatuatum est. Namque vtrumque extremum vitiositate arguit & infert magna. Etenim quae olim fertilissima & amantissima fuerat terra, nunc mare salis facta omnium regionum sterilissima & infelicissima est, aeternumque diuinae ultionis monumentum perpetuo & crassissimo sale conseruat. Idè verò sal si euauerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra nisi vt mittatur foras & conculcetur. Igitur sal immodicè additum, sterilitatem & vastationem perpetuam significat. Sic Abimelech Sichimam à se de-

Mat. 9.
 Genes. 14.
 Vastatio.
 Iudic. 9.

bellatam demolitus, sale conserpsit, & scriptum etià est; Filij Amon quasi Ghomorra erunt, siccitas spinarum & aceruus salis. Contra verò sal opportunè inductum, suauitatem, iucunditatem & pacem significat, eamque conseruatam, & nulla iniuriae aut malitiae fraudis corruptione admixtam; praeterea facilem ac placidam, & commodam officiosamque vitae consuetudinem & communionem: sicut scriptum est. Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. & Sermo vester sit sale conditus. Hinc illa frequens mentio de pacto salis.

Virtutem etiam quandam eximia significat sal, quae rebus condiendis sapor & iucunditas, praeterea etiam firmitudo quaedam & à corruptione defendens vis, & gratia affertur. vt, Aut poterit comedi insulsus, quod non est sale conditum? Ex hac similitudine illi admirandae atque arcae euangelici mysterij virtuti nomen salis inditum est. vt, Vos estis sal terrae. Et omnis victima sale salietur.

Sal aliquando desolationem, vastitatem, locique sterilitatem significat. vt, Omnes hi conuenerunt in vallè filuestrem, quae nunc est mare salis. & Abimelech cepit urbem, interfectis habitatoribus eius, ipsaque destructa ita vt sal in ea dispergeret. & Siccitas & spinæ, & aceruus salis. Aliquando gustum, gratiam, commoditatemque significat. vt, Quidquid obtuleris, sale conditur: & non auferas sal foederis Domini tui. & Vos estis sal terrae, &c.

Significat etiam incorruptibilitatem, condimentum & conseruationem à corruptione alienam. vt, Pactum salis est sempiternum. & Num ignoratis, quod Dominus Deus Israel dederit Dauid regnum super Israel in sempiternum ipsi & filijs eius pactum salis?

IGNIS.

CAP. XXVII.

Ex terrae quoque visceribus naturae quaedam oriuntur, quae si non ex ipsius terrae substantia esse, tamen in ea fieri, gigni, conseruari, & ad eandem redire conspiciuntur: cuiusmodi sunt ignis, fumus, spiritus siue exhalatio, quae nec aquis adeo familiaria neque natia sunt. Ignem enim mare nec concipit, nec continet; calorem verò à subiecta & vicina terra & à solis virtute accipit. Spiritus quanquam mari superuolitet, tamen in ipso aquarum corpore non continetur. In terra autem varij & multiplices abundantisque spiritus sentiuntur. Quam ob rem omnia haec genera ad terram referenda esse in praesenti sermone censuimus, alias commodius & plenius naturarum huiusmodi rationes deferuntur, studia nostra probante Deo.

Neque verò hoc loco de elementalibus igni agimus, quem antiqui sub Lunae orbe collocabant, sed de eo tantum, qui vel in terra concipitur, vel ex terrae halitibus conceptus in aere medio incenditur, quem ignem de caelo sacrae literae dicunt. Est autem ignis natura quaedam calidissima, efficaciaque celerissima, & praestantissima, humoris expers, & inimica; cuius vis in omnem naturam penetrat corpoream praesentissima efficacitate, ultraque omne aliud naturalium rerum genus certissime, & vehementissime afficit & mutat: sicut scriptum est, Oculi eius tanquam flamma ignis. Ex penetradi autem & efficiendi vi id consequens habet, vt quae varia sunt, seiungat, & quae sunt similia, coniungat & confluet.

Iam verò cuiusmodi rationes ex ignis naturae observatione ad sermonem sacrum petantur, videamus.

Ignis auxilium praesentissimum, & efficacissimum significat: sicut scriptum est. Et ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Elisei. Significat etiam liberationem diuinam piorum, & punitionem impiorum. Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigae eius, &c. & Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorum quasi fauilla erit, &c. & Spiritus vester, vt ignis, vorabit vos. sic igneam murum tutissimum praesidium dixit Zacharias.

Hostis

Soph. 2.
 Suauitas.
 Placidi mores.
 Marc. 9.
 Coloss. 4.
 Num. 19.
 2. Paral. 13.
 Virtus.
 Iob. 6.
 Matth. 5.
 Sterilitas.
 Genes. 14.
 Iudic. 9.
 Siphon. 2.
 Gloria.
 Probatio.
 Leuit. 2.
 Matth. 5.
 Incorruptio.
 Perpetuitas.
 Num. 18.
 2. Paral. 13.
 Incorruptio.
 Perpetuitas.
 Num. 18.
 2. Paral. 13.
 CAP. XXVII.
 Auxilium.
 4. Reg. 6.
 Liberatio diuina.
 Isai. 66.
 Vltio.
 Isai. 5.
 Isai 33.
 Zach. 2.

Hoflis. Inen. 47. Ezech. 21. Ezech. 30. Ose. 7. Amos. 1. Vastatio. Ierl. Amos. 5. Habac. 2. Vis fortis. Nahum. 3. Nahum. 1. Abd. Psalm. 77. Math. 7. Tom. 1. Titon. 2. 2 Thefal. 1. Vltio. Dent. 4. Examen. Mat. 9. 1 Corinth. 3. Zach. 13. Psalm. 16. Animad- uerfio. Ezech. 15. Psalm. 65. Ifai. 43. Pudor. Malitia. Ifai. 26. Cupiditas. Ezech. 27. Ezech. 23. 1 Corinth. 7.

Hoflis vastator, & populator gladius, & bellum, ignis nomine, etiam Deo ipfo interprete, dicitur. Quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Sion, & deuorabit partem Moab. & Igni eris cibus, sanguis tuis erit in medio terræ. & Cum dederō ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores eius. & Mittam ignem in ciuitates eius, deuorabit aedes illius. & Mittam ignem in murum Gazæ, & deuorabit aedes eius. Consumptionem & vastationem extremam ignem vates nominarunt. Quia ignis comedit speciosa deserti. & Ne forte comburatur, vt igni, domus Ioseph; & deuorabit, & non erit qui extinguat. Eadem sententia Habacuc dixit: Laboiabunt populi in multo igne. Virtutem insuperabilem omnia penetrantem & vastantem significat ignis a Nahum appellatus: Deuorabit ignis vinctes tuos. & Indignatio eius effusa est vt ignis. & Petræ dissolutæ sunt ab eo. & Erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma. & Iuuenes eorum comedit ignis. & Omnis arbor, quæ non facit fructum, excidetur, & in ignem mittetur. & De excelsu misit Dominus ignem in ossibus meis. & Succendit Iacob quasi ignis flammæ deuorantis in gyro. Et in flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum. Huiusmodi exempla omnia diuinum iudicium & vltionem, pœnasque iuste irrogatas, atque certissimas indicant: & illud etiam. Deus noster ignis consumens est. Periculi etiam, probationis, & examinationis rerum, aut personarum significandæ causa, ignis appellatur. vt, Omnis enim igne salietur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. & Ducam tertiam partem per ignem: & viam eos sicut virtutem argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum. & Ignem me examinasti.

Ignis etiam periculum & animaduersionem discrimenque magnum, aqua verò succedens refrigerium significat. vt, Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ignis & aqua simul varius & multiplex labor. & Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. & Cum transieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te: & cum ambulaueris in igne, non combueris.

Pudorem & perturbationem magnam, & feram ac propterea stultam penitudinem, ignis aliquando mystice significat. vt, Videant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret. Scelerata quoque iniquitas, quæ suum secum auctorem consumit, ignis etiam dicitur. Producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te. Et ardens cupiditas immodicæque libido ignis appellatur. vt, Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur, donec aliquid glutiat. & Homo nequam in ore carnis suæ non desinet, donec incendat ignem, &c. Hac ratione à D. Paulo dictum est, Melius est nubere, quam vri.

F V M V S.

F V M V S ignis excrementum, eiusdemque argumentum est: sicut scriptum est, Viri ciuitatis respicientes, & videntes fumum vrbs ad calum vsque ascendere &c. Vidensque Iosue & omnis Israel, quod capta esset ciuitas, & fumus vrbs ascenderet. & Totus mons Sinai fumabat, eò quod descendisset Dominus Deus super eum in igne. & Viderunt quasi columnam fumi de ciuitate ascendere: Bethiamin quoque respiciens retro cum captam cerneret ciuitatem. & Ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ. Et isti fumus ei iuit in furore meo.

Fumus autem iram incensam significat, & vehementem. vt, De naribus eius ascendit fumus sicut olla succensæ atque feruentis. & Ascendit fumus in ira eius. & Conuoluetur superbia fumi. & Ab aquilone fumus venit, & non est qui effugiat agmen eius. & Sanguinem & ignem & vaporem fumi. Fumus nonnunquam Dei maiestatem mortalibus incognitam, & in-

definita, tamen vt certum diuinitatis argumentum & indicem, significat. vt, Et domus repleta est fumo. & Impletum est templum fumo à maiestate Dei & de virtute eius.

Molestæ rei, citò tamen euanescentis, & peritura adnotatio, fumi imagine refertur aptissime. vt, Idcirco erunt sicut nubes matutina, &c. & Sicut fumus de fumario. & Inimici Domini deficientes, quemadmodum fumus, deficient. & Sicut deficit fumus, deficient. Non alienum ab hac significatione illud est. Quia cæli sicut fumus liquefcent.

FAVILLA.

FAVILLA quoque materiæ ab igne exustæ & comminutæ residua pars est, nullius aut ponderis aut vsus, quæ facillimè dissipata euanescit & perit: sicut scriptum est. Viditque ascendentem fauillam de terra, quasi fornacis fumum. & Vsque ad fauillam consumi faciet. Atque adeo ad huiusmodi res omnino consumptas, & penitus nullo negotio delendas significandum in sermonibus aptatur vt, Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit. & Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. & Erit fortitudo vestra vt fauilla stupæ. & Radix eorum, quasi fauilla erit. & Sicut fauilla pertransiens multitudine eorum. & Medietas eius redacta est in fauillam. nunquid vtile erit ad opus? Fauillam æstiuæ aræ Interpreter pro gluma vertit.

Hactenus terræ vim & naturam vario rerum genere prægnantem, nõdum tamen cultam & habitatam percurramus: nunc verò sociam eius partem mare subeamus.

MARE.

CAP. LXVII.

CONGREGATIONES aquarum maria appellauit Deus, alio nomine ferè ab illa priore infecunditate & mole transposito. Namque מַיִם, aqua; מַרִי, maria, iisdem elementis vtrumque nomen constat variata significatione & voce permutata. Sed de ipsa maris natura, aliàs nostra studia probante Deo, disserturi, nunc de sermonis interpretatione agemus.

In orbis descriptione vniuersi mare dextrum locum occupat, terra sinistrum; ideoque mare meridianam mundi significat partem: sicut scriptum est, Ab aquilone & mari. & Aquilonem & mare tu creasti. Maris littus vel mare in Cananæa regione describenda Palestinam & plagam occidentalem ostendit. vt, Perdam reliquias maritimæ regionis. & A mari magno termini incipient. & formidabunt filij maris. Mare etiam copiam maximam & inexhaustam indicat. vt, Quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium. & Vx multitudo populorum multorum, vt multitudo maris sonantis.

Simul etiam plenitudinem, & rerum instabilitatem atque impetum maximum, tamen efficiencia carentem, maris descriptio ostendit. vt, Commouebuntur & non poterunt; & intumescunt fluctus eius, & non transibunt illud. & Impij autem quasi mare feruens.

Mare cum fluctibus, cum sententia ad nauigantes refertur, terrorem, periculum, perturbationem & vastationem ostendit. vt, Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum eius operta est. & Veni in altitudinem maris.

Sæpe etiam ad diuinæ potentie & prouidentie argumentum appellatur mare: vt, Congregans sicut in vtre aquas maris. & Mirabiles elationes maris. & Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. & Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. & Qui conturbas profundum maris. & Nunquid ego mare sum aut cetus, quia circumdedisti me carcere? & Hoc mare magnum & spaciosum

Terror. Isai. 5.

Item. 49.

Affiduitas.

ezecb. 26.

Psal. 65.

Copia.

Habac. 2.

Thren. 2.

Admirabile

Isai. 19.

Profundi-

tas.

Mich. 7.

Iob. 37.

Remotissi-

mum.

Psal. 137.

Aqua pro-

funda.

ezecb. 27.

Psal. 45.

Cognitio

difficilis.

Iob. 12.

Iob. 37.

Iob. 41.

Prouerb. 17.

Isai. 51.

Isai. 44.

Daniel. 2.

Ephes. 3.

Extremum

Psal. 67.

Prouerb. 17.

Psal. 129.

Isai. 14.

Ose. 5.

Ose. 9.

Maris fremitus magni terroris significationem & descriptionem habent. vt, Sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris. &, Turbati sunt in mari, præ solitudine quiescere non possunt.

Marini fluctus copiam & affiduitatem maximam maximo cum impetu indicant. vt, Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans. &, Qui conturbas profundum maris, summum autem fluctuum eius tu mitigas.

In vniuersum copia omnis inexhausta, & hominum viribus insuperabilis, mari appellando significatur. vt, Implebitur omnis terra, vt cognoscat gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare. &, Magna est velut mare contritio tua, quis medebitur tibi? Illa verò exempla admirabilitatem huic adnotationi oppositam docent. Et arefcet aqua de mari, & fluuius desolabitur atque siccabitur. Profunditatem imperferutabilem & inaccessibleem maris profundum significat. vt, Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. &, Nunquid agnosces profundum maris?

Maris extrema locum remotissimum & à frequentia hominum alienum adnotant. vt, Si sumpsero penas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.

Maris cor ipsam aquam altiore & profundiore, atque nauigijs magnis ferendis idoneam, Prophetæ dicunt. vt, Glorificata es nimis in corde maris. &, Cadet in corde maris in die ruinæ tuæ. &, Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & trāsferentur montes in cor maris.

Mari verò propria profunditas est, minus propria, tamen nō aliena breuitas. accidit autē tēpestas & serenitas, nihilque horum significatione caret.

Namque profunditas inaccessibleem vel cognitionem vel facultatem penitusque latentem rem; breuitas verò contrā significat. vt, Qui reuelat profunda de tenebris &, Nunquid ingressus es profunda maris? &, Feruescere faciet quasi ollam profundum mare.

Et aqua profunda verba ex ore viri. &, Qui posuisti profundum maris. &, Quā dico profundo, desolare. &, Ipse reuelat profunda. &, Latitudo, sublimitas & profundum. Extremus etiam & infimus rei cuiusque gradus, maximè autē periculosæ, profundum dicitur.

vt, Infixus sum in limo profundi, & libera me de profundis aquarum. &, Impius, cum in profundū malorum venerit, contemnit. &, De profundis clamaui ad te Domine. &, Detraheris in profundum lacu. &, Victimās declinauerunt in profundum. &, Profundè peccauerunt.

TEMPESTAS.

VALIDAM, metuendam, nonnunquam etiam insuperabilem vim tempestas significat. vt, Nocte opprimet eum tempestas. & Ab interioribus egredietur tempestas. &, In circuitu eius tempestas valida. &, Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. &, Rotæ eius quasi imperus tempestatis. &, Quasi tēpestatis currus. &, Pellis nostra quasi clibanus exusta à facie tempestatum famis.

Tranquillitas etiam mari accidēs, pacis & honestæ vitæ actionisque conditionem in sermone significat. vt, Post tempestatem tranquillum facis. &, Tranquillam vitam agamus. &, Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iudicas.

ABYSSVS.

ABYSSVS profunditas ipsa maris infima est, mari etiam ipso occultior & difficilior: namque ante mare abyssus erat rudior & turbator natura: sicut scriptum est. Et tenebræ erant super faciem abyssi. Est autem ipsa aquarum veluti mater fecunda & inexhausta, omnique humoris fons. sic enim legimus, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ. &, Benedictionibus cali desuper. & benedictionibus abyssi lacentis deorsum.

Significat autem abyssus maximam & imperferutabilem hominibus rerum rationem. vt, Nunquid in

nouissimis abyssi ambulasti? &, Iudicia tua abyssus multa. &, Consilium illius in abyfso. &, Benedictus es, qui intueris abyfso. &, Clavis putei abyssi. & operuit puteum abyssi. atque his postremis in locis perditio & impiorum in futuro sæculo status indicatur. Vtramque notarum maris & terræ suis fecunditatis & efficientiæ muneribus & facultatibus auctam, Deo probatā & cognitu dignam esse docemur: sicut scriptum est. Et vidit Deus, quod esset bonum.

DE PLANTIS.

CAP. LXVIII.

PRIMI & antiquissimi naturæ & elementorum partus plantæ sunt, generibus, specie & vsu distinctæ, quæ terram decore ornant, & vtilitate commendant sua, animantium generi futuro ad cibum atque iucunditatem verbo Dei præparatæ: sicut scriptum est. Et ait Deus, Germinet terra herbam virentem facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso super terram: & factum est ita. Ipsum autem totius naturæ huius generis amplissimum, germen vocatur. dicitur autem germen quod terræ matris fetus sit, tum etiam quod propagatione & vsu sui iuuare possit: sicut scriptum est.

Et terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. &, Deurabit terram cum germine suo. &, Palmites germinis eius, & non erit germen in vineis. &, Semē in germine est.

Ex huius naturæ obseruatione verba hæc vel ad generis & familiæ, vel ad rerum & negotiorū consiliorumque propagationem & prosperitatē significandam vsurpari solent. vt, In ortu suo germen eius egredietur. &, Apertum erit germen domus illius. &, Vir Iehuda germen delectationum eius. &, Siccabit omnes palmites germinis eius. &, In areis germinis sui arefcet. &, Non inueniatur in te radix germinans fel & amaritudinē. &, In stillicidijs eius lætabitur germinans.

Christum Ecclesiæ principē, sanctissimæque generationis spiritualis auctore, summa cum prosperitate, & gratia regnum Dei propagaturum, his verbis antiqui vates appellabant: sicut scriptum est. In die illa erit germen Domini. & Suscitabo Dauid germen iustum. &, Faciam Dauid germen iustitiæ. &, Suscitabo eis germen nominatum. &, Hortus germen suum germinabit: & Deus germinabit iusticiam.

FESTUCA.

FESTUCA vitium morum molestum quidem, sed exiguum, cuiusmodi sunt peccata, quæ venialia dicuntur, s. s. e. Vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides.

HERBA, FENVM, GRAMEN.

NATURÆ seriem obseruantibus primum herbarum genus obijcitur, quam virentem primum terra protulit, hominibus animantibusque alijs in cibum vsuque paratam: sicut scriptum est, Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terrā. & paulo post, Vt sint vobis in escam. Hic proprius secundum naturam cibus datus homini fuerat cum arborū etiam fructibus, sed minoris multo dignitatis cibus hic est, utpote homini cum alijs animantibus cōmunis, & minus etiam iucundi succi, minorisque virtutis, & voluptatis nullo modo cum illis paradisi fructibus comparandæ; quibus priuatus cum fuisset homo, audiit: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ.

Herbæ parabilem victum ac facilem suppeditant, & significant: sicut scriptum est, Qui producit fœnum & herbam seruituti hominum. &, Mandebant herbas terræ. Propagationibus etiam significandis herbarum similitudo adhibetur. vt, Sic quoque quoniam multiplex erit germen tuum, & progenies tua, quasi herba terræ. &, Ossa vestra quasi herba germinabunt. Apud Isaiam populi gramini nomine significati sunt: Omne gramen eorum exiccabo.

Herbarum defectus magnā annonæ totius & victus penuriam

Valida vis.

Iob. 27.

Iob. 37.

Psal. 49.

Psal. 67.

Isai. 5.

Ierem. 4.

Timon. 5.

Pax.

Iob. 3.

1. Tim. 2.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Sapient. 12.

Vitium exiguum.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

Math. 7.

penuriam arguit. vt, Ad peregrinandum in terram tuam venimus, quoniam non est herba gregibus seruorum tuorum inualefcente fame in terra Chanaan. & Extendam manum meam super terram Aegypti ad locustam, vt ascendat super terram, & deuoret omnem herbam quae residua fuerit grandini. & Vique quo lugebit terra, & herba omnis siccabitur? Herba quoque res facile pereuntes refert, caducas & inuales, quae calcari & perdi minimo negotio possunt. vt, Contremuerunt & confusi sunt, & facti sunt velut foenum agri, & virens herba tectorum, quae arefacta est antequam veniret ad maturitatem. & Quis tu, vt timeres ab homine mortali, & a filio hominis qui quasi foenum ita arefcet? & Percussus sum sicut foenum, & aruit cor meum. & Omnis caro foenum, & omnis gloria eius tanquam flos foeni. Atque de toto herbarum genere in vniuersum haec indicare latis fuit: quarundam verò specierum rationem perstringemus, aliarum plurium naturam aliquando, si Deus nostra studia promoueat, exposituri.

FOENVM.

PROSPERITAS
bicus. **FOENVM** prosperitatis & properè crescentis, & citò nimium pereuntis breuissimamq. iucunditatis significationem, S. S. E. Et tanquam foenum velociter. Et cum exorti fuerint peccatores sicut foenum. Et percussus sum vt foenum, & aruit cor meum. Et Omnis caro foenum, & omnis gloria eius quasi flos agri.

IUNCVS ET CALAMVS.

HUMOR. Hoc genus, quod aquas amet, & fluuios ac riuos frequentet, cum viret, humoris copiâ; cum verò arefcit, aquarum penuriam magnam arguit. vt, In cubilibus, in quibus dracones prius habitabant, orietur viror calami & iunci. & Calamus & iuncus marcescet, & nudabitur alueus riuu à fonte suo.

CARDVVS.

ASPERITAS. **CARDVVS** tenuiorem principem, asperum tamèn & ferum, atque nocèdi exemplis notabilem, significat. Carduus Libani misit ad cedrum, quae est in Libano, dicens, Da filiam tuam filio meo vxorem. & Bestiae, quae erant in sylua, transierunt, & conculcauerunt Carduum.

VRTICA ET SPINAE OMNES.

NEGLIGENTIA. **VRTICA** infesta herba, & passim crescens, incultis locis praecipue delectatur; quae vbi frequens conspecta fuerit, vel hominum negligentiam vel cultorum defectum arguit. vt, Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti. & Ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ. & Orientur in domibus eius spinæ & vrticæ, & paliurus in mœnibus eius. & Argentum eorum vrtica hæreditabit. Illud autem cõtrarium his, hoc est, prosperum rerum statum vsuque significat. Pro vrtica crescet myrtus. Eandem ferè rationem in omni spinarum natura obseruare est, infelicitatem enim quandam agris, & laborem cultoribus hæc genera afferunt: sicut scriptum est, Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. & Pro hordeo spina. & Ascendit super eas vepres & spinæ. Seminauerunt triticum & spinas messuerunt. & Nunquid colligunt de spinis vuas?

CONSUETUDO MALA. Improborum quoque nocentemque malorum consuetudinem spinarum cõtractio significat. vt, Iter impiorum quasi sepes spinarum. & Nolite serere super spinas. & Non erit vltra domui Israel offendiculum amaritudinis, & spina dolorem inferens vndique per circuitum eorum, qui aduersantur eis. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum. Præterea horrendum peccatorum statum & diuinæ iræ incendio expositum, repentinisque poenis ferendis aptum & maturum spinæ significat, vt pote, quae igne facile solent cõcipere admotum. vt, Exarserunt sicut ignis in spinis. Et deuorabitur spina eius, & vepres eius in die

vna. Atq. hoc in loco spina plebeium ordinem quoque significat. & Quia spinæ se inuicem complectuntur, sic conuiuium eorum pariter potantium consumetur quasi stipula ariditate plena. Stultas in mentibus exortas opinionones, & vanas, inutiles atque negotiosas curas & cupiditates animorum, Christus ipse summus doctor, spinarum nomine significatas, est interpretatus. Aliud, inquit, cecidit in spinas. & quod autem in spinis cecidit, hi sunt, qui verbum audiunt, & ærumna sæculi & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum. Ad hanc rationem proprie illa Ieremiæ verba pertinent. Nolite serere super spinas. & Christi illa: Nunquid colligunt de spinis vuas?

Spinæ & tribuli, loci, vbi nascuntur, indicant vastationem. vt, Lappa & tribulus ascēdit super aras eorum. Spinæ quoque, viarum impedimenta & studiorum molestas retardationes apud Ieremiam significant: Semitas meas spinis sepiuit. sic Hebraica lectio sonat.

FRUMENTVM.

In omni herbarum, quæ semen proferunt, genere frumentum vtilitatis & laudis primas obtinet, hominibus alendis praecipue expetitum, & viribus etiam reficiendis, corporibusque nutriendis maximè commendatum: sicut scriptum est. Et panis cor hominis confirmat. Vnde pro omniborum necessaria & vtili cõmoditate vsurpatur. vt, Det tibi Deus de rore calii, & de pinguedine terræ, & abundantia frumenti & vini. & Frumento & vino & oleo stabiliui eum. & A fructu frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt. & Valles abundabunt frumento. & Adipe frumenti satiat te. & Terram vini & frumenti dixit Isaias.

Ille etiã celeberrimus Man vsus, qui filijs Israel ex diuino beneficio in solitudine multa cum vtilitate cõtingit, frumenti quoque ratione indicatus est. Cibauit eos ex adipe frumenti.

Omnium præterea commodorum, cum quæ ad corporis, tum maximè quæ ad animi vtilitatem referuntur, significationem frumenti nomen obtinet. Ecce ego mittam vobis frumentum, vinum & oleum, & replebimini eis, & non dabo vos vltra opprobrium in gētibus. & Replebuntur aræ frumento, & redundabunt torcularia vino, &c. & Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum, nisi frumentum electorum & vinum germinans virgines? Frumentum bonæ disciplinæ bonum & commodum fructum interpretatur apud Marcum. Vltro enim terra fructificat primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Atque in arcana magis ratione Christus sese frumenti granum dixit. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.

TRITICVM.

FRUMENTORVM primum triticum est, & vsu & specie laudatissimum genus: sicut scriptum est. Et hircos cum medulla tritici. & Venter tuus sicut aceruus tritici. In omni autem rerum genere egregiam & maximè probandam partem triticum significat, siue de doctrina sermo fiat: vt, Quid paleis ad triticum? & Ne eradicetis simul & triticum. & Vt det illis in tempore tritici mensuram. & Vbi est triticum & vinum? siue de alijs hominum studijs agatur. vt, Seminauerunt triticum, & collegerunt spinas. siue de felicitate & vsu rerum spiritualium arcano atque optatissimo. vt, Terra exaudiet triticum. & Quoniam deuastatum est triticum & Bilibris tritici denario. siue etiam homines probatæ disciplinæ studiosos & frugi, Deoque gratos, & ad regnum deligendos. vt, Congregat triticum suum in horreum.

HORDEVM.

HORDEVM & pani conficiendo idoneum est, minoris tamen notæ, quam triticum: sicut scriptum est. Terram frumenti, hordei ac vini. & Triticum ergo & hordeum & quæ promissisti, &c.

Eius usus etsi deterior est, tamen certis temporibus & hominibus commendatur, estque ut prius & maturius proveniens, ita & vilis & paratu facilius hordeum habetur: quod si deficiat, annonæ caritatem facit: sicut scriptum est. Pro frumeto oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina. Apud onirocritam illum hordeum, siue hordeaceus panis, Gedeonem ducem Israelitarum in angustia & pressura rerum prius agentem, euentu ipso etiam comprobante, significauit. Videbatur mihi quasi subcineritius panis deuolui, & in castra Madiam descendere. Non est aliud hoc, nisi gladius Gedeonis filij Ioas Israelita.

LINVM.

LINVM vestibis ad plures usus cõficiendis aptum, & usus iucunditate, & facilitate repurgationis & lotionis commendatur; candorem enim accipit egregium: sicut scriptum est. Vestiti lino mundo & candidissimo.

Materiam exercitationi & opificio mulierum præbet: sicut scriptum est. Quæsiuit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.

Lana & linum omnem vestium & ornatus rationem indicant. ut, Qui dant panes mihi & aquas meas, lanam meam, & linum meum. & Liberabo lanam meam & linum meum.

Linum fumigans, exiguas vires, molestas tamen aliquo modo, & infestas, significat. ut, Calamum quassatû non cõstringet, & linum fumigans nõ extinguet. Animi morumque puritatem & candorem linea vestis refert. ut, Vestiti lino mundo & candido. & Denique filijs Aaron tunicas lineas parabis. & Vesties Aaron vestimentis suis, id est, linea, &c. Et vestibis lineis induentur, nec ascendet super eos quicquã laneum quando ministrant in portis atrij interioris intrinsecus.

FLOS.

MAXIMVS terræ & agrorum, gratissimusque decus, flores sunt specie, figura, varietate & coloribus iucundi, & propter fructus etiam vel feminis spem obseruati: sicut scriptum est. Flores apparuerunt in terra nostra. Videamus si flores fructus parturiunt. Atque in arcano sermone flos elegantia & decus speciosusque rerum statum significat. ut, Cùm adhuc sit in flore, nec carpatur manu. Imaginem etiam fragilis & citò pereuntis prosperitatis refert flos, qualem vitæ huius breuitatem aut iuuentæ fugam, aut humanæ & ambitiosæ gloriæ usurâ esse videmus: sicut scriptum est. Qui quasi flos egreditur & cõteritur. & Tanquam flos agri sic effloret. & Non prætereat nos flos temporis. & Gloria eius quasi flos agri. & Exiccatum est fanum & cecidit flos. & Date florem Moab, quia florens egredietur. & Ciuitates eius desertæ erunt & inhabitabiles.

LILIVM.

INTER flores omnes Liliû primas obtinet, specie, magnitudine, forma, colore, atque odore præstantissimum: hoc autem præcipuè habet, quod ex inodora radice atque multiplici, festili & fragili partium compactura constanti, vnicum caulè multis, eiusdem tamen coloris, odorisque ornatum floribus producit. Id quod magno mysterio in sacri candelabri descriptione expressum est. Habet oleosum & pingue succum. Quam ob rem ex omnibus floribus vnum liliû Deo electum in exoticis Esdræ libris legitur.

Et Christus lilia agri ad diuinam prouidentiam præcipuè omnium florum considerari iubebat.

Ideo autem præcipuum & speciosissimum rerum decus liliij similitudine indicatur, Christi que admiranda imago eodè proponitur nomine: Labia eius lilia distillantia. Ecclesiæ sancti spiritus virtute auctæ & exornatæ significationem liliû apud prophetas elegantissimè refert. ut, Letabitur deserta & inuia, & florebit quasi liliû. Ero quasi ros Israel, germinabit sicut liliû.

ZIZANIA agros vrit, atque optimo frumeto impedimeto est ad crescendû, nec non & eius semen tritico immixtum panis corrumpit sapore, ideoque ad prauæ Euangelijque sinceritatem & virtutem contaminantis doctrinæ significationem, à Christo vsurpatur. Cùm autem dormirèt homines, venit inimicus eius, & superfeminauit zizania in medio tritici, & abiit: cùm autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

ABSYNTHIVM, siue *קנה* quæ proprie est rhododendron.

AMARIORVM atque ingratarum herbarum habenda etiam ratio est, quo in genere absynthium excellit ingratisissimi saporis herba; quæ tamen purgando corpori & malis humoribus corrigendis adhibeatur; sed si nimium copiosè propinetur, perniciè afferre possit. ex qua obseruatione pro difficillimo, molestissimo, & ingratisissimo negotio vsurpatur. ut, Fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius; nouissima autè illius amara quasi absynthiû. & Qui conuertitis in absynthium iudicium. Punitiõ etiam grauissimam & certissimam significat, quæ magnam molestiam animo pariat, ipsisque hominis visceribus penitus inhæreat. Ecce ego cibabo populum istum absynthio. & Repleuit me amaritudinibus; inebriauit me absynthio. & Recordare paupertatis & transgressionis meæ, absynthij & fellis. & Nomen stellæ dicitur Absynthium. & Facta est tertia pars aquarum in absynthium, & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. Sed *קנה* Hebraicum, rhododendron Græcorum est.

SEMEN.

HERBARVM & aliarum plantarum proprium semen est, quibus genera propagantur omnia: sicut scriptum est. Producat terræ herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum, & facientem fructû iuxta genus suû, cuius semen in semetipso sit super terrâ.

Ad animantium verò, maximè autem hominum posteritatem, familiam atque sobolem significandam, nomen seminis frequentissimis exemplis translatum est. ut, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & sementuum & semen illius. & Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel. Atque ut herbarum & plantarum, sic etiam familiarum distinctionem seminis nomine obseruamus. Nam quamuis eadem humana in omnibus natura sit, mille tamen hominum species & rerum discolor vsus: nec verò hæc distinctio tam naturam ipsam, quam domesticam disciplinam, & culturam, atque paternam imitationem indicat. Idè namque semen aliter atque aliter cultum, aliam atque aliam in herba ipsa vel nitoris & iucunditatis, vel contrà horriditatis & rusticitatis præbet speciem. Hinc illæ sententiæ: Semen Abraham ferui eius. & Potens in terra erit semen eius: generatio rectorum benedicetur. & Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. & Semen impiorum peribit. & Semen iustorum saluabitur.

Pro studijs, actionibus, negotijs & operibus, euentus causa & spe susceptis, vsurpatur semen. ut, Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Verbum Dei semen esse, Christus ipse docuit. Exijt qui seminat, seminare semen suum.

SPICA.

SPICAM herba secundo loco, semen verò tertio generat: sicut scriptum est. Vtrò enim ex se terra producit primùm herbã, deinde spicam, deinde plenu frumentum in spica. Atque inter fructus numeratur seminis causa. ut, Si ignis inuenerit spicas. Ex metonymia autem pro cibo vsurpatur spica. ut, Esurientibus tulerunt spicas: & Discipuli Christi cœperunt vellere spicas, &c.

Arcano

Cantic. 7. dixi, Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Diuturnæ quoque ætatis imaginem palma repræsentat. vt, Sicut palma multiplicabo dies.

Iob. 29. Victoriæ quoque, & veræ, nullisque aduersis rebus imminutæ, aut deiectæ virtutis signum palma est. Quam ob rem rebus præclare gestis in principum pompa à populo ob virtutis testimonium gestabatur, vel ab ipsis etiam, qui rei bene gestæ participes fuerant. vt, Cum laude & ramis palmarum, & cinnytis, & cymbalis, & nablis, & hymnis. Et turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent, quod venit Iesus Ierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & exierunt obuiam ei. & Iohannes vidit turbam magnam stantes ante thronum in conspectu agni amicti stolis albis; & palmæ in manibus eorum. Illud autem obiter obseruare operæ pretium duximus, Ciuitatem palmarum eandem esse, quæ alio nomine Iericho dicitur.

QUERCUS.

I. Mach. 13. *Iohan. 12.* *Apocal. 7.* *Dent. 34.* *Iudic. 1.* *Iudic. 3.* *I. Mach. 13.* *Iohan. 12.* *Apocal. 7.* *Dent. 34.* *Iudic. 1.* *Iudic. 3.*

QUERCUS, quæ Hebræi אֵילָן dicunt, quibusdā vltimus est, aliis & melius ilex, inter proceras & duras, ætateque ferentes arbores censetur. Folia decidua habet, expoliaturque per hyemem frondibus, ramos extendit quam latissimè. Vnde & similitudines ducuntur ad prosperitatem & amplificationem familiæ vel populi significandam. vt, Et erit in ostensionem sicut terebinthus, & sicut quercus, quæ expandit ramos suos.

I. Mach. 13. *Iohan. 12.* *Apocal. 7.* *Dent. 34.* *Iudic. 1.* *Iudic. 3.* *I. Mach. 13.* *Iohan. 12.* *Apocal. 7.* *Dent. 34.* *Iudic. 1.* *Iudic. 3.*

Magnas etiam vires & robur atque potentiam refert quercus. vt, Ego autem exterminavi Amorrhæum à facie eorum, cuius altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis ipse quasi quercus.

I. Mach. 13. *Iohan. 12.* *Apocal. 7.* *Dent. 34.* *Iudic. 1.* *Iudic. 3.* *I. Mach. 13.* *Iohan. 12.* *Apocal. 7.* *Dent. 34.* *Iudic. 1.* *Iudic. 3.*

Quercus Basan potentiores & opulentiores homines significant. Namque nomen ipsum אֵילָן vel אֵילָן potentiam & extensionem indicat. sic Isaias, Super omnes quercus Basan. & Zacharias, Ululate, inquit, quercus Basan. Quercus defluentibus foliis populum reipublicæ facie, & vitæ ornamentis atque commodis, & magis etiam arcanè, diuina gratia destitutum, significat. vt, Cum fueritis velut quercus defluentibus foliis.

OLIVA, OLEASTER.

Genes. 7. *Iudic. 9.* *Duratio.* *3. Reg. 6.* *Disciplina.* *Virtus.* *Psal. 51.*

OLIVA arbor, solido ligno, & non minùs pulchro stipite, pingui tamen, ramos habet perpetuò virentes, & qui tempestatem, præter cæteras arbores, diutissimè ferant; & aquis immerfi, nec tam citò corruptantur, nec virorem amittant. Quam ob rem prima hæc arbor restituti orbis argumentum Noë fecit. Fructus eius gustu acris, sed conditus iucundior redditur, & expressus optimum liquorem remittit ad multos hominum vsus commodissimum; quod præter cætera ignem quoque alat lucentissimum & purissimum, lucemque in mediis tenebris effundat iucundam, præterea inuncta corporum membra recreet & reficiat, atque ad multorum morborum paranda remedia adhibeatur, sicut scriptum est. Nunquid possum deferere pinguedinem meam, qua dii vtuntur & homines? & Vt exhilaret faciem in oleo.

Genes. 7. *Iudic. 9.* *Duratio.* *3. Reg. 6.* *Disciplina.* *Virtus.* *Psal. 51.*

Perpetuitatem, durationem, soliditatem & virtutem egregiam significat oliua. Quam ob rem Salomonem duos Cherubim de lignis oliuarum templo indidisse legimus, ex eademque materia ostia & postes interioris adyti construxisse. Habet autem hoc proprium præter cæteras arbores oliua, quod ætate floret, & fructum per autumnum ad mediam vsque hyemem perfert, omnemque illam temporis iniquitatem naturæ suæ pinguedine & virtute sustinens compensat, maturitatemque in radicibus & stipite concepto efficit magis, quam ex ambientis aëris commoditate. Quam ob rem internæ animorum disciplinæ, atque virtutis veræ & solidæ, ab omni que communi & vulgari vsu longè remota, omniaque pericula & incommoda sustinentis, speciem refert: sicut scriptum est. Ego autem sicut oliua fructifera

in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum, & in sæculum sæculi.

Homines eos, qui & religionis virtutem præstare debent, oliuas vocat Scriptura. vt, Dabo in solitudine cedrum, & spinam, & myrtum, & lignum oliuæ. De duabus oliuis vel oliuarum spicis, quibus sacerdos & rex indicabantur, abundè in commentariis Zachariæ scriptum, & ad eundem modum exponere licet duas oliuas in Apocalypsi.

Oliuam populum Israeliticum cælestis doctrinæ munieribus auctum, & fidei virtute, vt decuit, valentem, non vno tantum loco Paulus Apostolus appellauit: oleaster frum verò populū gentilem. vt, Tu cum oleaster esses, insertus es in oliuam bonam. Porrò nouellæ oliuarum, filios paternæ pietatis ac virtutis discipulos, & imitatores repræsentant. vt, Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

Oliua fructu defecta, anni sterilitatem & rerum inopiam arguit. vt, Quasi oliua proiciens fructū. & Menietur opus oliuæ. & Lignum oliuæ non floruit.

AMYGDALVS.

Genes. 1. *Fecur regio Dent.* *Num. 17.* *Num. 17.* *Marc. 11.* *Ierusal.* *Luc. 13.* *Marc. 11.* *Ierem. 7.* *Sterilitas Habac. 3.* *Agga. 2.*

AMYGDALVS festinationem & præcociam rei gerendæ maturitatem significat: quia amygdalus florem prima omnium arborum profert. Atque hanc pœnarum inferendarum festinationem intellexit Ieremias; cum virgam amygdalinam à Deo ostensam vidit: quam Interpres noster Virgam vigilantem vertit. Est enim קָשׁ Hebraicum amygdali nomen, à verbo deductum, quod præuenire, & summo manè surgere significat. hæc ratio facillè docebit significationem virgæ Aaronis; quæ florens, atque proferens amygdalas, indicauit Leuiticæ tribus electionem ad sacerdotium, cum qua nulla tribus comparari in ea re posset: quando hæc prælecta cæteris fuerat, vt amygdalus prima florem & fructum prolatura, cæteris arboribus antecuenit.

VITIS.

Iudic. 9. *Eccles. 24.* *Genes. 1.* *Genes. 49.* *Soboles.* *Psal. 127.* *Prosperitas Genes. 49.*

OMNIVM lignorum humillima & infirmissima vitis est, arborisque speciem vix refert, fructus tamen copia atque vsu arboribus cæteris longè præstat: sicut scriptum est. Locuta sunt ligna ad vitem, Veni & impera nobis. quæ respondit eis, Nunquid possum deferere vinum meum, quod lætificat Deum & homines? & Ego quasi vitis fructificaui. Expetit autem culturam vitis præter cæteras arbores, eamque curam fructus copia & elegantia persoluit. Ad hanc rationem illa pertinet Iacobi sententia: Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, afinam suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vitiæ pallium suum. Ex vite multæ rationes ad sermonum arcanorum vsus petuntur, vt fecunditatis & fructus atque sobolis & rei familiaris prosperitatem. vt, Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Et prosperum etiam rerum successum vitis cum fructu onirocritis significat. vt, Videbam coram me vitem, &c.

Significat etiam vitis populum religiosum & pium, cuius commendatio ex fructu, hoc est, ex pietatis studio & exercitatione petitur; dignitas autem & honor atque securitas ex diuinæ tutelæ præsidio contingit: aliàs verò si hæc desint, miserum & instabilem atque perditum facillimum significat populum. Hanc omnem rem disertissimè Deus apud Ezechielem est persecutus. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis, &c. Atque ob huiusmodi virtutis defectum Israel ab Hossea vitis frondosa siue stulta est appellatus. Vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei.

Magis autem arcano & maxima significatione pleno modo vitis Christum significat Ecclesiæ caput Catholicæ. cuius virtus in membra dimanans, optimorum fructuum fecunditatem suggerit. Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. & Sicut palmes non potest ferre

ferre fructum, nisi manserit in vite. & Ego sum vitis vera, & vos palmites.

Vitis fructu defecta, sterilitatem & inopiam arguit. vt, Infirmata est vitis, ingemuerunt omnes, qui latabantur corde.

FICVS SIVE FICVLNEA.

FICVS inter vtilissimas arbores locum habet non postremum, quod fructum ferat suauem, & non solum maturitatis tempore vtilem, sed ad hyemis quoque & bonam anni partem asseruatu facilem ac perpetuo iucundum, eundem præterea ad saturitatem vsque sine nocumento edulem. Alias verò arbor ipsa excisa non satis idoneas ad opus materias suppeditat, utpote infirmioris ac minus densi ligni. Iam verò generositatē ficus paradisi ille voluptatis probat, in quo hanc plantam fuisse Moyses indicat.

Fecundæ regionis ac temperati cæli signum est ficus arboris opportuna copia, sicut scriptum est. Terram frumenti & hordeorum, in qua ficus & malogranata nascuntur &, De ficibus loci illius tulerunt. &, Adduxistis nos in locum istum, qui seri non potest. qui nec ficum gignit. Inter cæteras arbores certissima veris & ætatis index ficus est. Vere enim incunte grossos, ætate autem aduentante ramos progerminatos, & integra folia ostendit: sicut scriptum est. Ficus protulit grossos suos. &, A ficu discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, & folia enata, scitis quia propè est æstas. Ficus etiam Ierosolymam ciuitatē, & eum, qui ad illam pertinebat, Iudaicum populum parabolice significat. vt, Arborem fici habebat quidam, &c. Idque non modò nomine, sed ipsa planta etiam representatū est, quam Christus petitam, quod sine fructu inueniret, execratus est. Et apud Ieremiam, Non sunt ficus in ficulnea.

Extremæ autem sterilitatis signum est ficuum desideratus fructus. vt, Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. &, Vineæ confusa est, & ficus elanguit. Cætera exempla omnia ad hæc, quæ commemorauimus, genera referuntur. Iam verò de fructibus nihil dicamus.

FRVCTVS.

CAP. LXX.

FRVCTVVM genera omnia ad animantium, præcipue verò ad hominum vsum producta sunt: sicut scriptum est. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam & cunctis animantibus terræ, omni que volucris cæli, & vniuersis, quæ mouentur in terra, in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. Sunt autem fructus, terræ, & regionis fertilitatis, & commoditatis ad habitandum indices: sicut scriptum est. Et ostenderunt fructus terræ, & narrauerunt, dicentes, Venimus in terram ad quam misisti nos, quæ reuera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognosci potest.

Est autem nomen fructus Hebraicè פרי à verbo פרה deductum, quod significat propagare, generare & demum amplificare, virtutemque suam proferre.

Ex qua re effectum est, vt nomen fructus pro omni sobole & propagatione tam hominum & aliarum animantium, quam arborum etiam vsurpetur. vt, Sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ. &, Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque iumentorum tuorum. Et quodcunque reliquum erit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.

Officium humanum cuiuscunque personæ aut conditionis aut muneris, fructus dicitur. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. &, De fructu manuum suarum plantauit vineam. &, Vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei. &, Facite fructum:

dignum pœnitentia. &, Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum; aut arborem malam, & fructum eius malum. &, Ex fructibus eorum cognoscetis eos. &, Terra dedit fructum suum. &, Fructus impij ad peccatum. Non rarò autem fructus pro ipso humano- rum studiorum & operum præmio consequenti, siue commodum id, siue incommodum sit, pro meritorum ratione vsurpatur. Etenim vt arborum plantationis, sic etiam humanarum actionum fructum esse; Deus voluit, qui malam plantauerit arborem, malos; qui bonam, bonos fructus percipiet. vt, Acquiesce igitur ei, & habeto pacem; per hæc habebis fructus optimos. &, Dicit homo, si vti que est fructus iusto, vti que est Deus iudicans eos. &, Fructus iusti lignum vitæ. &, De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis. Et dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. &, Visitatione super vos iuxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus. &, Quod si viuere in carne, hoc mihi fructus operis est.

FRVCTVS etiã pro liberis vsurpatur. vt, Comederunt mulieres fructum suum.

Operum etiam præmia fructus dicuntur. vt, Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Fructus etiam doctrinæ efficientiam vsurpatur, s. s. e. Vt aliquem fructum habeam in vobis, sicut in cæteris gentibus.

Fructuum collectio pacem & securitatem significat, s. s. e. Vos autem colligite vindemiam & messem, & oleum, & condite in vasis vestris, & manete in vrbibus vestris. Fructus æstiuæ breuissimæ durationis sunt, & omnes, nullo relicto, colliguntur; aut pereunt sponte decedentes s. s. e. Hæc ostendit mihi Deus: Et ecce vnus pomorum. Hebraicè, calathum æstiuorum legimus. Fructuum autumnalium racematio laboriosa est, & exigui emolumenti s. s. e. Væ mihi, quia factus sum, sicut qui colligit in autumno racemos; non est botrus ad comedendum.

VVA.

VVA fructuum omnium præstantissima & vsum & asseruationis causa habetur. Namque & matura comeditur ad saturitatem vsque minimo nocumento: sicut scriptum est. Ingressus vineam proximi tui, comede vvas quantum tibi placuerit. Vinum etiam remittit optimum & suauissimum potum, si quis modicè sumat (alias verò nocentissimum.) vt, Vinum, quod latificat cor hominis. Deinde etiam pensilis & passa per totum ferme annum vtiliter asseruatur, atque ad viarum & bellorum viaticum opportuna est. Ita Abigail centum ligaturas vuae passæ cum aliis muneribus Dauid obtulit. &, Ægyptio iuueni defatigato panem & aquam, & carycarum partem, & duas ligaturas vuae passæ Dauid dare iussit. Vuarum etiam in arcanis sermonibus mentio est, & gratum officium atque obsequium iucundum eo nomine somniorum coniecturis significat. vt, Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, & post flores vvas maturescere. Tuli ergo vvas, & expressi in calicem, quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni. &, Expectaui, vt faceret vvas, & fecit labruscas. &, Non est vva in vitibus. &, Quasi vvas in deserto inueni Israel. &, Nunquid colligunt de spinis vvas? &, Neque de rubo vindemiant vvam. Huic rei contrarium illud est. Vva eorum vva fellis, & botrus amarissimus. Vva acerba diuinam offensionem humana culpa concitatam significat. vt, In diebus illis non dicent vltra, Patres comederunt vvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed vnusquisque in iniquitate sua morietur. Omnis homo qui comederit vvam acerbam, obstupescunt dentes eius. Vuae maturæ vineæ terræ decoctam iam & ad summum malitiæ gradum perductam hominum culpam & iniquitatem proximamque punitioni significat. vt, Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vvae eius.

BOTRVS.

Fructus bonus. Officium. Mich. 7.

BOTRVS bonum fructum significat & vtilem, & officium. vt, Non est botrus ad comedendum.

MVSTVM.

Vehementia. Iob. 32.

MVSTVM vehementem vim atque efficacitatem, animique impetum magnum, aliquado interpretamur, s. s. e. Et venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit.

VINVM.

Iudic. 9. Ecclef. 10. Zacha. 10. 7. 1. Tim. 3.

VINVM ex vuis optimum fit, ex aliis autem rebus potus quoque, non tamen adeo suavis, nec gratus aut efficax paratur: sed quod ex genimine vitis remittitur, id proprie vinum dicitur, ventriculo vtilis, & cordi iucundus potus, si modeste sumatur: sicut scriptum est. Non possum deferere vinum meum, quod latificat Deum & homines. Et in risum faciunt panem & vinum. Et letabitur cor eorum quasi a vino. & Modico vino vttere propter assiduas tuas infirmitates stomachi.

Genes. 19.

Idem si copiosius hauriatur, magnum corpori ac menti nocumentum affert. Nam praterquam quod membra nimio calore & humore penetrans debilitat, mentem quoque abalienatam ad omne flagitium admittendum impellit: sicut scriptum est. Veni, inebriemus vino patrem nostrum, dormiamusque cum eo, &c. & Ne intuearis vinum quando flauescit: cum splenderit in vitro color eius, ingreditur blandè, sed in notissimo mordebit, vt coluber, & sicut regulus venena diffundet.

Proverb. 24.

Conuiuium.

Iob. 1.

Isai. 21.

Ebriosi.

Psal. 67.

Isai. 56.

Vinum bibere, si addatur hæc oratio ciborum mentioni, epulare & iucundum conuiuium significat. vt, Filiis tuis & filiabus vescentibus, & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti. Et comedere carnem & bibere vinum. Bibentes vinum, epitheton est ebriosorum, & voluptati deditorum hominum corruptioris vitæ. In me psallebant, qui bibebant vinum. & Venite sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras.

Continencia.

Amos. 6.

Ecclef. 2.

A vino abstinere, vitam parcam & continentem agere est: sicut scriptum est. Caro & vinum non introierunt in os meum. & Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitaremque stultitiam.

Iucunditas.

Cantic. 1.

Mysterium.

Isai. 55.

Cantic. 5.

Zach. 9.

Proverb. 21.

Vinum pro omni iucunditatis extremæ usu in comparationibus adhibetur. vt, Meliora sunt vbera tua vino. Ex huius autem rationis similitudine diuini spiritus efficientia in iis, quibus illabatur, vini & lactis nominibus indicatur. vt, Venite, emite absque vlla commutatione vinum & lac. &, Bibi vinum meum cum lacte meo. Ad hanc rationem refertur illud. Et vinum germinans virgines. Vinum & oleum deliciarum omnium summam in sermonibus referunt. vt, Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & oleum, non ditabitur.

Vltio.

Psal. 74.

Psal. 59.

Ierem. 25.

Ierem. 51.

Diuinam quoque vltionem, penitus ad intimas vsq. hominum mentes penetrantem, vinum significat. vt, Quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto. & Potasti nos vino compunctionis. & Sume calicem vini furoris. Et calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram.

Doctrina efficax.

Isai. 1.

Matr. 2.

Doctrinam animos ad rem gerendam, atque ad actionum exercitationes informantem, vini nomine sacerfermo exprimit. vt, Vinum tuum mixtum est aqua. Hinc illa Christi sententia. Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, &c. sed vinum nouum in vtres novos mitti debet. quo in loco vtres iidem ex eadem translatione animi sunt, quibus doctrine ratio communicatur.

Prosperitas.

Ierem. 47.

Vinum in primo permanens vase, rerum statum florentem, & nondum mutatum, apud Ieremiam significat. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in facibus suis, nec transgressus est de vase in vas.

OLEVM.

OLEVM in vtilissimorum fructuum numero est:

sicut scriptum est. Et abundantiam frumenti, vini & olei. & Deus tuus introducet te in terram bonam, terram frumenti, olei ac mellis. Eius vsus varius, & per omnia probatissimus in cibis condiendis, in lucernis incendiendis, in medicamentorum compositione, atque in vnguentorum deliciis, & in antiquis sacrificiis spectatur: sicut scriptum est. Et simillam frixam oleo. Et fabam & lentem & frixum oleo cicer. & Non habeo panem, nisi quantum pugillus potest capere farinae, & parum olei in lecytho. En colligo duo ligna, vt faciam illud mihi & filio meo: & Oleum ad luminaria cocinnada. & oleum ad nutrimenta ignium. & Non sunt curata medicamine, neque fora oleo. & Laui te aqua, sanguinem tuum mundavi ex te, & vixi te oleo. Et Samaritanum vulnera hominis a latronibus sauciati, infundens oleum & vinum, curasse Christus ait. & Cum ieiunas, unge oleo caput tuum, ne videaris ieiunans. & Omni tempore sint vestimenta tua candida: & oleum de capite tuo non deficiat. Et in sacris factitandis crustulam conspersam oleo, & simillam conspersam oleo raso adhibitam legimus. Est autem olei vis lenis & blanda, sed quæ leuiter ad internas vsque corporum partes penetret, & latè permanet: sicut scriptum est. Et intravit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. & Nitidius oleo guttur eius. & Oleum effusum nomen tuum.

Ex his rationibus aut res ipsa, aut nomen elegantis significationis genere vsurpatur. Namque oleum iucunditatem & letitiam ostendit: sicut scriptum est. Vt exhilaret faciem in oleo. & Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. & Oleum in habitaculo iusti. Et propterea vixit te Deus Deus tuus oleo letitiæ, præ confortibus tuis.

Diuini quoque spiritus efficacitatem & gratiam ad munus rectè & alacriter obeundum additam, oleum in sacerdotibus, regibus, prophetisque inungendis & initiandis adhibitum, idque fragrantissimo odore gratum, & commendatum significabat. vt, Assumpto vntionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificetur. & applicabis Aaron & filios eius ad fores, &c. vt vntio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat. Et David a Samuele vntus est. & hoc significabant duo filij olei splendidi apud Zachariam.

Significat etiam animi preparationem ex fidei, & virtutis, ad actionumque bonarum exercitatione, ad diuinum spiritus sancti accipiendum donum. hoc est, quod dicitur de prudentibus & imprudentibus virginibus.

Denique vntio spiritus sancti, gratiam noui Testamenti, hominibus confirmatis presentem, recondita significatione indicat. vt, Sed vos vntionem habetis a sancto, & nostis omnia. & Vos vntionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis: & non necesse habetis, vt doceat vos aliquis, sed vntio eius docebit vos de omnibus.

FICVS, FRVCTVS.

FICVS ex optimorum fructuum genere sunt & recentes, vbi maturuerint, comeduntur, & ad totum annum Sole passæ adferuantur, ac præter omnes fructus ceteros citissime & copiosissime proueniunt. Quam ob rem maximæ sterilitatis argumentum est ficuum desideratio: sicut scriptum est. Non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit. Significant autem ficus homines, quorum aliquem vsu esse oportet: quæ si probentur, homines probos; si verò improbentur, prauos indicant. vt, Ostendit mihi Dominus, & ecce duo calathi pleni ficis positi ante templum Domini. & paulò post. Calathus vnus ficus bonas habebat nimis, vt solent esse ficus primi temporis: & calathus vnus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterat, eò quod essent malæ, &c. quæ in illo loco Propheta refert. Ex eadem ratione improbandos & reijciendos homines significant ficus malæ. vt, Ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt,

Genes. 27. Dent. 7. 1. Reg. 6. 3. Reg. 17. Exod. 25. Exod. 35. Isai. 1. Ezec. 16. Luc. 10. Ecclef. 9. Exod. 29. Ibidem. Psalm. 107. Proverb. 5. Lacticia. Psalm. 104. Psal. 140. Psal. 44. Gratia. Facultas. Exod. 40. 1. Reg. 10. Zach. 4. Animi preparatio. Matr. 25. Spiritus sancti vntio. Iohan. 2. Ierem. 7. Conditio varia. Ierem. 14. Ierem. 23. Ierem. 29.

possunt, eò quòd pessimæ sunt. Et de viris bonis dixit Michæas, Præcoquas ficus desideravit anima mea.

Ficus autem sine adiuncto boni vel mali, opera honesta & probanda significat, eò quòd sua natura ficus in bonorum fructuum recensetur numero: sicut scriptum est. Neque de spinis colligunt ficus. Apud D. verò Iacobum ficus ut certum fructus, & notissimum genus est, sic quoque certa hominum studia & explorata significat. ut, Nunquid potest, fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus?

FRVTEK, ARVND, CA-
LAMVS. CAP. LXXI.

FRVTICVM genus arundo maximè distinguit, què nunquam in arborem excrescit, humido solo præcipuè proueniens, caua interior, longioribus foliis & faciliè friabilis atq. agibilis: sicut scriptum est. Et percutiet Dominus Deus Israel, sicut moueri solet arudo in aqua. Est aut leuitatis & vanæ atq. inanis rei vel personæ symbolum arundo, siue ipsa ad representandam rem vsurpetur, siue in orationem tantum nomine appellato producat. Quam ob rem qui Christi irridebant regnum, arundinem in dextera eius posuerunt. Et percutiebant caput eius arundine. Et Christus Iohannis auctoritatem confirmans aiebat: Quid existis videre in desertum? arundinem vento agitatam?

Arundineus baculus leue subsidium & persæpè incommodum significat. ut, An speras in baculo arundineo atque contrafracto Aegypto? &c. Et scient omnes habitatores terræ, quia ego Dominus, pro eo, quòd fuisi baculus arundineus domui Israel.

Arundo etiam mensuræ nomen est apud Iohannem Theologum. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream. & Mensus est ciuitatem de arundine per stadia, &c. & Calamus mensuræ in manu eius. Et datus est mihi calamus similis virgæ.

Humidioris etiam loci signum calamus est: sicut scriptum est. Sub umbra dormit in secreto calami in locis humentibus. Et orietur viror calami & iunci. Quamobrem huius generis defectus aquarum penuriam arguit, ut Calamus & iuncus marcescent, &c. Calamus quassatus rem vel personam nullis viribus valentem significat. ut, Calamum quassatum non confringet.

Calamus etiam ex materia instrumentum ad scribendum significat. ut, Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. & Multa habeo tibi scribere, sed nolui per atramentum & calamum. Est etiam calamus aromatis genus ex arbusi humilitate fortasse dictus. ut, Calamum suaue olentem de terra longinqua. & Stracte & calamus in negotiatione tua.

PLANTARVM PARTES.

CAP. LXXII.

RADIX prima plantarum pars & velut caput est, ex cuius incolumitate & virtute reliquis partibus salus & vita communicatur integris, abscessis verò restitutio contingit. Ex eiusdem autem perniciæ vel incommoditate interitus toti plantæ affertur: sicut scriptum est. Plantasti radices eius, & impleuit terram. & Egre dietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et erumpet radix eius ut Libani. & Radices eius densabuntur. Et quod non habebat radicem, exaruit. & Jam securis ad radicem arborum posita est. Primum autem radix cuiuscunque rei imum & firmissimum fundamentum, initiumque significat, vnde & radices montium dicuntur. ut, Et edificauit altare ad radices montium. & Accessistis ad radices montis. Radix tua & generatio tua de terra longinqua. Et radicem verbi inueniamus.

Deinde etiam personarum, familiarum, generis rerumque aliarum, de quibus sermo fit, firmitudinem

& prosperitatis atque propagationis spem, radix in orationem inducta ostendit. ut, Radix iustorum non commouebitur. Et ibid. Radix iustorum proficiet. & Plantasti eos, & radicem miserunt. Et erit quasi lignum, quod plantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas. Et si radix sancta, & rami. Igitur radicem extirpatio aut excisio, aut aliàs læsio, absolutam calamitatem & interuentionem arguit. ut, Si senuerit radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius. & Interire faciam in fame radicem tuam. & Contriui fructus eius desuper, & radices eius subter.

Cogitationum & affectuum etiam, actionum & studiorum humanorum initium, & fontem, radix significat. ut, Ne sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem. & Radix omnium malorum est cupiditas. & Ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, & per illam inquinentur multi.

LIGNVM.

LIGNA homines significant multis in locis apud Prophetas. At verò lignum humidum, virtutibus præditum hominem: contra aridum, virtute carentem significat. ut, Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime; & exaltaui humile: & siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum.

Lignum putridum infirmam rem significat, s. s. E. Reputabit enim quasi paleas ferrum; & quasi lignum putridum æs. Lignum viride virtute magna præditum virum. aridum verò lignum inutilem hominem interpretamur, s. s. E. Si in viridi ligno hoc fit; in arido quid fiet?

Lignum tribum Israeliticam significare, ex illo consilio Moyse didicimus, quod de coniungendis virgibus singularum tribuum, auctore Deo, præbuit: atque ex hac ratione scriptum est apud Prophetam. Et tu filii hominis, sume tibi lignum vnum, & scribe in eo Iudæ & filiorum Israel sociorum eius.

Lignum vitæ Christum significat: Et dabo ei edere de ligno vitæ. Et ex vtraque parte fluminis lignum vitæ effertens fructus duodecim, per menses singulos redens fructum suum, & folia ligni ad sanitatē gentium.

TRVN CVS.

RADICIBVS truncus innititur, eorumque virtute viuunt, & ramos ipse sustinens alit: sicut scriptum est. Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursus reuifescit, & rami eius pullulant; si senuerit in terrâ radix eius, & in puluere mortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cum primùm plantatum est. Significat autem consilium, & rem aut personam vel negotium; quibus prosperitas futura speratur. ut, Equidem neque plantatus, neque fatus, neque radicans in terra truncus eorum: repente flauit in eos, & aruerunt.

RAMVS.

RAMI plantam ornant, fructuique ferendo in fructiferorum genere aptantur, & auiculis inuendas mansiones aut nidis ponendis commoditates habent: sicut scriptum est: Et relinquetur in ea sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum vel trium oliuarum in summitate rami. Et fit arbor ita, ut volucres cæli veniant & habitent in ramis eius. & Aut inter spissos arborum ramos auium sonus suavis. Arcano autem sermone rami speciem ipsam rerum significant, quæ conspicitur quidem & adnotatur, veruntamen minor est dignitate, quam fundamentum & radix. Itaque in familiis rami frequentiam filiorum; in negotiis ostentationem rerum ipsarum; in diuitiarum definitione pecuniam & possessionis externam faciem; atq. ut summam dicamus, notam res ipsas, quam rerum partes indicant: sicut scriptum est. Et erit in ostensione sicut terebinthus, & sicut quercus;

Familia.
Ezech. 17. quercus, quæ expandit ramos suos. Generis & populi alicuius partes & familiae apud Ezechielem rami dicuntur. Cùmque germinasset, crevit in vineam latiore, humili statura, respicientibus ramis eius ad eam. & Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis. & Si radix sancta, & rami sancti.

Propagatio.
Ezech. 17. Propagationis spem ramus quoque apud eundem significat. ut, De vertice ramorum eius tenerum distringam; & plantabo super montem excelsum & eminentem, &c.

Negotiatio.
Ezech. 31. Negotiorum & rerum frequentiam, prosperitatisque speciem, ramorum nomine auctores describunt. ut, Elevati sunt rami eius præ aquis multis. Totius porro rerum status prosperi imaginem Daniel eleganter expressit. Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingens caelum, aspectus illius erat usque ad terminos universae terrae, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius. Et esca universorum in ea, subter eam habitabunt animalia, & bestiae: in ramis eius conuersabuntur volucres caeli. & Oseas, Erumpet radix eius ut Libani: ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius.

Prosperitas.
Daniel. 4. ramum status prosperi imaginem Daniel eleganter expressit. Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingens caelum, aspectus illius erat usque ad terminos universae terrae, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius. Et esca universorum in ea, subter eam habitabunt animalia, & bestiae: in ramis eius conuersabuntur volucres caeli. & Oseas, Erumpet radix eius ut Libani: ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius.

Ose. 14. ramum status prosperi imaginem Daniel eleganter expressit. Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingens caelum, aspectus illius erat usque ad terminos universae terrae, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius. Et esca universorum in ea, subter eam habitabunt animalia, & bestiae: in ramis eius conuersabuntur volucres caeli. & Oseas, Erumpet radix eius ut Libani: ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius.

FRONDES.

RAMIS decus frondes sunt, & nimium æstum arcent. Ramos ligni densarum frondium antonomasticè Deus ad festum tabernaculorum celebrandum sumi iussit.

Significant autem frondes nepotes ad familias propagandas idoneos. ut, Summitatem frondium eius auulsit, & transportauit in terram Chanaan. & In terra bona super aquas multas plantata est, ut faciat frondes. Et fructus eius, & frondes eius creuerunt ex aquis multis. & Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus.

FOLIUM.

FOLIUM arborum, & herbarum dicitur, idemque præstat atque de frondibus diximus. Est autem minime in partibus plantæ dignitatis folium, & facile corrumpitur, singulis annis deponitur; & ubi exciderit, nullius ponderis aut momenti esse censetur, nisi ex singulari naturæ facultate ad medicinam sit utile; idque dum ramis hæret, vel leuissima ventum mouetur vi, & postquam decidit, citò perit vel impellitur. Quam ob rem pro re leuissima ac nullis viribus valente usurpatur. ut, Terribit eos sonitus folij volantis. & Contra folium quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam. & Cecidimus quasi folium vniuersi. Species etiam, & forma dignitasque personarum singularum folij nomine significatur, quantum exterius decoris ostendi potest. quod si ex vera virtute oriatur, gratum perpetuumque est: sin verò inanem tantum ostentationem præferat, deciduum, & ingratum habetur. Hinc illæ sententiæ. Et folium eius non defluet. Et erit folium eius viride. & Folia eius pulcherrima. Et illæ rursus, Et eritis velut quercus defluentibus folijs. & Defluit folium de vinea. & Nihil inuenit in ea præter folia.

SILVÆ SIVE SALTUS.

SILVA, aut præstantissimæ in silua vel saltu arbores, magnates significat. ut, Gloria saltus eius & carmeli eius ab anima usque ad carnem consumetur.

DE LUMINARIBVS EORVMQUE EFFICIENTIA.

CAP. LXXIII.

ATQUE adeo ut ea, quæ condita fuerant, omnia, quæque deinceps condenda erant, lucis, & noctis vicissitudine, & commoditate vterentur, propriaque naturæ virtutes aptius, & commodius ostenderent, & producerent singula, caelestibusque efficientijs terrestria iuari possent, dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento caeli, & diuidant diem ac noctem, ut sint in signa, & tempora, & dies & annos. Fecitque Deus duo luminaria,

luminare maius, ut præset diei; & luminare minus, ut præset nocti, Et stellas: & posuit eas in firmamento caeli, ut præset diei ac nocti, & lucerent super terram. Ex hac autem præfectura diei ac noctis, vices, & variae efficientiæ, pro stellarum & luminarium varia ratione, oriuntur. Hinc signa accipiuntur tempestatum, hinc tempora constituuntur mensium duodena, atque annorum quaterna. Atque de luminariis, quatenus ad lucis, & luminis definitionem attinet, abundè iam disseruimus: nunc verò alia ratione est agendum. Luminaria maiora miserimorum & calamitosorum temporum indicia sunt: sicut scriptum est, Omnia luminaria caeli marere faciam super te. Significant autem luminaria, summa ac plane diuina virtute præditos homines; quales ij sunt, qui diuini spiritus efficietia renouati, nouas & admirabiles Dei creaturas inter ceteros mortales agunt: sicut scriptum est. Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo.

SOL.

SOL maius luminare splendore caloreque suo cetera omnia vincit, atque effectu ipso superat: sicut scriptum est. In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit, ut gigas, ad currendam viam; à summo caelo egresso eius. Et occursum eius usque ad summum eius, neque est qui se abscondat à calore eius. & Solem in potestatem diei, & lunam, & stellas in potestatem noctis. Atque in significationum generibus diei partes sol cum primis indicat iuxta constitutum sibi à Deo præceptum. ut, Erunt in signa & tempora. Quam ob rem prima, vltima, media diei, & similiter noctis partes huiusmodi orationibus adnotantur. Sol egressus est super terram. ortusque est statim sol: & Cùm incaluisse sol. & Reddes ei ante solis occasum. & Antequam sol occuberet. & Mortuus est occidente sole. & Cùm sol occumberet, sopor irruit super Abraham. Neque verò temporum tantum, sed terrarum etiam, & locorum index sol est. ut, Trans Iordanem ad solis ortum. & Qui vergit ad solis occubitum. & A solis ortu usque ad occasum, omnis terra significatur. & apud Sapientem, Sub sole vniuersus orbis est. Sol eximiam virtutis, & dignitatis pulchritudinem atque diuinum quoddam significat decus. ut, Lux solis erit septupliciter. Et non occidet vltra sol tuus. & Thronus eius sicut sol in conspectu meo. & Fulgebunt iusti tanquam sol in regno patris mei. & illud, Alia claritas Solis, alia Lunæ.

Sol iustitiæ Christus est: sicut scriptum est, Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & fanitas in pennis eius. & Facies eius erat ut sol. Solem & Lunam patrem, & matrem interpretatus est Jacob. Eadem simul prosperitatem significant. ut, Lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis erit septupliciter. Eadem etiam naturalem hominum intellectum, & illius opus ratiocinationem, arcanè indicant. ut, Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam. & Occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Solis obscuratio, & ceterorum luminarium obtenebratio, calamitosa, & miserima tempora significat. ut, Erit in die illa, occidet sol in meridie. & Sol, & Luna obtenebrati sunt.

LUNA.

LUNA secundum à Sole luminare, est mensium spatia cursu proprio definiens: sicut scriptum est, Fecit lunam in tempora. Eadem noctis tempus ad efficientiam præcipuè occupat: sicut scriptum est, Per diem sol non vret te; neque luna per noctem. & Lunam, & stellas in potestatem noctis. & De pomis fructuum solis ac lunæ.

Apud

Maer. Genes. 37. Apud onirocritas luna matrem significat. vt, Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti, num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te?

Perfectio. Psalm. 77. Luna in comparationibus perfectam quandam naturam, & suo in genere absolutam significat: sicut scriptum est, Sicut Luna perfecta in aeternum, & testis in caelo fidelis. Ex qua ratione illud apud Iob explicandum est: Ecce luna etiam non splendet, & stellae non sunt mundae in conspectu eius.

Felicitas. Isai. 30. Luna felicitatis & secundarum rerum praecipue spiritualium usum significat. vt, Et erit lux lunae sicut lux solis.

Lux in mensis. Isai. 60. Luna & sol mentium lucem, & naturalem cognoscendi facultatem. vt, Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunae illuminabit te, &c. Pulchritudinis quoque exemplum luna est. vt, Pulchra vt luna, electa vt sol. Luna plena gratiae diuinae usum commodissimum significat. Quasi luna plena in diebus suis lucet.

Inconstantia. Eccl. 27. Luna leuitatem & inconstantiam animorum quorundam refert: sicut scriptum est, Stultus sicut luna mutatur.

STELLA.

Noctis imperium cum Luna stellae obtinent lucentes, & pulchritudinem efficientiamque suam mundo ostendentes: sicut scriptum est. Et luminare minus vt praesert noctis, & stellas. Et Lunam & stellas in potestatem noctis. Earum numerus & usus omnium hominibus ignotus, Deo autem conditori notus est. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Ex his autem rationibus stellarum nomen in sermone inducitur. namq. aut innumerabilem multitudinem significat. vt, Multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli. Et estis hodie sicut stellae caeli. & Plures fecisti negotiationes tuas, quam stellae sunt caeli. Aut etiam significat varia ingenia hominum, eademque praestantia, virtutesque diuersas. vt, Et stellae non sunt mundae in conspectu eius. & Stella a stella differt.

Arcane etiam stellae & Ecclesias & Ecclesiarum ministros indicant. vt, Septem stellae, angeli sunt septem Ecclesiarum. Aliquando prosperitatem, & secundarum rerum usum & facultatem, nomine stellarum interpretatur. vt, Quoniam stellae caeli, & splendor earum, non expandent lumen suum. & Hac dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunae, & stellarum in lumine noctis. & Nigrescere faciam stellas eius. & Stellae retraxerunt splendorem suum.

Iacob in Iosephi somnio stellarum nomine fratres definiuit. Denique stella ex Iacob orta, Iesum Christum Dei filium, & ministrum, orbisque lucem, & salutem in Balaam responsis indicat. Eundem autem ipsa stella Magis indicauit: Qui viderunt stellam in Oriente, & venerunt adorare eum. De quo scriptum est, Ego sum stella splendida & matutina.

Stella matutina in medio nebulae gratiam & decus refert apud Ecclesiasticum. Ex caeli luminarium & stellarum ordine & habitu vario variet etiam in firmamento rerum constitutiones efficiuntur, vt serenum, nubium, pluuiae, imbres, fulgura, tonitrua, fulmina, ignes, grando, nix, glacies, & spiritus procellarum: quae omnia & verbum Dei faciunt, & significatione non carent, atque ita scriptum est de luminariis. Vt sint in signa & tempora.

SERENVM.

SERENI caeli similitudo Deum propitium, fauentemque significat; sicut scriptum est. Et viderunt Deum Israel, & sub pedibus eius quasi opus lapidis saphirini, & quasi caelum, cum serenum est.

NVBES.

NVBIVM prima secundum naturam significatio humoris est, ex quo ipsae concrevunt, quae si densae, & communes fuerint, pluuiam indicat proximam. vt, Cum

que obduxero nubibus caelum, &c. & Nubes distillauerunt aquis, & Qui ligat aquam in nubibus, & Te nebrosa aqua in nubibus aëris.

Aliquando pro caelo ipso, & caeli in terras efficientia usurpatur. vt, Veritas tua usque ad nubes: & quis in nubibus requabitur Domino?

Persepe etiam nubes Dei latentem praesentiam, sed manifestam efficientiam significat. vt, Nunquam defuit columna nubis. Et cum eo pariter columna nubis. & Gloria Domini apparuit in nube. & Veniam ad te in caligine nubis. & Impletur domus Dei nube, &c. Compleuerat enim gloria Domini domum Dei. Nubes illa lucida & illuminans noctem, quae filios Israelis in mari praecedens ducebat, Christi corpus verum, & mysticum significabat. Cuius arcanae rationes ex eiusdem benignitate nobis opportuno explicabuntur loco.

Nubes celerissimi & altissimi volatus speciem referunt. vt, Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbae ad fenestras suas? Et ita praesentem & citissimam orbis gubernationem & prouidentiam. vt, Qui ponis nubem ascensum tuum: & Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius.

Nubis dies, tristitia, obscura, & calamitosa tempora interpretatur. vt, Dies nubis tempus gentium erunt. & Solem nube tegat. & In die nubis & caliginis. Copiam & densitatem atque communionem virtutis apud eundem vatem nubes indicat. vt, Ascendens super populum Israel quasi nubes.

Postremo rem quae deficere & disijci, dissiparique potest, nubes significat. vt, De cui quasi nubem iniquitates tuas.

VENTVS.

CAP. LXXIIII.

VENTVS, nubes cogit, pluuiamque efficit. Vnde miraculi indicandi causa dictum est. Non videbis ventum neque pluuiam, & alueus iste replebitur aquis. Aliquando idem exiccat & exugit aquas. vt, Vidit spicas Pharaon vento vrente percussas. & Deus in mare induxit ventum vrentem tota nocte, qui deficcavit pavementum maris. hic est subsolanus ventus: Aliquando nubes disijcit, & serenum caelum reddit, vt aquilo: sicut scriptum est, Ventus Aquilo dissipat pluuias.

Omnium autem ventorum communis est vehementia, celeritas, & libera vagatio: sicut scriptum est, Spiritus ubi vult spirat, & audis vocem eius. Ex his autem rebus significationes, & comparationes ac similitudines sumuntur. Celeritatis. vt, Elapsus est super pennas venti. & Qui ambulat super pennas ventosum. Impulsio. vt, Sicut puluis, quem proijcit ventus a facie terre. & Contra folium quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam. & Mouebuntur ligna sylvarum a facie venti. & Ventus transiens fugabit eos.

Fluxa ac fugacis & incertae rei. vt, Memento quia ventus est vita mea. & Qui conturbat domum suam, possidebit ventos. & Qui retinet eam, quasi ventum teneat. & Ventus & inane simulachra eorum.

Popularis aerae vel inconstantis sententiae. vt, Arundinem a vento agitatam. Et circumferri omni vento doctrinae dixit Paulus.

Ventorum quatuor nominibus vel omnibus vel singulis appellatis, quatuor mundi plagae indicantur. vt, Congregabit electos a quatuor ventis: & A quatuor ventis veni spiritus.

MERIDIES.

MERIDIES re publice, & magna cum animi deliberatione atque constantia gerenda significat. vt, Induxi super matrem adolescentis pastorem meridie.

Significat etiam terram Israeliticam ihs, qui Babylone sunt. Sic apud Ezechielé Hebraice est, Fili hominis, pone faciem tuam ad meridiem, & stilla ad sanctuaria.

Rem etiam clarissimam & maxime conspicuam indicat.

34. itas. nia. 1. 17. 13. 19. 31. 16. 24. 22. 17. 15. 4. atio. 11. 106. 1. 30. 77. 13. 15. 4. 17. 10. 37. 30. 30. 11. 60. 3. 103. 110. 135. Humor. Genes. 9.

Indic. 5. Iob. 26. Psal. 17. Calum. Psal. 35. Dei efficien. Exod. 13. Exod. 14. Exod. 16. Exod. 19. 2. Paral. 5. Exod. 14. Christi cor. pus. Celeritas. Isai. 60. Psalm. 103. Prouidentia. Ierem. 4. Ezech. 30. Ezech. 32. Ezech. 34. Copia. Ezech. 37. Fluxibilitas. Isai. 44. Genes. 41. Exod. 10. Prouis. 23. Vehemen. tia. Iohan. 7. Celeritas. 2. Reg. 22. Psal. 103. Psal. 1. Iob. 13. Impulsio. Isai. 7. Iob. 37. Fugacitas. Iob. 7. Prouis. 11. Prouis. 27. Isai. 40. Inconstan. tia. Luc. 7. Ephes. 4. Orbis cardines. Math. 24. Ezech. 37. Apera & deliberata actio. Ierem. 15. Isra- lis terra. Ezech. 24. Res mani. festa.

meridies s. s. e. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.

SUBSOLANVS.

SUBSOLANVS idem est, qui Hebræis דרומ, nostris Interpretibus ventus vrens dicitur. Is stragem, vastationem, & desolationem significat. vt, Percussi vos vento vrente. & Facies eorum ventus vrens.

AQVILO.

AQVILO sinistram mundi partem occupat, & significat. vt, Vide terram ab eo loco, in quo nunc es, ad Aquilonem & meridiem, ad orientem, & occidentem. & Ad Aquilonem, & austrum. & Dicam Aquiloni, Da. Significat etiam orbis partem in habitationem hominibus concessam. vt, Aquilonem & mare tu creasti. Namque maxima terræ pars aquilonem spectat.

Aliquando Chaldæam regionem significat. vt, Ollam succensam video, & facies eius ad Aquilonem. & Eum qui ab Aquilone est, procul faciam a vobis.

Nonnunquam diuini verbi imperum, vim & efficacitatem nubes omnes vanitatis disijcientem, Aquilo significat. vt, Ab Aquilone pandetur omne malum.

In Ierosolymæ vrbis descriptione Aquilonis latera Sion montem indicant. vt, Latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

AVSTER.

AVSTER dextera orbis plagæ index est. vt, Ad Aquilonem & ad Austrum. & Plagam Austri in meridiem. Indicat etiam solitudinem eam, in qua filij Israel commorati aliquando sunt. vt, Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan.

Et propter plagæ calorem Auster terram calidam, & arentem significat. vt, Terram australem & arentem dedisti mihi. & Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.

Auster etiam apud Danielem Ægypti regnum significat. Et confortabitur rex Austri, &c.

OCCIDENS.

VENTVS ab Occidente nomen proprium non habet in sacris libris, sed ventus tantum dicitur, parte, vnde fiat, indicata, quo vsus Deus locustas ex Ægypto in rubrum mare expulit. Sed Occidens pro ipso vento aut pro regione & plaga mundi vsurpatur. vt, Venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro.

PLVUIA, IMBER.

CAP. LXXV.

PLVVIAM ex nubibus concretam venti demittunt: sicut scriptum est, Nubes & ventus, & pluuia non superueniens, &c. Habet autem & genus hoc arcanam significationem vt viuificationis & recreationis. Veniet nobis quasi imber temporaneus, & serotinus terræ. & Deducam imbrem in tempore suo, & pluuia benedictionis erunt. Et dabitur pluuia semini tuo, vbi cumque seminaueris in terra. Pluere abundantiam & copiam maximam significat. vt, Pluit super eos sicut puluerem carnes. & Concresecat in pluiam doctrina mea.

Pluuiam hyemæ synecdochicòs interpretamur. vt, Imber abiit, & recessit. Pluuia & ros beneficium magnum soli Deo acceptum referendum significat. vt, Et erunt reliquæ Iacob in medio populorum quasi ros à Domino, & quasi stillæ super herbam, quæ non expectat virum, & præstolatur filios hominum.

Pluuia lachrymas apud Ecclesiastem. Et reuertantur nubes post pluiam. Pluuia & grando tribulationem, & bellum, impetumque potentia vehementis, sicut impetus grandinis, sicut turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum. Et subuertet grando spem mendacij, & protectionem aquæ inundabunt. Quamquam & hoc arcanam magis habet significationem, quam suo loco exponere spes est.

Ros copiam multitudinemque significat maximam. Copia. Multitudo. s. s. e. Et operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram. 2. Reg. 17.

Ros & pluuia, beneficia à solo Deo expectanda, & conferri solita significat. vt, Erunt reliquæ Iacob in medio populorum multorum quasi ros à Domino. Beneficia Dei. Mich. 5.

Benignitas & gratia, secundarumque rerum vsus, rosis nomine & similitudine significantur. s. s. e. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira. Et sicut ros super herbam, sic & hilaritas eius. Gratia. Benignitas. Proverb. 19.

Ros matutinus, res fluxa, instabilis, & quæ citò perit, s. s. e. Idcirco erunt quasi ros matutinus præteriens. Instabilitas. Ose. 13.

FVLGVR ET FVL MEN EX

EADEM CAUSA.

FVLGVR incenso aère fit, ignemque refert velocissimum, qui non antè caueri aut præuideri possit, quam editus fuerit. Quam ob rem velocitatis & in expedienda re improuise festinationis, atque diuinæ cuiusdam, eiusdemque præstantissimæ, & omnino irrefragabilis virtutis significationes ex fulgurum imagine sumuntur. Hinc est, quod diuinæ præsentia & virtutis argumento legimus, Dominus dedit tonitrua, & grandinem, & discurrentia fulgura super terram. & Ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura. Vltio præstantissima, acerrima & insuperabilis fulguris mentione indicatur. vt, Si acuero vt fulgur gladium meum, & Splendor ignis. & De igne fulgur. & Facies eius velut species fulguris. & Exhibet vt fulgur iaculum. & Facta sunt fulgura & voces. & In splendore fulgurantis hastæ tuæ. Celeritas. Velocitas. Exod. 9. Exod. 19. Vltio. Dent. 29. Ezech. 1. Dan. 10. Zach. 9. Apoc. 16. Habac. 3. Luc. 10.

Propter celeritatem nimiam dictum est: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Aliquando rei efficacitatem manifestam, & omnibus cōspiciam maximè arcana ratione indicat fulgur. vt, Sicut fulgur exit ab Oriente, & apparet vsque in Occidentem. & Sicut fulgur coruscans de sub cælo in ea, quæ sub cælo sunt fulget, &c. Efficacitas. Matth. 24. Luc. 17.

GRANDO.

GRANDO nulli rei commoda, sed omnibus incommoda tantum diuinæ in improbos animaduersioni inferuire videtur, quandoquidem fatis, plantis, pecudibus, & hominibus ipsis nocere deprehenditur. Quam ob rem Dei aduersus peccatores iram testatur. vt, Adhuc retines populum meum, & non vis dimittere eum. En pluam cras in ipsa hora grandinem multam nimis, &c. & In tonuit de cælo Dominus, grando & carbones ignis. & Ecce validus & fortis Dominus sicut impetus grandinis. & Subuertet grando spem mendacij. & Grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines. Hæc omnia calamitatem hominibus ob culpam illatam significant. Ira. Exod. 9. Psal. 17. Isai. 27. Apoc. 16. Calamitas.

NIX.

Ex eadem materia, qua & aqua, nix efficitur, frigida omnino natura & candidissima, terris etiam, si opportunè immittatur, utilis: sicut scriptum est, Quomodo descendit imber & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & germinare eam facit. Cuius nominis ex his rationibus certa vsurpatio est. nam dies niuis hyemem significant. vt, Ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna in tempore niuis. Hyems. 1 Paral. 11.

Candoris similitudinè extremam & puritatis significationem habet. vt, Si lotus fuero quasi aquis niuis. & Super niuem dealbabor. & Candidiores Nazaraei eius niue. Candor. Puritas. Job. 9. Psal. 50. Thon. 4.

Lepræ etiam manifesta albedinem & notam indicat. vt, Moses protulit manum leprosam instar niuis. & Maria conspecta est candenti lepra vt nix. & Giezi regressus est quasi nix leprosus. Niuis vsus in altu refrigerium magnum, & consolationem affert: sicut

Lepra. Exod. 4. Num. 12. 4 Reg. 13. Refrigeratio. uo.

sicut scriptum est, Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus adveniens ei, qui milit eum.

Pronob. 25.
Impor-
tunas.

At vero nix in aestate demissa importuna rem significat. vt, Quomodo nix in aestate, & pluuia in messe, sic indecens est stulto gloria.

GLACIES.

IN frigidarum naturarum genere glacies est, durior quam nix, minus candens, ex eadem tamen materia: sicut scriptum est, De cuius utero egressa est glacies, & nivis quis est pater? In antithesim caloris, & ignis affertur. vt, Ignis, grando, nix, glacies. sed ad evanescentis prosperitatis, negotij, rei aut consilij imaginem describendam appellatur. vt, Ingrati enim fides taquam hybernalis glacies tabescit. &, Sicut in sereno glacies dissolventur peccata.

Iob. 37.
Evanescentia.
Psalm. 147.
Sapient. 16.
Ecc. 3.

NEBULA.

NEBULA minoribus & tenuioribus partibus, quam aqua, nix, & glacies, constat, atq. ita magis diffunditur & citius dissolvitur: sicut scriptum est, Qui dat nivem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit.

Psalm. 147.

Propter extensionem, & aeris impedimentum, diuinam maiestatem, efficientia quidem manifestam, mortalibus autem oculis inaccessibilem, indicat nebula, quia ob rem Deus in nebula saepe descendisse, & venisse dicitur. vt, Nebula impleuit domum, & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam: Impleuerat enim domum gloria Domini. & Dominus dixit, vt habitaret in nebula.

Maiestas.
3. Reg. 7.
Ibidem.

Res, quae omnino difijci dissiparique potest, & evanescere, nebulae similitudine notatur. vt, Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua.

Evanescentia.
Isai. 44.

Caelum. Caelorum supernorum species, & prospectus nebulae similis esse dicitur. vt, Sicut nebula texi omnem terram.

Eccles. 24.
2. Pet. 2.
Inconstans.

Nebula turbinibus agitata, inutilem, & inconstantem hominem apud D. Petrum significat.

TEMPESTAS.

TEMPESTAS persecutionis & calamitatis, vltionis, atque omnis infestae, & difficilis rei sensum significat: qua in definitione poenas etiam ferendas intelligimus. vt, Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas. &, Morietur in tempestate anima eorum. &, Ecce turbo Dominicae indignationis egredietur, & tempestas erumpens super caput impiorum veniet. Hoc loco vltionem significat vehementem, sicut & in illo: Et dabo lapides praegrandes desuper irruentes, & ventum procellae dissipantem.

Persecutio.
Calamitas.

Iob. 27.
Iob. 36.
Ierem. 23.

Vim & potentiam insuperabilem aliquando tempestas exprimit. vt, Dominus in tempestate, & turbine via eius. & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine austru.

Vis magna.
Nahum. 1.

TURBO.

TURBO, iudicio diuino allatam vltionem aduersus improbos, & ad proborum liberationem, significat in arcanis definitionibus. vt, Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigae eius, reddere in indignatione furorem suum: & increpationem suam in flamma ignis. Et Dominus, in tempestate, & turbine via eius, & nebulae pulvis pedum eius.

Vltio.
Isai. 66.

Nahum. 1.
Exercitus impetuosus
Ierem. 4.

Exercitus impetuosissimus, & insuperabilis, his verbis turbis, & tempestatis, describitur: Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius.

DE ANIMALIBVS.

CAP. LXXVI.

PRIMA omnium animantium genera, pisces & aquatiliu monstrorum formae, atque illis digniores etiam natura proximae aves, & volatilia extitere, quae liquidiore mundi huius partes occupare, ornare, frequen-

Persecutio.
Calamitas.
Iob. 27.
Iob. 36.
Ierem. 23.
Ezech. 13.
Vis magna.
Nahum. 1.

Nahum. 1.
Exercitus impetuosus
Ierem. 4.

Lepra.
Ecc. 4.

Num. 12.
4 Reg. 15.

Refrigeratio.

tareque possent: quorum natura omnis & humidior est, & aeris parte cum humiditate obtinet: caloris vero non multum habet, ideoque frigus difficilius, quam aestu perfert, de quibus scriptum est: Dixitque Deus, Producant aqua reptile animae viuentis, & volatile super terram sub firmamento caeli. Horum autem genera omnia non est nunc animus persequi ad definiendum, sed quaedam tantum adnotare ad sacrorum sermonum usum opportuna.

Genes. 1.

PISCES IN GENERE.

PISCIVM omnium natura muta est: nam cum in aere non respiret, vocem emittere non potest: estque hoc genus praeter caetera animalia fecundissimum. Ex quo fit, vt sacris libris copiosissima soboles pisciscendi verbo, vt ita reddam וריי Hebraice indicetur. vt, Et creuant in multitudinem super terram. Hebraice est, Et pisciscant. Horum natura in aquis tantum viuit, vnde aliquando petuntur descriptiones ad aquarum penuriam, vel temporum sterilitatem indicandam. vt, Computrescent pisces sine aqua. &, Sed & pisces maris congregati sunt. Ad manifestam Dei prouidentiam, & virtutem probandam, pisces etiam appellantur. vt, Narrabunt tibi pisces maris. &, Volucres caeli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

Genes. 47.

Tempora.

Isai. 50.

Of. 4.

Prouidentia.

Iob. 12.

Psalm. 7.

Metaphoricè, & ex quodam metonymiae usu pisces pro populo frequenti Aegypti dixit Ezechiel. Et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis: & projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui.

Populus frequens.

Ezech. 29.

Extremum in omni animalium natura genus, & postremi sensus in comparationibus haberi pisces obseruauimus. vt, Et commouebo a facie mea pisces maris, & volucres caeli, &c. &, Congregans volatilia caeli, & pisces maris. Hominum quoque copiam multam Deo probandam significant pisces. vt, Erunt quoque pisces multi satis, postquam venerint illuc aquae istae. Ad hanc autem rationem alludens Christus dicebat: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. &, Sagena missa in mari, & ex omni genere piscium congreganti.

Postremi genus.

Ezech. 37.

Soph. 1.

Hominum copia bona.

Ezech. 47.

Pro reptilium genere usurpatur etiam piscis. vt, Si petierit pater filium piscem, numquid dabit ei scorpionem?

Matc. 1.

Matth. 13.

Reptile.

Matth. 7.

Atque vt hac natura ex omnibus generibus animalium maxime bruta, & vocis experta est, ita etiam ad pertubatum, & politia carentem viuendi statum significandum adducitur. vt, Et facies homines velut pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem?

Temeritas.

Habac. 1.

CETE SIVE DRACONES.

MAXIMUM, & vastissimum in mari genus Dracones sunt, quos Scriptura cete quoque appellat: qua in natura Leuiathan excellit, animans ad diuinam prouidentiam ostendendam cum primis creata, cui maxima in mari libertas & licentia est vagandi, & caeteros pisces deuorandi: sicut scriptum est, Hoc mare magnum, & spaciosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus: animalia pusilla cum magnis: illic naues pertransibunt, Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.

Psalm. 104.

Maximam potentiam, & vim, tyrannidemque, immodicam nomen ceti appellatum significat. vt, Numquid ego mare sum aut cetus? &, Tu conturbasti capita draconum in aquis. &, Conculcabis leonem & draconem. &, Rex Aegypti draco magne. &, Leoni gentium assimilatus es, & draconi, qui est in mari. Significat etiam allegoricos Luciferum mundi tyrannum, & omnes eius tyrannidis praecipuos principes. vt, In die illa visitabit Dominus in gladio suo super Leuiathan serpentem uentrem, & super Leuiathan serpentem tortuosum; & occidet cetum, qui in mari est. &, Ecce draco magnus, ruffus, &c.

Tyrannus potentia.

Iob. 7.

Psalm. 77.

Psalm. 90.

Ezech. 29.

Of. 32.

Isai. 27.

Dracones autem terrestres aquaticorum naturae affines sunt, immite genus, & ferum; consortium hominum fugiens; veruntamen in urbium ruinis libenter

Apocal. 12.

13. 16. 19.

20.

Vastitas. Isai. 13. Ierem. 49. Lamentatio. Miche. 2.

commoratur. Quam ob rem euerisionis, desolationis & solitudinis argumento est. vt, Replebuntur domus eorum draconibus. & Afer erit in habitaculum draconum. & Babylon in habitaculum draconum. Horribilis autem Draconum vox miseram & calamitosam lamentationem refert. vt, Faciam planctum velut draconum.

SERPENS.

Genes. 1. Math. 10. Malamentis. Math. 23. Luc. 11. Periculum. Ierem. 7. Amos. 9. Eccl. 10. Diabolus. Genes. 2. 2. Cor. 11.

INVISATA hominibus, & infesta serpentium natura est, animalium, præter cætera omnia terrestria, & marina genera viuacissimorum, & callidissimorum: sicut scriptum est. Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus. Et estote prudentes sicut serpentes.

Malam mentem, & malum animum, & rem aut personam nocentem serpens significat. vt, Serpentes, & gemina viperarum. & Nunquid pro pisce serpentem dabit? Summum periculum ab hostibus, idque per insidias allatum, serpentium nomen indicat: sicut scriptum est. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio. & Mandabo ibi serpenti, & mordebit eos. & Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occultè detrahit.

Porro serpens diabolus humani generis acerrimum & nocentissimum hostem illum significat, qui explicationis causa antiquus serpens dicitur. vt, Serpens erat callidior, &c. & Sicut serpens Heuam seduxit. Et serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas.

COLVBER.

Insidie. Nocentem. Genes. 49. Prouerb. 23. Eccl. 10. Amos. 5.

COLVBER, insidiatorem, & nocentem, oppressorè que significat: vt, Fiat Dan coluber in via. & Ingredditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber. & Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. & Si ingrediatur domum, & admoueat manum suam super parietem, & mordeat eum coluber.

SCORPIO.

Negocia laboriosa. Inutilia. Isai. 59. Ezech. 2. Malignum negotium. Luc. 11. Luc. 10. Apocal. 9.

SCORPIONVM oua, negotia laboriosa, & inutilia, ipsiq; auctoribus nocentia indicant. vt, Oua aspidu siue scorpionu ruperunt. Sunt enim scorpiones venenatae ac malignae naturae, eiusmodiq; ingenia indicant hominu, atque adeo demonum malorum studia arteq; significant, s. s. e. Quoniam increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. & Si petierit ouu, nunquid illi porriget scorpionem? & Dedi vobis potestatem calcandi super scorpiones, & serpentes. & Data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terre.

RANÆ.

Pseudoprophetae. Apocal. 16.

RANÆ immunda animalia, & loquacia pseudoprophetae significant. s. s. e. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiae, & de ore pseudoprophetae spiritus tres immundos, in modum ranarum.

AVES VOLUCRES.

CAP. LXXVII.

Genes. 1. Dexteritas.

MULTIPLEX auium genus est & cæterarum animantium, quæ pennis vtuntur; omnibus autem communis est sobolis numerositas. Nam quæ infecundissimæ habentur, singulis tamen annis nec minus quàm geminos pullos procreant: sicut scriptum est. Auesque multiplicentur super terram. Sunt autem in auium genere quædam fera, rapaces, & carniuora; quædam verò mitiores, moribus omnino dissimiles. Quam ob rem varios hominum mores vtraque pars refert. Atque ex hac re factum est, vt mitiores ad sacrificia peterentur, alijs reiectis, idq; non sine arcana significatione, quod in esu ipsarum etiam est obseruandum. Ex hoc genere comparationes ac similitudines sumuntur, & aliæ etiam petuntur ad sermonem rationes.

Ex celeritate motus, & volatus, qua hoc genus præter cæteras omnes animantium naturas valet: si-

cut scriptum est, Homo natus ad laborem, & auis ad volatū: fit vt ministerij celeritas huiusmodi imaginibus indicetur. vt, Vocans ab Oriente auem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ.

Instabilitas, & sedis ac mansionis incertitudo, atque paupertas, auium similitudine ostenditur. vt, Sicut auis fugiens, & pulli de nido auolantes, sic erunt filij Moab in transcensu Arnon. & Vulpes habent foueas, & volucres cæli nidos. & Ephraim quasi auis auolabit.

Vagos, aduenas, & ignotos etiam significat auis: vt, Ita & volucres cæli veniant & habitent in ramis eius. & In ramis eius conuersabuntur omnes volucres cæli. Quia & aues cæli portabunt vocem tuā: & qui habent penas, annuntiabunt sententiam.

Volucres cæli diabolus aliquādo significare docuit Christus Dominus. Charitatis, & affectus, & curæ erga suos imaginem imitantur aues. vt, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum congregat auis nidum suum! & Sicut aues volantes, sic proteget Dominus filios Israel, &c.

Sæpe autem auium rapacium commemoratio magnam stragem, & sepulturæ defectum portendit. vt, Lacerabunt volucres carnes tuas. & Qui mortuus ex Basa fuerit in regione, comedent eum volucres. & Feris auibus, omniq; volatili, & bestijs terræ dedi te ad deuorandum. & Clamaui voce magna dicens omnibus auibus, quæ volabant per medium cæli, Venite, & comedite. Auium defectus loci vastationem significat. vt, A volucre cæli vsque ad pecora transmigrauerunt.

Porro quarundam auium naturam indicantes, quæ ex his sumuntur comparationes, adnotabimus.

AQUILA.

FORTISSIMA, & robustissima in auium genere, & velut regina, Aquila est in rapacium natura enumerata: sicut scriptum est, Aquilam scilicet, & gryphen, &c. Estque in eo genere cæterarum omnium velocissima, & quæ volatu in superna omnium altissimè contendat: sicut scriptum est. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum?

Præsidij, & tutelæ significationem habet Aquila. vt, Quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi. & Sicut aquila prouocans ad volandum filios suos, & super eos volitans.

Celeritatem in conficienda re, & dexteritatem etiam significat aquilæ volatus. vt, Adducet super te Dominus gentem de longinquo, & de extremis terræ in similitudinem aquilæ volantis cum impetu. & Saul & Ionathan aquilis velociore caneat Dauid. & Velociore aquilis equi eius. & Quasi aquila super domum Domini.

Propter singularem mutandæ plumæ naturam symbolum est Aquila magnæ tristitiæ primùm, deinde instaurationis rerum secundarum. vt, Dilata caluitium tuum vt aquila. & Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Rapaces & auidi atque lucro inhiantes, & prædæ, aquilarum nomine, significantur. In ea enim re cæteras aues aquilæ antecellunt: sicut scriptum est, Pertransierunt, quasi naues poma portantes, & sicut aquila volans ad escam. & Comedant eum filij aquilæ. & Volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. & Vbicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Huius vitij vitandi causa, aquila in esu carniuorum prohibetur: sicut scriptum est, Aquilam scilicet & gryphen.

Aquila regium symbolū est, vnde & Babylonicū regnū aliquando Aquilæ nomine significatū est. vt, Aquila grandis magnarū alarum, longo membrorum ductu. & Leena illa, quæ alas habebat aquilæ, Danieli visa, hoc significabat: atq; ita interpretatus est Esdras: Aquilam, quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum, quod visum est in visione Danieli fratri tuo.

Aliquan-

Aegypti regnum.
Ezech. 17.
Apocal. 7. 11.
& 4.

Aliquando regnum Aegypti, vt apud Ezechielem. Et facta est aquila altera gradis magnis multisque plumis. In Apocalypsi duobus locis aquila regnum, tertio autem magis arcanam rem significat.

ACCIPITER.

Iob. 39.

Ex rapacibus auibus accipiter quoque est: singulis annis mutat plumas: sicut scriptum est. Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandes pennas suas ad austrum? In feritatis igitur detestationem in ciborum visibus repudiabatur: sicut scriptum est, Accipitrem iuxta genus suum.

PASSER.

Leuit. 14.

Vtilis auis ex mansuetiori genere passer est, certa se de carens, & loca mutans, inter munda genera computatus, imbellis omnino, & qui nullum aliud genus laedat. Quam ob rem non sine magna significatione humanae naturae ad sacrificia expetebatur. Est autem utilis, & esui aptus.

Humilitas.
Paupertas.
Psal. 10.
Psal. 101.

Significat autem in comparationibus humilitatem a potentia & superbia alienam, deinde paupertatem, & solitudinem, atque diuinam prouidentiam & praesidij expectationem. vt, Multi dicunt animae meae, transmigra in montem sicut passer. Et factus sum sicut passer solitarius in tecto. & Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.

Vagatio.
Proverb. 26.
Matth. 10.
Vilitas.

Vagationem, & loci incertitudinem. vt, Sicut auis ad alta transuolans, & passer quolibet vadens. Res utilis, tamen vilis pretij, passeris nomine dicitur. vt, Nonne duo passeris assis veneunt, &c.

STRUTHIONES.

Vilitas.
Molestia.
Deut. 14.
Iob. 30.
Isai. 13.
Thren. 4.

QUAEDAM auium genera sunt, quae in desertis, & desolatis atque aridis, & incultis locis agunt, suoque cantu vastitatem ipsam indicantes horridiorem reddunt. In his connumerantur quaedam, quibus Hebraicum nomen est שׂוֹרֵי אֶרֶץ a siccitate deductum, & qui appellantur שׂוֹרֵי אֶרֶץ, quos non incubare ouis excludendis aiunt. Latini filios struthionis interpretantur. Hoc genus, & vastitatem & tristitiam, horrorem & suorum etiam negligentiam significat, & ideo inter vetitos cibos enumeratur. Horum rationum exempla sunt. Frater fui draconum, & socius struthionum, & habitabunt ibi struthiones. & Filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto.

COLUMBA.

Host. 7.
Genf. 7.
Leuit. 1.
Celeritas.
Psal. 54.
Isai. 60.

COLUMBA domestica ac familiaris auis, omnium generum simplicissima est, facillimeque seducitur, metu maxime omnium terretur, & tamen aucupem ad proximum spatium expectat, neque ferè periculum cauere nouit, antequam sentiat. Vnde ab Hosea dictum est. Ephraim quasi columba seducta, non habens cor. magna in volando contentione valet, ita vt quamlongissimè auolet, & reuolet. Quam ob rem a Noe emissa est ex arca post coruum, causa cognoscendi num aliqua terrae pars a diluuiio iam libera esset. Cantu querelae, & gemitum imitatur, vbi quiescit, cogitabundorum habitum praefert: est in simplicium, & innocentum atque mularum auium definitione, ideoque & sacrificijs, & cibis apta non sine arcana significatione: sed geminae perpetuo ad sacrificia petuntur mas, & foemina, ea ratione, qua homo interior & exterior Deo simul sacrificari debent; quonia hoc genus maris & foeminae societatem praecipue obseruat. Volatù celerem, & fugam longissimam in comparatione indicat columba. vt, Quis dabit mihi pennas sicut columbae, & volabo, & requiescam? Ecce elongaui fugiens, &c. & Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbae ad fenestras suas?

Amor.
Fides.
Cantic. 1.
Cantic. 2.
Ecclesia.
Canti. 5.
4. Esd. 2.

Amoris fideique communis ac reciprocae symbolum est columba in Canticis. Oculi tui columbarum. Et columba mea, formosa mea. & Vna est columba mea. Estque Ecclesiae imago eadem: Soror mea columba mea. ita Esdras exposuit: Ex omnibus auibus nominasti tibi columbam vnam.

Molestia.
do.
Ierem. 47.
Ezech. 7.
Psal. 37.
Isai. 57.
Matth. 10.
Simplicitas.
Iohan. 1.

Mastitiae & cogitationis atque metus descriptionem ostendunt columbae. namque in fenestris meditabunda videntur. Nidificant autem in rupium foraminibus sobolis conseruandae causa, & metu omnium auium rapacium & aucupum, quibus expositae ad praedam sunt. Quae verò in locis apertioribus & liberioribus agunt, certius expectant periculum. Ob has res illa exempla leguntur. Estote quasi coluba nidificans in summo ore foraminis. Et erunt in montibus quasi columbae conuallium, omnes trepidi. Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor vt columba. Quasi columbae meditantés gememus. Simplicitem & innocentiam haec auis praeter caeteras refert. Quam ob rem a Christo praecipuum nobis est: Estote simplices sicut columbae. Hoc autem expressit Spiritus sanctus in columbae specie super Christo in aere visus.

TURTUR.

Leuit. 1. 3.
Psal. 73.
Peregrinus.
Prouidentia.
Ierem. 7.
Cantic. 2.
Vex.

TURTUR proximum, & affine columbis genus, societatis maritalis fidem colit, & perpetuo seruat; gemit potius, quam cantet. Eiusdem in sacrificijs, & in cibis usus. Peregrina auis est, & peregrinum hominem significat. vt, Turtur inuenit nidum, vbi reponat pullos suos. Est etiam prouidentiae & cognitionis symbolum. vt, Turtur & hirundo, & ciconia cognouerunt tempus suum. Verisque signum aduenientis. vt, Vox turturis audita est in terra nostra.

GALLINA, GALLVS.

Proverb. 30.
Iob. 37.
Isai. 24.
Peregrinatio.
Matth. 13.
Luc. 22.
Tempus certum.
Iohan. 17.
Matth. 23.
Cura.
4. Esd. 1.

DOMESTICA, & familiaris auis gallina est, atque adeo utilis, quae simul cum gallo familiam aliquam refert non male curatam, sed gallus arrogantiam quamdam praese fert: sicut scriptum est. Tria sunt, quae benegradiuntur: Gallus succinctus lumbos suos. Hic diei, & noctis partes cognoscit & voce indicat. Namque meridiem & noctis medium denuntiat: sicut scriptum est, Quis dedit gallo intelligentiam? Quam ob rem ab iter facientibus, & nauigantibus temporis indicandi causa asportari solet: sicut scriptum est. Quemadmodum asportatur gallus gallinaceus. Vnde, & peregrinationis imaginem exprimit. Galli cantus certam temporis horam notat. vt, An galli cantu, an mane. & Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me negabis. & Statim gallus cantauit. Gallina autem cura, & affectus & sollicitudinis erga suos symbolum est. vt, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos, sub alis. & Sub umbra alarum tuarum protege nos. Et ita vos collegi, vt gallina pullos suos sub alas suas.

PERDIX.

Afflicto.
Pressura.
1. Reg. 26.
Auaritia.
Item. 17.

PERDIX cibi causa expetitur, ideoque aucupem timet maxime, quem non nimium fugere potest, propterea quod nec volatu valet logo, nec pedibus ad currendum sit velocissimis; quam ob rem latibula quaerit. In similitudinem autem affertur hominis afflicti, & exagitati a potentioribus magna contentione: sicut scriptum est, Sicut persequitur perdix in montibus. Nonnunquam diuitiarum alienarum male suadam appetentiam, & iniustam possessionem perdix significat. vt, Perdix fouit quae non peperit.

HIRUNDO.

Prouidentia.
Ierem. 7.
Expectatio.
Isai. 37.

HIRUNDO peregrina auis est, quae certa tempora anni ad migrandum obseruat. Vnde ad certam muneris cuiusque & officij obseruationem ostendendam appellatur, vt ciconia etiam. vt, Turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus suum. Expectationis, & desiderij symbolum hirundinum pulli sunt. vt, Sicut pullus hirundinis, sic clamabo.

CICONIA.

Prouidentia.
Iaan. 7.

CICONIA peregrina auis temporis opportuni prouidentiam imitatur, & docet: sicut scriptum est. Turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus suum.

VOLANDI verbū celeritatē humana maiorē, vltra omnem comparationem significat, s. s. e. Et ascendit super Cherubim, & volavit super pennas ventorum. & Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? & Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere. Quia facient sibi penas quasi aquilæ, & volabunt in cælum. & Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?

Celeritas. Psal. 17.
Psal. 54.
Prouerb. 33.
Isai. 60.

O V V M.

O V A diuitias & fortunas populorū significat, s. s. e. Et sicut colligunt oua, quæ relicta sunt: sic ego vniuersam terrā congregaui, & non fuit, qui moueret pennā. Curæ, cogitationis, & intenti studij significationem indicat oua ex similitudine auium aut reptilium à quibus fiunt & fouentur, s. s. e. Oua aspidum ruperunt, & telas aranæ texuerunt. hoc loco magnum studium, & auctoribus ipsis inutile, alijs verò perniciosum significatur, vt inferius explicat Propheta: Qui comederit ex ouis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum.

Diuitiæ. Isai. 10.
Cogitatio. Cura. Isai. 29.

Aliquando rem vtilem & salubrem significat ouum. vt, Si filius patrem petierit ouum, nunquid porriget ei scorpionem?

Vilis res. Luc. 11.

A L A E, P E N N A E.

A L A E & pennæ, ad volandum datæ sunt volucris, s. s. e. Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ, & volabo? Celeritatem autem significat: vt, Habebat alas, velut alas miluij. Et spiritus in alis earum.

Volatus. Psal. 54.
Zach. 5.

Significat etiam protectionem efficacem, & tutelā, pro rerum necessitate, & temporum vsu opportunam. Namque fortiores aues vt aquilæ, pullos suos, quos alis fouent & tuentur, mutare possunt in loca commoda, & tuta, s. s. e. Expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. & Sub vmbra alarum tuarum protege me. & Quoties volui congregare filios tuos, vt congregat gallina pullos suos sub alis.

Tutela. Deut. 32.
Psal. 16.
Math. 23.

Alæ per metonymiam velorum nauis imaginem, & nauigationis significationem habent; vt, Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ. & Quatuor orbis plagas, terræ alas dixit Ezechiel.

Vela. Nauigatio. Orbis partes. Isai. 18.
Ezech. 7.

P E N N A E.

P E N N A E ad velocissimam fugam significandam inducuntur, s. s. e. Quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cælum. & Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? & ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. & Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.

Fuga. Prouerb. 23.
Psal. 54.
Psal. 138.

Protectionem, & tutelam aliquando pennarum nomine interpretamur. vt, Si ego vniuersam terram congregaui, & non fuit, qui moueret pennam. & Sub pennis eius sperabis.

Protectio, tutela. Isai. 10.
Psal. 90.

I N S E C T O R V M G E N E R A Q V A E D A M.

C A P. L X X V I I I.

A P E S insectorum omnium generosissimum est, & efficiētia vtilissimum, exiguo corpore, tamen prudentissimo, & admirabili sensu politica vitæ, & ciuitatis instar habet, & in commune laborat; mel conficit omnis dulcedinis extremum: sicut scriptum est, Breuis in volatilibus est apes, & initium dulcoris fructus eius.

Eccles. 11.

In sermonum similitudinibus apes, magnam, & contentiosam multorum hominum vim, & conspirationem ad aliquem alium exagitandum, & molestandum indicat: sicut scriptum est. Egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, obuiam veniens persecutus est vos sicut solent apes persequi. & Circumderunt me sicut apes. & In die illa sibilabit Dominus api, quæ est in terra Assur. hic frequentem quoque exercitum significat.

Conspiratio frequens. Deut. 2.
Psal. 117.
Isai. 7.

MUSCA infestum insectum est, & detrimentum, calamitatem & corruptionem affert, & significat; sordidosque homines imagine refert, inter plagas numeratur: sicut scriptum est. Et venit musca grauissima in omnem terram Ægypti, corruptaque est terra ab huiusmodi muscis. & Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Et exercitum innumerabilem atque infestissimum illo loco significat. Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti.

Plaga. Exod. 7.
Eccles. 10.
Exercitus. Isai. 7.

C V L E X.

C V L I C E M pro exiguo & leui vitio, & minus infesto animi morbo, protulit Christus. Excolates culicem, & deglutientes camelum.

Vitium exiguum. Matth. 23.

L O C V S T A.

L O C V S T A inter plagas recensetur infestissimas, & nimium nocentes; brevis tamen est vitæ animal, & quod contento itinere in exitum tendat: sicut scriptum est. Sicut vmbra cum declinat, ablatus sum, & excussus sum sicut locustæ. Ex hac natura quædam genera comeduntur, cuiusmodi victum tenuem, & facile parabilem Iohanni Baptistæ Euangelistæ ascribunt.

Psal. 107.
Leuit. 11.
Matth. 3.

Est autem locusta signum calamitatis magnæ Dei consilio ad correptionem hominum allatæ. vt, Ego inducam cras locustam. & Sementem multam iacies in terram, & pauca congregabis, quia locustæ deuorabunt omnia. & De fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, &c. & Residuum locustæ comedit bruchus.

Calamitas. Exod. 10.
Deut. 27.
Apocal. 9.
Isai. 1.

Multitudinem hominum nimiam, & nocentem significat locusta. vt, Multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus. & Veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuersa complebant. & Custodes tui quasi locustæ. Et paruuli tui quasi locustæ locustarum. Significat etiam officiorum, & actionum societatem constantem sibi ipsi & certam. vt, Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas.

Frequentia. Ierem. 46.
Iudic. 6.
Nahum. 3.
Societas. Prouerb. 30.

A R A N E A.

A R A N E A perpetuo labore consumitur raro & exiguo fructu potita; eosque significat, qui in leuissimis rebus, & curis vitam impendunt aliâs breuem & ærumnis plenam. vt, Tabescere fecisti, sicut araneâ, animam meam. & Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aranearum telæ magnum laborem in rebus inutilibus magna spe, sed frustra positum significant. vt, Nô placebit ei vecordia sua, & sicut tela aranæ spes eius. & Oua aspidum ruperunt, & telas aranæ texuerunt. & Quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.

Vita laboriosa. Psal. 37.
Spes inanis. Psal. 79.
Iob. 7.
Isai. 59.
Ose. 8.

C A R I E S.

C A R I E S calamitatem, & internecionem paulatim afferendam significat. vt, Ego ero quasi tineâ Ephaim, & quasi putredo domui Iuda. Illud putredo Hebraicè caries est.

Calamitas. Internecio. Ose. 5.

A M I M A L I A Q V A D R V P E D I A.

C A P. L X X I X.

O M N I V M animantium naturæ in quatuor genera summa à sacris auctoribus diuiditur. Ea sunt בְּהֵמָה, quod animal dicunt Latini: חַי, quod volatile dicimus: רֶמֶשׂ, quod calcatile: & שָׂרָץ, quod motabile vertere possumus. Ad primum genus omnes quadrupes referuntur: Ad secundum pennatarum omnes species: Ad tertium verò minorum animantium & humilium, quæ quatuor quidem pedibus mouentur, & terram calcant, sed eam proximè contingunt, vt mures, ranæ, bufones, rubetæ. Quarti verò generis illa sunt, quæ vel quaternis vel pluribus etiam pedibus procurret, rependo tamen magis quàm calcado.

In qua

In qua definitione serpentes, vipere, lacerti, stelliones, & omnes in vniuersum bestiarum, & vermium forma continentur; quorum omnium ferè natura in arcanis ceremoniis & ritibus immunda censetur. Ac de tribus quidè postremis generibus nonnihil differuimus: nunc deinceps primum genus tractabimus, quod duabus etiam partibus distinguitur. Altera propriè est mansuetioris naturæ animantium, quæ pastu & terræ fructibus aluntur, siue illa hominibus familiaria, siue syluestria sint: cuiusmodi sunt Armenta, pecora, cerui, capræ, vri & alia. Altera verò ferarum, & earum, quæ raptu & sanguine viuunt, aut carnibus vescuntur; qualia leones, tygrides, pardi, lupi, vulpes, canes & feles commemorare possumus. Illa prior pars totius generis nomen commune בהמה sibi usurpare solet. hæc posterior חיה propriè, hoc est viuens siue animans dicitur: nostri Interpretes interdum bestiam, nonnunquam etiam feram vertunt.

ANIMAL. בהמה

PRINCIPIO Behema omne animal à rationis vsu alienum significat. Quam ob rem serpens ex Deo audiuit: Maledictus tu inter omnia animantia & bestias terræ. & Deleuit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine vsque ad pecus. & perpetua est hæc distinctio hominis & בהמה in sacris libris. In hoc genere duæ adhuc definitiones obseruantur: altera animalium mundorum; cuiusmodi sunt, bos, ouis, capra & ceruus: altera immundorum, vt equi, asini, muli, suus, & leporis, quorum omnium rationes & naturas Noacho exploratas fuisse constat. Vtrumque genus affertur ad similitudines & comparationes hominum peruersi iudicij, & qui de rebus ex opinione magis & sensu, quàm ex ratione ac veritate statuunt. vt, Quid reputati sumus vt iumenta, & sorduimus coram vobis? &, Qui docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos. & Comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. & Vt iumentum factus sum apud te.

Huius generis animalium defectus extremam vastationem significat: vt, Adhuc audietur in loco isto, quem vos dicitis esse desertum, eò quòd non sit in eo, nec homo nec iumentum in ciuitatibus Iuda & foris Ierusalem, quæ desolata sunt absque homine, & absque habitatore & absque pecore. & Vastabit terram hanc, & cessare faciet ex ea hominem & iumentum. Gentes à Lege & certo notitiæ Dei vsu alienas significat allegoricos nomen hoc, addito agri nomine. vt, Sed & bestia agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. & Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti. Et vastitas animalium deterrebit eos.

ANIMANTES.

ANIMANTIVM natura inimicarum mutua pax, temporum felicitatem & tranquillitatem maximam significat. vt, Lupus & agnus pascentur simul: sic leo & bos comedent paleas.

Animantia syluestria, in vrbibus habitantia, loci vastationem arguunt: vt, Ibi habuit foueam ericius. Et enutriuit catulos, & circumfodit, & fouit in vmbra eius: Illuc congregati sunt milui.

Animalia fera quatuor, regna quatuor siue orbis imperia apud Danielelem significant. Animalia varia varias gentes & orbis terræ nationes interpretatus est D. Petrus. Et animalia immunda gentes idolorum cultrices.

Bos.

In hoc autem animalium genere primas tenet bos, hominibus ad multa utilis; siquidem & agris colendis, & curribus, oneribusque trahendis itiuare; & horum femellæ lacte pascere possessorem possunt: & occisum etiam hoc animal, mundum, esuique aptum habetur. Constat autem minori sumptu & negligentiorè cu-

stodiam sui fert: sicut scriptum est. Et leo quasi bos comedet paleas. Et fœnum vt bos comedet. Quas ob res omnes inter præcipuas diuitias in re rustica hoc genus habetur: sicut scriptum est. Habeo boues & asinos, & seruos, & ancillas. & Fuere ei boues & oues & asini. Et boues eorum crassæ. Est autem bos certa alicuius res & possessio propria, nimirum eius, à quo alitur, cuius vsus ad ipsum tantum spectat; neque vsurpari ab alio sine iniuria potest. vnde Samuel aiebat, Vtrum bouem cuiusquam tulerim aut asinum. & Non concupisces, &c. Non bouem, non asinum. Boues siue vaccæ, eò quòd semel per annum pariant, & anni etiam labores atque agri culturæ opus adiuuēt, annorum symbola sunt apud somniorum coniectores, vt ex Pharaonis somnio constat.

Bos cornupeta nocens animal significat, non tamen ad nocendum natum, sed ex propria prauitate ad id adductum, atque allegoricos hominem nocentem, cum tamen nocere ab hominis natura sit alienum. Vnde illa præcepta sunt de boue cornupeta vitando & custodiendo, atque inhibendo, ac nonnunquam puniundo.

Argumento ex contentione ducto significat bos rem alienam, quam opportunè adiuuare debeamus. vt, Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem; & præteritis. & Si videris asinum fratris tui, aut bouem cecidisse in via; non despicias, sed subleuabis cum eo. & Cuius vestrum asinus aut bos cadet in foueam.

Bos triturans hominem ad alterius commoda laborantem & intentum. vt, Non ligabis os bouis triturantis.

Illud etiam ex comparatione dictum est: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepè domini sui: Israel non cognouit, &c. Ad hanc comparationis etiã rationem illud pertinet. Boues & pecora non gustent quicquam, & iumenta clament ad Dominum in fortitudine.

VITVLVS.

VITVLVS saginatus populum opulentum, excisioni tamen iudicio diuino destinatum interpretatur. s. s. e. Mercenarij quoque eius, qui versabantur in medio eius, quasi vituli saginati versi sunt: & fugerunt, nec stare potuerunt, quia dies interfectionis eorum venit. Vituli & tauri, principes & potentes, & superbi dicuntur. vt, Quoniam effusi estis sicut vitulus super herbam, & mugistis sicut tauri. Et hostes fortes & feri vituli dicuntur. vt, Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me.

OVIS.

OVIS animal natura sua utile, omni ex parte innocens, præterea & mite, quod cura indiget pastoris, aliàs periturum facile, & erroribus ac periculis obnoxium; significat autem homines quales esse oporteret, quos libenter Deus in suam custodiam tutelamque recipiat, s. s. e. Ite potius ad oues, quæ perierunt domus Israel. Et attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et si fuerint alicui centum oues; & errauerit vna ex illis, nonne relinquet nonaginta nouem in deserto, & quæret illam, &c. Hoc loco & multis aliis peculiaris & defectus populus oues dicuntur. vt, Et statuet oues quidem à dexteris suis. Oves etiam simili tropo discipulos interpretatur. vt, Ego sum pastor bonus, bonus pastor ponit animam suam pro ouibus. Oves sine pastore homines recto consilio destitutos, & rectore com modo carentes, exponimus. vt, Vidi vniuersum Israel dispersum in montibus, sicut oues absque pastore.

Oves etiam ex mûdorû animalium genere sunt, lanâ, lacte & carne hominibus vtilis, atque in optimarum diuitiarum, & simplicissimi, atque innocentissimi questus censu scribuntur. Quam ob rem Abel ouium pastor fuisse dicitur. Idque obseruarunt Abraham, Isaac & Iacob cum filiis omnibus, qui sese pastores ouium profitebantur. Est autem simplicissimum animal & innocentissimum; ideoque inter mundas & innocentes

Isai. 11.
Daniel. 4.
Diuitiæ

Genes. 32.

Genes. 12.

Psal. 143.

Bos.

1 Sam. 12.

Deut. 5.

Annus.

Genes. 41.

Nocentium.

Exod. 21.

Alienum.

Deut. 5.

Luc. 11.

Deut. 25.

1 Cor. 9.

Seruitus.

Isai. 1.

Iona. 3.

Populus

damnat.

Ierem. 46.

Principes.

Ierem. 50.

Inimici.

Psal. 21.

Homines.

Matth. 10.

Matth. 7.

Matth. 18.

Populus

peculiaris.

Matth. 15.

Discipuli.

Iohann. 10.

Consilij

inopia.

Paral. 18.

Diuitiæ

simplices.

Genes. 4.

Genes. 12.

Genes. 29.

Genes. 47.

Genes. 3.

Genes. 7.

Genes. 7.

Stulticia.

Fauitas.

Iob. 17.

Iob. 35.

Psal. 47.

Psal. 72.

Vastatio.

Ierem. 33.

Ierem. 36.

Exlex.

Ierem. 1.

Ierem. 2.

Felicitas.

Isai. 65.

Desolatio.

Vastatio.

Isai. 34.

Imperia.

Daniel. 7.

Nationes.

Act. 10.

Isai. 53.
Innocentia
Officium.
Exod. 34.

pecudes primum obtinet gradum . vt , Tanquam ouis ad occisionem ductus est . Significat igitur hominem simplicem atque vtilem , & officiosum erga alios , innocentem pariter & purum . Quam ob rem primogenitus asini oue redimitur in ceremoniis antiquis .

Populus.

Hoc genus maximè omnium cura diligentiaque indiget hominum , ideoque populum significat : cui si diligens & sedulus desideretur rector , perit profusus , & in vitia dilabatur , atque in exitium tendit . Est autem hæc translatio in factis libris illustris & multis exemplis nota . vt , Ne sit populus Domini sicut oues absque pastore . & , Vbi est grex , qui datus est tibi , pecus in clytuum tuum : & , Grex perditus factus est populus meus , pastores eorum seduxerunt eos . & , Erraui sicut ouis quæ periiit . Quære seruum tuum Domine . Et omnes nos quasi oues errauimus .

Numer. 27.

Ierem. 13.

Psal. 117.

Isai. 53.

Diuites.

Ezech. 24.

Psal. 143.

Damnati.

Psal. 43.

Zach. 11.

Vastitas.

Isai. 17.

Oues pingues ditissimi in populo homines dicuntur . vt , Pinguissimum pecus assume , compone quoque strues ossium sub ea . Et oues eorum fætosæ , abundantes in egressibus suis . Oues occisionis , homines ad pœnas ferendas ex diuini iudicij sententia iustissima traditi . vt , Dedisti nos tanquam oues escarum . & Æstimati sumus sicut oues occisionis . Cùm de ouibus mentio fit , Deus pastorem & custodem refert , qui suæ curæ mercedem exigit , virtutum , pietatisque . exercitationem & bonorum operum cumulum . vt , Et dixi ad eos , si bonum est in oculis vestris , afferte mercedem meam ; & si non , quiescite . Ouium pastus in loco desolationem & vastitatem significat . vt , Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt , & requiescent ibi , & non erit qui exterreat .

A R I E S .

A R I E S in ouium grege masculus stupida natura , sed perulantiori , quàm fœmina , est capitosum animal , & erga debiliores sui gregis violentum , salax quoque & contentiosum . Ideoque non sine significatione ad sacra adhibetur , in quibus adeps præcipuè incenditur & armit : atque in sacrificiis pro peccato duo arietes offerebantur ; sed discrimen est inter immaculatum arietem , & maculis notatum , de quibus aliquando opportunè dicere dabit Deus . Sunt arietes in Basan optimi . Solet autem arietum nomen pro principibus & potentibus atque tyrannis usurpari . vt , Carnes fortium comedetis , & sanguinem principum terræ bibetis .

Leuit. 4.

Dent. 32.

Principes.

Ezech. 39.

Perfarum regnum.

Daniel.

Perfæ & Mædi.

Simplicitas

Error.

Psal. 113.

Lætitia.

Ignorantia

Prover. 7.

Ose. 4.

Innocens.

Isai. 5.

Isai. 11.

Isai. 30.

Luc. 10.

Iohann. 21.

Iesus

Christus.

Arietem cornu omnia petentem & ventilantem , quem Daniel vidit , regnum Perfarum est interpretatus . Arietem verò bicornem , Perfarum & Medorum exposuit .

A G N V S .

A G N V S , ultra naturæ simplicitatem , ætatis etiam imperitiam habet . Quam ob rem simplicissimus & innocentissimus est . Id quod tum lusu & saltu , tum etiam errore declarat . Namque intrepidè cum cœqualibus colludit , nihil nocens cuiquam , sed quadam quasi saltatione gestiens . Cùm verò errat , perturbatus omnino , atque ducis desiderio maximè affectus esse videtur . Vagatur autem nimium , & quò cursum intendat nescit . Ex quo fit , vt in innocentis & miseri , atque errantis vel populi , vel hominis cuiuspiam similitudinem vocetur . Magnæ lætitiæ & gestulationis similitudinem explicuit Vates . Montes exultastis , vt arietes , & colles sicut agni ouium . Simplicitatis verò & ignorantia imaginè optimè Sapiens expressit . Quasi agnus lasciuens & ignorans , quò ad vincula stultus trahatur . & , Nunc pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine . Simples & puri , innocentes ac iusti homines , agni dicuntur . Et pascentur agni iuxta ordinem suum . Et habitabit lupo cum agno . Pascetur in possessione tua in die illo agnus spaciosè . & , Ego mitto vos sicut agnos in medio luporum . Populum quoque pium & nouam Ecclesiæ sobolem referunt agni : sicut scriptum est . Pasce agnos meos .

Iesum Christum Dei Filium ad totius humanæ na-

turæ expianda peccata à patre destinatum & missum Agnum Dei sacri auctores appellarunt : qui quasi agnus coram tondente se obmutuit . & , Ecce agnus Dei , qui tollit peccata mundi . & qui occisus est , & aperit librum & soluit septem signacula eius .

Isai. 53.

Apocal. 5.

Apocal. 6.

C A P R A , C A P E R , H I R C V S .

C A P R A inter munda pecora censetur , insolentius animal , quàm ouis , lacte carneque utilis , & pilis etiam ex quibus telæ fiunt , quas pluuia minimè omnium penetrat . Quam ob rem ex huiusmodi pilis vela tabernaculo parata sunt .

Prover. 27.

Exod. 25.

Num. 15.

Ad sacrificia ducitur quoque capra cum humana stultitiæ , & petulantia significatione . Et in his hircus caprarum frequentior est , quòd is sexus insolentior sit & audacior . Hircus ille emissarius solenni ritu execrabilis , & in desertum relegatus , Christum factum pro nobis maledictum significabat . Hirci quoque potentiores homines & principes significant . vt , Super hircos visitabo , quia visitabit Dominus exercituum gregem suum domum Iuda . Hircus verò caprarum , moneros , quem vidit Daniel , Græcorum imperium significare ipse indicauit .

Petulantia.

Seulicia.

1. Esd. 6.

Ezech. 43.

Leuit. 16.

Christus.

Zach. 10.

Daniel. 7.

Græcorum imperium.

H O E D V S .

H O E D V S propter ætatem & temperatioribus affectibus est , & meliori ac suauiori carne commendabilior , quàm capra aut hircus . Vnde & splendidioribus conuiujs adhibetur : sicut scriptum est . Et faciam tibi hœdum de capris . Significat autem Hœdus mansuetioris ingenij homines , minusque impotunos . vt , Pardus cum hœdo accubabit . Hœdi in agmine primi incedunt , ideoque fugam præripientium symbolum sunt . vt , Estote quasi hœdi ante gregem .

Indic. 15.

Mansuetudo.

Isai. 11.

Fuga.

Ierem. 50.

Populum ob noxam & peccata puniendum significat in loco . vt , Deducam eos quasi agnos ad victimam , quasi arietes cum hœdis .

Ierem. 51.

Pœnis additi.

Hominum partem illam , quæ vel à religione aliena est , vel cùm religionem veram profiteatur , tamen eiusdem religionis virtutem & simplicitatem moribus non refert , atque ad sanctitatis veræ gradum non peruenit , Hœdos appellauit Christus . Et statuet oues quidem à dextris , hœdos autem à sinistris .

Matth. 25.

Mali homines.

C E R V V S .

C E R V V S pedum pernitate & cursu valet velocissimo , atque habitu corporis eleganti gratus est , siti affectus vehementer expetit aquam . Significat autem dexteritatem in rebus agendis & promptitudinem maximam . vt , Nephtali ceruus emissus dans eloquia pulchritudinis . Similis esto dilectæ mi capræ hinnuloque ceruorum . Magnam liberationem & expeditam euasionem periculi indicat cerui similitudo inducta . vt , Qui posuit pedes meos tanquam ceruorum .

Dexteritas.

Genes. 49.

Cantic. 2.

Liberatio.

Psal. 17.

Integram sanitatem significauit Isaias , dicens : Tunc saliet sicut ceruus claudus . Vehemens desiderium cerua sitiens refert : sicut scriptum est . Quemadmodum desiderat cerua ad fontes aquarum , ita desiderat anima mea ad te Deus . Illud verò maximam sterilitatem & communè significat , quòd apud Ieremiam legimus . Nam & cerua in agro peperit & reliquit , quia non erat herba . Personam amabilem & gratam , qualem sponsam & vxorem viro oportet esse , Ceruam charissimam dixit Sapiens . Hinnulus in hoc genere gratissimus & iucundissimus & aspectu & habitu putatur . Quam ob rem frequens in Canticis huius comparationis mentio est .

Isai. 35.

Sanitas.

Auiditas.

Psal. 41.

Ierem. 14.

Sterilitas.

Prover. 5.

Gratia

Decor.

Cant. 4. 7. 8.

B V B A L V S .

S T V P I D I V S , quàm boui , bubalo ingenium est & indocilius , idque significauit Amos . Nunquid currere queunt in petris equi , aut arari potest in bubalis ?

Amos. 6.

Stupiditas.

C O R N V .

C O R N V A regnorum imaginem exprimere non vno loco videmus . Cornu simplex vnicum imperium

Regna.

Alexan-

Alexan regnum Daniel.
Superb Arrogantia
Psal. Mich. 4
Virtus. Fortitudo. Psal. 88
Psal. 9
Decus. Honor. Psal. 11
Apparat. bellicus. Exod. 15.
4. Reg. 6.
Psal. 19
Honor. Esdr. 6.
Eccl. 10.
Libido. Nequitia. Idololatria. Ierem. 5.
Zach. 23.
Zach. 1.
Regna orbis.
Homo nequam. Psal. 31.
3. Reg. 1.
Stupiditas. Psal. 31. Tob. 6.
Genes. 42.
Diuitiz. Genes. 32.
Possessio.

Alexandri regnum. Daniel. 8. Alexandri, quod deinde in quatuor regna diuisum est, apud Danielelem exponimus. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque creuisset, factum est cornu magnum: & orta sunt quatuor cornua subter illud. Aliquando superbiam, arrogantiamque significat cornu; vt, Nolite exaltare cornu. Nolite tollere in altum cornu vestrum. Cornu & vngulae robur & arma ad impellendum & propugnandum, atque vincendum significant. vt, Quia cornu tuum ponam ferreum, & vngulas tuas ponam areas.

Superbia. Arrogantia. Psal. 74. Mich. 4. Cornu virtutis, fortitudinis & victoriae symbolum est, s. s. e. In beneplacito tuo, exaltabitur cornu nostrum. &, Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Decus etiam & honorem significat. vt, Cornu eius exaltabitur in gloria.

EQUVS.

Virtus. Fortitudo. Psal. 88. Psal. 91. Decus. Honor. Psal. 111. EQUVS animal bellogerendo idoneum est. Nam & equitem dorso gerit, & currus trahit commodissime & expeditissime; frenis enim paret, & facillime ducitur: sicut scriptum est. Equus paratur ad diem belli. Solent autem impotentiori libidine in foeminas exardescere, copiosissimoque abundant femine.

Proverb. 21. Iacob. 3. Ierem. 5. Exerb. 23. Ex equis etiam rationes petuntur ad arcani sermonis structuram. Magnum enim & magnis viribus & apparatu instructum bellum esse putatur, in quo equi sunt, cuius rei multa exempla sunt. Equum & ascensorem deiecit in mare. Fortitudo mea & laus mea Dominus. Et montem plenum equorum cum vidit Elisaei puer, magnum sibi ac praecatori praesidium aduersus inimicos missum intellexit. Et humanorum apparatus ad bellum maximus esse censetur currus & equi. vt, Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri sperauimus. Et a fortitudine tua Domine dormitauerunt, qui ascenderunt equos.

Apparatus bellicus. Exod. 15. 4. Reg. 6. Psal. 19. Est etiam honoris insigne, equo vehi, maxime a rege, vel principe donato. Huius rei causa Mardocheusequo vectus spectatus & honorandus per urbem ductus est. & scriptum etiam est. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes super terram. Libidinosum & impotentem nequitia hominem, vel gentem aliquam, equus significat: idque ad arcanam libidinem, hoc est idololatriam quoque refertur. vt, Equi amatores & emissarii facti sunt; vnusquisque ad uxorem proximi sui hinnit. Et insaniuit libidine super concubitum eorum.

Honor. Esai. 6. Eccl. 10. Equus velocitatem significat. vt, Vir ascendens equum rufum. Regnum Babylonicum equi rufi, nigri vero Persicum, at albi Graecorum, varij vero Romanorum imperium Zachariae significabant.

Libido. Nequitia. Idololatria. Ierem. 5. Exerb. 23. Hominem a rationis usu alienum, & appetitu magis, quam iudicio actum, equus aliquando in similitudinibus refert. vt, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

MVLVS.

Regna orbis. Homo nequam. Psal. 31. Tob. 6. MVLVS etiam ad bellum, sed ineptiores, ad onera vero accipienda & portanda aptiores sunt. horum vsus regibus & regum etiam filiis ad vehendum erat: Salomonem enim super mulam regis Dauid circumductum, omni populo regio nomine salutandum legimus.

Scupiditas. Psal. 31. Tob. 6. Est autem mulus equo stupidior & ineptior, cui homines a rationis usu alieni, & vitio corrupti, similes esse dicuntur. vt, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

ASINVS.

Gene. 42. Diuitiae. Gene. 32. Possessio. ASINVS, domesticum & familiare animal, sed in immundorum generibus connumeratum est, stupidum & tardum ingenio, verum laboris & oneris patientissimum, & ad longam etiam viam tolerandam non ineptum. His enim filios Iacob frumeta ex Aegypto asportasse legimus. Hoc genus etiam inter armenta & diuitiarum partes censetur. vt, Habeo boues & asinos, &c.

Est asinus certi domini, quam ob rem in legibus officij erga proximum curari, & custodiri praecipitur, argu-

mentoque est a minori ad maiores etiam proximorum res curandas. Si ceciderit bos aut asinus in cisternam, &c. Si occurreris boui amici tui, aut asino erranti, reduc eum. &, Asinum pupillorum abegerunt. Non arabis in boue simul & asino. Varij ingenij & disparis conditionis personas significat. Asinum osseum dixit Iacob filium fortem, & laborum tolerantem, atque agro exercendo idoneum significans.

Exod. 21. Exod. 23. Iob. 29. Deut. 22. Gene. 49. Fortis. Proverb. 26. Mala disciplina. Isai. 1. Gratitude. Ierem. 22. Dedecus. Disciplinam perperam institutam illud significat. Flagellum equo, & chamus asino. Illud ad ingrati animi vitium maxima cum contentione amplificandum apud Isaiam exprobratum populo est. Bos cognouit possessorem suum: & asinus praesepe domini sui: Israel me non cognouit. Sepultura asini ignominiosam sepulturam, dedecus etiam post mortem obeundum significat. Est enim sepultura asini sterquilinum.

Ezech. 23. Libido. Humilitas. Zach. 9. Iohan. 12. Carnes asinorum dixit Ezechiel, vt impuram & impotentem libidinem, & mostrosam stupri appetentiam significaret. Modestiam summam & profundam humilitatem Christi regis indicauit Zacharias illo oraculo. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, & sedens super asinam & super pullum filium asinae.

ONAGER.

Temeritas. Ierem. 2. ONAGER consiliorum & actionum temeritatem & insolentiam significat, s. s. e. Onager assuetus in solitudine; in desiderio animae suae attraxit ventum.

CAMELVS, DROMEDARIVS.

Conspicua. Matth. 24. Luc. 17. MAGNUM animal camelus est, & ad onera ferenda commodissimus, diuitiarum non ignobilis pars in ea regione, vbi ali commodè potest: propter vastitatem autem corporis pro re maxima & conspicua vsurpatur, siue in bonam, siue in malam partem. vt, Deglutientes camelum, & culicem excolantes. &, Facilius est camelum per foramen acus transire, &c.

Regio. Isai. 60. Aliquando cameli pro regione ipsa, vbi frequentissimi sunt, appellantur. vt, Inundatio camelorum operiet te, Dromedarij Madiam, & Epha.

SVS SIVE PORCVS.

Indisciplinatus. Matth. 7. Vitij studium. 2. Petr. 2. SVS in animalium vetitorum numero erat, eod quod ferarum genus partim referat, & studiosè immunditiam affectet, atque in illis regionibus minus sanus cibus esse perhibetur: cuius caro frequenter lepra inficitur, in aliis regionibus meliori carne constat.

Stultitiae & indisciplinati animi, atque inanibus & mundanis rebus intenti imaginem refert porcus: sicut scriptum est. Nolite mittere margaritas vestras ante porcos. Deinde etiam vitium studiosè concepitum, & vitro aditum, atque admissum, significat illud Proverbiu: Sus lota in volutabro luti.

DE FERIS.

CAP. LXXX.

Solitudinis. Isai. 32. Strages. Isai. 56. FERARVM duo genera sunt; alterum domesticum magis, vt canis; alterum siluestre & immanis, vt lupus, vrsus, leo, pardus. Haec posteriora animalia regionis, siue bestiae agri dicuntur. Praeter haec media quaedam natura est, vt onagrorum & rhinocerotum, quae nec ferae prorsus, nec mansuetae dicuntur. Atque de his etiam nunc deinceps ordine dicendum est.

Ferarum locus desolationem & vastam solitudinem arguit: vt, Gaudium onagrorum pasqua gregum, &c.

Ferae corpora comedentes, cruentae & maximae vitiorum argumento sunt. vt, Omnes bestiae agri venite ad deuorandum.

CANIS.

CANIS ingenio & sensu valet acutissimo, & tamen affectibus est immodicis praeditus amoris, libidinis, odij & inimicitiarum atque crudelitatis & saevitiae; praeterea immundus est, omnia comedens etiam putrida & immunda, atque salacissimus etiam, turpissimoque libidinis

dimis spectaculo notatus, inter homines educatus, nec ab humana carne abstinet, sanguinis etiam lingendi avidissimus, sapissimè mingit & ubique. Hæc adeo naturæ observatio effecit, vt in contemptibilem vel crudelium, vel prophanarum, vel aliàs abominandarum personarum significatione ostendenda, Canis nomen vsurpetur. Neque verò homines tantum, sed res quoque reiiciendæ canibus destinantur, vt execrabiles. Namque canis nec ad sancta admittitur in sacrificium, nec ipse partem aliquam sacrificij comedere permittitur. Ingratum, importunum, & molestum aliquando significat canis, cuius officium tamen constet, tamen ingratum sit. vt, Nunquid caput canis ego sum aduersus Iudam hodie?

Crudelitas.
Prophanitas.

Ingratus.
Molestus.
2. Reg. 3.

Execrabilis
2. Reg. 16.

4. Reg. 7.
Eccles. 9.

Inuidens
detractor.
Psal. 21.

Propheta
custodes.
Isai. 56.

Proverb. 26.

Periculum.

Gentiles
prophani.

Eccles. 13.
Math. 7.
Marc. 7.
Philip. 3.
2. Pet. 2.

Apocai. 22.

Execrabilem & despectum quoque significat. vt, Quare maledixit canis hic moriturus domino meo regi? & Quid enim sum seruus tuus canis, vt faciam rem istam magnam? & Melior est canis viuus leone mortuo.

Inimicum & inuidem detractoremque refert. vt, Circumderunt me canes multi. & Erue de manu canis vnicam meam.

Canes aliquando pro Prophetis, & iis, qui pastoribus populi ad custodiam & consilium adduntur: vt, Canes muti non valentes latrare. Periculum imprudenter aditum significat illud prouerbium, Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius. Pro gentilibus & prophanis hominibus, ac vitio deditis, & disciplina contemptoribus, impurisque animis. Quid sancto homini ad canem? & Nolite sanctum dare canibus. & Non est bonum sumere panem filiorum & dare canibus. & Videte canes, videte malos operarios. & Canis reuersus ad suum vomitum. Et foris canes venefici & impudici & homicidæ.

L V P V S.

L V P V S infestum animal est celeri ad nocendum ingenio & motu, neque tantum famis explendæ auiditate, quantum natiua malitia & crudelitate nocens: sicut scriptum est. Lupus rapit & dispergit oues. vnde lupis epitheton malignis apud Esdram est.

Iohan. 10.
4. Esdr. 5.

Ferocitas.
Eccles. 13.

Isai. 11.
Rapacitas.
Isai. 65.

Genes. 49.

Auauitia.

Soph. 3.

Matth. 7.

Hostes.
Ierem. 5.

Habac. 1.
Satan
Hypocrita

Euangelij
hostes.
Matth. 10.

Astor. 20.

Ferox & imite ingenium hominis significat lupus. vt, Si communicabit lupus agno. Quam ob rem miraculi, & magnæ rerum mutationis in melius prædicendæ causa, dixit Propheta: Et habitabit lupus cum agno. & Lupus & agnus pascentur simul. Animum prædæ auidum & inhiantem diripiendis rebus descripsit Iacob: dicens, Benjamin lupus rapax: manè comedet prædæ, & vespere diuidet spolia. Auaros & alienarum appetentes rerum significat etiam lupi nomē, eos, qui fraude, dolo & iniuria alios spoliant. vt, Iudices eius lupi vespere: & principes eius in medio illius quasi lupi rapietes prædæ. & Veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

Hostes etiam infestissimi & crudelissimi hoc indicantur nomine. vt, Lupus ad vespere vastauit eos. & Velociore lupis vespertinis. Hostem illum communem humani generis Satanam, eiusque membra hypocritas, & fallorum dogmatum ministros, lupos dixit Christus, atque omnes homines veritatis Euangelicæ inimicos. vt, Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. & Mercenarius videt lupum venientem, & fugit. & Ego scio, quod intrabunt post discessionem meam lupi rapaces.

V V L P E S.

V V L P E S viribus quidem exiguis, calliditate verò & astu prædita est, atque his artibus prædas sibi parat, canes & custodes fallit sapè. Est autem non modo auidus & hædis, agnisque & minoribus pecudibus infesta, sed & vineis & satis nocet quandoque. Eius mentio in argumentis calliditatis, doli & nocementi est. omnino iniquum genus & infestum est inter feras prioris definitionis computatum. Pro hoste exiguis viribus,

Hostis
dolosus.

consilio autem sagaci, vsurpatur. vt, Si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum: & propter Sion montem, quia disperit. Vulpes ambulauerunt in eo. Pro nocenti, callido, & fraudulento ministro. vt, Quasi vulpes in deserto, Prophetæ tui Israel erant. & Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Tyrannum audacem & ignobilem, callidum, & fraude atque arte populari sibi prospicientem, Herodem, vulpem appellauit Christus.

2. Esdr. 4.
Thren. 5.
Ezech. 13.
Fraudulentus.
Cantic. 2.
Herodes.
Luc. 11.

L E O.

L E O fera est generosissima, tamen quæ prædas escæ tantum causa prosequitur. ea ferocissima & fortissima habetur, omnibus pecoribus & armentis terribilis, animi magnitudinem & imperium quoddam in cæteras animantes imitatur; pectore intrepido & imperterrito constat. Multa de hoc genere alio in loco dicere, Deo volente, continget: nunc quæ ad sermonem spectant, attendamus. Fortitudinem intrepidam, & terroris erga alios imaginem refert leo. vt, Quid fortius leone? & Qui eripuit me de manu leonis. & Rugitus eius vt leonis. & Clamauit leo super speculam domini, ego sum. Leonum catuli, hostes rabidi sunt & fortissimi. Et super eum rugierunt leones. Et dentes eius vt leonis; & molares eius, vt catuli leonum.

Fortitudo
Terror.
Iudic. 14.
1. Reg. 17.
Isai. 5.
Hostes rabidi.
Ierem. 2.
Ioel. 1.

Prædatorem & tyrannum violentum. vt, Ascendit leo de cubili suo, & præda gentium se leuauit. Eduxit vnum de leunculis suis: leo factus est. & Cõiuratio prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens, rapiensque prædæ. & Leoni gentium assimilatus es.

Prædator.
Ierem. 4.
Ezech. 19.
Ezech. 22.
Ezech. 31.

Regem alio fortiorem, vel Deum regum omnium potentissimum. vt, Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis. Leana regnum vel populum potentem. Quare mater tua leana inter leones cubauit? &c.

Rex fortis
Deus.
Ierem. 49.
Ezech. 19.
Regnum potens.

Leo fortem, impaudum, & victorem significat. vt, Ego sum quasi leana Ephraim, & quasi catulus leonis domui Iuda. & Consumam eos ibi quasi leo. & Iuit leo, vt ingrederetur, & catulus leonis; & non est qui eripiat. & Leo cepit sufficienter catulis suis. & Iustus autem quasi leo confidens.

Victor.
Ose. 5.
Ose. 13.
Nahum. 2.
Prouer. 27.

Leo rugiens vltionis certæ cõinationem. vt, Nunquid leo rugiet in saltu, nisi habuerit prædæ? Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? & Leo rugiet, quis non timebit? & Vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Iordanis. & Sicut leo rapiens & rugiens.

Vltio
instans.
Amos. 3.
Zachar. 11.
Psal. 21.

Leonis catuli, principes & tyranni rapaces. vt, Principes eius in medio eius quasi leones rugientes. & Salua me ex ore leonis. & Molæ leonum confringet Dominus. & Conculcabis leonem & draconem.

Tyranni rapaces.
Soph. 3.
Psal. 21.
Psal. 57.
Psal. 99.

Fortitudinem insuperabilem & principatum inter ceteros. vt, Catulus leonis Iuda ad prædæ ascendisti, fili mi, requiescens accubuisti vt leo. & Gad quasi leo requieuit. & Dan catulus leonis. & Erunt reliquæ Iacob in medio populorum multorum, quasi leo in iumentis sylvarum. & Facies eorum quasi facies leonis.

Principatus
Genes. 49.
Mich. 5.
1. Paral. 14.
Tyranni nocentes.
Iob. 4.

Leonum genera omnia simul potentes tyrannos, nocentesque homines referunt. vt, Rugitus leonum & vox leana, & dentes catulorum leonum contriti sunt.

Leo in abscondito prædæ inuitabilem & cædem, quam cauere effugereque non sit. vt, Vrsus insidians factus est mihi, leo in absconditis.

Cædes.
Thren. 5.

P A R D V S.

A D leonum naturam proximè accedit illa fera, quam Pardum Latini interpretantur, maculosa pelle & non minori, quàm leo, sæuitia, longè autem maiori celeritate prædita. Pardorum cubilia difficilem & horribilem habitationem significant. vt, De cubilibus leonum, de montibus pardorum.

Habitatio horribilis.
Cantic. 4.

Vis maxima, & ad prædas faciendas stragesque edendas fortissima, & celerrima, pardi similitudine significatur: quæ ob rem & ad fortissimos hostes, & ad Deum ipsum refertur hoc nomen. vt, Pardus vigilans super ciuitates eorum. Et ero eis sicut leana, & sicut pardus in via

Vis maxima.
Deus.
Ierem. 5.
Ose. 13.

in via Assyriorum. Et leuiore pardi equi eius.

Habac. 1. Mores duos & contumaces, ac penè in naturam alteram conuersos, maculosa pardi pellis refert. Vnde apud Ieremiã dicebat Deus. Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas; & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum. Græcorum imperium ab Alexandro inchoatum, & in quatuor regna diuisum, Pardi imagine visa indicauit Daniel.

TYGRIS.

Rapacitas. Job. 4. Ex præda & rapu uiuit hoc animal, & similes hominum potentum significat mores. vt, Tygris perijt, eò quòd non habet prædam.

VRSVS.

1. Reg. 17. *4. Reg. 2.* VRSVS non tantum ingenio & celeritate, quantum virium robore valet: incenditur autem & irritatur maxime vbi læsus fuerit; aut aliquo impulsus affectu, insidiatur pecori: sed aliis etiam rebus, præter carnes, pascitur. Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, &c. Sunt aliquando diuini iudicij ministri & satellites: sicut scriptum est. Egressique sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt quadraginta & duos pueros.

Tyrannis. Prouerb. 27. Tyrannidem, rapinam, & prædæ cupiditatem impotentem refert vrsus esuriens. vt, Leo rugiens & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

Perturbatio. Isai. 59. Vehementem affectum & animi perturbationem vrsi rugitus significat. vt, Rugiemus quasi vrsi omnes.

2. Reg. 17. & Tu nosti patrem tuum, & eos, qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo velut vrsi raptis catulis. Et expedit magis vrsæ occurrere, &c. Vim magnam & validam, efficacemque admodum ad deprimendum, & superandum, vrsus insidiator ostendit. vt, Vrsus insidians. Et quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vrsus. Quam ob rem Persarum regnum vrsus expressit apud Danièlem. Cætera exempla ad hæc referenda sunt.

Vis magna. Thren. 5.

Amos. 5. Perfarum regnum vrsus expressit apud Danièlem. Cætera exempla ad hæc referenda sunt.

Daniel. 7.

APER.

Hotes. 4. Esd. 15. *Diabolus. Psal. 79.* APER ferox animal est, non tamen carniuorum, sed quod naturali sæuitia etiam homines ipsos adortus lædat; arboribus, fatis & vineis nocens: vnde & hostes feroces & diabolus Ecclesiæ inimicum significat. vt, Et exient vt apri de sylua, & aduenient in virtute magna, & constabunt in pugnam cum illis. & Exterminauit eam aper de sylua.

HOMO.

CAP. LXXXI.

Genes. 1. *Sich. 5.* *Paral. 15.* *Tyranni nocentes. Job. 4.* *Cædes. Lucen. 5.* *Habitatio horribilis. Cant. 4.* *Vis maxima. Deus. Ierem. 5.* *Isa. 13.* *Ultimus omnium & præstantissimus animantium creatus homo est, diuini imperij instar in terris erga cætera animalia habiturus; sensu, mente & cogitatione valens, industriaque præditus, vt dominari in cætera posset, vtpote qui ad imaginem & similitudinem Dei creatus erat; ad imaginem אדם hoc est Dei iudicij & gubernatoris atque imperatoris. Masculus & foemina creatus est. crescendi & procurandi facultate auctus: neque verò animantium modò, sed arborum, herbarumque omnium vsu & fructu donatus: sicut scriptum est. Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. Atque hæc illa prima hominum perfecta constitutio fuerat, ex qua omnium artium & scientiarum facultas, atque omnis humani boni adipiscendi copia diuino beneficio manauit: sicut scriptum est. Quid habes quod non accepisti? Sed hostis antiqui calliditate & opera effectum est, vt homo in culpam delapsus, alterius etiam partis rerum compos & conscius fieret, videlicet malorum sensu & experimento auctus. Vnde etiam aduersarum rerum, animique perturbationum & corporis molestiarum multa genera defluxere. Inde partæ molestiæ, inde morbi, inde pericula initium habuere; hinc inimicitia, odia, rixæ, simultates, bella, necesse & mors vtraque, spiritualis & corporalis, consecuta sunt.*

Ex his autem definitionibus variæ rerum, sermonumque rationes proficiscuntur ad varias artes & par-

tes relatæ: quæ nonnumquam humanam perfectionem, interdum etiam miseriam, & fragilitatem humanam spectant; quorum omnium distinctio obseruanda est. Quædam enim quamuis mente & animo atque cognitione hominum effecta sint, tamen imperfectionis & inopiæ magis, quam perfectionis & beatitudinis initia habent: cuiusmodi sunt, nauigatio, medicina, belli exercitationes, vestimentorum ars & vsus; quibus omnibus carere & non indigere melius fuerat, quam vti. Illud enim integro hominum statui contingere potuit, hoc autem rebus lapsis & perturbatis inuectum est. Oportet igitur huius discriminis non immemorem esse eum, qui rerum & sermonum peritiam legendis nostris querit.

SERMONIS VSUS DE HOMINE.

VARIÆ & multipliciter in sermonem hominis nomen inducitur iuxta argumenti & sententiæ rationem, quam vel ex antecedentium & subsequentiū orationum obseruatione, vel ex adiunctorum expositione cognoscere est. Nam pro tota ipsa natura humana hominis nomen vsurpatur: vt, Factus est homo in animam viuentem. & in die, qua creauit Deus hominem. & Quis fecit os hominis. Aut pro quouis ex ipsa natura indiuiduo: vt, De manu hominis requirã eum. Aut etiam in distinctionem cæterarum animantium, velut genus quoddam diuersum effertur. vt, Delebo ab homine vsque ad pecus. Et erunt in hominibus & in iumentis vlcera, vesicæ, &c. Præterea inter ipsos homines distinctio fit. vt, Homo iustus vel improbus; mundus vel immundus. & Recedite à tabernaculo hominum impiorum: & Donec consumeretur congregatio hominum bellatorum de castris. Et Moyses homo Dei, & multi etiam ex prophetis hoc cognomentum meruerunt. Et Booz homo potentis est appellatus. Huiusmodi autem orationes ipsæ sese attendentibus explicabunt.

Est & alia nominis distinctio huius ab ipsis Hebraicis fontibus petenda. Namque varia tum voce, tum significatione nomina Latini Interpretes vno hominis verbo transferunt. Imprimis enim Adam Hebraum propriè, si vllum aliud homo verti potest, vt illis fidem habeamus, qui hominem ab humo dictum tradunt: vt ADAM cui nomen ex terra, ex qua assumptus fuit, est factum. Atque hoc nomen hominis naturam ipsam indicat in eo loco constitutam, in quem post peccatum deuenit. Namque de prima illa naturæ integritate iam amissa, nulla potuit post ruinam oratio propriè institui: donec publica salute per Christum allata, & innouatis rebus ille primus homo; & homo vetus, & terrenus Adam, dici cepit: & alter, qui illi extincto succedit, nouus homo, secundus homo & cælestis homo, dicitur. de quo mysterio aliàs plura. Itaque Adam in prioris testamenti libris hominum statum illum, qui illis temporibus obtinebatur, significat. In nouis autem voluminibus hæc ratio optimè distinguitur & differitur. Huius nominis antiqua exempla ferè innumera sunt.

vt, Cum cœpissent homines multiplicari super terram. *Genes. 6.*

& Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. & Videns Dominus, quòd multa malitia hominum esset. & Nequaquam maledicam terræ propter homines. & Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. atque adeò hominis nomen illam imperfectionem & tenuitatem significat, quæ maximæ Dei virtuti ex defectu opponitur. vt, *Genes. 7.*

Ægyptus homo, & non Deus. Denique hominis appellatione apud Paulum eum intelligimus plerumque qui diuini spiritus nondum est particeps. Deinde verò *Isai. 31.*

ENOS hominem quoque vertunt Interpretes, atque verbum ipsum infirmum, miserum & fragilem significat: quod imitari conati Latini MORTALIS dixerunt. *Imperfectio.*

Huius quoque significationis multa exempla sunt. vt, *1. Cor. 3.*

Militia est vita hominis super terram. & Quid est homo, quia magnificas eum? & Nunquid sicut videt *Enos.*

homo, quia magnificas eum? & Nunquid sicut videt *Infirmitas.*

homo, quia magnificas eum? & Nunquid sicut videt *Iob. 7.*

homo, quia magnificas eum? & Nunquid sicut videt *Ibidem.*

homo, quia magnificas eum? & Nunquid sicut videt *Iob. 10.*

homo

Job. 25.
Psal. 9.
Ibidem.

homo & tu vides? & , Numquid vt dies hominis, dies tui? Et quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis? & , Exurge Domine, non confortetur homo. & , Sciant gentes, quoniam homines sunt.

Vir.

Præterea & homo ex Hebraico nomine *אדם* reddi solet, quod proprie hominem ea parte, qua præstat, significat. Virilitatem enim & efficacitatem hæc vox indicat, vnde pro masculo in omni animantium genere usurpatur, vt vir apud Latinos. quam quidem rationem cum sæpe interpretes obseruent, persæpe tamen prætermittunt. Fuerit autem magni semper momenti huiusmodi distinctiones obseruare in Hebraicis libris, aut ab iis, qui Hebraicè norunt, obseruatas petere, alioqui magno sententiæ & argumenti detrimento negligendas. Igitur homo ex hac voce *אדם* translatus, marem hominem significat, vt, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.

Genes. 3.

Significat etiam homo ex hac voce conuersus, vel ex voce *אדם*, potentem aliquem & præstantem virum, quacunque in re ille valeat, siue diuitiis & opibus, siue virtute & facultate, siue arte aliqua. vt, Cœpit Noe vir agricola: & Homo simplex, rectus & timens Deum.

Potens.

Genes. 9.

4. Reg. 4.

Psal. 4.

Psal. 40.

Psal. 47.

Vnusquisque.

Leuit. 1.

Numer. 27.

Mich. 7.

Psal. 104.

Et imposuit puerum super lectum hominis Dei. & , Fili hominis, vsquequo graui corde? & , Etenim homo pacis meæ, in quo speraui. & , Quique terrigenæ & filij hominum. Et virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Est etiam homo ex eodem Hebraico verbo redditum nomen commune distributiuum, eiusdem significationis cum quisque, vnusquisque, quicunque & quispiam. vt, Homo, qui obtulerit ex vobis, &c. Et homo de filiis Israel. & , Homo, qui mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. Et inimici hominis, domestici eius. Et non reliquit hominem nocere eis.

DE PARTIBVS HOMINIS,
ANIMA ET CORPORE.

CAP. LXXXII.

Genes. 1.

Genes. 7.

Homo.

Exod. 1.

Genes. 49.

Exod. 12.

Leuit. 12.

Vita.

Exod. 4.

PRÆCIPVA in homine pars anima est, quæ re ipsa atque natura vnica cum sit; sicut scriptum est; Et à leonibus vnica meam: tamè agendi patiendique facultate multiplex est, ideoque variis nominibus dicitur Hebraicè, & variis etiam verbis à Latinis interpretibus indicatur. Qua enim vitæ, motus & sensus cõmpos est, anima dicitur; & qua ea quæ ad vitam alendam spectant, vel efficere vel appetere, vel accipere potest, vt esurire, comedere, sitire, bibere, dormire & quiescere, ac vigilare, moueri, profutura persequi, & nocitura fugere: omnis hæc ratio atque vsus ferè cum aliis animantibus cõmunis ad eam animæ pertinet vim, quæ Hebraicè *נפש* dicitur, apud Latinos Interpretes animã sonat. vt, Producant aquæ reptile animæ viuētis. Creauitque Deus cete grandia & omnem animam viuentem atq. motabilem, quam produxerunt aquæ in species suas. & , Vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omniq. volucris cæli & vniuersis, quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. Et factus est homo in animam viuentem. Et omne, quod vocauit Adam animæ viuētis nomen commune homini cum cæteris animantibus est, quatenus ex Hebraico verbo *אדם* vertitur.

Atque hoc nomen ex ea, quam indicauimus, ratione sæpe pro homine, siue singulari indiuiduo hominis usurpatur. vt, Omnes animæ eorum, qui egressi sunt de femore Iacob, septuaginta. Et Ioseph nati sunt in terra Ægypti animæ duæ. Et iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni. Et anima, quæ tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum à bestia est, &c.

Non rarè anima vitam ipsam, qua homo viuuit, respirat, sentit & mouetur, significat: vt, Mortui sunt

omnes, qui quærebant animam tuam. Et salua animam tuam, noli respicere post tergum. Et anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. & , Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam.

Genes. 19.
Psal. 127.
Mat. 7.

Passiones.
Appetitus.

Nam. 11.

Numer. 19.

Deut. 14.

Job. 3.

Luc. 12.

Matth. 26.

Cogitatio.
Mens.

Genes. 27.

Genes. 49.

Psal. 103.

Mens.

Luc. 1.

Psal. 120.

Luc. 21.

Hebr. 6.

Iacob. 1.

1. Pet. 2.

Animus.

Genes. 27.

Exod. 35.

Iosue. 9.

1. Reg. 1.

3. Reg. 21.

Ruth. 1.

Proverb. 16.

2. Cor. 7.

Mens.

Exod. 35.

Leuit. 26.

Numer. 32.

Proverb. 15.

Cõscientia.

Isai. 44.

1. Pet. 1.

Reminiscencia.

Psal. 76.

Apeca. 3.

SPIRITVS.

EADEM etiam animæ natura immortalis, agilis; quæ efficacitate & vi magna prædita est, quæque summam dignitatis definitionem obtinet, Spiritus dicitur; qua voce vicinum aliquid & affine cælestibus animis habere anima hominis indicatur. Namque illæ, quæ supra naturam humanam, & infra naturam diuinam immortales & efficaces virtutes ad ministerium creatæ sunt, spiritus dicuntur. vt, Qui facis angelos tuos spiritus. De hominis autem anima scriptum est. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam. & , Spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. & , Benedicite omnes spiritus, & animæ iustorum Domino.

Psal. 103.

Psal. 145.

Ecel. 12.

Daniel. 3.

Sed magis improprie aliarum quoque animantium viuificans anima spiritus dicitur. vt, Auferes spiritum eorum, & deficient, & reuertentur in terram suam. & , Omnis spiritus laudet Dominum. Illa verò frequentissima

Animæ.

Psal. 103.

Psal. 150.

Præf. virtus.

Job. 32.

Genes. Exod. 2.

Deut. 3. Proverb.

Numer.

Animu.

Iosue. 5.

Psal. 54.

Job. 7.

Proverb.

Indigna.

Iudic. 8.

Numer. 5.

Psal. 11.

Eccles. 1.

Efficacia.

Psal. 117.

Job. 17.

Sapient. 9.

Inferior h.

minis pars.

Rom. 7.

Rom. 6.

Rom. 8.

Ecclesia.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Coloss. 2.

Isai. 31.

Job. 6.

Fragilis res.

Job. 10.

Job. 19.

Psal. 55.

Psal. 77.

Job. 10.

tissima, plurimisque exemplis obseruata ratio est, qua spiritus pro facultate & virtute ad aliquid agendum, in eaque actione præstandum vsurpatur. Et pro vehemēti aliqua affectione siue perturbatione. Namque ipsum nomen spiritus vehementem efficacitatem aut motum significat; ab illa natura sumpto vocabulo, quæ quod quiescere nesciat, sed moueri & mouere agitareque alia consuevit, à Latinis ventus, à Græcis ἀνεμος est appellata. Atque hanc efficacitatem hominibus à Deo datam esse, & non rarò augeri, apertè testantur Scripturæ: sicut scriptum est. Sed, vt video, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Atque omnis prudentiæ, sapientiæ & intelligentiæ, omnis denique artis singularis virtus in aliquo spectata, spiritus nomine indicatur. vt, Num inuenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? Et loqueris cum sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ. Et Iosue filius Nun repletus est spiritu sapientiæ. &, En proferam vobis spiritum meum. &, Deus spirituum omnis carnis.

Spiritus etiam pro animo & consilio. vt, Non remanet in eis spiritus. Et à pusillanimitate spiritus & tempestate. Et loquar in tribulatione spiritus mei. Et spirituum ponderator est Deus.

Et pro ira & indignatione nimia. vt, Et requieuit spiritus eorum, quo tuebant contra eum. Ad hunc modum spiritus zelotypiæ dicitur. Et exacerbauerunt spiritum eius. Et vanitas & afflictio spiritus. Et anxietus est super me spiritus meus. Pro efficacitate & virtute absolute sine adiuncto. vt, Quod ibo à spiritu tuo? Et spiritus meus attenuabitur.

CORPVS.

ALTERA hominis pars, eaque inferior corpus est, sensibus magis exposita, crassaque constans natura, nimirum terrea, quam ob rem grauis, caduca & corruptibilis est, nisi animæ virtute ex Dei efficientia contineatur: multis membris constat, ideoque minus firma, nisi capitis virtute & facultate artus omnes foueatur. huius vitia animam quoque tentant, eiusque actiones lædunt & impediunt: sicut scriptum est. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam.

Aliquando autem corpus pro tota inferiori hominis parte, hoc est, pro homine exteriori vsurpatur, qui constat non carne & ossibus tantum, sed sensu atque appetitu reluctantante & aduersante mentis imperiis. vt, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? &, Mortuus est Christus, vt destruat corpus peccati. &, Si Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est. Sapientissimè verò Ecclesia multiplici & vario hominum ordine constans, corpus appellatur. vt, Multi vnum corpus sumus. &, Non sit schisma in corpore, sed pro inuicem sollicita sint membra.

Corpus etiam rem solidam, veram & perfectam significat, vmbre aut vanitati, inanitatiq. contrariam. vt, In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

CORPORIS PARTES.

CORPORIS autem multæ partes sunt, quæ primum naturæ varietate in duo diuiduntur homogenea dicta, videlicet carnem & ossa; quanquam vtraque pars carnis nomine interdum indicatur. vt, Equi eorum caro, & non spiritus. Verum varia vtriusque partis natura, varia etiam nominum exactè examinata significatio est. Ossa namque duriora & diuturniora sunt, caro mollis est, & citius lædi, corrumpique potest: sicut scriptum est. Nec caro mea ænea est. Atque ex ea naturæ contemplatione varia ad orationum significationes exempla petuntur. Caro enim naturam teneram, mollem, fragilemque significat. vt, Pelle & carnibus vestisti me. &, Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum. &, Non timebo quid faciat mihi caro. &, Recordatus est, quia caro sunt. &, Nunquid oculi carni tibi sunt?

&, Cum illo est brachium carneum, nobiscum Deus noster. Mollitudinem etiam & facilitatem duritiæ contrariam: vt, Auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum. Et dabo vobis cor carneum.

Pudenda etiam caro dicuntur, & ex consequenti peccati confusio caro appellatur. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carniū. Et quorū carnes sunt vt carnes asinorum. & Incircuncisos carne dixit Ezechiel.

Carnes etiam pro hominibus dixerunt Vates, vt carnes in olla, habitatores vrbs intelligamus. vt, Consumuntur carnes, & coquetur vniuersa compositio. &, Nisi abbreviasset Dominus dies illos; non fieret salua omnis caro. Et erunt duo in carne vna. & non sunt duo, sed vna caro. Et videbit omnis caro salutem Dei.

Caro humana audacia corruptelaque, omnis spiritus puritati & legis diuinæ integritati repugnans: atque vt vna complectamur definitione, hominem Adami veteris filium paternæque nequitie hæredem. vt, Non multi sapientes secundum carnem. &, Vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius. &, Qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. &, Conuersati sumus in desideriis carnis nostræ: facientes voluntatem carnis. Caro & sanguis homo dicitur, vel humanæ prudentiæ vel sapientiæ consilium non illustratum diuino spiritu. vt, Continuò non acquieui carni & sanguini. &, Caro & sanguis non reuelauit tibi. Huc pertinet illud: Nunquid quæ cogito, secundum carnem cogito? Hinc dicta est sapientia carnis.

Carnales homines dicuntur, qui nondum immutati sunt diuini spiritus efficientia & virtute. vt, Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: Adhuc enim carnales estis. &, Abstinete à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam. Et odientes eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam. Carnalis etiam aliquando simpliciter dicitur, idemque significat, quod humanus & corporeus; non vt virtutum, sed vt fragilitatem ipsam naturæ humanæ sonet, quatenus natura humana quibusdam rebus indiget, dum in hac vita est, vt ali regique possit. vt, Si nos spiritualia vobis seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? &, Serui obedite dominis carnalibus. Et carnalem regem dixit Esther.

SANGVIS.

SANGVIS animalis corporis pars est, & in cæteris animantibus præter hominē vel animæ ipsius sedes habetur: sicut scriptum est. Quia anima omnis carnis in sanguine est. Ex quo factum est, vt sanguis animæ, hoc est, vitæ humanæ loco & in sacrificiis vsurpetur, & in sermonibus appelletur: sicut scriptum est. Quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, vt super altare in eo expietis pro animabus vestris.

Sanguis igitur animam, siue vitam significat hanc mortalem; quam qui alicui eripit, sanguinis reus dicitur: vnde & homicidium sanguinis nomine dicitur. vt, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Et quicumque effuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius per hominem. Et sanguis sanguinem tetigit. Et si essemus in diebus patrum nostrorum; non essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Calumnia & quæcunque fraus aut vis, & maleficium. vt, Manus vestra sanguine plenæ sunt. &, Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem. &, Auferam sanguinem eius de ore eius. Sanguis etiam pro animi humani ingenio & consilio, vt iam superius diximus, vsurpatur. vt, Caro & sanguis non reuelauit tibi.

ADEPS.

ADEPS & pinguedo abundantiam, saturitatem & suauitatem atque prosperum rerum usum significat. s. s. e. Cum adipe agnorum & arietum filiorū Basan. &, De quorum victimis comedebat adipem. Et sicut adipe, & pinguedine repletur anima mea. &, Adipe frumētī

H satiat te.

Præstans virtus.

Iob. 32.

Genes. 41. Exod. 28.

Deut. 34. Prover. 1.

Numer. 27.

Animus.

Iosue. 5.

Psal. 54.

Iob. 7.

Prover. 16.

Indignatio

Iudic. 8.

Numer. 5.

Psal. 105.

Eccles. 1.

Efficacitas

Psal. 138.

Iob. 17.

Sapient. 9.

Inferior hominis pars.

Rom. 7.

Rom. 6.

Rom. 8.

Ecclesia.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Coloss. 2.

Isai. 31.

Iob. 6.

Fragilis res.

Iob. 10.

Iob. 19.

Psal. 55.

Psal. 77.

Iob. 10.

2. Paral. 32.

Facilitas.

Ezech. 11.

Ezech. 36.

Pudenda

confusio.

Ezech. 16.

Ezech. 23.

Ezech. 44.

Homines.

Ezech. 24.

Matt. 24.

Marc. 10.8.

Luc. 3.

Adam

1. Cor. 1.

Gal. 6.

Ephes. 2.

Humanum

ingenium.

Galas. 1.

Math. 16.

2. Cor. 1.

Ibidem.

Carnales.

1. Cor. 3.

1. Petr. 2.

Iuda.

Humanus.

1. Cor. 9.

Ephes. 6.

Eph. 14.

Vita.

Homicidiū

Genes. 4.

Genes. 9.

Hof. 4.

Math. 23.

Maleficiū.

Isai. 1.

Isai. 33.

Zach. 9.

Ingenium

humanum.

Math. 16.

Saturitas.

Iucunditas.

Deut. 32.

Psal. 62.

Exuberantia
natiua.
Psal. 16.
Psal. 72.

fatiat te. Natiua quaedam exuberantia tam in ma-
lam quam in bonam partem adeps dicitur, vt, Adipem
suum concluderunt, os eorum locutum est superbiam.
&, Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum; transferunt
in affectum cordis.

P I N G V E D O.

Fertilitas.
Gloria.
Diuitia.
Genes. 41.
Isai. 17.
Psal. 77.

P I N G V E D O hubertatem & fertilitatem significat,
vt magnus ille onirocrita interpretari nos docuit. Se-
ptem boues pulchræ, & septem spicæ plenæ, septem hu-
bertatis anni sunt. Diuitias & gloriam. Et erit in die illa,
attenuabitur gloria iacob; & pinguedo carnis eius mar-
cescet. &, Occidit pingues eorum.

O S S A.

Genes. 50.

F I R M I S S I M A in corpore pars ossa sunt, quibus
cætera caro membraque omnia fulciuntur: ea post con-
sumptam carnem diu durant, & quandam veluti cor-
poris conseruant substantiam. Quam ob rem sua ossa
vt ex Ægypto in terram promissam asportarentur, te-
stamento mandauit Ioseph. Et quoniam detracta caro
crescere rursus & restitui potest etiam in senioribus cor-
poribus, vt curandis vulneribus accidere videmus; ossa
verò detracta non restituntur: ex eo efficitur, vt rem
ipsam vel personam ossa magis, quam caro referant, vt-
potè quæ non mutantur, sed eadem maneant, certam-
que naturam contineant. Ex his naturæ obseruatio-
nibus ad sermonis arcani vsu exempla ex ossibus
sumuntur. Nam consanguinitatis & generis com-
munionem significat. vt, Hoc nunc os ex ossibus meis,
& caro de carne mea. &, Os meum es, & caro mea. Et
os tuum sumus & caro tua. Aded autem hæc ratio va-
let, vt lingua Hebraica hoc nomine *osay*, quod os ver-
timus, pro Latino pronomine *ipse, ipsemet,*
idipsum, vsurpet.

Labor,
Quies.
Psal. 34.
Isai. 66.
Ierem. 23.
Thren. 1.

Ossa laboris & quietis subiectum sunt. vt, Omnia
ossa mea dicent, Domine quis similis tibi? &, Ossa ve-
stra quasi herba germinabunt. Et contremuerunt om-
nia ossa mea, &, Misit ignem in ossibus meis.

Robur.
Psal. 37.
Iob. 33.
Psal. 6.
Iob. 40.

Robur & integritas viriū, harumque defectus ossium
nomine appellato in vtramque partem indicatur. vt,
Non est pax ossibus meis. Et omnia ossa eius marcescēt.
Et conturbata sunt ossa mea. Et ossa eius velut fistulæ
æris.

Virtus,
Sanctitas,
Prouerb. 3.
Prouerb. 15.
Prouerb. 14.
Prouerb. 17.
Thren. 3.
Calamitas.

Ossa plena medullæ, virtutis & sanitatis con-
sistentiam significant; contra verò vacua. vt, Medullis
ossa illius irrigantur. &, Sanctitas quippe erit umbilico
tuo, & irrigatio ossium tuorum. &, Fama bona impin-
guat ossa. &, Putredo ossium inuidia. Et spiritus tristis
exiccat ossa. Atque ossa contracta extremam calamita-
tem significant. Ossa mortuorum immunditiam &
corruptionem: vt similes esse dixit Christus hypocri-
tas sepulchris dealbatis, quæ exterius apparent speciosa
hominibus, intrinsecus autem sunt plena ossibus mor-
tuorum.

Impunitas.
Matth. 23.

Compages & medullæ penitissima quæque rerum
significant, s. s. e. Pertingens est verbum Dei, vsque
ad diuisionem animi ac spiritus, compagum quoque ac
medullarum. Ossa etiam ciuitatū vel regni & repu-
blicæ principes appellauit propheta. Congere, inquit,
fusta eius in eam, omnem partem bonam, femur &
armum electa & ossibus plena. Pinguissimum pecus as-
sume, compone quoque strues ossium sub ea.

N E R V I.

Genes. 32.

N E R V I in corpore membris colligandis & moti-
bus exercendis aptantur. Signum autem est nerui lesio,
quæ motum vitiat: sicut scriptum est. Tetigit neruum
femoris eius, & statim emarcuit: ipse verò claudicauit
pede. Admirandum Dei in homine opificium ner-
uorum aptatio indicat: sicut scriptum est. Ossibus &
neruis compegisti me. Significat autem neruorum vsus
vitam & vitæ exercitationem. vt, Dabo super vos ner-
uos. Et vidi & ecce super ea nerui.

O P I F I C I U M.

Iob. 10.
Morus,
Vita.
Ezech. 37.

C V T I S membra omnia vestit, atque ab iniuriis
temporum & cæli defendit: durioris, quam caro, & to-

C V T I S.

lerantioris naturæ est; speciem & venustatē membro-
rum præcipuè continet & ostendit, aut amissam arguit.
Impuritatem omnem prodit, vt in scabie & lepra ma-
nifestè deprehenditur. vt, Cùm viderit lepram in cute.
Et si color albus in cute fuerit: & cutis, quam ignis
exusserit. Atque toto illo capite de lepra, cutis vitia
consuetudinem vitiosam & sua contage alios corrup-
pentem significant. Maciem & debilitationem ma-
ximam vel famem illa oratio indicat. Cutis mea aruit,
& contracta est. &, Deoret pulchritudinem cutis il-
lius. Et cutis mea denigrata est. Et adhæsit cutis eorum
ossibus. hoc famis indicium est.

Rerum integrum statum cutis integritas & decus;
contra verò cutis imminutio significat. vt, Comminuet
cutem, & consumet vniuersa regna. Atque hætenus de
partibus, quas homogeneas philosophi vocant. Nunc
porro deinceps partes illas perstringemus, quæ ex iis,
quas superius commemorauimus, constant, & animæ
ac vitæ instrumenta sunt, & communi verbo membra
vocantur.

C A P V T.

P R I M A in animalis corpore pars caput est, ex quo
in cætera membra vis distribuitur, idque velut arx que-
dam est, in qua præcipua animæ virtus & efficientia gu-
bernatioque obseruatur. In illa enim parte sensuum
integra & plena communicatio, & cogitationum con-
uentus, & deliberationum, consiliorumque postrema
absolutio est. Quam ob rem vt situ summum, sic natu-
ra primum & præcipuum membrum habetur. Ideoque
frequentes in sacrificiis manuum super hostiarum ca-
pita impositiones sunt, & in ministrorum initiationibus
& consecrationibus frequens etiam huius rei, nec signi-
ficatione carens mentio est. vt, Et fundens oleum super
caput eius. &, Pones tiaram in caput. Et imponet ma-
num super caput victimæ.

Omnium rerum principium & præcipua quæque pars
caput eleganter appellatur. vt, In capite libri scriptum
est de me. Et lapidem, quem reprobauerunt ædifican-
tes, hic factus est in caput anguli. Et caput circuitus
eorum. Et in capite turbarum clamitat. Et conuersus
ad lectuli caput. Princeps in negotio vel regno, vel
consilio, vel alia quacunque ratione caput dicitur. vt,
Caput Syriæ Damascus, caput Damasci Rasim. &, Di-
sperdet Dominus de Israel caput & caudam, incuruan-
tem & refrenantem. Longæuus & honorabilis ipse est
caput. Et constituet te Dominus in caput & non in cau-
dam. Et constituisti me caput gentium.

Caput pro persona ipsa vsurpatur sæpissimè. vt, Fiant
in capite Ioseph, & in vertice Nazareti inter fratres suos.
&, Dolor ipsius in caput eius. &, Gloria mea & exaltans
caput meum. &, Addatur gratia capiti tuo. &, Bene-
dictio Domini super caput iusti.

Principes etiam absolute capita appellantur aut ver-
tices. vt, Deorabit partem Moab & verticem filiorum
tumultus. Consilium, studium & cogitationem stu-
diosè initam, caput etiam dicimus. vt, Ipsum conteret
caput tuum.

F R O N S.

F R O N S pudoris, verecundiæ & modestiæ thea-
trum præcipuum est: vnde si hæc absint, impudentiæ
atque improbitatis maximæ argumētum sumitur, s. s. e.
Domus Israel attrita fronte est. Aliquando autem in
vitio, aliquando verò in virtute & constantia frontis du-
rities ponitur. vt, Ecce dedi frontem tuam duriorē
frontibus eorum. Perpetuus locus professionis & studij
indicandi in fronte est. s. s. e. frequentissimè. Donec
signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. &, Ne
læderent, &c. nisi tantum homines, qui non habe-
bant signum Dei in frontibus suis.

C O L L V M, C E R V I X.

C O L L V M proxima capiti pars cæterarum membra
cum capite coniungit, libertatem vel seruitutē indicat,
ideoque vario rerum genere vel ornatur vel impeditur:
vt torque

vt torque vel iugo atq. ornamentis appendendis decet. Amplexibus etiā necessarissimorum aptatur: sicut scriptum est. Et amplexatus est eum, & stringens collum eius. Et collo torque auream circumposuit. Et supellex varia ad ornanda colla contigerit. Igitur in seruitutis & libertatis sermonibus mentio colli fit. vt, Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. & Pone pedes vestros super colla regum istorum.

Superbiæ & arrogantia atque proteruitatis signum est collum extentum, id quod Israël filiabus Isaias exprimat. Urbem aliquam regiam & præstantiorem cæteris collum significat. vt, Et ibit per Iudā inundans, & transiens vsque ad collum veniet. Et spiritus eius vsque ad collum eius. Idem de ceruice obseruauimus in libertatis & seruitutis atque etiam contumaciæ significationibus.

PECTVS.

PECTVS cogitationum officina est, quam ob rem in sacrificiis mysticè postulatur. Et Aaron iubetur insigne iudicij supra pectus gestare. In arcanis autem sermonibus pectus cogitationes & consiliorum inceptiones. vt, Supra pectus tuum gradieris. Et cum eleuasset faciem & ardētibus oculis furorem pectoris indicasset.

VISCERA.

VISCERA affectibus plurimum commouentur s. s. e. Comota sunt viscera eius. Pro corde aliquando nomen hoc usurpatur. vt, Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? Et spiritum rectum innoua in visceribus meis. Sapientissimè affectum, cogitationem & amorem atque commiserationem significat. vt, Viscera mea ad murum cocti lateris. Et multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum super me continuit se. Et viscera eius abundantius in vobis sunt.

COR.

COR cogitationum & affectuum omnium fons est, & significationem obtinet studiorum. s. s. e. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Mentem & intellectum quoq. significat. vt, Obsecratum est insipiens cor eorum. Et ipse autem non sic arbitratur: & cor eius non sic existimabit. Cor fortitudinis sedes est, fortitudinemque significat. vt, Et cor tuum non formidet. & Erit cor fortium Moab, in medio eorum sicut cor mulieris. Demum sapientia, intellectus, prudentia & existimationis significationem cor obtinet: atque ita cor magnum pro superbia ponitur; vt, Visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur. Cor durum pertinaciam & obstinationem in malum significat sapè apud Prophetas. item, incircuncisum cor. vt, Abierunt post prauitatem cordis sui. & Omnis autem domus Israël incircuncisum sunt corde. Denique cor & ossa tristitia, laboris, lætitiæ & quietis subiectum sunt, s. s. e. Videbitis & gaudebit cor vestrum: & ossa vestra quasi herba germinabunt.

INTESTINA.

EX intestinorum recta habitudine multum roboris; contra verò ex aduersa, multum debilitatis corpori accedit, s. s. e. Defecerunt præ lachrymis oculi mei. Conturbata sunt viscera mea. Et multis aliis in locis, vbi quæ Latine viscera legimus, intestina proprie dicuntur Hebraicè.

BRACHIA.

BRACHIA in ministris membris vim & usum habent præcipuum; à pectore enim robur nanciscuntur, & motum à cerebro per collum, spiritus autem à vicino sibi corde excipiunt: ex quibus rebus sermones proferuntur arcani. Brachium enim vim & robur fortitudinemque significat. vt, Redimam eos in brachio excelso. & Deduxit te Dominus ex Ægypto in manu forti & brachio extenso. & Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ futura est. & Tuū brachium cū potentia. Et saluauit sibi brachium suum.

Duo brachia magnum robur. vt, Brachia mea populos iudicabunt. Brachium auxilium & societatem. vt, Brachium vniuscuiusque sedebit sub umbraculo eius in medio nationum.

MANVS.

MANVS omnium humani corporis membrorum ad multos variosque vsus, atque adeo ad multarum rerum exercitationem habilissima est, & vni homini præcipuè data, quæ rationis & mentis variæ cognitioni ad vsus inferuiat. Est autem varius de manibus sermo, quatenus varium earum habitum obseruamus: de quo nobis aliàs proprio loco dicendum est. nunc verò de earum arcana aut symbolica significatione agimus.

Ministerium cordis manus significat, & omnem vim & virtutem, aut efficacitatem humanam. vt, Omnis manus dissoluetur, & omne cor contabescet.

Amicitia & societatis habet symbolum. vt, Ecce dedit manum suam. Potentiæ & violentiæ significationem habet. vt, A pauperis iniuria auerterit manum suam. Manus etiā opera actionesque significant, vnde manus innocentes & nocentes dicuntur. vt, Lauabo inter innocentes manus meas. Et secundum puritatem manuum mearum, quæ est in me. & Innocens manus dicitur. vt, Et ponam in mari manum eius, & in fluuio dextram eius. Manus Domini bona, auxilium & gratiam. vt, Et dedit ei rex secundum manum bonam Domini super eum. Et venit in Ierusalém iuxta manum Domini bonam super se.

Aliàs, manus Domini, tribulationem vel penam, vel afflictionem significat. vt, Extende paululum manum tuam. Et alioqui mitte manum tuam. Et quia manus Domini tetigit me. Denique omnem efficientiam manus significat. vt, Tradentur in manus gladij.

Manus multæ rapiendi facultatem. vt, Vbi manus multæ sunt, claude.

DEXTERA.

MANVS dextera agētem, & qui præcipuus in opere est, indicat; contra sinistra, eum, cuius nihil in opere efficiendo interest. vt, Nesciat sinistra tua id quod facit dextera tua. Significat etiam opus, actionem & efficientiam. vt, Nec dicet, Fortè mendacium est in dextera mea. Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subieciam ante faciem eius gentes. & Qui eduxit ad dexteram Moysem. Et dextera tua suscepit me. Et à resistentibus dextera tua. Et dextera tua inueniat omnes inimicos tuos. Et hæc mutatio dextera excelsi. & Dextera Domini fecit virtutem. Dextera etiam Meridies, & læua Septentrio.

vt, Ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis. Potentiam & imperium. vt, Ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius. & Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Gratiam quoque diuinamque tutelam significat dextera; & sinistra improbationem, & repudiationem. vt, Statuet oves quidem à dextris, hædos autem à sinistris. Auxilij vim habet. vt, Auertit retrorsum dexteram suam à facie inimici. Rectitudo & consilium rectum dextera nomine indicatur; contra verò sinistra. vt, Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius.

Iuramenti symbolum dextera est: sicut scriptum est. Iurauit Dominus in dextera sua. Et apud Ezechielem charissimæ rei symbolum habet dexterum latus: sicut scriptum est. Et cum compleueris hæc, dormies super latus tuum dexterum secundò.

SINISTRA.

SINISTRA manus ad res agendas minus habilis, quam dextera est; ad ferenda verò onera, atque ad res fortiter comprehendendas aptior. Sifaram enim manu dextera malleum, sinistra verò clauum arripuisse legimus. & Gedeonis milites tenuerunt sinistris manibus lampades: & dextris sonantes tubis. Est autem sinistra inferioris

lapfu. Et fili hominis sta supra pedes tuos. & statuit me supra pedes meos. Actio vitæque consuetudo pedum nomine indicatur. vt, Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. &, Prohibe pedem tuum à semitis eorum. Et veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Et pes tuus non impinget. &, Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei. Et lucerna pedibus meis verbum tuum.

Mundus. Sub pedibus Dei mundus & hæc inferiora esse dicuntur. Namque celo insidens, & pedibus terræ innixus, à prophetis pingitur Deus. vt, Cælum sedes mea, & terra scabellum pedum meorum. Huc illud pertinet. Et caligo sub pedibus eius.

Sub pedibus hominis esse, subiectionis & potentia, dominiique est. vt, Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris. &, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Pes etiam commoditatem ad aliquid agendum & oportunitatem significat. vt, Si manus tua, vel pes tuus, scandalizat te. Et non veniat mihi pes superbiæ.

Est etiam rerum omnium postrema pars, pes, idemque significat: vt pes lecti. ideoque pro extremo orbis imperio, hoc est, Romano, Daniel pedes interpretatus est. Pedes alterius apprehendere, vel ad pedes procidere, sese submittentis, & misericordiam salutemque implorantis est. vt, Cumque venisset ad virum Dei, apprehendit pedes eius. &, Procidit ad pedes eius.

Pes etiam mensuræ nomen est, vt aliàs docebimus.

ARMVS.

ARMVS & pectus sacerdotem & principem significat, s. s. e. Congere frustra eius, in eam omnem partem bonam pectus & armum.

Ossa primarios viros interpretamur, s. s. e. Omnem partem eius armum & pectus electa & ossibus plena.

CALCANEVS.

CALCANEVS postrema pedis pars, rerum, negotiorum & totius vitæ finem significat. vt, Iniquitas calcanei mei circumdabit me. Infirmiorem humanæ naturæ. vt, Ipsi calcaneum meum obseruarunt. Et mysticè magis, Tu insidiaberis calcaneo eius.

DIGITVS.

DIGITVS in manibus & in pedibus articulatissimus ultra cætera membra est: ideoque ad mouendas, tractandas, efficiendasque res maxime idoneus. Quam ob rem, pro virtute & efficiendi facultate digitus usurpatur. vt, Digitus Dei est hic. &, Si ego in digito Dei eicio dæmonia. &, Tabulæ scriptæ digito Dei. &, Opera digitorum tuorum, Lunam & stellas quæ tu fundasti. Et qui docet manus meas ad bellum, & digitos meos ad prælium. Digitus vnus opera exigua adhibita: vt, Alligant onera importabilia, quæ nec ipsi digito attingunt. &, Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam. Est etiam mensura digitus in sacris rationibus frequens.

LINGVA.

LINGVA membrum animantibus, ad vocis vsum, atque ad gustandi facultatem datum est; homini ad sermonem plurimum seruit: quare pro sermone ipso, & vario verborum atque orationis vsum accipitur. vt, Vnusquisque secundum linguam suam. Et confundamus linguas eorum. Usurpatur etiam pro oratione ipsa, siue probanda, siue improbanda. vt, A flagello linguæ absconderis. &, Occidet eum lingua viperæ. &, Sub lingua eius labor & dolor. &, Linguam nostram magnificabimus. Linguæ peregrinæ mentione inducta, maximum terrorem & miseræ seruitutis expectationem aut vsum prophetæ denuntiarunt. vt, Ecce ego adducam super vos gentem longinquam, gentem, cuius ignorabis linguam. Et linguam quæ non nouerat, audiuit.

Aliquando per translationem, lingua idem quod ora siue littus, vel margo, significat. Et initium eius à summitate maris salissimi & à lingua eius.

DENTES.

DENTES ad cibum conterendum, ad orisque ornamentum dati sunt animantibus: sicut scriptum est. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, &c. Et dens putridus & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustia. Namque ex contrario sensu arguitur dens elegans & candidus decori esse oris & vsui. &, Risum dentium, dixit Sapiens.

Ex translatione autem dentes pro nocendi & crudeliter agendi facultate & exercitatione usurpantur, tum in cæterarum animantium, tum in hominum etiam mentione facta: Nam est (vt Salomon ait) generatio, quæ pro dentibus gladios habet: & commandit molaribus suis. Vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. Iuxta hanc rationem scriptum est, Frenauerunt super me dentibus suis. Dentes eorum arma & sagittæ. Et infremuerunt contra me dentibus suis.

SPVTVM.

CONTVMELIÆ genus factum in ignominia alicuius, qui conspuitur, qui eo modo infamis & execrabilis indicatur, s. s. e. Abominantur me, & longè fugiunt à me: & faciem meam conspuere non verentur. &, Flagellabunt eum, & conspuent eum. Et faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus.

CAPILLVS.

CAPILLI ad ornatum capitis faciunt, & foeminae decoris & honestatis causa, copiosi magis crescunt, s. s. e. de Absalonis elegantissima castatie. Et D. Paulus, Mulier, inquit, si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli ei ad velamen dati sunt.

In sermonis autem vsum, capillorum mentio fit, ad copiosissimam & innumerabilem multitudinem indicandam: vt, Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. &, Capilli capitis vestri omnes numerati sunt, à Deo videlicet. Significat etiam capillus, in comparationibus, rem vilem & nullius ferè momenti, & cuius ratio non habenda videatur, quæ tamen à Deo habetur, s. s. e. Si fuerit vir bonus, non cadet ne vnus quidem capillus eius in terram. &, Capillus de capite vestro non peribit.

Capillorum nutritio, vel etiam abscissio, pro vario ritu, ad religionis cærethias pertinet. Sic gentilis mulier ad religionem veram traducta, capillos abscindere iubetur. Et etiam significat capillus, vt, Non potestis facere vnum capillum album aut nigrum.

NARES.

NARES præter oris ornamentum totius vsui respirationis & aspirationis seruiunt, sicut scriptum est. Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est. Præterea olfactus sensus instrumenta sunt: sicut scriptum est. Applicant rimum ad nares suas. Et putredinem castrorum vestrorum in nares vestras ascendere feci. Et è contratio, Nares habent, & non odorabunt.

In naribus autem indignationis & iræ indicatio est. vt, Ascendit fumus de naribus eius. Et de naribus eius procedit fumus. In naribus circulus alligatus seruitutem significat; qualem bruta & iumenta ab hominibus domita, patiuntur, omni iuris sui facultate alienam. vt, Nunquid pones circulum in naribus eius? &, Ponam ergo circulum in naribus tuis. Nares amplæ longanimitatem & patientiam magnam indicant, sic Deus Hebraicè נַפְתָּח הַנְּאִימָה hoc est, latis naribus, appellatur. Et perpetuè naris nomine, ira apud Hebræos describitur. Qui patiens est, multa gubernatur prudentia. contra verò qui impatiens est, ille latis naribus, hic angustis, Hebraicè dicitur.

LABIA.

LABIA præterquam quod ori gratiam & decus addunt, ad orationis vsum & verborum prolationem plurimum conferunt; rectè enim composita labia, rectè loqui & pronuntiare possunt: contra verò indecora &

eruitus vi-
ticiae per-
essio.
ent. 33.
Reg. 12.
sal. 20.
sal. 65.
sal. 80.
rem. 48.
Castigatio.
roueb. 20.
roueb. 26.
lab. 1.
Negligentia.
Reg. 14.
Sterilitas.
sal. 32.
Integritas.
Corruptio.
Ezech. 21.
Affectus.
Proueb. 7.
Thien. 2.
Leuit. 1. 2.
& 3.
Cogitatio
animalis.
Ierem. 12.
Ierem. 17.
Psal. 15.
Psal. 138.
Fortitudo
Virilitas.
Isai. 11.
Nahum. 1.
Daniel. 5.
Efficacitas.
Exod. 8.
Luc. 11.
Deut. 9.
Psal. 8.
Psal. 143.
Opera
exigua.
Matth. 23.
Luc. 16.
Mensura.
Isai. 1.
Genes. 7.
Captiuitas.
2. Reg. 3.
Psal. 9.
Libertas.
Psal. 117.
Psal. 125.
Psal. 30.
Subiectio.
Iosue. 10.
Constantia.
Psal. 39.
Psal. 55.

malè sita, s. s. e. Non scio loqui, quia incircuncisus labiis sum. Vsurpatur labium pro lingua linguæque prolotione siue dialecto. vt, Erat terra labij vnus & verborum corundem. Et vnus est populus, & vnum est labium. & Ibi confusum est labium vniuersæ terræ.

Labium etiam vel labia, verba ipsa, orationemque significant à mentis consilio profectam. vt, Anima, quæ iurauerit & protulerit labiis suis, vt vel malè quid faceret vel benè. Et in omnibus his non peccauit Iob labiis suis. Et non loquentur labia mea iniquitatem. Et labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Et labia nostra à nobis sunt. Et venenum aspidum sub labiis eorum. huius generis plurima exempla sunt.

Frenum in labiis imperium, quod detractare quisquam nequeat. vt, Ponam frenum in labiis tuis.

Labium linguæ & verbum populi, fabula publica est, quam populus de miseris vsurpat. vt, Et ascendistis super labium linguæ & opprobrium populi.

Labia dulcia suauiloquentiam; contrà verò amara quorum multa exempla sunt.

FACIES, VULTVS.

TOTIVS corporis summum & dignissimum locū facies obtinet, animi vltra ceteras partes index persæpe probatus, non tamen perpetuò certus. laudantur igitur, & indicantur multorum mores & ingenia ex facie: vt Rachelis, Dauidis, & aliorum. Est autem perturbati animi argumentum in facie frequentissimum. vt, Quare concidit facies tua? Faciei verò nomen ad multiplicis sententiæ orationes vsurpatur: ex quibus bona pars ad habitus refertur. de quo argumento, altero libro nobis est agendum: partem verò simpliciorum hoc loco exponemus. Faciem pro naso vertit

Interpres: Inspirauit in faciem eius spiritum vitæ. Facies animi mutationem indicat. vt, Video faciem patris vestri, quòd non sit erga me, sicut heri & nudius tertius. Præsentiam & aspectum vel respectum. vt, Abscondit se Adam & vxor eius à facie Domini, in medio ligni paradisi. Efficacitatem & auctoritatem. vt, Repleta est terra iniquitate à facie eorum.

Gratiam & benevolentiam actiuè. vt, Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam. & Recede à me, & caue ne vltra videas faciem meam. Et ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. & Abscondam faciem meam ab eo, & erit in deuotionem. & Multi requirunt faciem principis. & Illuminet vultum suum super nos. Gratiam quoque & studium alterius, passiuæ significatione, facies indicat. vt, Ecce, audiui vocem tuam. & Honorauit faciem tuam. & Ne confundas faciem meam. & Ex multarum personis facierum.

Nonnunquam indignatio & ira faciei nomine indicatur. vt, Ponam faciem meam contra eam. & Ponam faciem meam super hominem illum, & cognitionem eius succidam. Achab etiam indignabundus faciem diuertisse scribitur.

Notitiam & cognitionem facies significat. vt, Abscondit eum à facie Athalæ, vt non interficeretur.

In faciem aliquid fieri, apertè, palam. vt, Nisi in faciem benedixerit tibi. & Arguam te. & statuam contra faciem tuam. Et foderunt ante faciem meam foueam.

Improbè, publicè & aperte, ac sine respectu, quod fit in faciem, vel ante faciem, fieri dicitur. vt, Quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati. Et sustinetis, si quis in faciem vos cædit.

Facies dura in partem malam proteruitæ & contumaciæ indicium est. vt, Filij dura facie, & indomabili corde.

In bonam quoque partem facies dura constantiam & fortitudinem significat. vt, Ecce dedi faciem tuam valentiorum faciebus eorum, & frontem tuam duriorum frontibus eorum.

OCULI, PALPEBRÆ, CILIA.

OCULI, pulcherrima & utilissima, charissimaque

in tota facie pars, quæ præter ornamentum, vsum etiam affert optimi sensus, sicut scriptum est. Aurem audientem & oculum videntem Deus fecit vtrumque. Actionibus etiam & indicationibus illa pars deseruit, vt ex nutibus obseruatur. in quo varia genera sunt, quædam probata, improbata alia: sicut scriptum est. Annuit oculis, terit pede. Et oculum qui subleuatur patre. Quiete & vigilis præcipuè vel occupantur, vel exercetur oculi: sicut scriptum est. Ne dederis somnum oculis tuis, ne dormitent palpebræ tuæ. Oculorum verò nomen, varia significatione in sermonibus vsurpatur: id quod in libro De habitu & gestu docebimus: nunc simpliciora tantum genera indicare contenti.

Oculi mentem, iudicium, cognitionem, opinionem & fidem significat. vt, Visi sunt oculis insipientium moiri. Et lucerna corporis tui est oculus tuus. & Non intelligit, quoniam omnia videt oculus eius, & qui finxit oculum, non considerat?

Curam & prouidentiam, tutelam, gratiam, fauorem, custodiam. Ecce oculi Domini super metuentes eum. & Oculi Domini super iustos, & oculi eius in pauperem respiciunt. & Firmabo super te oculos meos. & Super lapidem vnum septem oculi sunt.

Præsentiam, facultatè & potestatem. vt, Mille anni ante oculos tuos, tanquàm dies hesternæ quæ præterit.

Cogitationem & consilium atque attentionem: item appetitum. vt, Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiant in morte. Et oculos suos statuerunt declinare in terram. Et oculi mei semper ad Dominum. Vnusquisque offensionem oculorum suorum abijciat.

Oculi, prophetas & præpositos ministros arcanè significant. vt, Claudet oculos vestros, prophetas & principes vestros.

Oculus dexter, prudentiam & rectum consilium, & rem charissimam. vt, Gladius super oculum dextrum eius. & Oculus dexter eius tenebescens obscurabitur. & Si oculus tuus dexter scandalizat te.

Oculi etiam impudentiæ & nequitæ indices habentur. vt, Fornicatio mulieris in oculis eius: & ab omni irreuerentia oculorum eius caue. Oculi & oculorum pupillæ rem amabilem, charam & obseruandam. vt, Serua legem meam, quasi pupillam oculi tui. & Custodi me Domine vt pupillam oculi. & Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei.

Oculus malus inuidiam, avaritiam. vt, An oculus tuus nequam est. Et nequam est oculus liuidi. & Oculus malus, blasphemæ, &c. Oculi elati superbiæ indices. vt, Eleuasti oculos tuos in excelsum contra sanctum Israel. Et oculi sublimes hominis humiliabuntur. Et oculi sublimes deprimentur. Oculi iustus breuissimum tempus, & quasi momentum significat. vt, In momento, in ictu oculi.

PALPEBRÆ.

PALPEBRÆ oculis ad custodiã & recreationem, somni que capiendi vicissitudinem additæ sunt. Quamobrem apertæ attentionem; remissæ & occlusæ, negligentiam vel securitatem significant. vt, Palpebræ meæ caligauerunt. Et si dederis somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et oculi eius vt palpebræ diluculi. Et palpebræ eius interrogant filios hominum.

AVRES.

AVRES obedientiam & veritatis cognoscendæ studium significant. vt, Qui habet aures audiendi audiat.

BARBA.

BARBA viris, & ad humoris, in capite, excretionè, & ad oris decus, dignitatè que data est, vnde ludibrii loco habetur incoccinna barbæ præcisio, sicut scriptum est. Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, &c. Et impexa horrensque barba mœstitiam & sordidatam hominem indicat. Sic enim Mephiboseth filius Saul descendit in occursum regis

Exod. 6.

Lingua.

Genes. 11.

Oratio.

Leuit. 5.

Iob. 1.

Iob. 27.

Psal. 11.

Imperium.

Isai. 35.

Fabula publica.

Ezech. 36.

Suauiloquentia.

Cant. 4.

Genes. 29.

1. Reg. 6.

Genes. 6.

Nasus.

Genes. 2.

Animi mutatio.

Genes. 31.

Præsentia.

Genes. 3.

Auctoritas.

Genes. 6.

Gratia.

Genes. 44.

Exod. 10.

Numer. 6.

Dent. 31.

Prouer. 29.

Psal. 66.

Gratia.

1. Reg. 25.

3. Reg. 2.

2. Cor. 1.

Indignatio.

Leuit. 20.

2. Reg. 21.

Notitia.

Apertè.

Iob. 1.

Psal. 49.

Psal. 56. 57.

Improbitas.

Actus. 3.

2. Cor. 11.

Proteruitas.

Ezech. 2.

Constantia.

Fortitudo.

Ezech. 3.

Prouer. 20.

Prouer. 6.

Prouer. 30.

Prouer. 6.

Iudicium.

cognitio, fi-

des, opinio.

Sap. 3.

Math. 6.

Eccles. 23.

Cura, gra-

tia, custodia.

Psal. 32.

Psal. 31.

Zach. 11.

Præsentia.

Psal. 39.

Cogitatio.

Appetitio.

Psal. 12.

Psal. 16.

Psal. 24.

Ezech. 20.

Propheta.

Ministri.

Isai. 29.

Prudentia.

Zach. 11.

Math. 5.

Impudentia.

Eccles. 26.

Res chara.

Prouer. 7.

Psal. 16.

Zach. 1.

Inuidia.

Auantia.

Math. 23.

Eccles. 14.

Mat. 7.

Superbia.

Ambitio.

4. Reg. 19.

Isai. 2.

Isai. 5.

Tempus bre-

uissimum.

1. Cor. 15.

Iob. 16.

Psal. 7.

Iob. 41.

Psal. 10.

Obedientia.

Math. 13.

Ludibrium.

2. Reg. 10.

Mœstitia.

1. Reg. 19.

regis illotis pedibus & insonsa barba. Contra verò de-
 coris & laticæ causa, barba pexa, suavi vnguento in-
 ungitur. Sicut vnguentum in capite, quod descendit
 in barbam, barbam Aaron. Barba rafa mœstitiæ si-
 gnum erat, & doloris. Vt in cunctis capitibus eius cal-
 utium, & omnis barba radetur. & Octoginta visi rasi
 barba, & scissis vestibus, & squalentes.

DE NATURALIBVS QVI-
 BVSDAM ACTIONIBVS SIVE
 AFFECTIONIBVS.

CAP. LXXXIII.

ATQVE de corporis humani partibus, ad quas
 etiam aliorum animantium membra referuntur,
 satis ad indicandum sermonem dixisse, nobis videtur.
 Nunc verò quædam actiones, quæ ad vitam & vitæ vsum
 pertinent, obseruandæ sunt. Illarum autem duplici
 modo distincta ratio est. Nam quædam homini cum
 cæteris animantibus communes, etiam in ipsis naturæ
 initiis fuere, quarum vsum & post peccatum persevera-
 uit: nec tamen vitio vel culpa vel defectu aliquo om-
 nino alienus, vt comedendi & gignendi, pariendique
 consuetudo: quæ cum integra olim & sine molestia
 cõtigisset, humana culpa corruptione admiserunt. Sicut
 scriptum est. In dolore paries filios tuos. Quædam ve-
 rò sunt, quæ sui ortus occasionem à culpa habere,
 quanquam non semper aut omnibus cum accidunt,
 culpam arguant, vt morbi, lassitudines, labores, curæ,
 necessitates, inopiæ, diuitiæ, paupertas, cæteræque
 animorum & corporum affectiones, ac tandem mors.
 Vtrumque genus, quam commodissimo potuerimus
 ordine, & quam breuissima oratione tractabimus.

PVRITAS.

PVRITATIS verbo nitor, decus & cultus signifi-
 catur. vt, Destruisti eum ab emundatione: & sedem
 eius in terram collidisti.

ODOR.

ODOR aut suavis est aut ingratus; ille gratiam &
 amabilitatem, præterea etiam bonam famam: hic verò
 contra significat. vtriusque exempla sunt. Fœtere feci-
 stis odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius.
 & Curremus in odorem vnguentorum tuorum. Et
 quæ de odore suauitatis, in sacrificiis, sæpè dicuntur.
 Et odor eius vt libani. Odor etiam pro argumento
 certissimo cognoscendæ rei vsurpatur. Vt odorem noti-
 tiæ suæ manifestat per nos, in omni loco. Quia Christi
 bonus odor fumus, in iis qui salui fiunt, & in iis, qui
 pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem, & aliis
 odor vitæ in vitam. Odorata res secundum successum
 & optabilem euentum significant. vt, Manus meæ di-
 stillauerunt myrrham, id est, grata omnia mihi euene-
 runt. & Quasi rosa plantata super riuos aquarum fru-
 ctificate, quasi libanus odorem suauitatis habete; flore-
 te flores quasi lilium, & date odorem, & frondete in
 gratiam,

CIBVS, COMEDERE.

CIBVS solidus arcanam sapientiam, quam perfe-
 cti tantum capere possint, significat; de qua nos aliàs
 plura. vt, Facti estis, quibus lacte opus sit, non solido ci-
 bo. perfectorum autem est solidus cibus.

Communicatio in cibo & pane amicitiam, societa-
 tem, consuetudinemque significat. vt, Qui comede-
 runt tecum, ponent insidias subter te. & Qui comede-
 bat panem meum, magnificauit super me supplan-
 tationem. & Qui simul dulces capiebas cibos. Et fue-
 runt ibi apud David tribus diebus, comedentes & bi-
 bentes. & Ne desideres cibos eius. & Cibos lugen-
 tium non comedetis. Omne obsonium cibi nomine
 indicatur, vt, Fac cibos vt comedas. Et collegerunt ci-
 bos duplices. Et cibos emetis ab eis.

Omnem præterea victus rationem atq. prospectum,

& certum rei familiaris vsum, hoc nomen annotat. vt,
 Erat cibus Salomonis per diem triginta cori similia, &c.
 & Parasti cibum illorum, quoniam ita est preparatio
 eius. Cibare pane & potu lachrymarum est, in per-
 petuo mœrore aliquem tenere; contra verò, suauibus
 & salubribus cibis cibare. vt, Cibabis nos pane lachry-
 marum, & potum dabis nobis in mensura. & Cibauit
 eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos.
 & Cibabo eos absynthio. Et cibauit me cinere.

Cibare aliquem est commoditatibus illius prospice-
 re. vt, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. & Cibabo
 te hereditate Jacob patris tui. Comedere idem quod
 vastare & perdere. vt, Esuriet & comedet ad sinistram
 & non saturabitur. Non comedere, indignantis & per-
 turbati est. vt, Ahab auertit faciem suam ad parie-
 tem, & non comedit panem.

MORDERE carpere acerbissime & reprehendere
 aut accusare vehementer & iniquè, s. s. e. Hæc dicit
 Dominus super prophetas, qui seducunt populum
 meum; qui mordent dentibus suis, & prædicant pa-
 cem. sed huius loci interpretationem commodiorem
 in Commentariis nostris conscripsimus: Verè enim
 mordere pro comedere hic ponitur, quamuis ad accu-
 sationem transferri verbum possit.

DVLCE.

IUCVNDVM & gratum auditui, visui aut existima-
 tionis iucundum, translato verbo, dulce dicitur. vt,
 Animæ enim esurienti etiam amara dulcia esse videntur.
 & Dulcis & rectus Dominus. & Quam dulcia
 faucibus meis eloquia tua! Et pro pulchro, bono &
 honesto vsurpatur etiam. vt, Ponentes amarum in dul-
 ce, & dulce amarum.

AMARVM.

AMARVM infuante est, & ad animum, ingenium,
 moresque transfertur; & significat difficile & impor-
 tunum aut triste. vt, Cum esset Anna amaro animo. &
 Quia amara erat anima vniuscuiusque viri, super filiis
 suis & filiabus. Et irritationem etiam hoc modo signi-
 ficatam legimus. vt, Tu nosti patrem tuum & viros,
 qui cum eo sunt, esse fortissimos, & amaro animo. Et
 gentem amarum & velocem.

Difficultatem & molestiam illa significant exempla:
 Intenderunt arcum rem amarum. & Nouissima au-
 tem illius amara quasi absynthium. Malum & im-
 portunum amarum dicimus. vt, Ponentes amarum in
 dulce, & dulce in amarum. & Amarum est, reliquisse
 te, Domine. Difficultas morum. vt, Diligite vxores,
 & nolite amari esse ad illas. & Quod si zelum amarum
 habetis, & contentiones sunt in cordibus vestris.

PANIS.

PANIS præcipuam in hominum victu laudem ob-
 tinet. vt, Qui solus vitam alere possit, s. s. e. Sufficien-
 tia vitæ hominis in pane & aqua. Vnde panis pro omni
 victus ratione vsurpatur. vt, Sic comedent filij Israel pa-
 nem pollutum. Panis verò & aqua victum simplicem
 describit. vt, Panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt.
 Et repleti prius pro panibus, se locauerunt. Et non sa-
 tiabitur pane indigens. Et in domo mea non est panis.

Panem alterius comedere, est vitæ partem illi debe-
 re. vt, Qui edebat panes meos, magnificauit super me
 supplantationem. Panis rem vilem & necessariam
 significat. vt, Si quem petierit filius eius panem, nun-
 quid lapidem dabit illi? Panis donum & beneficium
 significat. vt, Non est bonum sumere panem filiorum, &
 dare canibus. Et cibauit illum pane vitæ & intellectus.

Comedere panem cum aliquo, conuiuium celebra-
 re est. vt, Comederunt cum eo panem.

Panis etiam doctrinam significat arcanè. vt, Paruuli
 petierunt panem. Panis fractio, communicatio cor-
 poris Christi est, interprete Paulo.

MEL.

MELLIS nomen suauitatem & iucunditatem si-
 gnificat.

1. Reg. 4.
 Psal. 64.
 Incunditas.
 Mæstitia.
 Psal. 79.
 Psal. 8.
 Item. 23.
 Theb. 3.
 Officium.
 Prouer. 25.
 Rom. 12.
 Perdere.
 Isai. 9.
 Indignatio.
 3. Reg. 21.
 Mich. 3.
 Iucundum.
 Gratum.
 Job. 6.
 Psal. 24.
 Psal. 118.
 Isai. 5.
 Triste.
 1. Reg. 1.
 1. Reg. 30.
 Irritatio.
 2. Reg. 17.
 Habac. 1.
 Molestia.
 Psal. 63.
 Prouer. 5.
 Importunum
 malum.
 Isai. 5.
 Item. 1.
 Difficiles
 mores.
 colof. 3.
 Iacob. 3.
 Cibus
 omnis.
 Eccles. 29.
 Ezech. 4.
 Simplex
 victus.
 Isai. 33.
 1. Reg. 2.
 Isai. 3.
 Eccles. 14.
 Vita de-
 bitum.
 Psal. 45.
 Res vtilis.
 Math. 7.
 Beneficium.
 Math. 15.
 Eccles. 15.
 Conuiuium.
 Job. 42.
 Doctrina.
 Theb. 4.
 Eucharistia
 1. corint. 10.

Prosperitas. gnicat. Adiuncto autem lactis vel butyri nomine, abundantiam, prosperitatemque perfectam indicat. vt, In die illa leuauit manum meam pro eis, vt educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam prouideram eis, fluentē lacte & melle. &, Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis & butyri. Et mel & lac sub lingua tua.

Ezech. 20. In die illa leuauit manum meam pro eis, vt educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam prouideram eis, fluentē lacte & melle. &, Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis & butyri. Et mel & lac sub lingua tua.

Iob. 20. Mel & fauus sapientia & scientia. vt, Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & fauum dulcissimū gutturi tuo.

Cant. 4. Mel etiam rem optabilem iucundamque significat: cuius modi sunt voluptates & delitiæ, quibus modum adhibere oportet, s. s. e. Mel inuenisti, comede quod satis est tibi, ne fortē satiatus euomas illud.

Sapientia. Prouerb. 24. Mel etiam rem optabilem iucundamque significat: cuius modi sunt voluptates & delitiæ, quibus modum adhibere oportet, s. s. e. Mel inuenisti, comede quod satis est tibi, ne fortē satiatus euomas illud.

Voluptas. Delitiæ. Prouerb. 25. Mel etiam rem optabilem iucundamque significat: cuius modi sunt voluptates & delitiæ, quibus modum adhibere oportet, s. s. e. Mel inuenisti, comede quod satis est tibi, ne fortē satiatus euomas illud.

FAVVS.

Suauitas. Psal. 18. **Salubritas. Cantic. 4.** **F A V V S** dulcedinis, suauitatis atq. iucunditatis primas tenet, remque tum suauem, tum salubrem significat, s. s. e. Dulciora super mel & fauum. Et fauus distillans labia tua. &, Comede fili mi mel, quia bonū est, & fauum dulcissimum gutturi tuo.

CONVIVIUM.

Amicitia. Genes. 21. **Convivium** amicitia & hilaritatis causa instituitur, atque ad rei alicuius initiata monumentum; vt in natalibus ablationibusq. liberorum: & in nuptiis & magnorum consiliorum aut munerum initiis, sicut de Abraham, Ioseph, Samson, Absalon, Assueroque scriptum est. Significat autem conuiuium lætitiā & iucundū vitæ vsum. vt, Secura mens quasi iuge conuiuium. &, Ecce serui mei comedent, & vos esurietis.

Voluptas. Ecl. 7. **Ierem. 16.** Voluptatem & delicias quoque significat. vt, Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij, &, Ne ingrediaris domum conuiuij, neque vadas ad plangendum. Consuetudinem & familiaritatem. vt, Noli esse in conuiuijs peccatorum. Et filij Iob singulis diebus faciebant conuiuia per domos. &, Nunquam manducaui omne commune & immundum. Arcanè consuetudinem & cōmunicationem significat. Et fecerunt tumultum, & comederunt super eum. &, Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum.

FERMENTVM.

Doctrina pestilens. Matth. 16. **Galat. 5.** **Peccatum commune. 1. Cor. 5.** **Vis penetrans & creescens. Matth. 13.** **Doctrina** malæ & pestilentis, quæ & veritatem & honestatem contaminet, fermenti nomen significationem indicat. vt, Cauete à fermento Phariseorum, & à fermento Herodis. Et modicum fermentum totam massam corrumpit. Significat etiam originalis peccati contagem illam, quæ humanum genus omne & infecit, & cōtaminauit. de qua scriptum est, Expurgate vetus fermentum, & non in fermento veteri, nec in fermento malitiæ. Præterea & secreta ac latentis vis, atque ab exiguis initiis ad magnam & manifestam efficaciam pertinentis significationem habet fermentum, s. s. e. Simile est regnum calorum fermento, quod accipiens mulier abscondit in farina: sata tria, donec fermentetur totum.

AZYMVM.

Sinceritas. 1. Cor. 5. **A Z Y M V M** arcanæ significationis est, & mentem ab omni malitia remotam, omniq. dolo alienam, atque omnino simplicem & candidam significat. vt, Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Itaque epulemur non in fermento veteri, nec in fermento malitiæ & nequitia, sed in azymis sinceritatis.

MASSA.

Rom. 11. **1. Cor. 5.** **MASSA** totum negotium simplex & bene institutum, à priuata ratione & inuidia alienū, significat, s. s. e. Si delibatio sancta, & massa sancta. Et modicum fermentum totam massam corrumpit.

BUTYRVM.

Fertilitas. Prosperitas. Psal. 7. **Iucunda vita. Iob. 20.** **B U T Y R V M** & lac victus abundantiam, & ex consequenti, fertilitatem & optimum rerum vsum. vt, Præuertate lactis comedent butyrum. Butyri & mellis flumina summas delicias & iucundissimā vitæ facultatem interpretamur. vt, Non videat riuulos fluminis; tor-

rentes mellis & butyri. Butyrum & oleum prosperitatem & rerum copiam. vt, Quādo lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei.

POTVS.

P O T V S altera alimenti pars est, qua & nimius calor temperatur, & membrorum lassitudo reficitur. eius enim natura vt liquida magis, ita citius in venas penetrat. Sunt autem varii potus, in quibus simplicissimus aquæ est, & commodo tempore gratissimus. Ita Dauid potum aquæ de puteo Bethlehem desiderasse scribitur. Inter officia humana commoda & grata potus opportunè exhibitus numeratur, s. s. e. Bibe domine mi: & camelis tuis dabo potum. Et esuriui, & dedistis mihi potum. &, Quisquis potum dederit vni ex istis minimis meis.

Contrà etiam miseriam vehementem atque efficacem potus significat, addita annotatione fellis, amaritudinis, vel lachrymarum. vt, Potum dedit nobis Dominus aquam fellis. &, Potum dabis nobis in lachrymis, in mensura. &, Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum & inebrians.

LAC.

L A C cibum simplicem, suauem tamen atque vtilem interpretatur, quod eius doctrinae symbolum est, qua homines ante adeptam sanctificationem imbutos esse oportet. hanc doctrinam pœnitentiæ vocamus, quæ & recta in Deum fide & bonorum operum exercitatione & consuetudine definitur: de qua scriptum est. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedit, non escam: nõdum enim poteratis. Et facti estis quibus lacte opus sit, nõ solido cibo. Sicut modò geniti infantes rationabiles, sine dolo, lac concupiscite. Huius lactis significationem indicabat sponsus mystice locutus, Bibi vinum meum cum lacte meo.

Lactis copia felicitatem & secundarum rerum vsum: atque ad spiritualem prosperitatem spectat hæc ratio, s. s. e. Et erit in die illa, nutriet homo vaccam boum & duas oves: & præ hubertate lactis comedet butyrum. Lac & vinum affluentiam suauitatis & tranquillæ iucunditatis. vt, Venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac.

Lac & mel omnis saturitatis & iucunditatis fructū indicant; quibus aquarum copia addita perpetuas delicias affluentesque ostendit, s. s. e. In die illa leuauit manum meam pro iis, vt educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam prouideram eis, fluentem lacte & melle, quæ est egregia inter omnes terras. Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedine: & colles fluent lacte: & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ.

DORMIRE.

D O R M I R E ad naturæ animalis recreationē spectat; significat autem absolutè quietem & tranquillitatem atque securitatem: vt, Dormietis, & non erit qui exterreat. &, Ego dormiui, & soporatus sum. Et in pace in idipsum dormiam & requiescam.

Nonnunquam verò negligere vel negligentiā dormiendi verbo indicamus. vt, Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel. &, Vsq. quo piger dormies? &, Igitur non dormiamus sicut & ceteri.

Dormire, iacere, & vitæ quasi vsu expertem esse, interpretatur aliquando. vt, Et tu dormies super latus tuum sinistrum, & pones iniquitatem domus Israel super numero dierum, quibus dormies super illud.

Dormire etiam cum aliquo, honestè dicitur, pro concumbere. vt, Inebriemus patrem nostrum vino, dormiemusque cum eo. &, Qui dormierit cum nouerca &c. Dormire etiam idem quod mori est in sacris libris. vt, Dormiam cum patribus meis. Et erit cum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, &c.

SOMNVS.

Q V I E T E M somnus significat. vt, Si dederò somnū oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et suauis erit

Eccles. 5. uis erit somnus tuus. & Dulcis est somnus operanti.
Fallacia. Somnus fallaciam & deceptione, atque eumentiam
Pfal. 75. felicitatem significat. vt, Dormierunt somnum suum,
 & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus
 suis. Quietem etiam indicat, & laborum finem, qua-
Laborum lem afferre mors solet. vt, Nunc enim dormiens file-
finis. rem, & somno meo requiescerem. & Donec atteratur
Mors. calum, non vigilabit nec confurget de somno suo. &
Iob. 3. Dormiat somnum sempiternum. & Vado, vt à somno
Iob. 14. excitem Lazarum.
Ierem. 51.
Iohan. 11.

Negligen- Negligentia & socordia somnus appellatur. vt, No-
tia & Cef- li diligere somnum. & Vsq; quo de somno confurges?
fatio. Somnum etiam pro concubitu Sapiens dixit, Ex de-
Prouerb. 20. lectamento somni conuenientis.
Prouerb. 24.
Cocubitus.
Sapient. 7.

CVBARE.

Indignatio INDIGNANTIS hominis, & præ animi impoten-
 tia stare non valentis, est cubandi habitus aliquando,
3. Reg. 21. s. s. e. Venit ergo Achab in domum suam indignans &
 frendens, super verbo, quod locutus fuerat ad eum
 Naboth Israelites, dicens, &c. Et proiciens se in lectu-
 lum suum, auertit faciem suam ad parietem, &c.

SOMNIUM.

Vaticinium SOMNIUM pro vaticinio aut vaticinij quodam
Genf. 28. genere, qui dormientibus offertur. vt, Iacob vidit in
Genf. 20. somniis scalam stantem. & Abimelech per somnium
Genf. 37. 40. Deus est visus & locutus. Et de Iosephi, Pharaonis, &
Num. 12. aliorum somniis multa. Significat etiam somniū incer-
Incertum tum spectrū dormienti visum. vt, Non augurabimini,
visum. nec obseruabitis somnia. Vanū & instabile consilium
Leuit. 19. hoc nomine dicitur. vt, Et erit sicut somnium visionis
Vana res & nocturnæ multitudo omnium gentium. & Velut som-
instabilis. nium auolans, non inuenietur, transiet sicut visio no-
Ipsi. 29. cturna. & Velut somnium surgētium, Domine, in ciui-
Iob. 20. tate tua, imaginem ipsorum ad nihilum rediges.
Pfal. 72.

VIGILARE, & VIGILIA.

Vigilia VIGILIA propriū animatium vitæ opus est, quan-
 do somnus mortis magis, quàm vitæ, obtinet imaginē,
Iob. 21. s. s. e. à contrario sensu. Ipse ad sepulchra ducetur: & in
 congerie mortuorum vigilabit.

Studium. Significat autem hoc verbum acre & incensum stu-
Expectatio. dium, & euētus optati expectationem. vt, Deus, Deus
Pfal. 62. meus, ad te de luce vigilo, sitiuit in te anima mea. Et,
Prouerb. 8. Beatus qui custodit vias meas, & qui vigilat ad fores
 meas quotidie. Diligentem quoque custodiam, ope-
Diligentia. ramque alicui rei gerendæ adhibitam, & consiliorum
Pfal. 126. frequentiam hoc verbo interpretamur. vt, Nisi Domi-
Marc. 13. nus custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit eā.
Luc. 12. & Ianitori præcepit vt vigilet. & Vigilate & orate. &
Insidie. Beati serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit
 vigilantes. Insidiis etiam & ineundæ prædæ, ac
Iob. 24. perdendi ac nocendi intentum animum hoc verbum
 indicat. vt, Vigilantes ad prædā præparant panē liberis.

VIGILIA.

Solicitudo. VIGILIA sollicitudinem & animi attentionem ad
 virtutem, atque ad preces fundendas, nocturnum tem-
1. Cor. 6. pus ultra consuetudinem vsurpatum significat. vt, In vi-
2. Cor. 11. giliis, in ieiuniis, in castitate, &c. Et in labore & ærum-
 na, & in vigiliis multis.

Horæ Est etiam certa nocturnarum horarum nota. Namq;
noctis. olim ciuitatum & castrorum excubiæ, pastorumque
 contubernia noctis obseruationem quatuor vigiliis par-
Expt. 14. tia & quarta vigilia dicuntur. vt, Iam aduenerat vigilia
Pfal. 76. matutina. & Anticipauerunt vigilias oculi mei.

ESVRIRE, FAMES.

Esuriens. ESVRIRE secundum naturam necessarij ali-
 menti indigentiam subleuandam indicat, s. s. e. ex
 Antitheto: Esurienti subtraxisti panem.

Deliderium Significat autem hoc verbum vehemēs desiderium
 rei vel omnino necessariæ & vtilis, vel maximè saltem
 appetitæ. vt, Animæ esurienti etiam amara dulcia esse

videntur. Et animam esurientem satiauit bonis. & Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.

Inopia. Præterea inopiam maximam & grauissimam hoc
 verbū significat. vt, Diuites eguerunt, & esurierunt. &
Pfal. 33. Furatur enim, vt esurientem impleat animam. & Ani-
Prouerb. 6. ma dissoluta esuriet. IDEM autem & fames signi-
Prouerb. 19. ficat, inopiā, videlicet, vel spiritaliū, vel temporalium
Inopia. bonorum. vt, Famem patientur vt canes. & Atte-
Pfal. 58. nuetur fame robur eius. & Non affliget fame ani-
Pfal. 38. mam iusti. At verò fames magis arcana descriptio-
Iob. 17. ne iustificationis defectum & desiderium significat. vt,
 Nō portetis vltra opprobrium famis in gentibus. Hinc
 à Seruatore nostro dictum legimus: Beati, qui esuriunt
 & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Et in
 diebus famis saturabuntur.

SITIRE, SITIS.

Sitis SITIS importuna affectio animantibus, non ta-
 men præter naturam accidit: ea enim necessarij potus
 afferre desiderium solet, s. s. e. Sitiuit ergo ibi popu-
Exod. 17. lus præ aquæ penuria. Significat autem sitis nomen,
 siue sitire verbum, vehemens desiderium, atque in-
 genstem appetitæ rei cupiditatem. vt, Sitiuit anima
Pfal. 41. mea ad Deum. & Sitiuit in te anima mea. Et aqua fri-
Pfal. 62. gida animæ sitienti. Inopiam quoque indicat maxi-
Prouerb. 25. mam. vt, Esurientes & sitientes anima eorum in ipsis
Inopia. deficit Et quasi arca sitiens imbrem. & Cucurri in siti,
Pfal. 106. ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.
Iob. 1.
Pfal. 61.

Sapientia Sapientem etiam à vatibus hoc verbum ad illud ma-
 ximum diuinæ iustificationis indicandum desiderium
 vsurpatur. vt, Omnes sitientes venite ad aquas. & Ef-
 fundam aquam super sitientem, & fluenta super ari-
 dam. Sic etiam apud Euangelistas non rarò. Qui sitit,
 veniat ad me, &c.

ADMIRATIO, STVPOR.

Admiratio ADMIRATIO, stupor & huiusmodi animorum
 affectiones, ex grauissima & insperata re cognita iam
 & spectata, proficiscuntur. cuiusmodi sunt miracula
 & beneficia maxima. Item iudicia seuerissima, & pu-
 nitiones præterea grauissimæ, s. s. e. Omnes videntes
Pfal. 47. admirati sunt, conturbati sunt, tremor apprehēdit eos.
Ipsi. 29. & Obstupefcite & admiramini; fluctuate & vacillate.
 Inebriamini, & non à vino: mouemini, & nō ab ebric-
 tate. Et eris opprobrium & blasphemia, & exemplum
Ezech. 5. in omnibus gentibus. & Stupebant autem omnes, qui
Luc. 2. illum audiebant, super prudentia & responsis eius, &
 videntes admirati sunt. Et admirata est vniuersa terra
Apocal. 13. post bestiam.

CONFUSIO.

Confusio CONFUSIO eorum est, qui sententia, voto & ex-
 pectatione frustrantur, s. s. e. In te Domine speraui,
 non confundar in æternum. Consilium inopis confu-
 distis. Confundantur omnes iniqua agentes. & Spes
 autem non confundit.

VOX, SONVS, CLAMOR, VLV-
LATVS, FREMITVS.

Animantium ANIMANTIVM ferè omnium communis vox
 est: Sermo verò homini vni datus est ad societa-
 tem humanam celebrandam & conseruandam præci-
 pue institutus: deinde ad omnem animi motum ex-
 plicandum productus. Sed de voce & sonitu, qui in-
 strumento aliquo editus vocis vicem subit, prius agen-
 dum est. Vox sponsi & sponsæ, molarumque sonus
 latitiæ argumentum edunt: vt, Perdamque ex eis vo-
 cem gaudij & vocem latitiæ, vocem sponsi & vocem
 sponsæ, vocem molæ, & lumen lucernæ. & Vox gaudij
 & vox latitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium,
 Confitemini Domino exercituum.

Admonitio Vox admonitionis custodiæ & concursus causa edi-
 tur. vt, Vox enim annuntiantis à Dān, & notum fa-
 cientis idolum de monte Ephraim, concitate gentes,
 &c. Vox turbæ exercituum arguit. vt, Vox multitu-
 dinis in montibus quasi populorum frequentium, vox
 sonitus

sonitus regum & gentium congregatarum. Tubarum & buccinae sonus vel clangor denuntiat vel bellum, vel miseros alias, & calamitosos dies, vel penitentiam indicit, & orationis ieiuniumque tempora; & cum sonatur præter consuetum tempus, horror incutitur audientibus. Harum obseruationum illa suo ordine exempla sunt. Canite tuba, præparentur omnes, & non est qui vadat ad bellum. & Dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. & Canite tuba in Sion, iubilate in monte sancto meo. & Si clanget tuba in ciuitate, & populus non expauescet? Vocis & oculorum eleuatio superbiæ & arrogantiae signum est, s. s. e. Contra quem exaltasti vocem tuam, & eleuasti in caelum oculos tuos?

Clamor indignationem in aduersarium indicat: vt, Vox Domini ad ciuitatem clamat. Clamor etiam qui Hebraicè נִפְיָא dicitur, vim, iniuriamque perpefforum est, eamque indicat. vt, Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet. & Spectaui vt faceret iustitiã, & ecce clamor. Vox magna, & intrepida, liberam & constantem animi propositi confessionem & professionem significat. vt, Et respondit Matthathias, & dixit magna voce: Et si omnes gentes regi Antiocho obedient, &c.

L A C H R Y M Æ.

LACHRYMÆ dolorem & mœstitiã dolois & mœstitiæ causam significant. vt, Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub Sole geruntur; & lachrymas innocentium, & neminem consolatorem.

V L V L A T V S.

VLVLATVS rerum oportunissimarum vel charissimarum desiderium arguit. vt, Super Nabo & super Medaba, Moab vlulabit. & Anima eius vlulabit sibi. & Vlulate naues maris, quia vastata est domus vnde venire cõsueuerant. & Vlulate pastores, & clamate: & conspergite vos cinere optimates gregis. Et vox clamoris pastorum, & vlulatus optimatum gregis, quia vastauit Dominus pasua eorum.

Salutis etiam desperatione & certam calamitatem vlulatus indicat. vt, Vlulate, quia propè est dies Domini, quasi vastitas à Domino veniet. & Agite nunc diuites plorate, vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis. Fremitus frequentissimum exercitum, translato à fluctibus verbo. vt, Confurget tumultus in populo tuo, siue fremitus ex Hebraico.

R I S V S, R I D E R E.

RISVS iucundam & lætam rem significat. vt, Risum fecit mihi Dominus. & Donec impleatur risu os tuum. & Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

Voluptatem & delicias quoque risus nomine dici obseruamus. vt, Tempus flendi, & tempus ridendi. & Væ vobis qui ridetis nunc. & Risum reputaui errorem. & Risus vester in luctum conuertetur. & In risum faciunt panem & vinum. Plausus etiam Latinis dictus, in sacris libris risus dicitur. vt, Melior est ira risu, quia per tristitiã vultus corrigitur animus delinquentis. & Sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti. & Vir sapiens cum stulto contendens, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.

Sæpè etiam risus idem cum irrisione est. vt, Qui habitat in caelis, ridebit eos. & Non de pœnis innocentium rideat. & Sustinete me, vt ego loquar, & post mea (si videbitur) verba, rideate.

G A V D I V M.

GAVDIUM, præterquam, quod animorum iucunditatem significat, s. s. e. Defecit gaudium cordis nostri; sæpè etiam externam exultationem, siue risum, siue canticum, siue gratulationem & bonum nuntium interpretatur. vt, Conuertisti planctum in gaudiu mihi. & Auditui meo dabis gaudium & lætitiã. & Tunc repletum est gaudio os nostrum. & Haurietis aquas

in gaudio de fontibus saluatoris. & Vocem gaudij & vocem lætitiæ. Voluptatem quoque, gaudij verbo exponimus. vt, Extrema gaudij luctus occupat. & Stultitia gaudium est stulto. & Gaudio dixi, quid frustra deciperis? Magis autem recondito sensu illam animorum pacem & tranquillitatem significat, quam Christus per spiritum sanctum illis donat, quos ex veteri homine in nouum transmutat. vt, Intra in gaudium Domini tui. & Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. & Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit: & gaudium vestrum impleatur. Et gaudium vestrum nemo tollet à vobis. & Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, &c. & Fructus autem spiritus, charitas, gaudium, pax.

CANTVS, CANERE, CANTICVM,
CANTATIO, PSALLERE.

CANTVS vel lætitiæ publicæ vel priuatæ, vel gratulationis, vel plausus causa suscipitur. harum obseruationum illa exempla sunt. vt, In te cantatio mea semper, & tu adiutor fortis. & Quomodo cantabimus canticum Domino, in terra aliena? & Vocem cantantium ego audio. & dixerunt, Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. & Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi; psallam nomini Domini altissimi. Et cantabimus & psallemus virtutes tuas. & Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. & Nonne huic cantabant per choros, dicentes, Percussit Dauid mille, &c. & Ego autem cantabo fortitudinem tuam.

P A R A B O L A.

IN parabolam dari aliquem, ad extremam abiectiõnem & vltionem pertinet. vt, Et dabo eos in opprobrium & in parabolam, & in maledictionem vniuersis locis, ad quæ eieci eos. & Ego sum psalmus eorum.

C O N I V N C T I O E T S O C I E T A S
H O M I N V M.

C A P. L X X X I I I I.

ET ædificauit Dominus costam, quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. hoc initium omnis humanæ societatis & necessitudinis in multas partes, variãque rationes est propagatum. Quarum præcipuas hoc opere indicabimus.

M A S C V L V S.

MASCVLVS in omnium animantium genere nobilior & dignior est; naturamque fortitur tum fortio-rem, tum habiliorem. Ideoque prior semper appellatur, s. s. e. Masculum & foeminam creauit eos. Præterea ad publicorum munerum ministeria masculus præcipue deligitur. vt, Omnis masculus de genere Sacerdotali, vescetur de carnibus eius, quia sanctum sanctorum est. Atque in sermonis arcani vsu, masculus rem perfectam, firmam & efficacem, atque ex animi sententia succedentem significat. vt, Antequam veniret partus eius, peperit masculum. & Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum; & votum faciens immolat debile. Et peperit filium masculum, qui rectorus erat omnes gentes in virga ferrea.

F O E M I N A.

FOEMINA minoris roboris & fortitudinis est, atque rebus magnis in bello, pacis gerendis minus habilis, ad minora tamen ministeria, & ad familiarem vsu idonea, s. s. e. Si masculus fuerit, interficite eum; & si foemina, reseruate. & Percute me, ne forte dicatur, quod à foemina interfectus sim.

Significat autem in sermone hoc genus, imbellem & deterioris notæ rem. vt, Mulieres venientes & docentes eam: non est enim populus sapiens. & Gladius ad omne vulgus, quod est in medio eius, & erunt quasi mulieres. Et deuoratum est robur eorum, & facti sunt quasi mulieres.

V I R

VIRGO, VIRGINITAS.

VIRGINITATIS reuerentiam & sanctitudinem ex sacris libris nos aliàs Deo dictante indicaturi, eos, qui ex huius conditionis similitudine sumuntur sermones; nunc breuibus exponemus.

Virgo gentem nunquam antea domitam sub iugum missam significat. vt, Calumniã sustinens virgo filia Sidonis in Chetim confurgens transfreta. Et subfannauit te virgo filia Sion. Et contrita est virgo filia populi mei. Et integritatem & decorem aliquando indicat. vt, Reuere virgo Israel, reuere. Et virgo Israel proiecta est in terrã suam; non est qui suscitet eam. & Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocunque ierit. Virgines è domibus prodeunt; & perturbata; magnam populi trepidationem, & ciuitatis afflictionem indicant, s. s. e. Sed & virgines quæ conclusæ erant, præcurrebant ad Oniam: aliæ autem ad muros: quædam verò per fenestras aspiciebant, &c.

NUPTIÆ, SPONSI.

NUPTIÆ & vox sponsi lætitiã significant. vt, Vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te.

Idem etiam pacem & tranquillitatem, & iucundum rerum usum. vt, Perdamque ex eis vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi & vocem sponsæ. & Nunquid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis sponsus est, &c. Per sponsum Christum, per sponsam Ecclesiam Christi interpretamur. vt, Qui habet sponsam, sponsus est.

VIR, MARITVS.

VIR allegoricè legem significat, cuius conditionibus humana natura tenetur ante iustificationem, s. s. e. Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est Legi.

VXOR.

VXOREM allegoricè templum significare, quod populus conuenit domestica consuetudine, Deus ipse docuit Ezechielem, s. s. e. Locutus sum ad populum manè, & mortua est vxor mea vesperè, &c.

PATER.

PATER generis initium est, & primus familiæ institutor. vt, Cham ipse est pater Chanaan. Et eris pater multarum gentium. Ex qua re effectum est, vt pro cuiuscunque rei, vel artis, vel negotij auctore, principe, atque excellentiantistite, hoc nomen vsurpatum sit. Sic Iabel fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum. vt, Iubal fuit pater canctium cithara & organo.

MATER.

MATER alterum principium generis, quæ sobolis futuræ semè fouet & viuificat, s. s. e. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ Eua, quod esset mater cunctorum viuentium. Est autem mater pietatis & amoris, sollicitudinis & indulgentiæ symbolum. vt, Quomodo, si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos.

Vrbes etiam matrum nomine & imagine significantur. vt, Erubescite Sidon. ait enim mare fortitudo maris, dicens, Non parturiui & non peperit, & non enutriui iuuenes.

CONCIPERE.

CONCIPERE matribus propriè conuenit, sed per translationem ad eas cogitationes refertur, quæ magno studio suscipiuntur. vt, Sed conceptum sermonè tenere quis poterit? & Ecce concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et concipietis ardorem, & parietis stipulam. & concupiscentia cum conceperit.

PARERE, PARTVS.

CONCEPTIONEM partus sequitur, nisi abortu sit perturbatus. est autem grauissimus parturientibus dolor fœminis post peccatum indictus. vt, In dolore paries filios tuos. Significat autem partus negotiorum euentum siue bonum, siue malum. vt, Conceptit laborem, & peperit iniquitatem. Et concipietis ardorem & parietis stipulam. Et peperimus spiritum salutis.

Liberationem quoque partus significat. vt, Antequam parturiret, peperit. Parturientium autè cum magna anxietas & dolor grauis esse dicatur, cuiuscunque rei aut negotij difficultas horrenda, huiusmodi significatur orationibus. Dolores parturientis veniet ei. Et filia Sion quasi parturiens. & Mulier cum parit, tristitiã habet, &c.

FILIVS.

FILIVS primogenitus charum amatumque caput. vt, Quia factus sum Israeli pater, Ephraim primogenitus meus est. Filia gentem aut nationem addito aliquo explicante. vt, Sicut mater, ita & filia eius.

Præstantissimam & fortissimam in vnoquoque genere rem, primogenitam dicimus. vt, Consumat brachia illius primogenita mors. Atque ita Christus primogenitus mortuorum, siue primogenitus ex mortuis appellatur.

PVER, INFANS.

PVER, infans, simplicitatem & innocentiam moribus præstat, & nomine representat suo. vt, Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo. & Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Et delectabitur infans ab ubere matris suæ. Et magistrum infantium habentem formam scientiæ. Puer familiarem famulum & ministrum significat. vt, Cum prophetarent in castris, cucurrit puer, & nuntiauit Moyfi. Et descendat tecum Phura puer tuus. & Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Dominus. Puer paruulus insipientiam, imperfectionem & imbecillitatem significat. vt, Nolite pueri effici sensibus. Et puer scribes eos. & Puer paruulus minabit eos.

IUVENIS.

IUVENVM florens ætas plus virium quàm consilij habet. ad voluptates & lusus procliuior est, s. s. e. Iu-nior sum tempore, vos autè antiquiores: propterea veritus sum vobis indicare meã sententiam. & Exultatio iuuenum fortitudo eorum. Et iuuenes defecerunt de choro psallentium. Iuuenis nomen rerum imperitiam & inexperientiam aliquando indicat. vt, Iunior fui, etenim senui, id est, à primis imperitiæ annis, vsque ad senectam, quæ multis exemplis edocta est. Et miraculi argumento scriptum est: Iuuenes vestri visiones videbunt. Iuuenis etiam fortitudinem roburque significat, vt à contrario scriptum est, Iuuenes in infirmitate cadent. & Laqueus iuuenum omnes. Et iuuenes mei abierunt in captiuitatem.

VIR.

VIR principatum, robur, fortitudinem, animique constantiam natura sortitur. at his partibus fœmina præstat, s. s. e. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro est assumpta. Et sub viri potestate eris. & Neque in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Significat autem vir præstantiam in ea facultate, arte vel virtute, vel vitio, cuius mentio fit. vt, Noe vir iustus atque perfectus. Et erat Esau vir gnarus venandi. Iacob autem vir simplex & habitans domi. & Prouideat rex virum sapietem. & Virum sanguinũ & dolosum, dixit Psaltes. & Viri diuitiarum. Principem quoque & magnatem aliquem indicat. vt, Deserte viro munera. & Non audebant videre faciem viri. & Moyfi enim huic viro nescimus quid acciderit.

SENEX.

SENEBVS virium minus, prudentiæ verò plus, secundum naturam est: illud ex effeto, per atatem, corpore; hoc ex longo rerum vsu accidit. vnde miraculi loco scribitur, seniam emortuo natum filium Abraham. Et consilio ineundo senes adhiberi solent. vt, Vade & congrega seniores Israel, & dices illis. & Honora personam senis. In publicarum rerum administratione senes. Et senes eius prudentiam doceret. Ostendunt autem senum, aut senectutis verba, longævam vitam, maxime verò adiuncto epitheto. vt, Mortuus est in senectute bona. Et senectus mea in misericordia vberi. & non erit

Isai. 65.
Zach. 7.
Prudentia.
Auctoritas.
Prouerb. 16.
Psal. 106.
Psal. 118.
Debilis.
Genes. 19.
Ruth. 4.

non erit amplius infans dierum : & senex, qui nō compleat dies suos. Huc pertinet: Et viri baculus in manu eius, præ multitudinem dierum. Prudentiæ quoque sapientiae & auctoritatis significationem obtinent nomina hæc. vt, Corona dignitatis senectus. Et in cathedra seniorum laudabit te. Et dignitas senum canicies. Et super senes intellexi. Debilitas, & imbecillitas, his etiam nominibus indicatur, vt Pater noster senex. & Erat autem Abraham senex. Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriet senectutem tuam.

SOCIETATES ET
RELATIONES.

CAP. LXXXV.

EX iis, quas superius indicauimus, etatibus & personis hominum inter consuetudines ac societates oriuntur. Quarum variae species sunt.

SOCIVS, SOCIETAS.

Mutua
opera.
Genes. 3.
Genes. 33.
Exod. 31.

SOCIETATIS ratio mutuam operam & auxilium postulat & significat. vt, Mulier, quam dedisti mihi sociam, ipsa dedit mihi, & comedi. & Gradiamur simul, eroque socius itineris tui. Et dedi ei socium Ooliab.

Consuetudo.
Similitudo
Iob. 30.
Communitatio.
Isai. 1.
1. Cor. 10.
Philip. 1.
Hebr. 10.
1. Cor. 1.

Vitæ quoque & conditionis similitudinem, vox hæc significat. vt, Frater fui draconum & socius struthionu. Et principes tui socij furum. & Nolo vos socios fieri dæmoniorum. Et socios gaudij mei omnes vos. Et in altero socij taliter conuersantium effecti. & Vos estis in societate filij eius.

CONCURSVS.

Cognoscendi
auditas.
2. Reg. 15.
Ezech. 39.

CONCURSVS plerumque cognoscendi causa fit, & in rebus repentinis, admirationemque efficit: & ferè tumultibus & turbis affinis est, s. s. e. Populus concursus augebatur cum Absalon. & Concurrere vndique ad victimam. Admirationis & commodi proprii causa etiam fieri solet. Sic enim concurrebant multitudo vicinarum ciuitatum Ierusalem, adferentes ægros, &c.

Admiratio.
Tumultus.

& Cum nullus obnoxius sit, de quo possimus reddere rationem concursus istius.

CONVENTVS.

Idem studium.

CONVENTVS idem multorum studium arguit, & significat, communionemque consiliorum aut rerum: à cōcursu, hoc differt, quòd qui cōueniunt, quam ob rem conueniatur sciunt: qui verò concurrunt, plerumque ignorant, antequam conuenerint. Itaque affinis est concursus tumultibus quã conuentus, s. s. e.

Genes. 14.

Omnes hi conuenerunt in vallem siluestrem, quæ nunc est mare salis. Cumque indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moysen & Aaron. & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. & In conueniendo populos in vnu, & reges, vt seruiant Domino. Et protexisti me à conuentu malignantium. Hæc omnia præter eam, quam indicauimus, rationem, facultatem quoque ad agendum significant. Nam coniunctis viribus facilius expeditur negotium.

Facultas.

POPVLVS.

Factio.
Religio.

POPVLVS non solum gentem & numerum capitum, sed religionis & studiorum quoque partes ab aliis discretas significat. vt, Duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusque populum superabit. Significat etiam genus & partes certas notissimas, quas quisque imitetur & sequatur. vt, Et appositus est populo suo. & Ego congregor ad populum meum. Quibus in locis & aliis eiusmodi, status eorum, qui ex hac vita decessere, significatur. Et in illis etiam locis populus Ecclesiam, & vitæ, dignitatique communionem significat. Exterminabitur de populo. Et peribit de populis suis. Populus sempiternus illi dicuntur, qui iam diu perierunt: vt, Detrahero te, cum his, qui descendunt in lacum sempiternum.

Genes. 25.

Genes. 35.
Status.
Defunctorum
vita.
Genes. 49.

Ecclesia.
Communitas.
Vita.
Exod. 30.
Leuit. 7.
Mortui.
Ezech. 26.

CIVITAS.

APVD Latinos Interpretes, Ciuitas plerumque

idem est, quod Romano sermone vrbs dicitur: continet autem vrbs muros & ædificia, propriè verò ciuitas ciues: sed vtunque sit, præter pauca loca ciuitas in factis, & ædificia & ciues complectitur. Prioris significationis multa sunt exempla. vt, Cain ædificauit ciuitatem. Et Ninus ædificauit Niniuen & plateas ciuitatis. & Cale, hæc est ciuitas magna. Posterioris verò illa. Zebul enim princeps ciuitatis. Et principe striginta ciuitatum. Ciuitas frequens felicitatem significat. vt, Plateæ ciuitatis complebuntur pueris & infantibus. Ciuitas supra montem posita, Apostolos & discipulos suos Euangelij præcones & testes, dixit Christus. Ciuis est, qui ciuitatis legibus, moribus & ornamentis, atque commoditatibus vitur. vt, Anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis ille fuerit, siue peregrinus. & Ne quaras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. & Non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei.

VIDVITAS, & ORBITAS.
VIDVITAS humilitatem, priuationem, & splendoris dignitatique abdicacionem significat illo loco, apud Isaiam. Sede vidua tacens: & intra in tenebras filia Chaldæorum. Et in illo, Non vocaberis vltra de-

VIDVITAS humilitatem, priuationem, & splendoris dignitatique abdicacionem significat illo loco, apud Isaiam. Sede vidua tacens: & intra in tenebras filia Chaldæorum. Et in illo, Non vocaberis vltra de-

PÆDAGOGVS.

PÆDAGOGVS institutorem eorum, qui minori intellectu & facultate sunt: qualem Legem fuisse, Paulus affirmat.

HÆRES, HÆREDITAS.

HÆRES est, ad quem alterius bona, vel naturæ vel adoptionis iure possidenda pertinent. Itaque participationem in vita, & proprietatem post vitam, hæredis nomen indicat. vt, Ecce vernaculus meus hæres meus erit. Et non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem. Ad hanc autem rationem illud spectat, quòd Christus, qua Deus est, hæres est vniuersorum secundum naturam, vt pote patris filius; & qua homo est, hæres quoque dicitur, quippe qui Dei filius & meritò etiam obedienciæ perpetua hæreditate dignissimus, s. s. e. Hic est hæres. Et quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula. Ex cuius plenitudine, cum omnes acceperint homines. Hæredes etiam dicuntur, quicumque hæreditatem capiunt salutis. Nam Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide & hæredes regni, quod repromisit diligentibus se.

HOSPES.

HOSPES, & is, qui alium hospitio excipit, & is, qui exceptus fuerit, dici solet. Prior ratio humanitatis & officij significationem habet. Posterior verò alienationem à ciuitatis vsu, & dignitate, atque adeò humilitatem quandam & indigentiam significat, fereque eadem cum peregrino est. Prioris exempla sunt. Caius hospes meus. & Petat vnusquisque à vicinis suis, & ab hospita sua. & Hospitales inuicè sine murmuratione. & Hospitalem nolite obliuisci. Et introduxit eum in hospitium suum. Posterioris verò significationis huiusmodi exempla sunt. Tanquam memoria hospitis vnus dici. Hospes eram, & collegistis me. & Alienati à conuersatione Israel: & hospites testamentorum. Et defuncti sunt, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram.

PEREGRINVS.

PEREGRINVS nomen, & peregrinandi verbu idem ferè quod hospes, significat. Sed hospes certum quoddam hospitium habere videtur, peregrinus incertum: & ignotior peregrinus quàm hospes est. Itaq. inopiæ & indigentiae rationibus, hæc verba explicantur: vt, Descendit Abraham in Ægyptu vt peregrinaretur ibi. Et hæc est Hebron, in qua peregrinatus est Abraham & Isaac.

Et

Exod. 2.
Math. 2.
Isai. 60.
2. Paral.
Isai. 28.
Siph.
Neglect.
Iren. 1.
1. Pet. 2.
1. Pet. 1.
Genes. 4.
Officiu
2. Cor. 8.
Alienus.
Genes. 19.
Genes. 23.
Inops.
Dist. 24.
Negligentia
Iren. 14.
Ignotus.
Iob. 31.
Incerta col
ditio.
Iob. 21.
Ezech. 36.
Imparata
res & certa
Prouerb. 6.
Ciuem inopi
Genes. 17.
Exod. 12.
Exod. 29.
3. Reg. 8.
Paganus.
Ester. 14.
Lac. 17.

augendam adiecta sunt, seriem oportuna subiiciemus. Animorum enim instructiones, refectiones & communicationes variis rebus & actionibus efficiuntur, quarum pars verbis & sermone, pars etiam rebus constat.

N O M E N:

N O M E N ad res significandas impositum esse, idq. in propria & communia diuidi, nemo est, qui nesciat. Quaedam autem nominum obseruationes sunt ad sacrum & arcanum sermonem pertinentes. Namq. persape nomina induntur ad futurae vel praeteritae rei significationem & comemorationem. vt, Dixit Dominus ad me, Voca nome eius, accelera spolia detrahare, festina praedari. Nonnunquam nomen ipsum personae locum vicemque refert. vt, Tu fili hominis, fume tibi lignum vnum, & scribe super illud Iudae & filiorum Israel, sociorum eius. Et tolle lignum alterum, & scribe super illud, Ioseph, lignum Ephraim & cunctae domus Israel sociorumq. eius. Nomina certa personarum & locorum dignitatis confirmandae causa appellantur. vt, Num ignoratis quod Dominus Deus Israel dederit regnum Dauid super omnem Israel? & paulo inferius, Praualuerunt, inquit, contra Roboam filium Salomonis, inferius etiam: Et eiecistis Sacerdotes Domini filios Aaron, atque Leuitas. Aliquando nomen aliquod appellatum professionis cuiuspiam & studij symbolum est. vt, Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.

Rerum futurarum vel praeteritarum recordatio.

Isai. 8.

Nome pro persona. Ezech. 37.

Dignitas. 2. Paral. 13.

Professio.

Matth. 7. Matth. 19.

Virtus.

Luc. 9. Iohan. 1. Matth. 12. Actor. 3.

Fama. Cant. 1. Prouer. 22.

Nomen negatum? Prouer. 10. Prouer. 30. Ministeriu. Psal. 146. Exod. 31.

Isai. 49.

Consilij professio. 1. Paral. 12.

Ignobilitas. 2. Paral. 10.

Mat. 6.

Res. Luc. 1. 2. Reg. 2.

Negotium Consilium.

Prouer. 25. Isai. 30. Exod. 2. Argumentum. Sententia. Exod. 4. Exod. 23.

Mandatum.

Exod. 19. Deut. 2.

Nomen idem quod virtus, facultas, efficientia, auctoritas, valet frequentissime. vt, Vidimus quendam eijcientem daemona in nomine tuo. & his qui credunt in nomine eius. Et in nomine eius gentes sperabunt. Et in nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula.

Nomen pro fama usurpatur. vt, Oleum effusum nomen tuum. &, Melius est nomen bonum quam diuitiae multa. Negato nomine, res etiam esse negatur. vt, Nomen impiorum putrescet. Et quod nomen eius, & quod nome filij eius si nosti? Nomen pro munere & ministerio ponitur cu verbo Vocare. vt, Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus illis nomina vocat. & Ego vocaui ex nomine Bezeleel. Et omne, quod vocauit Adam animam viuentem, hoc est nomen eius. Et de ventre matris meae, recordatus est nominis mei.

Nomina dantur, explicantur & scribuntur ad studium & consilium asseuerandum, & professione quadam confirmandum. vt, Porro de Zabulon, qui egrediebantur ad praedium, &c. Et de Nephtali, & de Dan, & de Aser, &c. Nonnunquam contemptus & humilitatis exprobrandae causa nomen alicuius aut patris aut fratrum eius profertur. vt, Non est nobis pars in Dauid, nec haereditas in filio Isai. & Nonne hic est faber, & fabri filius & mater eius dicitur Maria; & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas?

V E R B V M.

V E R B V M idem significat, quod mente cogitatum oreque pronuntiatum est: habet tamen in natura certam definitionem; atque rebus ipsis, & rerum efficientiis actionibusque conuenit. Ex hac autem ratione ad multa significanda traducitur. Namque res ipsas veras & certa definitione notabiles indicat. vt, Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Et eo quod fecisti verbum istud. Negotium quoque aut consilium significat, & omnem rei cuiuspiam vel personae rationem. vt, Gloria Dei est celare verbum. & Quia reprobastis verbum hoc. Et palam factum est verbum istud.

Aliquando idem valet quod argumentum, vel sententia orationis actionisue alicuius. vt, Si non crediderint tibi, nec audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis. Et munera subuertunt verba iustorum. Et non potero immutare verbum Domini.

Mandatum, quod Latinis dicitur, verbum quoque in sacris vocatur, s. s. e. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum. Et misi nuntios ad Sehon re-

gem Hesebon verbis pacificis. & Non adderis ad verbum, quod ego vobis loquor.

Illud autem maximi mysterij est, quod secundum in diuinis persona Verbum dicitur, s. s. e. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & verbum caro factum est.

Euangelium quoque verbum dicitur. vt, Loquebatur eis verbum. Et orta persecutione propter verbum: & qui audiunt verbum & suscipiunt, &c. Et vt cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

Verbum populi est fabula publica, quae de miseris & afflictis circumfertur. Sic apud Ezechielem; Ascendisti super labium linguae & verbum populi. vbi noster Interpres recte vertit, opprobrium.

O R A T I O.

O R A T I O quid communiter significet, omnes norunt. sed in religionis argumento petitionem, postulationem, supplicationem & deprecationem significat. vt, Respice ad orationem serui tui. & Audi hymnum & orationem. & Intende voci orationis meae. & Orationes iustorum exaudiuntur. & Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

V E R I T A S.

V E R I T A T E M ita definimus, vt editis orationi aut similitudini aut exemplo rem conformem, & consentaneam esse dicamus. Opponitur autem in oratione veritas mendacio. Exemplo vel parabola veritas ita opponitur, vt umbra corpori, imago rei ipsi ex qua efficta est. Itaque veritatem ipsam rem certam & constantem esse dicimus. Veritas igitur ad promissum relata, promissorum praestitum effectum; ad conuenta vero & dicta, constantiam significat. vt, Non est enim veritas, non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. & Loquimini veritatem vnusquisque ad proximum suum.

Veritas etiam cum misericordiae nomine coniuncta, beneficium praestitum, aut praestandum significat. vt, Si facitis misericordiam & veritatem cum domino meo. Et misericordia & veritas te non deserant.

Sape etiam veritas iusti & aequi cognitionem studiumque significat. vt, Prouide autem de omni plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas. & Tu fecisti cum patre meo Dauid misericordiam, sicut ambulauit in conspectu tuo, in veritate & iustitia. & Quia in veritate & in iudicio induxisti omnia haec, propter peccata nostra. Christi autem veritas, diuinum Spiritus sancti beneficium in homines collocatum; & nouorum hominum regeneratio est, s. s. e. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a Patre. Et lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum. & Quem ego mittam vobis spiritum veritatis. Et sicut est veritas in Iesu, deponere veterem hominem, &c. Ipse etiam Iesus Christus, qui summam rerum omnium, quae ad vitam & salutem pertinent, in se completissimam perfectissimamque continet, veritas appellatur. vt, Ego sum via, veritas & vita. Et veritas liberabit vos.

I V D I C I V M. משפט

I V D I C I V M in sacris litteris idem quod aequitatem significat frequenter. vt, Scio quod praecipiturus sit filiis suis, vt faciant iudicium & iustitiam. Et non timeatis a facie viri, quia Dei iudicium est. Poenam quoque ex sententia lata repetitam, iudicium sacri auctores dicunt. vt, Ego redimam vos in brachio excelso, & in iudiciis magnis. Et in diis Aegyptiorum faciam iudicia.

Leges quoque ad publicarum rerum & hominum inter se societatem conseruanda, latae iudicia proprie vocantur. vt, Ibi constituit ei praepcepta atque iudicia. & Haec sunt iudicia, quae propones eis. Si emeris seruum Hebraeum &c. Et custodite leges meas, atque iudicia, quae faciens homo, viuet in eis. Diuinae prouidentiae & humanarum rerum curae significationem illustrem iudicij & iudicare verbum habet. vt, Et ipse iudicabit orbem in aequitate; parauit in iudicio thronum suum.

Et aufe-

Dem. 4. Dei Filius. Iohan. 1. Euangelium. Marc. 2. Matth. 13. Luc. 1. Fabula. Ezech. 36. Peritio. Supplicatio. 3. Reg. 8. Psal. 5. Prouer. 15. Prouer. 28. Effectus Constantia. Ose. 4. Zach. 8. Beneficium. Genes. 24. Prouer. 3. Aequitatis studium. Exod. 18. 3. Reg. 3. Daniel. 3. Christi veritas. Iob. 1. Iohan. 15. Ephef. 4. Christus. Iohan. 14. Iohan. 8. Aequitas. Genes. 18. Dem. 1. Poena. Exod. 6. Politicae leges. Exod. 15. Exod. 21. Prouidentia. Psal. 9.

Pfal. 10. Et Auferuntur iudicia tua à facie eius. Et diriget man-
Judicatio. fuetos in iudicio. Aliquando iudiciu, iudicum munus
Exod. 23. officiumq. significat, quam iudicatione dicere possu-
Causa iudi- mus. quæ significatio, alij verbo Hebraico π r respon-
cata. det. vt, Nec in iudicio plurimorum acquiesces senten-
Iohan. 3. tia, vt à vero deues: pauperis quoque non misereberis
Iohan. 5. in iudicio. Iudicium quoque iustam cuiusquã da-
Iohan. 12. mationem dicimus, causamque iudicatam interpre-
Rom. 2. tamur. vt, Hoc est autem iudicium, quia lux venit in
Rom. 5. mūdum, &c. Et neque enim pater iudicat quenquam,
 sed omne iudicium dedit filio. &, Nunc iudicium est
 mūdi. &, Quoniã iudiciu Dei est in eos, qui talia agūt.
 Nam iudiciu quidem ex vno in cōdemnationem, &c.

L A V S.

Argumen- L A V D A R I solent ea, quæ probantur, aut quæ ma-
tum ma- gna vtiliaq. putantur. Est igitur laus magnitudinis, vti-
guæ rei. litatis aut beneficij accepti argumentum, idq. signifi-
Exod. 15. cat. vt, Fortitudo mea, & laus mea Dominus. &, Ipse
Deut. 10. est laus tua, & Deus tuus. Et tibi laus, cuncta enim, quæ
1 Paral. 29. in celo, & quæ in terra, tua sunt. Agnitionem & tes-
Testimo- timonium magnitudinis atque dignitatis quoque si-
niū. gnificat. vt, Ex ore infantium & lactentium perfecisti
Pfal. 8. laudem. &, Tu autem in sancto habitas laus Israel. Et
Pfal. 21. semper laus eius in ore meo. Carmen etiam gratula-
Carmen. torium laus appellatur. vt, Audiam facite vocem
Pfal. 65. laudis eius. &, Magnificate eum in laude. Et venient
Pfal. 68. in Sion cum laude.
Isaia. 35.

S A L V T A T I O.

Pax. S A L V T A T I O, mutua pacis & charitatis signum
Amicitia. est. vt, Egressus Moyses in occursum cognati, adorauit,
Exod. 18. & osculatus est eum: salutaueruntque se mutuo. Et
1 Reg. 13. egressus est Saul obuiam Samueli, vt salutaret eum.

Dignitatis Est etiam salutatio honoris exhibitio, & dignitatis
testimo- testimonium. vt, Descendimus ad salutandos filios regis
nium. & filios reginæ. Et Pharisei & Scribæ salutatio-
4 Reg. 10. nes in foro amare arguuntur.
Matth. 23.

Negotij Salutationem prætermittere aut eius est, qui con-
studium. suctudinem alterius aspernatur, aut qui negotio suo in-
4 Reg. 4. tentus, intermissionem vitat. vt, Si occurrerit tibi ho-
Luc. 10. mo, non salutes eum: & si salutauerit te quispiam, non
 respondeas illi. Et neminem per viam salutaueritis.

P A R A B O L A.

Carmen P A R A B O L A proprie carmen dicitur, notabili sen-
sublime. tentiæ argumēto, & dicendi genere sublimi ac figura-
Num. 23. to cōpositum. cuiusmodi in oraculis & vatum respōsis
Iob. 27. plurima exempla sunt, s. s. e. Assumptaq. parabola sua,
Prouerbiū. dixit Balaam. Et addidit quoq. Iob, assumens parabola
3 Reg. 4. suam, & dixit. Præterea etiam parabola sententiã signi-
Prouer. 1. ficat breuem, ad institutionem vitæ ac morum concin-
Exemplum natam s. s. e. Locutusque est Salomon tria millia para-
 bolas. Et animaduertet parabolam & interpretationem
 eius. Significat quoque parabola rei gestæ vel ge-
 rendæ exemplum, siue rei ipsius, siue doctrinæ causã
 editum. perinde enim ad disciplinam vtrumuis
 valet: plerumque autem ex exemplo edito, parabola
 sumitur. vt, Sume tibi parabolam istam contra regem
 Babylonix. &, Narra parabolam ad domum Israel. &
 Christus Dominus in parabolis locutus est multa.

Fabula Parabola etiam pro vulgi fabula, de cuiuspiam pro-
vulgi. broso aut infami exemplo suscepta vsurpatur: & ex-
Pfal. 48. tremæ abiectionis argumentum est. vt, Factus sum illis
2 Paral. 7. in parabolam. &, Tradam eam in parabolam. &, Po-
Iob. 17. suit me quasi prouerbiū vulgi; & exemplum sum
Ierna. 24. coram eis. &, Dabo eos in vexationem, afflictionem-
Ezech. 5. que omnibus regnis terræ, in opprobrium & in para-
 bolam, & in prouerbiū, & in maledictionem. Et eris
 opprobrium, & blasphemia, & exemplum, & stupor
 omnibus gentibus.

I M A G O.

Simulacrū. I M A G O pro simulacro aliquando vsurpatur. vt,
Deut. 4. Ne fortè decepti faciatis vobis similitudinem, sculptu-
 ram aut imaginem masculi vel feminae, similitudinem

omnium iumentorum, quæ sunt super terram. &, In-
 gressusque est omnis populus terræ templum Baal, &
 destruxerunt aras eius, & imagines contriuerunt va-
 lide. Significat quoque imago idem quod exem-
 plum virtutis & efficientiæ, ab aliquo exemplari, pro
 naturæ cuiusque modo, deductum. vt, Faciamus ho-
 minem ad imaginem & similitudinē nostram. &, Nam
 quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imagi-
 nis filij sui. Aliquando rem leuem exiguæ substanten-
 tiæ in specie quidem æstimatam, reuera autem cadu-
 cam & parui ponderis. vt, Veruntamen in imagine
 pertransibit homo.

Quandoque etiã imago substantiã & definitionē
 ipsam rerum significat. vt, Vmbram habens lex futuro-
 rum bonorum, non ipsam imaginem rerum.

Imago rem tenuem & ferè spiritualem, aut saltem à
 materiæ crassitie alienam aliquando significat. vt, Ste-
 tit quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago cor-
 ram oculis meis. Significat etiam, cum ad res di-
 uinas refertur, virtutis diuinæ veram & certam repræ-
 sentationem, ita vt repræsentatio Latina significatione
 Oratorū, & Iuriscōsultorū, modò à nobis vsurpetur. vt,
 Vmbrã habens lex futurorum bonorū, non ipsam ima-
 ginem rerum. &, Quos præsciuit conformes fieri ima-
 gini filij eius. &, Sicut portauimus imaginem terreni,
 portemus imaginem celestis. Nonnunquam ima-
 go pro re leuissima, fluxa & euanescente, atque ad eò
 pro adumbrata felicitate, nec vera, nec constanti vsur-
 patur. vt, Veruntamen in imagine pertransibit homo. &
 In ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

S P E C T A C V L V M.

S P E C T A C V L V M semel pro admirabili re vsur-
 patur in Latinis Bibliis: Ipse quoque interfecit virum
 Ægyptium, virum dignum spectaculo. Præter hoc au-
 tem exemplum cetera spectacula & horrenda & gra-
 uissima sunt; probrosa que existimantur, qualia eorum
 qui supplicio afficiuntur ignominioso. vt, Omnis tur-
 ba eorum, quæ aderat ad spectaculum istud. &, Spe-
 ctaculum facti sumus omnibus hominibus. &, In alte-
 ro quidē opprobriis & tribulationibus spectaculo facti.

S C R I B E R E, S C R I P T V R A.

S C R I B E N D I vsus maximus est ad communican-
 dam rerum actionumque notitiam: quandoquidem
 verba ore prolata cum præsentibus tantum communi-
 cari possunt, ea que semel emissa non constant, atque
 auditorum mēte sæpè excidunt. Scriptura verò eadem
 multis constantque est; & commissam sibi sententiã
 fideliter refert, atque ad absentes & ad posteros quoq.
 transmittit, s. s. e. Scribe hoc ad monumentum filiis
 Israel. Igitur memoriæ conseruandæ significatio-
 nem scripturæ vsus habet. vt, Scribes ea super posteis,
 &c. &, Ecce scriptum est coram me; non tacebo.

Testimonij quoque exhibendi & contestandæ rei
 causa res scribuntur. vt, Scribite vobis canticum istud:
 & scripsit Iosue super lapides, &c. & legem regni scri-
 psit in libro. &, Scribe visum, & explana sermonem.

Rem præterea maximam, & scitu dignissimam, ac
 vtilissimam scribendi cura alicui imposita significat. vt,
 Audiui vocem de celo dicentem mihi, Scribe; Beati
 mortui qui in Domino moriuntur, &c.

Scribitur aliquid in palmis ad recordationē. vt, Ecce
 in manibus meis scripsi te.

L I T E R A.

L I T E R A R V M eadem, quæ scribendi, ratio, ac si-
 gnificatio est. quædam autem singulariter orationes
 obseruantur, quæ priuatim aliquid significant. vt, Sci-
 re, literas eruditionis; nescire verò, vulgaris ingenij no-
 tam refert, s. s. e. Quam dederint scienti literas, dicet,
 Non possum legere, quia signatus est: & dabitur ne-
 scienti literas, & dicet, Non possum legere, quia nescio
 literas. &, Quomodo hic literas scit? &, Videntes au-
 tem Petri constantiam, & Iohannis, cognito quòd ho-
 mines essent sine literis & idiotæ, admirabantur.

Deut. 4.
Dei Filius.
Iohan. 1.
Euange-
lium.
Marc. 2.
Matth. 13.
Luc. 1.
Fabula.
Ezech. 36.
Petitio.
Supplicatio
1 Reg. 8.
Pfal. 5.
Prouer. 15.
Prouer. 28.
Effectus
Constantia
Ose. 4.
Zach. 8.
Beneficium
Genes. 24.
Prouer. 3.
Aequitatis
studium.
Exod. 18.
3 Reg. 3.
Daniel. 3.
Christi
veritas.
Iob. 1.
Iohan. 15.
Ephes. 4.
Christus.
Iohan. 14.
Iohan. 8.
Aequitas.
Genes. 18.
Deut. 1.
Pœna.
Exod. 6.
Politice
egres.
Exod. 15.
Exod. 21.
Prouidētia.
Deut. 4.
Pfal. 9.

4 Reg. 17.
Exemplum
Genes. 1.
Rom. 8.
Leuis res.
Pfal. 38.
Substantia.
Hebr. 10.
Species spi-
ritualis.
Iob. 4.
Repræsen-
tatio.
Hebr. 10.
Rom. 1.
1. corint. 15.
Fluxa res.
Pfal. 38.
Pfal. 72.
Admirabile
2 Reg. 23.
Ignominia.
Luc. 23.
1. Cor. 4.
Hebr. 10.
Memoria.
Deut. 11.
Isai. 65.
Testimonij
Deut. 31.
Habac. 2.
Res scitu
dignissima.
Apocal. 14.
Recordatio
Isai. 49.
Eruditio.
Isai. 29.
Ruditas.
Iohan. 7.
Actar. 4.

Verbum scriptum. 2. Timoth. 3. Testatio. Gal. 6. Act. 28.

Lex sine spiritu.

Rom. 2. 2. Cor. 3.

Ezech. 9. Viræ signū.

Minimæ res. Matth. 5.

Certares. Exod. 12. Levit. 25.

Ordo. Exod. 30. 1. Reg. 6. Matth. 8. Isai. 40.

Terminus finitus. 1. Paral. 5. 2. Paral. 5. Psal. 39.

Ecl. 2.

Concordia.

Ephes. 4.

Ahor. 4.

Suauiiter agere. Proverb. 8.

Saltatio. Iudic. 16. 1. Reg. 18.

Idololatria. 1. Cor. 10.

Lætitia.

Isai. 30. Isai. 65.

Pax. Otium. Ezech. 23. Apocal. 18.

Deliciæ. Isai. 22.

Literæ sacræ diuinorum librorum studium significant. vt, Memento, quod ab infantia sacras literas nosti. Testimonium etiam & affirmationem, certamque sententiam literæ significant. vt, Videte qualibus literis scripsi vobis. & Nos neque literas accepimus de te à Iudæa. Litera autem in singulari numero ipsam simplicem sacræ legis obseruationem à mysterio & spiritu seiunctam interpretatur. vt, Qui per literam & circumcisionem præuicator legis es. Et circumcisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Et idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus; litera enim occidit, spiritus autem viuificat.

Thau litera apud Ezechielem tessera erat & signū eorum qui à communi damnatorum sententia ad vitam excepti essent.

Iota & apex, minimæ notæ sunt, resque aliarum comparatione minimas, & minimè æstimatas significant, vt, Amen dico vobis, donec transeat calum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

NVMERVS.

NVMERVS ad certam rem indicandam refertur. vt, Sin autem minor est numerus, quàm vt sufficere possit ad comedendum agnum. & Quinquaginta & quinquaginta duo, iuxta numerum annorum.

Ordinem etiam certum numerus significat. vt, Qui habetur in numero à viginti annis, &c. Et iuxta numerum prouinciarum. & Qui educit in numero militiam cæli. Et alius de numero discipulorum.

Numerus præterea, numeratio, & numerabile, res certas, & ab infinito omnino distantes indicat. Vnde negatio numeri, multitudinem & penè infinitudinem arguit. vt, Ingens quippe numerus erat. Et absque vilo numero. Neque erat numerus vulgi. & Multiplicati sunt super numerum, qui persequuntur me. & Stultorum infinitus est numerus.

VNITAS.

VNITAS concordiam & pacem, ac mutuam omnino animorum & rerum conformitatem significat, cui pluralitas aduersatur. vt, Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei. Et multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna.

LVDVS.

LVDERE aliquando idem est quod suauiiter agere vitam, & gratissimis exercitationibus operam dare. vt, Delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum. Significat etiam canere & saltare. Sic enim Samson ante Palestinos lussisse dicitur. Et præcinebant mulieres ludentes Dauidi, &c. Idolorum cultus exercitatio etiam ludus dicitur. vt, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

MVSICA.

DE Musica vsu & exercitatione, nos aliàs plura & exactius Deo propitio differemus: nunc verò de eius artis & nominum significatione pauca indicabimus.

Musica exercitatio lætitiæ vsu fructumque indicat apud Prophetas, s. s. e. Et erit transitus virgæ fundatus quam requiescere faciet Dominus super eum in tympanis & citharis. Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis. Pacem, quietem & otium Musica quoque significat. vt, Quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonus cithararum tuarum nõ audietur amplius. & vox citharæ dorum & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius.

Est aliquando corruptorum delitiis hominum abusus musica. vt, Sume citharam, circui ciuitatem, meretrix obliuioni tradita, bene cane, frequenta can-

ticum, vt memoria sit tui. & Qui canitis ad vocem psalterij, sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici.

VITIA ANIMI ET CORPORIS.

CAP. LXXXVII.

ANIMI ac corporis post peccati labem, multa vitia sunt, ex quibus quædam culpam semper arguunt. Quædam verò naturæ solum infirmitatem sapissimè ostendunt, ex quibus non semper culpa notari potest, vt sunt morbi, afflictiones, & id genus alia, quæ & sine scelere esse possunt, & cum scelere quandoque sunt, Quædam autem animo & corpori communes sunt. vt, Lætitia, pudor, & erubescencia. Quædam alterius partis propriæ: vt æstus, frigus, morbus coporis, dementia, peccatum, superbia, & cætera peccata omnia, quæ animorum censentur vitia: de quorum significatione, quàm commodissima serie dicturi sumus.

TURPITUDO.

TURPITUDO, siue ignominia, calamitosa temporum significat, in quibus decus & splendor omnis amouetur, s. s. e. Omnes, qui glorificabant eam, spreuerunt illam, quia viderunt ignominiam eius.

ÆSTVS.

ÆSTVS afflictionem vehemètem aliunde allatam significat, quam iis, qui patiuntur, euitare aut declinare, & effugere difficillimum sit. vt, Percutiat te Dominus ardore, & æstu, & aère corrupto, & rubigine, & persequatur donec pereas. & Tabernaculum erit in vmbraculo diei ab æstu. Et quia factus es spes à turbine, & vmbraculum ab æstu. Et non percutiet eos æstus & Sol, quia miserator eorum teget eos. & Non cadet super illos Sol, neque vllus æstus, quia agnus, qui in medio throni est, teget illos.

FRIGVS.

FRIGVS etiam afflictionis genus significat, quæ animos non tam exagitet, quàm premat & deiciat, s. s. e. Percutiat te Dominus febris, & frigore. Et non erit lux, sed frigus & gelu.

INFIRMITAS.

INFIRMITAS nonnunquam idem est, quod Latinitis, morbus. vt, Infirmitas hæc non est ad mortem. Aliquando pro omni miseria, passione & afflictione vsurpatur. vt, Libèter gloriabor in infirmitatibus meis. Transfertur autem ad animi vitia, atque ad consequentes culpam pœnas significandas. vt, Multiplicatae sunt infirmitates eorum. & Qui sanat omnes infirmitates tuas. Et est alia infirmitas pessima, quam vidi sub Sole, diuitiæ conseruatae in malum domini.

Significat etiam humanæ & mortalis naturæ doloribus & afflictionibus obnoxiam sortem, à diuinæ naturæ fortitudine & præstantia longè diuersam, s. s. e. Virum dolorum & scientem infirmitatē, & quasi absconditus vultus eius. & Dominus voluit contere eum in infirmitate. & Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes portauit. & Christus crucifixus est ex infirmitate. & Similiter autem & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. & Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.

EBRIETAS.

EBRIETAS omne luxuriæ studium aut completitur, aut significat aliquando. vt, Vx qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam. & Videte ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & non in comestationibus & ebrietatibus. Animorum etiam perturbationem, & mentis in potentiam sapientiæ contrariã ad ruinam pronam ebrietas significat. vt, Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est. & Ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius, & reges, qui sedent de stirpe Dauid super thronum eius, & Sacerdotes & Prophetas, & omnes habitatores Ierusalem ebrietate.

CÆCITAS.

IGNORANTIA SIGNIFICAT autem cæcitas illam reprobationis punitionem, quæ Iudæis ob Christum repulsum, accidit, s. s. e. Cæcitas ex parte contigit in Israel, & excæcavit Dominus mentes incredulorum.

Ignorantia omnes norunt: ad animum autem relatam, ignorantiam & inscitiam arguit, eamque vel ex supina negligentia, vel ex affectato studio admissam. vt, Indignatus est Christus super cæcitate cordis eorum. Sic etiam Paulus gentes alienatas fuisse ait à via Dei, per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitatē cordis ipsorum. Et illud etiam huius significationis est: Cæci sunt, & duces cæcorum.

MACREDO.

MACREDINEM sterilitatis significatione explicare docuit nos Ioseph in somniorum interpretatione.

CLAVDVS.

CLAVDVS miserum & calamitosum, & à perfectione & integritate alienum significat. vt, In die illa congregabo claudicantem.

CONFVSIO.

CONFVSIO erubescitiam significat, quæ vel vitium ipsa sit, vel ex vitij opprobrio naram. plerumque enim arguit, vel consilij, vel sententiæ mutationē, non à ratione, sed à propositi frustratione profectam. vt, Nunquid ignoro quia diligis filium Isai, in cōfusione tuam, & in confusione ignominiosæ matris tuæ? & Qui oderunt te, induentur confusione. Et ferant cōfessionem suam, qui maligna loquuntur super me. & Qui stertit æstate, filius confusione est. Et non appareat confusio nuditatis tuæ.

CONFRACTIO.

CONFRACTIO calamitatem magnam, vel allatam, vel acceptam significat. vt, Tanquam vas figuli confringes eos. & Confringam eos, nec poterunt stare. Et in ira populos confringes. & Confrigit me, potuit me desolatam. & Confractioe confringentur.

Aliquando confractio significat diruptionē aliquam in muro vel macerie factam, qua subiri possit locus. Ex translatione vsurpatur pro irruptione in gentem vel turmam aliquā facta. vt, Edixit, vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractioe, in conspectu eius. hanc confractioe Hispanicè portillo dicimus.

DOLOR.

DOLOR parientium impotentem afflictionem & grauissimā miseriam significat, s. s. e. Antequam parturiret, peperit. Antequam veniret partus eius, peperit masculum. Priora duo verba, parturire & venire partum, Hebraicè, dolores parturientium significant. Et dissoluta est Damascus: versa est Damascus. tremor apprehendit eam. angustia & dolores tenuerunt eam quasi parturientem. Afflictionem quoque repentinam & inuitabilem, hoc modo describunt sacri auctores: Tunc repētinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti: & non effugiet.

MORS.

MORS corporis quanquam omnibus timeatur & vulgarissima sit; tamen quid ea sit, nemo viuentium nouit, neque indicare potest, nisi ex priuatione vel negatione, vt carentia vitæ esse dicatur. Atque hæc omnis sensus expers est, vulgariq. nomine à cunctis cognoscitur, hoc modo: nam aliàs scriptum est, Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?

At verò est aliud maximum malum, quod translato à morte nomine, mors dicitur. Id autem est illa miserissima conditio, ad quam hominum genus primorum parentum culpa primùm deducta est, atque singulorum etiam vitio auctam, quam peccatū ipsum, vel peccati effectum dicere possumus. Dicitur eadem mors animi vel mors spiritus, vel corpus mortis & corpus peccati, &

multis aliis eiusmodi infaustis nominibus indicatur. Omne autem grauissimum nomē miseræ superat sensu, de qua scriptum est, In quacunque die comederis, ex eo morte morieris. Et mors peccatorū pessima. & Inclinata est ad mortem via eius. & Pedes eius descendunt in mortem. & Qui sedebant in regione vmbrae mortis, lux orta est eis. Et percussimus fœdus cum morte. & Qui credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium nō venit, sed transit à morte in vitam. Et per peccatum mors.

Mors peccatum significat, quod à domo Domini alienum esse oportet, s. s. e. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas regum suorum à me, & habitabo in medio eorum semper. Cadauera regum hoc loco significant ruinæ. Mortuus peccatorem aut peccatum ipsum significat, s. s. e. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius?

Et quis me liberabit à corpore mortis huius? Et qui destruxit quidem mortem. Aliquando etiam mortis nomine dicitur reprobatio eorum qui non credunt Euangelio. vt, Aliis fumus odor mortis in mortem, & aliis odor vitæ in vitam. De morte secunda plura & maiora sunt dicenda, quam quæ hic locus capiat.

CADAVER.

CADAVER prædam apud Matthæum significat: Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Græcè proprie τῆμα est. Significat etiam cadaver arcanè, operā mortuā, hoc est, peccata hominem contaminantia, s. s. e. Nec cadauera contigeritis. & Qui tetigerit cadaver hominis mortui, & immundus fuerit septem diebus, &c. Cadaver insepultum relinquere, ignominia genus habebatur grauissimum, s. s. e. Non sepelientur, in sterquilinum super faciem terræ erunt; & gladio & fame consumentur, & erit cadaver eorum in escas volatilibus cæli & bestiis terræ.

VITA.

VITA, præter id, quod ad animalē definitionem & perfectionem refertur, qua vnumquodq. animal suum genus propriè tuetur, actionesque exercet suas: aliud sublimius significandi argumentum spectat; quo conditio illa beatissima indicatur, quæ propria Deo est, & per gratiam spiritibus & hominibus communicatur, s. s. e. Sanctus vocabitur omnis, qui scriptus est in vita in Ierusalem. & Quoniam apud te est fons vitæ. & Lignum vitæ est iis, qui apprehendunt eam. & In ipso vita erat, & vita erat lux hominum. & Sicut pater habet vitam in semetipso, ita dedit & filio habere vitam in semetipso. & Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. & Vita manifestata est. Et Christus ipse vita verè dicitur, s. s. e. Ego sum via, veritas & vita.

SALVS.

SALVS apud Interpretem nostrum vitæ vsum iucundum nonnunquam significat. vt, Per salutem Pharaonis. Aliquando liberationis & auxilij, vel subsidij allati significationem obtinet. vt, Pro salute enim vestra misit me Dominus. & Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. & Cras erit vobis salus cum incaluerit Sol. Et Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

Præterea diuinum beneficium vitæ æternæ, in hominibus per Christum collocandum, salus indicat, multis in locis. vt, Et salus mea non morabitur: dabo in Sion salutem, & Israeli gloriam meam. Et posui te in lucem gentium, vt sit salus mea, vsque ad extremum terræ. Et crexit cornu salutis nobis in domo David, & ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum. & Euangelij virtus Dei est, ad salutem omni credenti. Cum à saluantibus salutis nomen vsurpatur, omnem bonæ valetudinis & vitæ, veræque prosperitatis vsum significat. vt, Iis, qui in dispersione

I 3 sunt,

sunt, fratribus salutem. & Salutem dicunt fratres, qui sunt in Ierolymis Iudaei.

2. Mach. 1.

P A X.

Concordia. Math. 10.

P A X concordiam & quietem significat. vt, Nolite arbitrari, quia pacem veni mittere in terram. Non veni pacem mittere, sed gladium.

L A T I T I A, G A V D I V M, E X V L T A T I O.

In Cunctis vltis.

Deut. 28. 1. Esdr. 6.

Euangelij effectus.

Isaie. 35. Isaie. 51. Isaie. 66.

1. Pet. 1. Iohan. 16.

Gal. 5.

L A T I T I A, gaudium & exultatio animi, affectiones & indicationes etiam sunt in corpore, ex iucunda rei sensu vel opinione profecta. vt, In gaudio cordisq. latitia, propter rerum omnium abundantiam. & Fecerunt solemnitates azymorum septem diebus in latitia, quoniam latificauerat eos Dominus, &c.

Significat etiam mystice felicem illam sortem, quae noui Testamenti fidelibus & obedientibus hominibus obtigit, vt sint filij Dei, liberi a miseria illa grauissima seruitutis peccati, s. s. e. Et latitia sempiterna veniet super caput eorum: gaudium & latitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. & Gaudium & latitia inuenietur in ea. & Videbimus in latitia vestra: Et credentes exultabitis latitia inenarrabili & glorificata. Et tristitia vestra conuertetur in gaudium, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis. & Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium & pax.

V I T I A A N I M I.

A N I M I vitia suas etiam habet significationes arcanas, praeter id, quod frequenti vltu significant. vt

I M P U R I T A S.

Improbitas Abominatio.

Thim. 1.

I M P U R I T A S omnis turpitudinem morum, improbitatemque significat, allegoricos accepta; maximam vero abominationem muliebris impuritas indicat: vt, Facta est Ierusalem quasi polluta menstruis inter eos.

P E C C A T V M.

Concupiscentia Originalis.

Rom. 3.

Rom. 5.

Rom. 6.

Rom. 7.

Oblatio.

Rom. 8.

Error.

Rom. 14.

Impudencia.

Jerem. 17.

P E C C A T V M non modo singularia acta & culpas, aduersus diuinam legem, vel rectam rationem admittas significat, vt plerumque solet; sed ipsum omnium malorum fontem, concupiscentiam, & quod originale peccatum dicitur. vt, Causati enim sumus Iudaeos & Graecos omnes sub peccato esse, &c. Et sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. & Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. & Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me.

Peccatum etiam pro oblatione facta ad expiandum peccatum sepissime in sacra lingua vsurpatur: & in Testamento noui libris. vt, De peccato damnauit peccatum in carne. Et eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Errorem etiam a veritate & certitudine diuersum, & consilium incertum, peccati vocabula significant. vt, Omne quod non est ex fide, peccatum est.

In peccato latitia & gratulatio, extremae impudentiae & peruersitatis est. vt, Nunquid carnes sanctae auferent a te malitias, in quibus gloriata es?

S V P E R B I A.

Tyrannus.

Ezech. 7.

S V P E R B I A vocabulum regis potentis & tyranni significatione vsurpatum obseruatur apud Ezechielem. vt, Egredia est contritio, floruit virga, germinauit superbia.

M E N T I R I, M E N D A C I V M.

Fallere. Genes. 26.

Genes. 7. Psal. 26.

Testimonium falsum. Calumnia. Math. 5.

M E N T I R I idem est quod fallere, vel fraudem facere simulata oratione vel actione aliqua. vt, Cur mentitus es, eam sororem tuam dicens? Et Israelitae tulerunt de anathemate, & furati sunt atque mentiti. Et mentita est iniquitas sibi. Aliquando falsum testimonium dicere. vt, Beati eritis, &c. cum dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me.

Ex consuetudine & vitio mentiri est timoris & seruitutis argumentum, quod serui multa metiantur dominis

conturbati metu. vt, In multitudine virtutis tuae, mentientur tibi inimici tui.

V A N V M & V A N I T A S.

V A N I T A T E M sacrae literae dicunt, quidquid contra diuinum consilium est, vel a daemone inuentum, vel ab hominibus initum. Cuius generis sunt idololatria, superstitiones, propriae singulorum cogitationes, a recta ratione alienae. Deinde incepta & facta hominum diuino proposito obsistentium, quorum multa exempla cum sint, singula, aut bina in singulis generibus indicabimus. vt, Ipsi me irritauerunt in vanitatibus suis. & Sequuti sunt vanitates, vane egerunt, &c. & Ipse videt hominum vanitatem. & Non sedi cum consilio vanitatis. & Loquuntur vanitates. & Cor eorum vanum est. Praeterea quod fructus atque vtilitatis expers est, vanum dicitur. Sic leges populi vanas, & auxilium vanum, Ieremias dixit; & Ezechiel visiones vanas. & Paulus, Ne forte in vanum currerem. & Iacobus vanam religionem appellauit eam, quae recte non est instituta.

M E R E T R I X.

C O M M V N I S significatio nominis, meretrix, notissima est, cuius exemplum vnum satis erit. Quae cum vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricem. Sed sunt quaedam illustria loca, in quibus id nomen non vitium, sed quaestum tantum significat. Ita enim Rahab meretricem interpretamur, & matrem lephte mulierem meretricem dictam. Et duas illas feminas, quae Salomonem iudicij causa adiere. Accidit etiam aliquando, vt meretrix pro publico emporio & mercatorum conuentu, metaphoricis vsurpetur, vt de Tyro ait Isaia, Summe citharam, circui ciuitatem, meretrix obliuioni tradita. Illud autem grauioris significationis est, cum meretrix dicitur populus vel congregatio, vano deorum cultui addicta. vt, Sub omni ligno frondoso, tu prosternebaris meretrix. Et propterea meretrix, audi verbum Domini.

F V R.

F V R per Metonymiam, hominem callidum & res suas quaerentem, tantumque sibi studentem significat, s. s. e. Fur non venit, nisi vt furetur. Significat etiam artem & rationem acutam & aliis ignotam; ideoque facile opprimentem imparatos, s. s. e. Sicut fur in nocte, ita veniet.

A D V L T E R I V M.

A D V L T E R I I verbo omnis corruptela officijque praeruaricatio, in rebus & muneribus magnis, significatur: cuiusmodi est veri Dei cultus prophanatio, & idololatriae admissio: Et ita scriptum est, Generatio mala & adultera signum quaerit, &c. Et dixi, Quae attrita est in adulteriis, nunc fornicabitur in fornicationibus suis, & Adulteri nescitis, quia amicitia huius mundi inimica est Dei? & Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei.

A R T E S.

C A P. L X X X V I I I.

P O S T haec artium siue vtilium siue inutilium verba nobis exponenda sunt, quatenus nostrum institutum spectare videbuntur: primamque omnium agriculturam recensebimus, vt omnium humanarum exercitationum & artium antiquissimam, s. s. e. Et misit eum Dominus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua assumptus est.

A R A T I O.

A R A R E quid simpliciter significet, nemo ignorat. Translationem autem admittit, ad actionem aliquam consulto initam significandam. vt, Non arabis in boue & asino. & Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam. & Nunquid tora die arabit arans? Et arastis impietatem. Vsurpatur etiam pro omni actione & opere, per Metonymiam siue Synecdochen. vt, Propter frigus piger arare noluit. & Quis autem vestrum

strum habens seruum arantem, &c. Ex consequenti etiam loci vastationem, solitudinemque significat. vt, Sion quasi ager arabitur. Curam & culturam animorum, quæ per verbum & prædicationem fit, atque per Euangelij annuntiationem. vt, Conuertar ad vos, & arabimini, & accipietis sementem. Negotium studiose susceptum, vt necessarium, huiusmodi imagine significauit Christus, s. s. e. Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrorsum, aptus est regno Dei. Et præparationem animi atque propositum initium ex eadem ratione significat. vt, Arate vobis nouale. Sic Hebraicè apud Ieremiam.

SERERE, SEMINARE.

SEMINARE & serere idem sunt in agriculturæ usu, idemque significat vtrumque verbum, in arcano sermone. Namque doctrinam vitæ & morum, & actionum institutionem eiusmodi translationibus exponimus. vt, Agrum tuum non seres diuerso semine. & Non seres vineam altero semine. & Nolite serere super spinas. & Seminauerunt triticum, & spinas messuerunt. & Exiit qui seminat, seminare semen suum. Seminare etiam negotium instituere grauissimum, cuiusmodi est pœnitentiæ studium, religionis promouendæ cura, s. s. e. Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Et ventum seminabunt, & turbinem metent. & Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordiæ.

Significat etiam mortalis huius vitæ finem, mortemque corporis, ex qua resurgent incorrupti, qui digni habebuntur vira æterna. vt, Seminatur enim in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute. Adhæc beneficij faciendi studium, & omnium humanorum operum exercitationem seminandi verbo intelligimus. vt, Qui parçè seminat, parçè & metet. & Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. & quæ seminauerit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu & metet vitam æternam.

MESSIS.

IN latissimarum, & rursus in grauissimarum comparatione rerum, illustrem mentionem sortitur messis, atque summæ iucunditatis & lætitiæ significationem illa exempla indicant. Lætabuntur & exultabunt coram te, sicut qui lætantur in messe multa. & Transiit messis, & finita est æstas, & nos saluati non sumus. & Inebriabo te lachryma mea Hesebon, quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam vox calcantium irruit. hæc enim duo exempla interruptam & ablatam lætitiæ significant.

Illæ verò exempla grauem calamitatem & magham cladem indicant diuino iudicio, opportuno allatam tempore. Sed et Iuda, pone messem tibi. Et tempus trituræ eius. Adhuc modicum, & veniet tempus messionis eius. & Mitte falcem & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ.

Messis etiam oportunitatem conficiendi negotij significat. vt, Messis quidem multa est, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. & Sinite vtraque crescere vsque ad messem: & in tempore messis dicam messoribus, &c.

Illud autem ex naturæ obseruatione vsurpatum est, vt messis pro ætatis fine, atque ad eam pro ætate tota accipiatur. vt, Cunctis diebus terræ sementis & messis, &c. Jordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat. & Sicut frigus niuis in die messis.

Metere etiam, fructum vsuque capere significat, vt, Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. & De quo non impleuit manum suam, qui metit. & Qui seminat iniquitatem, metet mala. & Qui confi-

derat nubes, nunquam metet. & Alius est qui seminat, alius est qui metit. Et scio, quod homo austerus sis, metens, quod non seminasti.

TRITURA.

TRITURA laborem & calamitatem alicui allatam significat. vt, Triturabitur Moab sub eo, sicut atteruntur paleæ in plastro. & Ego posui te quasi plastrum triturans nouum, & triturabis montes. Et filia Babylo-nis quasi area tempus trituræ eius.

Significat etiam laborem & opus, fructus gratia adhibitum. vt, Non alligabis os bouis terentis. & Qui triturat, debet in spe fructus triturare.

PRIMITIÆ.

PRIMITIÆ rem facram non violandam, sed custodia & conseruatione dignam interpretatur. vt, Sanctus Israel Domino primitiæ frugum eius.

PLANTARE, PLANTATIO.

PLANTATIO securitatis & habitationis diuturnæ opinionem arguit. vt, Dedi locum populo meo Israeli: plantabitur & habitabit in eo, & ultra non commouebitur. & Seminauerunt agros, & plantauerunt vineas. Et in anno autem tertio seminate, & metite, & plantate vineas. & In diebus Lot plantabant & edificabāt.

Plantare etiam ad animum translaturum, institutionem & doctrinam morum ac religionis disciplinam significat; atque etiam publicæ rerum confirmationem. vt, Ego constitui te hodie super gentes & super regna, vt euellas & destruas, & disperdas, & edifices, & plantes. & Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes & plantasti eam. & Ego autem plantaui te vineam electam. & Omnis plantatio, quam non plantauerit Pater meus, eradicabitur. & Ego plantaui, & Apollo rigauit.

Plantare & edificare, longam & perpetuam pacem significat. vt, Et edificabunt domos, & habitabunt, & plantabunt vineas, & comedent fructus earum. & Plantasti eos, & radicem miserunt; proficiunt & faciunt fructum. Plantare & rigare, curare rem, ministrumque sese præbere significat. vt, Ego plantaui, Apollo rigauit.

RIGARE.

RIGANDI verbum institutæ doctrinæ fouendæ, & procurandæ curam significat. Atque etiam mysticè baptismatis sacramenti exercitationem; vt, Ego plantaui, & Apollo rigauit. & itaque non qui plantat, est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui autem plantat & qui rigat, vnum sunt.

ERADICARE, EVELLERE.

ERADICATIO plantationi, & re ipsa & significatione opponitur: arguit enim rei improbationem & sublationem absolutam, cuiuscunque generis ea sint, de quibus agitur, siue ad corpus illa, siue ad animum pertineant. vt, Quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid vnumquemque de terra. & Progenies mea eradicetur. & Cogitationes impiorum eradicabuntur. & Omnis plantatio quam non plantauerit Pater meus, eradicabitur. Eradicatas arbores Iudas appellat nullius frugis, & improbatos homines. Et euellet te, & emigrabit te, & radicem tuam de terra viuentium. Et tempus euellendi quod plantatum est.

PASCERE, PASTOR, PASTVS.

PASCERE per translationem, regere, gubernare & præesse significat. vt, Tu pasces populum meum Israel. & Pascere Iacob seruum suum; & Israel hæreditatem suam. Et ad doctrinæ etiam administrationem pascere verbum, elegantissimè transfertur. vt, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, qui pascent vos scientia & doctrina. & Nonne greges à pastoribus pascentur? & Pascebant semetipsos, & gregem meum non pascebant. Et Iesus Petro, Pasce (inquit) agnos meos, & pasce oues meas. Et pascite qui in vobis est, gregem, prouidentes; non coactè sed spontaneè. Atque vtraque significatio ferè in omnibus locis confunditur;

I 4 vt pascere

Psalm. 65.
Idololatria.
Vastatio.
Ierem. 26.
Niche. 3.
Cultura animi.
Ezech. 36.
Negotium susceptum.
Luc. 9.
Propositum.
Ierem. 4.
Dent. 32.
4. Reg. 17.
Iob. 11.
Psalm. 25.
Isai. 59.
Psalm. 5.
Inutile.
Ierem. 10.
Ezech. 4.
Galat. 2.
Iacob. 1.
Genes. 38.
Caupona.
Iosue. 11.
Indic. 11.
3. Reg. 3.
Emporium.
Isai. 23.
Idololatria.
Ierem. 2.
Ezech. 16.
Iob. 10.
1. Thes. 5.
Corrupta præuentione.
Math. 12.
Ezech. 14.
Iacob. 4.
Calamitas.
Iosue. 6.
Ierem. 51.
Apocal. 14.
Oportunitas.
Math. 9.
Math. 13.
Æstas.
Genes. 9.
Iosue. 3.
Proverb. 25.
Fructus vitis.
Psalm. 125.
Psalm. 128.
Eccles. 11.

Iob. 4.
Luc. 19.
Calamitas.
Isai. 25.
Isai. 41.
Ierem. 51.
Opus.
Dent. 24.
1. Cor. 9.
Sacra res.
Ierem. 2.
Securitas.
1. Paral. 17.
Psalm. 106.
Isai. 37.
Luc. 17.
Doctrina.
Ierem. 1.
Psalm. 79.
Ierem. 2.
Math. 15.
1. Cor. 3.
Pax longa.
Isai. 65.
Ierem. 12.
Curare.
1. Cor. 3.
Cura.
Baptismus.
1. Cor. 3.
Improbatio.
1. Reg. 20.
Iob. 31.
Proverb. 25.
Math. 16.
Iuda.
Psalm. 57.
Eccles. 3.
Regere.
1. Paral. 11.
Psalm. 77.
Doctæ.
Doctrina.
Ierem. 3.
Ezech. 34.
Iohan. 21.
1. Pet. 5.

vt Pascere idem sit quod docere & recta disciplina gubernare. Pastor autem regem significat potentem & auctoritate præditum ministrum. vt, Qui dico Cyro, pastor meus, & omnem voluntatem meam complebis. Et pastores præuicati sunt in me. & Quia stultè egerunt pastores. & Propheta de pastoribus Israel. & Dormitauerunt pastores tui, rex Assur, sepelientur principes tui. **Doctrinæ veræ legitimus minister, cuius summum exemplum Christus est, pastor dicitur. vt, Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. &, Qui intrat per ostium, pastor est ouium. & Ego sum pastor bonus. Et alios dedit pastores & doctores. & Cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.**

Doctrinæ Pastus & pascua, disciplinæ & spirituale alimentum significat. vt, Facti sunt principes eius velut arietes, non habentes pascua. Et super vias pascentur. Et in omnibus planis pascua eorum.

Prosperitas. Pastus copiam, secundas res & prosperum populi rerum statum interpretatur. vt, Super vias pascentur, & in omnibus motibus pascua eorum. **Vastitas.** Vastitas & desolatio pascenti verbis nonnunquam significatur. vt, Derelictæ sunt ciuitates Aroer, gregibus erunt, & requiescent, & non erit qui exterreat. & Accubabunt in medio eius greges, omnes bestie gentium.

SILVA.

SILVA siue natura sua constet, siue ex cura & diligentia rusticæ rei alatur, ad incultiores arbores & materiam comparandæ, aut lignis sciendis idoneas expeditur, usque eius vsus & significatio est. vt, Quasi in silua lignorum in securibus exciderunt ianuæ eius. & Sicut ignis qui comburit siluam.

Gentes feri animi. Transfertur autem ad gentes alienas, à vero Dei cultu, & ad ferocios & barbaros animos hominum significandos. vt, Tunc exultabunt omnia ligna siluarum. Et exterminauit eam aper de silua. Et percussit eos leo de silua.

VINEA, VINITOR.

VINEA Synagogam & Ecclesiam significat, s. s. e. Vineam Domini exercituum domus Israel est. & Vineam ex Ægypto transtulisti. & Posuerunt me custodem in vineis, & vineam meam non custodiui. & Quomodo versa est mihi in prauam vinea aliena? & Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit summo manè conducere operarios in vineam suam.

Gubernator, Custos. Vinitor, gubernator & custos, cultorque exponitur. vt, Dabo ei vitatores eius ex eodem loco.

VINDEMIARE, VINDEMIA.

VINDEMIA excisionem vastationemque significat, maturam & diuino iudicio allatam. vt, Vendemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam. & Quoniam vindemiauit me, vt locutus est Dominus in die iræ furoris sui. & Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vix eius. Et misit angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum. **Vindemiatores dicuntur hostes vltionis ac prædæ causa inuadentes.** vt, Si vindemiatores venissent super te; non reliquissent racemum. Idem exemplum apud Abdiam legimus.

VENATIO, VENATOR.

VENATIO, bellum arte & consilio ac diligentia gestum, significat. vt, Venatione ceperunt me quasi auem inimici mei gratis. & Iudas Machabæus factus est sicut catulus leonis rugiens in venatione. **Venator autem imperatorem dominandi belloque domandi auidissimum significat, sicut Nimrod, qui venator fuit robustus coram Deo. Et mulierem laqueum venatorum dixit Salomon, quod multorum bellorum & malorum causam esse nouisset. & Post hæc mittam in eos multos venatores, & venabuntur eos de**

monte, ibi principes Aquilonis omnes & vniuersi venatores. **Laqueus, fouca, rete & pedica, dolos, captionè & insidias periculumque indicant:** vt, In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Et pluit super peccatores laqueos. & Quoniam gratiam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui. & Frustrà enim iacitur rete ante oculos pennatorum. **Lacum aperuit, & fodit eum.**

PISCATIO, PISCATOR.

PISCATIO bellum etiam significat, paruo periculo, summo questu, & capiendi studio susceptum, grauius etiam quam venatio. vt, Ecce ego mittam piscatores multos (dicit Dominus) & piscabuntur eos. & Totum in hamo suo subleuauit, traxit illud in sagena sua: & congregauit illud in rete suam. **Mysterio autem magno non caret, quod Apostolos hominum piscatores appellauit & fecit Christus.**

RETE, LAQUEVS.

RETE exercitum militum significat. vt, Extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea. Et expandam super te rete meum, in multitudine populorum multorum. & Totum in rete subleuauit, & in sagena sua congregauit illud.

HAMVS.

HAMVS ex allegoria arma ad committendum prælium, vincendumque apta interpretatur. vt, Et ponam frenum (Hebraice hamum) in maxillis tuis, & extraham te de medio fluuiorum. & Totum in hamo subleuauit.

DE ARCHITECTURA

EIVSQUE VSV.

CAP. LXXXIX.

RVSTICAS artes architecturæ vsus sequitur, & priuatas domos & publica ædificia tractans, atque ad vitam priuatè, tum etiam cõmuniter tuendam excogitata, s. s. e. Cognouit autem Cain uxorem suam, quæ concepit & peperit Henoch: ædificauitque ciuitatem, vocauitque nomen ex nomine filij sui Henoch. Itaque de architecturæ partibus nobis dicendum est: quanquam de eius effectis, iam aliàs in capite De loco, est abunde dictum.

ÆDIFICATOR, ARCHITECTVS, ÆDIFICATIO, DIRVTIO, ÆDIFICIUM.

ÆDIFICARE commune verbum est, omnem constructionis formam complectens. vt, Aedificauit Dominus costam in mulierem. Cain ædificauit ciuitatem. **Ædificauit Noe altare Domino. Pulcherrima translatione ad generis & familiæ posteritatem vsurpatur.** vt, Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui. & Quia tu Domine exercituum Deus Israel, reuelasti aurem serui tui, dicens; Domum ædificabo tibi. Et ædificabo in generatione & generationem semen tuum. **Prosperitatis & optimæ vitæ vsus symbolum est ædificatio.** vt, Aedificauit quoque vrbes multas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus eius bella surrexerant, pacem Domino largiente. & Sapiens mulier ædificat domum suam, insipiens extruam quoque manibus destruet.

Stabilire & statuere negotium vel rem, ædificare dicimus. vt, Destrues illos, non ædificabis eos. Et in aeternum misericordia ædificabitur in cælis. Et Ierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas. & Tempus destruendi & tempus ædificandi. & Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, &c. vt ædifices & plantes. Et agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem & non in destructionem. Et si enim, quæ destruxi, iterum ædifico, præuicatorem me constituo. **Ædificator & architectus idem quod studiosus & efficax procurator dicitur ex translatione.**

vt, Voca-

vt, Vocaberis ædificator sepium . & , Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat. Totum præterea negotium ædificij nomine & imagine indicatur: id quod Paulus hoc loco, & Ezechiel pluribus capitibus docet.

VMBRA, VMBRACVLVM.

PRIMA hominum latibula, vmbra fuisse credimus, siue ex arborum virentium ramis natura constantes, siue industria paratas, s. s. e. Abscondit se Adam & vxor eius à facie Dei in medio ligni paradisi. hinc effectum est, vt vmbra & vmbrauli nomen protectionem significet. vt, Dummodo viris istis nihil mali feceritis, quia ingressi sunt sub vmbra culminis mei. & , Venite sub vmbra mea, & requiescite. Et Elias obdormiuit in vmbra iuniperi. & , Sub vmbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus. Protegunt vmbra vmbra eius. Et sub vmbra alarum tuarum protege me. & , Sub vmbra illius, quam desideraueram, sedi. Et in vmbra manus suæ protexit me. & , Vt veniente Petro, saltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur. & , Tabernaculum erit in vmbrauli diei ab æstu. & , Sub vmbrauli eius habitabat cæterus gentium plurimarum. Et pone quasi nocte vmbra tuam in meridie. Vmbrauli obseruatorum & custodum locus est & commoratio, s. s. e. Et sicut custos facit vmbrauli. Et relinquetur filia Sion vt vmbrauli in vinea. Et in priori vmbrauli significatione, scriptum est. Sub vmbrauli eius habitabat cæterus multitudinis gentium plurimarum. Et brachiū vniuscuiusque sedebat sub vmbrauli eius, in medio nationum.

VMBRA AD CORPORA RELATA
VEL LUCI CONTRARIA.

SVNT & alia vmbrauli significationes, quæ vel ad corpus referuntur, atque imaginis cuiusdam imperfectæ rationem habent, vel etiam luci oppositæ sunt. Alia verò imaginem & significationem, non verò substantiam significant, aut virtutem eius, cuius vmbra dicitur. Sic antiqua sacrificia & mysteria exemplari & vmbrauli cælestium rerum deseruire dicta sunt. & iterum Paulus inquit, Vmbrauli enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Huiusmodi vmbra corporis, quod nunquam vna eademque constans sit, sed interdum maior, minor interdum, nonnunquam nulla extet, rei fluxæ & instabilis ac facile corruptibilis imaginem habet, s. s. e. Dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora. Et dies mei sicut vmbra declinauerunt. Et sicut vmbra cum declinat, ablatum sum. & , Tempus, quod velut vmbra præterit.

Quæ verò luci opponitur vmbra, metum, errorem, periculumque significat. Dicitur autem & in hac significatione, vmbra mortis. vt, Obscurent eum tenebræ & vmbra mortis. Et qui producit in lucem vmbrauli mortis. & , Cooperuit nos vmbrauli mortis. & , Illuminare iis, qui in tenebris & in vmbrauli mortis sedent.

TABERNACVLVM, TENTORIVM.

TABERNACVLORVM vsus ante domos fuit, qui postea in bello & castris retentus est, & ab iis, qui peregrinam & instabilem vitam agitant, cultus, vt à pastoribus & nationibus quibusdam, quales filij Kedar & Recabitæ dicuntur esse. Vnde Abraham in tabernaculis habitans cum Isâac & Iacob cohæredibus repromissionis peregrinationem profitebatur. & , Generatio mea ablata est, & conuoluta est à me, quasi tabernaculum pastorum. Vsurpatur etiam tabernaculum pro iurisdictione & communicatione ciuitatis aut regionis. vt, Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem. & , Ecce ego suscitabo Chaldaeos gentem amarā & velocem, ambulāntem super latitudinem terræ; vt possideat tabernacula non sua. & , Vbi tabernaculum impiorum. Et tabernacula eorum in progenie &

in progeniem. Omne etiam habitationis genus significat. vt, Scies quod pacem habeat tabernaculum tuum. & , Tabernaculum impiorum non subsistet. Et habitent in tabernaculo illius socij eius, qui non est. & , Faciamus hinc tria tabernacula.

Tabernaculum etiam pro omni vitæ commoditate, & secundo vsu accipitur. vt, Tabernacula iustorum germinabunt. Pro familiaritate, præsidio, & tutela maximi alicuius & salutaris principis, maxime autem Dei protectoris. vt, Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. & , Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? & , Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. & , Tabernaculum erit in vmbrauli diei ab æstu, & in securitatem & absconsionem à turbine & à pluuiâ.

Templū Dei veri cultibus consecratū, ex antiqua institutione vsus obtinuit, vt, Tabernaculum appellatur. vt, Sanctificauit tabernaculum suum in sæcula. & Polluerunt tabernaculum nominis tui. & , Donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Et introibimus in tabernaculum eius. Et demolitus est Dominus tabernaculum suum.

Ecclesia etiam mysticè nomine tabernaculi indicatur. vt, Suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit; & reædificabo aperturas murorum eius. Atque ad Ecclesiæ ædificationem, illa longa disputatio de tabernaculo non manu facta, referenda est, quam D. Paulus ad Hebræos scribens suscepit. Humanum quoque corpus, in quo anima ipsa à patria sua peregrinata, commoratur, nomine tabernaculi ostenditur. Nam qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati. & , Iustum esse arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione. & , Certus sum quod velox est depositio tabernaculi mei.

TABERNACVLA KEDAR.

TABERNACVLA Kedar externam humilitatem & afflictionem significant. vt, Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Kedar.

Tentoria, domus & palatia regiamque per Tapinosin, interpretatur. vt, Repente vastata sunt tabernacula mea. & , Tabernaculū meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt. Pascua & pascionis vsus significat. vt, Nec ponet ibi tentoria Arabs. Sed aliquando pro castrametatione & obsessioe contra urbem aliquam vsurpatur. vt, Ad eam venient pastores, & greges eorum fixerunt super eam tentorium in circuitu. Et collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua.

DOMVS.

DOMVS quid sit, & quam ob rem instituta, cuncti norunt, & nos, dum de locis disseruimus, latè docuimus. In significationibus magis arcanis ad totam familiam & posteritatem significandam domus transfertur: idque maiori elegantia Hebraicè, quàm aut Græcè aut Latine. Namque idem verbum apud Hebræos est, ex quo lapidum ad ædificationem commodorum, & filij ad posteritatem propagandam procreati nomen deducitur. Quam ob rem perpetua atque elegas in illa lingua trãslatio est. vt, Egressus est vir de domo Levi. & , Omnis domus Israel plangent incendium, quod Dominus suscitauit. In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. & , Cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Significat etiam Domus variam dignitatū, munerum atque studiorum distinctionem. vt, Domus Israel sperauit in Domino: Domus Aaron sperauit in Domino. Benedixit Dominus domui Israel, benedixit domui Aaron. Illud enim Laicum, hoc Sacerdotalem ordinem indicat. Hoc modo dicuntur domus regis familia omnis regia cum ministris etiam & magistratibus, à populo reliquo distincta. Atque ad hanc significationem illud spectat: Qui facit vnius moris in domo. & , Audite ergo domus Dauid.

Præterea

1. Cor. 3.
Negotium
Ezech. 40.
41. 42.
Genes. 3.
Profectio.
Latibulum
Genes. 19.
Iudic. 9.
3. Reg. 19.
Iob. 40.
Psal. 16.
Cantic. 2.
Isai. 49.
Act. 5.
Isai. 4.
Isai. 16.
Ezech. 31.
Mansio
breuis.
Iob. 37.
Isai. 1.
Ezech. 31.
Figura
lucis.
Hebr. 8.
Hebr. 10.
Instabilitas.
1. Paral. 29.
Psal. 101.
Psal. 108.
Ecl. 7.
Metus.
Pauor.
Error.
Periculum.
Iob. 3.
Iob. 12.
Psal. 43.
Luc. 1.
Peregrinatio.
Hebr. 1.
Isai. 38.
Regio.
Genes. 9.
Habac. 1.
Iob. 21.
Psal. 48.

Habitatio
Iob. 5.
Iob. 8.
Iob. 18.
Math. 17.
Vitæ com-
moditas.
Præsidium.
Prouerb. 14.
Præsidium.
Familiaritas.
Sapient. 9.
Psal. 14.
Psal. 26.
Isai. 4.
Templum.
Psal. 45.
Psal. 73.
Psal. 131.
Thren. 2.
Ecclesia.
Amos. 9.
Hebr. 9.
Corpus
humanum.
2. Cor. 5.
2. Pet. 1.
Humilitas.
Cantic. 1.
Aedes.
Palatia.
Iere. 4.
Ierem. 10.
Pascua.
Isai. 13.
Castra.
Ierem. 3.
Ezech. 25.
Familia.
Leuit. 10.
Psal. 113.
Psal. 48.
Munera.
Factiones.
Studia.
Psal. 113.
Isai. 7.
Psal. 67.

**Reposito-
rium.** Præterea domus cuiuscunq. rei cõseruandæ repositorium dicitur, vt theca, armarium vel armamentarium. vt, Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis. Et sepulchra illorum, domus eorum. Et passer inuenit sibi domum.

Templum. Domus Dei templum significat. vt, Introibo in domum tuam. &, Zelus domus tuæ comedit me. & hoc frequentis exempli est. Illud verò significantius multo: vt domus absolute vel domus Domini, institutum vitæ & religionis, atque morum disciplinam ostendat. vt, Considerauit semitas domus suæ. Et inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ. &, Domine dilexi decorem domus tuæ. &, In domo Dei ambulauimus cum consensu. Et plantati in domo Domini in atrijs Dei nostri florebunt.

Homines. Pij quoque homines Dei domus mysticè dicuntur, s. s. e. Christus verò tanquam fidelis in domo sua, quæ domus sumus nos. Et vos tanquam lapides viui, superædificamini domus spiritualis. Et tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei.

TEMPLVM.

Templum. Templum, sacrum locum esse, Deoq. dicatum, vel vanis diis consecratum, templum quoque dici nemo ignorat. sed pro celo ac mundo vsurpatur nomen. vt, Dominus in templo sancto suo, Dominus in celo sedes eius. Et exaudiuit de templo sancto suo. &, Quæ sub ipso erant, replebant templum. Corpus etiam humanum animæ templum est, & Christi corpus animæ ac diuinitatis ipsius templum quoque dicitur. vt, Soluite templum hoc, & in tribus diebus reedificabo illud. ille autem dicebat de templo corporis sui. **Animi.** Hominum quoque animi, vbi diuina gratia aucti & perfecti fuerint, templum Domini dicuntur & sunt. vt, Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus sanctus habitat in vobis? &, Vos estis templum Dei viui, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis.

Humana natura. Templum Dei, natura humana omnis vel etiam Ecclesia dicitur. vt, In quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino. Et filius perditionis, qui aduersatur & extollitur, supra omne quod dicitur Deus, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.

TURRIS.

Præsidium. TURRIS quid sit, & quam ob rem parata, iam diximus: transfertur autè hoc nomè ad præsidium significandum. vt, Esto mihi turris fortitudinis à facie inimici. &, Turris fortissima nomen Domini. &, Nasus tuus sicut turris Libani. Et vbera mea sicut turris. & ædificauit turrim in medio eius.

VILLA.

Negotium Res. VILLA negotium atque curam rei augendæ significat. vt, Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam. Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos. Et abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam.

TORCVLAR.

Mustum. TORCVLAR ex Metonymia significat mustum, vt, Area & torcular nō pascet eos. &, Intraretis ad torcular, vt exprimeretis quinquaginta lagenas.

Significat etiam per translationem iudicium constitutum calamitatis certæ alicui populo inferendæ, eiusdemque grauissimæ. vt, Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda. &, Torcular calcaui solus. &, Venite & descendite, quia plenum est torcular. exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. &, Torcular vini furoris iræ Dei.

Lex. Apud Isaiam legis exactio & præceptorum exercitatio, torcular dicitur. idemque apud Matthæum, s. s. e. Torcular extruxit in ea. Quod verò in Psalmorum inscriptionibus Pro torcularibus legimus, genus carminis interpretatur, ad cuius normam Psalmorum illorum pedes ac versus concinnati cantatiq. sunt.

TERMINVS.

POTENTIAM, ditionem, & dominationem terminus significat, certam tamen, & limite certo præscriptam. vt, Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram vsque, &c. Et cum tulero Gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos. Et abstuli terminos populorū, & principes eorū deprædatus sum. Et reuertentur filij ad terminos suos. &, Aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ.

SEPVLCHRVM.

SEPVLCHRVM pro morte ipsa, & vitæ exitu vsurpatur. vt, Gaudent vehementer cum inuenerint sepulchrum. Et solum mihi superest sepulchrum.

Significat etiam mortem insatiabilem, & nocendi auiditatem nimiam. vt, Sepulchrum patens guttur eorum. & Pharetra eius quasi sepulchrum patens. Et dilatauit quasi infernus animam suam.

VACVITAS.

VACVITAS plenitudini contraria, inopiam & calamitatem significat, ex illa antiqua priuationis imagine, qua terra inanis & vacua fuisse dicitur. Itaque scriptum est, Cum egrediemini, non exhibitis vacui, id est, inopes. Et vacuam reduxit me Dominus. &, Nolo te vacuam reuerti. &, Viduas dimisisti vacuas. &, Vacua est anima eius. Anima eius vacua est. Id etiam, quod otiosum vel sine vsu est, vacuum dicitur. vt, Verbum quod egreditur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum. &, Laborabunt gentes in vacuum, & deficient. &, Gratia eius in me vacua non fuit. &, Ne fortè in vacuum currerem. &, Hæc enim si vobiscum adsint & superent, non vacuos, nec sine fructu constituent vos. Hinc vacuitas & euacuare verbum, pro frustrari, & superuacaneum esse, sæpè vsurpantur.

PLENITVDO.

PLENITVDO, vacuitati contrarium verbum, vniuersitatem rerum significat eleganter. vt, De frugibus terræ & de plenitudine eius. &, Tonet mare & plenitudo eius. &, Domini est terra & plenitudo eius. &, Orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti.

Perfectionis etiam magnæ integritatisque imaginem refert hoc nomen. vt, Timor Domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur absque visitatione pessimi. &, De plenitudine eius omnes accepimus. &, In Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. &, Quia Euangelium nostrum non fuit ad vos, in sermone tantum, sed in virtute & in spiritu sancto, & in plenitudine multa. Et plenam mercedem recipies. &, Dies pleni inuenientur in eis. Et deinde plenum frumentum in spica.

Abundantiam & prosperitatem his verbis indicamus. vt, Odor filij mei, sicut odor agri pleni. &, Septem spicæ plenæ atque formosæ in culmo vno. &, Egredia sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Et vidi-mus gloriam eius, gloriã quasi vnigeniti à patre, plenū gratiæ & veritatis. &, Vt gaudium vestrum sit plenum.

PVTEVS.

PVTEVS siue lacus sine aqua, periculum inextricabile & horrendum, quale apud inferos est, refert. vt, Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos, de lacu in quo non est aqua. Puteus vel lacus cum aquis miserias & calamitates importunissimas significat. vt, Lapsa est in lacum vita mea: posuerunt lapidem super me, inundauerunt aquæ super caput meum. Dixi, perij. & data est ei clavis putei abyssi.

Præterea puteus à venatorum arte trās-latus insidias, periculumque significat. vt, Deduces eos in puteum interitus. Et puteus angustus aliena. Pro quocunq. periculo etiam vsurpatur. vt, Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet? &, Descendentes in puteum, hoc est pereuntes, dixit Ezechiel. Puteum etiam pro legitimi coniugij vsu dixit Salomon. vt, Bibe aquam de cister-

Matth. 8.

Isai. 5.

Carminis

genus.

Psal. 8. 80

83.

Dicio.

Genes. 10.

Exod. 34.

Isai. 10.

Jerem. 32.

Daniel. 4.

Finis vitæ

Iob. 3.

Iob. 17.

Pernitens.

Psal. 5.

Jerem. 5.

Habac. 2.

Inopia.

Genes. 1.

Exod. 3.

Ruth. 1.

Ruth. 3.

Iob. 22.

Isai. 29.

Otiosum.

Isai. 55.

Habac. 2.

2. Cor. 6.

Galer. 2.

2. Pet. 1.

Vniuersitas

Deut. 33.

1. Paral. 16.

Psal. 23.

Perfectio.

Integritas.

Proverb. 19.

Iohan. 1.

Coloss. 2.

Iohan. 1.

Iohan. 2.

Ezech. 2.

Apos. 1.

Psal. 71.

Matth. 4.

Prosperitas.

Genes. 25.

Genes. 41.

Ruth. 1.

Iohan. 1.

Iohan. 16.

Periculum.

Isai. 9.

Miseria.

Thren. 3.

Apocal. 9.

Insidia, periculum.

Psal. 54.

Proverb. 23.

Periculum.

Luc. 14.

Ezech. 26.

Coniugij

vsus.

Proverb. 3.

Matth.

Vulgari

Mos.

Ierem. 3.

de cisterna tua, & fluenta de puteo tuo.

LACVS.

I I S D E M etiam modis lacum interpretamur, siue aquarum plenum, siue aquis carentem, venatorum more effossum cogitemus: periculum enim, insidias & perditionem exponimus. vt, Lacum aperuit, & effodit eum. Et eduxit me de lacu miseriae. & Lapsa est in lacu vita mea. Et inuocaui Dominum de lacis nouissimis.

Est etiam laqueus grauissimum & teterrimum carceris genus quod vel seruis, vel odiosis hominibus ad poenam paratur, s. s. e. Itaque ingressus est Ieremias in domum laci & in ergastulum. & Tulerunt Ieremiam & proiecerunt in lacum Melchiaz filij Amelech, qui erat in vestibulo carceris.

Est etiam illa frequens significatio, vt lacus pro sepulchro, communiq; pereuntium receptaculo, vsurpetur. vt, Saluasti me a descendentibus in lacum. & Non auertas faciem tuam a me, & similis ero descendentibus in lacum. & Deglutiamus eum sicut infernus uiuentem & integrum, quasi descendentem in lacum. & Non expectabunt, qui descendunt in lacum, veritatem tuam. Illud autem rarum, sed egregiae significationis est; vt Lacus maternam generis originem interpretemur. vt, Respicite ad petram, ex qua excisi estis; & ad cauernam laci, de qua defossi estis.

FOVEA, FOSSA.

FOVEAM quoque insidias & periculum imprudeti obiectum exponimus. vt, Sed erunt vobis in foueam ac laqueum & offendiculum ex latere vestro. Et fouea profunda os alienae. & Cui foueae, cui sine causa vulnera? nonne ijs, qui in vino commorantur? & Qui fodit foueam, incidet in eam. & Donec fodiat peccatori fouea. Latibulum etiam siue hominum, siue ferarum, fouea significat. vt, Habet foueam ericius. & Vulpes foueas habent. & Forsitan nunc latitat in foueis. & Non in fossis inueni eos, sed in omnibus, quae supra memorauimus.

NAVIS.

NAVIS marinum aut maritimum locum arguit. vt, Zabulon in littore maris habitabit, & in statione nauium. Navis etiam piscationem, sed frequentius mercaturae negotia significat. vt, Dan vacabat nauibus. & In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. & Illic naues pertransibunt. & Dies Domino exercituum super omnes naues Tharsis. & Vlulate naues maris. & Nunc stupebunt naues maris, in die pauoris tui. Et naues maris principes tui, in negotiatione tua. Et tertia pars nauium interijt.

ANCHORA.

ANCHORAE nomine & similitudine firmam spem indicat Paulus: Quam sicut anchoram habemus animae tutam, & firmam & incedentem vsque ad intima velaminis.

SOLIUM.

SOLIUM ex Metonymia vel Synecdoche, regiam potestatem auctoritatemque significat. vt, Vno tantum regni folio te precedam. & Iustitia firmat solium. & Supra astra Dei exaltabo solium meum. & Non est solium filiae Chaldaeorum. Et solium tuum in generatione, & generationem. Est etiam Sacerdotalis dignitatis locus. vt, Erit sacerdos super solium suum.

VIA.

VIA doctrinam, institutum, viuendique rationem significat, & negotij exequendi formam. vt, Beati immaculati in via. & Frustra libantes & impingentes in viis suis in semitis saeculi. & Vias tuas Domine demonstra mihi. & Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui praeparabit viam tuam ante te.

Via etiam pro communi & vulgari prophanaque vitae consuetudine vsurpatur. vt, Vide vbi non prostrata sis. In viis sedebas, expectans eos, quasi latro. Atque huc etiam illud spectat, vt via pro duri & vulgari inge-

nij moribus ponatur. vt quod de semine fecus viam cadente, dixit Christus. Via locus publicus est, in quo id, quod desideres cognoscere ex viatoribus possis, vt, In via sta, & prospice habitatio Aroer. Via spinosa, difficultatis periphrasis est; contra vero, inoffensa via. vt, Iter pigrorum quasi sepes spinarum, via iustorum absque offendiculo. Porro via maximo mysterio Christum significat, per quem aditus accessusque patet ad vitam lignum reperiendum, s. s. e. Ego sum via. & Ego vado, & scitis viam.

SEMITA.

SEMITA angustior est quam via, neque omnibus nota aut sine errore permeabilis, sed iis tantum quibus vel disciplinae ratione, vel consuetudine etiam frequentata est: atque singularitatem quandam semita indicare videtur, ab illa via publicitate distinctam. Sic dicuntur semitae venatorum & aucupum. Quorundam quoque animalium semitae sunt ad ingressum frequentem, s. s. e. Abscondita est in terra pedica eius. & Decipula illius super semitam. Atque ita dicuntur semitae maris pisces perambulare.

Quam ob rem pro priuato & singulari alicuius consilio nomen hoc vsurpatur, ex translatione. vt, Semitam meam circumsepit: & custodiuit omnes semitas meas. & Intelligas semitas domus tuae. & Semitam meam & funiculum meum inuestigasti. & Sic semitae omnis auari animas possidentium rapiunt.

Singularem etiam & egregiam, atque maiori studio cognoscendam doctrinae partem, hoc nomine dicimus. vt, Deduxit me super semitas iustitiae. Et vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. & Dirige me in semita recta. Priuatae & variae hominum erga diuina atque humana cognoscenda, opinionum & traditionum, atque instituta, semitae dicuntur. vt, State super vias, & videte. Et interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, & ambulate in ea. & Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes & impingentes in viis suis, & in semitis saeculi, vt ambularent per eas, in itinere non trito.

DE HIS, QUAE AD ARCHITECTURAM REFERUNTUR.

CAP. XC.

QUAEDAM etiam verba sunt ex architecturae translatione deprompta, quae ad arcani & figurati sermonis transferuntur vsus, cuiusmodi sunt, quae vel materiam, vel aedificiorum partes, vel modos vel instrumenta indicant: ea nos breuiter, oblato utcunque ordine, indicabimus.

MACERIES.

MACERIES hortis vineisque additur ad munimentum & custodiam: significat autem ascriptum & oportunum cuiuscunque rei terminum, certa cura & custodia atque prouidentia conseruatum; qui interim, dum constat, rem ipsam integram illaefamque tuetur. vt, Non est ruina maceria. & Ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam macerie. & Dies vt aedificentur maceriae tuae. Huic sententiae illa opponuntur. Interficite vniversi vos tanquam parieti inclinato & maceriae depulsae. & Destruixisti maceriem eius. Et diruam maceriem eius, & erit in conuulsionem.

Illud autem arcanam magis rem indicat, quod Paulus docet, Medium parietem maceriae a Christo dirutum, in quo distinctionem populorum & inimicitias ac separationes, variaque studia ad summam pacem & gratiam, concordiamque fuisse traducta significat.

PARIES.

PARIES negotium commoditatis cogitatae causa susceptum significat, cuiusmodi opus facere solent, qui vel temp. capeunt, vel nouum aliquid ambitionis, vel auaritiae causa moluntur. Sic de populo Deus dixit, quod

Ditio.
Genes. 10.
Exod. 34.
Isai. 10.
Ierem. 37.
Daniel. 4.
Finis vitae
Iob. 3.
Iob. 17.
Pernitiae.
Psal. 5.
Ierem. 5.
Habac. 2.
Inopia.
Genes. 1.
Exod. 3.
Ruth. 1.
Ruth. 3.
Iob. 22.
Isai. 29.
Otiolum.
Isai. 55.
Habac. 2.
2. Cor. 6.
Galat. 2.
2. Pet. 1.
Vniuersitas
Deut. 33.
1. Paral. 16.
Psal. 23.
Perfectio.
Integritas.
Prouerb. 19.
Iohan. 1.
Coloss. 2.
Psal. 71.
Mat. 4.
Prospectus.
Genes. 25.
Genes. 41.
Ruth. 1.
Iohan. 1.
Iohan. 16.
Periculum.
Isai. 9.
Misericordia.
Thren. 3.
Apocal. 9.
Insidiae, periculum.
Psal. 54.
Prouerb. 23.
Periculum.
Luc. 14.
Ezech. 26.
Coniugij
vltus.
Prouerb. 5.

Mat. 4.
Ierem. 42.
Difficultas
Facilitas.
Prouerb. 15.
Christus.
Iohan. 14.
Iob. 18.
Psal. 8.
Psal. 8.
Psal. 119.
Iob. 33.
Psal. 138.
Prouerb. 1.
Disciplina
subtilior.
Psal. 23.
Psal. 24.
Psal. 26.
Variae opiniones & doctrinae.
Ierem. 6.
Ierem. 18.
Terminus.
Munitio.
Psal. 143.
Ose. 2.
Mich. 7.
Psal. 67.
Psal. 79.
Isai. 5.
Distinctio
populorum
Ephes. 2.Negotium
Ezech. 13.

quoddam edificaret parietem, quem Pseudopropheta luto illinirent. & illud etiam ad hanc significationem refertur, quia lapis de pariete clamabit: significat enim iniuria partas res stare non posse. Parietem inclinatum rem instabilem & labefactam ruinamque proximam, facilius negotio superabilem, apud Psalterem interpretatur. Parietem autem dealbatum hominem appellavit Paulus, qui aequitatis & virtutis habitum & speciem prae se ferret; duris autem & ab officio alienis moribus esset: neque firmitudinem illam, & solidam pietatem praestaret, sed muneris tantum auctoritate mentiretur, pleniusque esset intus vitio & timis, sola persona exteriori contectis.

MURVS. MURVS, qui extremus in vire edificatur, praesidium & munimentum significat: ut, Pro muro erant nobis, tam nocte quam die. Et substantia diuitis, vrbs roboris eius. Et quasi murus validus circumdans eum. Efficit vrbs patens absque murorum ambitu.

Vrbem ipsam munitam & instructam Metonymice murum dicimus. ut, Super omnem murum munitam. Et dabo eis in muris meis locum. Ut edificentur muri Ierusalem. Et transgredi murum, est urbem capere. ut, In Deo meo transgrediar murum. Et nocte vastatus est murus Moabi. Et cogitavit Dominus dissipare murum filiae Sion. Illud vero tutelam & custodiam diuinam indicat: Muri tui coram oculis meis. Et occupabit salus muros tuos. Adiunctis vero certis muri significatio augeri solet: ut Murus ferreus firmissimum; murus igneus inaccessum praesidium; murus magnus locum capacissimum indicet. ut, Tu sume tibi farraginem ferream, & sones eam murum ferreum inter te & inter ciuitatem. & Ego ero ei (ait Dominus) murus igneus in circuitu. Et habebat murum magnum & altum. Sine muris habitare, vel securi, vel frequentissimi lateque extensi populi est. ut, Ascendam ad terram absque muro, veniam ad quiescentes habitantesque secure. Et absque muro habitabitur Ierusalem prae multitudine hominum & iumentorum in medio eius.

Illud autem, quod Psalter accusat, Tota die circumdabit eam super muros eius iniquitas, ciuitatem vi & exactione iniusta custoditam significat, qua custodia nulla est deterior.

FUNDAMENTA.

FUNDAMENTVM aedificij, totius robur & firmitudo est, atque id ipsum in omni negotio nomen fundamenti significat. ut, Iustus autem quasi fundamentum sempiternum. & Exinanite exinanite usque ad fundamentum in ea. omnem vrbs firmitudine penitus conuelli significat. Et fundamenta montium conturbata sunt. Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.

Hinc quoque transfertur ad significandam actionem recte institutam, & consilio optimo initam. ut, Similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum suum supra petram. & Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, &c. Pro principibus & magistris, ac summis in repub. viris, usurpatur nomen fundamenti. ut, Vbiq; dedit manum, ceciderunt fundamenta eius. Christus, cui omnis veritas, omnisque salutis humanae virtus innitur, fundamentum appellatur. ut, Aedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Et fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.

ANGVLVS.

ANGVLVS angustum locum & non satis commodum significat, & vitam priuatam. ut, Melius est sedere in angulo domus, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi. In angulis platearum, dixit Sapiens, ut secretiora & exquisita loca indicaret.

Anguli ad aedificia relatum nomen significat firmitudinem.

damentum & firmitudinem totius rei. ut, Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, factus est in caput anguli. & Ex ipso angulus, & ex ipso paxillus.

COLVMNA.

COLVMNAE superiorum partium domus fulcimen sunt, atque eam vel personam vel rem significant, cui tota respub. vel negotij summa innitur. ut, Qui commouet terram de loco suo, & columnae eius concutiuntur. hoc loco montes indicantur. & Ego confraxi columnas eius. Illa autem exempla sunt ex translatione ad rectam & probatam rei instructionem significandam. Sapientia aedificauit sibi domum; excidit columnas septem. Et Salomon columnas domus suae fecit argenteas.

Munimentum & stabilitatem constantiamque significat columnae nomen. ut, Quippe dedi te in ciuitatem munitam, & in columnam ferream. & Columnam & firmamentum veritatis vocauit Ecclesiam D. Paulus. & Faciam illum columnam in templo Dei mei.

PORTA, OSTIUM.

PORTA aditum cuiuscunque rei, & negotij significat. ut, Non est hic nisi domus Dei & porta calis. Sic portae mortis dicuntur vel morbi grauissimi, vel pericula summa. ut, Qui exaltas me de portis mortis. & Aperite mihi portas iustitiae: id est, aditum ad iustitiam, & iusti atque aequi cognitionem. Et haec porta Domini & iusti intrabunt in eam. Et ostium mihi apertum est magnum & euident, & aduersarij multi.

Porta pro tota ciuitate usurpantur Metonymice. ut, Lugebunt portae eius. quae oratio infrequentiam significat. Et aliquando etiam frequentiam. ut, Vlula porta, clama ciuitas. Et occupabit portas tuas. Et scit omnis populus, qui habitat intra portas vrbs mea.

Portam vrbs locum esse iudiciorum & conuentus publici in disputatione de loco docuimus.

Vitae institutio porta dicitur. ut, Intrate per angustam portam; quia lata porta & spatiosa via est, quae ducit ad perditionem. quam angusta porta & arcta via est, quae ducit ad vitam. Portas, valuas, ostia, labra oris interpretatur apud Ecclesiasten. ut, Et claudent ostia in platea. Porta etiam siue ostium Christus est, per quem ad aeterni patris familiaritatem, atq. ad Ecclesiae munera legitime obeunda intratur, s. s. e. Amen dico vobis, Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro. Portae inferi peccatum est, & peccati regnum, ex quo aditus est ad inferos. Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam.

Duodecim portas ciuitatis nouas, Euangelium duodecim ministrorum opera annuntiatum exponimus.

MEDIUM.

MEDIUM siue ad locum & situm, siue ad magnitudinem vel rem aliquam referatur, optimam & selectissimam partem significat. ut, Haec dicit Dominus, Ista est Ierusalem; in medio gentium posui eam. Et legem tuam in medio cordis mei. Et in medio autem deos iudicat.

RECTVM, CVRVVM.

RECTVM, & obliquum siue curuum, opponuntur; alterum quidem ex translatione bene institutam, iustam & irreprehensibilem rem: alterum vero contrarium significat; suntque verba his respondentia, Hebraice ריש & סוף. Hoc posterius iniquitatem ferè semper Latini Interpretes vertunt: illud rectum aut rectitudinem. ut, Docebo vos viam bonam & rectam. & Viuit Dominus, quia rectus es tu. & Fecit Asa rectum coram Domino. & Qui saluos facit rectos corde. Et quia rectum est verbum Domini, & omnia opera eius iudicia.

Et spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et solummodo hoc inueni, quod Deus fecerit hominem rectum,

nabac. 2. Res casui proxima. Psal. 61.

Vitiosus & hypocrita. Astor. 23.

Praesidium. 1. Reg. 25.

Prouerb. 18. Prouerb. 25.

Vrbs. Isai. 2.

Isai. 56. Psal. 50.

Psal. 17. Thren. 2.

Custodia. Isai. 49. Isai. 60. Amplificatio significatio. Ezech. 4.

Zach. 2. Apocal. 21. Securitas frequentia. Ezech. 38.

Locus explicatus. Psal. 54.

Firmitudo.

Prouerb. 10. Psal. 136.

Psal. 17.

Consilium. Luc. 6.

2. Tim. 2.

Principes.

Ierem. 51.

Christus. Ephes. 2.

1. Cor. 3.

Vita priuata. Prouerb. 21.

Locus exquiisita.

Fundamentum. Firmitudo.

Zach. 10.

Recta instructio & fulcimen. Iob. 9.

Psal. 74.

Recta instructio. Prouerb. 9.

Constantia. Ierem. 1. 1. Timoth. 3.

Apoc. 3.

Aditus. Genes. 28.

Psal. 9. Psal. 117.

Vrbs frequentia & infrequentia. Isai. 3. Isai. 14. Ruth. 3.

Iudicium conuentus.

Institutio vitae. Math. 7.

Labra. Ezech. 11.

Christus.

Iohan. 10.

Peccatum. Iob. 38. Psal. 109.

Math. 16.

Apostolorum officium. Apocal. 21.

Optima pars.

Ezech. 5. Psal. 39. Psal. 81.

Rectum.

Isai. 22.

Luc. 11. Math. 16.

Apoc. 1.

Instum. Acutum. 1. Reg. 12. 1. Reg. 29. 2. Reg. 15. Psal. 7. Psal. 32.

Psalm. 51. Ezech. 7.

Rectum.

Zach. 1.

Fundatum Principi Zachar.

Præta

Conti

Conti

Auxiliu Praesidiu Psal. 71.

Notitia Christi opema Math. 1.

Rom. 9.

Christu 1. Cor.

Calami grauisu

Thren. 3.

Iudicium rectum.

Isai. 34.

Amos. 7.

Zach. 1.

Coertens firmitud Custodia Iob. 38. Psal. 109.

Isai. 43. Thren. 2. Amos. 1. Ierem. 49.

Ezech. 28.

Spectabili & conspiciua res. Math. 7.

Facultas Auctorita

Isai. 22.

Luc. 11. Math. 16.

Apoc. 1.

Lenta acti Acquisitio Isai. 28.

Zach. 1.

rectum, & ipse se infinitis miscuit questionibus. Angulus fundamentum & caput significat. vt, Ex ipso angulus, & ex ipso paxillus, &c.

MATERIA.

RERVM arte constantium materia nonnunquam ad præstantiam & dignitatem indicandam ostenditur. vt, Tigna domorum nostrarum cedrina. Interdum autem materia & artificium simul exponuntur, vt rei elegantia demonstratur. vt, Murenulas aureas faciemus tibi, cum punctis argenteis. Atque in hoc genere, ne in immensum crescat opus singularum rerum naturas & significationes iam à nobis indicatas obseruare, ad oblatorum locorum illustrationem operæpretium fuerit.

PETRA.

PRÆTER ea quæ alibi dicta à nobis sunt, petra refugium & auxilium significare obseruatur. Sic David, Deum petram suam, auxiliumque suum appellat.

Petram etiam firmissimam illam Christi notitiam exponimus, quam habent ij, qui diuini spiritus virtute illustrati sunt, super quam ædificatur ecclesia Christi, firmissimam, cuiusmodi notitia quia Simo auctus fuit, Petrus à Christo est appellatus. Christus etiam dictus est lapis offensionis, & petra scandali; idem etiam lapis angularis & probatus.

Petram fluentem Christum esse magno mysterio D. Paulus interpretatur; Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra, petra autem erat Christus.

Petram vel lapidem imponere alicui, extremam calamitatem & humano modo insuperabilem significat. vt, Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt super me lapidem.

PERPENDICVLVM SIVE TRVLLA.

PERPENDICVLVM iudicium iustum, & examinationem rectam ad pœnas exigendas adhibitam significat. vt, Extendetur super eam mensura, vt redigatur ad nihilum, & perpendiculum in desolationem. &, Ecce Dominus stans super murum, & in manu eius trulla cæmentarij. Apud Zachariam autem perpendiculum pro linea ad ædificandum admota, interpretis vertit.

VECTES.

VECTES firmitudinem & obstaculum alicui obiectum, atque coercendi causa propositum significat. vt de mari Deus ait, Circundedi illum terminis meis, & posui vectem & ostia. Et qui contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. &, Propter vos emisi Babylonem, & detraxi vectes vniuersos. &, Perdidit & contriuit vectes eius. Et conteram vectem Damasci.

Illud autem metum, & suspicionem ademptam, securitatemque existimatam significat. Non ostia nec vectes eis.

TRABS.

TRABS in lignorum materia maxima omnium ædificio adaptorum est: idè & rem conspicuam & notabilem maximè significat. vt, Vides festucam, quæ est in oculo fratris tui, & trabem quæ in oculo tuo est, non consideras?

CLAVIS.

CLAVIS quod claudat & aperiat, atque aperiens admittat; claudens verò coerceat vel excludat, facultatis auctoritatisque significationem habet. vt, Dabo clauem domus David super humerum eius. & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat. &, Quia tulistis clauem scientiæ; & nec ipsi introitis, nec alios finitis intrare. &, Tibi dabo clauem regni cælorum &c. Et habeo clauem mortis & inferni.

LINEA.

LINEA repetita rem paulatim & lentè faciendam significat. vt, Et erit eis verbum Domini, Expecta re-expecta; Hebraicè est linea ad lineam. Linea funiculus ædificantium ædificationem significat. vt, Linea siue per-

pendiculù extendetur super Ierusalem. Et quis extendit super eam lineam? Aliquando dirutione parare. vt, Tendit funiculum suum, & non auertit manum suam.

DE IIS QUÆ AD BELLIVSVM REFERVNTVR.

CAP. XCI.

D V X.

D V X rectorem & gubernatorem, quocunque rerum in genere significat. vt, Facies homines quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem. &, Voca me, Pater meus dux virginitatis meæ. &, Offer duci tuo, si placuerit illi. &, Ex te exiet dux, qui regat populum meum Israel. Et ducem verbi Interpretem dicebant Lydij. Pro magistro & præceptore eleganter vsurpatur hoc nomen. vt, Cæci sunt duces cæcorum. &, Væ vobis duces cæci. Et confidis teipsum esse ducem. Duces apud D. Petrum eosdem exponimus, quos Latini magistratus dicunt. Siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis, &c.

EXERCITVS.

CASTRORVM aciem terribilem esse indicauit Salomon; atque in formidabilium rerum cõparationem induxit, s. s. e. Pulchra vt Luna: electa vt Sol: terribilis sicut castrorum acies ordinata.

SPECVLATOR.

PROPHETAM; admonitorem & bonæ doctrinæ ministrum significat nomen speculatoris, s. s. e. Filij hominis, speculatorem dedi te domui Israel. & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis, &c. &, Constituiam super vos speculatores.

ARMA.

ARMA absolute bellum & pugnam significant, ad quam parantur. vt, Preparate scutum & clypeum; & procedite ad bellum. sed quibusdam adnotationibus adiunctis, significatio augetur vel minuitur, aut mutatur: vt rustica instrumenta in arma bellica conuari, magnum & frequens bellum interpretatur portendi. vt, Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Rursus arma conflata in rustica instrumenta, belli cessationem, pacisque vsu exponimus. vt, Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Et concident gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones.

ARMORVM NITOR.

ARMORVM nitor & rutilatio terrorem incutit, s. s. e. Aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurrentia. Armatura Dei siue *ωνοωδία*, virtutem fortitudinemque verbi Dei & spiritus eius robur significat, sicut s. s. e. Propterea accipite amaturâ Dei.

HASTA, LANCEA.

HASTA extenta apud Iosue victoriam diuinæ sententiæ auctoritate partam indicabat. Leua (inquit Deus) qui est in manu tua, contra urbem Hai: Interpretatur autem *חַוּלַת* hastam militarem à ducibus gestatam. Hasta & clypeus aliquando certæ gentis notæ sunt. Hac enim descriptione Septentrionales homines Ezechiel indicabar, Multitudinem magnam hastam & clypeum arripientium.

Hasta fulgurans & studium hostis arguit, & terrorem incutit, quibus bellum intenditur. vt, Micantis gladij & fulgurantis hastæ. Et in luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ. Quo loco fulgura & fulmina describuntur.

ARCVS, SAGITTA.

ARCVS certæ cuiusdam gentis propria & peculiaris arma sunt, quibus demptis bellum aliis facere non possint. vt Elamitarum, s. s. e. Ecce ego confringam arcum Elam & summam fortitudinem eorum. Et filij Ephrem intendentes & mittetes arcum. &, Percutiam arcum tuum in manu sinistra tua.

Fortitudo. Ose. 1.

Interdum pro robore, fortitudine & facultate usurpatur . vt, In illa die conteram arcum Israel in valle Iezrahel & Non enim in arcu meo sperabo. & Tenens arcum non stabit. Ex ipso angulus, & ex ipso paxillus, & ex ipso arcus praelij.

Amos. 2. Zach. 10.

Certum vulnus. Minus periculū, &c.

Arcui hæc adscribuntur, percussio cita, & cum minori iaculatoris periculo, & minori eius qui petitur, cautela & prouidētia aut defensione. Deinde certitudo ferendi, atque ferendorum copia, iuxta sagittarum numerum ferē: quas res significandi causa frequens arcus mentio est. vt, Et ait Eliseus, Affer arcum & sagittas. & Pone manum tuam super arcum, &c. Et omnes arcus eius extenti. & Tetendit arcum suum quasi inimicus. & Suscitans suscitabis arcum tuum. quod allegoricē de Christo dictum est.

4 Reg. 19. Isai. 5.

Jherem. 2.

Habac. 3.

Periculū nō cautum

Psal. 10.

Psal. 63.

Incrementum significationis.

Psal. 17.

Job. 20.

Officium desertum.

Ose. 7.

Psal. 77.

Consilium puniendi.

Thero. 3.

Periculum etiam, quod minus præcaueri potest, & plerunque dolo magis quam virtute allatum, aliquando sacri auctores arcus nomine indicant. vt, Ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. & Intenderunt arcum rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatum. Arcus adiuncta materiae notatione vsus & facultatis significationem auget. vt, Posuisti vt arcum æreum brachia mea. Et fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum. Arcus dolosus personæ alicuius, quæ officium deseruerit & peruerterit, imaginem describit: Namque arcus dolosus sæpius fallit, quam feriat. vt, Reuerſi sunt vt essent absq. iugo, facti sunt, quasi arcus dolosus. Et auerterunt se & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum, conuerſi sunt in arcum prauum. Arcum tendere, est certo consilio & data opera malum alicui moliri. vt, Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.

ENSIS, GLADIUS.

Dimicandi propositū.

Cam. 3.

2 Reg. 21.

Penitens manifesta.

Psal. 35.

Isai. 65.

Psal. 143.

Efficacitas.

Isai. 49.

Hebr. 4.

Apoc. 1.

Isai. 27.

Efficacitas.

Terror.

Ezech. 21.

Bellum.

Isai. 1.

Isai. 3.

Isai. 51.

Jerem. 5.

Ezech. 5.

Separatio.

Matth. 10.

Dolor.

Luc. 2.

Magistratus.

Rom. 13.

ENSIS accinctus belli aut dimicationis studium & propositum significat. vt, Vnusquisque ensis super femur eius. Et accinctus erat ense nouo.

Gladius penitentiam publicē & cominus adductam, (vt Arcus eminus) & occultā significat. vt, Gladiū euaginauerūt peccatores: intenderunt arcū suum: vtrumque, certo consilio initum significat nocumentum. & Numerabo vos gladio, & omnes in cæde corruetis. Et à gladio maligno eripe me. Efficacitatem magnam, promptam & præsentem gladij nomine & comparatione exponimus. vt, Posuit os meum quasi gladium acutum. atque ita Dei sermo efficax dicitur, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Et de eodē scriptū est. De ore eius gladius vtraq. parte acutus exibat. Et visitabit Dominus in gladio suo duro, grādi & forti super Leuiathā.

Gladius acutus, efficacitatis; politus verò, terroris significationem habet, s. s. e. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladij acuti & limati ad fulgendum. Gladius idem quod bellum. vt, Gladius deuorabit vos, & Viri tui gladio cadent. & Cōtritio & fames & gladius. Gladium & famem non videbimus. Et gladium euaginabo post eos. Separationē & discordiam eorum, qui varia studia sequuntur. Et non veni pacem mittere, sed gladium. Gladius dolorem & mœsticiam. vt, Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Gladius magistratum indicat ex signo & munere, s. s. e. Non enim sine causa gladium portat.

SECVRIS.

1. Reg. 13.

SECVRIS inter arma rustica & ad vsum domesticum necessaria computatur, neque bello faciendo apta aded censeatur, s. s. e. Descendebat ergo omnis Israel ad Philistim, vt exaceret vnusquisque vomerem suum & ligonem, & securim, & sarculum.

Demolitio.

Vastatio.

Psal. 73.

Vsurpatur autem in bello securis, iam peracta ferē & confecta re ad demolitionem & vastationem citam, & vehementer, idque significat hoc nomen aliquando usurpatum. vt, Securibus exciderūt ianuas eius & in

securi, & ascia deiecerunt eū. & Cū securibus venient ei. & pro vastatore rege vel duce positum est in illo loco. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui fecat ia ea? Christum omne mendacium, omnem humanam superbiam, arrogantiam & impudentiam, omnem quoque hypocrisim demoliturum & vastaturum, D. Iohannes securim appellabat. Iam securis ad radicem arborum posita est.

Jerem. 46. Isai. 10.

Euangelij Christi.

Matth. 3. Luc. 3.

NOVACVLA.

NOVACVLA acutissimum instrumentum est, & nocumenti improuisi significationem habet, s. s. e. Sicut nouacula acuta, fecisti dolum. Significat etiam exercitum omnia vastantem, neminiq. parcentem; vt, In illa die radet Dominus in nouacula conducta, in iis, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum caput & pilos pedum & barbam vniuersam.

Nocumentum inopinatum.

Psal. 51.

Vastatio maxima.

Isai. 7.

FVNDE LAPIS.

TELVN est citissimum & horrendum quod eminus iactum terrorem, & nocumentum, sine magno iacentis periculo significat, s. s. e. Deuorabunt & subicient lapidibus fundæ.

Pernitens repentina & improuisa.

Zach. 9.

SCVTVM.

SCVTVM non tam lædendi quam protegendi causa paratur, ideoque auxilium, & tutelam, protectionemque significat. vt, Qui saluaris in Domino scuto auxiliij tui. Et scutum meum & cornu salutis meæ. & Apprehende arma & scutum; & exurge in adiutorium mihi. Et scuto circundabit te veritas eius. Et in omnibus fumentes scutum fidei. Hinc est quod Iudæi Romanis scutum miserunt, quo illorum protectionem sibi expeti indicarent.

Auxilium Tutela.

Deut. 33.

2. Reg. 22.

Psal. 34.

Ephes. 6. 1. Mach. 5.

SERRA.

SERRA fabrorum instrumentum, vltionem alivtuo quando & pœnarum illationem, vel ipsum, per quem pœnæ inferuntur, significat. vt, Nunquid exaltabitur ferra, contra eum, qui fecat in ipsa? Serrati currus, vel plaustra agricolarum sunt ad triturandum concinnata, & ad grauissimam stragem faciendam. Huiusmodi currus & plaustra belli, victoria iam parta, adhibebantur aliquando. vt, Populum quoque eius adducens ferrauit, & induxit super eos ferrata carpenta. Et ego posui te quasi plaustrum triturans nouum, & habens rostra ferrantia.

Vltio.

Isai. 10.

2. Reg. 12.

Isai. 41.

CVRRVS, EQVITATVS.

CVRRVS auctoritatis & potestatis principatusq. apud Ægyptios index est, s. s. e. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum.

Potentia.

Genes. 41.

Potentiam verò & fortitudinem bellicamque virtutem significat. vt, In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium. & Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Domini sperabimus. Et quasi tempestas currus eius. Et vox curruum equorum multorum currentium in bellum. Currus regna & imperia significant, eorum, qui bello rem gesserunt. De quatuor curribus à Zacharia visis, satis copiose in illis commentariis disputauimus. Equitatus fortitudinem & robur bellicamq. strenuitatem significat. vt, Pater mi currus Israel & equitatus eius.

Fortitudo.

4. Reg. 19.

Psal. 19.

Jerem. 4.

Apoc. 9.

Regna.

Zach. 6.

Robur. Strenuitas.

4. Reg. 19.

TVBA.

TVBA Euangelium aliquando significat, vtpote vocē Dei longē auditā. vt, Dominus in tuba canet &c.

Euangelij.

Zach. 9.

DE INSTRUMENTIS ET REBVS MOLESTIÆ INFERENDÆ CAUSA INSTITVTIS.

CAPVT XCVII.

SUNT præterea quædam res hoc in statu hominum institutæ quæ molestiā & seruitutem aut insinuent, aut arguant: quarum genera singillatim percurremus.

M v-

MVNVS.

MVNVS amicitiae & honoris causa datum honestissimum & danti suauissimum est, idque significat in primis. vt, Rex autem Salomon dedit reginae omnia quae voluit, & petiuit ab eo, exceptis iis, quae vltro obtulerat ei munere regio. Et prolatis vasis argenteis & aureis, & vestibus dedit ea Rebecca pro munere.

Præterea etiam munera cultus erga Deum & debitae seruitutis argumenta sunt. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Et primitias tantum offeretis ac munera.

Significant etiam seruitutem & obedientiam principi victori exhibitam. vt, Miserunt filij Israhel per Aod munera Eglon regi Moab. Et tibi offerent reges munera. Et reges Tharsis & insulae munera offerent.

Demum illa grauiissima munera sunt, & iudiciorum vel iudicium corruptionem aperte significant, quae iudicibus accipiuntur; idque in hoc genere nomine munerum appellato sacri sermones arguunt, s. s. e. Personam non accipies, nec munera. Et munera super innocentem non accepit, & Omnes diligunt munera.

ONVS.

ONVS à iumentis atque adeò à seruis transfertur ad seruitutem, pensionem & tributum significandum. vt, Præposuit itaque eis magistros operum vt affligeret eos oneribus. Et afflixerunt nos Aegyptij, & persecuti sunt imponentes onera grauiissima. Et quiescent paulisper ab onere regio. Onus verbi Domini, idem quod epistolam significat missam argumenti grauissimi ex diuina sententia producti. vt, Quod est onus Domini. Et onus Ninive liber visionis. Et onus verbi Domini ad Israhel. Legis diuinæ obedientia onus dicitur; quae si per spiritum Christi præstetur, leuissimum onus reddit, s. s. e. Onus enim meum suauis est.

Doctrinae & præceptorum quoque onus dicitur. vt, Alligant onera grauia & importabilia. Et visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria. Indigentiam etiam hoc nomine interpretamur, & molestiam atque defectum, s. s. e. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Et vnusquisque onus suum portabit.

Molestiam quoque significat exhibitam. vt, Non me contristauit, sed ex parte, vt non onerem vos.

STIMVLVS.

STIMVLVS impulsus & necessitate magis adeò ex alterius auctoritate profectus, quam ex proprio ipsius qui fert consilio. vt, Stimulator ab Aquilone veniet. Et verba sapientum sicut stimuli. & Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Vt stimulus mortis peccatum. Molestiam exhibitam illo loco interpretamur: Datus est mihi stimulus carnis meae angelus Satanæ.

IUGVM.

IUGVM ex armentorum imagine ad imperium significandum vsurpatum verbum est. vt, Tempus veniet cum excutias & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. & Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis: tu ergo imminue de durissimo imperio. & Proiciamus a nobis iugum ipsorum. & Ponam iugum ferreum super ceruices tuas. & Bonum est viro, qui portauerit iugum ab adolescentia sua. & Tollite iugum meum super vos. Et confregerunt iugum. Hæc omnia iuxta subiecti argumenti rationes, imperium, siue diuinum siue humanum significant, legem & disciplinam sæpè interpretari possumus.

VIRGA.

VIRGA virtutem, auctoritatem & potestatem indicat; ideoque frequens huius verbi, in hac significatione, vsus est, atq. illud mysticè dictum est. Reuersusque est Moyses in Aegyptum, portans virgam Dei in manu sua: hoc, virga Moysis, hoc Aaronis virga perpetuò significat. & Virgam virtutis tuæ mittet Dominus ex

Sion: dominare in medio inimicorum tuorum. & Reges eos in virga ferrea. Et virga directionis, virga regni tui. Et percutiet terram virga oris sui: Euangelij virtute. Virga aurea regis gestamen est. Et extendit contra eam virgam auream, quam tenebat in manu. ideoque regem significat virga & iudicem. vt, Egressa est contritio, floruit virga. Et egressus est ignis de virga ramorum eius. Christum regem, & iudicem magna auctoritate præditum, virgam appellarunt Prophetae. vt, Egredietur virga de radice Iesæ. Imperium, penam, animaduersionem & correctionem virgam quoque dici obseruamus. vt, Virgam humeri eius confregisti. & Vix Assur virga furoris mei. Et virga in dorso eius, qui indiget corde. & Vultis ne vt in virga veniam ad vos? Virga florens potestatis vsus & efficientia explicatur: Floruit virga, germinauit superbia. sic etiam auctoritatis vsus significauit virga florens Aaronis.

Psal. 2.
Psal. 44.
Isai. 11.
Rex.
Ester. 5.
Ezech. 7.
Ezech. 19.
Christus.
Isai. 11.
Imperium.
Animaduersionem.
Isai. 9.
Isai. 10.
Prouerb. 10.
1. Cor. 4.
Auctoritatis vsus.
Ezech. 7.
Numer. 17.

VINCULA.

VINCULA leges & obseruationes atque præcepta arcanè intelligimus. vt, Dirumpamus vincula eorum. Et subiiciam vos sceptro meo, & inducam vos in vinculis foederis. Carceris etiam signum sunt, s. s. e. Et in vinculis meis socios habeo vos. & Ita vt vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. & Vellem vos omnes esse sicut ego, exceptis vinculis his. & Nihil morte aut vinculis dignum fecit homo iste. Et vinculis æternis malos angelos reseruos, Iudas ait.

Laborem, molestiam, difficultatem & oppressionem vincula dicimus. vt, Dirupisti vincula mea. Et ignorans quod ad vincula stultus trahatur, donec transigat sagitta iecur eius. Coniunctionem, societatem, concordiamque rerum vel personarum decentem & opportunitatem. Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Et solliciti seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis.

Præcepta.
Leges.
Psal. 2.
Ezech. 20.
Carcer.
Philipp. 1.
Apost. 26.
Iuda.
Molestia.
Oppressio.
Psal. 115.
Prouerb. 7.
Concordia.
Coniunctio.
Coloss. 3.
Ephes. 4.

LAQUEVS.

LAQUEI nomen, & illaqueare verbum, ex venatione desumptum, occultum periculum intentatum aut etià allatum, & dolos quoque significat. vt, Laqueos absconderunt pedibus meis. & Quoniam laqueus facti estis speculationi & rete expansum super Thabor. & Custodi me à laqueo, quem absconderunt mihi. & Qui cauet laqueos, securus erit.

Magnum etiam periculum, quod euitari facillè nequeat. vt, Formido & fouea, & laqueus super te, qui habitator es terræ: Et fiat mensa eorum coram ipsis, in laqueum. & Veniat illi laqueus, quem ignorat. & Vt non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Sæpè autem cum aliis coniunctum hoc verbum, maximam indicat difficultatem. vt, Laqueus & ruina, laqueus & scandalum.

Periculum.
Dolus.
Ierem. 18.
Ose. 5.
Psal. 140.
Prouerb. 11.

CATENA.

CATENA captiuitatis & miseræ seruitutis indicium est. Idemque nomen aliquando inductum significat, ex loco à destinatis dicto. vt, Ego Dominus, qui confregi catenas ceruicum vestrarum, vt incederetis recti. Aliquando carceris obligatio & vincula catenæ nomine significatur. vt, Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, &c. & Quod de carcere catenisque quis egrediatur ad regnum. & Ecce solui te hodie de catenis.

Fraude, dolo, & iniuria, oppressionem aliis paratam, apud Isaiam interpretamur. Si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum & loqui, quod non prodest.

Captiuitas.
Seruitus.
Leuit. 26.
Carcer.
Iob. 36.
Eccles. 4.
Ierem. 40.
Oppressio.
Isai. 58.

COMPES.

COMPES impeditus vinculum, quam catena, adhiberi solet, ne quis effugere possit, aut declinare penam aut alias iniunctam molestiam. vt, Et oculos Se-dechiæ eruit, & vinxit eum in compedibus. & Circumadificauit aduersum me, vt non egrediar, & aggrauauit in compedibus pedem meum. & Pedes tui non sunt

Detentio.
Ierem. 52.
Thom. 3.
2. Reg. 3.

nem, cui beneficis, attendentes quasi lucernæ lucen-
ti in caliginoso loco. Latitæ & oblectationis indi-
cium est lucernæ, vt, Perdamque ex iis vocem molæ
& lumen lucernæ. Et lux lucernæ non lucebit in te am-
plius. Lucerna accensa ad inquirendum diligen-
tem & accuratam inquisitionem indicat. vt, Nonne
accendit lucernam, & euertit domum, & quærit dili-
genter? &, Scrutabor Ierusalem in lucernis.

CANDELABRVM.

CANDELABRVM cum lucerna interpretatur,
diuinam virtutem, custodiam & tutelam, spiritumque
Dei rerum omnium euentum opportunum efficientis,
s. s. e. de candelabro à Zacharia viso, Hoc est verbum
Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu neque
in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituū.

Ecclesia etiam nomine & imagine candelabri signi-
ficatur. vt, Conuersus vidi septem candelabra aurea,
&c. Populus etiam diuini spiritus virtute & effi-
cientia auctus, candelabri imagine à Zacharia est indi-
catus. vt, Vidi & ecce candelabrum aureum totum, &
lampas eius super caput eius.

CANISTRVM, COPHINVS.

CANISTRVM diem significare ex horarum &
momentorum serie constantem, maximus ille somnio-
rum Interpres docuit, s. s. e. Tria canistra tres adhuc
dies sunt. Cophini vsus seruitutem & ministerium si-
gnificat. Est enim sporta, quibus ædificatorum operæ
ministrant, cōmodam materiam suppeditantes, s. s. e.
Manus eius in cophino seruerunt.

DE VASIS.

CAP. XCIIII.

VAS vetus & tritum, rem contemptibilem & sper-
nendam significat. vt, Nunquid vas fictile atq. con-
tritū vir iste Iechonias? Nunquid vas absq. omni volu-
ptate? Quare abiecti sunt, ipse & semen eius? &, Deuo-
ratus est Israel, nunc factus est in nationibus quasi vas
immundum. Vas conflatorium, pœnæ, animaduersiones
& tentationes dicuntur. vt, Sicut conflatur argen-
tum in medio fornacis, sic eritis in medio Ierusalem.
& scietis, quia ego Dominus, cum effudero indigna-
tionem meam super vos. hoc loco, de conflatorio vase
agitur.

Vasa vinaria pro vino Synecdochicōs. vt, Fulcite me
floribus, stipate me malis, quia amore langueo: hoc in
loco mala, vasa vinaria interpretamur.

Vas hominem interiorem & exteriorem significat:
vt concauum vasis, animam; conuexum verò, corpus
contineat, s. s. e. Væ vobis Scribæ & Pharisei, quia
mundatis, quod deforis est calicis & paropsidis; intus
autem pleni estis rapina & immunditia. &, Stulti, non-
ne qui fecit quod deforis est, etiam quod intus est, fecit?

Vasa instrumenta sunt, quorum nomen pro mini-
stris vsurpatur, & pro hominibus aliis variarum condi-
tionum. vt, In magna autem domo, non solum sunt
vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia; & qua-
dam quidem in honorem, quædam autem in cōtume-
liam. Si quis autē emundauerit se ab istis, erit vas in ho-
norem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus
bonum paratum. Vas coniugum vterque dicitur,
in quo coniugalis potestas alteri est, s. s. e. Vt sciat
vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione &
in honore; & non sicut gentes, quæ ignorant Deum, &
quasi infirmiori vasculo muliebri, impartientes hono-
rem tanquam & cohæredibus gratiæ vitæ.

CALIX.

CALIX vas est ad bibendum comparatus. id au-
tem nomen eiusque vasis vsus ad sortem alicui para-
tam, siue iucundam, siue molestatam, eam tamen non si-
ne certo consilio & modo oblatam interpretatur. vt,
Pluet super peccatores ignis: sulphur & spiritus procel-

larum, pars calicis eorum. &, Hunc humiliat, & hunc
exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus
mixto. &, Dominus pars hereditatis meæ, & calicis
mei. &, Calicem salutaris accipiam, & nomen Domi-
ni inuocabo. &, Sume de manu Domini calicem iræ
eius. &, Ad te quoque perueniet calix; inebriaberis at-
que nudaberis. &, Transfer calicem istum à me.

Participationem & communionem vitæ & consilio-
rum, atque consuetudinem significat calix. vt, Calix
benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio
sanguinis Christi est?

Calicem & vas etiam allegoricōs humanū corpus in
quo animi cogitationes, consilia, studia, actionesq. con-
tinentur, exponimus, Christo docente, s. s. e. Nunc
vos Pharisei, quod deforis est calicis & catini munda-
tis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina &
iniquitate, &c.

OLLA.

OLLA prandium & cœnam plenam, & non te-
nuem victum, sed ad saturitatem suppeditatum signi-
ficat. vt, Quando sedebamus super ollas carniū, &
comedebamus panem in saturitate. Et Moab olla spei
meæ. Olla & caro iudicium factum & maturatum,
executionique quàm primū mandandū. vt, Hęc di-
cit Dominus Deus, Pone ollam, pone inquam, & mitte
in eam aquā, congere frustra eius in eam, &c. &, Ollam
succensam ego video, & faciem eius à facie Aquilonis.

SACCVS.

SACCVS vas ex lino, vel lana potius ad aridas res
continendas paratur. Et saccus vetus longum vsus si-
gnificat apud Iosue, & apud Haggæum. Saccus pertu-
sus laborem frustra consumptum significat.

VTER.

VTER animum doctrinæ capiendæ idoneum: no-
uus autem vter nulla adhuc priuata disciplina imbu-
tum animum significat, contra verò vetus vter, s. s. e.
Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, sed vi-
num nouum in vtres novos mitti debet.

MOLA.

MOLA ancillari seruituti destinata, quod ad eò la-
boriosum opus sit, vt non nisi ancillis committatur,
s. s. e. A primogenito regis ad primogenitum ancillæ,
quæ est ad molā: Quam ob rem fœmineâ seruitutem
indicat huiusmodi mētio. vt, Tolle molam, & mole fa-
rinam. &, Duæ erunt molætes in mola, vna assumetur,
& altera relinquetur. Latitiæ & conuiuiorum at-
que iucunditatis vsus vox molæ significat, s. s. e. Per-
damque ex eis vocem gaudij & vocem latitiæ, vocem
molæ & lumen lucernæ. &, Vox molæ non audietur in
ea. Mola asinaria dicta, altera ex duabus, hoc est,
inferior mola est, quæ quod & iniecti frumenti pondus
& superioris molæ velut insidentis vim sustineat, He-
braicè pariter, & Græcè asinus dicitur; siue asinaria: ea
autem quod crassissima sit, grauissima etiam habetur;
atque ad immobilitatem & depressionem significan-
dam appellatur. vt, Expedit ei, vt suspēdatur mola asina-
ria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

CLIBANVS.

CLIBANVS præter cætera loca, in quibus ignis ac-
cenditur, illud habet, quod quæ accipit, consumit con-
fusè omnia & quàm citissimè propter coactæ flam-
mæ vim. ex quo fit, vt vehementem feruorem atque
citam consumptionem significet, s. s. e. Pones eos
vt clibanum ignis, in tēpore vultus tui. &, Omnes adul-
terantes quasi clibanus succensus à coquente. Et om-
nès calefacti sunt quasi clibanus, & deuorauerunt iu-
dices suos. Est autem clibanus receptaculum re-
rum omnium inutilium etiam & vilium, quas consu-
mi, sine vlla clementia, facillè quis patiat. Huc illud
spectat: Si enim fœnum, quod hodie est, & cras in cli-
banum mittitur, Deus sic vestit, &c.

VENTILABRVM.

VENTILABRVM instrumentum, quo triticum à paleis separatur, ad dispergendas paleas & quisquilias præcipue aptatum est, atque ita separationem & dispersionem indicat, s. s. e. Et dispergam eos ventilabro in portis terræ. *Mythicè* verò ex hac ratione Evangelij virtutem illam discretivam per spiritum sanctum Christi Apostolis etiam communicatam ventilabrum Iohannes dixit, de qua nos aliàs plura & exactius, Deo monstrante, referemus: cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream suam, &c.

MALLEVS.

MALLEVS inter domestica instrumenta est ad ædificandum, diruendum, & committendum ac dissoluendum, s. s. e. Et malleus & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo cum ædificaretur. Significat autem durum impulsus, s. s. e. Quasi stipitem æstimabit malleum. & Parati sunt mallei percipientes corporibus stultorum. & Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras? Et Babylonem malleum vniuersæ terræ, dixit Ieremias, quod eo usus esset Deus, ad superbiam aliarum gentium contundendam.

PAXILLVS.

PAXILLVS à tabernaculorum usu, ad sermonem translatus, firmitudinem & consistentiam significat. vt, Figam illum paxillum in loco fideli. Et auferetur paxillus, qui fixus erat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit, &c. Minimum ex utensili supellectile significat etiam paxillus. vt, Nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur ex ea paxillus, vt depédeat in eo quodcunq. vas? Itaque in collationibus instrumentorum & rerum utensilium, paxillus postremum locum obtinet, s. s. e. Ex ipso angulus, & ex ipso paxillus.

ROTA.

ROTA motum, turbationem & instabilitatem indicare solet. vt, Deus, pone illos vt rotam. Rota pro toto curru & pro bello & tumultu metonymicòs non vno loco legimus. vt, Et vlulabunt omnes habitatores terræ, &c. & A multitudine rotarum illius. &, Vox impetus rotæ & equi frementis. Caput humani corporis allegoricòs rotam appellauit Ecclesiastes, s. s. e. Antequam confringatur rota super cisternam.

FILVM.

FILVM minimum in operibus est, & initium cæterorum velut primum & tenuissimum, s. s. e. Extenuauit in fila, vt possent torqueri, &c. Vnde pro minima re, ad usum commoda, ponitur. vt, A filo subtegminis vsque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt. Et rem fragilem. vt, Rupit vincula quasi fila telæ.

FVNIS, FVNICVLVS.

FVNES alligandi & continendi causa contorqueri solent, ideoque ligatum aliquem, & in potestatem alterius deductum, neque suo integro iure aut facultate vtentem significant. vt, Funes inferni circumdederunt me. quod significat mortis discrimen, & periculum proximum. Et si vinciatu funiculus paupertatis. Et funes peccatorum circumplexi sunt me. Obligationem interpretamur: Et iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

Significat etiam funis proprium alicuius fundum, certis limitibus definitum, id quod alio nomine hæreditatem vocamus, quod finibus mēsurari solent prædia, s. s. e. Funes ceciderunt mihi in præclaris. & Ceciderunt funiculi Manasse decem. & Quare dedisti mihi possessionem fortis & funiculi vnius? & Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.

In vestium usu fordida & miserabilis fortis signum est Funiculus pro cinctorio adhibitus, quali vtuntur

captiui, s. s. e. Et erit pro zona funiculus. Funiculum tendere aduersus urbem aliquam, est parare illam diruere: id quod funibus, quàm ligonibus citius & melius fit; vt nos experti sumus. Atque ita hyperbolicè dicebat ille: Circundabit omnis Israel ciuitati illi funes, & trahemus eam ad torrentem. Et apud Ieremiam, Cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Sion, tetendit funiculum suum & non auertit manum suam à perditione.

CAMVS VEL CAPISTRVM.

CAMVS, qui iumentis adhibetur ducēdis & agentis ad arbitrium sefforis vel ductoris, s. s. e. Flagellum equo & camus asino; ad coactionem & castigationem significandam transfertur. Ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam venisti. Et in camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

FRENVM.

FRENVM adhibitur alicui, modestiam & cohibitionem, atque in officio faciendo aliquem contineri interpretamur. vt, Pharetram suam aperuit, & afflixit me, & frenum posuit in os meum.

MENSURA.

MENSURA rei alicuius definitionem & certum terminum significat, aliàs nondum absolutæ, aut exactæ. Sic dictum à Christo est, de Iudæis, qui patientiam Dei & expectationem ad poenitentiam suis sceleribus tentabant. Et vos adimplete mensuram patrum vestrorum. Et aquas appendit in mensuram: certam, definitam, Deoque notam aquarum quantitatem significat. & Quis posuit mensuras eius, si nosti? Et potum dabis nobis in lachrymis, in mēsurâ. Et aquam in mensura bibes sextam partem hin: quibus in locis tenuem & angustum victus & vitæ usum interpretamur.

Mensura etiam officium factum vel redditum significat, præterea & officiorum atque etiam maleficiorum premium certum. vt, In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicabis eam. & Quamensura mensi fueritis, remetietur vobis. Illud verò quod Christus ait, lucernam sub modio non ponendam, priuatam non debere esse usum publici boni, aut mercatorum more non debere exhiberi, significat.

DE VESTIBVS.

CAP. XCV.

VESTIVM formas, genera, & usus aliàs describemus: quædam verò nunc de illis ad significantis sermonis rationem indicandam percurramus: plurimum enim significationis variæ in vestibus esse voluere antiqui. Vestium modus & forma variam vel morum, vel animorum, vel etiam officiorum & munerum rationem significant. Namque non iisdem vestibus omnia aut agi aut indicari ab hominibus possunt facile: quædam enim à nudis, quædam à minus impeditis meliùs expediuntur. Atque multa ex vestium forma, modo, & habitu argumenta ducuntur. Sic enim Saulem diuino prophetiæ impetu, & spiritu actum illa communis cum cæteris expoliatio probabat, s. s. e. Et expoliavit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetauit cum cæteris coram Samuele, & cecinit nudus tota die illa & nocte, vnde exiuit prouerbium, Num Saul inter Prophetas?

Significant etiam dignitatem & potestatem certam vel regiam, vel sacerdotalem, vel magistratuam. Regiæ potestatis illud exemplum est: Induam eum tunica tua, & cingulo tuo; & confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu eius. Vestes pulchræ & nitidæ lætitiæ & iucunditatem. vt, Consurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Ierusalem. Vestiri & vestimentum, affectum animi atque habitum & consuetudinem significant hæc verba;

Dispersio.
Ierem. 55.Euangelij
virtus.

Matth. 3.

3. Reg. 6.

Impulsus
gravis.
Iob. 41.
Prouer. 19.

Ierem. 23.

Babylon.
Ierem. 50.Firmitudo.
Securitas.
Isai. 22.Minimum
utensile.
Ezech. 15.

Zachar. 10.

Instabilitas
Psal. 82.Carrus.
Tumulus.
Ierem. 47.Caput.
Ecclef. 12.Tenuissimū
& minimū.
Exod. 39.

Genes. 14.

Fragilitas.
Iudic. 16.Impedi-
mentum.
Captiuitas.
Obligatio
2. Reg. 22.

Iob. 36.

Hæreditas.

Psal. 15.
Iosue 17.
Psal. 77.Miseria
conditio.

Isai. 3.

Dirutio.

2. Reg. 17.

Tham. 2.

Coactio, pa-
nitio & Re-
pressio.
Prouer. 26.4. Reg. 19.
Psal. 31.Continentia
in officio.

Iob. 30.

Terminus.

Matth. 23.
Iob. 28.
Definitio.Iob. 38.
Psal. 79.Ezech. 4.
Tenuitas
victus.Officium.
Retributio.

Isai. 27.

Matth. 7.

Matth. 5.

Regia
gnitas.
Isai. 6.
Aper. 1.Mortuus
vestis.
Luc. 24.
Iohan. 1.Orbis.
Act. 10.Regia di-
gnitas.
Cent. 7.Insigne
honoris.

Daniel.

Dignitas.
Auctoritas.
Isai. 22.

Luc. 16.

Lætitia.
Iucunditas.Delicta.
Splendor.
Apostol. 1.Affectus
interior.

verba; contra verò expoliari. Atque huc illud spectat: Expoliantes vos veterem hominem, cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, &c. Huc etiam illud spectat, Odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam. Et habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua, & ambulant mecum in albis.

Vestimentum vetus mores inueteratos, consuetudinemque antiquam, in loco interpretatur. vt, Nemo mittit assumentum nouum in vestimentum vetus.

Vestes Sacerdotales honestatem, virtutem & ministerij auctoritatem significare Zacharias docuit: vt Sordida vestimenta indecorum habitum, & non conueniens dignitati officium significant, s. s. e. Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum, Ecce abstuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoris.

CORONA.

CORONARVM multa genera sunt, quæ materia & forma etiã distinguntur, vt in libro De vestibus, indice Deo, exponemus. Est autè regia corona & sacerdotalis. Regiæ *קִרְיָת וְכִתְרֵי* dicuntur. Sacerdotalis, *Ci-daris* vocatur. illa populi curam & studium: hæc eiusdem populi disciplinam, ex sacerdotum scientia profectam, significat. De vtrisque Christo aptandis scriptum est. Et sumes aurum & argentum, & facies coronas, & pones in capite Iesu filij Ioseph sacerdotis magni: ibi enim regnum & sacerdotium Christi significatur.

Corona honorem & dignitatem conspicuam significat etiam, s. s. e. Spoliavit me gloria, & abstulit coronam de capite meo. Et fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum & corona mea.

Laudem virtutisque præmium emeritum, coronam interpretatur, s. s. e. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et gloria & honore coronasti eum. Et hi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Pacis & lætitiæ signum corona est, præter dignitatis etiam significationem. vt, Humiliamini & sedete, quoniã descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ. Et, quæ enim est nostra spes aut gaudium, aut corona gloriæ. Et darem eis coronam pro cinere. & Mulier diligens corona est viri. Et corona dignitatis senectus. & Corona senum filij filiorum.

DIADEMA.

DIADEMA regis est, & regiam dignitatẽ auctoritatemque indicat. vt, Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei. & Ecce draco ruffus habens capita septem & cornua decem; & in capitibus eius diademata septem.

LINTEVM, LINTEAMEN.

LINTEVM & linteamen mortuorum & sepulchrorum vestis erat. Iohannes enim procumbens vidit linteamina posita, in quibus alligatus fuerat Christus à Ioseph, cum aromatibus. Linteum magnum quatuor angulis insigne, orbis terræ speciem Petro Apostolo præbuit.

PURPURA.

PURPURA regium vestimentum significat: reges enim eum colorẽ olim sibi vèdicauerunt, s. s. e. Sicut purpura regis iuncta canalibus. Deinde & aliis ex priuilegio & insignis alicuius meriti & honoris causa, purpura dabatur publicè, s. s. e. Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, & circumdatus torque aurea.

Deinde & diuitum splendore insignium indumentum etiam fuit purpura, s. s. e. Stragulatam vestem fecit sibi: purpura & byssus indumentum eius. Et diuitem illum delitiosum purpura & bysso indui solitum Christus narrabat. Magnarum ergo deliciarum ac splendoris humani significationem habet hoc vestimenti genus aliquando. vt, Mulier erat circumdata purpura & coccino.

SACCVS.

LUGENTIVM & mæstorum habitus saccus est, atq. luctum, mæstitiam & miseriam arguit, s. s. e. Saccum consui super cutem. & Concidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia. Et quasi virgo accincta sacco. Et inducam super omne dorsum vestrum saccum.

VELAMEN.

VELAMEN tegendis & occultandis rebus additur, s. s. e. Et velamen super omnia hyacinthinum. Et expandit velamen super os putei. Habet mysticam significationem diuinarum rerum, quæ animalibus hominibus occulta sunt, s. s. e. Quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam & incedentem vsq. ad interiora velaminis. Et habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam inuenerunt nobis viam nouam & viuentem per velamen; id est, carnem suam. Honestatis etiam & modestiæ significationem habet. Sic mulieri capillos pro velamine dantos, docet Paulus. Prætextum, quem Latini dicunt, velamen D. Petrus dixit: Non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei.

SINVS.

SINVS familiaritatem & potestatem, qualis viro in vxorem, & vxori in virum est, amoris, & æqualitatis cõiugalis. vt, Si tibi voluerit persuadere frater tuus, &c. Aut vxor quæ cubat in sinu tuo. Et inuidebit viro, qui cubat in sinu eius. & Dedi ancillã meam in sinu tuum. Curæ & studij amorisque maximi significationem habet sinus. vt, Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, Porta eos in sinu tuo? & Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo. & In sinu suo leuauit foetas. Et vnigenitus filius, qui est in sinu Patris.

Familiaritatem etiam maximam & protectionem, atque communis conditionis vsum significat sinus. Sic Lazarus in sinu Abrahæ collocatus dicitur. & Erat ergo recubens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Potestatem, vsumque atq. facultatem integram, adhærentemque personæ, hoc modo sacræ literæ indicant: Hæc spes mea in sinu meo, id est certa mihi. Et oratio mea in sinu meo conuertetur. & Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum. & Non implebit sinum suum, qui manipulos colligit. & Mensuram confertam dabunt in sinum vestrum. Et munera de sinu impius accipit: quamuis hoc loco occultam prædam, & ex alterius potestate per fraudem ab impiis iudicibus agi solitam interpretemur.

ANNVLVS.

ANNVLVS propriam & certam fidem significat. vt, Da mihi anulum tuum & baculum tuum, &c. Præterea auctoritatem & potestatem annulus indicat, s. s. e. Tulitque anulum de manu sua, & dedit eum in manu eius. & Scribite ergo Iudæis, sicut vobis placet, ex regis nomine signantes literas annulo aureo.

BACVLVS.

BACVLVS solus aliquando paupertatem & solitudinem significat. vt, In baculo meo transiui Iordanem istum. Aliquando iter facientium aut parantium signum est. vt, Calciamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus. Baculum panis pro cibo ad alendam vitam necessario positum legimus. vt, Postquam confregero baculum panis vestri. Auxilium etiam & munimentum atque subsidium significat, idque vel commodum vel incommodum, pro materiæ ratione. vt, An speratis in baculo arundineo? Et baculum senectutis suæ appellabat filium suum Tobias. Gubernatio, imperium, doctrina & disciplina baculi nomine significatur. vt, Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Aliquando castigationis symbolum est baculus. vt, Assur virga futuri mei. Et baculus ipse est in manu eorum in-

rum indignatio mea . Et baculum suum leuabit super te, in via Ægypti. &, Quomodo contracta est virga fortis, & baculus gloriosus!

Jerem. 48. Longa senectus. Zach. 8. Baculum gestantem senem, ad longævam vitam indicandam, descripsit Zacharias, s. s. e. Viri baculus in manu eius, præ multitudinem dierum. Baculum suum interrogare, cæcorum descriptio est apud Hoseam, s. s. e. Populus meus in ligno suo interrogavit: & baculus eius annuntiavit ei.

Cæcitas. Ose. 4. Sceptrum.

Potestas. Ius. Sceptrum, ditionem, & potestatem atque iuris dicendi facultatem aut ministerij ius interpretatur, à signo. vt, Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. & Sceptrum patris tui sume tecum. & Sceptrum hereditatis Domini Israel dictus est. Et tenentem sceptrum de domo voluptatis. Seruitutem & tributum impositum sceptrum dicitur etiam. vt, Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. Et humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Ægypti recedet. Et illud apud Nahum, Conteram virgam eius de dorso tuo. Sceptrum hoc modo graue significat. Sceptrum aureum, regium gestamen est, magnamque potentiam & supremam auctoritatem apud Persas & Medos, atque ad eod apud omnes Gentes olim significabat.

Genes. 49. Numer. 18. Jerem. 51. Seruitus. Isai. 9. Nabum. 1. Esther 5.

Exigua notitia & inconstans. SPECTVLVM ad hunc præcipue vsu adhibetur, vt seipsum vnusquisque intueatur, corrigendi indecori causa. Est autem speculo impressa notitia sui debilissima, & quæ facile ac repente elabatur: quam ob rem, in exigua cognitionis & animaduersionis comparationibus speculi mentio fit. vt, Videmus per speculum in ænigmate. & Auditorem verbi & non factorem viro consideranti vultum naturitatis suæ, in speculo persimilem esse, dixit Iacobus.

1. Cor. 13. Iacob. 1. VNGVENTVM.

VNGVENTA, quod ad delicias comparentur, in preciosissimis etiam rebus numerata sunt, s. s. e. Ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia & vnguenta. Erant autem quædam vnguenta sacra, & sacris vsibus tantum destinata, s. s. e. Filij autem Sacerdotum vnguenta ex aromatis conficiebant. Quædam verò fuere prophana & ad voluptates & delicias inducta, s. s. e. Posuerunt eum super lectum suum plenum aromatis & vnguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta.

4. Reg. 20. 1. Paral. 9. 2. Paral. 16. Gratia. Cant. 1. Psal. 132. Cantic. 2. Delicia. Esther. 14. Isai. 57. Daniel. 10.

Quam ob rem vnguentum pro summa gratia, & honesta, decoraque iucunditate ponitur. vt, Oleum effusum est nomen tuum. &, Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron. &, In odorem vnguentorum tuorum curremus.

Aliquando etiam nimias delicias vnguenta arguunt: Et pro vnguētis variis, cinere & stercore impleuit caput. Et ornasti te regio vnguento, & multiplicasti pigmenta tua. &, Sed neque vnguento vnctus sum.

CALCEAMENTVM.

CALCEAMENTORVM par vilissimum pretiū & rem nullius ferè æstimationis indicat. vt, Possideamus pro argento egenos, & pauperes pro calceamentis.

DE REBVS INSTITVTIONE MAGIS QVAM NATVRA CONSTANTIBVS. CAP. XCVI.

QVÆDAM rerum genera vsus inuenit ad commodiorem personarum, tum negotiorum, actionumque definitionem & tractationem. Ex quibus nonnulla indicabimus.

SIGNVM, SIGILLVM, SIGNACVLVM.

SIGNVM aliquando à Latinis pro vexillo vsurpatur, atque hac eadem significatione ab Interprete redditur nostro. Estque certa conuocationis nota, quæ certarum partium homines intueri & sequi debeant, s. s. e. Et

eleuabit signum in nationibus, & sibilabit ad eum de finibus terræ. &, Leuate signum in Sion. ita signum & vox buccinæ, bellum instans, apud Ieremiam significat. Nonnunquam significat notam & indicationem, siue obseruationem; vt dicimus Signa temporum, s. s. e. A signis cæli nolite metuere. Et vt sint in signa & tempora.

Sed certi argumēti ad veritatem rei faciendā certæ vel actioni, vel ad auctoritatem personæ conciliandam significatio huic nomini frequens est. vt, Hoc habebis signum, quod miserim te. Et fac mecum signum in bonum. Et posuit in eis verba signorum suorum.

In signum poni aliquem, est materiam pœnæ repetendæ, & calamitatis inferendæ sibi proposuisse, s. s. e. Cōfregit me, & posuit me sibi quasi signum. &, Tenedit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.

Certa etiam nota, ad cognoscendas partes, quæ testera à Latinis dicitur: Sic Abraham circumcissionis signum accepisse dicitur. Et vidi alterum angelum ascendentem ab ortu Solis, habentem signum Dei viui. Et iussi sunt, ne læderent, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei.

SIGILLVM.

SIGILLVM autem rem integram fixam, stabilem, custoditam & intactam significat. vt, Hæc dicit Dominus, Signaculum similitudinis plenus sapientia & perfectus decore. &, Ponam te quasi signaculum, quia elegeri te. Et fons signatus. Et vidi librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem.

Approbationem & auctoritatem significat signi vel sigilli impressio, s. s. e. Signatores autem fuerunt, Nehemias, Atherfatha, &c.

TABVLA AD SCRIBENDVM.

TABVLÆ scriptura hoc differt ab eo, quod in libro scribitur, quod hoc ad absentes, vel ad posteriora etiam tempora pertineat: illud præfens esse oporteat, & omnibus patens assiduaque meditatione & lectione repetendum, s. s. e. Misericordia & veritas te non deserant, describe eas in tabulis cordis tui. Et explana eum super tabulas, vt percurrat, qui legerit eum.

SACRVM, SANCTVM, SANCTITAS.

SANCTITAS proprie separationem à communi vsu, & sepositionem significat, vt sacrum apud Latinos; tamque in malam quam in bonam partem dicitur. Namque meretrix, quæ, ne alias feminas corrumpat, seposita esse iubetur, nomine ab hoc verbo deriuato dicitur *שרק*. Sed præter hoc genus, frequentissimus huius verbi vsus est, in rebus diuinis significandis, quæ omnem vulgarem & prophanam comparisonem superant, atque differentiam maximam aliarum rerum indicant, s. s. e. In exitu Israel de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro: facta est Iudæa sanctificatio eius. &, Exurge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ: hoc est, in qua te, præter omnes falso appellatos deos, mirabilem efficacemque probas. Atque hoc modo sanctificatio hominum separatio & excellentia ipsorum, est à Deo collata, qua extra cæterorum hominū aleam perfectione augentur. Sic Christus in sanctificationem credentibus & obedientibus sibi futurus esse præcinebatur. Ex hac significatione illa sunt, Sancti eritis mihi, quoniam ego sanctus sum.

Mysteria omnia, quæ significationem aut vim habent arcanam, sancta dicuntur. vt, Nolite sanctum dare canibus.

SABBATHVM.

SABBATHVM ex vsu (quoniam ad requiem laborum seruilium institutum est) impeditum aliquod tempus & non satis liberum significat. vt, Rogate, ne fuga vestra sit in hyeme aut sabbatho.

Significat autē arcanè quietem illam & pacem, qua fruuntur ij, quos diuinus sanctificationis spiritus imbuunt, & virtute cōpleuit sua, iuxta illud, quod scriptum est, Qui

Jerem. 4. Iudæ. Observatio Genes. 1. Argumentum. Exod. 3. Psal. 85. Pœna. Vitio. Iob. 16. Tiron. 3. Testera. Rom. 4. Apoc. 7. Apoc. 9. Integritas custodia. Arcanum. Ezech. 18. Hag. 2. Cant. 4. Apoc. 5. Approbatio. Nehem. 10. Perpetua recordatio. Proter. 3. Habas. 2. Psal. 113. Psal. 131. Psal. 133. Luc. 6. Isai. 8. Ezech. 11. Leuit. 26. Matth. 7. Impedimentum. Spirituales requies.

est, Qui enim ingressus est in requiem eius, requieuit ab operibus suis, sicut & a suis Deus.

CIRCUNCISIO.

CIRCUNCISIO, quoniam signaculum erat promissionum & iis imponebatur obseruanda, qui futurarum rerum promissis crederent, ipsos, qui circuncisione vtuntur, significat Iudæos siue Israelitas. vt, Obstupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia spiritus sancti effusa est. & Cum autem ascendisset Petrus Hierosolymam, discereptabant aduersus illum, qui erant ex circuncisione.

Significat autem mysticè illam cordis renouationem, quam Deus Christi opera & spiritus sancti virtute in suis efficit, de qua scriptum est: Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor feminis tui. Et circuncisio cordis in spiritu, nõ in litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Incircuncisos appellabant antiqui eos, quos prophanos, vel à veri Dei cultu alienos significare volebant. vt, En siti morior, incidamque in manus incircuncisorum. Et incircuncisus & immundus. Et morte incircuncisorum morieris. Inepti etiam & rei alicuius gerendæ vel obtinendæ indigni, incircuncisi aliqua parte dicuntur. vt, Quomodo audiet Pharaon, præsertim cum incircuncisus sim labiis? Et dura ceruice & incircuncisi cordibus & auribus.

PRÆPUTIUM.

PRÆPUTIUM gentilium nationes significat, que circuncisione non vtentur, s. s. e. In præputio aliquis vocatus est? non circuncidatur. & Creditum est mihi euangelium præputij. Mysticè autem peccatum cordis & illa duritiem humanam, quæ aduersatur diuinæ legi, atque ad eod corpus ipsum peccati, præputij nomine audito, explicare possumus. vt, Circumcidimini Domino, auferte præputium cordium vestrorum, viri Iuda. Et cum essetis mortui in deliciis, & præputio carnis vestræ.

SORS.

SORS aliquando communicationem & societatem significat. vt, Sortem mitte nobiscum. Et inter sanctos fors illorum est. Nonnunquam fors pro expectatione euentus, & pro euentu ipso vsurpatur. vt, In manibus tuis sortes meæ. &, Hæc est fors tua parsque mensuræ tuæ à me, dicit Dominus.

Diuinum beneficium liberaliter & gratis collatum, fors etiam dicitur. vt, In quo etiam non sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum gratiæ eius. & Gratias agentes Deo patri, qui nos dignos fecit in partem fortis sanctorum.

THESAURVS.

THESAURVS opulentiam magnam, & facultatem, & virtutem, atque efficacitatem significat. vt, Domine aperi eis thesaurum tuum. Et aperiet Dominus thesaurum suum optimum cælum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ, tempore suo, benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et producat ventos de thesauris suis. & Timor Domini ipse est thesaurus eius. Et bonus homo de bono thesauro cordis profert bonum. & in Christo omnes thesauros sapientiæ & scientiæ Dei esse, prædicat Apostolus. Rem etiã pretiosam & charam, thesauri nomine indicamus. vt, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. & Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, sed in cælis. & Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.

Pretiosissimam autè & nimis expetendam rem significare nobis voluit magister, cum diceret, Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, &c.

COMMERCIORVM VERBA,
VENDERE, EMERE.

CAP. XCVII.

VENDERE & venditio alienationem rei à se significat, s. s. e. Vende mihi primogenita tua. Et

iurauit ei Esau, & vendidit primogenita. Et vendidisti populum tuum sine pretio. & Quis est iste creditor, cui vendidi vos? Et veritatem eme, & noli vendere.

Aliquando vendere, abundantiam eius, qui vendit, indicat. vt, Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Cananæo. Nonnunquam verò paupertatem & egestatem atque miseriam venditio arguit. vt, Venit tempus, appropinquauit dies; qui emit, non lateatur; & qui vendit, non lugeat; quia ira super omnem populum eius. Huc illud spectat, Vendes, & non erit qui emat. Emere & vendere, cupiditatis, & terrenarum rerum studia arguit. vt, Emebant & vendebant. Et neque possunt emere aut vendere.

Emere, sibi ascribere suiq. iuris facere est. Sic Abraham agrum speluncæ duplicis in Cananæa regione possessionis acquirendæ causa emit. Et veritatem eme, & noli vendere. & Properate, emite & comedite. & venite emite absque argento. Est etiam emptio facultatis argumentum; & lætitiã adferre solet, idèd à contrario euentu dixit Ezechiel: Et qui emit, non lateatur. & Illud vendes, & non erit qui emat. & illud facultatem & industriam significat. Considerauit agrum, & emit eum.

PECVNIA.

PECVNIA, tum monetam, tum omnem possessionem dicimus, & rem quæ vendi possit, vt seruos, ancillas, agros & domos, & precia rerum, s. s. e. Inueniunt pecuniam in ore sacci. & Si seruus percussus vno vel duobus diebus superuixerit, non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est. Et si commendauerit amico pecuniam, &c. Et cibos emes ab eis pecunia. & Egredietur gratis absque pecunia. Et si quæsieris eam quasi pecuniam. & Auarus non implebitur pecunia. Et pro pretio & mercede, s. s. e. In pecunia diuinabant. Et pro omnibus diuitiis vsurpatur. vt, Quam difficile est, confidentes in pecuniis introire in regnum cælorum.

ASSIS.

MINIMUM precium est assis, idq. significat rem videlicet vilissimæ æstimationis. vt, Nonne duo passeres asse veniunt?

BILANX, STATERA.

REM certa ratione & constituto iudicio initam significat bilanx aut statera. vt, Assumes gladium & reduces per caput tuum, & per barbam tuam. & Assumes tibi stateram ponderis, & diuides eos.

NEGOTIARI.

NEGOTIARI in vniuersum omnis artis exercitatione, comèrcia & curam studiumq. significat. Estque pacis & concordie signum negotiatio. vt, Et negotiamini in terra, & exercete eam. & Negotiamini dum venio, rem strenuè agere significat. Et comoda priuata sibi ipsi vnumquemque querere, negotiadi verbo apud D. Petrum interpretatur. Et in auaritia fictis verbis de nobis negotiabuntur. Denique omne rerum comparandarum studium significatur hoc verbo. vt, Syrus negotiator tuus. Damascenus negotiator tuus, &c.

NEGOTIUM.

NEGOTIUM omnis actio studiosè suscepta dicitur & lis omnis. vt, Ultra vires tuas est negotium. Non va leo solus negotia vestra portare. & A negotio perambulante in tenebris. & Audet ne aliquis vestrum, habens negotium, iudicari apud iniquos, & nõ apud sanctos?

DE ALIIS ACTIONIBVS ET
FACTIS PERMIXTIVM.

CAP. XCVIII.

CLAUDERE.

CLAUDERE idem quod prohibere vel cohibere, & coercere est. vt, Et falsissimo clauditur mari. & Dominus claudat cælum. Captiuum teneri: Tradiditque Ioseph in carcerem, vbi vincti regis custodiebantur, eratque ibi clausus. & Clausi quoque defecerunt. Significat etiam reprobare, improbare, & ita ligare,

Arcana
abaliena-
tio.
Iſa. 22.

Apocal. 3.

Matth. 23.

ita ligare, vt inutilis fit, qui clauſus fuerit, ad opus pro-
bandum. Denique a gratia abalienari aliquem, idque
ſuo merito malo; s. s. e. Et dabo clauem domus Da-
uid ſuper humerum eius. Et claudet, & nemo aperiet:
& aperiet, & nemo claudet. Et clauis Dauid aperit, &
nemo claudit, &c. Hæc autem res nimis arcana eſt, &
longiorem poſtulat explicationem; ad quam etiam il-
lud pertinet: Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
qui clauditis regnum cælorum ante homines, vos enim
non intratis, nec introeuntes finitis intrare.

C R I B R A R E & C R I B R V M.

Diſpergere.
Diſſipare.
Amos. 9.

Luc. 22.

Ierem. 15.

QVÆ diſſipantur & perduntur, cribraſi dicuntur,
vt, Concutiam in omnibus gentibus domum Iſrael, ſi-
cut concutitur in cribro. &, Ecce ſathanas expetiuit
vos, vt cribraſet, ſicut triticum. Huius quoque ſen-
tentia eſt id, quod apud Ieremiam Hebraicè legimus:
Et diſpergam eos ventilabro in portis terræ.

M A L E D I C E R E, M A L E D I C T I O,
M A L E D I C T V M.

Omen.
Genef. 24.
Genef. 27.

Infelicitas.
Deut. 11.

Iofue. 9.

2. Pet. 2.

Maledi-
centia.
Pſal. 10.
Pſal. 13.
Iacob. 3.

Detectatio.
Exemplū.
Ierem. 16.
Zach. 8.

Sterilitas.

Malach. 4.

Genef. 3.
Genef. 5.

Damnatio.

2. Paral. 6.

Galat. 3.

M A L E D I C T I O omen & imprecationem aperte
ſignificat, vt, Immunis eris a maledictione mea. &, Ne
inducat ſuper me maledictionem pro benedictione.

Infelicitatem quoque Latine interpretari poſſumus.
vt, Ecce propoſui hodie in conſpectu veſtro benedictio-
nem & maledictionem; benedictionem ſi obedieritis
mandatis Domini Dei veſtri. & maledictionem, ſi non
obedieritis mandatis Domini Dei veſtri. &, Itaque
ſub maledictione eritis, & non deficiet de ſtirpe veſtra
ligna cadens. & Maledictio vorabit terram. & maledi-
ctionis filios dixit Petrus. Contumelia & maledicen-
tia quoq. maledictio dicitur, vt, Cuius maledictione os
plenu eſt. &, Quoru os maledictione & amaritudine
plenum eſt. &, Ex eodem ore procedit maledictio &
benedictio. Aliquando deteſtabile exemplum, vt,
Vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus
terræ. &, Erit, ſicut eratis maledictio omnibus genti-
bus domus Iuda, & domus Iſrael: ſic ſaluabo vos, &
eritis benedictio. Sterilitatem quoque ſignifi-
cat hoc verbum, vt contra benedictio fertilitatem ac
fecunditatem, vt, Maledicam benedictionibus veſtris.
Et maledicta terra in opere tuo. &, Iſte conſolabitur
nos ab operibus & laboribus manuū noſtrarum, ſuper
terra, cui maledixit Dominus.

Reatus & damnationes etiam quibus aliquis tene-
tur, maledicta & maledictiones vocantur. vt, Ipſe au-
tem tenebit aquas amariffimas, in quibus cum exe-
cratione maledicta congeſſit. &, Si peccauerit quis con-
tra proximum, & iurare contra illum paratus venerit,
ſeque maledicto conſtrinxerit coram altari, in domo
iſta. &, Quicumque ex operibus legis ſunt, ſub maledi-
cto ſunt. &, Chriſtus nos redemit de maledicto Legis,
factus pro nobis maledictum.

B E N E D I C T I O.

QV I D QV I D de maledictione indicauimus, idem
contraria omnino ſignificatione, de benedicendi verbo
& benedictione obſeruare licet.

O S C V L V M.

Necelli-
tudo.
Genef. 29.
Genef. 33.

O S C V L V M amicitia & ſalutationis atque neceſſi-
tudinis, iucundæq. & honeſtæ cõuentionis indicatione
peti ſolebat, amoris etiam pij excitandi. vt, Adaqua-
toq. grege oſculatus eſt eã; & eleuata voce, fleuit & in-
dicauit ei, quod frater eſſet patris ſui, & filius Rebeccæ.

Currens itaque Eſau obuiam fratri ſuo, amplexatus
eſt eum, & ſtringensque collum eius, & oſculans fleuit.

Diſceden-
tium ſalu-
tatio.
Genef. 31.

Erat autem diſcedentium amoris amicitiaque mu-
tua ſignum & pignus, s. s. e. Quare non eſt paſſus, vt
oſcularetur filios & filias meas? & ibidem, Oſculatus eſt

filios & filias. &, Noëmi diſcedere volens, oſculata eſt
nurus ſuas. Et Orpha oſculata eſt ſocrum, ac reuerſa eſt.

Denique oſculum pacis, charitatis, amorisque ſym-
bolum fuit: idq. proprie oſculum ſanctum dictum. Nam
de libidinofis ſuauis aut baſis, nulla mentio hic fit. Sic
enim ſcriptum eſt, Iuſtitia & pax oſculatae ſunt. &, Sa-
lutate inuicem in oſculo ſancto.

Eſt etiam reuerentia & obſeruantia oſculum. Sic
Eſther accedens, oſculata eſt ſummitatem ſcepri regij.
Et mulier illa peccatrix Chriſti pedes eſt oſculata.

Gratiam diuinam arcanè interpretamur oſculandi
verba aliquando, vt, Oſculetur me ex oſculis oris ſui.

B A P T I Z A R E, B A P T I S M A.

B A P T I S M A lotionem ſimpliciter ſignificat, &
expurgationem. vt, Alia multa ſunt, quæ tradita ſunt
ſeruare eis, ſicut baptiſmata calicum & vrceorum, &
aramentorum, & lectorum. Deinde etiam omnem
ablutionem & intinctionem ſignificat, vt baptiſmum pec-
nitentia, pœnitentiam ipſam ſuſceptam, & profeſſio-
ne quadam aquæ exceptæ indicatam, in remiſſionem
peccatorum, cuiuſmodi baptiſmatis Iohannes miniſter
exſtitit. Baptiſma Chriſti ſublimius quidem eſt,
& Iohannis baptiſmati plurimum præſtans: habet enim
adiunctam purgationem & renouationem, per Spiri-
tum ſanctum factam, s. s. e. Ego vos baptizo aqua, in
pœnitentiã; ille vos baptizabit ſpiritu ſancto. Et vnum
baptiſma, vnus Deus. Et quod & vos nunc ſimilis for-
mæ, ſaluos fecit baptiſma, non carnis depositio fordiū,
ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſur-
rectionem Ieſu Chriſti.

Mortem cruentam ſignificat quoque baptiſma, de
qua ſcriptum eſt, Potestis bibere calicem, quæ ego bibi-
turus ſum; & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?

I E I V N A R E, I E I V N I V M.

I E I V N I V M orationem aut pœnitentiam aut ca-
lamitatis expectationem vel ſenſum ſignificat. harum
enim trium rerum cauſa ſuſcipitur, s. s. e. Deprecatus
eſt Dauid pro paruulo; & ieiunauit ieiunio. Et humi-
liaui in ieiunio animam meam: & oratio mea in ſinu
meo conuertetur. Et, Ecce in die ieiunij veſtri in-
uenitis animas veſtras. &, Nunquid tale eſt ieiunium
quod elegi? &, In domo Domini in die ieiunij. &, Con-
uertimini ad me in ieiunio, & in fletu, & in planctu.

Prædicare ieiunium, & federe facite Naboth inter
primos populi. Et prædicauerunt ieiunium in conſpe-
ctu Domini omni populo in Ieruſalem. &, Sanctificate
ieiunium, vocate cœtum.

Aliquando mali auertendi & deprecandi cauſa ieiu-
natur, vt, Et prædicauit ieiunium iuxta fluuium Ahaba,
vt affligeremur coram Domino Deo noſtro; & petere-
mus ab eo viam rectam nobis, & filiis noſtris, vniuer-
ſaque ſubſtantia noſtra. Erubui enim petere regem
auxilium & equites, qui defenderent nos in via. Et non
comedatis, & non bibatis tribus diebus: ego etiam
cum ancillis meis ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem,
contra legem faciens, &c.

O P E R A R I V S.

O P E R A R I V M miniſtrum interpretamur, cui ex
proprio & legitimo munere officium facere conue-
niat, idque ſedulò, vt, Meſſis quidem multa eſt, opera-
rij autem pauci. Rogate ergo Dominum meſſis, vt mit-
tat operarios in meſſem ſuam.

Huius adnotationis contrariam ſententiam indicat
nomen operarij, adiuncta aliqua criminis aut deſerti
vel prodij officij nota. vt, Diſcedite a me operarij in-
iquitatis, Et videte malos operarios.

RERVM QVAE IN HOC LIBRO EXPLICANTVR INDEX PRIOR.

Prior numerus paginam, posterior columnam indicat.

Continet Index omnem ferè naturam rerum.

A.	pag.	col.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	L.	M.
Absynthium	pag. 64.	col. 2.	Calcatio.	113. 1.	Domus.	46. 2. & 106. 2.	Hordeum.				
Abyssus	pag. 64.	col. 1.	Calcaneus.	89. 2.	Dormire.		Hortus.			65. 2.	
Accipiter.	77. 1.		Calceamentum.	116. 1.	Dracones.		Hospes.			50. 2.	
ACTIONS atque affectiones naturales.			Calix.	113. 1.	Dromedarius.		Hyems.			96. 2.	
91. 1.			Camelus.	81. 2.	Dulce.					18. 2.	
Adeps.	85. 1.		Campus.	36. 2.							
Admiratio.	93. 2.		Candelabrum.	113. 1.	Ebrietas.		Iecur.			38. 2.	
Advena.	97. 1.		Canistrum.	113. 2.	Emera.		Ieiunare, Ieiunium.	114. 2. & 118. 2.			
Adulterium.	102. 2.		Canis.	81. 2.	Ensis, Gladius.		Ierusalem.			56. 1.	
Aedificium.			Cantus, Cantare.	94. 1.	Equus.		Ignis.			62. 2.	
Aedificatio, aedificator.	107. 2.		Canticum, Cantio.	Ibidem.	Equitatus.		Imago.			99. 1.	
Aer.	26. 2.		Caput.	86. 2.	Exercitus.		Imber.			94. 1.	
Aes.	61. 1.		Capistrum, Camus.	114. 2.	Eradicare.		Impuritas.			102. 1.	
Aestus.	100. 2.		Carduus.	65. 1.	Esurire.		Infans.			95. 2.	
Ager.	36. 1.		Caries.	78. 2.	Euellere.		Inferus.			30. 1.	
Agnus.	80. 1.		Catena.	111. 2.	Exultatio.		Infirmus.			100. 2.	
Ala.	78. 1.		Cathedra.	52. 1.			Infrumenta varia.			112. 1.	
Alienigena.	97. 1.		Cedrus.	67. 2.	Facies.		Insula.			31. 2.	
Altare.	53. 1.		Cepe.	80. 1.	Facies.		Intestina.			87. 1.	
Altitudo.	24. 2.		Cervus.	80. 2.	Fames.		Inundatio.			13. 2.	
Amarum.	91. 2.		Cete.	75. 2.	Fauilla.		Iudicium.			98. 2.	
Amygdalus.	88. 2.		Chalybs.	61. 2.	Fauus.		Iugum.			118. 2.	
Anchora.	107. 1.		Charmel.	58. 2.	Fenestra.		Iunco.			65. 1.	
Angeli.	7. 2.		Cibus.	91. 1.	Fera.		Iuuenis.			95. 2.	
Angulus.	107. 1.		Ciconia.	77. 2.	Fermentum.						
Animalia.	75. 2. & 78. 1. & 79. 1.		Cilia.	90. 1.	Ferrum.		61. 2.	Labia.		89. 2.	
Animantes.	79. 1.		Circuncisio.	117. 1.	Festuca.		64. 1.	Lac.		92. 2.	
Annulus.	115. 2.		Cisterna.	34. 1.	Ficus, Ficulnea.		69. 1.	Lachryma.		94. 1.	
Aper.	83. 1.		Ciuitas David.	57. 1.	Filius.		95. 2.	Lacus.		34. 1. & 106. 1.	
Aquila.	76. 2.		Ciuitas.	95. 1.	Flagellum.		114. 1.	Letitia.		102. 1.	
Aqua.	12. 2. & 27. 1.		Clamor.	93. 1.	Flos.		112. 1.	Lampas.		112. 2.	
Aquilo.	74. 1.		Claudus.	101. 1.	Flumen.		66. 1.	Lapis.		55. 1.	
Ara.	52. 1.		Claudere.	117. 2.	Fluuius.		5. 2. & 60. 2.	Lapis pretiosus.		60. 1.	
Arabs.	97. 1.		Clauis.	112. 2. & 119. 1.	Femina.		Ibidem.	Laqueus.		111. 2. & 104. 2.	
Aranea.	78. 2.		Clauus.	112. 2.	Foenum.		94. 2.	Laus.		99. 1.	
Aratio.	102. 2.		Clibanus.	113. 2.	Folium.		64. 2. & 65. 1.	Lectus.		48. 2.	
Arator.	67. 1. & 2.		Calum & calipartes.	10. 2. & 24. 2.	Fons.		72. 1.	Leo.		82. 2.	
Arca.	52. 2. & 38. 2. & 49. 1.		Collis.	37. 2.	Forum.		32. 2. & 60. 2.	Libanus.		59. 1.	
Arcana nomina Dei.	4. 1.		Collum.	86. 2.	Fossa.		43. 1.	Lignum.		71. 2.	
Architectura, Architectus.	104. 2.		Color.	14. 2.	Fouea.		107. 1.	Lilium.		66. 1.	
& 107. 2.			Columba.	76. 1. & 77. 1.	Fremitus.		Ibidem.	Limen.		55. 1.	
Arcus.	109. 2.		Columna.	107. 2.	Frenum.		95. 2.	Linum.		66. 1.	
Area.	38. 2. & 49. 1.		Comedere.	91. 1.	Frigus.		114. 2.	Lingua.		89. 1.	
Arena.	12. 1.		Compes.	111. 2.	Frondes.		100. 2.	Linea.		109. 1.	
Argentum.	61. 1.		Concipere.	95. 1.	Frons.		72. 1.	Linteam, Linteamen.		115. 2.	
Aries.	81. 1.		Concurfus.	96. 1.	Fructus.		86. 1.	Litera.		99. 2.	
Armus.	89. 1.		Conclauis.	48. 1.	Fruentum.		69. 1.	Littus.		31. 1.	
Arma.	109. 2.		Confractio.	101. 1.	Frutex.		65. 1.	Loci communes.	22. 2. & 27. 1. &		
Armorum nitro.	Ibidem.		Confusio.	93. 1. & 101. 1.	Fulgur & Fulmen.		71. 1.	28. 1. & 29. 2. & 30. 1. & 31. 1. & 6.			
Artes.	102. 2.		Communio.	94. 1.	Fanus.		74. 2.	Loci priuati.	45. 2. vsque ad 55.		
Asinus.	81. 1.		Conuolutus.	96. 1.	Funda.		62. 1.	Locorum partes.		50. 2.	
Asis.	117. 2.		Cor.	87. 1.	Funus.		110. 2.	Locusta.		78. 2.	
Aurum.	26. 1.		Corona.	80. 2.	Fundamentum.		114. 1.	Lucerna.		112. 2.	
Aurichalcum.	61. 1.		Corpus.	113. 1.	Fur.		108. 1.	Ludus.		110. 1.	
Aures.	90. 2.		Corporis partes.	81. 1.			102. 2.	Lumen.		14. 2.	
Auster.	74. 1.		Cribrum, Cribrare.	Ibidem.	Galaad.			Luminaria.		72. 1.	
Azimum.	92. 1.		Cruca.	118. 1.	Gallina, Gallus.		85. 1.	Luna.		72. 1.	
			Cruca.	88. 2.	Gaudium.		77. 2.	Lupus.		82. 1.	
			Cruca.	112. 1.	Gazophylacium.		94. 1. & 102. 1.	Lutum.		12. 1.	
			Cubare.	95. 1.	Gemma.		55. 2.	Lux.		13. 2. & 14. 2.	
			Cubiculum.	48. 1.	Gens.		60. 1.				
			Cubile.	48. 2.	Glacies.		97. 2.	Maceries.		50. 2. & 107. 2.	
			Culex.	78. 2.	Gracia.		75. 1.	Macredo.		101. 1.	
			Curuum.	108. 2.	Grando.		97. 2.	Maledicere, Maledictio, Maledictum.			
			Currus.	110. 2.	Graue.		74. 2.	118. 1.			
			Cutis.	86. 1.			64. 2.	Malleus.		114. 1.	
								Manè.		16. 2.	
								Manus.		87. 2.	
								Mare.		67. 2.	
								Margarita.		60. 2.	
								Martus.		95. 1.	
								Masculus.		94. 2.	
								Massa.		92. 1.	
								Mater.		95. 1.	
								Materia.		109. 1.	
								Medium.		108. 2.	
								Mel.		91. 2.	
										Mensa.	

INDEX ALTER EXPLICATIONVM EARVM QVAE IN HOC LIBRO DISSERVNTVR.

Prior numerus paginam, posterior columnam indicat.

<p><i>A.</i></p> <p><i>Abalienatio arcana.</i> 118. 1.</p> <p><i>Abiectio.</i> 94. 2.</p> <p><i>Abominatio.</i> 102. 1.</p> <p><i>Abcondere.</i> 49. 1.</p> <p><i>Absolutio beneficij.</i> 54. 2.</p> <p><i>Abundantia.</i> 60. 1. & 117. 1.</p> <p><i>Abundantia affluens.</i> 92. 1.</p> <p><i>Actio.</i> 102. 2. & 73. 2. & 117. 2.</p> <p><i>Actio aperta ac deliberata.</i> 73. 2.</p> <p><i>Adam.</i> 85. 2.</p> <p><i>Aditus.</i> 54. 1. & 55. 1. & 106. 1.</p> <p style="padding-left: 20px;">108. 2.</p> <p><i>Admiratio.</i> 96. 2.</p> <p><i>Admirabile.</i> 64. 2. & 99. 2.</p> <p><i>Admonitio.</i> 93. 2.</p> <p><i>Aduena.</i> 76. 2.</p> <p><i>Aedes.</i> 105. 2.</p> <p><i>Aedificatio.</i> 107. 1.</p> <p><i>Aegritudo animi.</i> 50. 1.</p> <p><i>Aegyptus.</i> 74. 1.</p> <p><i>Aegypti regnum.</i> 77. 1.</p> <p><i>Aestas.</i> 69. 1. & 103. 1.</p> <p><i>Aestimatio.</i> 60. 2.</p> <p><i>Aequum.</i> 102. 2.</p> <p><i>Aequitas.</i> 14. 2. & 98. 2.</p> <p><i>Aequitatis studium.</i> <i>Ibidem.</i></p> <p><i>Aetas.</i> 89. 2.</p> <p><i>Aetas idonea.</i> 50. 1.</p> <p><i>Aeternitas.</i> 19. 2.</p> <p><i>Affectiones calorvm.</i> 10. 2.</p> <p><i>Affectus.</i> 71. 2. & 81. 1. & 88. 2.</p> <p><i>Affectus interior.</i> 114. 2.</p> <p><i>Afflictio.</i> 18. 2. & 100. 2. & 77. 2. & 87. 2. & 112. 1.</p> <p><i>Afflictio ineuitabil.</i> 101. 1.</p> <p><i>Ager.</i> 35. 1. & 36. 2. & 38. 1.</p> <p><i>Alexandri regnum.</i> 81. 1.</p> <p><i>Alienus.</i> 97. 1.</p> <p><i>Alienatio.</i> 96. 2. & 97. 2. & 117. 1.</p> <p><i>Alienum.</i> 79. 2.</p> <p><i>Alimentum.</i> 88. 1.</p> <p><i>Ambitio.</i> 24. 2. & 90. 2.</p> <p><i>Amicitia.</i> 81. 2. & 90. 1. & 99. 1. & 111. 1.</p> <p><i>Amoenitas.</i> 32. 1. & 38. 1. & 59. 1.</p> <p><i>Amor.</i> 50. 2. & 77. 1. & 79. 2. & 115. 2.</p> <p><i>Amor coniugalis.</i> 115. 2.</p> <p><i>Amplitudo.</i> 42. 2.</p> <p><i>Amplificata significatio.</i> 108. 1.</p> <p><i>Angustia.</i> 18. 1.</p> <p><i>Anima.</i> 84. 2. & 85. 2.</p> <p><i>Animus.</i> <i>Ibidem.</i></p> <p><i>Animus doctrina capax.</i> 113. 2.</p> <p><i>Animi mutatio.</i> 90. 1.</p> <p><i>Animi afflictio.</i> 100. 2.</p> <p><i>Animi cultura.</i> 102. 1. & 103. 1.</p> <p><i>Animi preparatio.</i> 70. 2.</p> <p><i>Animaduersio.</i> 63. 1. & 111. 2.</p> <p style="padding-left: 20px;">113. 1.</p> <p><i>Annus.</i> 67. 1. & 79. 2.</p> <p><i>Antiquitas.</i> 15. 1.</p> <p><i>Apertus locus.</i> 49. 1. & 50. 1.</p> <p><i>Aperte.</i> 190. 1.</p> <p><i>Apostoli.</i> 104. 2.</p> <p><i>Apostolorum officium.</i> 108. 2.</p> <p><i>Apparatus.</i> 49. 2.</p> <p><i>Apparatus bellicus.</i> 81. 1.</p> <p><i>Apperitus, Apperitio.</i> 84. 2. & 90. 2.</p> <p style="padding-left: 20px;">93. 1.</p> <p><i>Approbatio.</i> 116. 2.</p> <p><i>Apricatio.</i> 49. 1.</p> <p><i>Aqua profunda.</i> 64. 1.</p> <p><i>Aqua commoditas.</i> 34. 1. & 2.</p>	<p><i>Arbores.</i> 58. 2.</p> <p><i>Arcanum.</i> 116. 2.</p> <p><i>Argumentum magna rei.</i> 99. 1.</p> <p><i>Argumentum.</i> 98. 1. & 2. & 116. 2.</p> <p><i>Ariditas.</i> 71. 1.</p> <p><i>Arma.</i> 61. 2. & 104. 2.</p> <p><i>Arrogantia.</i> 81. 1.</p> <p><i>Asinaria mola.</i> 113. 2.</p> <p><i>Asperitas.</i> 65. 1.</p> <p><i>Affiduitas.</i> 64. 1.</p> <p><i>Astylum.</i> 53. 2.</p> <p><i>Auaritia.</i> 77. 2. & 82. 1. & 90. 2.</p> <p><i>Auctor.</i> 95. 1.</p> <p><i>Auctoritas.</i> 10. 2. & 90. 1. & 96. 1. & 111. 1. & 112. 2. & 109. 1. & 114. 2. & 115. 2.</p> <p><i>Auiditas.</i> 80. 2.</p> <p><i>Auxilium.</i> 87. 2. & 109. 1. & 110. 2. & 115. 2.</p> <p style="text-align: center;">B.</p> <p><i>Baptisma Christi.</i> 118. 2.</p> <p><i>Baptismus.</i> 103. 2.</p> <p><i>Babylon.</i> 11. 2. & 114. 1.</p> <p><i>Babylonij.</i> 14. 2.</p> <p><i>Bellum.</i> 73. 1. & 51. 2. & 104. 1. & 109. 2. & 110. 1.</p> <p><i>Belli impetus.</i> 12. 2.</p> <p><i>Bellum sine periculo.</i> 104. 2.</p> <p><i>Bellator.</i> 104. 1.</p> <p><i>Beneficium Dei.</i> 117. 1.</p> <p><i>Beneficium.</i> 74. 1. & 91. 2. & 98. 2. & 103. 1.</p> <p><i>Berlethem.</i> 74. 2.</p> <p><i>Berlethem.</i> 57. 1.</p> <p><i>Bonus fructus.</i> 65. 1.</p> <p><i>Bos.</i> 79. 2.</p> <p><i>Breuitas.</i> 50. 1.</p> <p><i>Breuitas caduca.</i> 66. 1.</p> <p style="text-align: center;">C.</p> <p><i>Cades.</i> 82. 2.</p> <p><i>Cacitas.</i> 116. 1.</p> <p><i>Calamitas eiusque adiectiua.</i> 16. 2. & 26. 1. & 72. 2. & 74. 1. & 2. & 75. 1. & 86. 1. & 94. 1. & 106. 1. & 38. 1. & 71. 2. & 78. 2. & 100. 2. & 101. 1. & 103. 1. & 2. & 109. 1.</p> <p><i>Calida regio.</i> 74. 1.</p> <p><i>Calumnia.</i> 102. 1.</p> <p><i>Candor.</i> 74. 2.</p> <p><i>Capacitas.</i> 55. 1.</p> <p><i>Captiuitas.</i> 88. 2. & 111. 2. & 114. 1.</p> <p><i>Captiuitas.</i> 104. 2.</p> <p><i>Captura.</i> 117. 2.</p> <p><i>Caput.</i> 114. 1.</p> <p><i>Carcer aridus.</i> 112. 1.</p> <p><i>Carcer.</i> 107. 1. & 111. 2.</p> <p><i>Carere vsu vita.</i> 92. 2.</p> <p><i>Carminis genus.</i> 106. 1. & 99. 1.</p> <p><i>Carnales.</i> 85. 2.</p> <p><i>Caupona.</i> 102. 2.</p> <p><i>Castigatio.</i> 88. 2. & 106. 2. & 112. 1. & 115. 2.</p> <p><i>Castra.</i> 105. 1.</p> <p><i>Casus.</i> 39. 1.</p> <p><i>Casus proximum.</i> 108. 1.</p> <p><i>Casus grauis.</i> 10. 1.</p> <p><i>Causa indicata.</i> 99. 1.</p> <p><i>Cedri.</i> 59. 1.</p>	<p><i>Celebritas.</i> 42. 2. & 54. 2.</p> <p><i>Celeritas.</i> 73. 2. & 74. 2. & 76. 2. & 77. 1. & 78. 1.</p> <p><i>Certa res & imparata.</i> 97. 2.</p> <p><i>Certa res & parata.</i> <i>Ibidem.</i></p> <p><i>Certus locus.</i> 39. 1.</p> <p><i>Certum studium.</i> 71. 1.</p> <p><i>Cessare.</i> 92. 2. & 93. 1.</p> <p><i>Cessatio.</i> 43. 1.</p> <p><i>Chaldaea.</i> 16. 2. & 74. 1.</p> <p><i>Chanaan.</i> 97. 2.</p> <p><i>Chara res.</i> 87. 2. & 90. 2.</p> <p><i>Charitas.</i> 76. 2. & 118. 2.</p> <p><i>Christus, & Christi virtus.</i> 114. 1. & 60. 1. & 64. 2. & 67. 2. & 68. 2. & 71. 2. & 72. 2. & 90. 1. & 95. 1. & 107. 2. & 108. 1. & 2. & 111. 2. & 109. 1. & 110. 2.</p> <p><i>Christi veritas.</i> 98. 2.</p> <p><i>Christi corpus.</i> 73. 2.</p> <p><i>Christi passionis virtus.</i> 112. 1.</p> <p><i>Christi notitia optima.</i> 109. 1.</p> <p><i>Cibus.</i> 52. 1. & 66. 2. & 91. 2. & 115. 2.</p> <p><i>Cibi commoditas.</i> 65. 2.</p> <p><i>Circumstantia.</i> 60. 1. & 90. 1. & 94. 1. & 98. 2.</p> <p><i>Ciuus.</i> 108. 2.</p> <p><i>Ciue minor.</i> 97. 1.</p> <p><i>Ciuitas.</i> 44. 2.</p> <p><i>Clades.</i> 112. 1.</p> <p><i>Clementia Dei.</i> 27. 2.</p> <p><i>Coactio.</i> 114. 2.</p> <p><i>Caelum.</i> 73. 2. & 75. 1. & 106. 1.</p> <p><i>Celestis ciuitas.</i> 57. 1.</p> <p><i>Coercere.</i> 117. 2.</p> <p><i>Cogitare.</i> 95. 1.</p> <p><i>Cogitatio.</i> 71. 2. & 78. 2. & 90. 2.</p> <p><i>Cogitationes secreta.</i> 16. 2. & 48. 2. & 87. 1.</p> <p><i>Cogitatio animalis.</i> 88. 2.</p> <p><i>Cognitio difficilis.</i> 64. 1.</p> <p><i>Cognoscendi auiditas.</i> 96. 2.</p> <p><i>Coire.</i> 92. 2.</p> <p><i>Commodum priuatum.</i> 117. 2.</p> <p><i>Commodum.</i> 60. 2. & 65. 2.</p> <p><i>Commoditas.</i> 27. 2. & 36. 1. & 39. 2. & 44. 2. & 89. 1. & 105. 1.</p> <p><i>Communicatio.</i> 37. 2. & 52. 2. & 96. 2.</p> <p><i>Communicatio doctrinae.</i> 14. 2.</p> <p><i>Communio.</i> 54. 1. & 113. 2. & 115. 2.</p> <p><i>Communitas.</i> 39. 2. & 41. 1. & 96. 2.</p> <p><i>Concordia.</i> 100. 1. & 102. 1. & 111. 1. & 118. 2.</p> <p><i>Concubitus.</i> 93. 1.</p> <p><i>Concupiscentia.</i> 102. 1. & 103. 2.</p> <p><i>Conditio beatissima.</i> 101. 2.</p> <p><i>Conditio varia.</i> 70. 2.</p> <p><i>Conditio humana.</i> 100. 2.</p> <p><i>Conditio incerta.</i> 96. 1.</p> <p><i>Conditio misera.</i> 114. 1.</p> <p><i>Confabulatio.</i> 40. 1.</p> <p><i>Confusio pudenda.</i> 82. 2.</p> <p><i>Coniunctio.</i> 111. 1.</p> <p><i>Coniuges, Coniugalismor.</i> 113. 1. & 115. 2.</p> <p><i>Conscientia.</i> 84. 2.</p> <p><i>Constantia.</i> 88. 2. & 108. 2.</p> <p><i>Consilium.</i> 39. 2. & 60. 2. & 102. 2. & 112. 1.</p> <p><i>Consilium prauum.</i> 102. 2.</p> <p><i>Consilium priuatum.</i> 107. 2.</p> <p><i>Consilij inopia.</i> 79. 2.</p> <p><i>Consilij professio.</i> 98. 1.</p> <p><i>Conspicuitas.</i> 37. 2. & 44. 2.</p> <p><i>Conspicuum.</i> 89. 2.</p> <p><i>Conspiratio frequens.</i> 78. 1.</p> <p><i>Construere.</i> 104. 2.</p> <p><i>Consumptio.</i> 63. 2. & 113. 2.</p> <p><i>Consuetudo.</i> 46. 1. & 47. 1. & 52. 2. & 54. 1. & 88. 2. & 96. 1. & 91. 1. & 92. 1.</p> <p><i>Consuetudo mala.</i> 65. 1.</p> <p><i>Contemptio.</i> 42. 1.</p> <p><i>Contemptus.</i> 12. 1.</p> <p><i>Contemptibilis res.</i> 113. 1.</p> <p><i>Contemplatio.</i> 50. 1.</p> <p><i>Continentia.</i> 70. 1.</p> <p><i>Continentia in officio.</i> 114. 2.</p> <p><i>Contumelia.</i> 89. 2. & 112. 1.</p> <p><i>Conuiuium.</i> 52. 2. & 70. 1. & 91. 1.</p> <p><i>Conuentus.</i> 108. 2. & 54. 2. & 55. 2. & 56. 2.</p> <p><i>Copia victus.</i> 112. 2.</p> <p><i>Copia.</i> 47. 1. & 59. 1. & 60. 2. & 73. 1. & 74. 2.</p> <p><i>Corpus humanum.</i> 105. 2. & 106. 1. & 113. 2.</p> <p><i>Corruptio diuina.</i> 62. 1.</p> <p><i>Corruptio, Corruptela.</i> 88. 2. & 102. 2.</p> <p><i>Crudelitas.</i> 59. 2. & 82. 1. & 89. 2. & 111. 1.</p> <p><i>Crux.</i> 113. 1.</p> <p><i>Cubile.</i> 39. 1.</p> <p><i>Cultus diuinus.</i> 111. 1.</p> <p><i>Cultura animi.</i> 13. 2.</p> <p><i>Cultura.</i> 36. 1.</p> <p><i>Cultus.</i> 91. 1.</p> <p><i>Cupiditas.</i> 63. 1. & 117. 1.</p> <p><i>Cura.</i> 72. 2. & 78. 2. & 90. 2. & 103. 2. & 112. 2. & 115. 2.</p> <p><i>Curare.</i> 103. 2.</p> <p><i>Curvus.</i> 114. 1.</p> <p><i>Custos.</i> 104. 1.</p> <p><i>Custodes.</i> 82. 1.</p> <p><i>Custodia.</i> 46. 2. & 49. 1. & 55. 1. & 90. 2. & 108. 1. & 109. 1. & 116. 2.</p> <p style="text-align: center;">D.</p> <p><i>Demoniorum regio.</i> 26. 2.</p> <p><i>Damnatio.</i> 100. 2. & 118. 2.</p> <p><i>Damnatio populi.</i> 79. 1.</p> <p><i>Damnnum.</i> 49. 1.</p> <p><i>Damnati.</i> 80. 1.</p> <p><i>Deambulatio importuna.</i> 27. 2.</p> <p><i>Debitas.</i> 87. 1. & 96. 1.</p> <p><i>Declinatio.</i> 39. 2.</p> <p><i>Decor.</i> 80. 2.</p> <p><i>Decus, Decorum.</i> 66. 1. & 91. 1. & 81. 1. & 115. 2.</p> <p><i>Dedecus.</i> 81. 2.</p> <p><i>Defectus.</i> 111. 1.</p> <p><i>Defunctorum vita status.</i> 96. 1.</p> <p><i>Definitio termini.</i> 22. 1.</p> <p><i>Definitio.</i> 114. 2.</p> <p><i>Dei filius.</i> 98. 2.</p> <p><i>Dei currus.</i> 26. 2.</p> <p><i>Dei efficacia.</i> 73. 1. & 16. 2.</p> <p><i>Dei beneficia.</i> 74. 1.</p> <p><i>Dei clementia.</i> 29. 2.</p> <p><i>Dei thronus.</i> 29. 1.</p> <p style="text-align: center;">L</p> <p><i>Delere</i></p>
--	--	--

Ibidem

82.2. 11.2. 96.2. 38.2. 71.1. 77.1. 65.1. 74.2. 67.1. 108.1. 101.2. 37.2. 110.1. 69.1. 80.1. 101.1. 97.2. 94.2. 101.1. 94.2. 62.1. 51.1. 114.1. 79.1. 90.1. 95.2. 83.2. 47.2. 51.1. 71.1. 35.2. 62.2. 111.1. 81.2. 83.2. 90.1. 94.1. 99.1. 95.1. 117.1. 39.1. 34.1. 118.1. 12.2. 71.2. 89.1. 108.2. 72.1. 82.2. 79.2. 97.2. 111.1. 0.1. 80.1. 2.2. 100.

Inopia 16.2. & 50.2. & 93.2. & 96.2. & 106.2. Inquisitio diligens 113.1. Inquisitio 47.2. Insidia 51.1. & 76.1. & 93.1. & 106.2. & 107.1. Insuperbia 100.2. Instabilitas 28.2. & 74.2. & 76.2. & 93.1. & 105.1. & 114.1. Instigator 96.2. Institutum 107.1. Instructio recta 108.2. & 112.2. Instrumenta 61.2. Insuperbia 14.2. & 51.1. & 88.2. & 106.2. & 116.2. Intellectus 72.2. Intemperantia 16.1. Interpretes 109.2. Interitus 31.1. Internitio 78.1. Invidia 90.2. Invidens 82.1. Invidiosus 60.1. & 67.2. & 76.1. Inutilitas 11.1. Ira 63.1. & 74.2. Irrisio 96.1. Irritatio 91.1. Irruptio 101.1. Israelis tribus 71.2. Israel 51.2. & 56.2. Israelitarum reprobatio 101.1. Israelitica regio 25.2. & 73.2. Iucunda vita 102.2. Iucunditas 70.1. & 85.2. & 91.2. & 92.1. & 94.1. & 102.2. & 114.2. Iuda 56.2. Iudaei 117.1. Iudicatio 37.1. & 99.1. Iudicium 42.2. & 90.2. & 108.2. & 111.1. & 117.2. Iudicium rectum 109.1. Iudicium maturatum 113.2. Iuramentum 87.2. Iurisdicatio 54.1. Ius 116.1. Ius sacerdotale 53.2. Iustificatio 7.2. Iustitia desiderium 98.2. Iustum 108.2.

L.

Labor, casus 34.1. & 36.1. & 86.1. & 87.1. Laborum finis 73.2. Labor vanus 113.2. Labra 108.2. Lachryma 74.1. Letitia 18.2. & 70.1. & 80.1. & 91.1. & 92.1. & 93.2. & 95.1. & 100.1. & 103.1. & 113.1. & 2. & 114.2. Lamentatio 76.1. Latibulum 34.1. & 2. & 105.1. & 107.1. Latebra 35.1. & 48.2. Lenta actio 109.1. Lepa 15.1. & 74.1. Lepa indicium 50.1. Leuitas 67.1. & 71.1. & 72.1. Lenis res 92.2. Lex absque spiritu 100.1. Liberatio 80.2. & 94.1. & 101.2. Libertas 87.1. & 94.1. Libido 81.1. & 88.1.

Lingua 90.1. Lis 117.2. Locus profundus 30.2. Locus notus 38.2. Locus liber 49.2. Locus apertus 49.2. Loci nota 35.1. Loca exquisita 108.2. Loca in bonam & malam partem 38.2. Longum tempus certum 19.2. Loquendi facultas 89.1. Lotio 32.1. & 118.2. Lucus 115.2. Lux mentis 73.1. Lucis figura 105.1. Luxuria 100.2. M. Macies 86.2. Magna rei argumentum 96.1. Magister 95.1. Magistratus 109.2. & 110.1. Magnates 72.1. Maestas 10.1. & 37.1. & 63.1. & 73.1. Maledicentia 118.1. Maleficium 85.2. Mali homines 80.2. Malitia 63.1. Malum importunum 91.2. Mala deprecatio 118.2. Mandatum 98.1. Manifestatio 47.1. & 51.1. Manifesta res 73.2. Manna panis 26.1. Mansuetudo 80.1. & 67.1. Mansio 45.1. & 46.1. & 51.1. Mansio brevis 105.1. Maritima 107.1. Mater 34.1. & 72.1. & 73.1. Materfamilias 107.1. Maturitas 18.2. Meditatio 32.1. Medicamenta 58.1. Memoria 99.2. Mens 84.2. & 87.1. & 76.1. Mens mala 20.2. Mensura definitio 71.1. & 89.1. Mensura 71.1. & 89.1. Mercatura 51.1. & 52.1. & 107.1. Mercatores 107.1. Mercatus, Merces 43.1. & 117.2. Meridies 17.1. & 63.2. & 83.2. Metus 45.1. & 105.1. Migratio 88.2. Minima res 105.1. Ministerium 112.2. & 90.1. Minister diligens 118.2. Ministeria sacra 7.2. Ministerium infimum 53.1. Ministri 90.2. & 95.2. & 113.2. Miracula 26.1. & 41.2. & 106.1. Miseria 92.1. & 115.2. Misera conditio 18.2. Miserum tempus 118.2. Moxdia 10.2. Moxdi 80.1. Moxstia 76.2. & 77.1. & 90.1. & 90.2. Molestia euanescentes 63.2. Molestia 12.1. & 66.2. & 91.2. & 111.2. & 112.1. Molesti 60.1. & 82.1.

Moneta 61.1. Monumentum 33.1. & 38.1. & 2. & 53.2. Morbus 100.2. Mores dmi 83.1. & 91.2. Mori 92.2. Mors cruenta 118.2. Mors corporis 93.1. & 103.1. Mors secunda 101.1. Morositas 61.1. Mortui 96.1. Mortuorum vestiu 115.1. Mos vulgaris 107.1. Moses 38.1. Motus 86.1. & 88.2. Multitudo 73.1. & 74.2. & 89.2. Mundus 19.2. & 35.2. & 51.2. & 89.1. Mundi dextera 74.2. Munera plura 55.2. & 105.1. Municio 40.2. & 107.2. Munerum communitas 96.2. Munus regium 52.1. Mustum 106.1. Mystrium 70.1. Mystria 94.2. & 100.2. N. Nasus 90.1. Natio 15.2. & 45.1. & 95.2. Nationes 79.1. Nautigatio 27.2. & 78.1. Neceffitudo 118.1. Negligentia 65.1. & 93.1. & 97.1. Neglectio 88.1. & 97.1. Negorium malignum 76.1. Negoriatio 52.2. & 72.1. & 107.1. Negotium 66.1. & 88.2. & 92.2. & 98.1. & 105.1. & 106.1. & 107.2. Negotiatio laboriosa 76.1. & 103.1. Negotium graue 103.1. Negotium susceptum 7.2. Nequiria 81.1. Nilus 32.2. Nitor 97.2. Nocendi facultas 81.1. Nocumentum 66.2. & 76.1. & 79.2. Nocumentum inopinatum 110.2. Nomen negatum 98.1. Notatio 37.2. & 51.2. & 54.2. & 55.1. & 57.1. & 58.1.2. & 72.1. & 107.1. Notitia exigua & inconstans 116.1. Notatum signum 34.1. Notitia 90.1. & 91.1. Nunquam antea 18.2. O. Obedientia 90.2. & 111.1. Oblatio 102.1. Obligatio 114.1. Obluio 88.1. Observatio 116.2. Observantia 118.2. Obsonia 91.1. Obstinatio 87.1. Obstruatio 62.1. Odium 91.1. Offensio 41.1. & 69.2. Officium desertum 110.1. Officium 69.1. & 2. & 70.1. & 80.1. & 91.2. & 97.1. & 114.2.

Omen 118.1. Opera 87.2. & 103.1. Opera honesta 71.1. Opera mortua 101.1. Opera mutua 96.1. Operum premia 69.2. Opificium 86.1. Opinio 90.2. Opiniones varia 107.1. Opiniones stulta 65.2. Oppidum 41.1. Opportunitas 28.1. & 103.1. Oppressio 111.2. Opprobrium 101.1. Opulentia 41.1. & 117.1. Opus 102.2. & 103.2. Ora 81.1. Oratio 48.2. & 50.2. & 90.1. & 118.2. Orbis 89.1. Orbis cardines 25.2. & 73.2. & 115.1. Orbu partes 78.1. Ordo 100.1. Oriens 37.2. Originale 102.1. Ornatus 66.1. Otiosum 106.2. Orium 100.1. P. Pacta 53.2. Paganus 97.1. Pagus 51.2. Palatia 105.2. Palestina occusis 63.2. Parricatio bonorum 96.2. Pasqua 105.2. Passiones 84.2. Pastiones 58.1. & 2. Pastor 97.2. Patres 38.1. Pater 59.1. & 72.2. Pauor 105.1. Paupertas 77.1. & 115.2. Pax 40.1. & 64.1. & 94.2. & 99.1. & 100.1. & 118.1. Pax longa 103.2. Peccator 102.2. Peccatum 16.1. & 101.1. & 2. & 108.2. Peccatum cordis 113.1. Peccatum commune 92.1. Peccati effectus 101.1. Penitissima in rebus 86.1. Penitens manifesta 110.1. Penitens improvisa 110.2. Penitens 33.2. & 106.2. Perditio 33.1. & 64.2. & 107.2. Perdere 90.2. Peregrinus 77.2. & 50.1. Peregrinatio 77.2. & 105.2. Periculum minus 101.1. Periculum 16.2. & 32.1. & 34.2. & 39.2. & 41.2. & 45.1. & 55.1. & 63.1. & 73.2. & 75.2. & 76.1. & 82.1. & 94.2. Periculum non praesum 110.1. & 106.2. & 107.1. & 111.2. Perfectio 105.1. & 106.2. Peroratio 104.2. Perpetuitas 19.2. & 62.2. Persarum regnum 80.1. & 83.1. Persa & Maedi 14.2. & 98.2. Persecutio 75.1. & 2. Persona 86.2. & 98.1. Perturbatio 49.2. & 83.2. Petusio 78.2. Petulantia 80.2. Pifca

Piscatio.	28. 1. & 32. 1. & 52. 1. & 109.	& 92. 1. & 2. & 96. 2. & 101. 1. & 106. 2.	Rex fortis.	82. 2.	Spiritus Dei.	113. 1.		
Piscina.	51. 2.	Prosperitas brevis.	65. 1.	Rex.	104. 1. & 111. 2. & 112. 2.	Spiritus sancti vnctio.	70. 2.	
Placidi mores.	62. 2.	Prosperitatis spes.	71. 2.	Regum sepulchrum.	57. 1.	Splendor.	115. 1.	
Plaga.	26. 2. & 78. 2.	Protectio.	78. 1.	Robur.	86. 1. & 87. 1. & 2.	Stabilitas.	52. 2.	
Planities.	36. 2.	Proteruitas.	87. 1. & 90. 1.	Rudere.	110. 2.	Status defunctorum.	30. 1.	
Plantarium.	39. 2.	Prouerbum.	99. 1.	Rufica artes.	104. 1.	Status ira.	16. 2.	
Plebeius.	65. 2.	Prouidentia.	25. 1. & 63. 2.	S.		Sterilitas.	51. 2. & 62. 1. & 69. 1. & 80. 2. & 101. 1. & 118. 1.	
Pena.	98. 2. & 100. 2. & 113. 1. & 116. 2.	Prudens.	95. 2.	Sacerdos.	89. 1.	Strages.	76. 2. & 81. 2.	
Pennis additi.	80. 2.	Prudentia.	90. 1. & 96. 1.	Sacerdotalis dignitas coronaque.	107. 1. & 115. 1.	Strenuitas.	110. 2.	
Pena graues.	62. 1.	Pseudopropheta.	109. 2.	Sacrates.	103. 2.	Studium.	16. 2. & 27. 1. & 66. 2. & 87. 1. & 93. 1. & 105. 2. & 117. 2.	
Poenitentia.	118. 2.	Publicum.	42. 1. & 43. 1.	Sacrilegium.	44. 1.	Studium idem.	96. 1. & 106. 1.	
Poenitentia publica.	44. 1.	Publicus locus.	39. 1.	Sacrum.	25. 2.	Stultitia.	79. 1. & 80. 2.	
Penuria.	64. 2.	Pudenda.	95. 2.	Salubritas.	92. 1.	Stupiditas.	80. 2. & 81. 1.	
Politica leges.	98. 1.	Pudor.	63. 1.	Salutatio.	100. 1.	Suas res agere.	45. 2.	
Pondus.	12. 1.	Pulchritudo.	72. 2. & 73. 2.	Salutatio discedentium.	118. 1.	Suauiloquentia.	90. 1.	
Populus.	80. 1.	Puluis.	12. 1. & 39. 1.	Sanitas.	80. 2.	Suauiiter agere.	100. 1.	
Populi.	64. 2.	Punitio, Punitio perpetua.	62. 1. & 112. 1. & 114. 2. & 115. 2.	Sanctitas.	53. 1. & 56. 1.	Subiectio.	88. 2.	
Populorum distinctio.	107. 2.	Punitio, Punitio perpetua.	62. 1. & 112. 1. & 114. 2. & 115. 2.	Sanctificatio.	14. 2.	Sublimitas.	67. 2.	
Populus peculiaris.	79. 2.	Puritas.	25. 1. & 80. 2. & 74. 2.	Sanctus.	6. 2.	Subsidium.	101. 2. & 115. 2.	
Populus frequens.	75. 2.	Purificatio.	80. 2.	Sapiens.	60. 2.	Substantia.	99. 2.	
Populus damnatus.	79. 2.	Purgatio.	118. 2.	Sapientia.	92. 1.	Successus.	91. 1.	
Populus diuino spiritu auctus.	113. 1.	Q.		Sapientia arcana.	91. 1.	Superbia.	24. 2. & 38. 1. & 81. 1. & 87. 1. & 90. 2. & 94. 1.	
Possessio.	81. 1. & 117. 2.	Quies.	16. 1. & 46. 2. & 47. 2. & 86. 1. & 87. 1. & 92. 2.	Securitas.	46. 2. & 63. 2. & 86. 1. & 85. 2. & 113. 2.	Sus.	14. 2.	
Possessio bonorum.	96. 2.	Quies nocturna.	44. 2.	Secessus.	50. 2. & 51. 2.	Synagoga.	104. 1.	
Postremum genus.	75. 2.	Quies spiritualis.	116. 2.	Secretum.	36. 2. & 48. 1. & 55. 1.	Synceritas.	92. 1.	
Potens.	84. 1.	R.		Secretus locus.	48. 2.	T.		
Potentia.	25. 1. & 75. 1. & 77. 2.	Rapacitas.	76. 2. & 82. 1. & 83. 1.	Securitas.	37. 2. & 39. 2. & 44. 1. & 2. & 47. 2. & 92. 1. & 103. 2. & 108. 1. & 117. 2.	Temeritas.	75. 2. & 81. 1.	
Potestas.	63. 2. & 110. 2. & 111. 1. & 115. 1. & 116. 1.	Rapina.	87. 2.	Senectus longa.	116. 1.	Templum.	45. 2. & 47. 1. & 105. 2. & 106. 1.	
Prada.	101. 2. & 115. 2.	Raritas.	69. 2.	Sententia.	98. 1. & 109. 2.	Tempus importunum.	19. 1.	
Pradones.	104. 1.	Ratio.	14. 1. & 117. 2.	Separatio.	110. 1.	Tempora.	75. 2.	
Pradator.	82. 2.	Ratio profunda.	64. 1.	Septentrio.	88. 1.	Tempus certum.	77. 2.	
Pradium.	36. 1. & 37. 2. & 51. 1.	Recordatio perpetua.	116. 2.	Sepulchrum.	30. 1. & 35. 1. & 40. 2. & 47. 1. & 49. 1. & 50. 2. & 107. 1.	Tempus breuissimum.	90. 2.	
Prælia.	38. 2.	Recordatio.	98. 1. & 99. 2.	Scribendi instrumentum.	71. 1.	Tentatio.	112. 1.	
Premium.	69. 2.	Recreatio.	33. 1. & 2. & 74. 1.	Seruifus.	79. 2. & 87. 1. & 88. 2. & 89. 2. & 111. 1. & 2. & 112. 1. & 113. 1. & 2. & 116. 1.	Tentorium.	45. 2.	
Præsentia.	90. 1. & 2.	Refrigeratio.	49. 2. & 74. 2.	Siccitas.	49. 2.	Tenuissima res.	114. 1.	
Præsidium.	46. 1. & 49. 1. & 57. 2. & 59. 2. & 108. 1. & 105. 1. & 106. 1. & 109. 1.	Regio Iuda.	56. 1.	Signa varia.	73. 1.	Terminus Orientalis.	57. 2. & 59. 1.	
Præsidium familiare.	105. 1.	Regio certa.	25. 2. & 39. & 81. 2. & 105. 1.	Significatio incrementum.	110. 1.	Terminusus Israel.	63. 1.	
Præstantia.	10. 1. & 29. 1. & 60. 1. & 61. 2. & 72. 2. & 95. 1. & 109. 1.	Regio lebus.	56. 1.	Signum notandum.	34. 1.	Terminusus terra.	32. 1.	
Præuaricatio.	102. 2.	Regia corona.	115. 1.	Signum vita.	100. 1.	Terminusus.	33. 1. & 38. 1. & 2. & 114. 2.	
Preces.	53. 2.	Regia auctoritas.	52. 1. & 107. 1. & 115. 1.	Simplicitas.	45. 2. & 77. 2. & 80. 1. & 95. 2.	Terminusus finitus.	100. 1.	
Pressura.	77. 2.	Regia sedes.	57. 2. & 80. 2. & 81. 1.	Similitudo.	96. 1.	Terra Iuda.	11. 1.	
Pretium.	117. 2.	Regnum Iuda.	58. 2.	Simulacrum.	99. 1.	Terra partes.	Ibidem.	
Pretium terrenum.	61. 1.	Regnum.	76. 2. & 82. 2.	Singularitas.	40. 1.	Terra accidentia.	12. 1.	
Pretiosum.	59. 2.	Regula.	110. 2.	Sinistra pars.	74. 1.	Terror.	12. 1. & 14. 2. & 64. 1. & 82. 2. & 89. 1. & 97. 2. & 109. 2. & 110. 1.	
Principatus.	82. 2.	Religio.	45. 2. & 44. 1. & 68. 2. & 89. 2.	Sinus Abraha.	30. 2.	Testatio.	100. 1.	
Principes.	57. 2. & 79. 2. & 80. 1. & 86. 1. & 2. & 89. 1. & 95. 1. & 2. & 108. 1.	Relaxatio.	112. 2.	Situs commodus.	36. 2. & 88. 1.	Testimonium.	99. 1. & 2.	
Principiam.	109. 1.	Reminiscencia.	64. 2.	Soboles.	68. 2. & 69. 1.	Testimonium falsum.	102. 1.	
Prinatum.	47. 2.	Remotissimum.	64. 1.	Societas.	49. 1. & 78. 2. & 117. 2.	Tessera.	116. 2.	
Prinata ades.	43. 1. & 45. 2.	Renouatio.	111. 1.	Sollicitudo.	93. 1.	Thorus.	34. 1. & 48. 2.	
Probatio.	29. 1. & 62. 2.	Repositorium.	46. 2. & 53. 1.	Solitudo.	35. 1. & 54. 2. & 55. 2. & 76. 2. & 81. 2. & 115. 2.	Torcular.	54. 2.	
Probitas.	86. 2. & 61. 1. & 71. 2.	Regressio.	114. 2.	Somnia.	48. 2.	Tranquillitas.	78. 1. & 92. 2. & 95. 1.	
Procurator.	104. 2.	Representatio.	99. 2.	Somnium.	48. 2.	Tributum.	111. 1.	
Professio.	86. 2. & 88. 1. & 98. 1.	Reprobatio.	101. 2.	Sonus.	61. 2.	Tribulatio.	11. 1. & 16. 2.	
Profunditas.	64. 1.	Res.	106. 1. & 117. 2.	Sors.	113. 1.	Tribus duae cum dimidia.	58. 1.	
Proles.	88. 1.	Res status.	86. 2.	Sordes.	62. 1.	Tripudiatio.	55. 1.	
Promissum.	115. 2.	Res grauis.	58. 1.	Species spiritualis.	99. 2.	Triste.	91. 2.	
Propagatio.	64. 2. & 72. 1.	Res molesta.	58. 1.	Species rerum.	71. 2.	Tumultus.	96. 1. & 114. 1.	
Prophanatio.	44. 1.	Res humane.	19. 2.	Specula.	39. 1.	Turbatio.	54. 1.	
Prophani.	92. 1. & 97. 2. & 117. 1.	Res terrena.	Ibidem.	Speclabilis & conspicua res.	109. 1.	Tutela.	44. 1. & 76. 2. & 78. 1. & 110. 2.	
Prophanitas.	82. 1.	Res secunda.	117. 2.	Speculum.	28. 1.	Tyrannus.	10. 1. & 104. 1.	
Propositum.	103. 1.	Res fluxa.	65. 1.	Spes.	51. 1. & 71. 2. & 107. 1.	Tyranni rapaces & nocentes.	82. 2.	
Propugnaculum.	44. 2.	Res manifesta.	73. 2.	Spes vana.	78. 2.	U.		
Proprietas.	117. 2.	Res minimi momenti.	82. 2.	Spiritus.	94. 2.	Vagatio.	45. 1. & 77. 1.	
Prospectus.	49. 2. & 54. 2. & 55. 1.	Res cbara.	90. 2.			Valida vis.	64. 1.	
Prosperitas.	67. 1. & 68. 2. & 70. 1. & 72. 1. & 2. & 73. 1.	Res cognitu dignissima.	99. 2.			Vani.		
		Retributio.	114. 2.					

Vanitas.	93.2. & 91.1.	Viculi.	42.1.	Vis fortis, crescens.	63.1. &	Ultio.	49.1. & 63.1. & 70.1.
Vanitates.	93.1.	Victoria.	68.1.	75.1. & 82.2. & 87.2. &	74.2. & 75.1. & 110.2. &	116.2.	
Varij hominum mores.	61.1.	Victoria perpestio.	88.2.	92.1. & 94.1.			
Vasis nomen commune.	112.1.	Victoria spiritualis	38.2.	Visum incertum.	93.1.	Vltio instans.	82.2.
Vastatio.	12.1. & 13.2. &	Victor.	82.2.	Vita.	84.1. & 96.2.	Vmbra.	105.1.
& 60.1. & 62.1. & 63.1. &	Victus facilis tenuis.	64.2. &	Vita commoditas.	105.2.	Vnusquisque.	84.1.	
65.1. & 77.1. & 103.1. &	91.2. & 114.2.		Vita debitum.	91.2.	Vniuersitas.	41.2. & 106.2.	
104.2. & 110.1. & 2.	Victus.	88.1. & 91.1.	Vita vsu carere.	92.2.	Volatus.	78.1.	
Vastitas.	36.2. & 37.2. &	Viltas.	12.2. & 62.1. &	Vita finis.	106.2.	Voluptas.	88.1. & 92.1. &
76.1. & 77.1.	72.1. & 77.1. & 117.2.		Vita institutio.	108.2.	94.1. & 2.		
Vaticinium.	93.1.	Vinum mustum.	49.1. &	Vita beata iucunda.	25.2. &	Voluntas.	26.2.
Vehementia.	70.1. & 73.2.	113.1.		92.1. & 100.2.		Vrbs.	96.1. & 108.1. & 2.
Velocitas.	74.2.	Virilitas.	88.2.	Vita aeterna.	101.2.	Vrbana vita.	46.2.
Venti.	26.2.	Viri domus.	46.2.	Vita laboriosa.	78.2.	Vrbis pars.	57.2.
Verbi Dei vsus.	51.1. & 77.2.	Virtus, Virtus probata.	14.2. &	Vitalonga.	95.2.	Vsus fructus.	108.1.
Verbum Dei.	112.2.	54.2. & 61.1. & 111.1. &	Vitium exiguum.	64.2. &	Vsus.	61.2. & 115.2.	
Verbum scriptum.	66.2. & 74.1.	117.1.	78.2.			Vsus longus.	113.2.
100.1.		Virtutis caput.	71.2. & 61.1.	Vitia.	16.2. & 100.2.	Vtilis res.	78.1. & 91.2.
Veritatis gnari.	14.2.	& 62.1. & 71.2. & 86.1. &	Vitij studium.	81.2.	Vtensile minimum.	114.1.	
Veritas.	Ibidem.	85.1. & 98.1.	Vitium contagiosum.	86.2.	Vtilitas.	116.1.	
Vestimentum.	66.1.	Vitio.	32.1.	Vitiosus.	108.2.	Vulnus certum.	110.1.

I V D I C I V M S E B A S T I A N I B A E R

*ex Collegio Censorum, Antuerpia, Regia & Episcopali au-
toritate instituto; cum Reuerendissimi Episcopi
Antuerpiensis confirmatione.*

Liber hic inscriptus *Joseph*, siue, *de Arcani Sermonis interpretatione*,
dignus est qui typis excudatur, & non solum utilis omnibus
studiosis sacrae Scripturae, verum pernecessarius: quod attestor

*Sebastianus Baer Delphius, insign. Cathedr. Ecclesiae S. Mariae
Antuerpiensis Plebanus & Canonicus.*

ET nos probamus iudicium antedicti Domini visita-
toris Baer, qui est vnus Collegii nostri censorii.

FRANC. SONNIUS.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

I V D I C I Y M S E B A S T I A N I B A E R

In Collegio Cantuariensi, Archiepiscopo, Regis & Episcoporum
clericorum instituta, cum Reverendissimo Episcopo
Antoni Episcopo consensu.

Liber hic interpretatus Josepho, sine de divinis scripturis interpretatione
dignus est per eius tractatum, et non solum velle omnibus
studiosissimae scripturae, et in periculis: quod auctor

Sebastianus Barthelemy, in Episcopo, Episcopo, S. Mariae
Episcopo, Iohanne & Canonico.

Et nos probantibus iudicium antedicti Domini velle
cons Bar, qui est vult Collegii nostri consensu.

F R A N C O N I V S

LIBER IEREMIAE.

SIVE,
DE ACTIONE.

AD SACRI APPARATUS INSTRV-
MENTVM BENEDECTO ARIA MONTANO
MAGISTRO AUCTORE EDITVS

PROCHAIVS LECTORI

*Non est hic Liber, sicuti in iudicij Letter editis, non modo ad sacrorum
quodammodo interpretationem, sed ad omnium scilicet illorum auctoritas expo-
sitionem, sed ad omnia in sacra scriptura difficillimorum locorum
facilem interpretationem.*

ANTVERPIÆ

Excudebat Christophorus Plantinus
Prototypographus Regius.

Anno M. D. LXXI.

